

I TY MOŻESZ ZROZUMIEĆ BIBLIĘ!

***Łukasz – historyk:
Dzieje Apostolskie***

BOB UTLEY
EMERYTOWANY PROFESOR HERMENEUTYKI
(INTERPRETACJI BIBLIJ)

TŁUMACZENIE: ZUZANNA SIEROTNIK

*SERIA KOMENTARZY DO BIBLIJ W FORMIE
PRZEWODNIKA DO SAMODZIELNEGO
STUDIOWANIA
NOWY TESTAMENT, TOM 3B*

BIBLE LESSONS INTERNATIONAL, MARSHALL, TEXAS

SPIS TREŚCI

Od autora: jak ten komentarz może Ci pomóc?.....	i
Przewodnik do czytania Biblii: osobiste poszukiwanie weryfikowalnej prawdy	iii
Wykaz skrótów zastosowanych w niniejszym komentarzu.....	xi

Komentarz:

Wprowadzenie do Dziejów Apostolskich.....	1
Rozdział 1 Dziejów Apostolskich	9
Rozdział 2 Dziejów Apostolskich	36
Rozdział 3 Dziejów Apostolskich	75
Rozdział 4 Dziejów Apostolskich	93
Rozdział 5 Dziejów Apostolskich	112
Rozdział 6 Dziejów Apostolskich	133
Rozdział 7 Dziejów Apostolskich	144
Rozdział 8 Dziejów Apostolskich	160
Rozdział 9 Dziejów Apostolskich	172
Rozdział 10 Dziejów Apostolskich	186
Rozdział 11 Dziejów Apostolskich	198
Rozdział 12 Dziejów Apostolskich	208
Rozdział 13 Dziejów Apostolskich	217
Rozdział 14 Dziejów Apostolskich	236
Rozdział 15 Dziejów Apostolskich	245
Rozdział 16 Dziejów Apostolskich	257
Rozdział 17 Dziejów Apostolskich	268
Rozdział 18 Dziejów Apostolskich	282
Rozdział 19 Dziejów Apostolskich	292
Rozdział 20 Dziejów Apostolskich	303
Rozdział 21 Dziejów Apostolskich	316
Rozdział 22 Dziejów Apostolskich	326
Rozdział 23 Dziejów Apostolskich	334
Rozdział 24 Dziejów Apostolskich	342
Rozdział 25 Dziejów Apostolskich	348
Rozdział 26 Dziejów Apostolskich	354
Rozdział 27 Dziejów Apostolskich	366
Rozdział 28 Dziejów Apostolskich	375

Załączniki:

Krótkie omówienie greckich terminów gramatycznych.....	382
Krytyka tekstu.....	391
Narracja historyczna	394
Słowniczek	396
Oświadczenie doktrynalne.....	404

Od autora: jak ten komentarz może Ci pomóc?

Interpretacja Biblii jest racjonalnym i duchowym procesem zmierzającym do zrozumienia tego, co miał na myśli starożytny natchniony autor, w taki sposób, aby przesłanie od Boga mogło być pojęte i zastosowane w naszych czasach.

Duchowy wymiar tego procesu jest bardzo ważny, ale trudny do zdefiniowania. Z pewnością zawiera w sobie pozostawienie miejsca na Boże działanie i otwartość na Jego łaskę. Musi zaistnieć głód: (1) Boga, (2) poznania Boga oraz (3) służenia Bogu. Proces ten obejmuje modlitwę, wyznawanie grzechów oraz gotowość do zmiany stylu życia. Duch Boży pełni zasadniczą rolę w procesie interpretacji, ale to, dlaczego gorliwi, pobożni chrześcijanie rozumieją Biblię na różne sposoby, pozostaje zagadką.

Łatwiej ująć racjonalną stronę tego procesu. Powinniśmy konsekwentnie i rzetelnie podążać za tekstem i nie pozwalać, aby nasze osobiste oraz wyznaniowe uprzedzenia wpływały na to, jak go rozumiemy. Wszyscy jesteśmy uwarunkowani historycznie. Nikt z nas nie jest obiektywnym i neutralnym interpretatorem Biblii. Niniejszy komentarz przedstawia starannie opracowany racjonalny proces, obejmujący trzy zasady interpretacji. Są one skonstruowane w taki sposób, aby pomóc nam przewyciężyć nasze uprzedzenia.

Pierwszą zasadą jest odnotowanie tła historycznego, w którym została napisana dana księga Biblii, oraz szczególnych okoliczności historycznych warunkujących jej powstanie. Pierwotny autor miał jakiś zamiar, jakąś wiadomość do przekazania. Tekst nie może oznaczać dla nas czegoś, czego nie oznaczał dla pierwotnego, starożytnego, natchnionego autora. To jego zamiar – a nie nasza historyczna, emocjonalna, kulturowa, osobista lub wyznaniowa potrzeba – jest tutaj kluczowy. Zastosowanie nieodłącznie towarzyszy interpretacji, ale musi być ono poprzedzone właściwym odczytaniem tekstu. Należy kłaść nacisk na to, że biblijny tekst ma jedno i tylko jedno znaczenie. Znaczenie to jest tym, co chciał przekazać ludziom w swoich czasach pierwotny autor biblijny, kierowany natchnieniem Ducha. To jedno znaczenie może jednak mieć wiele zastosowań dla różnych kultur i sytuacji. Muszą one być połączone z zasadniczą prawdą przekazaną przez pierwotnego autora. Dlatego też niniejszy komentarz został zaprojektowany w ten sposób, że każdą księgę Biblii poprzedza wprowadzenie.

Druga zasada polega na wyodrębnieniu całości literackich. Każda księga Biblii jest jednolitym dokumentem. Interpretatorzy nie mają prawa uwydatniać jednych aspektów przekazywanej prawdy poprzez umniejszanie innych. Dlatego też zanim zabierzemy się za interpretację poszczególnych całości literackich, powinniśmy spróbować zrozumieć zamiar całej księgi. Poszczególne części – rozdziały, akapity i wersety – nie mogą oznaczać czegoś, czego nie obejmuje zamiar danej całości. W interpretacji należy zaczynać od dedukcyjnego podejścia w stosunku do całości, przechodząc do podejścia indukcyjnego wobec poszczególnych jej części. Z tego powodu niniejszy komentarz zaprojektowany jest w taki sposób, aby pomóc osobie studiującej przeanalizować strukturę całości literackich w akapitach. Akapity, podobnie jak rozdziały, nie są wynikiem natchnienia, pomagają nam jednak identyfikować poszczególne myśli.

Interpretacja na poziomie akapitu – a nie zdania, członu, frazy czy słowa – jest kluczem do śledzenia znaczenia zamierzonego przez pierwotnego autora. Dany akapit dotyczy jednej kwestii, często nazywanej tematem lub zdaniem tematycznym. Każde słowo, fraza, człon i zdanie w danym akapicie odnosi się w jakiś sposób do tego głównego tematu, uściślając go, poszerzając, wyjaśniając i/lub kwestionując. Prawdziwym kluczem do właściwej interpretacji jest śledzenie zamysłu pierwotnego autora akapit za akapitem, poprzez poszczególne całości literackie tworzące daną księgę Biblii. Niniejszy przewodnik został opracowany po to, aby pomóc osobie studiującej Pismo Święte interpretować tekst poprzez porównywanie współczesnych tłumaczeń Biblii. Ze względu na zastosowanie różnych teorii tłumaczenia wybrane zostały do tego celu niniejsze przekłady:

1. Najbardziej dosłownym tłumaczeniem Pisma Świętego na język polski jest interlinearny Grecko-polski Nowy Testament (GPNT) wydany nakładem Oficyny Wydawniczej Vocatio.
2. Wydana przez Księgarnię Świętego Wojciecha Biblia Poznańska (BP) także cechuje się dużą wiernością wobec tekstu źródłowego (tłumaczenie „słowo w słowo”).
3. Biblia Tysiąclecia (BT), wydanie czwarte – tłumaczenie oparte o zasadę dynamicznej ekwiwalencji wydane

- przez Pallotinum.
4. Biblia Warszawska (BW) – opracowana w oparciu o podobne założenia co BT z inicjatywy Brytyjskiego i Zagranicznego Towarzystwa Biblijnego w Warszawie.
  5. Biblia Warszawsko-Praska (BWP) przełożona przez ks. bp. Kazimierza Romaniuka uznawana jest za tłumaczenie na pograniczu dynamicznej ekwiwalencji oraz parafrazy.
  6. Na pograniczu przekładu dynamicznego i parafrazy znajduje się także Stare i Nowe Przymierze (PL) przygotowane przez Ewangeliczny Instytut Biblijny. Jest to próba przełożenia Biblii w taki sposób, aby współczesny polskojęzyczny odbiorca mógł zrozumieć znaczenie tekstu greckiego.

Trzecia zasada to czytanie Biblii w różnych tłumaczeniach w celu uchwycenia jak najszerszego znaczenia (pola semantycznego) słów i fraz biblijnych. Bardzo często greckie słowa lub frazy mogą być rozumiane na kilka różnych sposobów. Różne tłumaczenia ukazują nam te możliwości i pomagają określić oraz zrozumieć warianty greckich rękopisów. Nie ma to wpływu na doktrynę, jest natomiast pomocne w próbach dotarcia do oryginalnego tekstu napisanego przez natchnionego starożytnego autora.

Niniejszy komentarz proponuje osobie studiującej Biblię szybki sposób sprawdzenia swoich interpretacji. Nie narzuca on ostatecznych interpretacji – ma raczej na celu informowanie i pobudzanie do myślenia. Często inne możliwości interpretacyjne pomagają nam uwolnić się od zbyt wąskiej, dogmatycznej i wyznaniowej postawy. Osoby interpretujące Pismo Święte powinny wyposażyć się w większy zakres opcji interpretatorskich, aby uświadomić sobie, jak niejasny może być starożytny tekst. To wstrząsające, że chrześcijanie, którzy twierdzą, że Biblia jest dla nich źródłem prawdy, nie zgadzają się w tak wielu kwestiach dotyczących znaczenia tekstu biblijnego.

Wymienione wyżej zasady pomogły mi przezwyciężyć wiele spośród moich uwarunkowań historycznych poprzez zmuszenie mnie do zmagania ze starożytnym tekstem. Mam nadzieję, że będzie to również błogosławieństwem dla Ciebie.

Bob Utley
27 czerwca 1996

Przewodnik do czytania Biblii: Osobiste poszukiwanie weryfikowalnej prawdy

Poniżej zawarte jest krótkie objaśnienie filozofii hermeneutycznej dr. Boba Utleya oraz procedur stosowanych w jego komentarzach.

Czy da się poznać prawdę? Gdzie ją można znaleźć? Czy możemy ją logicznie zweryfikować? Czy istnieje jakiś ostateczny autorytet? Czy są jakieś absoluty, które mogłyby pokierować naszym życiem i światem? Czy życie ma sens? Dlaczego istniejemy? Dokąd zmierzamy? Te pytania – kwestie, nad którymi zastanawiają się wszyscy rozumni ludzie – towarzyszą naszemu intelektowi od zarania dziejów (Koh 1:13-18; 3:9-11). Pamiętam moje osobiste poszukiwanie czegoś, wokół czego mógłbym zbudować swoje życie. Uwierzyłem w Chrystusa w młodym wieku, opierając się głównie na świadectwie życia moich bliskich z rodziny. Kiedy dorastałem, pytania dotyczące mnie samego i świata wokół rosyły wraz ze mną. Zwykle kulturowe i religijne banały nie nadawały znaczenia doświadczeniom, o których czytałem lub które przeżywałem. Był to dla mnie okres zamętu, poszukiwania, tęsknoty i częstego poczucia beznadziejności pośród niezukołego i surowego świata, w którym żyłem.

Wiele osób twierdziło, że zna odpowiedzi na te ostateczne pytania, ale po osobistej weryfikacji i refleksji zrozumiałem, że ich twierdzenia były oparte na (1) osobistych filozofiach życiowych, (2) starożytnych mitach, (3) ich własnych przeżyciach lub (4) projekcjach psychologicznych. Ja potrzebowałem pewnego stopnia weryfikowalności, jakichś dowodów; racjonalności, na której mógłbym oprzeć swój światopogląd; czegoś, wokół czego mógłbym zbudować swoje życie; powodu, dla którego mógłbym żyć. To wszystko odnalazłem studiując Biblię. Zaczęłem szukać dowodów na jej wiarygodność i odnalazłem je w (1) jej wiarygodności historycznej potwierdzonej przez archeologię, (2) trafności prorocत्व Starego Testamentu, (3) spójności biblijnego przesłania na przestrzeni szesnastu stuleci jej powstawania oraz (4) osobistych świadectwach ludzi, których życie zostało trwale przemienione przez kontakt z Biblią. Chrześcijaństwo jako jednolity system wierzeń i przekonań jest w stanie odpowiedzieć na trudne życiowe pytania ludzkości. Dostarczyło mi to nie tylko racjonalnych ram pojęciowych – empiryczny aspekt biblijnej wiary przyniósł mi emocjonalną radość i równowagę.

Myślałem, że odnalazłem coś, wokół czego będę mógł zbudować swoje życie: Chrystusa, którego poznałem na kartach Pisma Świętego. Było to silne doświadczenie i wielka ulga emocjonalna. Jednak do tej pory pamiętam szok i ból, które odczułem, kiedy zaczęło do mnie docierać, jak wiele różnych interpretacji Biblii jest propagowanych – czasem nawet w obrębie tego samego Kościoła lub szkoły myśli. Rozpoznanie natchnienia i wiarygodności Biblii nie było końcem, lecz początkiem mojej podróży. W jaki sposób weryfikować i odrzucać różnorodne lub sprzeczne interpretacje wielu trudnych fragmentów Pisma, rozpowszechniane przez ludzi, którzy równocześnie twierdzą, że Biblia jest wiarygodnym autorytetem? To zadanie stało się moim życiowym celem i pielgrzymką wiary. Wiedziałem, że moja wiara w Chrystusa przyniosła mi ogromną radość i pokój. Mój umysł tęsknił za absolutem pośród relatywizmu kultury, w której żyłem i dogmatyzmu sprzecznych systemów religijnych, jak również arogancji wyznaniowej. Byłem zaskoczony, kiedy w poszukiwaniu właściwego podejścia do interpretacji starożytnej literatury natknąłem się na swoje własne uprzedzenia: historyczne, kulturowe, wyznaniowe i wynikające z życiowych doświadczeń. Często czytałem Biblię tylko po to, aby potwierdzić swoje własne przekonania. Używałem jej jako źródła dogmatów, którymi atakowałem innych, zasłaniając w ten sposób swoją własną niepewność i braki. Uświadomienie sobie tego było dla mnie bardzo bolesne.

Chociaż nigdy nie osiągnę całkowitego obiektywizmu, mogę jednak stawać się lepszym czytelnikiem Biblii. Mogę ograniczać swoje uprzedzenia rozpoznając je i przyjmując do wiadomości ich istnienie. Nie jestem jeszcze od nich wolny, ale stawiałem czoła swoim słabościom. To właśnie osoba interpretatora jest często największym wrogiem właściwego odczytywania Biblii! Pozwól, że przedstawię Ci niektóre z moich założeń, na których opieram się podczas studiowania Pisma Świętego, tak abyś jako czytelnik/czytelniczka mógł/mogła je przeanalizować razem ze mną:

I. Założenia wstępne

1. Wierzę, że Biblia jest jedynym natchnionym objawieniem się jedynego prawdziwego Boga. Dlatego też należy ją interpretować w świetle zamysłu pierwotnego boskiego autora działającego poprzez pisarza – człowieka żyjącego w kontekście konkretnych uwarunkowań historycznych.
2. Wierzę, że Biblia została napisana dla zwykłego człowieka – dla wszystkich ludzi! Bóg dostosował się do nas, aby mówić do nas w sposób dla nas zrozumiały w kontekście historycznym i kulturowym. On nie ukrywa prawdy – chce, abyśmy ją rozumieli! Dlatego Jego słowa muszą być interpretowane w świetle tamtych czasów, a nie naszych. Biblia nie powinna oznaczać dla nas tego, czego nie znaczyła dla swoich pierwszych czytelników lub słuchaczy. Jest ona zrozumiała dla przeciętnego ludzkiego umysłu i zastosowane są w niej powszechne ludzkie formy i techniki komunikacji.
3. Wierzę, że przesłanie i zamysł Biblii są jednolite. Nie przeczy sama sobie, mimo że zawiera trudne i paradoksalne fragmenty. Dlatego też najlepszym interpretatorem Biblii jest ona sama.
4. Wierzę, że każdy fragment Biblii (wyłączając prorocтва) posiada jedno i tylko jedno znaczenie oparte o zamysł pierwotnego natchnionego autora. Chociaż nie możemy być nigdy w stu procentach pewni, że znamy zamysł pierwotnego autora, istnieje jednak wiele wskazówek, które mogą nas na niego naprowadzić:
  - a. rodzaj (gatunek) literacki wybrany do przekazania przesłania,
  - b. tło historyczne i/lub określone okoliczności, które przyczyniły się do napisania danej księgi,
  - c. kontekst literacki całej księgi oraz każdej całości literackiej,
  - d. powiązanie konstrukcji tekstowej (zarysu) całości literackich z ogólnym przesłaniem księgi,
  - e. swoiste środki gramatyczne użyte do przekazania wiadomości,
  - f. dobór słów.

Studiowanie danego fragmentu tekstu obejmuje przyjrzenie się każdemu z tych obszarów. Zanim wyjaśnię moją metodologię czytania Biblii, pozwolę sobie wymienić niektóre stosowane w dzisiejszych czasach niewłaściwe metody, które pociągnęły za sobą tak ogromną różnorodność interpretacji i w związku z tym powinniśmy się ich wystrzegać.

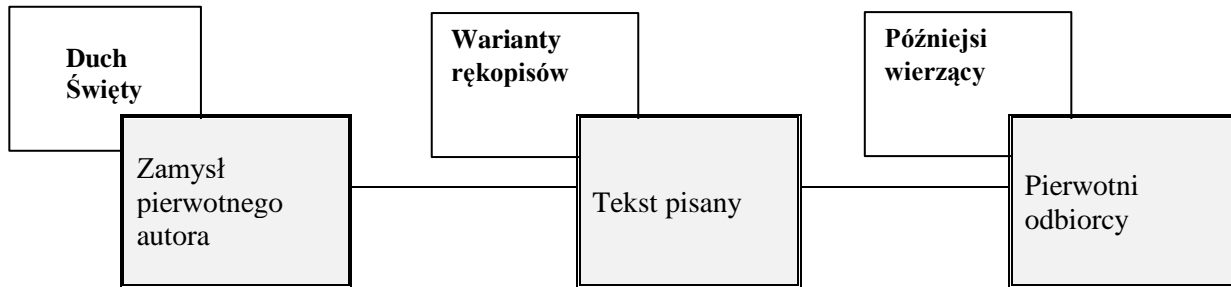
II. Niewłaściwe metody interpretacji

1. Ignorowanie całego literackiego kontekstu ksiąg Biblii i rozumienie każdego zdania, członu, a nawet poszczególnych słów jako prawdziwych stwierdzeń niezwiązanych z zamysłem autora lub szerszym kontekstem. Jest to często nazywane „dowodzeniem wersetami”.
2. Ignorowanie tła historycznego ksiąg poprzez zastąpienie go przypuszczalnym tłem historycznym, które ma niewielkie lub żadne poparcie w samym tekście.
3. Ignorowanie tła historycznego ksiąg i czytanie ich tak, jak czyta się poranny dziennik – jakby były adresowane przede wszystkim do poszczególnych współczesnych chrześcijan.
4. Ignorowanie tła historycznego ksiąg poprzez alegoryzowanie tekstu jako przesłania filozoficznego lub teologicznego zupełnie niepowiązanego z zamysłem pierwotnego autora i tym, co rozumieli pierwsi słuchacze.
5. Ignorowanie pierwotnego przesłania i zastępowanie go swoim własnym systemem teologicznym, ulubioną doktryną lub współczesnym problemem niezwiązanym z zamysłem powziętym przez pierwotnego autora i przekazany przez niego przesłaniem. To zjawisko często poprzedzone jest wstępnym czytaniem Biblii w celu zbudowania autorytetu mówcy. Jest to często nazywane „odповідzią czytającego” (interpretacją typu „co ten tekst oznacza dla mnie”).

Wszelkie pisemne przekazy międzyludzkie zawierają przynajmniej trzy części składowe:

W przeszłości różne techniki czytania Pisma Świętego skupiały się na jednej z tych trzech składowych. Jednak z uwagi na rzeczywistość wyjątkowego natchnienia Biblii należałoby zmodyfikować powyższy diagram:

W rzeczywistości proces interpretacji powinien uwzględniać wszystkie trzy składowe. Moja interpretacja może na przykład skupiać się na dwóch pierwszych elementach: pierwotnym autorze i tekście. Najprawdopodobniej jest to moja reakcja na zaobserwowane nadużycia: (1) alegoryzowanie lub uduchowianie tekstu, (2) interpretację typu „odpowiedź czytającego” (co ten tekst oznacza dla mnie). Nadużycia mogą wystąpić na każdym etapie analizy. Powinniśmy nieustannie weryfikować to, czym się kierujemy: nasze motywy, uprzedzenia, techniki i zastosowania. W jaki jednak sposób możemy to robić, jeśli nie istnieją granice interpretacji, nie ma żadnych ograniczeń ani kryteriów? Z tego powodu badam zamysł autora i strukturę tekstu, które dostarczają mi pewnych kryteriów ograniczających zakres dopuszczalnych uzasadnionych interpretacji.

Mając na uwadze wymienione wyżej niewłaściwe techniki czytania Pisma Świętego, zadajmy sobie pytanie, jakie słuszne sposoby czytania i interpretowania Biblii zapewnią nam pewien stopień weryfikowalności i konsekwencji.

III. Właściwe metody czytania Biblii

Nie będę w tym miejscu przedstawiał szczegółowych technik interpretacji konkretnych gatunków literackich, omówię natomiast ogólne zasady hermeneutyczne obowiązujące dla wszystkich typów tekstów biblijnych. Jeśli chodzi o interpretowanie różnych gatunków literackich, polecam książkę *How to Read the Bible for All Its Worth* [Jak czytać Biblię?] Gordona Fee i Douglasa Stuarta (wydana w Polsce przez JR Szorc).

Moja metodologia początkowo skupia się na czytelniku, stwarzając przestrzeń, aby Duch Święty rozjaśniał mu treść Biblii w ciągu czterech cykli osobistych czytań. Takie podejście stawia Ducha, tekst i czytelnika na pierwszym miejscu, nie spychając ich na drugi plan. Chroni ono również czytelnika od nadmiernego wpływu komentatorów. Słyszałem kiedyś następujące stwierdzenie: „Biblia rzuca wiele światła na komentarze do niej samej”. Cytując tę uwagę nie chcę umniejszać wartości pomocy dydaktycznych, tylko zaapelować o odpowiedni sposób i czas korzystania z nich.

Musimy być w stanie poprzeć naszą interpretację samym tekstem. Pewnej ograniczonej weryfikacji dostarczyć może następujących pięć obszarów:

1. tło historyczne
2. kontekst literacki

3. struktury gramatyczne (składnia)
4. użycie współczesnych autorowi słów
5. istotne fragmenty paralelne
6. gatunek literacki

Musimy też być w stanie wyjaśnić rozumowanie i logikę stojące za naszymi interpretacjami. Biblia jest naszym jedynym źródłem wiary i praktyki. Niestety chrześcijanie często nie zgadzają się co do tego, czego naucza i co twierdzi Pismo Święte. Cztery cykle czytań są zaprojektowane tak, aby umożliwić dokonanie w interpretacji następujących spostrzeżeń:

1. Pierwszy cykl czytań
  - a. Przeczytaj całą księgę za jednym razem. Przeczytaj ją jeszcze raz w innym tłumaczeniu, najlepiej zgodnym z inną teorią przekładu:
    - (1) tłumaczenie „słowo w słowo” (GPNT, BP)
    - (2) dynamiczny równoważnik (BT, WP, Przekład Ewangeliczny, BW)
    - (3) parafraza (PL, BWP, Słowo Życia)
  - b. Odnajdź główny zamysł całego tekstu. Określ jego temat.
  - c. Wydziel (jeżeli jest to możliwe) całość literacką, rozdział, akapit lub zdanie, które jasno wyraża ten główny zamysł lub temat.
  - d. Określ główny gatunek literacki.
    - (1) Stary Testament
      - a) Hebrajska narracja
      - b) Hebrajska poezja (literatura mądrościowa, psalm)
      - c) Hebrajskie proroctwa (proza, poezja)
      - d) Kodeksy praw
    - (2) Nowy Testament
      - a) Narracja (Ewangelie, Dzieje Apostolskie)
      - b) Przypowieści (Ewangelie)
      - c) Listy
      - d) Literatura apokaliptyczna
2. Drugi cykl czytań
  - a. Przeczytaj całą księgę jeszcze raz, próbując odnaleźć główne tematy.
  - b. Nakreśl główne tematy i krótko podsumuj ich treść w prostych twierdzeniach.
  - c. Zweryfikuj określony przez siebie zamysł i zarys księgi z pomocami dydaktycznymi.
3. Trzeci cykl czytań
  - a. Przeczytaj całą księgę po raz kolejny, poszukując tym razem tła historycznego oraz konkretnych okoliczności, które przyczyniły się do jej napisania.
  - b. Wymień elementy historyczne wspomniane w księdze:
    - (1) autor
    - (2) data
    - (3) adresaci
    - (4) konkretna przyczyna napisania księgi
    - (5) aspekty tła kulturowego odnoszące się do zamysłu księgi
    - (6) wzmianki dotyczące postaci i wydarzeń historycznych
  - c. Rozszerz swój zarys do poziomu akapitu tej księgi Biblii, którą interpretujesz. Za każdym razem zidentyfikuj całość literacką i dokonaj jej zarysu. Może ona obejmować kilka rozdziałów lub akapitów. Umożliwi Ci to podążanie za logiką i sposobem konstruowania tekstu przez pierwotnego autora.
  - d. Zweryfikuj zidentyfikowane przez siebie tło historyczne z pomocami dydaktycznymi.
4. Czwarty cykl czytań
  - a. Ponownie przeczytaj daną całość literacką w kilku tłumaczeniach:
    - (1) tłumaczenie „słowo w słowo” (GPNT, BP)
    - (2) dynamiczny równoważnik (BT, WP, PE, BW)

- (3) parafraza (PL, BWP, SŻ)
- b. Wyszukaj struktury literackie i gramatyczne:
  - (1) powtarzające się zdania, np. Ef 1:6.12.14,
  - (2) powtarzające się struktury gramatyczne, np. Rz 8:31,
  - (3) kontrastujące ze sobą koncepcje.
- c. Wymień następujące rzeczy:
  - (1) istotne pojęcia,
  - (2) nietypowe terminy,
  - (3) ważne struktury gramatyczne,
  - (4) szczególnie trudne słowa, człony i zdania.
- d. Wyszukaj istotne fragmenty paralelne:
  - (1) Odszukaj najbardziej klarowny fragment mówiący o rozpatrywanym przez Ciebie temacie używając:
    - a) książek dotyczących teologii systematycznej,
    - b) Biblii z odnośnikami,
    - c) konkordancji.
  - (2) Spróbuj poszukać możliwych paradoksalnych par w obrębie Twojego tematu. Wiele prawd biblijnych jest przedstawionych za pomocą par dialektycznych; duża część konfliktów wyznaniowych pochodzi od dowodzenia wersetami tylko połowy jakiegoś biblijnego napięcia. Ponieważ cała Biblia jest natchniona, w celu zapewnienia biblijnej równowagi naszej interpretacji powinniśmy szukać jej całościowego przesłania.
  - (3) Odnajdź paralele w tej samej księdze, u tego samego autora lub w tym samym gatunku literackim. Biblię najlepiej interpretować za pomocą niej samej, ponieważ ma jednego autora: Ducha Świętego.
- e. Zweryfikuj swoje obserwacje dotyczące tła i okoliczności historycznych z pomocami dydaktycznymi:
  - (1) Biblie do studiowania,
  - (2) Encyklopedie, podręczniki i słowniki biblijne,
  - (3) Wprowadzenia do Biblii,
  - (4) Komentarze do Biblii (w tym punkcie swojego studiowania pozwól, aby przeszła i terazniejsza wspólnota wierzących wspomogła Cię i skorygowała kierunek Twojego osobistego studium Pisma).

IV. Zastosowanie interpretacji Biblii

Teraz przechodzimy do zastosowania. Poświęciłeś/poświęciłaś wiele czasu, aby zrozumieć tekst w jego pierwotnym kontekście; czas zastosować go do Twojego życia i kultury. Moja definicja autorytetu biblijnego jest następująca: „zrozumienie tego, co pierwotny autor Biblii przekazał sobie współczesnym i zastosowanie tej prawdy do naszych czasów”.

Zastosowanie musi być zgodne z interpretacją zamysłu pierwotnego autora zarówno pod względem czasu, jak i logiki. Nie możemy stosować fragmentów Biblii do naszych czasów, dopóki nie zrozumiemy, co te słowa znaczyły w czasie, kiedy były pisane! Tekst Biblii nie powinien nigdy oznaczać tego, czego wcześniej nie mógł mieć na myśli!

Twoim przewodnikiem będzie sporządzony przez Ciebie szczegółowy zarys na poziomie akapitów (trzeci cykl czytań). Zastosowania z Twojej interpretacji powinny być wyciągnięte na poziomie akapitów, a nie poszczególnych słów. Słowa posiadają znaczenie tylko w określonym kontekście; tak samo jest też z członami i zdaniami. Jedyną natchnioną osobą biorącą udział w procesie interpretacji jest pierwotny autor. My tylko podążamy jego śladem poprzez Ducha Świętego, który nas oświeca. Ale oświecenie nie jest natchnieniem. Aby powiedzieć: „tak mówi Pan”, musimy trzymać się zamysłu pierwotnego autora. Zastosowanie musi być konkretnie związane z ogólnym zamysłem całego tekstu oraz rozwojem myśli na poziomie określonej całości literackiej i akapitu.

Nie pozwól, aby zagadnienia naszych czasów interpretowały Biblię; niech przemawia sama! Może to wymagać od nas wyciągnięcia z tekstu określonych zasad. Jest to uzasadnione tylko wtedy, kiedy zasady te znajdują w nim poparcie. Niestety bardzo często nasze zasady są tylko „naszymi” zasadami – a nie tymi zawartymi w tekście.

Przy zastosowaniu przesłania Biblii ważne jest, aby pamiętać o tym, że (wyłączając proroctwa) dla określonego tekstu biblijnego obowiązujące jest jedno i tylko jedno znaczenie. Jest ono powiązane z zamysłem pierwotnego autora, który odpowiadał na jakiś kryzys lub potrzebę jemu współczesnych. To jedno znaczenie może mieć wiele możliwych zastosowań. Zastosowanie będzie zależało od potrzeb odbiorców, musi jednak być związane z tym, co miał na myśli pierwotny autor.

V. Duchowy aspekt interpretacji

Do tej pory przeanalizowaliśmy logiczne i tekstualne procesy składające się na interpretację i jej zastosowanie. Teraz krótko omówimy duchowy aspekt interpretacji. Dla mnie pomocna okazała się poniższa lista:

1. Módl się o pomoc Ducha (zob. 1 Kor 1:26-2:16).
2. Módl się o przebaczenie i oczyszczenie z grzechów, których jesteś świadomy (zob. 1 J 1:9).
3. Módl się o większe pragnienie poznania Boga (zob. Ps 19:7-14; 42:1ff; 119:1ff).
4. Natychmiast zastosuj każde nowe odkrycie w swoim życiu.
5. Zachowuj pokorę i otwartość na naukę.

Ciężko jest utrzymać równowagę pomiędzy logicznym procesem interpretacji a duchowym prowadzeniem Ducha Świętego. Pomogły mi w tym poniższe fragmenty:

- A. Z książki Jamesa W. Sire’a *Scripture Twisting [Przekręcanie Pisma]*, s. 17-18:
„Oświecenie przychodzi do umysłów całego ludu Bożego – nie tylko do duchowej elity. W biblijnym chrześcijaństwie nie istnieje „klasa guru”, nie ma iluminatów, nie ma ludzi, od których pochodzi wszelka właściwa interpretacja. Tak więc, chociaż Duch Święty obdarza szczególnymi darami mądrości, poznania i rozpoznawania duchów, nie wyznacza chrześcijan, którzy je otrzymali, na jedyne autorytety w dziedzinie interpretacji Jego Słowa. Uczenie się, rozsądzanie i rozpoznawanie w odniesieniu do Biblii, która jest autorytetem nawet dla tych, których Bóg obdarował szczególnymi zdolnościami, jest zadaniem całego Jego ludu. Podsumowując, założenie, które przyjmuję w całym niniejszym komentarzu jest takie, że Biblia jest prawdziwym objawieniem Boga dla całej ludzkości, naszym ostatecznym autorytetem we wszystkich kwestiach, w których się wypowiada, oraz że nie jest ona całkowitą tajemnicą, ale może być odpowiednio zrozumiana przez zwyczajnych ludzi w każdej kulturze.”
- B. O Kierkegaardzie (znalezione w książce Bernarda Ramma *Protestant Biblical Interpretation [Protestancka interpretacja biblijna]*, s. 75):
„Według Kierkegaarda, gramatyczne, leksykalne i historyczne studiowanie Biblii jest konieczne, ale wstępne wobec prawdziwego czytania Biblii. ‘Aby czytać Biblię jako słowo Boże, musimy ją czytać z sercem w gardle, w stanie gotowości, z gorliwym oczekiwaniem, pozostając w dialogu z Bogiem. Bezmyślne lub nieuważne czytanie Biblii, lub też czytanie jej tylko pod kątem akademickim lub zawodowym nie jest czytaniem Biblii jako Słowa Bożego. Tylko wtedy, kiedy czytamy Biblię tak, jakbyśmy czytali list miłosny, odczytujemy ją jako Słowo Boga.’”
- C. Z książki H. H. Rowleya *The Relevance of the Bible [Istotność Biblii]*, s. 19:
„Czysto intelektualne zrozumienie Biblii, choćby zupełne, nie jest w stanie osiągnąć wszystkich zawartych w niej skarbów. Pojmowanie takie nie może być lekceważone, ponieważ jest ono niezbędne do jej pełnego zrozumienia. Jeżeli jednak ma być pełne, musi prowadzić do duchowego pojmowania duchowych skarbów tej księgi. Do zrozumienia duchowego potrzebne jest coś więcej niż tylko czujność intelektualna. Sprawy duchowe są rozróżniane na poziomie duchowym, a człowiek studiujący Biblię musi przyjąć postawę duchowej wrażliwości i pragnienia odnalezienia Boga, żeby oddać Mu samego siebie, jeśli chce wyjść poza badania naukowe i osiągnąć bogatsze dziedzictwo tej najwspanialszej z wszystkich ksiąg.”

VI. Metoda przyjęta w niniejszym komentarzu

Przewodnik do samodzielnego studiowania został stworzony, żeby wesprzeć twój proces interpretacji na następujące sposoby:

1. Wprowadzeniem do każdej księgi jest krótkie tło historyczne. Przeczytaj te informacje po zakończeniu „trzeciego cyklu czytań”.
2. Na początku każdego rozdziału znajdują się spostrzeżenia dotyczące jego kontekstu. Pomoże Ci to określić strukturę danej całości literackiej.
3. Na początku każdego rozdziału lub większej całości literackiej znajduje się podział na akapity i odpowiednie wersety z kilku innych współczesnych tłumaczeń Biblii:
  - a. Biblia Tysiąclecia (BT)
  - b. Biblia Warszawska (BW)
  - c. Biblia Poznańska (BP)
  - d. Biblia Warszawsko-Praska (BWP)
  - e. Nowe Przymierze i Psalmi (PL)

Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia. Należy wnioskować o nim z kontekstu. Poprzez porównanie kilku współczesnych wersji, różniących się pod względem przyjętych teorii przekładu i perspektyw teologicznych, jesteśmy w stanie przeanalizować przypuszczalną strukturę myśli pierwotnego autora. Każdy akapit zawiera jedną główną prawdę. Nazywa się ją „zdaniem tematycznym” lub „myślą przewodnią tekstu”. Ta wspólna myśl jest kluczowa w procesie interpretacji – czy to historycznej, czy gramatycznej. Nie powinniśmy nigdy dokonywać interpretacji, wygłaszać kazań ani nauczać opierając się na części tekstu mniejszej niż akapit! Należy także pamiętać, że każdy akapit jest powiązany z otaczającymi go akapitami. Z tego właśnie powodu ważne jest nakreślenie zarysu akapitów w całej księdze. Chodzi tu o to, aby być w stanie podążać za logicznym ciągiem tematu adresowanego do nas przez pierwotnego autora natchnionego.

4. Notatki Boba zgodne są z podejściem interpretacyjnym „werset po wersecie”, co zmusza nas do śledzenia myśli pierwotnego autora. Zawierają one różnorodne informacje, takie jak:
  - a. kontekst literacki
  - b. dane historyczne i kulturowe
  - c. informacje gramatyczne
  - d. analizy słów
  - e. istotne fragmenty paralelne
5. Jako że niniejszy komentarz przetłumaczony został z języka angielskiego, korzystanie z niego przez polskiego czytelnika wymagało dokonania wyboru rodzimych tłumaczeń Pisma Świętego. Autor komentarzy odnosi się do dosłownego tłumaczenia NASB, które zostało w komentarzu zastąpione tekstem Biblii Tysiąclecia. W przypadku rozbieżności z NASB podano także brzmienie w innych tłumaczeniach. W pewnych miejscach niniejszego komentarza tekst BT (1995) będzie uzupełniony o inne współczesne tłumaczenia:
  - a. Interlinearny Grecko-polski Nowy Testament (GPNT) wydawnictwa Vocatio na podstawie oryginalnego tekstu greckiego udostępnionego przez Niemieckie Towarzystwo Biblijne.
  - b. Biblia Poznańska (BP) – dosłowne tłumaczenie oparte na manuskryptach *Biblia Hebraica*, red. R. Kittel, P. Kahle, A. Alt, O. Eissfeld, Stuttgart 1951 oraz *The Greek New Testament*, red. K. Aland, M. Black, B. M. Metzger, A. Wikgren, Stuttgart 1968.
  - c. Biblia Warszawska (BW) – dynamiczny ekwiwalent oparty na manuskryptach *Biblia Hebraica*, red. R. Kittel, P. Kahle, A. Alt, O. Eissfeld, Stuttgart 1951, *Novum Testamentum Graece*, red. E. Nestle, K. Aland, Stuttgart 1954 oraz *Novum Testamentum Graece*, red. K. Aland, M. Black, B. M. Metzger, A. Wikgren, Stuttgart 1966.
  - d. Biblia Warszawsko-Praska (BWP) – tłumaczenie na pograniczu dynamicznej ekwiwalencji i parafrazy oparte na manuskryptach *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart 1977 oraz *Novum Testamentum Graece*, red. K. Aland, M. Black, C. Martini, B. Metzger, A. Wikgren, Stuttgart 1979.

- e. Biblia to jest Pismo Święte Starego i Nowego Przymierza – tłumaczenie na pograniczu dynamicznej ekwiwalencji i parafrazy oparte na manuskryptach *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, *Biblia Hebraica Quinta* i *Novum Testamentum Graece* Nestlego-Alanda (NA27 i NA28, odpowiednio: 1993 i 2012, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft).
6. Dla tych, którzy nie znają greki, porównywanie współczesnych tłumaczeń może być pomocne w identyfikowaniu występujących w tekście problemów:
  - a. warianty manuskryptów
  - b. alternatywne znaczenia słów
  - c. trudny gramatycznie tekst i struktury
  - d. teksty dwuznaczne

Chociaż współczesne wersje nie są w stanie rozwiązać wszystkich tych problemów, to jednak ukazują nam one te miejsca, które wymagają głębszej i dokładniejszej analizy.

7. Na końcu każdego rozdziału znajdują się związane z jego treścią pytania do dyskusji, które mają za zadanie nakierować nas na główne zagadnienia interpretacyjne danego rozdziału.

WYKAZ SKRÓTÓW ZASTOSOWANYCH W NINIEJSZYM KOMENTARZU

AB	Anchor Bible Commentaries [Komentarze biblijne Anchor], red. William Foxwell Albright i David Noel Freedman
ABD	Anchor Bible Dictionary [Słownik biblijny Anchor] (6 tomów), red. David Noel Freedman
AKOT	Analytical Key to the Old Testament [Analityczny Klucz do Nowego Testamentu], J Joseph Owens
ANET	Ancient Near Eastern Texts [Starożytne teksty bliskowschodnie], Jk B. Pritchard
BDB	A Hebrew i English Lexicon of the Old Testament [Hebrajski i angielski leksykon Starego Testamentu], F. Brown, S. R. Driver i C. A. Briggs
BL	Biblia Lubelska, Wydawnictwo KUL
BP	Biblia Poznańska, Księgarnia Świętego Wojciecha
BT	Biblia Tysiąclecia, wydanie czwarte, Pallotinum
BW	Biblia Warszawska, Brytyjskie i Zagraniczne Towarzystwo Biblijne w Warszawie
BWP	Biblia Warszawsko-Praska przekładu ks. bp. Kazimierza Romaniuka
GPNT	Grecko-polski Nowy Testament, Oficyna Wydawnicza Vocatio
HPST	Hebrajsko-polski Stary Testament, Oficyna Wydawnicza Vocatio
IDB	The Interpreter's Dictionary of the Bible [Słownik do interpretacji Biblii] (4 tomy), red. George A. Buttrick
ISBE	International Standard Bible Encyclopedia [Międzynarodowa Standardowa Encyklopedia biblijna] (5 tomów), red. Jk Orr
JB	Jerusalem Bible [Biblia jerozolimska]
JPSOA	The Holy Scriptures According to the Masoretic Text: A New Translation [Pisma Święte według tekstu masoreckiego: nowe tłumaczenie] (The Jewish Publication Society of America)
KB	The Hebrew i Aramaic Lexicon of the Old Testament [Hebrajski i aramejski leksykon Starego Testamentu], Ludwig Koehler i Walter Baumgartner
LAM	The Holy Bible From Ancient Eastern Manuscripts (the Peshitta) [Biblia Święta ze starożytnych wschodnich manuskryptów (Peszitta)], George M. Lamsa
LXX	Septuagint (Greek-English) [Septuaginta (grecko-angielska)], wyd. Zondervan, 1970
MOF	A New Translation of the Bible [Nowe tłumaczenie Biblii], Jk Moffatt
MT	Masoretic Hebrew Text [Masorecki tekst hebrajski]
NAB	New American Bible Text [Tekst Nowej Biblii Amerykańskiej]

NASB	New American Standard Bible [Nowa Amerykańska Biblia Standardowa]
NBG	Nowa Biblia Gdańska, Wydawnictwo Szaron
NEB	New English Bible [Nowa Biblia Angielska]
NET	NET Bible: New English Translation [Biblia NET: Nowe Angielskie Tłumaczenie], wydanie drugie beta
NIDOTTE	New International Dictionary of New Testament Theology i Exegesis [Nowy międzynarodowy słownik teologii i egzegezy Nowego Testamentu] (5 tomów), red. Willem A. VanGemeren
NIV	New International Version [Nowa Międzynarodowa Wersja]
NJB	New Jerusalem Bible [Nowa Biblia Jerozolimska]
NRSV	New Revised Standard Bible [Nowa Poprawiona Biblia Standardowa]
OTPG	Old Testament Parsing Guide [Przewodnik do analizy Starego Testamentu], Todd S. Beall, William A. Banks i Colin Smith
PL	Nowe Przymierze i Psalmi
REB	Revised English Bible [Poprawiona Biblia Angielska]
RSV	Revised Standard Version [Poprawiona Wersja Standardowa]
SEPT	The Septuagint (Greek-English) [Septuaginta (grecko-angielska)], wyd. Zondervan, 1970
SŻ	Słowo Życia, Instytut Wydawniczy „Agape”
TEV	Today’s English Version [Dzisiejsza Wersja Angielska], United Bible Societies
YLT	Young’s Literal Translation of the Holy Bible [Dosłowne Tłumaczenie Biblii Świętej Younga], Robert Young
ZPBE	Zondervan Pictorial Bible Encyclopedia [Obrazkowa encyklopedia Biblii Zondervan] (5 tomów), red. Merrill C. Tenney

WPROWADZENIE DO DZIEJÓW APOSTOLSKICH

UWAGI WSTĘPNE

- A. Dzieje Apostolskie stanowią niezbędny łącznik pomiędzy relacjami o życiu Jezusa (Ewangeliami), opisanym w tej księdze rozgłaszaniem ich przez apostołów a interpretacją i zastosowaniem w nowotestamentowych listach apostoelskich.
- B. Wczesny Kościół rozwinął i korzystał z dwóch zbiorów nowotestamentowych pism: (1) czterech Ewangelii i (2) pism apostoelskich (tj. listów Pawła). Jednak w obliczu rodzących się w II w. n.e. chrystologicznych herezji wartość Dziejów Apostolskich stała się oczywista. Księga ta przedstawia treść i zamysł nauki apostołów (*kerygmy*) oraz niesamowite rezultaty ewangelii.
- C. Historyczną dokładność Dziejów Apostolskich podkreślają i potwierdzają współczesne odkrycia archeologiczne – szczególnie jeśli chodzi o tytuły rzymskich urzędników państwowych
1. *stratēgoi*, Dz 16:20.22.35.36 (słowo to zastosowane zostało także do dowódców straży świątynnej, Łk 22:4.52; Dz 4:1; 5:24-26)
  2. *politarchas*, Dz 17:6.8; oraz *prōtō*, Dz 28:7, zob. A. N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament* [*Rzymskie społeczeństwo i prawo rzymskie w Nowym Testamencie*]).
Łukasz wspomina także o napięciach we wczesnym Kościele – opisuje nawet kłótnię pomiędzy Pawłem a Barnabą (zob. Dz 15:39). Jest to odzwierciedleniem zrównoważonego, bezstronnego i opartego na rzetelnych badaniach piśmiennictwa historycznego/teologicznego.
- D. Starożytne greckie teksty podają tytuł tej książki w nieco innych formach:
1. Manuskrypt $\aleph$ (Sinaiticus), Tertulian, Didymos z Aleksandrii, Euzebiusz z Cezarei oddają go jako „Dzieje” (podobnie jak angielskie tłumaczenia ASV i NIV).
  2. Manuskrypty B (tj. Vaticanus), D (tj. Bezae) jako dopisek, Ireneusz z Lyonu, Tertulian, Cyrian, Atanazy Aleksandryjski mają „Dzieje Apostolskie” (podobnie jak angielskie tłumaczenia KJV, RSV i NEB oraz większość polskich przekładów)
  3. Manuskrypty A² (tj. pierwsza korekta Kodeksu Aleksandryjskiego), E, G oraz Jan Chryzostom oddają go jako „Dzieje Świętych Apostołów”.
Możliwe, że greckie słowo *praxeis*, *praxis* (tj. dzieje, drogi, zachowanie, czyny, praktyka) odzwierciedla starożytny śródziemnomorski gatunek literacki opisujący życie i czyny sławnych lub wpływowych osób (tj. Jana, Piotra, Szczepana, Filipa, Pawła). Pierwotnie księga ta nie miała tytułu (podobnie jak Ewangelia Łukasza).
- E. Są dwie oddzielne tradycje tekstualne Dziejów Apostolskich. Krótsza to wersja aleksandryjska (MSS P⁴⁵, P⁷⁴, $\aleph$, A, B, C). Zachodnia rodzina manuskryptów (P²⁹, P³⁸, P⁴⁸ i D) wydaje się obejmować o wiele więcej szczegółów. Nie ma pewności co do tego, czy pochodzą one od autora, czy są późniejszymi dodatkami skrybów opartymi o tradycje wczesnego Kościoła. Większość zajmujących się tym badaczy jest zdania, że zachodnie manuskrypty zawierają późniejsze dodatki, ponieważ
1. wygładzają lub próbują poprawić dziwne lub trudne teksty,
  2. uzupełniają treść o dodatkowe szczegóły,
  3. wstawiają konkretne sformułowania dla podkreślenia Jezusa jako Chrystusa
  4. nie są cytowane przez żadnych pisarzy wczesnochrześcijańskich z pierwszych trzech wieków

(zob. F. F. Bruce, *Acts: Greek Text [Dzieje Apostolskie: tekst grecki]*, s. 69-80).

Bardziej szczegółowe omówienie tej kwestii znaleźć można w dziele *A Textual Commentary on the Greek New Testament [Komentarz tekstualny do greckiego Nowego Testamentu]* Bruce'a M. Metzgera, wydanym przez United Bible Societies, s. 259-272.

Z powodu ogromnej liczby późniejszych dodatków ten komentarz nie zajmuje się wszystkimi opcjami tekstualnymi. Omawia on tylko i wyłącznie te warianty, które są kluczowe dla interpretacji.

AUTOR

- A. Księga ta jest anonimowa, wiele wskazuje jednak na autorstwo Łukasza.
1. Wyjątkowe i zaskakujące fragmenty pisane w pierwszej osobie liczby mnogiej, 16:10-17 (druga podróż misyjna do Filippi); 20:5-15; 21:1-18 (koniec trzeciej podróży misyjnej) oraz 27:1-28:16 (Paweł wysłany jako więzień do Rzymu) mocno wskazują na Łukasza jako autora.
  2. Związek pomiędzy trzecią Ewangelią a Dziejami Apostolskimi staje się oczywisty przy porównaniu Łk 1:1-4 i Dz 1:1-2.
  3. Łukasza, lekarza pogańskiego pochodzenia, wymienia Kol 4:10-14, Flm 1:24 i 2 Tm 4:11 jako towarzysza Pawła. Łukasz jest jedynym pogańskim autorem NT.
  4. Jednogłośnie świadectwo wczesnego Kościoła wymienia Łukasza jako autora.
    - a. Rzymski *Kanon Muratoriego* (180-200 r. n.e. stwierdza: „zebrane przez Łukasza, lekarza”)
    - b. Pisma Ireneusza z Lyonu (130-200 n.e.)
    - c. Pisma Klemensa Aleksandryjskiego (156-215 n.e.)
    - d. Pisma Tertuliana (60-200 n.e.)
    - e. Pisma Orygenesza (185-254 n.e.)
  5. Wewnętrzne dowody opierające się na stylistyce i słownictwie (szczególnie chodzi o terminy medyczne) potwierdzają autorstwo Łukasza (Sir William Ramsay i A. Harnack).
- B. Dysponujemy trzema źródłami informacji o Łukaszu.
1. Trzy fragmenty NT (Kol 4:10-4; Flm 24; 2 Tm 4:11) oraz same Dzieje Apostolskie.
  2. Pochodzący z II w. n.e. *Prolog antymarcjoński do Ewangelii Łukasza* (160-180 r. n.e.).
  3. Żyjący w IV w. n.e. historyk wczesnego Kościoła, Euzebiusz z Cezarei, w swoim dziele *Historia Ecclesiastica [Historia Kościelna]* (3:4) pisze: “Łukasz, który był rodem z Antjochji, z zawodu lekarzem, a stale towarzyszył Pawłowi i z innymi apostołami się nie tylko przejściowo spotykał, złożył dowód, że się od nich nauczył leczenia dusz, bo pozostawił nam dwie przez Boga natchnione księgi (...) *Ewangelja* (...) *Dzieje apostolskie*” (tłum. na j. polski ks. Arkadiusz Lisiecki, Poznań 1924).
  4. Informacje te składają się na sylwetkę Łukasza:
    - a. poganin (wymieniony w Kol 4:12-14 jako pomocnik razem z Epafrasem i Demasem, a nie wśród żydowskich towarzyszy)
    - b. pochodził albo z Antiochii Syryjskiej (jeśli rację ma *Prolog antymarcjoński do Ewangelii Łukasza*) albo z Filippi w Macedonii (komentarz Williama Ramsaya do Dz 16:19)
    - c. lekarz (zob. Kol 4:14, lub przynajmniej dobrze wykształcony człowiek)
    - d. nawrócił się w wieku średnim po powstaniu Kościoła w Antiochii (*Prolog antymarcjoński do Ewangelii Łukasza*)
    - e. towarzysz podróży Pawła (fragmenty Dziejów Apostolskich pisane w pierwszej osobie liczby mnogiej)

- f. nieżonaty
  - g. autor trzeciej Ewangelii i Dziejów Apostolskich (podobne wprowadzenia, styl i słownictwo)
  - h. zmarł w wieku 84 lat w Beocji
- C. Wątpliwości co do autorstwa Łukasza
1. W swoim kazaniu na Wzgórzu Marsowym w Atenach Paweł posługuje się greckimi kategoriami i terminami filozoficznymi, aby zbudować płaszczyznę porozumienia (zob. Dz 17), ale w Rz 1-2 wydaje się uznawać wszelkie „płaszczyzny porozumienia” (tj. przyrodę, wewnętrzne świadectwo moralne) za daremne.
  2. Kazania i wypowiedzi Pawła w Dziejach Apostolskich malują jego obraz jako żydowskiego chrześcijanina, który poważnie traktuje Mojżesza, podczas gdy listy Pawła deprecjonują Prawo jako problematyczne i przemijające.
  3. Kazania Pawła w Dziejach Apostolskich nie są tak skupione na eschatologii jak pierwsze księgi jego autorstwa (tzn. 1 i 2 List do Tesaloniczan).
  4. To przeciwstawienie terminów, stylów i punktów nacisku jest interesujące, ale nie rozstrzygające. Kiedy te same kryteria zastosujemy do Ewangelii, Jezus synoptyków wypowiada się diametralnie inaczej niż Jezus Jana – a jednak bardzo niewielu uczonych zaprzecza, aby wszystkie Ewangelie były odzwierciedleniem życia Jezusa.
- D. Przy omawianiu autorstwa Dziejów Apostolskich kluczowe jest poświęcenie uwagi źródłom, z których korzystał Łukasz, ponieważ wielu uczonych (np. C. C. Torrey) jest zdania, że tworząc dużą część pierwszych piętnastu rozdziałów posługiwał się aramejskimi dokumentami źródłowymi (lub tradycjami ustnymi). Jeśli tak rzeczywiście było, Łukasz jest redaktorem tego materiału, a nie jego autorem. Nawet w przypadku późniejszych kazań Pawła Łukasz przedstawia tylko podsumowania jego słów, nie przytaczając ich pełnego zapisu. Pytanie o źródła, z których korzystał Łukasz, jest kluczowym zagadnieniem, jeżeli chodzi o jego autorstwo tej księgi.

DATA

- A. Zdania na temat czasu powstania Dziejów Apostolskich są podzielone i cały czas toczy się dyskusja na ten temat. Same opisywane w nich wydarzenia miały miejsce w latach 30-63 n.e. (Paweł został zwolniony z więzienia w Rzymie w połowie lat 60. I w., a następnie ponownie uwięziony i stracony za czasów Nerona, prawdopodobnie w ramach prześladowań, które wybuchły w roku 65).
- B. Zakładając apologetyczną naturę księgi wobec władzy rzymskiej, można zaproponować datę (1) przed 64 r. n.e. (początek prześladowań chrześcijan w Rzymie przez Nerona) i/lub (2) związaną z żydowskim buntem z lat 66-73 n.e.
- C. Data napisania Ewangelii Łukasza wpływa na czas powstania Dziejów Apostolskich. Ponieważ zdobycie Jerozolimy przez Tytusa w roku 70 n.e. jest w niej przepowiedziane (tj. Łk 21), ale nie opisane, wydaje się, że musiała ona powstać przed tą datą. Jeśli tak, Dzieje Apostolskie, napisane jako druga część tego samego dzieła, datować można na lata 80. I w. n.e.
- D. Biorąc pod uwagę nagłe zakończenie Dziejów Apostolskich (tj. Paweł pozostaje w więzieniu w Rzymie, F. F. Bruce), właściwa wydaje się data związana z końcem pierwszego uwięzienia Pawła w Rzymie – 58-63 r. n.e.

- E. Kilka dat związanych z wydarzeniami historycznymi odnotowanymi w Dziejach Apostolskich
1. powszechny głód za Klaudiusza, Dz 11:28, 44-48 r.
  2. śmierć Heroda Agryppy I, Dz 12:20-23, wiosna roku 44
  3. Sergiusz Paweł prokonsulem, Dz 13:7, ustanowiony w 53 r.
  4. wygnanie Żydów z Rzymu przez Klaudiusza, Dz 18:2, rok 49 (?)
  5. Gallio prokonsulem, Dz 18:12, rok 51 lub 52 (?)
  6. Feliks prokonsulem, Dz 23:26; 24:27, lata 52-56 (?)
  7. zastąpienie Feliksa Festusem, Dz 24:27, 57-60 r. (?)
  8. Rzymscy urzędnicy w Judei
    - a. Prokuratorzy
      - (1) Poncjusz Piłat, 26-36 r.
      - (2) Marcellus, 36-37 r.
      - (3) Marullus, 37-41 r.
    - b. W 41 r. n.e. rzymskie rządy za pośrednictwem prokuratorów zastąpione zostały modelem imperialnym. Rzymski cesarz Klaudiusz ustanowił władcą Heroda Agryppę I.
    - c. Po śmierci Heroda Agryppy I w roku 44 przywrócono rządy prokuratorów i trwały one do roku 66
      - (1) Antoniusz Feliks
      - (2) Porcjusz Festus

ZAMYŚL I STRUKTURA

- A. Jednym z zamysłów Dziejów Apostolskich było udokumentowanie szybkiego wzrostu liczby naśladowców Jezusa: od żydowskich korzeni po ogólnoswiatową służbę; od zamkniętego wieczernika po pałac cezara:
1. Ten geograficzny wzorzec zgodny jest z Dz 1:8, gdzie zawarte jest Wielkie Posłannictwo (zob. Mt 28:19-20).
  2. Ta ekspansja geograficzna wyrażona jest na kilka sposobów:
    - a. Za pośrednictwem głównych miast i granic państw. Dzieje Apostolskie wymieniają 32 kraje, 54 miasta i 9 śródziemnomorskich wysp. Trzy najważniejsze miasta to Jerozolima, Antiochia i Rzym (zob. Dz 9:15).
    - b. Za pośrednictwem kluczowych osób. Dzieje Apostolskie można niemal podzielić na dwie połowy: tę opisującą służbę Piotra i tę dotyczącą działalności Pawła. Księga ta wymienia ponad 95 osób, głównymi postaciami są jednak: Piotr, Szczepan, Filip, Barnaba, Jakub i Paweł.
    - c. W Dziejach Apostolskich wielokrotnie zastosowane zostały dwie lub trzy formy literackie, wydające się odzwierciedlać świadomą strukturę założoną przez autora:

(1) streszczenia wydarzeń	(2) informacje o rozwoju	(3) posługiwanie się liczbami
1:1 – 6:7 (w Jerozolimie)	2:47	3:41
6:8 – 9:31 (w Palestynie)	5:14	4:4
9:32 – 12:24 (do Antiochii)	6:7	5:14
12:25 – 15:5 (do Azji Mniejszej)	9:31	6:7
16:6 – 19:20 (do Grecji)	12:24	9:31
19:21 – 28:31 (do Rzymu)	16:5	11:21.24
	19:20	12:24
		14:1
		19:20

- B. Dzieje Apostolskie w oczywisty sposób odnoszą się do nieporozumienia związanego ze śmiercią Jezusa za zdradę stanu. Łukasz wydaje się pisać do pogan (Teofil, być może rzymski urzędnik). Posługuje się mowami Piotra, Szczepana i Pawła, aby ukazać (1) knowania Żydów oraz (2) pozytywny stosunek rzymskich urzędników państwowych wobec chrześcijaństwa. Rzymianie nie mieli się czego obawiać ze strony naśladowców Jezusa.
1. Mowy chrześcijańskich przywódców
    - a. Piotr, 2:14-40; 3:12-26; 4:8-12; 10:34-43
    - b. Szczepan, 7:1-53
    - c. Paweł, 13:10-42; 17:22-31; 20:17-25; 21:40-22:21; 23:1-6; 24:10-21; 26:1-29
  2. Kontakty z urzędnikami państwowymi
    - a. Poncjusz Piłat, Łk 23:13-25
    - b. Sergiusz Paweł, Dz 13:7.12
    - c. Władze Filippi, 16:35-40
    - d. Gallio, Dz 18:12-17
    - e. Azjarchowie Efezu, Dz 19:23-41 (szczeg. w. 31)
    - f. Klaudiusz Lizjasz, Dz 23:26
    - g. Feliks, Dz 24
    - h. Porcjusz Festus, Dz 24
    - i. Agryppa II, Dz 26 (szczeg. w. 32)
    - j. Publiusz, Dz 28:7-10
  3. Przy porównaniu kazań Piotra i Pawła oczywiste staje się, że Paweł nie jest innowatorem, tylko wiernym głosicielem apostoelskich, ewangelicznych prawd. *Kerygma* jest spójna!
- C. Łukasz nie tylko bronił chrześcijaństwa przed władzami Rzymu, ale i Pawła przed Kościołem pogan. Paweł był wielokrotnie atakowany przez żydowskie grupy (tj. judaizujących z Listu do Galacjan, „superapostołów” z 2 Kor 10-13 i hellenistyczne grupy [tj. gnostycyzm wzmiankowany w Listach do Kolosan i Efezjan]). Łukasz ukazuje normalność Pawła, dając także czytelnikowi jasny wgląd w jego serce i teologię poprzez jego podróże i kazania.
- D. Choć w zamyśle Dzieje Apostolskie nie miały być doktrynalną księgą, zawierają zapis elementów kazań pierwszych apostołów, nazwanych przez C. H. Dodda *kerygmą* (tj. zasadniczymi prawdami o Jezusie). Pomaga nam to odkryć, co uważali oni za najważniejsze elementy ewangelii – szczególnie w odniesieniu do śmierci i zmartwychwstania Jezusa.

TEMAT SPECJALNY: *KERYGMA* WCZESNEGO KOŚCIOŁA

Jest wiele opinii na temat chrześcijaństwa. Nasze czasy są czasami religijnego pluralizmu – podobnie jak I w. n.e. Osobiście w pełni akceptuję i przyjmuję wszystkie grupy twierdzące, że znają Jezusa Chrystusa i ufają Mu. Wszyscy mamy jakieś różnice zdań, ale zasadniczo w chrześcijaństwie chodzi przede wszystkim o Jezusa. Są jednak grupy, które podają się za chrześcijan, a w rzeczywistości są ich „sobowtórami” lub „nowinkarzami”. Jak rozpoznać różnicę?

Są dwa sposoby:

- A. Książka, która pomaga zorientować się we wierzeniach współczesnych sekt (na podstawie ich własnych tekstów) to *The Kingdom of the Cults* [*Królestwo sekt*] Waltera Martina.
- B. Kazania wczesnego Kościoła, szczególnie te wygłoszone przez apostołów Piotra i Pawła w Dziejach

Apostolskich, przedstawiają ogólny zarys tego, jak natchnieni autorzy z I w. n.e. prezentowali chrześcijaństwo różnym grupom. To wczesne „zwiastowanie” lub „głoszenie” (którego podsumowaniem są Dzieje Apostolskie) określane jest greckim słowem *kerygma*. Poniżej znajdują się podstawowe prawdy Ewangelii o Jezusie z Dziejów Apostolskich:

1. Wypełnia wiele obietnic ST – Dz 2:17-21,30-31,34; 3:18-19,24; 10:43; 13:17-23,27,33-37,40,41; 26:6-7,22-23
2. Został posłany przez JHWH zgodnie z obietnicą – Dz 2:23; 3:26
3. Czynił cuda dla potwierdzenia swojego przesłania i objawienia Bożego współczucia – Dz 2:22; 3:16; 10:38
4. Został wydany i odrzucony – Dz 3:13-14; 4:11
5. Ukrzyżowano Go – Dz 2:23; 3:14-15; 4:10; 10:39; 13:28; 26:23
6. Został wskrzeszony – Dz 2:24,31-32; 3:15,26; 4:10; 10:40; 13:30; 17:31; 26:23
7. Został wyniesiony na prawicę Boga – Dz 2:33-36; 3:13,21
8. Przyjdzie jeszcze raz – Dz 3:20-21
9. Został ustanowiony Sędzią – Dz 10:42; 17:31
10. Zesłał Ducha Świętego – Dz 2:17-18,33,38-39; 10:44-47
11. Jest Zbawicielem wszystkich, którzy wierzą – Dz 13:38-39
12. Nie ma innego Zbawiciela – Dz 4:12; 10:34-36

Oto kilka sposobów reakcji na te apostołskie filary prawdy:

1. Nawrócenie – Dzieje 2:38; 3:19; 17:30; 26:20
2. Wiara – Dzieje 2:21; 10:43; 13:38-39
3. Chrzest – Dzieje 2:38; 10:47-48
4. Przyjęcie Ducha – Dzieje 2:38; 10:47
5. Wszyscy mogą przyjść do Boga – Dzieje 2:39; 3:25; 26:23

Schemat ten służył za podstawę zwiastowania wczesnego kościoła, choć różni autorzy Nowego Testamentu pomijali pewne jego elementy lub podkreślali w swoim nauczaniu inne szczegóły. Cała Ewangelia Marka dokładnie odzwierciedla Piotrowy aspekt *kerygmy*. Tradycja podaje, że Marek układał kazania Piotra wygłoszone w Rzymie w spisana Ewangelię. Zarówno Mateusz, jak i Łukasz naśladują zasadniczą strukturę Ewangelii Marka.

- E. W swoim komentarzu *The Book of Acts, the Early Struggle for an Unhindered Gospel [Dzieje Apostolskie, początkowa walka o Ewangelię bez przeszkód]* Frank Stagg twierdzi, że zamysłem tej książki jest przede wszystkim przejście przesłania o Jezusie (tj. ewangelii) od ściśle narodowego judaizmu do uniwersalnej wiadomości skierowanej do wszystkich ludzi. Komentarz Stagga skupia się na zamyśle lub zamysłach Łukasza przyświecających mu przy pisaniu Dziejów Apostolskich. Pomocne podsumowanie i analiza różnych teorii na ten temat znajduje się na stronach 1-18. Stagg koncentruje się na zawartym w wersecie 28:31 określeniu „bez przeszkód”, będącym niezwykle ważnym zakończeniem tej książki, jako na kluczu do zrozumienia nacisku kładzionego przez Łukasza na rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa i pokonywanie przez nie wszelkich barier.
- F. Choć Dzieje Apostolskie wspominają o Duchu Świętym ponad pięćdziesiąt razy, nie są to „Dzieje Ducha Świętego”. W aż jedenastu rozdziałach tej książki nie ma o Nim żadnej mowy. Najczęściej wymieniany jest w pierwszej połowie Dziejów Apostolskich, w której Łukasz cytuje inne źródła (być może napisane pierwotnie po aramejsku). Dzieje Apostolskie nie opisują Ducha Świętego w taki sam sposób, co Ewangelie przedstawiają Jezusa. Nie chodzi tu o umniejszanie pozycji Ducha, tylko o uniknięcie budowania teologii Ducha głównie lub wyłącznie na podstawie Dziejów Apostolskich.
- G. Dzieje Apostolskie nie mają za zadanie nauczać doktryny (zob. Fee i Stuart, *How to Read the Bible*

For All Its Worth [polskie wydanie: *Jak czytać Biblię?*], s. 94-112). Przykładem tego jest usiłowanie opierania o tę księgę teologii nawrócenia. Próby takie skazane są na porażkę. Nawrócenie w Dziejach Apostolskich przebiega różnie i zawiera w sobie rozmaite elementy. Który wzorzec jest więc normatywny? Doktrynalnej pomocy szukać musimy w Listach Nowego Testamentu.

Interesujący jest jednak fakt, że niektórzy uczeni (np. Hans Conzelmann) uważają, że Łukasz dokonuje celowej reorientacji rychłych eschatologii I w. w kierunku postawy cierpliwej służby w obliczu opóźniającej się paruzji. Królestwo działa z mocą tu i teraz, przemieniając życie ludzi. W centrum uwagi znajduje się terazniejsze funkcjonowanie Kościoła, a nie eschatologiczna nadzieja.

- H. Inny możliwy zamysł Dziejów Apostolskich podobny jest do tego stojącego za Rz 9-11 i dotyczy tego, dlaczego Żydzi odrzucili żydowskiego Mesjasza, a Kościół stał się w przeważającej mierze pogański. Kilka fragmentów Dziejów Apostolskich jasno potwierdza ogólnoświatową naturę ewangelii. Jezus wysyła uczniów na cały świat (zob. 1:8). Żydzi Go odrzucają, ale poganie odpowiadają na Jego wezwanie. Jego przesłanie dociera do Rzymu.

Możliwe, że zamysłem Łukasza było ukazanie, że żydowskie chrześcijaństwo (tj. Piotr) i chrześcijaństwo pogańskie (tj. Paweł) mogą żyć i rozwijać się razem! Nie konkurują ze sobą, tylko razem ewangelizują świat.

- I. W kwestii zamysłu zgadzam się z F. F. Bruce'em (tj. *New International Commentary [Nowym Międzynarodowym Komentarzem]*, s. 18), że ponieważ Ewangelia Łukasza i Dzieje Apostolskie stanowiły pierwotnie jeden tom, prolog do Ewangelii Łukasza (tj. 1:1-4) dotyczy także Dziejów Apostolskich. Łukasz, choć nie był naocznym świadkiem wszystkich wydarzeń, dokładnie je zbadał i skrupulatnie spisał, posługując się własnymi ramami historycznymi, literackimi i teologicznymi.

Oznacza to, że zarówno w swojej Ewangelii, jak i narracji chce on ukazać historyczną rzeczywistość oraz teologiczną wiarygodność (zob. Łk 1:4) Jezusa i Kościoła. Być może Dzieje Apostolskie skupiają się na motywie wypełnienia (tj. „bez przeszkód”, zob. 28:31, ostatnie słowa księgi). Temat ten przedstawiany jest za pomocą wielu różnych słów i sformułowań (zob. Walter L. Liefeld, *Interpreting the Book of Dz [Interpretacja Dziejów Apostolskich]*, s. 23-24). Ewangelia nie jest późniejszym uzupełnieniem, planem B ani czymś nowym. Jest częścią ustalonego z góry Bożego planu (zob. Dz 2:23; 3:18; 4:28; 13:29).

GATUNEK LITERACKI

- A. W NT Dzieje Apostolskie pełnią tę samą funkcję, co księgi od Jozuego po 2 Królewską – jest to narracja historyczna. Biblijna narracja historyczna opowiada o faktach, nie skupia się jednak na chronologii ani nie ma na celu wyczerpującego opisu wydarzeń. Wybiera pewne wydarzenia wyjaśniające kim jest Bóg, kim są ludzie, jak Bóg jedna nas ze sobą i jak chce, żebyśmy żyli.
- B. Problem z interpretacją narracji biblijnej polega na tym, że jej autorzy nie wskazali w tekście (1) swoich zamysłów, (2) głównej prawdy ani (3) informacji o tym, jak powinniśmy naśladować zapisane treści. Czytelnik musi przemyśleć następujące kwestie:
1. Dlaczego to wydarzenie zostało zapisane?
  2. Jak odnosi się ono do wcześniejszego materiału biblijnego?
  3. Jaka jest centralna prawda teologiczna?
  4. Czy kontekst literacki ma tu jakieś znaczenie? (Jakie wydarzenie poprzedza lub następuje po analizowanym wydarzeniu? Czy ten temat został poruszony gdzie indziej?)
  5. Jak rozległy jest kontekst literacki? (Czasem obszerne fragmenty narracji składają się na jeden temat lub zamysł teologiczny).

- C. Narracja historyczna nie powinna być jedynym źródłem doktryny. Często zapisywane są rzeczy, które są nieistotne dla zamysłu autora. Może ona ilustrować prawdy zawarte w innych fragmentach Biblii. Sam fakt, że coś się stało, nie oznacza, że jest to Bożą wolą dla wszystkich wierzących we wszystkich epokach (np. samobójstwo, poligamia, święta wojna, branie do rąk węzy, itp.).
- D. Najbardziej pomocne podsumowanie tego, jak interpretować narracje historyczne, znaleźć można w książce Gordona Fee i Douglasa Stuarta *How to Read the Bible For All Its Worth* [polskie wydanie: *Jak czytać Biblię?*], s. 78-93 i 94-112.

BIBLIOGRAFIA DOTYCZĄCA TŁA HISTORYCZNEGO

Nowe książki umiejscawiające Dzieje Apostolskie w I w. n.e. autorstwa klasyków. To interdyscyplinarne podejście znacznie wspomaga zrozumienie NT. Redaktorem serii jest Bruce M. Minter.

- A. *The Book of Acts in Its Ancient Literary Setting* [Dzieje Apostolskie i ich starożytne tło literackie]
- B. *The Book of Acts in Its Graeco-Roman Setting* [Dzieje Apostolskie i ich grecko-rzymskie tło]
- C. *The Book of Acts and Paul in Roman Custody* [Dzieje Apostolskie i Paweł w rzymskim więzieniu]
- D. *The Book of the Acts in Its Palestinian Setting* [Dzieje Apostolskie i ich palestyńskie tło]
- E. *The Book of Acts in Its Diaspora Setting* [Dzieje Apostolskie i ich tło związane z diasporą]
- F. *The Book of Acts in Its Theological Setting* [Dzieje Apostolskie i ich tło teologiczne]

Inne pomocne pozycje:

- A. A. N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament* [Rzymskie społeczeństwo i prawo rzymskie w Nowym Testamencie]
- B. Paul Barnett, *Jesus and the Rise of Early Christianity* [Jezus i narodziny wczesnego chrześcijaństwa]
- C. Jk S. Jeffers, *The Greco-Roman World* [Świat grecko-rzymski]

PIERWSZY CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj całą księgę za jednym razem. Wyraź temat całej księgi własnymi słowami.

1. Określ temat całej księgi.
2. Określ gatunek literacki.

DRUGI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj całą księgę za jednym razem. Określ główne tematy księgi i opisz każdy z nich jednym zdaniem.

1. Temat pierwszej całości literackiej
2. Temat drugiej całości literackiej
3. Temat trzeciej całości literackiej
4. Temat czwartej całości literackiej
5. Itd.

ROZDZIAŁ 1 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓLCZESNYCH TŁUMACZENIACH*

BT	BW	BP	BWP	PL
PROLOG				
Dzień Wniebowstąpienia	Wstęp		Prolog	Wstęp
1:1-4a			1:1-3	
			KOŚCIÓŁ W JEROZOLIMIE	
	1:1-5	1:1-5		1:1-5
1:4b-8			Ostatnie pouczenia Jezusa	
	Wniebowstąpienie Jezusa	Wniebowstąpienie Jezusa	1:4-8	Wniebowstąpienie Jezusa
1:9-11	1:6-11	1:6-11	Wniebowstąpienie Jezusa	1:6-11
			1:9-11	
DZIEJE KOŚCIOŁA W JEROZOLIMIE		KOŚCIÓŁ W JEROZOLIMIE		
Pierwotny jego stan	Powołanie dwunastego apostoła		Kościół na modlitwie	Powrót do Jerozolimy
1:12-14		1:12-14	1:12-14	1:12-14
Uzupełnienie grona Dwunastu	1:12-26	Wybór Macieja	Uzupełnienie kolegium Dwunastu – wybór Macieja	Wybór dwunastego apostoła
1:15-26		1:15-26	1:15-26	1:15-26

*Chociaż podział na akapity nie jest natchniony, stanowi jednak klucz do zrozumienia zamysłu pierwotnego autora. Każde z współczesnych tłumaczeń podzieliło tekst na akapity i dodało ich streszczenia. Każdy akapit zawiera jeden główny temat, prawdę lub myśl. Poszczególne tłumaczenia oddają je na różne sposoby. Podczas czytania tekstu zadaj sobie pytanie, które tłumaczenie najlepiej pasuje do Twojego rozumienia tematu i podziału na wiersze.

Przy studiowaniu każdego z rozdziałów musimy najpierw przeczytać tekst biblijny i spróbować określić poszczególne tematy (akapity), a następnie porównać nasze rozumienie z tekstem współczesnych tłumaczeń. Tylko wtedy, gdy zrozumiemy zamysł pierwotnego autora, podążając za jego rozumowaniem i spostrzeżeniami, jesteśmy w stanie zrozumieć Pismo Święte. Jedyne pierwotny autor tekstu jest autorem natchnionym – czytelnik nie ma prawa zmieniać ani modyfikować przekazanej w tekście wiadomości. Czytelnicy Biblii są natomiast odpowiedzialni za stosowanie natchnionej prawdy na co dzień w swoim własnym życiu.

Wszystkie techniczne terminy i skróty zostały objaśnione w następujących dokumentach: [Krótkie omówienie greckich terminów gramatycznych](#), [Krytyka tekstu](#) oraz [Słowniczek](#).

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 1:1-5

¹Pierwszą Księgę napisałem, Teofilu, o wszystkim, co Jezus czynił i czego nauczał od początku ²aż do dnia, w którym udzielił przez Ducha Świętego poleceń Apostołom, których sobie wybrał, a potem został wzięty do nieba. ³Im też po swojej męce dał wiele dowodów, że żyje: ukazywał się im przez czterdzieści dni i mówił o królestwie Bożym. ⁴A podczas wspólnego posiłku kazał im nie odchodzić z Jerozolimy, ale oczekiwać obietnicy Ojca: «Słyszeliście o niej ode Mnie - [mówił] - ⁵Jan chrzczył wodą, ale wy wkrótce zostaniecie ochrzczeni Duchem Świętym».

1:1 „Pierwszą Księgę napisałem” Jest to aoryst strony medialnej trybu orzekającego, dosłownie „uczyniłem”. Łukasz jest w oczywisty sposób autorem zarówno Ewangelii Łukasza, jak i Dziejów Apostolskich (por. Łk 1:1-4 i Dz 1:1-2). Termin „Księga” stosowany był w grece w odniesieniu do narracji historycznej. Technicznie rzecz biorąc (tj. w grece klasycznej) wskazywał na jedno z co najmniej trzech dzieł. Dziwne zakończenie Dziejów Apostolskich z pewnością może wskazywać na to, że Łukasz planował napisać trzecią część. Niektórzy spekulują nawet, że autorem listów, które określamy jako pasterskie (1 i 2 List do Tymoteusza oraz List do Tytusa), mógł być Łukasz.

▣ **„Teofilu”** Imię to składa się z członów (1) Bóg (*Theos*) oraz (2) miłość braterska (*filos*). Może być tłumaczone jako „miłośnik Boga”, „przyjaciel Boga” lub „ukochany przez Boga”.

Tytuł „dostojny” w Łk 1:3 mógł być grzecznościową formą zwracania się do rzymskiego urzędnika państwowego (zob. Dz 23:26; 24:3; 26:25), której być może używano wobec rzymskiej klasy społecznej ekwitów. Być może Teofil był fundatorem napisania, a następnie kopiowania i rozprowadzania dwóch ksiąg Łukasza. Tradycja Kościoła podaje, że za tym imieniem stał Tytus Flawiusz Klemens, kuzyn Domicjana (24-96 r. n.e.).

▣ **„o wszystkim, co Jezus czynił (...) od początku”** Odnosi się to do Ewangelii Łukasza. To zaskakujące, że Łukasz pisze o „wszystkim, co Jezus czynił”, ponieważ jego Ewangelia (podobnie jak wszystkie Ewangelie synoptyczne) jest bardzo wybiórcza, jeżeli chodzi o przedstawienie życia i nauk Jezusa.

1:2 „aż do dnia, w którym (...) został wzięty do nieba” Wspomina o tym Łk 24:51. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: WNIEBOWSTĄPIENIE

Jezus zstąpił z nieba (zob. Flp 2:6-7; 2 Kor 8:9). Teraz przywrócono Mu Jego chwałę, którą miał przed stworzeniem świata (zob. J 1:1-3; 17:5; Ef 4:10; 1 Tm 3:16; 1 J 1:2) i siedzi po prawicy Boga (zob. Ps 110:1; Łk 22:69; Dz 2:33; Rz 8:34; Ef 1:20; Kol 3:1; Hbr 1:3; 8:1; 10:12; 12:2; 1 P 3:22). Jest to potwierdzeniem Bożej aprobaty dla Jego życia i śmierci. Wstąpienie Jezusa z powrotem do nieba opisuje kilka różnych greckich słów:

1. Dz 1:2.11.22; *analambanō*, wziąć (zob. 1 Tm 3:16)
2. Dz 1:9; *epairō*, podnieść, unieść, wznieść
3. Łk 9:51; *analēpsis* (jedna z form #1)
4. Łk 24:51; *diistēmi*, odejść
Ewangelia Jana zawiera liczne nawiązania do powrotu Jezusa do nieba (zob. J 7:33; 8:14.21; 12:33-34; 13:3.33.36; 14:4.5.12.28; 16:5.10.17.28; 26:7)
5. J 3:13; 20:17; *ana BeBēken*, wstąpił
6. J 6:62; *anabainō*, wstępować
Ewangelie Mateusza i Marka nie zawierają opisu tego wydarzenia. Ewangelia Marka kończy się na wersecie 16:8, ale jedno z trzech późniejszych zakończeń dodanych przez skrybów odnosi się do niego w Mk 16:19 (tj. *analambanō*).

Dzieje Apostolskie kilkakrotnie nawiązują do Jezusa w niebie.

1. Piotr – Dz 2:33; 3:21
2. Szczepan – Dz 7:55-56
3. Paweł – Dz 9:3.5; 22:6-8; 26:13-15

▣ „przez Ducha Świętego” Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: OSOBOWOŚĆ DUCHA

W ST „Duch Boży” (tj. *ruach*) był siłą realizującą zamiary JHWH, nie ma jednak wiele informacji na temat tego, żeby była ona osobowa (tj. monoteizm ST, zob. Temat specjalny: Monoteizm). W NT jednak objawiona została pełna osobowość Ducha:

1. Możliwe jest bluźnierstwo przeciw Niemu (zob. Mt 12:31; Mk 3:29)
2. Duch naucza (zob. Łk 12:12; J 14:26)
3. Duch świadczy (zob. J 15:26)
4. Przekonuje i prowadzi (zob. J 16:7-15)
5. Określony jest zaimkiem osobowym „który” (tj. *hos*, zob. Ef 1:14)
6. Da się Go zasmucić (zob. Ef 4:30)
7. Możliwe jest gaszenie Ducha (zob. 1 Tes 5:19)
8. Możliwe jest sprzeciwianie się Mu (zob. Dz 7:51)
9. Wstawia się za wierzącymi (zob. J 14:26; 15:26; 16:7)
10. Duch otacza Syna chwałą (zob. J 16:14)

Trynitarnie fragmenty (tutaj wspomniane są trzy z wielu – zob. Temat specjalny: Trójca) wymieniające trzy Osoby:

1. Mt 28:19
2. 2 Kor 13:14
3. 1 P 1:2

Chociaż greckie słowo „duch” (*pneuma*) jest rodzaju nijakiego, w odniesieniu do Ducha Świętego NT często stosuje przymiotnik wskazujący rodzaju męskiego (zob. J 16:8.13-14).

Duch związany jest z ludzką aktywnością:

1. Dz 15:28
2. Rz 8:26
3. 1 Kor 12:11
4. Ef 4:30

Rola Ducha podkreślana jest na samym początku Dziejów Apostolskich (podobnie jak w Ewangelii Jana). Zesłanie Ducha Świętego nie było zapoczątkowaniem dzieła Ducha, tylko jego nowym rozdziałem. Jezus zawsze miał Ducha. Jego chrzest nie był początkiem dzieła Ducha, tylko jego nowym rozdziałem. Za pośrednictwem Ducha skutecznie realizowany jest zamiar Ojca polegający na odnowieniu wszystkich ludzi stworzonych na Jego obraz (zob. Temat specjalny: Boży wieczny plan odkupienia)!

▣ „udzielił (...) poleceń” Odnosi się to do informacji zapisanych w Łk 24:44-49, Mt 28:18-20 i Dz 1:8.

▣ „poleceń” Jest to imiesłów aorystu strony medialnej (*deponens*). Niektórzy uczeni są zdania, że odnosi się to do Dz 1:8 (zob. Mt 28:19-20; Łk 24:45-47 lub Łk 24:49). Kościół pełni dwojaką funkcję:

1. Ewangelizacja i dojrzałość w podobieństwie do Chrystusa; aby je realizować, każdy wierzący musi oczekiwać na Bożą moc i wyposażenie.
2. Inni są zdania, że „polecenia” dotyczą danego uczniom nakazu Jezusa, żeby czekać w Jerozolimie na nadejście i obdarzenie mocą Ducha (zob. Dz 1:4; Łk 24:49).

▣ „Apostołom” Zob. tabelę imion apostołów w Dz 1:13.

▣ „których sobie wybrał” Słowa „wybrał” (*eklegō*, aoryst strony medialnej trybu orzekającego) używa się w dwóch znaczeniach. W ST zazwyczaj dotyczy służby, a nie zbawienia, ale w NT odnosi się do duchowego zbawienia. Tutaj wydaje się ono wskazywać na obie te idee (zob. Łk 6:13).

1:3 „dał wiele dowodów, że żyje” Prawdopodobnie odnosi się to do trzech sytuacji ukazania się Jezusa w wieczerniku całej grupie uczniów przez trzy kolejne niedzielne wieczorem, może jednak także dotyczyć innych przypadków Jego pojawienia się (zob. 1 Kor 15:5-8). Zmartwychwstanie Jezusa jest kluczowe dla prawdziwości ewangelii (zob. Dz 2:24.32; 3:15.26; 4:10; 5:35; 10:40; 13:30.33.34.37; 17:31; a w szczególności 1 Kor 15:12-19.20). Poniżej znajduje się tabela przedstawiająca sytuacje, w których Jezus ukazywał się po swoim zmartwychwstaniu na podstawie książki Paula Barnetta *Jesus and the Rise of Early Christianity* [*Jezus i narodziny wczesnego chrześcijaństwa*], s. 185.

Jan	Mateusz	Łukasz	1 List do Koryntian
Jerozolima			
Maria (J 20:15)	Kobiety (Mt 28:9)	Szymon (Łk 24:34) Dwóch uczniów w drodze do Emaus (Łk 24:15)	Kefas (1 Kor 15:5)
		Uczniowie (Łk 24:36)	Dwunastu (1 Kor 15:5)
Dziesięciu uczniów (J 20:19)			
Jedenastu uczniów (J 20:26)			
Galilea			
			Ponad 500 wierzących (1 Kor 15:6; być może powiązane z Mt 28:16-20) Jakub (1 Kor 15:7)
Siedmiu uczniów (J 21:1)	Uczniowie (Mt 28:16-20)		
Jerozolima			
		Wniebowstąpienie (Łk 24:50-51)	Wszyscy apostołowie (1 Kor 15:7)

- ▣
- GPNT** „wśród wielu dowodów”
- BP** „przez wiele znaków dał niezbite dowody”
- BW** „dał liczne tego dowody”
- BWP** „zostawił wiele dowodów”
- PL** „Dał na to wiele przekonujących dowodów”

W całym NT użyte tu słowo *tekmērion* występuje tylko raz. Pomocne omówienie terminów stosowanych w literaturze greckiej znaleźć można w *The Vocabulary of the Greek New Testament* [*Słowniku greckiego Nowego Testamentu*], s. 628, gdzie termin ten zdefiniowany jest jako „dowód rzeczowy”. Określenie to pojawia się także w *Księdze Mądrości* 5:11; 19:3 oraz *3 Księdze Machabejskiej* 3:24.

▣ „po swojej męce” Dla wierzących pochodzenia żydowskiego ten aspekt ewangelii był bardzo trudny do przyjęcia (zob. 1 Kor 1:23). ST wspomina o cierpieniu Mesjasza (zob. Rdz 3:15; Ps 22; Iz 53; Za 10:12; patrz też Łk 24:45-47). Był to jeden z głównych teologicznych punktów nauki apostoelskiej (tzw. *kerygmy*; zob. Temat specjalny w Dz 2:14).

Łukasz często posługuje się bezokolicznikiem aorystu strony czynnej czasownika *paschō* (cierpieć) w odniesieniu do ukrzyżowania Jezusa (zob. Łk 9:22; 17:25; 22:15; 24:26.46; Dz 1:3; 3:18; 9:16; 17:3). Być może zaczerpnął to z Ewangelii Marka (zob. Dz 8:31).

▣ „ukazywał się im” NT odnotowuje dziesięć lub jedenaście przypadków ukazania się Jezusa po Jego zmartwychwstaniu. Są to jednak tylko reprezentatywne próbki, a nie rozstrzygająca lista. W tym okresie Jezus najwyraźniej przychodził i odchodził, nie pozostając dłużej z żadną grupą.

TEMAT SPECJALNY: UKAZYWANIE SIĘ JEZUSA PO JEGO ZMARTWYCHWSTANIU

Aby potwierdzić swoje zmartwychwstanie, Jezus ukazał się wielu osobom:

1. kobietom przy grobie, Mt 28:9
2. jedenastu uczniom na umówionym spotkaniu w Galilei, Mt 28:16
3. Szymonowi, Łk 24:34
4. dwóm uczniom w drodze do Emaus, Łk 24:15
5. uczniom w sali na górze, Łk 24:36
6. Marii Magdalenie, J 20:15
7. dziesięciu uczniom w Wieczerniku, J 20:20
8. jedenastu uczniom w Wieczerniku, J 20:26
9. siedmiu uczniom nad Morzem Galilejskim, J 21:1
10. Kefasowi (Piotrowi), 1 Kor 15:5
11. Dwunastu (apostołom), 1 Kor 15:5
12. pięciuset braciom, 1 Kor 5:6 w połączeniu z Mt 28:16-17
13. Jakubowi (swojej ziemskiej rodzinie), 1 Kor 15:7
14. wszystkim apostołom, 1 Kor 15:7
15. Pawłowi, 1 Kor 15:8 (Dz 9)

W oczywisty sposób niektóre z powyższych odnoszą się do tego samej sytuacji. Jezus chciał, żeby byli pewni, że On żyje!

▣ „czterdzieści dni” Jest to starotestamentowy idiom oznaczający nieokreślony długi okres czasu, dłuższy od cyklu księżyca. Tutaj chodzi o czas pomiędzy dorocznymi świętami Paschy a Pięćdziesiąticy (czyli pięćdziesiąt dni). Łukasz jest jedynym źródłem tej informacji. Ponieważ data wniebowstąpienia nie jest kluczową kwestią (chrześcijańscy pisarze nie wspominają o niej aż do IV w. n.e.), zamysł stojący za podaniem tego szczegółu musi być inny. Mógł on odnosić się do Mojżesza na górze Synaj, Izraela na pustyni, kuszenia Jezusa – albo nie wiadomo do czego jeszcze, ale oczywistym jest, że nie chodzi o datę jako taką.

TEMAT SPECJALNY: SYMBOLICZNE LICZBY W BIBLI

- A. Pewne liczby funkcjonowały zarówno jako cyfry, jak i symbole.
1. Jeden – Bóg (np. Pwt 6:4; Ef 4:4-6)
  2. Cztery – cała ziemia (tj. cztery strony świata, cztery wiatry, np. Iz 11:12; Jr 49:36; Dn 7:2; 11:4; Za 2:6; Mt 24:31; Mk 13:27; Ap 7:1)
  3. Sześć – ludzka niedoskonałość (o jeden mniej niż 7, np. Ap 13:18)
  4. Siedem – boska doskonałość (siedem dni stworzenia). Zwróćmy uwagę na symboliczne zastosowania w Apokalipsie:
    - a. siedem świeczników, 1:12.20; 2:1
    - b. siedem gwiazd, 1:16.20; 2:1
    - c. siedem kościołów, 1:20
    - d. siedem Duchów Bożych, 1:4; 3:1; 4:5; 5:6
    - e. siedem lamp, 4:5
    - f. siedem pieczęci, 5:1.5
    - g. siedem rogów i siedmioro oczu, 5:6
    - h. siedmiu aniołów, 8:2.6; 15:1.6.7.8; 16:1; 17:1
    - i. siedem trąb, 8:2.6

- j. siedem gromów, 10:3.4
  - k. siedem tysięcy, 11:13
  - l. siedem głów, 13:1; 17:3.7.9
  - m. siedem plag, 15:1.6.8; 21:9
  - n. siedem czas, 15:7; 21:9
  - o. siedmiu królów, 17:10
5. Dziesięć – pełnia
- a. stosowanie w Ewangeliach
    - (1) Mt 20:24; 25:1.28
    - (2) Mk 10:32
    - (3) Łk 14:31; 15:8; 17:12.17; 19:13.16.17.24.25
  - b. stosowanie w Apokalipsie
    - (1) 2:10, dziesięć dni ucisku
    - (2) 12:3; 17:3.7.12.16, dziesięć rogów
    - (3) 13:1, dziesięć diademów
  - c. wielokrotności 10 w Apokalipsie
    - (1) 144 000 = 12 x 12 x 1000, zob. 7:4; 14:1.3
    - (2) 1 000 = 10 x 10 x 10, zob. 20:2.3.6
6. Dwanaście – ludzka organizacja
- a. dwunastu synów Jakuba (tj. dwanaście pokoleń Izraela, Rdz 35:22; 49:28)
  - b. dwanaście stel, Wj 24:4
  - c. dwanaście kamieni na pectorale arcykapłana, Wj 28:21; 39:14
  - d. dwanaście chlebów na stół w miejscu świętym (symbolizujących Boże zaopatrzenie dla dwunastu pokoleń), Kpł 24:5; Wj 25:30
  - e. dwunastu szpiegów, Pwt 1:23; Joz 3:22; 4:2.3.4.8.9.20
  - f. dwunastu ludzi niosących kamienie, Joz 4:2.3.4.8.9.20
  - g. dwunastu apostołów, Mt 10:1
  - h. stosowanie w Apokalipsie
    - (1) dwanaście tysięcy zapieczętowanych, 7:5-8
    - (2) dwanaście gwiazd, 12:1
    - (3) dwanaście bram, dwunastu aniołów, dwanaście pokoleń, 21:12
    - (4) dwanaście warstw fundamentu, imiona dwunastu apostołów, 21:14
    - (5) Nowe Jeruzalem miało dwanaście tysięcy stadiów długości i szerokości, 21:16
    - (6) dwanaście bram z dwunastu pereł, 21:12
    - (7) drzewo życia z dwunastoma owocami, 22:2
7. Czterdzieści – liczba czasu
- a. czasami w znaczeniu dosłownym (eksodus i wędrówka po pustyni, np. Wj 16:35); Pwt 2:7; 8:2
  - b. może być dosłowna lub symboliczna
    - (1) potop, Rdz 7:4.17; 8:6
    - (2) Mojżesz na górze Synaj, Wj 24:18; 34:28; Pwt 9:9.11.18.25
    - (3) części życia Mojżesza:
      - (a) czterdzieści lat w Egipcie
      - (b) czterdzieści lat na pustyni
      - (c) czterdzieści lat przewodzenia Izraelowi
    - (4) Jezus pościł przez czterdzieści dni, Mt 4:2; Mk 1:13; Łk 4:2
  - c. Warto sprawdzić (korzystając z konkordancji), ile razy liczba ta pojawia się w Biblii jako określenie czasu.
8. Siedemdziesiąt – okrągła liczba osób
- a. Izrael, Wj 1:5
  - b. siedemdziesięciu starszych, Wj 24:1.9
  - c. eschatologiczna, Dn 9:2.24
  - d. zespół misyjny, Łk 10:1.17

e. przebaczenie (70 x 7), Mt 18:22

B. Polecane referencje

1. J. J. Davis, *Biblical Numerology* [*Numerologia biblijna*]
2. D. Brent Sandy, *Plowshares i Pruning Hooks* [*Lemiesze i sierpy*]

▣ „mówił o królestwie Bożym” Gnostycy twierdzili, że w czasie pomiędzy Paschą a Zielonymi Świątami Jezus objawił ich grupie tajemne informacje. Jest to z pewnością nieprawda – jednak relacja o dwóch uczniach w drodze do Emaus jest dobrym przykładem nauczania Jezusa po Jego zmartwychwstaniu. Myślę, że Jezus osobiście pokazał przywódcom Kościoła starotestamentowe zapowiedzi i teksty odnoszące się do Jego życia, śmierci, zmartwychwstania i ponownego przyjścia. Zob. Temat specjalny: Królestwo Boże (poniżej).

TEMAT SPECJALNY: KRÓLESTWO BOŻE

W ST o JHWH myślano jako o Królu Izraela (por. 1 Sm 8:7; Ps 10:16; 24:7-9; 29:10; 44:4; 89:18; 95:3; Iz 43:15; 44:6), a o Mesjaszu jako o idealnym królu (por. Ps 2:6; Iz 9:6-7; 11:1-5). Wraz z narodzeniem Jezusa w Betlejem (6-4 r. p.n.e.) Królestwo Boże wdarło się w ludzką historię z nową mocą i odkupieniem („Nowe Przymierze”, por. Jr 31:31-34; Ez 36:27-36). Jan Chrzciciel ogłaszał bliskość Królestwa (zob. Mt 3:2; Mk 1:15). Jezus jasno nauczał, że Królestwo jest obecne w Nim samym i Jego nauczaniu (zob. Mt 4:17,23; 9:35; 10:7; 11:11-12; 12:28; 16:19; Mk 12:34; Łk 10:9,11; 11:20; 12:31-32; 16:16; 17:21). Jest ono jednak także umiejscowione w przyszłości (zob. Mt 16:28; 24:14; 26:29; Mk 9:1; Łk 21.31; 22:16.18).

W synoptycznych paralelach w Ewangelii Marka i Łukasza znajdujemy frazę „Królestwo Boże”. Ten częsty temat nauczania Jezusa wiązał się z teraźniejszymi rządami Bożymi w ludzkich sercach, które pewnego dnia zostaną dopełnione na całej ziemi. Odzwierciedla to modlitwa Jezusa w Mt 6:10. W Ewangelii Mateusza, adresowanej do Żydów, częściej pojawia się wyrażenie nie używające imienia Boga (tj. Królestwo Niebios), podczas gdy Marek i Łukasz, którzy pisali do pogan, używali zwykłego określenia zawierającego imię bóstwa.

W Ewangeliach synoptycznych fraza ta ma kluczowe znaczenie. Pierwsze kazania Jezusa i większość Jego przypowieści związana jest z tym tematem. Odnosi się on do rządów Boga w ludzkich sercach w obecnej chwili! Zaskakujące jest, że Jan używa tej frazy tylko dwukrotnie (i ani razu w przypowieściach Jezusa). Dla Jana kluczową metaforą jest „życie wieczne”.

Napięcie związane z tą frazą spowodowane jest dwoma przyjściami Chrystusa. ST skupiał się wyłącznie na jednym przybyciu Bożego Mesjasza – militarnym, chwalebny i połączony z sądem – ale NT pokazuje, że przyszedł On najpierw jako Cierpiący Sługa z Iz 53 i pokorny król z Za 9:9. Dwie żydowskie ery – epoka niegodziwości i nowa era sprawiedliwości, nakładają się na siebie. Jezus już teraz rządzi w sercach wierzących, ale pewnego dnia będzie panował nad całym stworzeniem. Przyjdzie w sposób przepowiedziany w ST! Wierzący żyją we wpisanym w Królestwo Boże napięciu pomiędzy „już” a „jeszcze nie” (zob. Gordon Fee i Douglas Stuart, *How To Read The Bible For All Its Worth* [*Jak czytać Biblię?*], s. 131-134).

1:4

GPNT

„jedząc_wspólnie_sól”

BP

„W czasie wspólnego posiłku”

BW

„spożywając z nimi posilek”

BWP

„Pewnego zaś dnia, kiedy był razem z nimi”

PL

„W czasie jednego z takich wspólnych spotkań”

Biblia Lubelska

„A gdy ich zgromadził”

Nowa Biblia Gdańska

„A kiedy zgromadził ich razem”

Wersety 4-5 przedstawiają jedno ukazanie się Jezusa jako przykład wielu takich sytuacji i dowodów zmartwychwstania. Termin *sunalizomenos* może mieć różną pisownię, wpływającą na jego znaczenie:

1. długie „a” – zbierać, gromadzić
2. krótkie „a” – jeść wspólnie (dosłownie „jeść wspólnie sól”)
3. „au” (dyftong) – zostać z.

Nie wiadomo, co było zamysłem autora, ale Łk 24:41-43 (zob. J 21) opisuje Jezusa jedzącego z grupą apostołów, co było dowodem Jego zmartwychwstałego fizycznego ciała (zob. Dz 1:3).

▣ **„nie odchodzić z Jerozolimy”** Odnotowuje to także Łk 24:49. Początkowa część Dziejów Apostolskich jest powtórzeniem wydarzeń opisanych pod koniec Ewangelii Łukasza. Może to być literacki sposób powiązania ze sobą tych dwóch ksiąg.

▣ **„oczekiwać obietnicy Ojca”** W Dz 2:16-21 Piotr odnosi się do eschatologicznego proroctwa zawartego w Jl 3:1-5. Czekali przez dziesięć dni, aż do Zielonych Świąt. Łukasz nie pozostawia wątpliwości co do tego, że „obietnicą Ojca” jest Duch Święty (zob. Łk 24:49; Dz 2:33). Jezus mówił już uczniom o przyjsciu Ducha w J 14-16. Możliwe jednak, że Łukasz rozumie obietnicę Ojca nie tylko jako Ducha Świętego, ale także zapowiedziane w ST zbawienie przyniesione Izraelowi przez Mesjasza (zob. Dz 2:39; 13:23.32; 26:6).

▣ **„Ojca”** ST wprowadza pełną rodzinnej bliskości metaforę Boga jako Ojca:

1. Naród izraelski często określany jest jako „syn” JHWH (zob. Oz 11:1; Ml 3:17)
2. W Księdze Powtórzonego Prawa pojawia się analogia Boga jako Ojca (1:31)
3. W Pwt 32:5-6 Izrael nazwany jest „Jego dziećmi”, a Bóg „twym Ojcem”
4. Analogia ta pojawia się w Ps 103:13 oraz w bardziej rozwiniętej formie w Ps 68:6 (ojciec dla sierot)
5. Często występuje ona u proroków (zob. Iz 1:2; 63:8; Izrael jako syn, Bóg jako Ojciec, 63:16; 64:8; Jr 3:4.19; 31:9)

Jezus mówił po aramejsku, co oznacza, że w wielu fragmentach, w których słowo „Ojciec” oddane jest jako greckie *pater*, może ono odzwierciedlać aramejski termin *abba* (zob. Dz 14:36). To rodzinne sformułowanie, „tatus” albo „tata”, ukazuje bliskość pomiędzy Jezusem a Ojcem. Fakt, że objawia On ją swoim naśladowcom, zachęca ich, żeby także byli z Nim blisko. Określenie „Ojciec” rzadko występuje w ST (a także literaturze rabinicznej) w odniesieniu do Ojca, Jezus jednak stosuje je często. Jest ono ważnym objawieniem dotyczącym nowej relacji wierzących z Bogiem przez Chrystusa (zob. Mt 6:9).

1:5 „Jan” Wszystkie cztery Ewangelie (zob. Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Łk 3:15-17; J 1:6-8,19-28) odnotowują służbę Jana Chrzciciela. „Jan” było skróconą formą hebrajskiego imienia Johanan (BDB 220), oznaczającego „JHWH jest łaskawy” lub „dar JHWH”. Jego imię było ważne, ponieważ – jak wszystkie biblijne imiona – wskazywało na Boży zamysł dla jego życia. Jan był ostatnim z proroków Starego Testamentu. W Izraelu nie było proroka od czasów Malachiasza – ok. 430 r. p.n.e. Sama jego obecność wywołała wielkie duchowe poruszenie wśród ludu izraelskiego.

▣ **„chrzcil wodą”** W I i II w. n.e. chrzest był powszechnym obrzędem inicjacyjnym wśród Żydów – ale dotyczył jedynie prozelitów. Kiedy ktoś pochodzący spośród pogan chciał w pełni stać się dzieckiem Izraela, musiał wypełnić trzy zadania:

1. obrzezanie, jeśli był płci męskiej
2. ochrzczenie samego siebie przez zanurzenie w obecności trzech świadków
3. w miarę możliwości złożenie ofiary w świątyni.

W sekciarskich grupach funkcjonujących w Palestynie w I w. n.e., takich jak Esseńczycy, chrzest najwyraźniej był powszechnym i powtarzającym się doświadczeniem. Jeżeli z kolei chodzi o główny nurt judaizmu, to ceremonialne obmycie miało swoje rytualne precedensy:

1. symbol duchowego oczyszczenia (zob. Iz 1:16) 2
2. regularny obrzęd odprawiany przez kapłanów (zob. Wj 19:10; Kpł 15)
3. regularna procedura rytualna odprawiana przed wejściem do świątyni

▣ **„zostaniecie ochrzczeni Duchem Świętym”** Jest to czas przyszły strony biernej trybu orzekającego. Strona bierna może odnosić się do Jezusa - patrz Mt 3:11 i Łk 3:16. Zaimek *ev* może oznaczać „w”, „z” lub „przez” (tj. narzędzie, zob. Mt 3:11). Fraza ta może dotyczyć dwóch wydarzeń: (1) stania się chrześcijaninem (zob. 1 Kor 12:13) lub (2) w tym kontekście obiecanego obdarzenia duchową mocą do skutecznej służby. Jan Chrzciciel często opisywał tymi słowami Jezusa (zob. Mt 3:11; Mk 1:8; Łk 3:16-17; J 1:33).

Chrzest w Duchu Świętym jest czymś zupełnie innym niż chrzest Janowy. Mesjasz zapoczątkuje nową erę Ducha. Jego chrzest będzie chrztem Duchem (lub „w Duchu” czy „przez Ducha”). Różne denominacje nie są zgodne co do tego, którego wydarzenia w chrześcijańskim życiu dotyczy to sformułowanie. Niektórzy uważają, że jest to doświadczenie obdarzenia mocą po zbawieniu, rodzaj drugiego błogosławieństwa. Osobiście jestem zdania, że jest tylko jeden, początkowy chrzest w Chrystusa, w którym wierzący utożsamiają się z Jego śmiercią i zmartwychwstaniem (zob. Rz 6:3-4; Ef 4:5; Kol 2:12). To inicjujące dzieło Ducha opisane jest we fragmencie J 16:8-11. W moim rozumieniu działanie Ducha Świętego przejawia się w:

1. przekonywaniu o grzechu
2. objawianiu prawdy o Chrystusie
3. prowadzeniu do przyjęcia ewangelii
4. chrzczeniu w Chrystusa
5. przekonywaniu wierzącego o kolejnych grzechach
6. kształtowaniu wierzącego na obraz Chrystusa

▣ „**wkrótce**” Jest to odniesienie do żydowskich Zielonych Świąt, które obchodzone były siedem tygodni po święcie Paschy. Święta te były upamiętnieniem tego, że owoce żniw należą do Boga. Rozpoczęły się pięćdziesiąt dni po święcie Paschy (zob. Kpł 23:15-31; Wj 34:22; Pwt 16:10).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 1:6-11

⁶Zapytywali Go zebrani: «Panie, czy w tym czasie przywrócisz królestwo Izraela?» ⁷Odpowiedział im: «Nie wasza to rzecz znać czasy i chwile, które Ojciec ustalił swoją władzą, ⁸ale gdy Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami w Jerozolimie i w całej Judei, i w Samarii, i aż po krańce ziemi». ⁹Po tych słowach uniósł się w ich obecności w górę i obłok zabrał Go im sprzed oczu. ¹⁰Kiedy uporczywie wpatrywali się w Niego, jak wstępował do nieba, przystąpili do nich dwaj mężowie w białych szatach. ¹¹I rzekli: «Mężowie z Galilei, dlaczego stoicie i wpatrujecie się w niebo? Ten Jezus, wzięty od was do nieba, przyjdzie tak samo, jak widzieliście Go wstępującego do nieba».

1:6 „Zapytywali Go” Użyty tu czas niedokonany oznacza albo powtarzającą się w przeszłości czynność, albo rozpoczęcie wykonywania czynności. Najwyraźniej uczniowie wielokrotnie o to pytali.

▣ „**Panie**” Grecki termin „Pan” (*kurios*) może być stosowany w znaczeniu ogólnym lub rozwiniętym teologicznym sensie. Może oznaczać „pana”, „mistrza”, „właściciela”, „męża” lub „w pełni Boga i człowieka” (zob. J 9:36.38). Starotestamentowy odpowiednik tego słowa (hebrajskie *adon*) zaczął być używany ze względu na to, że Żydzi bali się wypowiadać związane z przymierzem Boże imię JHWH, będące jedną z form hebrajskiego czasownika „być” (zob. Wj 3:14). Obawiali się złamać przykazanie „Nie będziesz wzywał imienia Pana, Boga twego, do czczych rzeczy” (zob. Wj 20:7; Pwt 5:11). Stwierdzili więc, że jeśli nie będą wymawiać go w ogóle, nie będą go wzywać nadaremno. Zastąpili je więc hebrajskim terminem *adon*, którego znaczenie było podobne do greckiego *kurios* (Pan). Autorzy NT posługiwali się tym słowem opisując pełną boskość Chrystusa. Fraza „Jezus jest Panem” była publicznym wyznaniem wiary i formułą chrzcielną wczesnego Kościoła (zob. Rz 10:9-13; 1 Kor 12:3; Flp 2:11).

Temat specjalny: IMIONA BOŻE

A. *El* (BDB 42, KB 48)

1. Pierwotne znaczenie tego starożytnego rdzennego określenia jest niepewne, choć wielu uczonych jest zdania, że pochodzi ono od akadyjskiego rdzenia „być silnym” lub „być potężnym” (zob. Rdz 17:1; Lb 23:19; Pwt 7:21; Ps 50:1).
2. Na szczycie kananejskiego panteonu stał bóg *El* (teksty z Ras Szamra), nazywany „ojcem bogów” i „panem nieba”.
3. W Biblii *El* zazwyczaj łączy się z innymi określeniami. Połączenia te stały się sposobem, na jaki można scharakteryzować Boga.
  - a. *El-Elyon* („Bóg Najwyższy”, BDB 42 i 751 II), Rdz 14:18-22; Pwt 32:8; Iz 14:14
  - b. *El-Roi* („Bóg który widzi” lub „Bóg który się objawia”, BDB 42 i 909), Rdz 16:13
  - c. *El-Szaddai* („Bóg Wszemocny” lub „Bóg wszelkiego miłosierdzia” lub „Bóg z góry”, BDB 42 i 994), Rdz 17:1; 35:11; 43:14; 49:25; Wj 6:3.
  - d. *El-Olam* („Bóg Wiekuisty”, BDB 42 i 761), Rdz 21:33. Teologicznie termin ten wiąże się z Bożą obietnicą daną Dawidowi, 2 Sm 7:13.16
  - e. *El-Berit* („Bóg przymierza”, BDB 42 i 136), Sdz 9:46
4. *El* utożsamiany jest z:
  - a. JHWH w Lb 23:8; Ps 16:1-2; 85:8; Iz 42:5
  - b. *Elohim* w Rdz 46:3; Hi 5:8: „Jam jest *El*, *Elohim* ojca twego”
  - c. *Szaddai* w Rdz 49:25; Lb 24:4.16
  - d. „Zazdrosny” w Wj 34:14; Pwt 4:24; 5:9; 6:15
  - e. „Miłosierny” w Pwt 4:31; Ne 9:31
  - f. „Wielki i potężny” w Pwt 7:21; 10:17; Ne 1:5; 9:32; Jr 32:18; Dn 9:4

- g. „Wszzechwiedzący” w 1 Sm 2:3
  - h. „Twierdza warowna” w 2 Sm 22:33 (BWP)
  - i. „Mściciel” w 2 Sm 22:48
  - j. „Święty” w Iz 5:16
  - k. „Mocny” w Iz 10:21 i Jr 32:18
  - l. „Zbawienie” w Iz 12:2
  - m. „Odplata” w Jr 51:56
5. Kombinacja wszystkich głównych ST imion Boga znajduje się w Joz 22:22 (powtarzają się *El, Elohim i JHWH*)

B. *Elyon* (BDB 751, KB 832)

1. Jego podstawowe znaczenie to „wysoki”, „wywyższony” lub „wyniesiony” (zob. Rdz 40:17; 1 Krl 9:8 [Biblia Gdańska]; 2 Krl 18:17; Ne 3:25; Jr 20:2; 36:10; Ps 18:14).
2. Używane jest w znaczeniu analogicznym do kilku innych imion/tytułów Boga.
  - a. *Elohim* – Ps 47:2-3; 73:11; 107:11
  - b. *JHWH* – Rdz 14:22; 2 Sm 22:14
  - c. *El-Szaddai* – Ps 91:1.9
  - d. *El* – Lb 24:16
  - e. *Elah* – często używane w Dn 2-6 i Ezd 4-7; ma związek z *illair* (aramejskie „wysoki Bóg”) w Dn 3:26; 3:99; 5:18.21
3. Często posługują się nim nie-Izraelici.
  - a. Melchizedek, Rdz 14:18-22
  - b. Balaam, Lb 24:16
  - c. Mojżesz o narodach w Pwt 32:8
  - d. W NT Ewangelia Łukasza, adresowana do pogan, także używa greckiego ekwiwalentu *Hupistos* (zob. 1:32.35.76; 6:35; 8:28; Dz 7:48; 16:17)

C. *Elohim* (liczba mnoga), *Eloah* (liczba pojedyncza), używane głównie w poezji (BDB 43, KB 52)

1. Termin ten pojawia się wyłącznie w Starym Testamencie.
2. Słowo to może oznaczać Boga Izraela lub bogów narodów (zob. Wj 3:6; 20:3). Rodzina Abrahama wyznawała politeizm (zob. Joz 24:2).
3. Może także odnosić się do izraelskich sędziów (zob. Wj 21:6 [Biblia Gdańska]; Ps 82:6).
4. Określenie *elohim* ma także zastosowanie do innych istot duchowych (aniołów, demonów) – np. Pwt 32:8 (LXX); Ps 8:6; Hi 1:6; 38:7.
5. W Biblii jest to pierwsze imię/tytuł Bóstwa (zob. Rdz 1:1). Jest jedynym Bożym imieniem aż do Rdz 2:4, gdzie występuje w połączeniu z *JHWH*. Zasadniczo (pod względem teologicznym) odnosi się do Boga jako stwórcy – Tego, który podtrzymuje i daje życie wszystkiemu na tej planecie (zob. Ps 104).

Termin ten jest równoznaczny z *El* (zob. Pwt 32:15-19). Może także funkcjonować analogicznie do *JHWH* – na podstawie Psalmu 14 (*Elohim*, wersety 1, 2, 5; *JHWH*, w. 2, 6; a nawet *Adon*, w. 4).

6. Chociaż określenie to używane w LICZBIE MNOGIEJ oznacza innych bogów, słowo to często odnosi się do Boga Izraela. Najczęściej jednak jako RZECZOWNIK W LICZBIE POJEDYNCZEJ dla podkreślenia jego monoteistycznego zastosowania.
7. Zaskakujący jest fakt, że powszechnie używane imię monoteistycznego Boga Izraela jest w LICZBIE MNOGIEJ! Chociaż nie ma pewności co do wyjaśnienia tego faktu, powstały następujące teorie:
  - a. W języku hebrajskim wiele RZECZOWNIKÓW występuje w LICZBIE MNOGIEJ – często dla podkreślenia. Wiąże się z tym późniejsza cecha gramatyki hebrajskiej zwana PLURALIS MAJESTATIS, w której LICZBA MNOGA stosowana jest dla wzmocnienia danej koncepcji.
  - b. Może odnosić się to do anielskiej rady, z którą Bóg spotyka się w niebie i która spełnia Jego wolę (zob. 1 Krl 22:19-23; Hi 1:6; Ps 82:1; 89:6.8)
  - c. Możliwe nawet, że odzwierciedla to nowotestamentowe objawienie Boga w trzech osobach. W Rdz 1:1 Bóg stwarza, w Rdz 1:2 Duch unosi się nad wodami, a w NT Jezus jest tym, przez którego Bóg dokonuje dzieła stworzenia (zob. J 1:3.10; Rz

D. *JHWH* (BDB 217, KB 394)

1. Jest to imię przedstawiające bóstwo jako Boga zawierającego przymierze; Boga jako zbawiciela, odkupiciela! Ludzie łamią przymierza, ale Bóg jest wierny Swojemu słowu, obietnicy, przymierzu (zob. Psalm 103).

Imię to po raz pierwszy wymienione jest w połączeniu z *Elohim* w Rdz 2:4. W pierwszych dwóch rozdziałach księgi Rodzaju nie ma dwóch opisów stworzenia, tylko dwa różne akcenty:

  - a. Bóg jako stwórca wszechświata (materialnego) i
  - b. Bóg jako szczególny stwórca ludzkości.

Opowiadanie w Rdz 2:4-3:24 zapoczątkowuje wyjątkowe objawienie dotyczące uprzywilejowanego miejsca i przeznaczenia ludzkości, a także problemu grzechu i buntu związanego z tą szczególną pozycją.
2. W Rdz 4:26 czytamy: „*zaczęto* wzywać imienia PANA” (*JHWH*). Jednakże z Wj 6:3 wynika, że wcześnie ludzie przymierza (patriarchowie i ich rodziny) znali Boga tylko jako *El-Szaddai*. Imię *JHWH* jest wyjaśnione tylko raz w Wj 3:13-16, szczególnie w w. 14. Należy też jednak wziąć pod uwagę, że pisma Mojżesza często interpretują różne terminy w oparciu o popularne gry słów, a nie ich etymologię (zob. Rdz 17:5; 27:36; 29:13-35). Na temat znaczenia tego imienia powstało wiele teorii (na podstawie IDB, tom 2, strony 409-11).
  - a. Z arabskiego rdzenia oznaczającego „okazywać żarliwą miłość”
  - b. Z arabskiego rdzenia „dmuchać/wiać” (*JHWH* jako Bóg burzy)
  - c. Z ugaryckiego (kananejskiego) rdzenia „mówić”
  - d. Za fenicką inskrypcją, IMIESŁOWEM KAUZATYWNYM oznaczającym „podtrzymującego” lub „ustanawiającego”
  - e. Z hebrajskiej formy *Qal* „Ten, który jest” lub „Ten, który jest obecny” (w znaczeniu przyszłym „Ten, który będzie”)
  - f. Z hebrajskiej formy *Hifil* „Ten, który sprawia”
  - g. Z hebrajskiego rdzenia „żyć” (np. Rdz 3:20), oznaczającego „zawsze-żyjącego, jedynie-żyjącego”
  - h. Z kontekstu Wj 3:13-16 – gra słów z formą NIEDOKONANĄ użytą w znaczeniu DOKONANYM, „nadal będę tym, którym byłem” lub „nadal będę tym, którym zawsze byłem” (zob. J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Old Testament [Przegląd składni w Starym Testamencie]*, s. 67). Pełne imię *JHWH* często pojawia się jako skrót lub być może forma pierwotna.
    - (1) *Jah* (np. Hallelu – jah, BDB 219, zob. Wj 15:2; 17:16; Ps 89:9; 104:35)
    - (2) *Jahu* (zakończenie imion „iasz”, np. Izajasz)
    - (3) *Jo* (początki imion „Jo”, np. Jozue, Joel)
3. W późniejszym judaizmie to związane z przymierzem imię stało się tak święte (tetragram), że Żydzi bali się je wypowiadać, aby nie złamać przykazania z Wj 20:7; Pwt 5:11; 6:13. Zastępowali je więc hebrajskim terminem oznaczającym „właściciel”, „pan”, „mąż” – *adon* lub *adonai* (mój pan). Kiedy czytając teksty ST natrafiali na *JHWH*, wymawiali „pan”. Dlatego w polskich tłumaczeniach Biblii *JHWH* oddawane jest jako Pan.
4. Podobnie jak *El*, *JHWH* często łączone jest z innymi określeniami dla podkreślenia pewnych cech Boga przymierza Izraela. Takich kombinacji jest bardzo wiele – poniżej znajduje się kilka przykładów.
  - a. *JHWH-Jireh* (*JHWH* zaopatruje, BDB 217 i 906), Rdz 22:14 (BW)
  - b. *JHWH-Rofeka* (*JHWH* jest twoim lekarzem, BDB 217 i 950, IMIESŁÓW *Qal*), Wj 15:26
  - c. *JHWH-Nissi* (*JHWH* jest moim sztandarem, BDB 217 i 651), Wj 17:15
  - d. *JHWH-Meqaddiszkem* (*JHWH* jest Tym, który was uświęca, BDB 217 i 872, IMIESŁÓW *Piel*), Wj 31:13
  - e. *JHWH-Szalom* (*JHWH* jest Pokojem, BDB 217 i 1022), Sdz 6:24
  - f. *JHWH-Sabaoth* (*JHWH* Zastępów, BDB 217 i 878), 1 Sm 1:3.11; 4:4; 15:2; często pojawia się w pismach prorockich
  - g. *JHWH-Ro 'I* (*JHWH* jest moim pasterzem, BDB 217 i 944, IMIESŁÓW *Qal*), Ps 23:1

h. <i>JHWH-Sidqenu</i> (JHWH jest naszą sprawiedliwością, BDB 217 i 841), Jr 23:6 i. <i>JHWH-Szamma</i> (JHWH jest tam, BDB 217 i 1027), Ez 48:35

▣ „czy w tym czasie przywrócisz królestwo Izraela” Perspektywa uczniów nadal pozostawała w zupełności żydowska i nacjonalistyczna (zob. Ps 14:7; Jr 33:7; Oz 6:11; Łk 19:11; 24:21). Być może pytali nawet o swoje stanowiska administracyjne. Poruszone tu zagadnienie teologiczne nadal budzi wiele kontrowersji. Chciałbym zawrzeć tu fragment mojego komentarza do Apokalipsy (zob. http://www.freebiblecommentary.org/polish_bible_study.htm), w którym omówiona jest właśnie ta kwestia.

„Starotestamentowe proroctwa przewidują przywrócenie żydowskiego królestwa w Palestynie, skupionego wokół Jerozolimy, gdzie gromadzą się wszystkie narody ziemi, aby oddawać cześć i służyć Dawidowemu władcy, ale ani Jezus, ani apostołowie NT nigdy nie skupiają się na tym planie. Czy ST nie jest natchniony (zob. Mt 5:17-19)? Czy autorzy NT pominęli kluczowe wydarzenia, jakie mają rozegrać się w czasach ostatecznych?

Istnieje kilka źródeł informacji o końcu świata:

1. prorocy ST (Izajasz, Micheasz, Malachiasz)
2. starotestamentowi pisarze apokaliptyczni (zob. Ez 37-39; Dn 7-12; Za)
3. międzytestamentalni, niekanoniczni żydowscy pisarze apokaliptyczni (jak *1 Księga Henocha*, wzmiankowana w Liście Judy)
4. Sam Jezus (zob. Mt 24; Mk 13; Łk 21)
5. pisma Pawła (zob. 1 Kor 15; 2 Kor 5; 1 Tes 4-5; 2 Tes 2)
6. pisma Jana (1 J i Ap)

Czy wszystkie te źródła jasno przedstawiają czasy ostateczne (wydarzenia, chronologia, osoby)? Jeśli nie, to dlaczego? Czy nie są one wszystkie natchnione (poza żydowskimi pismami międzytestamentalnymi)?

Duch objawiał autorom ST prawdy w kategoriach, które byli w stanie zrozumieć. Jednak poprzez progresywne objawienie poszerzał te starotestamentowe koncepcje eschatologiczne do uniwersalnego zasięgu („misterium Chrystusa”, zob. Ef 2:11-3:13; patrz też Temat specjalny w 10:7). Oto kilka odnośnych przykładów:

1. W ST miasto Jerozolima stosowane jest jako metafora Bożych ludzi (Syjonu), ale zostaje ona przeniesiona do NT jako termin wyrażający przyjmowanie przez Boga wszystkich nawróconych, wierzących ludzi (Nowe Jeruzalem z Ap 21-22). Teologiczne poszerzenie dosłownego, fizycznego miasta do nowego Bożego ludu (wierzących Żydów i pogan) zapowiedziane jest w Bożej obietnicy odkupienia upadłej ludzkości w Rdz 3:15, zanim jeszcze istnieli jacykolwiek Żydzi lub żydowska stolica. Nawet powołanie Abrahama (zob. Rdz 12:1-3) zawierało w sobie pogan (zob. Rdz 12:3; Wj 19:5).
2. W ST wrogami Bożego ludu są okoliczne narody starożytnego Bliskiego Wschodu, ale w NT grupa ta obejmuje wszystkich niewierzących, przeciwnych Bogu, idących za podszeptami szatana ludzi. Z geograficznego, regionalnego konfliktu bitwa przeniosła się w globalny, kosmiczny wymiar.
3. Obietnica ziemi, która jest tak spójna w ST (patriarchalne obietnice z Księgi Rodzaju, zob. Rdz 12:7; 13:15; 15:7.15; 17:8) rozszerzona jest teraz na całą ziemię. Nowe Jeruzalem zstępuje na odtworzoną ziemię, a nie tylko i wyłącznie na Bliski Wschód (zob. Ap 21-22).
4. Kilka innych przykładów rozszerzenia starotestamentowych proroczych koncepcji:
  - a. potomstwem Abrahama są teraz ci, którzy są duchowo obrzezani (zob. Rz 2:28-29)
  - b. lud przymierza obejmuje teraz pogan (zob. Oz 2:1; 2:25, cytowane w Rz 9:24-26; a także Kpł 26:12; Wj 29:45, cytowane w 2 Kor 6:16-18 i Wj 19:5; Pwt 14:2, cytowane w Tt 2:14)
  - c. świątynią jest teraz Jezus (zob. Mt 26:61; 27:40; J 2:19-21) oraz poprzez Niego lokalny Kościół (zob. 1 Kor 3:16) i poszczególni wierzący (zob. 1 Kor 6:19)
  - d. nawet Izrael i charakterystyczne dla niego opisowe starotestamentowe frazy odnoszą się teraz do całego ludu Bożego (tj. „Izrael”, zob. Rz 9:6; Ga 6:16, tj., „królewskie kapłaństwo”, zob. 1 P 2:5.9-10; Ap 1:6)

Model proroczy został wypełniony, poszerzony i zawiera w sobie więcej. Jezus i apostołscy autorzy nie przedstawiają czasów ostatecznych w ten sam sposób, co prorocy ST (zob. Martin Wyngaarden, *The Future of The Kingdom in Prophecy and Fulfillment [Przyszłość Królestwa w proroctwie i wypełnieniu]*). Współcześni interpretatorzy, którzy próbują traktować starotestamentowy model dosłownie lub normatywnie, postrzegają Apokalipsę jako bardzo żydowską księgę i narzucają konkretne znaczenie odosobnionym, niejednoznacznym

frazom wypowiedzianym przez Jezusa i Pawła. Autorzy NT nie zaprzeczają prorocostwu ST, tylko pokazują ich ostateczne, uniwersalne następstwa.”

1:7

GPNT „Nie wasze jest poznać czasy lub pory, które Ojciec umieścił_sobie we własnej władzy”

BP „Nie potrzebujecie znać czasu, a zwłaszcza tej chwili, którą Ojciec zastrzegł dla siebie”

BW „Nie wasza to rzecz znać czasy i chwile, które Ojciec w mocy swojej ustanowił”

BWP „Nie do was należy znać dzień i godzinę, którą Ojciec ustanowił całą powagą swojej władzy”

PL „Nie do was należy poznanie okresów i dat, które sam Ojciec ustalił z racji swojej władzy”

Określenie „czasu” (*chronos*) oznacza „ery” lub „wieki” (tj. upływ czasu), podczas gdy „chwile” (*kairos*) odnoszą się do „czasu konkretnych wydarzeń lub pór” (zob. Tt 1:2-3). *Greek-English Lexicon [Leksykon grecko-angielski]*, Louwa i Nidy stwierdza, że są to synonimy oznaczające po prostu czas trwania (zob. 1 Tes 5:1). Oczywiście jest, że wierzący nie mają próbować ustalać konkretnych dat; nawet Jezus nie znał czasu swojego powrotu (zob. Mt 24:36; Mk 13:32). Chrześcijanie mogą ogólnie zdawać sobie sprawę z pory, w której żyją, ale mają być zawsze aktywni i gotowi na koniec czasów (zob. Mt 24:32-33). Kiedy NT mówi o drugim przyjściu Jezusa, kładzie nacisk właśnie na aktywność i gotowość. Reszta jest w Bożych rękach!

1:8 „ale (...) otrzymacie Jego moc” Zwróćmy uwagę na to, że przyjście Ducha Świętego wiąże się z mocą i świadectwem. Dzieje Apostolskie mówią o „świadku” (tj. *martus*). Jest to dominujący temat tej księgi (zob. Dz 1:8.22; 2:32; 3:15; 5:32; 10:39.41; 13:31; 22:15.20; 26:16). Kościół otrzymał zadanie – świadczyć o ewangelii Chrystusa (zob. Łk 24:44-49)! Apostołowie byli świadkami życia i nauczania Jezusa, a teraz mieli zacząć o Nim świadczyć. Skuteczne świadectwo możliwe jest tylko w mocy Ducha Świętego. Co ciekawe, *Jerome Biblical Commentary [Komentarz biblijny Hieronima]* (s. 169) zwraca uwagę na tendencję Łukasza do wyrażania „opóźniającej się paruzji”. Oto cytat:

„Duch zastępuje paruzję. To właśnie oznacza *alla*, ‘ale’ – spójnik łączący dwie części odpowiedzi udzielonej przez Jezusa. Duch jest podstawą dalszej obecności chrześcijan w nowej erze świętej historii – epoce Kościoła i misji. Te realia muszą zająć miejsce wczesnej paruzji jako centralny punkt chrześcijańskiej świadomości. Duch w Kościele jest odpowiedzią Łukasza na kwestię opóźniającej się paruzji i ciągłości historii.”

▣ „Jerozolimie, (...) Judei, (...) Samarii, (...) po krańce ziemi” Jest to zarys geograficzny Dziejów Apostolskich:

1. Jerozolima, Dz 1-7
2. Judea i Samaria, Dz 8-12
3. Krańce ziemi (tj. Rzym), Dz 13-28

Zarys ten może wskazywać na zamierzoną przez autora strukturę literacką i jego zamysł. Chrześcijaństwo nie jest stronnictwem w ramach judaizmu, tylko obejmującym cały świat działaniem jedynego prawdziwego Boga wypełniającego swoje starotestamentowe obietnice przywrócenia zbuntowanej ludzkości do wspólnoty ze Sobą (zob. Rdz 12:3; Wj 19:5; Iz 2:2-4; 56:7; Łk 19:46). Fraza „aż po krańce ziemi” użyta jest ponownie w 13:47, gdzie jest cytatem z Iz 49:6, mesjańskiego tekstu wspominającego także o „światłości dla pogan”. Zbawiciel (zob. Rdz 3:15) narodów (zob. Rdz 12:3; Wj 19:5-6; Iz 2:2-4) zawsze był częścią Bożego planu. Pierwsi żydowscy przywódcy Kościoła, znający Septuagintę i liczne prorocze obietnice odnowienia i wyniesienia Jerozolimy oraz przyprowadzenia do niej całego świata przez JHWH, spodziewali się ich dosłownego wypełnienia. Pozostali w Jerozolimie (zob. Dz 8:1). Jednak ewangelia zrewolucjonizowała i poszerzyła koncepcje ST. Obejmujące cały świat posłannictwo (zob. Mt 28:18-20; Łk 24:47; Dz 1:8) nakazywało wierzącym pójście na cały świat, a nie oczekiwanie, żeby świat przyszedł do nich. Nowotestamentowa Jerozolima jest metaforą nieba (zob. Ap 21:2), a nie miastem w Palestynie.

TEMAT SPECJALNY: BOŻY ODWIECZNY PLAN ODKUPIENIA

Muszę przyznać, że w tej kwestii moja postawa jest tendencyjna. Moja teologia systematyczna to nie kalwinizm ani dyspensacjonalizm, można ją jednak określić jako ewangelikalizm Wielkiego Posłannictwa (zob. Mt 28:18-20; Łk 24:46-47; Dz 1:8). Wierzę w Boży odwieczny plan odkupienia całej ludzkości (np. Rdz 3:15; 12:3; Wj 19:5-6; Jr 31:31-34; Ez 18; 36:22-39; Dz 2:23; 3:18; 4:28; 13:29; Rz 3:9-18.19-20.21-31), wszystkich stworzonych na Jego obraz i podobieństwo (zob. Rdz 1:26-27). Przymierza zostały zjednoczone w Chrystusie (zob. Ga 3:28-29; Kol 3:11). Jezus jest Bożą tajemnicą, która była ukryta, ale teraz została objawiona (zob. Ef 2:11-3:13)! Kluczem do Pisma Świętego jest Ewangelia Nowego Testamentu, a nie Izrael.

To wstępne założenie wpływa na moją interpretację całej Biblii. Czytam wszystkie teksty przez jej pryzmat! Bez wątpienia jest to tendencyjna postawa (każdy interpretator Biblii jakąś ma!), ale założenie to jest oparte na Biblii.

Rdz 1-2 opisuje JHWH tworzącego miejsce, w którym On i ukoronowanie Jego stworzenia – ludzkość – mogą cieszyć się wspólnotą (zob. Rdz 1:26,27; 3:8). Fizyczne stworzenie jest tłem dla tego Bożego interpersonalnego zamysłu.

1. Św. Augustyn opisywał je jako pustkę w kształcie Boga, którą ma każdy człowiek, i tylko sam Bóg może ją zapełnić.
2. C. S. Lewis nazwał naszą planetę „dotkniętą planetą” (tj. przygotowaną przez Boga dla ludzi).

ST zawiera wiele wzmianek o tym Bożym zamysle.

1. W Rdz 3:15 zapisana jest pierwsza obietnica JHWH, że nie pozostawi On ludzkości w straszliwym zamęcie grzechu i buntu. Nie dotyczy ona Izraela, ponieważ Izrael albo lud przymierza zapoczątkowany został dopiero wraz z powołaniem Abrahama w Rdz 12.
2. Rdz 12:1-3 to początkowe powołanie i objawienie się Abrahamowi przez JHWH, co stanowiło załóżek ludu przymierza – Izraela. Nawet jednak przy tym początkowym powołaniu Bóg miał na myśli cały świat. Zwróćmy uwagę na treść Rdz 12:3!
3. W Wj 20 (Pwt 5) JHWH dał swoje Prawo Mojżeszowi, aby prowadziło Jego szczególny lud. Zauważmy, że w Wj 19:5-6 JHWH objawia Mojżeszowi wyjątkową relację, jaką będzie z Nim miał Izrael. Zauważmy też jednak, że tak jak Abraham, naród ten został wybrany po to, aby być błogosławieństwem dla świata (zob. Wj 19:5, „do Mnie należy cała ziemia”). Izrael miał być mechanizmem, dzięki któremu narody miały poznać JHWH i zostać do Niego pociągnięte. Tragedia polega na tym, że Izraelici zawiedli w tej roli (zob. Ez 36:22-38).
4. W Psalmach – Ps 22:28-29; 66:4; 86:9 (Ap 15:4)
5. Przez proroków JHWH dalej objawiał swój uniwersalny plan odkupienia:
  - a. Izajasz – 2:2-4; 12:4-5; 25:6-9; 42:6.10-12; 45:22; 49:5-6; 51:4-5; 56:6-8; 60:1-3; 66:18.23
  - b. Jeremiasz – 3:17; 4:2; 16:19
  - c. Micheasz – 4:1-3
  - d. Malachiasz – 1:11

Ten uniwersalny nacisk umożliwia pojawienie się „Nowego Przymierza” (zob. Jr 31:31-34; Ez 36:22-38), skupionego na miłosierdziu JHWH, a nie staraniach upadłych ludzi. Obejmuje ono „nowe serce”, „nowy umysł” oraz „nowego ducha”. Posłuszeństwo jest kluczowe, jest ono jednak wewnętrzne, nie stanowi tylko zewnętrznego kodeksu (zob. Rz 3:21-31).

NT na kilka sposobów jasno potwierdza uniwersalny plan odkupienia:

1. Wielkie Posłannictwo – Mt 28:18-20; Łk 24:46-47; Dz 1:8
2. Boży odwieczny plan (tj. z góry przeznaczony) – Łk 22:22; Dz 2:23; 3:18; 4:28; 13:29
3. Bóg chce, żeby wszyscy ludzie dostąpili zbawienia – J 3:16; 4:42; Dz 10:34-35; 1 Tm 2:4-6; Tt 2:11; 2 P 3:9; 1 J 2:2; 4:14
4. Chrystus jednoczy ST i NT – Ga 3:28-29; Ef 2:11-3:13; Kol 3:11. Wszystkie ludzkie przeszkody i podziały zostały zniesione w Chrystusie. Jezus jest „Bożą tajemnicą”, która kiedyś była ukryta, teraz jednak została objawiona (zob. Ef 2:11-3:13).

NT skupia się na Jezusie, a nie na Izraelu. To ewangelia, a nie narodowość ani region geograficzny, jest najważniejsza. Izrael był pierwszym objawieniem, ale Jezus jest objawieniem ostatecznym (zob. Mt 5:17-48).

Mam nadzieję, że znajdziesz chwilę na przeczytanie innego Tematu specjalnego: Dlaczego obietnice przymierza ST wydają się tak odmienne od obietnic przymierza NT (dostępny w języku angielskim na stronie www.freebiblecommentary.org lub pod odnośnikiem [Temat specjalny: Why Do OT Covenant Promises Seem So Different from NT Covenant Promises](#)).

1:9 „uniósł się” Wydarzenie to znane jest pod nazwą wniebowstąpienia. Zmartwychwstały Jezus wraca na swoje miejsce przebywania w chwale (zob. Łk 24:50-51; J 6:22; 20:17; Ef 4:10; 1 Tm 3:16; Hbr 4:14 i 1 P 3:22). W grece występuje tu strona bierna: „został podniesiony”, której domyślnym podmiotem jest Ojciec. Zob. Temat specjalny: Wniebowstąpienie w Dz 1:2.

Zwróćmy uwagę na różnorodność form czasownika opisującego to wniebowstąpienie:

1. „wzięty” Dz 1:2 – aoryst strony biernej trybu orzekającego
2. „podniesiony” Dz 1:9 – aoryst strony biernej trybu orzekającego
3. „wzięty”, Dz 1:11 (ten sam czasownik, co w Dz 1:2) – aoryst imiesłowu strony biernej
4. „został uniesiony do nieba”, Łk 24:51 (jeden z wariantów tekstualnych) – tryb orzekający czasu niedokonanego strony biernej

Zob. Temat specjalny: Wniebowstąpienie w Dz 1:2.

▣ „obłok” Chmury były ważnym znakiem eschatologicznym. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: PRZYJŚCIE W OBŁOKACH (kilka hebrajskich słów; głównie *anan*, BDB 777, KB 857)

Przyjście w obłokach było bardzo ważnym znakiem eschatologicznym. W ST było ono używane na trzy różne sposoby:

1. dla ukazania fizycznej osobności Boga – obłok chwały *Szekina* (zob. Wj 13:21; 14:19.20.24; 16:10; 19:9; Lb 11:25; Ne 9:19)
2. dla okrycia Jego świętości, żeby człowiek nie zobaczył Go i nie umarł (zob. Wj 33:20; Iz 6:5)
3. jako środek transportu Bóstwa (zob. Ps 18:10; 104:3; Iz 19:1; Na 1:3; Dz 1:9; 1 Tes 4:17)

W Dn 7:13 obłoki są środkiem transportu dla boskiego i ludzkiego Mesjasza (zob. Temat specjalny: Mesjasz). NT nawiązuje do tego proroctwa w Księdze Daniela ponad 30 razy. To samo połączenie Mesjasza z obłokami widoczne jest w Mt 24:30; 26:64; Mk 13:26; 14:62; Łk 21:27; Dz 1:9.11; 1 Tes 4:17; Ap 1:7.

1:10 „uporczywie wpatrywali się” Jest to peryfrastyczny czas niedokonany. Wyteżali wzrok, by jak najdłużej widzieć Jezusa. Nawet kiedy stracili go już z oczu, wpatrywali dalej. Termin ten jest charakterystyczny dla pism Łukasza (zob. Łk 4:20; 22:56; Dz 1:10; 3:4,12; 6:15; 7:55; 10:4; 11:6; 13:9; 14:9; 23:1), a poza jego Ewangelią i Dziejami występuje w NT tylko dwa razy – w 2 Kor 3. Oznacza „uważnie się wpatrywać”, „uporczywie patrzeć” lub „skupiać wzrok na”.

▣ „do nieba” Starożytni wierzyli, że niebo znajduje się w górze, ale w naszych czasach lepszej znajomości wszechświata „góra” jest pojęciem względnym. W Łk 24:31 Jezu zniknął. Może to być lepszy model dla naszej kultury. Niebo nie jest tam w górze. Być może jest innym wymiarem czasu i przestrzeni. Nie jest kierunkiem, tylko osobą!

▣ „dwaj mężowie w białych szatach” NT często przedstawia aniołów jako ubranych w lśniące białe szaty (zob. Łk 24:4; J 20:12). Aniołowie pojawiali się przy Jego narodzeniu, kuszeniu, w ogrodzie Getsemani, przy grobie oraz tutaj, przy Jego wniebowstąpieniu.

1:11 „Mężowie z Galilei” W Dziejach Apostolskich Łukasz kilkakrotnie wspomina o galilejskim pochodzeniu uczniów (zob. Dz 2:7; 13:31). Wszystkich Dwunastu, za wyjątkiem Judasza Iskarioty, pochodziło z Galilei. Mieszkańcy Judei patrzyli na tę okolicę z góry, ponieważ żyło tam wielu pogan i nie była „koszerna” (tj. ortodoksyjna) w wypełnianiu Tradycji Ustnych (Talmudu).

Można się zastanawiać, czy Łukasz umieścił tu tę rozmowę po to, aby odpowiedzieć na późniejsze pytania związane z opóźniającym się drugim przyjściem Jezusa. Chrześcijanie nie powinni skupiać się na paruzji, tylko na służbie, ewangelizacji i misji!

▣ „Jezus (...) przyjdzie” Niektórzy teolodzy próbują wprowadzać rozróżnienie pomiędzy „Jezusem” a „Chrystusem”. Ci aniołowie potwierdzają, że powróci ten Jezus, którego znali. Otoczony chwałą i wzięty do nieba Chrystus pozostaje uwielbionym Jezusem z Nazaretu. Nadal jest Bogiem/człowiekiem Jezus powróci tak, jak odszedł, na obłokach niebieskich (Zob. Temat specjalny w Dz 1:9, zob. Mt 10:23; 16:27; 24:3.27.37.39;

26:64; Mk 8:38-39; 13:26; Łk 21:27; J 21:22; 1 Kor 15:23; 1 Tes 1:10, 4:16; 2 Tes 1:7, 10; 2:1.8; Jk 5:7-8; 2 P 1:16; 3:4,12; 1 J 2:28; Ap 1:7). Drugie przyjście Jezusa jest jednym z głównych powtarzających się tematów w NT. Jednym z powodów, dla których minęło tyle czasu, zanim ewangelia została spisana, było oczekiwanie wczesnego Kościoła na bardzo rychły powrót Chrystusa. Jego zaskakujące opóźnianie się, śmierć apostołów i pojawianie się herezji w końcu skłoniły Kościół do zachowania życia i nauczania Jezusa w formie pisemnej.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 1:12-14

¹²Wtedy wrócili do Jerozolimy z góry, zwanej Oliwną, która leży blisko Jerozolimy, w odległości drogi szabatowej. ¹³Przybywszy tam weszli do sali na górze i przebywali w niej: Piotr i Jan, Jakub i Andrzej, Filip i Tomasz, Bartłomiej i Mateusz, Jakub, syn Alfeusza, i Szymon Gorliwy, i Juda, [brat] Jakuba. ¹⁴Wszyscy oni trwali jednomyślnie na modlitwie razem z niewiastami, Maryją, Matką Jezusa, i braćmi Jego.

1:12 „wrócili” Łk 24:52 dodaje „z wielką radością”.

☐ „góry, zwanej Oliwną” Wydaje się to zaprzeczać Łk 24:50 (tj. Betania); porównaj jednak Łk 19:29 i 21:37 z Mk 11:11-12 i 14:3. Pasma znane jako góra Oliwna było długim na ok. 4 km grzbieciem wznoszącym się na ok. 90-120 m ponad Jerozolimą, rozciągającym się od Betanii po przeciwną stronę doliny Cedronu, naprzeciwko świątyni. Wspomina o niej starotestamentowe prorocstwo eschatologiczne (zob. Za 14:4). Jezus wielokrotnie spotykał się tam z uczniami na modlitwę. Być może rozbijali tam także obóz.

☐ „w odległości drogi szabatowej” Odległość, którą mógł przebyć Żyd w czasie szabatu, ustalona została przez rabinów (zob. Wj 16:29; Lb 35: 5). Było to około 2 000 łokci (lub kroków). Rabini ustanowili, że tyle można przejść w szabat, by nie złamać Prawa Mojżeszowego.

1:13 „sali na górze” Najprawdopodobniej było to to samo miejsce, co sala, w której odbyła się Ostatnia Wieczerza (zob. Łk 22:12; Mk 14:14-15). Tradycja głosi, że był to górny poziom (drugie lub trzecie piętro) domu Jana Marka (zob. Dz 12:12), który zebrał wspomnienia Piotra w Ewangelii Marka. Skoro pomieściło się tam 120 osób, musiało to być duże pomieszczenie.

☐ „przebywali” Jest to jeden z czterech spisów apostołów (zob. Mt 10:2-4; Mk 3:16-19 i Łk 6:14-16). Listy te nie są identyczne – zmieniają się imiona i kolejność, w jakiej są wymieniane. Są to jednak zawsze te same osoby przyporządkowane do trzech czteroosobowych grup. Piotr zawsze wymieniany jest jako pierwszy, a Judasz jako ostatni. Te trzy czteroosobowe grupy mogły służyć temu, żeby uczniowie mogli co jakiś czas wracać do swoich domów, aby je odwiedzić i zapewnić im utrzymanie. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: TABELA IMION APOSTOŁÓW

	Mateusz 10:2-4	Marek 3:16-19	Łukasz 6:14-16	Dzieje 1:12-18
Pierwsza grupa	Szymon (Piotr)	Szymon (Piotr)	Szymon (Piotr)	Piotr
	Andrzej (brat Piotra)	Jakub (syn Zebedeusza)	Andrzej (brat Piotra)	Jan
	Jakub (syn Zebedeusza)	Jan (brat Jakuba)	Jakub	Jakub
	Jan (brat Jakuba)	Andrzej	Jan	Andrzej
Druga grupa	Filip	Filip	Filip	Filip
	Bartłomiej	Bartłomiej	Bartłomiej	Tomasz
	Tomasz	Mateusz	Mateusz	Bartłomiej
	Mateusz (celnik)	Tomasz	Tomasz	Mateusz
Trzecia	Jakub (syn Alfeusza)	Jakub (syn Alfeusza)	Jakub (syn Alfeusza)	Jakub (syn Alfeusza)

grupa	Tadeusz	Tadeusz	Alfeusza)	Szymon (Zelota)
	Szymon (Kananejczyk)	Szymon (Kananejczyk)	Szymon (zelota)	Juda (syn Jakuba)
	Judasz (Iskariota)	Judasz (Iskariota)	Juda (syn Jakuba)	
			Judasz (Iskariota)	

Z komentarza do Łk 6:14:

▣ **„Szymona, któremu nadał imię Piotr”** Istnieją trzy inne listy dwunastu apostołów. Piotr zawsze wymieniany jest jako pierwszy, a Judasz Iskariota jako ostatni. Widoczne są trzy czteroosobowe grupy, które zawsze pozostają takie same, chociaż kolejność imion często się zmienia (zob. Mt 10:2-4; Mk 3:16-19; Dz 1:13).

▣ **„Andrzeja”** Ten grecki termin oznacza „męski”. Z J 1:29-42 dowiadujemy się, że Andrzej był uczniem Jana Chrzcziciela i że przedstawił Jezusowi swojego brata, Piotra.

▣ **„Jakuba”** Jest to hebrajskie imię (BDB 784) oznaczające „zajmującego miejsce” (zob. Rdz 25:26). Lista Dwunastu zawiera dwie osoby o tym imieniu: jeden z Jakubów to brat Jana (zob. Mk 3:17) i należy do wewnętrznego kręgu apostołów (tj. Piotr, Jakub i Jan). Ten Jakub to właśnie brat Jana.

▣ **„Jana”** Był on bratem Jakuba i należał do wewnętrznego kręgu apostołów. Napisał pięć ksiąg NT i żył dłużej niż wszyscy inni apostołowie.

▣ **„Filipa”** To greckie imię oznacza „miłośnika koni”. Jego powołanie opisuje J 1:43-51.

▣ **„Bartłomieja”** Imię to oznacza „syn Ptolemeusza”. Być może jest to Natanael z Ewangelii Jana (zob. J 1:45-49; 21:20).

▣ **„Mateusza”** To hebrajskie imię (*Mattiasz*, zob. 1 Krn 9:31; 15:18.21; 16:5; 25:3.21; Ne 8:4) oznacza „dar JHWH”. Chodzi tu o Lewiego (zob. Mark. 2:13-17).

▣ **„Tomasza”** To hebrajskie imię znaczy „bliźniak” lub Didymos (zob. J 11:16; 20:24; 21:2).

▣ **„Jakuba, syna Alfeusza”** Jest to hebrajskie imię. Na liście Dwunastu występuje ono dwukrotnie. Pierwszy Jakub to brat Jana (zob. Łk 6:17), będący częścią wewnętrznego kręgu apostołów (tj. Piotr, Jakub i Jan). Drugi Jakub znany jest jako „Jakub Mniejszy” (zob. Mk 3:17).

▣ **„Szymona z przydomkiem Gorliwy”** Grecki tekst Ewangelii Marka określa go mianem „Kananejczyka” (również Mt 10:4). Marek, którego Ewangelia napisana została do Rzymian, mógł nie chcieć używać silnie nacechowanego politycznie słowa „zelota”, odnoszącego się do żydowskiego partyzanckiego ruchu przeciwnego Rzymowi. Łukasz stosuje do niego to określenie (zob. Dz 1:13). Termin „Kananejczyk” może mieć różne pochodzenie:

1. od obszaru w Galilei zwanego Kana
2. od starotestamentowego zastosowania tego słowa w znaczeniu kupca
3. od ogólnego określenia rdzennego mieszkańca Kanaanu.

Jeśli użyte przez Łukasza określenie jest właściwe, słowo „zelota” pochodzi od aramejskiego terminu oznaczającego „entuzjastę” (zob. Dz 1:17). Wybranych przez Jezusa dwunastu apostołów pochodziło z różnych i rywalizujących ze sobą ugrupowań. Szymon był członkiem nacjonalistycznej grupy nawołującej do siłowego obalenia władzy Rzymu. Normalnie ten Szymon i Lewi (tj. Mateusz, poborca podatków) nie przebywaliby razem w jednym pomieszczeniu.

▣ **„Judę, syna Jakuba”** Nazywany był także „Lebeuszem” lub „Tadeuszem” (zob. Mt 10:3) oraz „Judaszem” (zob. J 14:22 [PL]). Zarówno Tadeusz, jak i Lebeusz oznacza „ukochane dziecko”.

▣ **Judasza Iskariotę**” Wśród apostołów mamy dwóch Szymonów, dwóch Jakubów i dwóch Judaszy.

Pochodzenie przydomku „Iskariota” może być następujące:

1. człowiek z Kariotu (miasta) w Judei (zob. Joz 15:23), co oznaczałoby, że był jedynym Judejczykiem
2. imię jego ojca (zob. J 6:71; 13:2.26)
3. „człowiek ze sztyletem” lub zamachowiec, co oznaczałoby, że podobnie jak Szymon był zelotą

▣ **„Piotr”** Większość Żydów z Galilei miało zarówno imię żydowskie (np. Szymon lub Symeon [BDB 1035, zob. Rdz 29:33], oznaczające „słuchający”), jak i greckie (które nie są nigdzie podane). Jezus nadaje mu przydomek „skała”. Po grecku jest to słowo *petros*, a po aramejsku *kefas* (zob. J 1:42; Mt 16:16).

▣ **„Andrzej”** Ten grecki termin oznacza „męski”. Z J 1:29-42 dowiadujemy się, że Andrzej był uczniem Jana Chrzciciela i że przedstawił Jezusowi swojego brata, Piotra.

▣ **„Filip”** To greckie imię oznacza „miłośnika koni”. Jego powołanie opisuje J 1:43-51.

▣ **„Tomasz”** To hebrajskie imię znaczy „bliźniak” lub Didymos (zob. J 11:16; 20:24; 21:2).

▣ **„Bartłomiej”** Imię to oznacza „syn Ptolemeusza”. Być może jest to Natanael („dar Boży”, BDB 681 i 41) z Ewangelii Jana (zob. J 1:45-49; 21:20).

▣ **„Mateusz”** Prawdopodobnie jest to imię spokrewnione z hebrajskim *Mattenai*, oznaczającym „dar JHWH (BDB 683). Chodzi tu o Lewiego (zob. Mark. 2:13-17).

▣ **„Jakub”** Jest to hebrajskie imię (BDB 784, zob. Rdz 25:26). Lista Dwunastu zawiera dwie osoby o tym imieniu: jeden z Jakubów to brat Jana (zob. Mk 3:17) i należy do wewnętrznego kręgu apostołów (tj. Piotr, Jakub i Jan). Ten Jakub zwany jest Jakubem Mniejszym.

▣ **„Szymon Gorliwy”** Grecki tekst Ewangelii Marka określa go mianem „Kananejczyka” (również Mt 10:4). Marek, którego Ewangelia napisana została do Rzymian, mógł nie chcieć używać silnie nacechowanego politycznie słowa „zelota”, odnoszącego się do żydowskiego partyzanckiego ruchu przeciwnego Rzymowi. Łukasz stosuje do niego to określenie (zob. Łk 6:15 i Dz 1:13). Termin „Kananejczyk” może mieć różne pochodzenie:

1. od obszaru w Galilei zwanego Kaną
2. od starotestamentowego zastosowania tego słowa w znaczeniu kupca
3. od ogólnego określenia rdzennego mieszkańca Kanaanu.

Jeśli użyte przez Łukasza określenie jest właściwe, słowo „zelota” pochodzi od aramejskiego terminu oznaczającego „entuzjastę” (zob. Łk 6:15; Dz 1:17). Wybranych przez Jezusa dwunastu apostołów pochodziło z różnych i rywalizujących ze sobą ugrupowań. Szymon był członkiem nacjonalistycznej grupy nawołującej do siłowego obalenia władzy Rzymu. Normalnie ten Szymon i Lewi (tj. Mateusz, poborca podatków) nie przebywaliby razem w jednym pomieszczeniu.

▣ **„Tadeusz”** Był też zwany „Lebeuszem” („człowiekiem serca”, zob. Mt 10:3 [BG]) lub „Judą” (zob. Łk 6:16; J 14:22; Dz 1:13). Imię Tadeusz oznacza „ukochane dziecko” (dosł. „wykarmiony piersią”).

▣ **„Judasza Iskariota”** Wśród apostołów mamy dwóch Szymonów, dwóch Jakubów i dwóch Judaszy. Pochodzenie przydomku „Iskariota” może być następujące: (1) człowiek z Kariotu (miasta) w Judei (zob. Joz 15:23) lub (2) „człowiek ze sztyletem” lub zamachowiec, co oznaczałoby, że podobnie jak Szymon był zelotą.

TEMAT SPECJALNY: ISKARIOTA

Judasza słyszał słowa Pana Jezusa, obserwował Go i żył z Nim w bliskiej wspólnocie przez kilka lat, ale najwidoczniej nadal nie nawiązał z Nim osobistej relacji opartej na wierze (zob. Mt 7:21-23). Piotr jest kuszony równie intensywnie, co Judasz, ale z diametralnie odmiennym skutkiem (zob. Mt 26:75). Motywy zdrady Judasza są przedmiotem wielu dyskusji:

1. Przede wszystkim finansowe (zob. J 12:6)
2. Przede wszystkim polityczne (zob. William Klassen, *Judas: Betrayer or Friend of Jesus* [*Judasza: zdrajca czy przyjaciel Jezusa?*])

3. Były one duchowe (zob. Łk 22:3; J 6:70; 13:2.27)

Poniżej podaję listę materiałów (w kolejności według tego, w jakim stopniu uważam je za godne zaufania) na temat wpływu szatana i opętania przez demony (zob. też Temat specjalny: Demony w NT):

1. Merrill F. Unger, *Biblical Demonology, Demons in the World Today* [*Demonologia biblijna, demony w dzisiejszym świecie*]
2. Clinton E. Arnold, *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare* [*Trzy kluczowe pytania na temat walki duchowej*]
3. Kurt Koch, *Christian Counseling and Occultism, Demonology Past and Present* [*Poradnictwo chrześcijańskie a okultyzm, demonologia dawniej i dziś*]
4. C. Fred Dickason, *Demon Possession and the Christian* [*Opętanie a chrześcijanin*]
5. J.P. Newport, *Demons, Demons, Demons* [*Demony, demony, demony*]
6. J Warwick Montgomery, *Principalities and Powers* [*Zwierzchności i władze*]

Należy wystrzegać się kulturowych mitów i przesądów. W Mt 16:23 szatan wpływa na Piotra, żeby kusić Jezusa w taki sam sposób – w kwestii jego zastępczej śmierci. Szatan jest konsekwentny. Na wszelkie możliwe sposoby stara się powstrzymać Jezusa od Jego odkupieńczego dzieła na naszą rzecz.

1. Kuszenie Jezusa, Łk 4
2. Wykorzystuje Piotra
3. Wykorzystuje Judasza i Sanhedryn

W J 6:70 Jezus określa nawet Judasza mianem diabła. Biblia nie omawia kwestii opętania oraz wpływu demonów na wierzących. Oczywiście jest jednak, że wpływają na nich ich osobiste wybory oraz osobowe zło (zob. Temat specjalny: Osobowe zło)!

Etymologia „Iskarioty” jest nieco mglista – proponuje się kilka opcji:

1. *Keriot*, miasto w Judzie (zob. Joz 15:25)
2. *Kartan*, miasto w Galilei (zob. Joz 21:32)
3. *Karōides*, gaj palm daktylowych w Jerozolimie lub Jerychu
4. *Scortea*, fartuch lub skórzana torba (zob. J 13:29)
5. *Askara*, duszenie (hebrajski) z Mat 27:5
6. Sztylet zamachowca (grecki), co oznaczałoby, że był zelową tak jak Szymon (zob. Łk 6:15)

1:14 „Wszyscy oni trwali jednomyślnie” Termin ten składa się z członu „ten sam” (*homo*) oraz „emocja umysłu” (*thumos*). Był to nie tyle warunek wstępny, co atmosfera oczekiwania. Postawa ta wielokrotnie pojawia się w Dziejach Apostolskich (tj. odnośnie wierzących, zob. Dz 1:14; 2:46; 4:24; 5:12; 15:25 i innych w Dz 7:57; 8:6; 12:20; 18:12; 19:29).

GPNT

BP, BW, BWP, PL

NT Rakowski

Przekład Toruński Nowego Przymierza

Słowo Życia

Współczesny Przekład

„byli trwającymi_niezlomnie_przy”

„trwali”

„byli trwający jednostajnie”

„trwali niezłomnie”

„nieustannie (...) trwali”

„ożywieni jedną myślą, spędzali czas”

Termin ten (*pros* i *kaptereō*) oznacza bycie oddanym, wytrwałym lub intensywnie zaangażowanym. Łukasz często go używa (zob. Dz 1:14; 2:42.46; 6:4; 8:13; 10:7). Jest to peryfrastyczny imiesłów strony czynnej czasu teraźniejszego.

▣ **„razem z niewiastami”** Z Jezusem i apostołami podróżowała grupa kobiet, które ich wspierały (zob. Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Łk 8:2-3; 23:49 i J 19:25). Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: KOBIETY, KTÓRE PODRÓŻOWAŁY Z JEZUSEM I JEGO UCZNIAMI

Mt 27:55-56

Maria Magdalena
Maria, matka Jakuba
i Józefa
Matka synów Zebedeusza
(Jakuba
i Jana)

Mk 15:40-41

Maria Magdalena
Maria, matka Jakuba
Mniejszego i Józefa
Salome

Łk 8:2-3; 23:49

Maria Magdalena
Joanna, żona Chuzy (sługi
Heroda)
Zuzanna i inne

J 19:25

Maria, matka Jezusa
Siostra matki Jezusa

Maria, żona Kleofasa

Maria Magdalena

Poniżej znajdują się spostrzeżenia na temat tych kobiet zaczerpnięte z mojego komentarza do Mk 15:40-41:

„Były tam również niewiasty, które przypatrywały się z daleka” Grupie apostołów usługiwały – zarówno finansowo, jak i fizycznie – pewne kobiety (tj. gotowanie, pranie itp., zob. Mk 15:41; Mt 27:55; Łk 8:3).

„Maria Magdalena” Magdala była małym miastem na brzegu Jeziora Galilejskiego, położonym niecałe 5 km od Tyberiady. Maria poszła za Jezusem po tym, jak wypędził z niej kilka demonów (zob. Łk 8:2). Została niesłusznie uznana za prostytutkę, ale brak na to dowodów w NT. Zob. Temat specjalny w Mk 16:1.

„Maria, matka Jakuba Mniejszego i Józefa” Mt 27:56 nazywa ją „Marią, matką Jakuba i Józefa”, a w Mt 28:1 określono ją jako „drugą Marię”. Pytanie brzmi tu czyją żoną była. J 19:25 może wskazywać na to, że jej mężem był Kleofas, ale jej syn, Jakub, nazywany jest „synem Alfeusza” (zob. Mt 10:3; Mk 3:18; Łk 6:15). Zob. Temat specjalny w Mk 16:1.

„Salome” Była to matka Jakuba i Jana, którzy należeli do wewnętrznego kręgu uczniów Jezusa, oraz żona Zebedeusza (zob. Mt 27:56; Mk 15:40; 16:1-2). Zob. Temat specjalny: Kobiety, które szły za Jezusem w Mk 16:1.

Poniżej znajdują się spostrzeżenia na temat tych kobiet zaczerpnięte z mojego komentarza do J 19:25:

„obok krzyża Jezusowego stały: matka Jego i siostra matki Jego, Maria, żona Kleofasa, i Maria Magdalena” Toczą się dyskusje, czy są tu wymienione trzy, czy cztery osoby.

Prawdopodobnie cztery, ponieważ mało prawdopodobne, aby dwie siostry miały na imię Maria. Siostra Maryi, Salome, wymieniona jest w Mk 15:40 i Mt 27:56. Jeśli tak jest, znaczyłoby to, że Jakub, Jan i Jezus byli kuzynami. Tradycja z drugiego wieku (*Hegesippus*) głosi, że Kleofas był bratem Józefa. Maria Magdalena była tą, z której Jezus wyrzucił siedem złych duchów, oraz pierwszą osobą, której się ukazał po swoim zmartwychwstaniu (zob. 20:1-2.11-18; Mk 16:1; Łk 24:1-10).

▣ **„braćmi Jego”** Znamy imiona kilku przyrodnych braci Jezusa: Juda, Jakub (see Temat specjalny w Dz 12:17) i Szymon (zob. Mt 13:55; Mk 6:3 i Łk 2:7). Z początku nie wierzyli w Niego (zob. J 7:5), teraz jednak należą do wewnętrznej grupy uczniów. Interesujące krótkie omówienie historycznego rozwoju doktryny „wiecznego dziewictwa” Marii znaleźć można w *New International Commentary [Nowym Międzynarodowym Komentarzu]* F. F. Bruce’a („Acts” [„Dzieje”], s. 44, przypis 47).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 1:15-26

¹⁵Wtedy Piotr w obecności braci, a zebrało się razem około stu dwudziestu osób, tak przemówił:
¹⁶«Bracia, musiało wypełnić się słowo Pisma, które Duch Święty zapowiedział przez usta Dawida o Judaszu. On to wskazał drogę tym, którzy pojмали Jezusa, ¹⁷bo on zaliczał się do nas i miał udział w naszym posługiwaniu.
¹⁸Za pieniądze, niegodziwie zdobyte, nabył ziemię i spadłszy głową na dół, pękł na pół i wypłynęły wszystkie jego wnętrzności. ¹⁹Rozniosło się to wśród wszystkich mieszkańców Jerozolimy, tak że nazwano ową rolę w ich języku Hakeldamach, to znaczy: Pole Krwi. ²⁰Napisano bowiem w Księdze Psalmów: Niech opustoszeje dom jego i niech nikt w nim nie mieszka! A urząd jego niech inny obejmie! ²¹Trzeba więc, aby jeden z tych, którzy towarzyszyli nam przez cały czas, kiedy Pan Jezus przebywał z nami, ²²począwszy od chrztu Janowego aż do dnia, w którym został wzięty od nas do nieba, stał się razem z nami świadkiem Jego zmartwychwstania».

²³Postawiono dwóch: Józefa, zwanego Barsabą, z przydomkiem Justus, i Macieja. ²⁴I tak się pomodlili: «Ty, Panie, znasz serca wszystkich, wskaż z tych dwóch jednego, którego wybrałeś, ²⁵by zajął miejsce w tym posługiwaniu i w apostołstwie, któremu sprzeniewierzył się Judasz, aby pójść swoją drogą». ²⁶I dali im losy, a los padł na Macieja. I został dołączony do jedenastu apostołów.

1:15 „Wtedy” Dosłownie jest to „w tych dniach” (*en tais hēmerais*). Fraza ta często pojawia się w pierwszej części Dziejów Apostolskich (zob. Dz 1:15; 2:18; 5:37; 6:1; 7:41; 9:37; 11:27; 13:41). Łukasz czerpie ze świadectwa innych naocznych świadków. W początkowych rozdziałach posługuje się też wyrażeniem „każdego dnia” (*kath hēmeran*) – powszechnie używanym wieloznacznym określeniem czasu (zob. Dz 2:46.47; 3:2; 16:5; 17:11.31; 19:9). Po 15 rozdziale Dziejów Apostolskich Łukasz jest naocznym świadkiem opisywanych przez siebie wydarzeń. Nadal często używa słowa „dzień”, ale rzadziej niż w tych wieloznacznym, idiomatycznych wyrażeniach.

▣ **„Piotr (...) przemówił”** Piotr w oczywisty sposób jest rzecznikiem apostołów (zob. Mt 16). Wygłosił pierwsze kazanie Kościoła po zesłaniu Ducha (zob. Dz 2) oraz drugie w Dz 3. To jemu Jezus ukazuje się jako pierwszemu po swoim zmartwychwstaniu (zob. J 21 i 1 Kor 15:5). Jego hebrajskie imię to „Symeon” (zob. Dz 15:14; 2 P 1:1). W grece wymawiane jest jako „Szymon”. Termin „Piotr” to greckie słowo (*petros*) oznaczające „oddzieloną skałę”. Jego aramejski odpowiednik to „Kefas”, czyli „opoka” (zob. Mt 16:18).

▣ **„zebrało się razem około stu dwudziestu osób”** W tekście greckim UBS⁴ sformułowanie to ujęte jest w nawias (w przeciwieństwie do Dz 1:18-19). Grupa ta musiała obejmować jedenastu apostołów, kobiety, które towarzyszyły Jezusowi oraz innych uczniów, którzy poszli za Nim wskutek Jego nauczania i uzdrowień.

1:16 „słowo Pisma” Wszystkie wzmianki o „Piśmie” w NT (poza 2 P 3:15-16) odnoszą się do ST (np. Mt 5:17-20; 2 Tm 3:15-17). Fragment ten potwierdza także, że Dawid był natchniony przez Ducha Świętego (zob. 2 P 1:21). Wskazuje na kanoniczność części Biblii hebrajskiej zwanej „Pismami”.

TEMAT SPECJALNY: NATCHNIENIE

Jest to oparte na wierze potwierdzenie, że Bóg był za pośrednictwem swojego Ducha aktywnie zaangażowany w spisanie swoich czynów, obietnic i woli dla ludzkości. Jest boskim samoujawnieniem, które nazywamy „objawieniem”. Jego zachowanie dla przyszłych pokoleń określamy jako „natchnienie”.

Słowo „natchnienie” występuje w Biblii tylko raz – w 2 Tm 3:16, gdzie dosłownie czytamy „natchnione Bogiem” („tchnięte przez Boga”). Zwróć uwagę na to, że w NT „Pismo” zawsze odnosi się do ST (np. 2 Tm 3:15 dotyczy żydowskiego wychowania Tymoteusza). Zauważ, że zamysł Pisma jest dwójaki:

1. Mądrość wiodąca ku zbawieniu, 2 Tm 3:15
2. Kształcenie w sprawiedliwości, 2 Tm 3:16

Fragmety J 5:39; 1 Kor 15:3-4 I 1 P. 1:10-12 także twierdzą, że ST wskazuje na Chrystusa. Sam Jezus oznajmia to w Łk 24:25-27! Autorzy ST byli prowadzeni przez Ducha (zob. 2 P 1:20-21). Kościół przyjął kanon (zob. Temat specjalny: Kanon) ST. Postrzegano go jako w pełni natchniony (zob. Mt 5:17-19). Wierzący zdali sobie jednak także sprawę, że NT, zawierający słowa i czyny Jezusa, jest ostatecznym objawieniem (zob. Mt 5:21-48; Hbr 1:1-2). Jezus jest pełnym, ostatecznym i całkowitym objawieniem JHWH (zob. J 1:1-5,14; Ko 1:15-16), wypełnieniem starotestamentowej obietnicy Mesjasza (tj. Mt 26:31.56; 14:27.49; Łk 20:17; J 12:14-16; 13:18; 15:25; 17:12; 19:24-36; Dz 1:16; 3:18.21-26; 4:25-28).

Żeby człowiek mógł zrozumieć Pismo Święte, Duch Święty musi najpierw otworzyć Jego umysł i serce (zob. Dz 8:34-35; 13:27). Duch prowadził autorów biblijnych, aby za pomocą ludzkich słów, idiomów i obrazów wyrazili prawdy Bożego samoobjawienia w Jezusie (zob. J 14:26; 15:26-27; 1 Kor 2:10-11.13-16).

Pomocne krótkie omówienie tej kwestii znaleźć można w książce Millarda J. Ericksona *Christian Theology* [Teologia chrześcijańska], wyd. 2, s. 224-245.

Innym pożytecznym opracowaniem procesu literackiego od społeczeństwa opartego na przekazie ustnym po pisane dokumenty jest *The Lost World of Scripture* [Utracony świat Pisma] (2013) Johna H. Waltona i D. Brenta Sandy'ego.

▣ „**musiało**” Jest to *dei*, oznaczające konieczność. Występuje tu w formie trybu orzekającego czasu niedokonanego strony czynnej i odnosi się do pierwszego cytatu w Dz 1:20.

Termin ten jest charakterystyczny dla tego, jak Łukasz pojmował życie Jezusa i wczesnego Kościoła jako przedłużenie Pism ST (zob. Łk 18:31-34; 22:37; 24:44). Często się nim posługuje (zob. Łk 2:49; 4:43; 9:22; 11:42; 12:12; 13:14.16.33; 15:32; 17:25; 18:1; 19:5; 21:9; 22:7.37; 24:7.26.44; Dz 1:16.21; 3:21; 4:12; 5:29; 9:6.16; 14:27; 15:5; 16:30; 17:3; 19:21.36; 20:35; 23:11; 24:19; 25:10.24; 26:9; 27:21.24.26). Określenie to oznacza „obowiązuje”, „trzeba”, „jest nieuniknione”. Ewangelia i jej rozszerzanie się nie jest przypadkowym zdarzeniem, tylko wypełnieniem z góry określonego Bożego planu i Pisma ST (LXX).

▣ „**wypełnić się**” Kiedy czytamy cytowane tu (Dz 1:20) fragmenty ST, widzimy, że zdrada Judasza nie była częścią zamysłu psalmisty (tj. Ps 69:26; 109:8). Apostołowie interpretowali ST w świetle swoich doświadczeń z Jezusem. Nosi to nazwę interpretacji typologicznej (zob. Dz 1:20). Być może to sam Chrystus dał przykład takiego podejścia w rozmowie z dwoma uczniami w drodze do Emaus (zob. Łk 24:13-35, szczeg. Dz 1:25-27). Wczesnochrześcijańscy interpretatorzy dostrzegali paralele pomiędzy starotestamentowymi wydarzeniami a życiem i nauczaniem Jezusa, widząc w Nim prorocze wypełnienie całego ST. Współcześni wierzący nie mogą stosować tego podejścia. Ci natchnieni autorzy NT osobiście znali życie i nauczanie Jezusa. Wierzymy w prawdę i autorytet ich świadectwa, ale nie wolno nam naśladować tej metody.

TEMAT SPECJALNY: TYPOLOGIA

Jest istotna różnica pomiędzy tym, jak alegorią posługiwał się Filon z Aleksandrii i wczesny Kościół, a jak Paweł używał tej techniki. Ten pierwszy zupełnie pomijał tło historyczne, dochodząc do nauk zupełnie obcych zamysłowi pierwotnego autora (np. znajdował paralele w myśli Platona). Podejście Pawła lepiej opisuje słowo „typologia”. Paweł zakładał historyczność Księgi Rodzaju oraz jedność Starego i Nowego Przymierza. Dlatego właśnie był w stanie czerpać z podobieństw pomiędzy nimi – ponieważ mają jednego autora, Boga. W tym konkretnym kontekście (tj. Ga 3-4) Paweł dokonał porównania przymierza z Abrahamem oraz przymierza z Mojżeszem, wyciągając z niego wnioski dotyczące Nowego Przymierza opisanego w Jr 31:31-34 oraz NT.

We fragmencie Ga 4:21-31 zauważyć można cztery powiązania:

1. Dwie matki odpowiadają dwom rodzinom: jednej stworzonej w przyrodzony sposób, a drugiej przez nadprzyrodzoną obietnicę.
2. Pomiędzy tymi dwoma matkami i ich dziećmi występowało napięcie – podobnie jak między przesłaniem judaizujących a ewangelią Pawła.
3. Obie grupy przypisywały sobie pochodzenie od Abrahama, ale jedna było w niewoli Prawa Mojżeszowego, a druga wolna dzięki dokonanemu dziełu Chrystusa.
4. Dwie góry wiązały się z tymi różnymi przymierzami: góra Synaj z przymierzem z Mojżeszem, a góra Syjon z przymierzem z Abrahamem. Góra Syjon lub Moria to miejsce, w którym Abraham złożył w ofierze Izaaka (zob. Rdz 22). Później powstała tam Jerozolima. Abraham szukał niebiańskiego miasta (Hbr 11:10; 12:22; 13:14, Nowego Jeruzalem, Iz 40-66), a nie ziemskiej Jerozolimy.

Paweł mógł się posłużyć tą typologią ze względu na:

1. To, że fałszywi nauczyciele posługiwali się tym samym podejściem na swoją korzyść, twierdząc, że są prawdziwym nasieniem Abrahama.
2. To, że fałszywi nauczyciele mogli promować swoją żydowską teologię przymierza za pomocą alegorii z pism Mojżesza. Paweł odwołuje się więc do ojca judaizmu, Abrahama.
3. Fragment Rdz 21:9-10, zacytowany w wersecie 30, gdzie mowa jest o „wypędzeniu” cielesnego syna; w analogii Pawła odnosiłoby się to do judaizujących.
4. Ekskluzywizm żydowskich fałszywych nauczycieli, a w szczególności ich pogardę wobec pogan; w typologii Pawła poganie zostają przyjęci przez Boga, a ci, którzy czują się pewni siebie ze względu na przynależność rasową – odrzuceni (zob. Mt 8:11-12)

5. Fakt, że w Ga 3-4 podkreśla „synostwo” i „dziedzictwo”. Tu właśnie tkwiło sedno jego argumentacji: nasze włączenie do Bożej rodziny odbywa się tylko przez wiarę w Chrystusa, a nie fizyczne pochodzenie.

▣ „**Judaszu**” To odstępstwo Judasza, a nie jego śmierć, było przyczyną wyboru nowego apostoła. W Dz 1:20b czyny Judasza przedstawione są jako wypełnienie proroctwa. NT nie odnotowuje wyboru innego apostoła po śmierci Jakuba (zob. Dz 12:2). Życie Judasza jest tajemnicze i tragiczne. Prawdopodobnie był on jedynym apostołem nie pochodzącym z Galilei. Ustanowiono go skarbnikiem grupy apostołów (zob. J 12:6). Został oskarżony o to, że okradał ich przez cały czas, kiedy chodzili z Jezusem. Powiedziano o nim, że był wypełnieniem proroctw i przedmiotem ataku szatana. Biblia nie wspomina o jego motywacjach, ale wiemy, że wyrzuty sumienia skłoniły go do zwrócenia łapówki i odebrania sobie życia.

Powstało wiele spekulacji na temat Judasza i tego, co nim powodowało. Ewangelia Jana często przedstawia go w niekorzystnym świetle (J 6:71; 12:4; 13:2.26.39; 18:2.3.5). Współczesna sztuka teatralna „Jesus Christ Superstar” obrazuje go jako wiernego, ale rozczarowanego naśladowcę, który próbuje zmusić Jezusa do wypełnienia roli żydowskiego Mesjasza – czyli obalenia Rzymian, ukarania winnych i ustanowienia Jerozolimy stolicą świata. Jan ukazuje go jednak jako kierującego się chciwością i podstępem.

Głównym problemem jest tu teologiczna kwestia Bożej suwerenności i wolnej woli człowieka. Czy Bóg lub Jezus zmanipulowali Judasza? Czy Judasz jest odpowiedzialny za swój czyn, jeśli był we władzy szatana albo Bóg zapowiedział i spowodował, że ten zdradził Jezusa? Biblia nie udziela bezpośredniej odpowiedzi na te pytania. Bóg ma władzę nad historią; zna przyszłe wydarzenia, ale ludzkość odpowiada za swoje wybory i czyny. Bóg jest sprawiedliwy. Nie jest manipulatorem.

Niedawno ukazała się książka, która stara się bronić Judasza – *Judas: Betrayer or Friend of Jesus* [*Judasz: zdrajca czy przyjaciel Jezusa?*] autorstwa Williama Klassen (Fortress Press, 1996). Nie zgadzam się z nią, ale jest bardzo ciekawa i skłania do myślenia.

▣ „**On to wskazał drogę tym, którzy pojмали Jezusa**” Oto cytat z mojego komentarza do Mt 26:47-50 (zob. www.freebiblecommentary.org).

„Motywacje Judasza pozostają przedmiotem wielu dyskusji, Należy stwierdzić, że nie mamy pewności w tej kwestii. Fakt, że w Dz 1:49 pocałował Jezusa, mógł być (1) znakiem dla żołnierzy, kogo mają pojmać (zob. Mt 26:48), albo (2) zgodnie z nowoczesną teorią, próbą zmuszenia Jezusa do działania (zob. Matt 27:4). Inne fragmenty Ewangelii podają, że był złodziejem i nie wierzył od samego początku (zob. J 12:6).

Werset Łk 22:52 opisuje, z kogo składał się ten tłum: obecni byli rzymscy żołnierze, ponieważ wedle prawa tylko oni mogli nosić miecze, a także straż świątynna, zazwyczaj uzbrojona w kije. Przy aresztowaniu byli też przedstawiciele Sanhedrynu (zob. Mt 26:47.51).”

1:17 Judasz został wybrany przez Jezusa, słyszał Jego nauczanie, widział Jego cuda, został przez Niego wysłany na misję, był obecny w sali na górze, uczestniczył we wszystkich tych wydarzeniach, a jednak zdradził Jezusa!

1:18

GPNT	„padającym_na_twarz stawszy się pękł w pól”
BP	„Powiesił się, pękł na pól”
BW	„upadłszy, pękł na dwoje”
BWP	„spadłszy głową na dół, pękł na pól”
PL	„kiedy upadł na twarz, pękł mu brzuch”

Możliwe, że „spaść głową w dół” było medycznym określeniem oznaczającym „spuchnąć” (zob. Moulton i Milligan, *The Vocabulary of the Greek New Testament* [*Słownik greckiego Nowego Testamentu*], s. 535-536), co odzwierciedlają niektóre tłumaczenia (przypis w GPNT, a także angielskie Biblie Phillipsa, Moffatta i Goodspeed). Pomocne omówienie różnych wersji śmierci Judasza (Mt 27:5 vs. Dz 1:18) znaleźć można w książce *Hard Sayings of the Bible* [*Trudne stwierdzenia Biblii*], s. 511-512.

▣ „**nabył ziemię**” Wersety 18-19 są wtrąceniem (zob. BT, GPNT, BP, BW, BWP, PL). Autor przekazuje te informacje, żeby czytelnik dobrze rozumiał sytuację. Z fragmentu Mt 27:6-8 wiemy, że to kapłani kupili ten kawałek ziemi, co było wypełnieniem starotestamentowego proroctwa (zob. Mt 27:9). Za pieniądze Judasza, uznane przez kapłanów za nieczyste, kupiono pole przeznaczone do pochówku ciał, którym nikt nie urządził pogrzebu. Wersety 18-19 podają, że właśnie na tym polu zginął Judasz. Tej informacja o jego śmierci nie powtarza żaden inny fragment.

1:19 „w ich języku” W czasach Jezusa wielu Żydów nie mówiło ani nie potrafiło czytać po hebrajsku. Posługiwali się podobnym do niego semickim językiem – aramejskim, którego nauczyli się w latach panowania perskiego. Wykształceni ludzie mówili i potrafili czytać po hebrajsku. Jezus posługiwał się hebrajskim przy czytaniu Pism w synagogach. Wielu mieszkańców Palestyny władało dwoma językami: greką koine i aramejskim – a nawet trzema: greką koine, aramejskim i hebrajskim. Jezus mówił głównie po aramejsku. Wszystkie słowa i frazy, które Ewangelie podają w formie transliteracji, są aramejskie.

GPNT „Hakeldamach, to jest Teren Krwi”

BP „Hakeldamach, to znaczy pole krwi”

BW „Akeldama, to jest Pole Krwi”

Jest to greckie tłumaczenie aramejskiego słowa. Dokładny zapis jednego języka w innym zawsze jest trudny. Niezależnie od różnic w greckiej pisowni, to aramejskie określenie oznacza „pole krwi”. Może odnosić się to do:

1. pola kupionego za cenę krwi (zob. Mt 27:7a)
2. pola, na którym przelano krew (zob. Dz 1:18)
3. pola, na którym grzebano morderców lub cudzoziemców (zob. Mt 27:7b)

1:20 Są to dwa cytaty z Psalmów. Pierwszy z nich to Ps 69:26. Oryginalnie występuje w nim liczba mnoga. Pełni on funkcję formuły przeklinającej Judasza. Drugi cytat pochodzi z Ps 109:8 (LXX). Jest proroczym precedensem dla zastąpienia Judasza, opisanego w Dz 1:21-26.

Współczesnym wierzącym nie wolno powielać zastosowanej tu metody typologicznej hermeneutyki, ponieważ w naszym okresie historycznym nikt nie jest natchniony. Duch prowadził autorów/skrybów biblijnych na poziomie, na którym nie czyni tego wobec późniejszych wierzących. Jesteśmy przez Niego oświeceni, ale czasem się nie zgadzamy (zob. Temat specjalny: Natchnienie w Dz 1:16).

GPNT „Dogłądanie”

BP „obowiązki”

BW, BWP, PL „urząd”

W Septuagincie określenie *episkopē* łączy się z konotacją funkcji urzędnika (zob. Lb 4:16; Ps 109:8). Z czasem zaczęto nim nazywać urząd w rzymskokatolickim systemie klerykalnym, ale w greckich państwach-miastach termin ten odnosił się do przywódcy (zob. angielska Biblia NIV), podobnie jak słowo „starszy” (*presbuteros*) było żydowskim określeniem lidera (np. Rdz 50:7; Wj 3:16.18; Lb 11:16.24.25.39; Pwt 21:2.3.4.6.19.20 i inne). Dlatego (z możliwym wyjątkiem Jakuba) „przełożony” [BT: „biskup”] i „starszy” po śmierci apostoła odnoszą się do pasterza (zob. Dz 20:17.28; Tt 1:5.7; Flp 1:1).

1:21 „Trzeba” Jest to słowo *dei* (zob. obszerniejsze omówienie w Dz 1:16). Piotr najwidoczniej uważał, że dwunastu apostołów w jakiś sposób symbolizowało dwanaście pokoleń lub było symbolem czegoś innego, co należało zachować.

1:21-22 Są to wymagania dotyczące apostołstwa (Zob. Temat specjalny: Wysłać [*apostellō*] w Dz 14:4). Warto zwrócić uwagę na to, że wskazuje to na obecność innych wierzących poza Dwunastoma, którzy szli za Jezusem poprzez całą Jego ziemską służbę. Niektórzy na podstawie tych kryteriów odrzucali później apostołstwo Pawła.

Za pomocą tych dwóch wersetów Łukasz wskazuje na prymat apostołowego świadectwa, a nie wybór Macieja, o którym więcej nie wspomina. Kościół i Pisma NT zbudowane będą na życiu i nauczaniu Jezusa, przekazanym jednak przez naocznych świadków składających wiarygodne, teologicznie ściśle świadectwo. To jest teologiczny punkt ciężkości – a nie symbolika „dwunastu”.

TEMAT SPECJALNY: LICZBA DWANAŚCIE

Dwanaście było zawsze symboliczną liczbą organizacji (zob. Temat specjalny: Symboliczne liczby w Biblii).

A. Poza Biblią

1. Dwanaście znaków zodiaku
2. Dwanaście miesięcy roku

B. W ST (BDB 1040 plus 797)

1. Synowie Jakuba (pokolenia Izraela)
2. Odzwierciedlone w
  - a. Dwunastu stelach ołtarza w Wj 24:4
  - b. Dwunastu drogich kamieniach umieszczonych w pektorale Najwyższego Kapłana w Wj 28:21
  - c. Dwunastu chlebach w miejscu świętym przybytku w Kpł 24:5
  - d. Dwunastu szpiegach wysłanych do Kanaanu w Lb 13 (po jednym z każdego pokolenia)
  - e. Dwunastu laskach (rodowych insygniach) przy buncie Koracha w Lb 17:17
  - f. Dwunastu kamieniach pamiątkowych Jozuego (zob. Joz 4:3.9.20)
  - g. Dwunastu okręgach administracyjnych pod rządami Salomona (zob. 1 Krl 4:7)
  - h. Dwunastu kamieniach ołtarza Eliasza dla JHWH (zob. 1 Krl 18:31)

C. W NT

1. Wybór dwunastu apostołów
2. Dwanaście koszy resztek (po jednym na każdego apostoła) w Mt 14:20
3. Dwanaście tronów, na których zasiadają nowotestamentowi uczniowie (w odniesieniu do 12 pokoleń Izraela) w Mt 19:28
4. Dwanaście legionów aniołów gotowych walczyć za Jezusa w Mt 26:53
5. Symbolika Apokalipsy
  - a. 24 Starców na 24 tronach w Ap 4:4
  - b. 144 000 (12x12 000) w Ap 7:4; 14:1.3
  - c. Wieniec z dwunastu gwiazd na głowie kobiety w Ap 12:1
  - d. Dwanaście bram i dwunastu aniołów odzwierciedlających dwanaście pokoleń w Ap 21:12
  - e. Dwanaście warstw fundamentu Nowego Jeruzalem, a na nich imiona dwunastu apostołów w Ap 21:14
  - f. Dwanaście tysięcy stadiów w Ap 21:16 (rozmiar nowego miasta – Nowego Jeruzalem)
  - g. 144 łokcie muru w Ap 21:17
  - h. Dwanaście bram z pereł w Ap 21:21
  - i. Drzewo życia w Nowym Jeruzalem rodzące dwanaście owoców (jeden na każdy miesiąc) w Ap 22:2

1:23 „Postawiono dwóch” Różne warianty greckich manuskryptów tego fragmentu wskazują na zawartą w nim kwestię teologiczną:

1. *estēsan* („postawili”) w MSS $\aleph$, A, B, C, D¹, E
2. *estesēn* („postawił”) w MS D* (V w. n.e.), Lekcjonarz 156 (X w.), dwa manuskrypty starołacińskie (V i XIII w.) oraz Augustyn (354-430 r. n.e.)

Jeśli prawidłowe jest brzmienie 1, jest to przykład głosowania całej grupy uczniów nad tym, kto zastąpi Judasza (forma zbiorowej formy rządów, zob. Dz 15:22), jeśli natomiast brzmienie 2, świadczy to o zwierzchnictwie Piotra (zob. Dz 15:7-11.14). Jeśli chodzi o świadectwo manuskryptów greckich, brzmienie wersji 1 jest pewne (UBS⁴ nadaje mu notę „A”).

▣ **„Józefa (...) i Macieja”** NT nie zawiera o nich żadnych dalszych informacji. Należy pamiętać, że Ewangelie i Dzieje Apostolskie nie są zachodnimi relacjami historycznymi, tylko wybranymi pismami teologicznymi przedstawiającymi Jezusa i ukazującymi, jak Jego przesłanie wpłynęło na świat.

1:24

GPNT „znawco_serca wszystkich”

BP, BW, BWP, PL „znasz serca wszystkich”

Słowo to składa się z członów „serca” oraz „znane” (zob. Dz 15:8). Odzwierciedla to starotestamentową prawdę (zob. 1 Sm 2:7; 16:7; 1 Krl 8:39; 1 Krn 28:9; 2 Krn 6:30; Ps 7:10; 44:22; Prz 15:11; 21:2; Jr 11:20; 17:9-10; 20:12; Łk 16:15; Dz 1:24; 15:8; Rz 8:27). Bóg doskonale nas zna i nadal nas kocha (zob. Rz 8:27).

Uczniowie wypowiadają prawdę, że JHWH zna ich motywacje oraz motyw i życie obu kandydatów. Chcę Bożej woli w tym wyborze (aoryst strony medialnej). Jezus wybrał Dwunastu, ale teraz jest z Ojcem.

TEMAT SPECJALNY: SERCE

Greckie słowo *kardia* występuje w Septuagincie i NT. Odzwierciedla hebrajski termin *lēb* (BDB 523, KB 513). Używane jest na kilka różnych sposobów (zob. Bauer, Arndt, Gingrich i Danker, *A Greek-English Lexicon [Grecko-angielski leksykon]*, s. 403-404).

1. Ośrodek życia fizycznego, metafora osoby (zob. Dz 14:17; 2 Kor 3:2-3; Jk 5:5)
2. Ośrodek życia duchowego (tj. moralnego)
  - a. Bóg zna serce (zob. Łk 16:15; Rz 8:27; 1 Kor 14:25; 1 Tes 2:4; Ap 2:23)
  - b. W odniesieniu do ludzkiego życia duchowego (zob. Mt 15:18-19; 18:35; Rz 6:17; 1 Tm 1:5; 2 Tm 2:22; 1 P 1:22)
3. Ośrodek życia umysłowego (tj. intelekt, zob. Mt 13:15; 24:48 [BW]; Dz 7:23 [BW]; 16:14; 28:27; Rz 1:21; Rz 10:6; Rz 16:18; 2 Kor 4:6; Ef 1:18; 4:18; Jk 1:26; 2 P 1:19; Ap 18:7; serce jest synonimem umysłu w 2 Kor 3:14-15 i Flp 4:7)
4. Ośrodek woli (zob. Dz 5:4 [BW]; 11:23; 1 Kor 4:5; 7:37; 2 Kor 9:7)
5. Ośrodek emocji (zob. Mt 5:28; Dz 2:26.37; 7:54; 21:13; Rz 1:24; 2 Kor 2:4; 7:3; Ef 6:22; Flp 1:7)
6. Szczególne miejsce działania Ducha (zob. Rz 5:5; 2 Kor 1:22; Ga 4:6 [tj. Chrystus w naszych sercach, Ef 3:17])
7. Serce to metaforyczne określenie całej osoby (zob. Mt 22:37, gdzie cytowana jest Pwt 6:5). Myśli, motywacje i działania serca w pełni ujawniają, jaki ktoś jest. ST zawiera kilka zaskakujących wystąpień tego terminu:
  - a. Rdz 6:6; 8:21, „Pan (...) bołał w sercu swoim” [BW], zob. też Oz 11:8-9
  - b. Pwt 4:29; 6:5, „z całego serca i z całej duszy”
  - c. Pwt 10:16, „nieobrzezane serce” – a także Rz 2:29
  - d. Ez 18:31-32 „nowe serce”
  - e. Ez 36:26 „serce nowe” vs. „serce kamienne” (zob. Ez 11:19; Za 7:12)

1:25 „pójść swoją drogą” Jest to eufemizm oznaczający „potępienie”. Szatan wykorzystał go do swoich celów (zob. Łk 22:3; J 13:2; 27), ale Judasz pozostaje odpowiedzialny za swoje decyzje i czyny (zob. Ga 6:7).

1:26 „dali im losy” Jest to odwołanie do ST, gdzie arcykapłan używał *urim* i *tummim* (Kpł 16:8) lub inne osoby posługiwały się podobnego rodzaju metodą (zob. Prz 16:33; 18:18). Rzymscy żołnierze także rzucali losy o ubranie Jezusa (zob. Łk 23:34). Jest to jednak ostatnia wzmianka o zastosowaniu tej metody na poznanie Bożej woli w NT. Jeśli mamy tendencję do dowodzenia wersetami, możemy uczynić tę metodę normą przy podejmowaniu duchowych decyzji, co byłoby bardzo niefortunne (np. otwieranie Biblii i wskazywanie palcem wersetu w celu odkrycia Bożej woli). Chrześcijanie mają żyć wiarą, a nie opierać się na mechanicznych sposobach określania Bożej woli (np. runo, zob. Sdz 6:17.36-40).

▣ **„Macieja”** Euzebiusz z Cezarei twierdzi, że brał on udział w misji siedemdziesięciu (zob. Łk 10). Późniejsze tradycje podają, że zginął śmiercią męczeńską w Etiopii.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Jezus pozostał z uczniami przez 40 dni?
2. Czym jest „chrzest w Duchu”?
3. Dlaczego werset 7 jest taki istotny?
4. Dlaczego wniebowstąpienie jest ważne?
5. Dlaczego Piotr odczuwał potrzebę zastąpienia Judasza?
6. Jak Paweł mógł być apostołem, skoro nie spełniał kryteriów apostołstwa? (1:21-22)

ROZDZIAŁ 2 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Zesłanie Ducha Świętego 2:1-4 2:5-13	Zesłanie Ducha Świętego 2:1-13	Zesłanie Ducha Świętego 2:1-4 2:5-13	Zesłanie Ducha Świętego 2:1-4 2:5-13	Zstąpienie Ducha Świętego 2:1-13
Pierwsze wystąpienie Głowy Kościoła 2:14-36	Kazanie Piotra w dzień Zesłania Ducha Świętego 2:14-41	Mowa Piotra 2:14-36	Pierwsza mowa Piotra 2:14-36	Mowa Piotra 2:14-41
Pierwsze nawrócenie Żydów 2:37-39 2:40-41			Pierwsze nawrócenia 2:37-42	
Życie pierwotnego Kościoła 2:42-47	Życie religijne zboru chrześcijańskiego 2:42-47	Życie pierwszej wspólnoty 2:41-47	Życie pierwotnego Kościoła 2:43-47	Życie we wczesnym Kościele 2:42-47

TRZECI CYKL CZYTANÍ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

- A. To pierwsze kazanie Nowej Ery. Warto zwrócić uwagę na cytaty i nawiązania do ST w tym rozdziale. Piotr przemawia do Żydów z całego świata śródziemnomorskiego. Wybrane przez niego fragmenty są odzwierciedleniem nauczania, które Jezus przekazał dwóm uczniom w drodze do Emaus (zob. Łk 24:21-32) oraz kiedy ukazywał się uczniom po swoim zmartwychwstaniu (zob. Łk 24:45).

1. Dz 2:16-21 – J1 3:1-5
2. Dz 2:25-28 – Ps 16:8-11
3. Dz 2:30 – nawiązanie do 2 Sm 7:11-16 i Ps 89:35 lub 132:11

- B. Wypełnienie eschatologicznego proroctwa Joela jest fizyczną oznaką tego, że Boży sąd i odebranie Izraelowi Jego Ducha po czasach Malachiasza (lub autora Ksiąg Kronik) się zakończyły! Duch powrócił w mocy i celu Wielkiego Posłannictwa.
- C. Pomieszanie języków spod wieży Babel (zob. Rdz 11) zostaje odwrócone (przynajmniej symbolicznie). Rozpoczęła się Nowa Era.
- D. „Języki” z Dziejów Apostolskich różnią się od tych z Listu do Koryntian. Nie potrzeba tłumacza. Przesłanie jest wyłącznie ewangelizacyjne. W Dziejach Apostolskich języki służą temu, żeby wierzący Żydzi przekonali się, że Bóg przyjął do Królestwa nowe grupy rasowe/geograficzne (tj. Samarytan, Rzymian, itd.). Korynckie języki wpisują się we wzorzec wyroczni delfickiej. Są skierowane ku Bogu, a nie ludziom (zob. 1 Kor 14:2). Budują mówiącego (zob. 1 Kor 14:4). Nie traktuj proszę tych obserwacji jako w jakikolwiek sposób negatywnych wobec modelu korynckiego (zob. 1 Kor 14:5,18). Wierzę, że jest to wciąż aktualny dar duchowy. Jednak ze względu na zawarte we fragmencie 1 Kor 12:28-29 pytania przewidujące odpowiedź przeczącą, nie jest on przeznaczony dla każdego wierzącego! Zobacz obszerniejszy komentarz na ten temat w moim komentarzu do 1 Kor 12 i 14 na stronie www.freebiblecommentary.org [obecnie dostępny w języku angielskim – przyp. tłum.].

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 2:1-4

¹Kiedy nadszedł wreszcie dzień Pięćdziesiąticy, znajdowali się wszyscy razem na tym samym miejscu. ²Nagle dał się słyszeć z nieba szum, jakby uderzenie gwałtownego wiatru, i napelnił cały dom, w którym przebywali. ³Ukazały się im też języki jakby z ognia, które się rozdzieliły, i na każdym z nich spoczął jeden. ⁴I wszyscy zostali napelnieni Duchem Świętym, i zaczęli mówić obcymi językami, tak jak im Duch pozwalał mówić.

2:1 „Pięćdziesiąticy” To doroczne żydowskie święto nazywano też „Świętem Tygodni” (zob. Wj 34:22; Pwt 16:10). Określenie „Pięćdziesiąticy” wzięło się z tego, że obchodzono je po pięćdziesięciu dniach (siedmiu tygodniach) od Paschy (tj. licząc od drugiego dnia Święta Przaśników). W czasach Jezusa cel tego święta był trojaki:

1. Upamiętnienie nadania Prawa Mojżeszowi (zob. *Księga Jubileuszów* 1:1)
2. Złożenie Bogu dziękczynienia za żniwa
3. Ofiarowanie pierwocin żniw (na znak tego, że całe żniwo należy do Boga).

Jego starotestamentowe tło zawierają fragmenty Wj 23:16-17; 34:22; Kpł 23:15-21; Lb 28:26-31 i Pwt 16:9-12.

GPNT „w wypełnianiu się dnia”

BP „W dniu”

BW, PL „gdy nadszedł dzień”

BWP „kiedy nadszedł dzień”

Dosłowne brzmienie tej frazy to „jest wypełniony”. Czasownik występuje tu w czasie teraźniejszym bezokolicznika strony biernej. Było to wypełnienie zamierzonego i zaplanowanego przez Boga wydarzenia. Określenie to występuje tylko w pismach Łukasza (zob. Łk 8:23; 9:51; tutaj; oraz podobna metafora w Łk 2:6). Historia ludzkości przebiega zgodnie z Bożym kalendarzem.

W książce *Word Studies [Analiza słów]* (tom 1, s. 224) M. R. Vincent przypomina, że Żydzi postrzegali dzień jako naczynie do wypełnienia. Dzień Pięćdziesiąticy w pełni nadszedł! Był to także czas, kiedy Bóg w szczególny sposób zapoczątkował Erę Ducha – epokę Kościoła.

▣ **„znajdowali się wszyscy razem na tym samym miejscu”** Fraza ta wskazuje na jedność – zarówno w kategoriach miejsca, jak i myśli (zob. Dz 1:14). Nie ma pewności co do tego, gdzie się to wydarzyło. Najprawdopodobniej była to „sala na górze” (zob. Dz 1:13; „dom”, Dz 2:2), ale w pewnym momencie tych przeżyć pojawia się także świątynia (zob. Łk 24:53; rozmiar grupy w Dz 2:47).

2:2 „dał się słyszeć z nieba szum, jakby uderzenie gwałtownego wiatru” Cały ten fragment podkreśla dźwięk, a nie wiatr czy ogień. Przypomina to Rdz 3:8. W ST słowo *ruach* (BDB 924) stosowane jest w odniesieniu do oddechu, wiatru i Ducha (zob. Ez 37:9-14); w NT termin *pneuma* oznaczać może wiatr i Ducha Świętego (zob. J 3:5-8). W tym wersecie słowo tłumaczone jako wiatr to *pnoē*. Występuje tylko tutaj i w 17:25. W Dz 2:4 określenie *pneuma* odnosi się do Ducha.

TEMAT SPECJALNY: DUCH (*pneuma*) W NT

Greckie słowo oznaczające „ducha” jest w NT używane w kilku różnych znaczeniach. Poniżej znajduje się kilka reprezentatywnych klasyfikacji oraz przykładów.

A. Trójjedyny Bóg (zob. Temat specjalny: Trójca w 8:11)

1. Ojciec (zob. J 4:24)
2. Syn (zob. Rz 8:9-10; 2 Kor 3:17; Gal 4:6; 1 P 1:11)
3. Duch (zob. Mk 1:10.12; Mt 3:16; 10:20; J 3:5.6.8; 7:39; 14:17; Dz 2:4; 5:9; 8:29.39; Rz 1:4; 8:11.16; 1 Kor 2:4.10.11.13.14; 12:7)

B. Ludzka siła życiowa

1. Jezusa (zob. Mk 8:12; J 11:33.38; 13:21)
2. Ludzkości (zob. Mt 22:43 [Biblia Gdańska]; Dz 7:59; 17:16; 20:22 [Biblia Gdańska]; Rz 1:9; 8:16; 1 Kor 2:11; 5:3-5; 7:34; 15:45; 16:18; 2 Kor 2:13; 7:13; Flp 4:23; Kol 2:5)
3. Działanie Ducha w ludzkim duchu i poprzez niego
  - a. nie duch niewoli, tylko przybrania za synów – Rz 8:15
  - b. duch łagodności – 1 Kor 4:21
  - c. duch wiary – 2 Kor 4:13
  - d. duch mądrości i objawienia w głębszym poznaniu Boga – Ef 1:17
  - e. nie duch bojaźni, ale mocy i miłości, i trzeźwego myślenia – 2 Tm 1:7
  - f. nie duch fałszu, a duch prawdy – 1 J 4:6

C. Sfera duchowa

1. Duchowe istoty
  - a. dobre (tj. anioły, zob. Dz 23:8-9; Hbr 1:14)
  - b. złe (tj. demony, zob. Mt 8:16; 10:1; 12:43.45; Dz 5:16; 8:7; 16:16; 19:12-21; Ef 6:12)
  - c. duchy (zob. Łk 24:37)
2. Duchowe rozeznanie (zob. Mt 5:3; 26:41; J 3:6; 4:23; Dz 18:25 [BW]; 19:21 [Biblia Gdańska]; Rz 2:29; 7:6; 8:4.10; 12:11; 1 Kor 14:37)
3. Duchowe sprawy (zob. J 6:63; Rz 2:29; 8:2.5.9.15; 15:27; 1 Kor 9:11; 14:12)
4. Dary duchowe (zob. 1 Kor 12:1; 14:1)
5. Natchnienie Ducha (zob. Mt 22:43; Łk 2:27; Ef 1:17)
6. Duchowe ciało (zob. 1 Kor 15:44-45)

D. Charakterystyczny dla

1. Postawy świata (zob. Rz 8:15; 11:8; 1 Kor 2:12)
2. Procesów myślowych ludzi (zob. Dz 6:10; Rz 8:6; 1 Kor 4:21)

E. W sferze fizycznej

1. Wiatr (zob. Mt 7:25.27; J 3:8; Dz 2:2)
2. Oddech/tchnienie (zob. Dz 17:25; 2 Tes 2:8)

Oczywiste jest, że słowo to należy interpretować w świetle bezpośredniego kontekstu, w którym się znajduje. Różne odcienie znaczeniowe tego terminu mogą odnosić się zarówno do (1) świata fizycznego, (2) świata niewidzialnego, jak i (3) osób ze świata fizycznego lub sfery duchowej.

Duch Święty jest tą częścią Trójjedynego Boga, która jest szczególnie aktywna na obecnym etapie dziejów. Nadeszła nowa era Ducha. Wszystko, co dobre, święte, właściwe i prawdziwe ma związek z Nim. Jego obecność, dary i działanie są kluczowe dla szerzenia Ewangelii i budowania Królestwa Bożego (zob. J 14 i 16). Duch Święty nie zwraca uwagi na siebie, tylko na Chrystusa (zob. J 16:13-14). Przekonuje, zachęca, chrzci, pociąga i prowadzi wszystkich wierzących do dojrzałości (zob. J 16:8-11).

2:3 „języki jakby z ognia, które się rozdzieliły” Wydaje się, że tekst ten opisuje zjawisko świetlne i dźwiękowe. Ogień najpierw się pojawił, a później rozdzielił i spoczął na wszystkich wierzących. Każda osoba w Sali na górze – apostołowie, członkowie rodziny Jezusa i uczniowie – otrzymał widoczne potwierdzenie zesłania Ducha. Kościół był jednością!

Pięćdziesiątnica rozwinęła się w judaizmie jako obchody przekazania Mojżeszowi Prawa na górze Synaj (nie ma pewności co do tego, kiedy się to stało – z pewnością święto to obchodzono już w II w. n.e., ale najprawdopodobniej ustanowiono je dużo wcześniej). Dlatego głośny podmuch i ogień mogły być przypomnieniem wspaniałości JHWH zstępującego na Horeb (zob. Wj 19:16).

W ST ogień symbolizuje (1) obecność bóstwa, (2) sąd (zob. Iz 66:15-18) lub (3) oczyszczenie (zob. Wj 3:2; Pwt 5:4 i Mt 3:11). Łukasz posługuje się analogią, próbując wyrazić wyjątkowe fizyczne objawienie Ducha. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: OGIEN (BDB 77, KB 92)

Ogień wiąże się w Piśmie Świętym zarówno z pozytywnymi, jak i negatywnymi skojarzeniami.

A. Pozytywne

1. grzeje (zob. Iz 44:15; J 18:18)
2. świeci (zob. Iz 50:11; Mt 25:1-13)
3. piecze się na nim (zob. Wj 12:8; Iz 44:15-16; J 21:9)
4. oczyszcza (zob. Lb 31:22-23; Prz 17:3; Iz 1:25; 6:6-8; Jr 6:29; Ml 3:2-3)
5. Boża świętość (zob. Rdz 15:17; Wj 3:2; 19:18; Ez 1:27; Hbr 12:29)
6. Boże przywództwo (zob. Wj 13:21; Lb 14:14; 1 Krl 18:24)
7. Boże uprawnienie (zob. Dz 2:3)
8. Boża ochrona (zob. Zach 2:9)

B. Negatywne

1. spala (zob. Joz 6:24; 8:8; 11:11; Mt 22:7)
2. niszczy, pochłania (zob. Rdz 19:24; Kpł 10:1-2)
3. gniew (zob. Lb 21:28; Iz 10:16; Zach 12:6)
4. kara (zob. Rdz 38:24; Kpł 20:14; 21:9; Joz 7:15)
5. fałszywy znak eschatologiczny (zob. Ap 13:13)

C. Boży gniew przeciwko grzechowi często przedstawiany jest za pomocą symboliki ognia

1. Jego gniew płonie (zob. Oz 8:5; Sof 3:8)
2. Jego gniew wylewa się jak ogień (zob. Na 1:6)
3. wieczny ogień (zob. Jr 15:14; 17:4; Mt 25:41; Jud 1:7)
4. sąd eschatologiczny (zob. Mt 3:10; 5:22; 13:40; J 15:6; 2 Tes 1:8; 2 P 3:7-10; Ap 8:7; 16:8; 20:14-15)

D. Ogień często towarzyszy teofanii

1. Rdz 15:17
2. Wj 3:2
3. Wj 19:18
4. Ps 18:8-16; 29:7
5. Ez 1:4.27; 10:2
6. Hbr 1:7; 12:29

E. Tak jak wiele innych biblijnych metafor (np. kwas, lew), ogień może być w zależności od kontekstu błogosławieństwem lub przekleństwem.

☐ **„na każdym z nich”** Nie uczyniono różnicy pomiędzy apostołami a uczniami, mężczyznami a kobietami (zob. J1 3:1-5; Dz 2:16-21).

2:4 „wszyscy zostali napełnieni Duchem Świętym” O tym wydarzeniu wspomina Łk 24:49, gdzie nazwane jest „obietnicą mojego Ojca”. „Napełnianie” jest powtarzalne (zob. Dz 2:4; 4:8.31; 6:3.5; 7:55; 9:17; 11:24; 13:9). Wymaga codziennego upodabniania się do Chrystusa (zob. Ef 5:18 w zestawieniu z Kol 3:16). Różni się ono od chrztu w Duchu, oznaczającego początkowe doświadczenie włączenia chrześcijanina do ciała Chrystusa (zob. 1 Kor 12:13; Ef 4:4-5). Napełnienie Duchem to duchowe

wyposażenie do skutecznej służby (zob. Ef 5:18-20) – tutaj: ewangelizacji! Zob. komentarz do Dz 3:10.

W reakcji na zjawiska uznawane przez nie za przesadę w sferze duchowego doświadczenia, niektóre nurty ewangelikalizmu zaczęły umniejszać nacisk kładziony w NT na Ducha Świętego. Dwie książki autorstwa Gordona Fee, które pomogły mi przemyśleć tę kwestię, to:

1. *Gospel and Spirit [Ewangelia i Duch]*
2. *Paul, the Spirit, and the People of God [Paweł, Duch i lud Boży]*

Zob. komentarz do Dz 5:17.

GPNT, BW, PL „zaczęli mówić innymi językami”

BP, BWP „zaczęli mówić obcymi językami”

Dosłowne brzmienie to „innymi językami” (*heterais glōssais*). Tłumaczenie „obcymi językami” odzwierciedla rozumienie tego wyrażenia w oparciu o kontekst Dz 2:6 i 11. Inne możliwe tłumaczenie to „ekstacyczna mowa”. Bazuje ono na 1 Kor 12-14 i być może Dz 2:13. Nie ma pewności co do tego, iloma różnymi językami zaczęli przemawiać – było ich jednak wiele. Jeśli zsumuje się wszystkie kraje i regiony wymienione w Dz 2:9-11, musiało ich być ponad dwadzieścia. Niektórzy ze 120 wierzących musiało mówić tym samym językiem.

Bóg zrobił coś wyjątkowego i potężnego, żeby natchnąć tę grupkę przestraszonych mężczyzn i kobiet czekających w zamkniętej sali na górze i zmienić ich w śmiałych głosicieli ewangelii (zarówno mężczyzn, jak i kobiety). Był to początkowy znak nadejścia obiecanego Ducha Świętego. Za jego pośrednictwem Bóg potwierdził także, że przyjmuje inne grupy (np. Samarytan, żołnierzy rzymskich i pogan). W Dziejach Apostolskich „języki” zawsze były skierowanym do wierzących znakiem, że ewangelia przekroczyła kolejną etniczną i geograficzną barierę. Języki opisywane w Dziejach Apostolskich są zupełnie odmienne od tych, o których pisał później Paweł do Koryntian (zob. 1 Kor 12-14).

Z punktu widzenia teologii możliwe jest, że Pięćdziesiątnica jest bezpośrednim przeciwieństwem wieży Babel (zob. Rdz 10-11). Kiedy pyszni, zbuntowani ludzie zaznaczyli swoją niezależność (tj. odmówili rozproszenia się i napełniania ziemi), Bóg przeprowadził swoją wolę sprawiając, że zaczęli mówić różnymi językami. Teraz, w nowej erze Ducha, nacjonalizm uniemożliwiający ludziom zjednoczenie (tj. jedne światowe rządy eschatonu) został odwrócony dla wierzących. Chrześcijańska wspólnota przekraczająca wszelkie ludzkie granice (np. wiekowe, płciowe, klasowe, geograficzne, językowe) jest odwróceniem następstw Rdz 3.

▣ „tak jak im Duch pozwalał mówić” Czasownik występuje tu w czasie niedokonanym strony czynnej trybu orzekającego, co oznacza, że Duch zaczął umożliwiać im mówienie językami. Słowo „mówić” (*apoftheggomai*) występuje w formie czasu teraźniejszego strony biernej (deponens) bezokolicznika. Określeniem tym posługuje się tylko Łukasz w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 2:4.14; 26:25). W Septuagincie termin ten odnosi się do mów prorockich (tj. wypowiedzi z natchnienia Ducha, zob. Pwt 32:2; 1 Krn 25:1; Ez 13:9,19; Mi 5:11; Za 10:2).

Ta interpretacja wydaje mi się bardziej prawdopodobna od etymologicznego znaczenia z klasycznej greki: „podniesiony ton”, „płomienna mowa” czy „podniosła retoryczna mowa”. Łukasz znał Septuagintę i czerpał z jej terminologii. Septuaginta była Biblią świata śródziemnomorskiego i stała się Biblią Kościoła.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 2:5-13

⁵Przebywali wtedy w Jerozolimie pobożni Żydzi ze wszystkich narodów pod słońcem. ⁶Kiedy więc powstał ów szum, zbiegli się tłumnie i zdumieli, bo każdy słyszał, jak przemawiali w jego własnym języku. ⁷«Czyż ci wszyscy, którzy przemawiają, nie są Galilejczykami?» - mówili pełni zdumienia i podziwu. ⁸«Jakżeż więc każdy z nas słyszy swój własny język ojczysty? - ⁹Partowie i Medowie, i Elamici, i mieszkańcy Mezopotamii, Judei oraz Kapadocji, Pontu i Azji, ¹⁰Frygii oraz Pamfilii, Egiptu i tych części Libii, które leżą blisko Cyreny, i przybysze z Rzymu, ¹¹Żydzi oraz prozelici, Kreteńczycy i Arabowie - słyszymy ich głoszących w naszych językach wielkie dzieła Boże». ¹²Zdumiewali się wszyscy i nie wiedzieli, co myśleć: «Co ma znaczyć?» - mówili jeden do drugiego. ¹³«Upili się młodym winem» - drwili inni.

2:5 „pobożni” Termin ten oznacza „dobrze się czegoś trzymający” (zob. Kpł 15:31; Mi 7:2 w LXX). W przypadku judaizmu w pierwszym stuleciu naszej ery określenie to wskazuje na szacunek do Boga i tradycji Starszych (tj. Tradycji Ustnej, z której powstał Talmud). Byli to bogobożni, religijni ludzie (zob. Dz 8:2; 22:12; Łk 2:25). Znaczenie tego słowa jest podobne do terminu „prawy” zastosowanego w odniesieniu do Noego i Hioba.

▣ „ze wszystkich narodów pod słońcem” Wszystkim żydowskim mężczyznom nakazywano uczestnictwo w trzech dorocznych świątach (zob. Kpł 23) obchodzonych w świątyni (zob. Pwt 16:16). Byli to:

1. pielgrzymi z całego obszaru śródziemnomorskiego, którzy przybyli do Jerozolimy na święto Paschy i pozostali w niej do Pięćdziesiątnicy
2. stali mieszkańcy, którzy przybyli się do Jerozolimy z innych miejsc (zob. jak słowo to używane jest w Dz 4:16; 7:24; 9:22.32)

Niesie to z sobą doniosłe następstwa teologiczne (zob. Mt 28:19-20; Łk 24:47; Dz 1:8).

2:6 „Kiedy więc powstał ów szum” Może odnosić się to do (1) podmuchu wiatru (zob. Dz 2:2) lub (2) wierzących mówiących różnymi językami (zob. Dz 2:4).

▣

GPNT „zmieszała się”

BP „zaskoczyło”

BW „zatrwożył się”

BWP „Ogarnęło ich przy tym wielkie zdumienie”

PL „był zdziwiony”

To samo określenie występuje w Rdz 11:7.9 w Septuagincie, gdzie odnosi się do pomieszania języków pod wieżą Babel. Uważam, że Pięćdziesiątnica jest symbolicznym odwróceniem nacjonalizmu zapoczątkowanego przy wieży Babel, po pierwsze jako kary za grzeszne odrzucenie przez ludzkość Bożej woli, żeby rozprasała się po ziemi, a po drugie jako ochrony ludzkości przed ogólnoswiatowym rządem. *Jerome Biblical Commentary [Komentarz biblijny Hieronima]* tom 2, s. 172, wspiera ten pogląd wskazując na słowo *diamezizō* w Dz 2:3. Jest to rzadko występujący termin, użyto go jednak także w Septuagincie we fragmencie Pwt 32:8 w odniesieniu do rozproszenia ludzi spod wieży Babel. Wierzących nie dzieli już narodowość! Zob. komentarz do Dz 9:22.

▣ „zbiegli się tłumnie” Wskazuje to na to, że miało to miejsce w pobliżu świątyni, ponieważ wielki tłum nie mógłby się pomieścić w małej Sali na górze ani w wąskich uliczkach Jerozolimy.

▣ „każdy słyszał, jak przemawiali w jego własnym języku” Cud ten mógł dotyczyć tego, co słyszeli, niekoniecznie wypowiedianych słów (zob. Dz 2:8 i 11). Gdyby tak wiele osób przemawiało jednocześnie w różnych językach, powstałoby zamieszanie. Jest to teologiczne odwrócenie wydarzeń spod wieży Babel (zob. Rdz 11). Termin tłumaczony jako „język” to greckie określenie *dialektos* (zob. Dz 2:8), od którego pochodzi polskie słowo „dialekt”. Łukasz często posługuje się nim w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 1:19; 2:6.8; 21:40; 22:2; 26:14) w znaczeniu „języka”. Jednak w tym kontekście mogło chodzić o dialekt. Ci Żydzi słyszeli nowinę o Jezusie w swoich macierzystych dialektach. Miał to być dla nich znak potwierdzający prawdziwość przesłania o Bogu i jego uniwersalnej zasięg.

2:7.12 Zwróćmy uwagę na różne określenia wyrażające silne emocje w tym kontekście:

1. *sunechō*, „zmieszała się” (Dz 2:6)
2. *eksistēmi*, „oszołomieni” (Dz 2:7)
3. *thaumazō*, „dziwili się” (Dz 2:7)
4. *diaporeō*, „byli w niepewności” (Dz 2:12)

▣ „Czyż ci wszyscy, którzy przemawiają, nie są Galilejczykami” To pytanie retoryczne (przewidujące odpowiedź twierdzącą) zostało zadane z powodu ich północnego akcentu (tj. dialektu, zob. Mt 26:73). Słowo „czyż” jest odzwierciedleniem greckiego terminu *idou*, występującego w Dziejach Apostolskich i u Łukasza dwadzieścia razy.

2:9 „Partowie i Medowie, i Elamici, i mieszkańcy Mezopotamii” Wszystkie te grupy pochodziły z Żyznego Półksiężycy (Mezopotamii), skąd został powołany Abraham (Ur chaldejskie, zob. Rdz 11:28) i dokąd Izrael oraz Juda zostały zabrane w niewolę (asyryjską, babilońską).

▣ „Judei” Dlaczego Judea wymieniona jest pośród dwóch innych nie związanych z innymi krajów? Dlaczego brakuje przed nią rodzajnika, który byłby tu gramatycznie poprawny? Dlaczego to, że Galilejczycy mówią po aramejsku, miałyby być zaskakujące dla ludzi z Judei? Pytania te sprawiły, że wiele osób założyło, że nastąpiła wczesna pomyłka skryby i termin ten odnosi się do innego narodu.

1. Tertulian, Augustyn z Hippony – Armenia
2. Hieronim ze Strydonu – Syria

3. Jan Chryzostom, Erazm z Rotterdamu – Indie
4. Kilka współczesnych sugestii przedstawia Bruce M. Metzger w *Textual Commentary on the Greek New Testament* [Komentarzu tekstualnym do greckiego Nowego Testamentu], s. 293.

2:9-10 „Kapadocji, Pontu i Azji, Frygii oraz Pamfilii” Były to grupy pochodzące z dzisiejszej Turcji.

2:10 „Egiptu i tych części Libii, które leżą blisko Cyreny” Te grupy pochodziły z Afryki północnej.

▣ „z Rzymu” Żydowscy pielgrzymi, którzy się wtedy nawrócili, mogli zapoczątkować Kościół w Rzymie.

2:11 „prozelici” Odnosi się to do pogan nawróconych na judaizm, od których wymagano:

1. przestrzegania Prawa Mojżeszowego
2. obrzezania mężczyzn
3. ochrzczenia się w obecności świadków
jeśli było to możliwe, złożenia ofiary w świątyni

Byli obecni w Jerozolimie, ponieważ wszyscy żydowskie mężczyźni mieli obowiązek uczestniczyć w trzech głównych dorocznych świątach (zob. Wj 23 i Kpł 23).

▣ „Kreteńczycy” To duża wyspa na Morzu Śródziemnym w pobliżu Turcji. Być może było to kolektywne określenie na wszystkie wyspy Morza Egejskiego.

▣ „Arabowie” Odnosi się to do potomków Ezawa. W południowej części Bliskiego Wschodu rozproszonych było wiele plemion arabskich. Dla Żydów w I w. n.e. ta lista obejmowała cały znany świat. Może to być metafora podobna do siedemdziesięciu języków świata jako żydowskiego symbolu całej ludzkości (zob. Łk 10). Tę samą ideę wyraża Pwt 32:8 w tłumaczeniu LXX.

2:12 Ci pielgrzymi rozpoznali to szczególne wydarzenie jako ważny znak. Piotr wykorzystuje tę chwilę, aby odpowiedzieć na ich pytania.

2:13 „Upili się” Jest to peryfrastyczny czas dokonany strony biernej trybu orzekającego, oznaczający, że uczniowie pili aż do upojenia i pozostawali w stanie odurzenia.

▣ „młodym winem” Jedno z wyjaśnień tej sytuacji było takie, że ci uczniowie Jezusa byli pijani (zob. Ef 5:18a). Jak upojenie wyjaśnia ich umiejętności językowe? Jestem pewien, że panowała wśród nich także atmosfera poruszenia i radości.

TEMAT SPECJALNY: BIBLIJNE POSTAWY WOBEC ALKOHOLU I JEGO NADUŻYWANIA

I. Terminy biblijne

A. Stary Testament

1. *Jajin* – jest to ogólny termin oznaczający wino (BDB 406, KB 409), użyty 141 razy. Etymologia tego słowa jest niepewna, ponieważ nie jest to hebrajski rdzeń. Zawsze oznacza przefermentowany sok z owoców, przeważnie winogron. Charakterystyczne fragmenty to Rdz 9:21; Wj 29:40; Lb 15:5.10.
2. *Tirosz* – jest to „młode wino” (BDB 440, KB 1727). W związku z warunkami klimatycznymi Bliskiego Wschodu, fermentacja rozpoczynała się nawet po 6 godzinach od ekstrakcji soku. Ten termin odpowiada winu będącemu w trakcie procesu fermentacji. Charakterystyczne fragmenty to Pwt 12:17; 18:4; Iz 62:8-9; Oz 4:11.
3. *Asis* – jest to z pewnością napój alkoholowy („słodkie wino”, BDB 779, KB 860, np. Jl 1:5; Iz 49:26).
4. *Sekar* – to jest termin „mocny trunek” (BDB 1016, KB 1500). Rdzeń tego słowa występuje w słowach „pijany” oraz „pijak”. Wino to zawierało dodatki, które miały sprawiać, aby było bardziej odurzające. Jest to termin analogiczny do *jajin* (zob. Prz 20:1; 31:6; Iz 28:7).

B. Nowy Testament

1. *Oinos* – grecki odpowiednik *jajin*.
2. *Neos oinos* (młode wino) – grecki odpowiednik *tirosz* (zob. Mk 2:22).
3. *Gleuchos vinos* (słodkie wino, *asis*) – wino w początkowych stadiach fermentacji (zob. Dz 2:13).

II. Użycie wina w Biblii

A. Stary Testament:

1. Wino jest darem Boga (Rdz 27:28; Ps 104:14-15; Koh 9:7; Oz 2:8-9; Jl 2:19.24; Am 9:13; Za 10:7).
2. Wino jest częścią składanych ofiar (Wj 29:40; Kpł 23:13; Lb 15:7.10; 28:14; Pwt 14:26; Sdz 9:13).
3. Wino jest używane jako lekarstwo (2 Sm 16:2; Prz 31:6-7).
4. Wino może powodować poważne problemy (Noe – Rdz 9:21; Lot – Rdz 19:33.35; Samson – Sdz 16; Nabal – 1 Sm 25:36; Uriasz – 2 Sm 11:13; Amnon – 2 Sm 13:28; Ela – 1 Krl 16:9; Ben-Hadad – 1 Krl 20:12; władcy – Am 6:6; kobiety – Am 4)
5. Możliwe jest nadużywanie wina (Prz 20:1; 23:29-35; 31:4-5; Iz 5:11.22; 19:14; 28:7-8; Oz 4:11).
6. Wino było zabronione niektórym ludziom (posługujący kapłani, Kpł 10:9; Ez 44:21; nazirejczycy, Lb 6; władcy, Prz 31:4-5; Iz 56:11-12; Oz 7:5).
7. Wino pojawia się w obrazach eschatologicznych (Am 9:13; Jl 4:18; Za 9:17).

B. Okres międzytestamentalny:

1. Wino pite z umiarem jest bardzo pomocne (Koh 31:27-33).
2. Rabini mówią: „Wino jest najlepszym lekarstwem, tam, gdzie nie ma wina, potrzebne są leki.” (BB 58b).

C. Nowy Testament:

1. Jezus przemienił dużą ilość wody w wino (J 2:1-11).
2. Jezus pił wino (Mt 11:18-19; Łk 7:33-34; 22:17ff).
3. Piotr był oskarżony o upicie się „młodym winem” w czasie zesłania Ducha Świętego (Dz 2:13).
4. Wino może być stosowane jako lekarstwo (Mk 15:23; Łk 10:34; 1 Tm 5:23).
5. Przywódcy mają nie nadużywać wina. Nie oznacza to jednak zupełnej abstynencji (1 Tm 3:3-8; Tt 1:7; 2:3; 1 P 4:3).
6. Wino pojawia się w obrazach eschatologicznych (Mt 22:1ff; Ap 19:9).
7. Pijaństwo jest potępiane (Mt 24:49; Łk 12:45; 21:34; 1 Kor 5:11-13; 6:10; Ga 5:21; 1 P 4:3; Rz 13:13-14).

III. Spostrzeżenia natury teologicznej

A. Dialektyczne napięcie:

1. Wino jest darem Bożym.
2. Pijaństwo stanowi poważny problem.
3. W niektórych kulturach wierzący muszą ograniczać swoją wolność na rzecz Ewangelii (Mt 15:1-20; Mk 7:1-23; 1 Kor 8-10; Rz 14).

B. Tendencja do przekraczania wyznaczonych granic:

1. Bóg jest źródłem wszelkiego dobra:
  - a. pożywienia – Mk 7:19; Łuk 11:41; 1 Kor 10:25-26
  - b. wszystkiego co czyste – Rz 14:14.20; 1 Tm 4:4; Tt 1:15
  - c. wszystkiego co dozwolone – 1 Kor 6:12; 10:23
2. Upadły rodzaj ludzki nadużył wszystkich Bożych darów poprzez przekraczanie nadanych przez Niego granic.

C. Tendencja do nadużywania jest w każdym z nas, nie w przedmiotach. Fizyczne stworzenie nie ma w sobie nic złego (zob. B. 1. powyżej).

IV. Kultura żydowska I w. n.e. a zjawisko fermentacji

A. Fermentacja zaczyna się bardzo szybko, około 6 godzin po wyciśnięciu soku z winogron.

B. Tradycja żydowska głosi, że kiedy na powierzchni soku pojawia się lekka pianka (oznaka fermentacji), to podlega on obowiązkowi dziesięciny z wina (*Ma aseroth* 1:7). Było ono nazywane „młodym winem” lub „słodkim winem”.

C. Początkowa gwałtowna fermentacja kończyła się po tygodniu.

D. Wtórna fermentacja zajmowała około 40 dni. Po tym czasie napój uznawano za „dojrzałe wino” i mogło być ono ofiarowane na ołtarzu (*Edhuyyoth* 6:1).

- E. Wino, które leżakowało i miało osad (stare wino) było uważane za dobre, ale musiało zostać dobrze przefiltrowane przed wypiciem.
- F. Za odpowiednio dojrzałe uważane było wino rok po rozpoczęciu fermentacji. Uważano, że bezpieczny okres przechowywania wina to maksymalnie trzy lata. Takie wino określano mianem „starego wina” i musiało być rozcieńczane z wodą.
- G. Sterylne warunki i dodatki chemiczne opóźniające fermentację to wynalazek ostatnich 100 lat. W starożytnym świecie nie znano sposobu na zatrzymanie naturalnego procesu fermentacji.

V. Końcowe uwagi

- A. Upewnij się, że Twoje doświadczenie, teologia oraz interpretacja biblijna nie deprecjonuje Jezusa i żydowskiej/chrześcijańskiej kultury z I w. n.e.! Oczywiście jest, że ludzie nie byli wtedy całkowitymi abstynentami.
- B. Nie propaguję picia alkoholu w sytuacjach społecznych. Jednakże wielu ludzi dokonało wyolbrzymienia biblijnych wskazówek w tej kwestii i uważa się za bardziej sprawiedliwych od innych na podstawie kulturowych i/lub wyznaniowych uprzedzeń.
- C. Moim zdaniem Rz 14 i 1 Kor 8-10 dostarczają wytycznych i wskazówek opartych na miłości i szacunku dla innych wierzących oraz służących szerzeniu Ewangelii w naszych kulturach. Nie mówią nic o osobistej wolności ani potępiającej krytyce. Jeżeli Biblia jest jedynym źródłem naszej wiary i wynikającego z niej postępowania, to być może wszyscy musimy jeszcze raz przemyśleć tę kwestię.
- D. Jeżeli będziemy starali się przeforsować zupełną abstynencję jako wolę Boga, co tym samym sugerujemy na temat Jezusa, a także na temat nowoczesnych kultur, w których picie wina jest na porządku dziennym (np. Europa, Izrael, Argentyna)?

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 2:14-21

¹⁴Wtedy stanął Piotr razem z Jedenastoma i przemówił do nich donośnym głosem: «Mężowie Judejczycy i wszyscy mieszkańcy Jerozolimy, przyjmijcie do wiadomości i posłuchajcie uważnie moich słów! ¹⁵Ci ludzie nie są pijani, jak przypuszczacie, bo jest dopiero trzecia godzina dnia, ¹⁶ale spełnia się przepowiednia proroka Joela: ¹⁷W ostatnich dniach - mówi Bóg - wyleję Ducha mego na wszelkie ciało, i będą prorokowali synowie wasi i córki wasze, młodzieńcy wasi widzenia mieć będą, a starcy - sny. ¹⁸Nawet na niewolników i niewolnice moje wyleję w owych dniach Ducha mego, i będą prorokowali. ¹⁹I sprawię dziwy na górze - na niebie, i znaki na dole - na ziemi. Krew i ogień, i kłęby dymu, ²⁰słońce zamieni się w ciemności, a księżyc w krew, zanim nadejdzie dzień Pański, wielki i wspaniały. ²¹Każdy, kto wzywać będzie imienia Pańskiego, będzie zbawiony.

2:14 „Piotr” Pomyśl tylko: ze wszystkich uczniów to Piotr wygłosił pierwsze kazanie chrześcijaństwa! Ten, który trzy razy zaparł się znajomości z Jezusem (zob. Łk 23)! Przemiana tchórzostwa i zaprzeczenia Piotra w śmiałość i duchową mądrość jest kolejnym dowodem na to, że nadeszła era Ducha, który ma moc transformacji życia. Jest to pierwsze zapisane kazanie Piotra w Dziejach Apostolskich, ukazujące nam treść i punkty nacisku nauki apostołów. Apostolskie kazania stanowią ważną część tej księgi.

TEMAT SPECJALNY: KERYGMA WCZESNEGO KOŚCIOŁA

Jest wiele opinii na temat chrześcijaństwa. Nasze czasy są okresem religijnego pluralizmu – podobnie jak I w. n.e. Osobiście w pełni akceptuję i przyjmuję wszystkie grupy twierdzące, że znają Jezusa Chrystusa i ufają Mu. Wszyscy mamy jakieś różnice zdań, ale zasadniczo w chrześcijaństwie chodzi przede wszystkim o Jezusa. Są jednak grupy, które podają się za chrześcijan, a w rzeczywistości są ich „sobowtórami” lub „nowinkarzami”. Jak rozpoznać różnicę?

Są dwa sposoby:

- A. Książką, która pomaga zorientować się we wierzeniach współczesnych sekt (na podstawie ich własnych tekstów) jest *The Kingdom of the Cults [Królestwo sekt]* Waltera Martina.
- B. Kazania wczesnego Kościoła, szczególnie te wygłoszone przez apostołów Piotra i Pawła w Dziejach Apostolskich, przedstawiają ogólny zarys tego, jak natchnieni autorzy z I w. n.e. prezentowali chrześcijaństwo różnym grupom. To wczesne „zwiastowanie” lub „głoszenie” (którego

podsumowaniem są Dzieje Apostolskie) określane jest greckim słowem *kerygma*. Poniżej znajdują się podstawowe prawdy Ewangelii o Jezusie z Dziejów Apostolskich:

1. Wypełnia wiele obietnic ST – Dz 2:17-21.30-31.34; 3:18-19.24; 10:43; 13:17-23.27.33-37.40.41; 26:6-7.22-23
2. Został posłany przez JHWH zgodnie z obietnicą – Dz 2:23; 3:26
3. Czynił cuda dla potwierdzenia swojego przesłania i objawienia Bożego współczucia – Dz 2:22; 3:16; 10:38
4. Został wydany i odrzucony – Dz 3:13-14; 4:11
5. Ukrzyżowano Go – Dz 2:23; 3:14-15; 4:10; 10:39; 13:28; 26:23
6. Został wskrzeszony – Dz 2:24,31-32; 3:15.26; 4:10; 10:40; 13:30; 17:31; 26:23
7. Został wyniesiony na prawicę Boga – Dz 2:33-36; 3:13.21
8. Przyjdzie jeszcze raz – Dz 3:20-21
9. Został ustanowiony Sędzią – Dz 10:42; 17:31
10. Zesłał Ducha Świętego – Dz 2:17-18,33,38-39; 10:44-47
11. Jest Zbawicielem wszystkich, którzy wierzą – Dz 13:38-39
12. Nie ma innego Zbawiciela – Dz 4:12; 10:34-36

Oto kilka sposobów reakcji na te apostołskie filary prawdy:

1. Nawrócenie – Dzieje 2:38; 3:19; 17:30; 26:20
2. Wiara – Dzieje 2:21; 10:43; 13:38-39
3. Chrzest – Dzieje 2:38; 10:47-48
4. Przyjęcie Ducha – Dzieje 2:38; 10:47
5. Wszyscy mogą przyjść do Boga – Dzieje 2:39; 3:25; 26:23

Schemat ten służył za podstawę zwiastowania wczesnego kościoła, choć różni autorzy Nowego Testamentu pomijali pewne jego elementy lub podkreślali w swoim nauczaniu inne szczegóły. Cała Ewangelia Marka dokładnie odzwierciedla Piotrowy aspekt *kerygmy*. Tradycja podaje, że Marek ułożył kazania Piotra wygłoszone w Rzymie w spisana Ewangelię. Zarówno Mateusz, jak i Łukasz naśladowają zasadniczą strukturę Ewangelii Marka.

▣ **„razem z Jedenastoma”** Świadczy to o dwóch rzeczach: (1) Piotr przemawia, ale pozostaje przy tym częścią grupy apostołów. Nie wypowiada się w swoim imieniu ani w oparciu o własny autorytet. Duch w wyjątkowy sposób przemawia przez całą tę grupę powołanych naocznych świadków; (2) Maciej, choć nie wiemy nic o jego służbie, oficjalnie stał się częścią grupy apostołów.

▣ **„Mężowie Judejczycy i wszyscy mieszkańcy Jerozolimy”** Wydaje się, że ludzie, do których zwraca się Piotr, to inna grupa niż pielgrzymi wymienieni według narodowości w Dz 2:7-11.

▣ **„przyjmijcie do wiadomości i posłuchajcie uważnie mych słów”** Są to dwa czasowniki w trybie rozkazującym – pierwszy z nich w czasie teraźniejszym strony czynnej, a drugi w aoryście strony medialnej (deponens). Piotr chce ich niepodzielnej uwagi.

Fraza ta jest najwyraźniej semickim idiomem. W Dziejach Apostolskich dwukrotnie wprowadza kazania Piotra (zob. Dz 2:14; 4:10) i Pawła (zob. Dz 13:38; 28:28). Łukasz był poganinem, który nawrócił się już w dorosłym wieku. Ten ślad semickich idiomów pokazuje, że nie tworzył on zawartych w tej księdze kazań dla własnych celów teologicznych, tylko wiernie relacjonował ich treść w oparciu o źródła.

2:15 „Ci ludzie nie są pijani” W odpowiedzi na zarzut z Dz 2:13 Piotr stwierdza, że dla ortodoksyjnych Żydów było za wcześnie na picie wina. Jest to zgodne z rabiniczną interpretacją Wj 16:8 (zob. E. M. Blaiklock, *Tyndale NT Commentary Series* [Seria komentarzy do NT Tyndale'a], Dz [Dzieje], s. 58).

▣ **„trzecia godzina”** Była to 9 rano – czas codziennej porannej ofiary w świątyni. Dla Żydów stał się on szczególną porą modlitwy. „Trzecia godzina” to żydowskie określenie czasu. Autorzy NT (szczeg. Jan) posługują się zarówno żydowskimi, jak i rzymskimi określeniami czasu.

2:16 „spełnia się przepowiednia proroka Joela” To cytat z Jl 3:1-5 z the Septuaginty. Być może to sam Jezus jest źródłem informacji o wypełnieniu się tej proroczej przepowiedni (zob. Łk 24:27.45).

2:17 „W ostatnich dniach” Fraza ta jest cytatem z tekstu Septuaginty zmienionym przez Łukasza i nie powinna być pisana z dużych liter. W ST odnosiła się ona do końca czasów i nadejścia Ery Mesjańskiej. W NT „ostatnie

dni” dotyczą nałożenia się na siebie dwóch żydowskich epok: nowa era zaczęła się wraz z wcieleniem Jezusa w Betlejem i zakończy się wraz z Jego drugim przyjściem. Żyjemy w napięciu „już” ale „jeszcze nie” Królestwa Bożego. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: OBECNY I NADCHODZĄCY WIEK

Prorocy ST postrzegali przyszłość jako przedłużenie teraźniejszości. Dla nich przyszłością będzie przywrócenie geograficznego Izraela. Nawet oni jednak widzieli je jako nowy dzień (zob. Iz 65:17; 66:22). Wraz z ciągłym umyślnym odrzucaniem JHWH przez potomków Abrahama (nawet po wygnaniu), w żydowskiej międzytestamentalnej literaturze apokaliptycznej wykształcił się nowy paradygmat (tj. *1 Henocha*, *4 Ezdrasza*, *2 Barucha*). Pisma te wprowadzają rozróżnienie na dwie epoki: obecną złą erę zdominowaną przez szatana oraz nadchodzący wiek sprawiedliwości zdominowany przez Ducha i zapoczątkowany przez Mesjasza (często dynamicznego wojownika).

W tym obszarze teologii (eschatologia) wyraźnie widoczny jest rozwój. Teologowie nazywają to „progresywnym objawieniem”. NT potwierdza nową kosmiczną rzeczywistość dwóch epok (tj. czasowy dualizm).

<u>Jezus</u>	<u>Paweł</u>	<u>List do Hebrajczyków (Piotr)</u>
Mt 12:32; 13:22.39	Rz 12:2	Hbr 1:2; 6:5; 11:3
Mk 10:30	1 Kor 1:20; 2:6.8; 3:18	
Łk 16:8; 18:30; 20:34-35	2 Kor 4:4 Ga 1:4 Ef 1:21; 2:2.7; 6:12 1 Tm 4:10 Tt 2:12	

W teologii NT te dwie żydowskie epoki zachodzą na siebie z powodu nieoczekiwanych i niedostrzeżonych przepowiedni dwóch przyjść Mesjasza. Wcielenie Jezusa wypełniło większość starotestamentowych proroctw dotyczących zapoczątkowania nowej ery (Dn 2:44-45). ST opisywał także Jego przyjście jako Sędziego i Zdobywcy, ale On przyszedł najpierw jako Cierpiący Sługa (zob. Iz 53; Za 12:10), uniżony i pokorny (zob. Za 9:9). Jezus powróci w mocy – tak jak przepowiedziano to w ST (zob. Ap 19). To dwuetapowe wypełnienie sprawia, że Królestwo jest teraźniejszością (zapoczątkowaną), a zarazem przyszłością (nie do końca wypełnioną). Jest to nowotestamentowe napięcie „już, ale jeszcze nie”!

▣ „mówi Bóg” Kodeks Bezy, MS D, ma tu *kurios* (Pan). Czy *kurios* odnosi się do JHWH Starego Testamentu, czy do Jezusa – Mesjasza? Niewątpliwie możliwe jest, że słowo *theos* (Bóg) zostało wstawione przez skrybę dla rozjaśnienia zamysłu autora.

▣ „wyleję Ducha mojego na wszelkie ciało” Zwróć uwagę na uniwersalny charakter tej zapowiedzi (zob. Dz 2:39). Wszystkie stare, tradycyjne bariery zostają zniesione w Chrystusie (zob. 1 Kor 12:13; Ga 3:28; Ef 3:6; Kol 3:11). Trzeci rozdział Księgi Joela nie wspomina o rozróżnieniu pomiędzy Żydami i poganami. Zauważmy, że Dz 2:38 także nie wskazuje na żadne rozróżnienia. JHWH dzieli się swoim Duchem ze wszystkimi ludźmi stworzonymi na Jego obraz (dosłownie „wszelkim ciałem”), co stwierdza Rdz 1:26-27.

▣ „będą prorokowali synowie wasi i córki” Może to być konkretne wypełnienie Lb 11:29. Zwróć uwagę na brak podziału ze względu na płeć.

TEMAT SPECJALNY: KOBIETY W BIBLII

I. Stary Testament

A. Kulturowo kobiety uważane były za własność

1. są wymienione na liście rzeczy stanowiących własność (Wj 20:17)
2. traktowanie niewolnic (Wj 21:7-11)
3. zobowiązania kobiet mogły być unieważnianie przez społecznie odpowiedzialnego mężczyznę (Lb 30)
4. kobiety jako łupy wojenne (Pwt 20:10-14; 21:10-14)

B. Praktycznie funkcjonowała obopólność

1. mężczyzna i kobieta stworzeni na obraz Boży (Rdz 1:26-27)
2. czcij ojca i matkę (Wj 20:12 [Pwt 5:16])
3. szanuj matkę i ojca (Kpł 19:3; 20:9)
4. nazirejczykami mogli być mężczyźni i kobiety (Lb 6:1-2)
5. córki mają prawo dziedziczenia (Lb 27:1-11)
6. kobiety są częścią ludu przymierza (Pwt 29:10-12)
7. słuchanie nauk ojca i matki (Prz 1:8; 6:20)
8. synowie i córki Hemana (z rodu Lewiego) zajmowali się muzyką w świątyni (1 Krn 25:5-6)
9. synowie i córki będą prorokować w nowej erze (Jl 2:28-29)

C. Kobiety pełniły przywódcze role

1. siostra Mojżesza, Miriam, nazwana jest prorokinią (Wj 15:20-21; zob. też Mi 6:4)
2. kobiety obdarowane przez Boga umiejętnością przedzenia materiałów na przybytek (Wj 35:25-26)
3. zamężna kobieta, Debora, także prorokini (zob. Sdz 4:4), sądziła wszystkie pokolenia (Sdz 4:4-5; 5:7)
4. Hulda była prorokinią, kiedy król Jozjasz wezwał do czytania i objaśniania odnalezionnej „księgi Prawa” (2 Krl 22:14; 2 Krn 34:22-27)
5. królowa Estera, pobożna kobieta, uratowała Żydów w Persji

II. Nowy Testament

A. Kulturowo kobiety – zarówno w judaizmie, jak i świecie greko-rzymskim – były obywatelami drugiej kategorii, posiadającymi niewiele praw i przywilejów (wyjątkiem była Macedonia).

B. Kobiety w przywódczych rolach

1. Elżbieta i Maria, pobożne kobiety otwarte na Boże działanie (Łk 1-2)
2. Anna, prorokini usługująca w świątyni (Łk 2:36)
3. Lidia, wierząca prowadząca kościół domowy (Dz 16:14.40)
4. Cztery córki Filipa, dziewice-prorokinie (Dzieje 21:8-9)
5. Febe, diakonisa kościoła w Kenchrach (Rz 16:1)
6. Pryska (Pryscylla), współpracowniczka Pawła i nauczycielka Apollosa (Dz 18:26; Rz 16:3)
7. Maria, Tryfena, Tryfoza, Persyda, Julia i siostra Nereusza – kobiety, które były współpracowniczkami Pawła (Rz 16:6-16)
8. Junia (BW), być może kobieta-apostoł (Rz 16:7)
9. Ewodia i Syntycha, współpracownice Pawła (Fil 4:2-3)

III. Jak współczesny wierzący ma równoważyć te różnorodne przykłady z Biblii?

A. Jak odróżniać historyczne lub kulturowe prawdy, mające zastosowanie tylko w ich pierwotnym kontekście, od prawd wiecznych, obowiązujących dla wszystkich Kościołów i wierzących we wszystkich wiekach?

1. Musimy bardzo poważnie traktować zamysł pierwotnego natchnionego autora. Pismo Święte jest Słowem Bożym i jedynym źródłem wiary i praktyki.
2. Musimy odnieść się do natchnionych tekstów, które są w oczywisty sposób uwarunkowane historycznie.
  - a. religijne rytuały i liturgia Izraela (zob. Dz 15; Ga 3)
  - b. judaizm I w. n.e.

c. w oczywisty sposób uwarunkowane historycznie wypowiedzi Pawła w 1 Koryntian:

- (1) system prawny pogańskiego Rzymu (1 Kor 6)
- (2) pozostawanie niewolnikiem (1 Kor 7:20-24)
- (3) celibat (1 Kor 7:1-35)
- (4) dziewice (1 Kor 7:36-38)
- (5) pokarmy ofiarowane bożkom (1 Kor 8; 10:23-33)
- (6) niegodne zachowania podczas Wieczery Pańskiej (1 Kor 11)

3. Bóg w pełni i jasno objawił się konkretnej kulturze konkretnych czasów. Musimy poważnie traktować to objawienie, ale nie każdy aspekt jego okoliczności historycznych. Słowo Boże zostało zapisane ludzkimi słowami i skierowane do konkretnej kultury w konkretnym czasie.

B. Interpretacja Biblii musi poszukiwać zamysłu pierwotnego autora. Co mówił on do siebie współczesnych? Jest to zasadnicza i kluczowa kwestia dla właściwej interpretacji. Następnie jednak musimy zastosować to do własnych czasów. Prawdziwym problemem w interpretacji może być zdefiniowanie danego terminu. Czy poza funkcją pastora były także inne, które postrzegane były jako przywódcze? Czy diakonisy lub prorokinie były uważane za przywódczynię? Jest dość jasne, że w 1 Kor 14:34-35 i 1 Tm 2:9-15 Paweł stwierdza, że kobiety nie powinny przewodzić na publicznych zebraniach! Jak mam jednak zastosować to dzisiaj? Nie chcę, żeby kultura Pawła ani moja uciszały Boże Słowo i Jego wolę. Być może czasy Pawła były zbyt ograniczające – możliwe też jednak, że to moje czasy są zbyt otwarte. Nie czuję się dobrze mówiąc, że słowa i nauczanie Pawła są warunkowymi, ograniczonymi do pierwszego wieku, lokalnymi prawdami sytuacyjnymi. Kim jestem, żeby mój umysł czy kultura zaprzeczały natchnionemu autorowi?!

Jednakże co mam zrobić, kiedy napotykam na biblijne przykłady kobiet-przywódców (nawet w pismach Pawła, zob. Rz 16)? Dobrym przykładem takiej sytuacji jest omówienie przez Pawła publicznych zebrań w 1 Kor 11-14. W 1 Kor 11:5 Paweł wydaje się pozwalać na to, aby kobiety prorokowały i modliły się na publicznych zebraniach z nakrytą głową, ale w 14:34-35 żąda, aby zachowały ciszę! W kościele były diakonisy (zob. Rz 16:1) i prorokinie (zob. Dz 21:9). Właśnie ta różnorodność daje mi swobodę, aby zidentyfikować uwagi Pawła (odnośnie zakazów skierowanych do kobiet) jako ograniczone do Koryntu i Efezu w I w. n.e. W obu tych kościołach występowały problemy z kobietami korzystającymi ze swojej nowo odnalezionej wolności (zob. Bruce Winter, *After Paul Left Corinth [Kiedy Paweł opuścił Korynt]*), co mogło sprawiać, że Kościół miał problemy z pozyskiwaniem swojego społeczeństwa dla Chrystusa. Ich wolność musiała zostać ograniczona, aby ewangelia mogła skuteczniej się rozprzestrzeniać.

Moje czasy są zupełnie inne niż czasy Pawła. W moich czasach ewangelia może być ograniczana, jeżeli komunikatywnym, wykształconym kobietom nie pozwoli się dzielić ewangelią i przewodzić! Jaki jest ostateczny cel publicznych nabożeństw? Czyż nie ewangelizacja i czynienie uczniami? Czy Bóg może być uwielbiony i zadowolony z kobiet w roli przywódców? Biblia jako całość wydaje się odpowiadać „tak”!

Chcę podążać za Pawłem; moja teologia jest zasadniczo paulińska. Nie chcę znaleźć się pod nadmiernym wpływem współczesnego feminizmu ani poddawać się jego manipulacji. Czuję jednak, że kościół zbyt opornie reaguje na oczywiste biblijne prawdy, takie jak niewłaściwość niewolnictwa, rasizmu, bigoterii czy seksizmu. Równie długo zajęło mu zajęcie właściwego stanowiska w kwestii przemocy wobec kobiet we współczesnym świecie. Bóg w Chrystusie uwolnił niewolnika i kobietę. Nie powinienem pozwalać, żeby kulturowo uwarunkowany tekst z powrotem ich uwięził.

Jeszcze jedna uwaga: jako interpretator zdaję sobie sprawę z tego, że kościół w Koryncie był bardzo zaburzony. Ceniono dary duchowe i chwalono się nimi. Być może kobiety także brały w tym udział. Jestem także przekonany, że Efez znajdował się pod wpływem fałszywych nauczycieli, którzy wykorzystywali kobiety jako zastępczych mówców w tamtejszych kościołach domowych.

C. Sugerowana dalsza lektura:

1. *How to Read the Bible For All Its Worth [Jak czytać Biblię?]*, Gordon Fee i Douglas Stuart (s. 61-77)
2. *Gospel and Spirit: Issues in New Testament Hermeneutics [Ewangelia i Duch: zagadnienia hermeneutyki Nowego Testamentu]*, Gordon Fee

▣ „prorokowali” Termin ten rozumieć można na przynajmniej dwa sposoby: (1) w Listach do Koryntian dotyczy on dzielenia się ewangelią lub jej głoszenia (zob. Dz 14:1; Dz 2:17); (2) Dzieje Apostolskie wspominają o prorokach (zob. Dz 12:27; 13:1; 15:32; 22:10), a nawet prorokiniach (Dz 21:9), przepowiadających przyszłość (zob. Temat specjalny w Dz 11:27).

Pytanie związane z tym określeniem dotyczy tego, jak nowotestamentowy dar proroctwa odnosi się do proroków ST. W ST prorocy byli autorami Pisma Świętego. W NT zadanie to zostaje powierzone pierwszym dwunastu apostołom i ich pomocnikom. Podobnie jak termin „apostoł” zostaje zachowany jako wciąż udzielany dar (zob. Ef 4:11), ale odpowiedzialny za inne zadania po śmierci Dwunastu, jest z urzędem prorockim. Natchnienie ustało – Pismo Święte jest zamkniętą księgą (zob. Jud 1:3.20). Głównym zadaniem proroków Nowego Testamentu jest głoszenie ewangelii. Odgrywają jednak także inną rolę – być może chodzi o to, jak stosować prawdy NT do aktualnych sytuacji i potrzeb.

▣ „młodzieńcy (...) starcy” Zwróćmy uwagę na to, że nie ma rozróżnienia ze względu na wiek.

2:18 „Nawet na niewolników i niewolnice moje” Zauważ podkreślony tu brak dyskryminacji socjoekonomicznej. Piotr dodał do proroctwa Joela określenie „prorokować”. Nie ma go w hebrajskim Tekście Masoreckim ani greckiej Septuagincie, ale wskazuje na nie werset Dz 2:17.

Łk 24 (Dz 2:3.6.12.17.32.36.40.51) występuje w kilku wariantach tekstualnych i podobnie jest z Dziejami Apostolskimi (tj. 2:11.18.37.44). Warianty te często związane są z krótszym tekstem zawartym w MS D (kodeks Bezy z V w. n.e.) i kilku wersjach starołacińskich (it^d z V w. n.e.). Zazwyczaj zachodnia rodzina greckich manuskryptów dodaje pewne frazy, ale Łk i Dz występują w niej w krótszych wersjach. Większość polskich tłumaczeń zawiera dłuższą wersję aleksandryjskiej rodziny manuskryptów.

Zob. Wprowadzenie do Dziejów Apostolskich, Uwagi wstępne, punkt E.

2:19-20 Jest to apokaliptyczny język, co jest oczywiste, ponieważ Piotr stwierdza, że słowa te się wypełniły, chociaż żadne z wymienionych tam konkretnych zjawisk przyrodniczych nie miało miejsca – za wyjątkiem być może ciemności, które zapadły, gdy Jezus był na krzyżu. Metaforycznym językiem opisuje przyjście Stwórcy i Sędziego. W ST przychodzi On z błogosławieństwem lub na sąd. Wszelkie stworzenie drży, kiedy On się zbliża (zob. Iz 13:6ff i Am 5:18-20). W starotestamentowych proroctwach nie ma oczywistego rozróżnienia pomiędzy Wcieleniem (pierwszym przyjściem) a paruzją (drugim przyjściem). Żydzi oczekiwali tylko jednego przyjścia – i to potężnego Sędziego/Wybawcy. Pomocną książką w kwestii apokaliptycznego języka jest pozycja D. Brenta Sandy’ego *Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking Prophetic and Apocalyptic Language [Lemiesze i sierpy: nowe spojrzenie na proroczy i apokaliptyczny język]*.

TEMAT SPECJALNY: LITERATURA APOKALIPTYCZNA (na podstawie Wprowadzenia do Apokalipsy)

Apokalipsa jest rodzajem literackim charakterystycznym dla piśmiennictwa żydowskiego. Często posługiwano się nią w pełnych napięcia czasach (tj., kiedy Izrael zdominowany był przez pogańskie siły) dla wyrażenia przekonania, że Bóg ma władzę nad historią i przyniesie ocalenie swojemu ludowi. Ten typ literatury charakteryzuje się:

1. Silnym poczuciem uniwersalnej Bożej suwerenności (monoteizm i determinizm)
2. Walką pomiędzy dobrem a złem, obecnym złym wiekiem i nadchodzącą erą sprawiedliwości (dualizm)
3. Używaniem enigmatycznych słów-kluczy (zazwyczaj zaczerpniętych ze ST lub międzytestamentalnej żydowskiej literatury apokaliptycznej)
4. Przedstawianiem kolorów, zwierząt, czasem zwierząt lub ludzi
5. Posługiwaniem się pośrednictwem aniołów poprzez sny i wizje, ale zazwyczaj poprzez podawaną przez nich interpretację
6. Skupianiem się przede wszystkim na czasach ostatecznych (nowej erze)
7. Stosowaniem określonego zestawu symboli, a nie rzeczywistości, w celu przekazania przesłania dotyczącego czasów ostatecznych
8. Kilka przykładów tego rodzaju literackiego:
  - a. Stary Testament

(1) Iz 13-14; 24-27; 56-66

(2) Ez 1; 26-28; 33-48

(3) Dn 7-12

(4) Jl 3-4

(5) Za 1-6, 12-14

b. Nowy Testament

(1) Mt 24, Mk 13, Łk 21 oraz 1 Kor 15 (na pewne sposoby)

(2) 2 Tes 2 (w dużej mierze)

(3) Apokalipsa (rozdziały 4-22)

c. Niekanoniczne (na podst. D. S. Russell, *The Method i Message of Jewish Apocalyptic* [Metoda i przesłanie żydowskiej literatury apokaliptycznej], s. 37-38)

(1) 1 Księga Henocha, 2 Księga Henocha (Tajemnice Henocha)

(2) Księga Jubileuszów

(3) Wyrocznie sybillińskie III, IV, V

(4) Testament Dwunastu Patriarchów

(5) Psalm Salomona

(6) Wniebowzięcie Mojżesza

(7) Wniebowstąpienie Izajasza

(8) Apokalipsa Mojżesza (Życie Adama i Ewy)

(9) Apokalipsa Abrahama

(10) Testament Abrahama

(11) 2 Księga Ezdrasza (4 Księga Ezdrasza)

(12) 2 i 3 Księga Barucha

9. Ten rodzaj literacki charakteryzuje się poczuciem dualizmu. Postrzega rzeczywistość jako serię dwoistości, kontrastów lub napięć (tak częstych w pismach Jana) pomiędzy:

a. niebem a ziemią

b. złym wiekiem (złymi ludźmi i złymi aniołami) a nową erą sprawiedliwości (pobożnymi ludźmi i pobożnymi aniołami)

c. obecną egzystencją a przyszłą egzystencją

Wszystko to zmierza ku wypełnieniu, które sprawia Bóg. Ten świat nie jest taki, jakim On go zamierzył, ale On nadal planuje, realizuje i wypełnia swoją wolę odnowienia bliskiej wspólnoty zapoczątkowanej w ogrodzie Eden. Chrystus jest punktem kulminacyjnym Bożego planu, ale Jego dwa przyjścia spowodowały występujące dwoistości.

2:20 „dzień Pański, wielki i wspaniały” Określenie „wspaniały” pochodzi od tego samego rdzenia co słowo *epifaneia*, które często używane jest w kontekście drugiego przyjścia Jezusa (zob. 1 Tm 6:14; 2 Tm 4:1; Tt 2:13). Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: DRUGIE PRZYJŚCIE CHRYSZTUSA

Istnieje kilka terminów i wyrażeń odnoszących się do powrotu Jezusa.

1. *parousia* (Jk 5:7), oznacza on „obecność” i stosowany był do królewskich wizyt (zob. Mt 24:3.27.37.39; 1 Kor 15:23; 1 Tes 2:19; 3:13; 4:15; 5:23; 2 Tes 2:1.8; 2 P 1:16; 3:4.12; 1 J 2:28)
2. *epifaneia*, „ukazanie się twarzą w twarz” (1 Tm 6:14; 2 Tm 1:10; 4:1.8; Tt 2:13)
3. *apokalupsis*, „odsłonięcie” lub „objawienie” (1 Kor 1:7; 2 Tes 1:7; 1 P 1:5.13; 4:13; 5:1)
4. „Dzień Pański” i różne formy tej frazy (zob. Temat specjalny: Dzień Pański)

NT jako całość napisany jest w ramach światopoglądu ST, zakładającego:

1. obecny zły, buntowniczy wiek
2. nadchodzącą nową erą sprawiedliwości
3. zostanie ona zaprowadzona za pośrednictwem Ducha poprzez dzieło Mesjasza (Namaszczonego; zob. Temat specjalny: Mesjasz)

Teologiczne założenie progresywnego objawienia jest wymagane, ponieważ autorzy NT nieco modyfikują oczekiwania Izraela. Zamiast militarnego, skupionego na jednej nacji (Izraelu) przyjścia Mesjasza są dwa. Pierwszym było wcielenie bóstwa przy poczęciu i narodzeniu Jezusa z Nazaretu. Przyszedł jako niewojak, nie sądzący Cierpiący Sługa z Iz 53, a także łagodny jeździec na źrebięciu oślicy (a nie koniu bojowym ani królewskim mule) z Za 9:9. Pierwsze przyjście zapoczątkowało nową mesjańską erę, królestwo Boże na ziemi. W jednym znaczeniu królestwo już nadeszło, ale oczywiście w innym sensie nadal pozostaje odległe. To napięcie pomiędzy dwoma przyjściami Mesjasza jest w pewnym sensie nałożeniem się dwóch żydowskich epok, które było niezauważalne, albo przynajmniej niejasne w ST (zob. Temat specjalny: Obecny i nadchodzący wiek). W rzeczywistości to podwójne przyjście podkreśla zaangażowanie JHWH w odkupienie całej ludzkości (zob. Rdz 3:15; 12:3; Wj 19:5 oraz przesłanie proroków, szczególnie Izajasza i Jonasza; zob. Temat specjalny: Boży odwieczny plan odkupienia).

Kościół nie oczekuje wypełnienia proroctw ST, ponieważ większość z nich odnosi się do pierwszego przyjścia Chrystusa (zob. *How to Read the Bible For All Its Worth [Jak czytać Biblię?]*, s. 165-166). Wierzący oczekują chwalebnego przyjścia zmartwychwstałego Króla królów i Pana panów, historycznego wypełnienia nowej ery sprawiedliwości na ziemi tak jak w niebie (zob. Mt 6:10). Informacje przedstawiane w ST nie były niedokładne, tylko niekompletne. On przyjdzie znowu, tak jak zapowiedzieli to prorocy, w mocy i władzy JHWH (zob. Temat specjalny: Dlaczego obietnice przymierza ST wydają się tak odmienne od obietnic przymierza NT?).

Drugie przyjście Chrystusa nie jest terminem biblijnym, ale koncepcja ta tworzy światopogląd i ramy całego NT. Bóg wszystko naprawi. Wspólnota pomiędzy Bogiem a stworzoną na Jego obraz ludzkością zostanie przywrócona (zob. Ap 21-22). Zło zostanie osądzone i usunięte (zob. Ap 20:11-15). Boże zamysły nie zostaną – nie mogą zostać udaremnione.

2:21 „Każdy” Po raz kolejny widzimy tu uniwersalny aspekt (zob. Dz 2:17 i 39). Jezus umarł za grzech/grzechy całego świata (zob. J 1:12; 3:16; 4:42; 1 Tm 2:4; Tt 2:11; 2 P 3:9; 1 J 2:1; 4:14). Zwróć uwagę na to, że Duch wylany zostaje na całą ludzkość (zob. Dz 2:17).

▣ **„kto wzywać będzie”** Jest to to aoryst strony medialnej trybu łączącego. Reakcja człowieka jest częścią Bożego planu zbawienia (zob. Jl 3:5; J 1:12, 3:16; oraz Rz 10:9-13). Poszczególne ludzie wzywani są (zob. Dz 2:39) do nawrócenia (zob. Dz 2:38) i wiary w ewangelię oraz nawiązania osobistej więzi z Bogiem przez Chrystusa (zob. Dz 3:16.19; 20:21; Mk 1:15). Jezus umarł za cały świat; to, dlaczego niektórzy odpowiadają na głos Ducha (zob. J 6:44.65), a inni nie (zob. 2 Kor 4:4), pozostaje tajemnicą.

▣ **„imienia Pańskiego”** Odnosi się to do charakteru Jezusa lub nauki o Nim. Zawiera w sobie zarówno element osobisty, jak i doktrynalny.

TEMAT SPECJALNY: IMIĘ PANA (NT)

Było to powszechne nowotestamentowe określenie osobistej obecności i mocy Trójjedynego Boga działającej w Kościele. Nie stanowiło magicznej formułki, tylko zwrócenie się do Bożego charakteru widocznego w Jezusie.

Fraza ta często odnosi się do Jezusa jako Pana (zob. Flp 2:11)

1. Przy wyznawaniu wiary w Jezusa (zob. Rz 10:9-13; Dz 2:21,38; 8:12,16; 10:48; 19:5; 22:16; 1 Kor 1:13.15; Jk 2:7)
2. Przy egzorcyzmach (zob. Mt 7:22; Mk 9:38; Łk 9:49; 10:17; Dz 19:13)
3. Przy uzdrowieniach (zob. Dz 3:6,16; 4:10; 9:34; Jak 5:14)
4. Przy aktach służby (zob. Mt 10:42; 18:5; Łk 9:48)
5. Przy dyscyplinowaniu w Kościele (zob. Mt 18:15-20)
6. Przy głoszeniu Ewangelii poganom (zob. Łk 24:47; Dz 9:15; 15:17; Rz 1:5)
7. W modlitwie (zob. J 14:13-14; 15:7.16; 16:23; 1 Kor 1:2)
8. Jako sposób odnoszenia się do chrześcijaństwa (zob. Dz 26:9; 1 Kor 1:10; 2 Tm 2:19; Jk 2:7;

1 P 4:14)

Cokolwiek robimy jako głosiciele Słowa Bożego, posługujący, duchowni, pomocnicy, uzdrowiciele, egzorcycyści itd., czynimy to zgodnie z Jego charakterem, w Jego mocy i wyposażeni przez Niego – w Jego Imieniu (zob. Flp 2:9-10)!

▣ „**będzie zbawiony**” W tym kontekście dotyczy to duchowego zbawienia, podczas gdy u Joela najprawdopodobniej chodziło o fizyczne ocalenie przed Bożym gniewem (zob. Dz 2:40). Termin „zbawiony” jest w ST stosowany w znaczeniu fizycznego ratunku (zob. Mt 9:22; Mk 6:56; Jk 5:14,20), ale w NT miał znaczenie metaforyczne – duchowego zbawienia lub ocalenia przed Bożym gniewem (np. Jk 1:21; 2:14; 4:12). Bóg pragnie zbawienia wszystkich mężczyzn i kobiet uczynionych na Jego obraz (zob. Rdz 1:26-27) i stworzonych do wspólnoty!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 2:22-28

²²Mężowie izraelscy, słuchajcie tego, co mówię: Jezusa Nazarejczyka, Męża, którego posłannictwo Bóg potwierdził wam niezwykłymi czynami, cudami i znakami, jakich Bóg przez Niego dokonał wśród was, o czym sami wiecie, ²³tego Męża, który z woli postanowienia i przewidzenia Bożego został wydany, przybiliście rękami bezbożnych do krzyża i zabiliście. ²⁴Lecz Bóg wskrzesił Go, zerwawszy więzy śmierci, gdyż niemożliwe było, aby ona panowała nad Nim, bo Dawid mówił o Nim: ²⁵Miałem Pana zawsze przed oczami, gdyż stoi po mojej prawicy, abym się nie zachwiał. ²⁶Dlatego ucieszyło się moje serce i rozradował się mój język, także i moje ciało spoczywać będzie w nadziei, ²⁷że nie zostawisz duszy mojej w Otchłani ani nie dasz Świętemu Twemu ulec skażeniu. ²⁸Dalesz mi poznać drogi życia i napelnisz mnie radością przed obliczem Twoim.

2:22 „Mężowie izraelscy” Ci słuchacze byli naocznymi świadkami wydarzeń ostatniego tygodnia ziemskiego życia Jezusa. Posiadali informacje z pierwszej ręki o tym, o czym mówił Piotr. Ci, którzy mieli duchowe rozeznanie, odpowiedzieli na ewangelię – około trzech tysięcy osób przy pierwszym kazaniu (zob. Dz 2:41).

▣ „**słuchajcie**” Jest to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego. Fizyczne objawienie Ducha zwróciło ich uwagę: teraz mieli usłyszeć przesłanie ewangelii.

▣ „**Jezusa Nazarejczyka**” Często zakłada się, że jest to po prostu paralela „Jezusa z Nazaretu”. ale wyrażenie to jest dosyć niespotykane. Możliwe, że odzwierciedla ono mesjański tytuł „Odrośl” (BDB 666, zob. Iz 4:2; 6:13; 11:1.10; 14:19; 53:2; Jr 23:5; 33:15-16; Za 3:8; 6:12-13). Hebrajskim słowem tłumaczonym jako „odrośl” jest *necer*.

TEMAT SPECJALNY: JEZUS NAZAREJCZYK

W NT występuje kilka różnych greckich terminów na określenie Jezusa.

A. Terminy nowotestamentowe:

1. Nazaret – miasto w Galilei (zob. Łk 1:26; 2:4.39.51; 4:16; Dz 10:38). Miasto to nie jest wspominane w źródłach współczesnych Jezusowi, ale jego nazwę odnajduje się w późniejszych inskrypcjach. Pochodzenie z Nazaretu nie było dla Jezusa komplementem (zob. 1:46). Tabliczka przybita do krzyża nad głową Jezusa zawierająca nazwę tego miejsca była oznaką pogardy Żydów.
2. *Nazarēnos* – wydaje się także odnosić do położenia geograficznego (zob. Łk 4:34; 24:19).
3. *Nazōraios* – może odnosić się do miasta, ale może także być grą słów z hebrajskim mesjańskim terminem „Odrośl” (*necer*, BDB 666, KB 718 II, zob. Iz 4:2; 11:1; 53:2; Jr 23:5; 33:15; Za 3:8; 6:12; nawiązanie w Ap 22:16). Łukasz opisuje nim Jezusa w 18:37 i Dz 2:22; 3:6; 4:10; 6:14; 22:8; 24:5; 26:9.
4. Podobne do #3 *nāzir* (BDB 634, KB 684), co oznacza „poświęcony przez złożenie ślubów”.

B. Historyczne wystąpienia poza NT

1. Stosowane na określenie żydowskiego (przedchrześcijańskiego) ugrupowania heretyckiego (aramejskie *nāsōrayyā*).
2. Używane w kręgach żydowskich na określenie wierzących w Chrystusa (zob. Dz 24:5.14; 28:22, *nosri*).
3. Przyjęło się jako powszechne określenie stosowane do wierzących w kościołach syryjskich (aramejskich). Terminem „chrześcijanie” posługiwano się w odniesieniu do wierzących w

kościółach greckich.

4. Jakiś czas po upadku Jerozolimy faryzeusze przeorganizowali się w Jamni i zapoczątkowali formalny podział pomiędzy synagogą a kościołem. Poniższy przykład formuły przekleństwa przeciwko chrześcijanom pochodzi z „Osiemnastu błogosławieństw” z *Berachot* 28b-29a, gdzie wierzących nazywa się „nazarejczykami”.

„Oby nazarejczycy i heretycy zniknęli w jednej chwili; będą oni wymazani z księgi życia i nie będą wspomniani razem z wiernymi.”

5. Posłużył się nim Justyn Męczennik w *Dialogu z Żydem Tryfonem* 126:1, stosując do Jezusa Izajaszowe (Iz 11:1) określenie *necer*.

C. Opinia autora

Zadziwia mnie taka różnorodność pisowni tego terminu, chociaż wiem, że nie jest to wyjątek w Starym Testamencie, gdzie imię „Jozue” może być w języku hebrajskim zapisywane na kilka różnych sposobów. Przyczyną moich wątpliwości co do dokładnego określenia znaczenia tego terminu są następujące kwestie:

1. Ścisły związek z mesjańskim terminem „Odrośl” (*necer*) lub z podobnym terminem *nāzir* (człowiek konsekrowany przez złożenie ślubów)
2. Negatywne konotacje związane z obszarem Galilei pogan
3. Niewiele lub brak współczesnych wzmianek na temat miasta Nazaret w Galilei
4. Fakt, że termin ten był użyty przez demona w znaczeniu eschatologicznym (tj. „Czy przyszedłeś nas zniszczyć?”)

Pełną bibliografię badań na temat tej grupy słów znaleźć można w: Colin Brown (red.), *New International Dictionary of New Testament Theology* [Nowy Międzynarodowy Słownik Teologii Nowego Testamentu], tom 2, s. 346 lub Raymond E. Brown, *Birth of the Messiah* [Narodzenie Mesjasza], s. 209-213, 223-225.

▣ **„Męża, którego posłannictwo Bóg potwierdził wam”** Jezus jest z całą pewnością człowiekiem (tj. Dz 2:23; Rz 1:3) i Bogiem (zob. 1 J 4:1-3).

Użyty tu czasownik występuje w formie imiesłowu strony biernej czasu dokonanego – dosłownie „wykazany”. Bóg jasno i wielokrotnie objawił się w słowach, czynach i stylu życia Jezusa. Słuchający kazania Piotra mieszkańcy Jerozolimy byli tego świadkami!

▣ **„niezwykłymi czynami, cudami i znakami”** Ci słuchacze byli naocznymi świadkami wszystkiego, co Jezus zrobił w Jerozolimie w ostatnim tygodniu swojego życia.

Określenie „cuda” (*teras*) oznaczało niezwykle znak, zazwyczaj pojawiający się na niebie, jak w Dz 2:19-20.

Termin „znaki” (*sēmeion*) odnosi się do szczególnego, znaczącego lub ważnego wydarzenia. Jest to kluczowe słowo w Ewangelii Jana (siedem szczególnych znaków, zob. Dz 2:1-11; 4:46-54; 5:1-18; 6:1-15.16-21; 9:1-41; 11:1-57). Znaki nie zawsze postrzegane są pozytywnie (zob. J 2:18; 4:48; 6:2). Tutaj oznaczają serię przejawów mocy objawiających nadejście nowej ery Ducha.

Co ciekawe, Piotr nie poświęca w swoim pierwszym kazaniu (a przynajmniej w jego zapisie w Dz 2) żadnej uwagi wcześniejszemu życiu Jezusa ani Jego nauce. Skupia się przede wszystkim na wypełnieniu się starotestamentowego prorocтва, Jego przewidzianej z góry ofiarnej śmierci i chwalebny m zmartwychwstaniu.

2:23 „tego Męża” Może to być idiom wyrażający pogardę (zob. Dz 5:28; 6:13; Łk 23:14; J 9:16; 18:29), ale w Dz 23:9 i 20:31-32 nie jest użyty w negatywnym znaczeniu. Widzimy tu kolejne podkreślenie człowieczeństwa Jezusa (zob. Dz 2:22).

▣ **„wydany”** Termin ten (*ekdotos*) w całym NT występuje tylko tutaj.

▣

GPNT „(dla) ustalonego postanowienia i wcześniejszego poznania Boga”

BP „z wyraźnej woli i wyroku Bożego”

BW „według powziętego z góry Bożego postanowienia i planu”

BWP „zgodnie z odwiecznym planem powziętym przez Boga”

PL „zgodnie z wcześniejszym postanowieniem i uprzednią wiedzą Boga”

Jest to termin *horizō* w formie imiesłowu strony biernej czasu dokonanego. Jego zasadniczym

znaczeniem jest „określić”, „wyznaczyć” lub „ustalić”. W ST słowo to stosowane jest w kontekście wyznaczania granic ziemi lub pragnień. Łukasz często używa tego określenia (zob. Łk 22:22; Dz 2:23; 10:42; 11:29; 17:26.31). Krzyż nie był dla Boga niespodzianką – od zawsze był wybranym przez Niego mechanizmem (patrz system ofiariczny w Kpł 1-7) odkupienia zbuntowanej ludzkości (zob. Rdz 3:15; Iz 53:10; Mk 10:45; 2 Kor 5:21). Śmierć Jezusa nie była przypadkiem. Taki był odwieczny Boży plan odkupienia (zob. Łk 22:22; Dz 3:18; 4:28; 13:29; 26:22-23). Jezus przyszedł, żeby umrzeć (zob. Mark. 10:45)! Krzyż nie był zbiegiem okoliczności!

▣ **„przewidzenia Bożego”** Jest to termin *prognosis* (wiedzieć wcześniej), użyty tylko tutaj i w 1 P 1:2. Koncepcja, że Bóg zna całą historię ludzkości jest dla nas trudna do pogodzenia z wolną wolą człowieka. Bóg jest wieczną, duchową istotą, nieograniczoną następstwem czasowym. Choć ma historię pod kontrolą i kształtuje ją, ludzie pozostają odpowiedzialni za swoje motywacje i czyny. Znajomość przyszłych wydarzeń nie zmienia Bożej miłości i wybrania. Gdyby tak było, zależałyby one od przyszłych wysiłków i zasług człowieka. Bóg jest suwerenny i postanowił, żebyśmy w ramach przymierza z Nim mieli pewną swobodę wyboru odnośnie naszej reakcji (zob. Rz 8:29; 1 P 1:20).

W tej dziedzinie teologii istnieją dwie skrajności: (1) zbyt daleko posunięta wolność: niektórzy twierdzą, że Bóg nie zna przyszłych decyzji i czynów ludzi (otwarty teizm, będący filozoficznym przedłużeniem teologii procesu) oraz (2) zbyt daleko posunięta suwerenność, w której Bóg wybiera jednych do nieba, a drugich do piekła (supralapsarianizm, obusieczny kalwinizm). Wołę Psalm 139!

▣ **„przybiliście (...) i zabiliście”** Piotr przypisuje swoim jerozolimskim słuchaczom winę za śmierć Jezusa i zarzuca im obłudę (zob. Dz 3:13-15; 4:10; 5:30; 10:39; 13:27.28). Nie było ich wśród motłochu domagającego się Jego ukrzyżowania; nie byli członkami Sanhedrynu, którzy postawili Go przed Piłatem; nie było też wśród nich rzymskich urzędników czy żołnierzy, którzy Go ukrzyżowali, ale byli – podobnie jak my wszyscy – odpowiedzialni za Jego śmierć. Grzech i bunt ludzkości doprowadziły do ukrzyżowania Jezusa!

▣ **„przybiliście (...) do krzyża”** Dosłownie jest to słowo „przytwierdziliście” (*prospēgnumi*) i w całym NT występuje tylko w tym wersecie. Oznacza zarówno przybicie, jak i przywiązanie do krzyża. W Dz 5:30 ten sam proces opisany został jako „zawieszenie na drzewie”. Przywódcy żydowscy nie chcieli, żeby Jezus został ukamienowany za bluźnierstwo (jak później Szczepan w Dz 7), tylko ukrzyżowany (Louw i Nida twierdzą, że ten *hapax legomenon* może być równoznaczny ze *stauroō*, ukrzyżować [s. 237, przypis 9]). Prawdopodobnie wiązało się to z przekleństwem z Pwt 21:23. Pierwotnie przekleństwo to odnosiło się do publicznego wbijania na pal i niewłaściwego pochówku, ale w czasach Jezusa rabini połączyli je z ukrzyżowaniem. Jezus poniósł przekleństwo starotestamentowego prawa za wszystkich wierzących (zob. Ga 3:13; Kol 2:14).

▣ **„rękami bezbożnych”** Dosłownie jest to „przez rękę nieprawych” i dotyczy Rzymian.

2:24 „Bóg wskrzesił Go” Według NT udział w zmartwychwstaniu Jezusa miały wszystkie trzy osoby Trójcy:

1. Duch (zob. Rz 8:11)
2. Syn (zob. J 2:19-22; 10:17-18)
3. Ojciec – najczęściej (zob. Dz 2:24.32; 3:15.26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30.33.34.37; 17:31; Rz 6:4.9)

Czyny Ojca były potwierdzeniem Jego aprobaty dla życia, śmierci i nauczania Jezusa. Było to jednym z głównych aspektów początkowego zwiastowania apostołów. Zob. Temat specjalny: Kerygma w Dz 2:14.

▣ **„położył kres bólowi śmierci” [Przekład Dosłowny]** Termin ten może znaczyć (1) dosłownie: bóle porodowe (greka klasyczna, zob. Rz 8:22) (2) metaforycznie: problemy przed drugim przyjściem Jezusa (zob. Mt 24:8; Mk 13:8; 1 Tes 5:3). Może być odzwierciedleniem hebrajskich słów „sidło” lub „pętla” z Ps 18:5-6 i 116:3, które były metaforą sądu (zob. Iz 13:6-8; Jr 4:31).

▣ **„gdyż niemożliwe było, aby ona panowała nad Nim”** J 20:9 także łączy zmartwychwstanie Jezusa ze starotestamentowymi prorocztwami (zob. Dz 2:25-28). Jezus zstąpił do Otchłani w konkretnym celu (zob. 1 P 3:19; 4:6). Opuszczając ją zabrał ze sobą sprawiedliwych wierzących (zob. 2 Kor 5:6.8)!

▣ **„bo Dawid mówił o Nim”** Jest to cytat z Ps 16:8-11. Piotr stwierdza, że jest to Psalm mesjański (podobnie jak Paweł w Dz 13:36; są to jedyne dwa cytaty z tego Psalmu w NT) i dotyczy bezpośrednio Jezusa. Zmartwychwstanie Chrystusa jest nadzieją psalmisty – a także nowotestamentowego wierzącego.

2:26 „nadziei” Termin ten nie występuje w Ewangeliach, ale w Dziejach Apostolskich opisuje wiarę chrześcijan w przyszłe spełnienie obietnic dobrej nowiny (zob. Dz 23:6; 24:15; 26:6.7; 28:20). Często pojawia się w pismach Pawła, gdzie przyjmuje kilka znaczeń związanych z odwiecznym Bożym planem odkupienia. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: NADZIEJA (*elpis*, u Pawła)

Paweł często posługiwał się tym określeniem w kilku odmiennych, ale powiązanych ze sobą znaczeniach. Często łączyło się ono z wypełnieniem wiary chrześcijan (zob. 1 Tm 1:1). Można wyrazić to jako chwałę, życie wieczne, ostateczne zbawienie, drugie przyjście Chrystusa itp. Wypełnienie to jest pewne, ale element czasowy pozostaje umiejscowiony w przyszłości i nieznany. Nadzieję często łączono z „wiarą” i „miłością” (zob. 1 Kor 13:13; 1 Tes 1:3; 2 Tes 2:16). Poniżej znajduje się lista niektórych zastosowań tego słowa w pismach Pawła:

1. Nadzieja drugiego przyjścia Chrystusa, Ga 5:5; Ef 1:18; 4:4; Tt 2:13
2. Jezus jako nasza nadzieja, 1 Tm 1:1 (Bóg jako nasza nadzieja, 1 Tm 5:5; 1 P 3:5)
3. Stawienia wierzących przed Bogiem, Kol 1:22-23; 1 Tes 2:19
4. Nadzieja odłożona dla nas w niebie, Kol 1:5
5. Zawierzenie Ewangelii, Kol 1:23; 1 Tes 2:19
6. Ostateczne zbawienie, Kol 1:5; 1 Tes 4:13; 5:8
7. Nadzieja chwały Bożej, Rz 5:2, 2 Kor 3:12; Kol 1:27
8. Zbawienia pogan przez Chrystusa, Kol 1:27
9. Pewność zbawienia, 1 Tes 5:8
10. Życie wieczne, Tt 1:2; 3:7
11. Rezultat chrześcijańskiej dojrzałości, Rz 5:2-5
12. Odnowienia całego stworzenia, Rz 8:20-22
13. Wypełnienia przybrania za synów, Rz 8:23-25
14. Tytuł Boga, Rz 15:13
15. Pragnienie Pawła dla wierzących, 2 Kor 1:7
16. ST jako przewodnik dla nowotestamentowych wierzących, Rz 15:4

2:27 „Otchłani” Jest to greckie słowo *Hades* oznaczające miejsce przebywania zmarłych, odpowiadające hebrajskiemu terminowi *Szeol* w ST. W ST życie pozagrobowe opisywano jako świadome istnienie ze swoją rodziną, pozbawione jednak radości i wspólnoty. Dopiero progresywne objawienie NT rzuciło więcej światła na tę kwestię (tj. niebo i piekło).

TEMAT SPECJALNY: GDZIE SĄ ZMARLI? (*SZEOL/HADES, GEHENNA, TARTAR*)

- I. Stary Testament
  - A. Wszyscy ludzie zstępują do *Szeolu* (brak pokrewnych rdzeni, etymologia niepewna, BDB 982, KB 1368). Słowo to opisuje miejsce, gdzie żyją zmarli, lub grób – głównie w literaturze mądrościowej i u Izajasza. W ST była to cieniasta, świadoma, lecz pozbawiona radości egzystencja (zob. Hi 10:21-22; 38:12).
  - B. Cechy *Szeolu*
    1. łączy z Bożym sądem (ogniem), Pwt 32:22
    2. więzienie z bramami, Hi 38:17; Ps 9:14; 107:18
    3. miejsce, z którego nie ma powrotu, Hi 7:9 (akadyjski tytuł śmierci)
    4. kraina ciemności, Hi 10:21-22; 17:13; 18:18
    5. kraina milczenia, Ps 28:1; 31:18; 94:17; 115:17; Iz 47:5
    6. łączy z karą nawet przed Dniem Sądu, Ps 18:5-6
    7. łączy z *abaddonem* (zniszczeniem), w którym Bóg także jest obecny, Hi 26:6; Ps 139:8; Am 9:2
    8. łączy z dołem/otchłanią (grobem), Ps 16:10; Ps 88:4-5; Iz 14:15; Ez 31:15-17
    9. źli ludzie żywcem zstępują do *Szeolu*, Lb 16:30,33; Hi 7:9; Ps 55:16

10. często przedstawiany jako zwierzę z ogromną paszczą, Lb 16:30; Prz 1:12; Iz 5:14; Ha 2:5
11. ludzie znajdujący się w Szeolu zwani są *Refa'im* (tj. cieniami zmarłych), Hi 26:5; Prz 2:18;21:16; Prz 26:14; Iz 14:9-11)
12. JHWH obecny jest jednak nawet tam, Hi 26:6; Ps 139:8, Prz 15:11

II. Nowy Testament

- A. Hebrajskie słowo *Szeol* tłumaczone jest greckim terminem *Hades* (niewidoczny świat)
- B. Cechy *Hadesu* (w dużej mierze podobne do cech *Szeolu*)
  1. odnosi się do śmierci, Mt 16:18
  2. łączony ze śmiercią, Ap 1:18; 6:8; 20:13-14
  3. często analogiczny do miejsca wiecznej kary (*Gehenny*), Mt 11:23 (cytat ze ST); Łk 10:15;16:23-24
  4. często analogiczny do grobu, Łk 16:23
- C. Być może jest podzielony (rabini)
  1. Część dla sprawiedliwych zwana *Rajem* (w rzeczywistości jest to inna nazwa dla nieba, zob. 2 Kor 12:4; Ap 2:7), Łk 23:43
  2. Część dla niegodziwych zwana *Tartarem*, miejsce przebywania daleko niżej od Hadesu, 2 P 2:4, gdzie przetrzymywani są zli aniołowie (zob. Rdz 6; *1 Księga Henocha*). Wiąże się z „czeluścią”, Łk 8:31; Rz 10:7; Ap 9:1-2.11; 11:7; 17:18; 20:1.3
- D. *Gehenna*
  1. Stanowi odzwierciedlenie starotestamentowej frazy „dolina synów Hinnoma” (na południe od Jerozolimy). Było to miejsce kultu fenickiego boga ognia, *Molocha* (BDB 574, KB 591). Składano mu tam ofiary z dzieci (zob. 2 Krl 16:3; 21:6; 2 Krn 28:3; 33:6), co było zabronione w Kpł 18:21; 20:2-5.
  2. Jeremiasz z miejsca pogańskiego kultu uczynił tę dolinę miejscem sądu JHWH (zob. Jr 7:32; 19:6-7). Stała się miejscem straszego, wiecznego sądu w *1 Henocha* 90:26-27 i *Syb.* 1:103.
  3. Żydzi z czasów Jezusa byli tak zgorszeni tym, że ich przodkowie brali udział w pogańskim kulcie i składali ofiary z dzieci, że zamienili ten teren w wysypisko śmieci Jerozolimy. Wiele metafor wiecznego sądu wypowiedzianych przez Jezusa pochodzi z tego wysypiska (ogień, dym, smród, robactwo, zob. Mk 9:43.48). Terminu *Gehenna* używał tylko Jezus (wyjątkiem jest Jk 3:6).
  4. Stosowanie terminu *Gehenna* przez Jezusa
    - a. piekło ogniste, Mt 5:22; 18:9; Mk 9:43
    - b. wieczne, Mk 9:48 (Mt 25:46)
    - c. miejsce zatracenia (zarówno duszy, jak i ciała), Mt 10:28
    - d. równoznaczny z *Szeolem*, Mt 5:29-30; 18:9
    - e. określa niegodziwego mianem „syna piekła” (BW), Mt 23:15
    - f. skutek wyroku sądowego, Mt 23:33; Łk 12:5
    - g. koncepcja *Gehenny* jest analogiczna do drugiej śmierci (zob. Ap 2:11; 20:6.14) lub jeziora ognia (zob. Mt 13:42.50; Ap 19:20; 20:10.14-15; 21:8). Możliwe, że jezioro ognia będzie stałym miejscem przebywania ludzi (z *Szeolu*) oraz złych aniołów (z *Tartaru*, 2 P 2:4; Jud 1:6, lub z czeluści, zob. Łk 8:31; Ap 9:1-11; 20:1.3).
    - h. nie została stworzona dla ludzi, tylko dla szatana i jego aniołów, Mt 25:41
- E. Ponieważ pojęcia *Szeol*, *Hades* i *Gehenna* nakładają się na siebie, możliwe, że
  1. początkowo wszyscy ludzie szli do *Szeolu/Hadesu*
  2. ich doświadczenia tam (dobre/złe) będą spotęgowane po Dniu Sądu, ale miejsce przebywania złych pozostaje to samo (dlatego angielskie tłumaczenie KJV oddaje *hades* (grób) jako *gehennę* (piekło)).
  3. jedynym tekstem w NT wspominającym o mękach przed Sądem jest przypowieść z Łk

16:19-31 (o bogaczu i Łazarzu). *Szeol* także opisywany jest jako miejsce terażniejszej kary (zob. Pwt 32:22; Ps 18:1-5). Nie można jednak opierać doktryny na przypowieści.

III. Stan pośredni między śmiercią a zmartwychwstaniem

- A. NT nie głosi „nieśmiertelności duszy” – jest to jeden z wielu starożytnych poglądów na życie po śmierci, głoszący, że:
  - 1. ludzkie dusze istnieją przed fizycznym życiem
  - 2. ludzkie dusze są wieczne przed i po fizycznej śmierci
  - 3. fizyczne ciało często postrzegane jest jako więzienie, a śmierć jako uwolnienie do stanu preegzystencji
- B. NT wskazuje na bezcielesny stan pomiędzy śmiercią a zmartwychwstaniem
  - 1. Jezus mówi o podziale pomiędzy ciałem a duszą, Mt 10:28
  - 2. Abraham być może ma już ciało, Mk 12:26-27; Łk 16:23
  - 3. Mojżesz i Eliasz mają fizyczne ciała przy przemienieniu Jezusa, Mt 17
  - 4. Paweł twierdzi, że podczas drugiego przyjścia wierzący przychodzący z Chrystusem jako pierwsi otrzymają nowe ciała, 1 Tes 4:13-18
  - 5. Paweł twierdzi, że wierzący otrzymają nowe, duchowe ciała w Dniu Zmartwychwstania, 1 Kor 15:23,52
  - 6. Paweł twierdzi, że wierzący nie idą do *Hadesu*, tylko w chwili śmierci spotykają Jezusa, 2 Kor 5:6-8, Flp 1:23. Jezus przewyciężył śmierć i zabrał sprawiedliwych razem z sobą do nieba, 1 P 3:18-22.

IV. Niebo

- A. Określenie to stosowane jest w Biblii w trzech znaczeniach:
  - 1. atmosfery ponad ziemią, Rdz 1:1.8; Iz 42:5; 45:18
  - 2. gwiazdowego nieba, Rdz 1:14; Pwt 10:14; Ps 148:4; Hbr 4:14; 7:26
  - 3. miejsca, gdzie znajduje się Boży tron, Pwt 10:14; 1 Krl 8:27; Ps 148:4; Ef 4:10; Hbr 9:24 (trzecie niebo, 2 Kor 12:2)
- B. Biblia nie mówi wiele na temat życia po śmierci – prawdopodobnie dlatego, że upadła ludzkość nie byłaby w stanie tego zrozumieć (zob. 1 Kor 2:9).
- C. Niebo jest zarówno miejscem (zob. J 14:2-3), jak i osobą (zob. 2 Kor 5:6.8). Niebem może być przywrócenie Ogrodu Eden (Rdz 1-2; Ap 21-22). Ziemia zostanie oczyszczona i odnowiona (zob. Dz 3:21; Rz 8:21; 2 P 3:10). Boży obraz (Rdz 1:26-27) został przywrócony w Chrystusie. Bliska wspólnota z Ogrodu Eden stała się znowu możliwa.
Może to jednak mieć znaczenie metaforyczne (niebo jako wielkie, szczęśliwe miasto w Ap 21:9-27), a nie dosłowne. 1 Kor 15 opisuje różnicę pomiędzy ciałem fizycznym a duchowym jako różnicę pomiędzy ziarnem a dojrzałą rośliną. Także 1 Kor 2:9 (cytat z Iz 64:3 i 65:17) to wspaniała obietnica, dająca wiele nadziei! Wiem, że kiedy Go ujrzymy, będziemy tacy jak On (zob. 1 J 3:2).

V. Pomocne źródła informacji

- A. William Hendriksen, *The Bible On the Life Hereafter* [*Biblia o życiu po śmierci*]
- B. Maurice Rawlings, *Beyond Death's Door* [*Za drzwiami śmierci*]

▣ „nie dasz Świętemu Twemu ulec skażeniu” Jest to oczywiste mesjańskie odniesienie dotyczące śmierci, ale nie zepsucia Obiecane, Namaszczonego i Świętego (zob. Ps 49:16 i 86:13).

2:28 „napelnisz mnie radością przed obliczem Twoim” Fraza ta wskazuje na osobiste, radosne przebywanie z Ojcem (Dz 2:22-28) w niebie dzięki śmierci Mesjasza (zob. Iz 53:10-12). Ten sam pozytywny obraz osobistej wspólnoty z Bogiem po śmierci ukazuje Hi 14:14-15; 19:25-27.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 2:29-36

²⁹Bracia, wolno powiedzieć do was otwarcie, że patriarcha Dawid umarł i został pochowany w grobie, który znajduje się u nas aż po dzień dzisiejszy. ³⁰Więc jako prorok, który wiedział, że Bóg przysiągł mu uroczyście, iż jego Potomek zasiądzie na jego tronie, ³¹widział przyszłość i przepowiedział zmartwychwstanie Mesjasza, że ani nie pozostanie w Otchłani, ani ciało Jego nie ulegnie rozkładowi. ³²Tego właśnie Jezusa wskrzesał Bóg, a my wszyscy jesteśmy tego świadkami. ³³Wyniesiony na prawicę Boga, otrzymał od Ojca obietnicę Ducha Świętego i zesłał Go, ³⁴jak to sami widzicie i słyszycie. Bo Dawid nie wstąpił do nieba, a jednak powiada: Rzekł Pan do Pana mego: Siądź po prawicy mojej, ³⁵aż położę nieprzyjaciół Twoich podnóżkiem stóp Twoich. ³⁶Niech więc cały dom Izraela wie z niewzruszoną pewnością, że tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali, uczynił Bóg i Panem, i Mesjaszem».

2:29-31 Współczesnym czytelnikom z kręgu kultury zachodniej to, jak Piotr analizuje ten Psalm, może wydawać się dziwne, ponieważ posługuje się przy tym rabiniczną procedurą hermeneutyczną (to samo dotyczy Listu do Hebrajczyków). Piotr mógł usłyszeć w synagodze ten argument odniesiony do nadejścia Mesjasza, a teraz wie, że dotyczy on Jezusa z Nazaretu.

2:29 Piotr ukazuje, że Psalm 16, chociaż w pewnym sensie dotyczy Dawida (szczeg. 16:10b), nie może odnosić się tylko do niego.

2:30 „jako prorok” Żydzie wierzyli, że Bóg przemawia przez proroków. Mojżesz nazwany jest prorokiem (zob. Pwt 18:18). W żydowskim kanonie starotestamentowe księgi Jozuego, Sędziów, 1 i 2 Samuela oraz 1 i 2 Królewska określane były jako „prorocy wcześniejsi”. Po śmierci ostatniego z proroków, Malachiasza, rabini uznali objawienie za zakończone. To właśnie w tym żydowskim znaczeniu tego słowa (czyli „autora Pisma”) Dawid określony jest mianem proroka. Wcześniej w ST Bóg objawił Mojżeszowi (zob. Rdz 49), że Mesjasz będzie pochodził z pokolenia Judy. W 2 Sm 7 Bóg objawił, że będzie się wywodził z królewskiego rodu Dawida. W Psalmie 110 Bóg objawił, że będzie należał do kapłańskiego porządku Melchizedeka (zob. Dz 2:34-35).

▣ **„Bóg przysiągł mu uroczyście, iż jego Potomek zasiądzie na jego tronie”** Jest to streszczenie lub łączne odniesienie do 2 Sm 7:11-16; Ps 89:4-5 i 132:11. Pokazuje to, że dawny Boży zamysł ma być wypełniony w Jezusie z Nazaretu. Jego śmierć i zmartwychwstanie nie było „planem B”, tylko z ustalonym z góry, przed stworzeniem świata, planem odkupienia (zob. Ef 2:11-3:13).

2:31 „Chrystusa” [PL] Jest to greckie tłumaczenie słowa „Mesjasz” albo dosłownie „Pomazaniec” lub „Namaszczony”. Jezus był nie tylko synem Dawida, króla Izraela, ale także Synem Bożym, zasiadającym na tronie w niebie (zob. Psalm 110).

Temat specjalny: MESJASZ (na podstawie Dn 9:26)

Trudność w interpretacji tego wersetu wynika z potencjalnych znaczeń wiążących się z terminem „Mesjasz” lub „pomazaniec” (BDB 603, KB 645). Było to określenie namaszczenia jakiejś osoby specjalnym olejkiem, co oznaczało Boże powołanie i wyposażenie do jakiejś przywódczej funkcji.

1. Termin ten stosowany był do królów żydowskich (np. 1 Sm 2:10; 12:3; 24:6.10; 2 Sm 19:21; 23:1; Ps 89:52; 132:10.17; Lm 4:20; Ha 3:13; „Władca-Pomazaniec” w Dn 9:25)
2. Używano go wobec żydowskich kapłanów (tj. „namaszczeni kapłani” – Wj 29:7; np. Kpł 4:3.5.16; 6:15; 7:36; 8:12; być może także Ps 84:9-10; 133:2)
3. Nazywano tak patriarchów i proroków (zob. 1 Krn 16:22 i Ps 105:15, odnoszące się łącznie do ludu przymierza; być może także Ha 3:13) 4.
4. Stosowano go do proroków (zob. 1 Krl 19:16; być może także 1 Krn 29:22)
5. Zastosowano go w odniesieniu do Cyrusa (zob. Iz 45:1)
6. #1 i #2 są połączone w Psalmie 110 i Księdze Zachariasza 4
7. Opisywał szczególne przyjście Bożego króla z rodu Dawida, w celu zaprowadzenia nowej ery sprawiedliwości:
  - a. z pokolenia Judy (zob. Rdz 49:10)
  - b. z domu Jessego (zob. 2 Sm 7)
  - c. powszechne panowanie (zob. Ps 2; Iz 9:6; 11:1-5; Mi 5:1-4ff)
  - d. służba potrzebującym (zob. Iz 61:1-3)

Osobiście podoba mi się identyfikacja „namaszczonego” z Jezusem z Nazaretu (zob. J 1:41; 4:25) z powodu:

1. Zaprowadzenia wiecznego Królestwa w Dn 2 w czasie czwartego Imperium.
2. Przedstawienia w Dn 7:13 „syna człowieczego”, który otrzymuje wieczne Królestwo.
3. Dotyczących odkupienia fraz w Dn 9:24, wskazujących na kulminację historii upadłego świata.
4. Cytowania Księgi Daniela przez Jezusa w NT (zob. Mt 24:14; Mk 13:14).

Należy przyznać, że tytuł ten rzadko występuje w ST – być może tylko w Dn 9:25; a także że Jezus nie pasuje do ogólnego starotestamentowego opisu Mesjasza:

1. Nie był przywódcą w Izraelu
2. Nie został oficjalnie namaszczonego przez kapłana
3. Był zbawicielem nie tylko Izraela
4. Był nie tylko „Synem Człowieczym”, al. także, co szokujące, „Synem Bożym”

▣ „ani nie pozostanie w Otchłani, ani ciało Jego nie ulegnie rozkładowi” Nie wszystkie tłumaczenia biblijne oddają tę frazę jako cytat ze ST, ale w oczywisty sposób odnosi się ona do Psalmu 16. Więcej informacji na temat „ciała” zawiera Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: CIAŁO (*sarks*)

Termin ten jest najczęściej stosowany przez Pawła w liście do Galacjan, a jego teologiczne rozwinięcie następuje w liście do Rzymian. Uczni spierają się co do tego, jak scharakteryzować różne konotacje związane z tym słowem. Jego różne znaczenia bez wątpienia się na siebie nakładają. Poniższa lista stanowi zaledwie próbę zarysowania obszernego pola semantycznego tego określenia.

- A. ludzkie ciało (zob. J 1:14; Rz 2:28; 1 Kor 5:5; 7:28; 2 Kor 4:11; 7:5; 12:7; Gal 1:16; 2:16.20; 4:13; Flp 1:22; Kol 1:22.24; 2:5; 1 Tm 3:16)
- B. ludzkie pochodzenie (zob. J 3:6; Rz 1:3; 4:1; 9:3.5.8; 11:14; 1 Kor 10:18; Gal 4:23.29)
- C. osoba ludzka (zob. Rz 3:20; 7:5; 8:7-8; 1 Kor 1:29; 2 Kor 10:3; Gal 2:16; 5:24)
- D. po ludzku mówiąc (zob. J 8:15; 1 Kor 1:26; 2 Kor 1:12; 5:16; 10:2; Gal 6:12)
- E. ludzka słabość (zob. Rz 6:19; 7:18; 8:5-6.9; 2 Kor 10:4; Gal 3:3; 5:13.16.19-21; Kol 2:18)
- F. wrogość ludzi wobec Boga związana z konsekwencjami upadku (zob. Rz 7:14; 13:14; 1 Kor 3:1.3; Ef 2:3; Kol 2:18; 1 P 2:11; 1 J 2:16)

Należy tutaj podkreślić, że w NT ciało nie jest postrzegane jako złe, tak jak jest to w myśli greckiej. Dla filozofów greckich „ciało” było źródłem ludzkich problemów, a śmierć – wyzwoleniem od jego wpływu. Jednak w NT „ciało” jest polem duchowej walki (zob. Ef 6:10-18). Pozostaje przy tym neutralne. Fizyczne ciało można używać zarówno w dobrych, jak i złych celach.

2:32-33 „Jezusa (...) Boga (...) Ducha Świętego” Chociaż słowo „Trójca” nie występuje nigdzie w Biblii, koncepcji Trójjedynego Boga wymaga (1) boskość Jezusa i (2) osobowość Ducha. Biblia ukazuje tę ideę we fragmentach wymieniających trzy osoby Trójcy w ramach jednego kontekstu (zob. Dz 2:32-33; Mt 28:19; 1 Kor 12:4-6; 2 Kor 1:21-22; 13:14; Ef 4:4-6 i 1 P 1:2).

TEMAT SPECJALNY: TRÓJCA

Przyjrzyjmy się jednoczesnemu działaniu wszystkich trzech Osób Trójcy. Określenie „Trójca”, ukute przez Tertuliana, nie pojawia się w Biblii, ale koncepcja ta przenika jej karty.

- I. NT
  - A. Ewangelie
    1. Mt 3:16-17; 28:19 (i równoległe fragmenty)
    2. J 14:26
  - B. Dzieje Apostolskie – Dz 2:32-33.38-39
  - C. Paweł
    1. Rz 1:4-5; 5:1.5; 8:1-4.8-10
    2. 1 Kor 2:8-10; 12:4-6

3. 2 Kor 1:21-22; 13:14
  4. Ga 4:4-6
  5. Ef 1:3-14.17; 2:18; 3:14-17; 4:4-6
  6. 1 Tes 1:2-5
  7. 2 Tes 2:13
  8. Tt 3:4-6
- D. Piotr – 1 P 1:2
E. Juda – Jud 1:20-21

II. Także ST wspomina o pluralizmie Boga.

A. Stosowanie LICZBY MNOGIEJ w odniesieniu do Boga

1. Imię *Elohim* występuje w LICZBIE MNOGIEJ (zob. Temat specjalny: Imiona Boże), ale kiedy odnosi się do Boga, zawsze towarzyszy mu CZASOWNIK w LICZBIE POJEDYNCZEJ
2. „My” w Rdz 1:26-27; 3:22; 11:7
3. „Jedyny/Jeden” w *Szema* (BDB 1033) w Pwt 6:4 może być liczbą mnogą (jak w Rdz 2:24; Ez 37:17)

B. „Anioł Pański” (zob. Temat specjalny: Anioł Pański) był widzialnym przedstawicielem Boga

1. Rdz 16:7-13; 22:11-15; 31:11.13; 48:15-16
2. Wj 3:2.4; 13:21; 14:19
3. Sdz 2:1; 6:22-23; 13:3-22
4. Za 3:1-2

C. Bóg i Jego Duch są oddzielni, Rdz 1:1-2; Ps 104:30; Iz 63:9-11; Ez 37:13-14

D. Bóg (JHWH) i Mesjasz (*Adon*) są oddzielni, Ps 45:7-8; 110:1; Za 2:8-11; 10:9-12

E. Mesjasz i Duch są oddzielni, Za 12:10

F. Wszystkie trzy osoby wymienione są w Iz 48:16; 61:1

III. Boskość Jezusa i osobowość Ducha sprawiały problemy ściśle monoteistycznym pierwszym wiernym.

- A. Tertulian – podporządkowywał Syna Ojcu
- B. Orygenes – podporządkowywał Mu boską istotę Syna i Ducha
- C. Ariusz – odmawiał boskości Synowi i Duchowi
- D. Monarchianizm – przekonanie o sukcesywnych, chronologicznych przejawach jedyne Boga jako najpierw Ojca, potem Syna, a następnie Ducha

IV. Trójca jest powstałym w toku historii sformulowaniem opartym na materiale biblijnym.

- A. Pełna boskość Jezusa, równego Ojcu, została potwierdzona w 325 r. n.e. na soborze nicejskim (zob. J 1:1; Flp 2:6; Tt 2:13)
- B. Pełna osobowość i boskość Ducha równego Ojcu i Synowi została potwierdzona w 381 r. n.e. przez synod w Konstantynopolu
- C. Doktryna o Trójcy znalazła swój pełny wyraz w dziele Augustyna *De Trinitate*

Bez wątplenia stajemy tu w obliczu tajemnicy. NT potwierdza jednak jedną boską istotę (monoteizm) o trzech wiecznych, osobowych przejawach (Ojciec, Syn i Duch).

2:32 „Tego właśnie Jezusa wskrzesił Bóg” Zob. komentarz do Dz 2:24.

▣ „a my wszyscy jesteśmy tego świadkami” Dotyczy to tych, którzy widzieli zmartwychwstałego Chrystusa. Zob. zestawienie sytuacji, w których Jezus ukazywał się po swoim zmartwychwstaniu na podstawie książki Paula Barnetta *Jesus i the Rise of Early Christianity [Jezus i narodziny wczesnego chrześcijaństwa]* w Dz 1:3 (s. 12).

2:33 „na prawicę Boga” Jest to antropomorficzna metafora pozycji władzy, autorytetu i wstawiennictwa (zob. 1 J 2:1) zaczerpnięta z Ps 110:1 (najczęściej cytowanego Psalmu w NT) lub Ps 118:16. Bóg jest wiecznym Duchem, obecnym w fizycznym i duchowym stworzeniu. Aby o Nim mówić, ludzie muszą posługiwać się ziemskim językiem i koncepcjami, ale wszystkie są one (1) negacjami, (2) analogiami lub (3) metaforami. Nawet słowo „Ojciec” opisujące Boga czy też „Syn” na określenie Jezusa są przenośniami. Każda metafora ma swoje granice. Mają one przekazywać pewną centralną prawdę lub ideę dotyczącą bóstwa. Uważajmy na dosłowność! Z pewnością nie spodziewasz się, że kiedy znajdziesz się w niebie, spotkasz tam starego człowieka

i młodzieńca na tronie oraz krążącego nad ich głowami białego ptaka. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: ANTROPOMORFICZNE SŁOWNICTWO OPISUJĄCE BOGA

- I. Tego typu słownictwo (tj. opis bóstwa w kategoriach ludzkich) jest bardzo powszechne w ST (kilka przykładów).
- A. Fizyczne części ciała
1. oczy – Rdz 1:4.31; Wj 33:17; Lb 14:14; Pwt 11:12; Za 4:10
  2. ręce – Wj 15:17; Lb 11:23; Pwt 2:15
  3. ramię – Wj 6:6; 15:16; Pwt 4:34; 5:15
  4. uszy – Lb 11:18; 1 Sm 8:21; 2 Krl 19:16; Ps 5:1; 10:17; 18:6
  5. twarz – Wj 33:11; Kpł 20:3.5.6; Lb6:25; 12:8; Pwt 31:17; 32:20; 34:10
  6. palec – Wj 8:15; 31:18; Pwt 9:10; Ps 8:4
  7. głos – Rdz 3:8.10; Wj 15:26; 19:19; Pwt 26:17; 27:10
  8. stopy – Wj 24:10; Ez 43:7
  9. postać człowieka – Wj 24:9-11; Ps 47; Iz 6:1; Ez 1:26
  10. anioł Pański – Rdz 16:7-13; 22:11-15; 31:11.13; 48:15-16; Wj 3:4.13-21; 14:19; Sdz 2:1; 6:22-23; 13:3-22
- B. Fizyczne działania (kilka przykładów)
1. mówienie jako mechanizm stwarzania – Rdz 1:3.6.9.11.14.20.24.26
  2. chodzenie (tj. odgłos kroków) w ogrodzie Eden – Rdz 3:8; Kpł 26:12; Pwt 23:14; Ha 23:14
  3. zamknięcie drzwi arki Noego – Rdz 7:16
  4. wążanie ofiar – Rdz 8:21; Kpł 26:31; Am 5:21
  5. zstępowanie – Rdz 11:5; 18:21; Wj 3:8; 19:11.18.20
  6. pochowanie Mojżesza – Pwt 34:6
- C. Ludzkie emocje (kilka przykładów)
1. żal/zmiłowanie – Rdz 6:6-7; Wj 32:14; Sdz 2:18; 1 Sm 15:29.35; Am 7:3.6
  2. gniew – Wj 4:14; 15:7; Lb 11:10; 12:9; 22:22; 25:3-4; 32:10.13-14; Pwt 6:15; 7:4; 29:20
  3. zazdrość – Wj 20:5; 34:14; Pwt 4:24; 5:9; 6:15; 32:16.21; Joz 24:19
  4. obrzydzenie/wzgarda – Kpł 20:23; 26:30; Pwt 32:19
- D. Pojęcia rodzinne (kilka przykładów)
1. Ojciec
    - a. Izraela – Wj 4:22; Pwt 14:1; Iz 1:2; 63:16; 64:8; Jr 31:9; Oz 11:1
    - b. króla – 2 Sm 7:11-16; Ps 2:7
    - c. metafory ojcowskiego działania – Pwt 1:31; 8:5; 32:6-14; Ps 27:10; Prz 3:12; Jr 3:4.22; 31:20; Oz 11:1-4; Ml 3:17
  2. Rodzic – Oz 11:1-4
  3. Matka – Iz 49:15; 66:9-13 (analogia do karmiącej matki)
  4. Młody wierny kochanek – Oz 1-3
- II. Powody stosowania tego typu języka
- A. Objawianie się istotom ludzkim jest dla Boga koniecznością. Nie ma na to innego sposobu, niż posłużenie się słowami tego upadłego świata. Wszechobecne postrzeganie Boga jako mężczyzny jest antropomorfizmem, ponieważ Bóg jest duchem!
- B. Bóg wykorzystuje najbardziej znaczące aspekty ludzkiego życia, aby objawić się upadłej ludzkości (ojciec, matka, rodzic, kochanek).
- C. Chociaż czasem jest to potrzebne (np. Rdz 3:8), Bóg nie chce ograniczać się do jakiegokolwiek fizycznej formy (por. Wj 20; Pwt 5).
- D. Ostatecznym antropomorfizmem jest wcielenie Jezusa! Bóg stał się fizyczny, dotykalny (zob. 1 J 1:1-3). Boże poselstwo stało się Słowem Bożym (zob. J 1:1-18).

III. Pomocne omówienie tej kwestii znaleźć można w: *The International Standard Bible Encyclopaedia* [Międzynarodowej standardowej encyklopedii biblijnej] – G. B. Caird, *The Language i Imagery of the Bible* [Język i symbolika Biblii], rozdział 10, „Anthropomorphism”, [„Antropomorfizm”], s. 152-154.

▣ „obietnicę Ducha Świętego” ST obiecuje nowy dzień sprawiedliwości pod przewodnictwem Ducha, uczyniony możliwym przez dzieło Mesjasza.

1. J 7:39, nowy dzień nadszedł
2. Ga 3:14, błogosławieństwo Abrahama (zob. Rdz 12:3) dostępne jest teraz dla całego świata
3. Ef 1:13, wierzący w tej nowej epoce zapieczętowani są Duchem.

2:34 „jak to sami widzicie i słyszycie” W całym tym kazaniu podkreślany jest fakt, że jego słuchacze byli naoczni świadkami tych wydarzeń (wersety 14.22.32.33.36). Wiedzieli oni, że Piotr mówi prawdę, bo tam byli. Prawnicy nazywają to pierwotnym źródłem materiału dowodowego.

▣ „Rzekł Pan do Pana mego” Jest to cytat z Psalmu 110:1 (JHWH (...) Adon). Jezus odwołuje się do niego w Mt 22:41-46. W NT ukazują on dwoisty charakter Królestwa: Jezus już zasiada po prawicy Boga, ale Jego wrogowie nie leżą jeszcze u Jego stóp. Zob. Temat specjalny: Królestwo Boże w Dz 1:3.

2:36 „Niech więc cały dom Izraela” Odnosi się to do żydowskich przywódców i ludu – tych, do których zwraca się Piotr. Stwierdza, że starotestamentowe proroctwo zostało wypełnione i osiągnęło swój punkt kulminacyjny w Jezusie z Nazaretu. Zob. Temat specjalny: Królestwo Boże w Dz 1:3.

▣

GPNT „Niezawodnie więc niech poznaje”

BP „Niech więc nikt (...) nie ma żadnej wątpliwości”

BW „Niechże tedy wie z pewnością”

BWP „Niech więc (...) trwa w przekonaniu niewzruszonym”

PL „niech wie to na pewno”

Odzwierciedla to dwa greckie słowa: przysłówek *afalōs*, oznaczający „porządnie zamocować” (metaforyczne znaczenie: „niezawodnie” [GPNT], zob. Dz 16:23) oraz tryb rozkazujący strony czynnej określenia *ginōskō*, „wiedzieć”. Ci naoczni świadkowie ostatniego tygodnia życia Jezusa, Jego śmierci i zmartwychwstania nie mogli wątpić w prawdziwość słów Piotra.

▣ „Panem i Chrystusem” [PL] Termin „pan” (*kurios*) może być stosowany w ogólnym znaczeniu lub zawężonym sensie teologicznym (zob. Dz 2:21). Może oznaczać „pana”, „właściciela”, „męża” lub „w pełni Boga i człowieka”. W ST słowa tego (*adon*) zaczęto używać ze względu na ostrożność Żydów co do wymawiania związanego z przymierzem Bożego imienia JHWH wywodzącego się z hebrajskiego czasownika „być” (zob. Wj 3:14). Obawiali się łamania przykazania „Nie będziesz wzywał imienia Pana, Boga twego, do czczych rzeczy” (zob. Wj 20:7, Pwt 5:11). Myśleli, że jeśli nie będą wymawiać go w ogóle, nie wezwą go nadaremnie – zastąpili je więc hebrajskim słowem *Adonai*, którego znaczenie było podobne do greckiego terminu *Kurios* (Pan). Autorzy NT posługiwali się tym określeniem dla oddania pełnej boskości Chrystusa. Fraza „Jezus jest Panem” była publicznym wyznaniem wiary i formułą chrzcielną wczesnego Kościoła (zob. Rz 10:9-13; 1 Kor 12:3; Flp 2:11). Zob. Temat specjalny: Imiona Boże w Dz 1:6.

„Chrystus” to grecki odpowiednik hebrajskiego określenia „Mesjasz”, oznaczającego „Pomazaniec” lub „Namaszczony” (zob. Dz 2:31.36; 3:18.20; 4:26; 5:42; 8:5; 9:22; 17:3; 18:5.28; 26:23). Oznaczało „kogoś powołanego i wyposażonego przez Boga do wykonania konkretnego zadania”. W ST funkcjonowały trzy grupy namaszczonych przywódców: kapłani, królowie oraz prorocy. Jezus wypełnił wszystkie te trzy role (zob. Hbr 1:2-3). Zob. Temat specjalny: Mesjasz w Dz 2:31.

Posługując się oboma tymi starotestamentowymi tytułami w odniesieniu do Jezusa z Nazaretu Łukasz stwierdza zarówno Jego boskość (zob. Flp 2:6-11, zob. Temat specjalny w Dz 2:32), jak i mesjańskość (zob. Łk 2:11). Niewątpliwie przygotowuje to grunt dla zwiastowania (*kerygmy*) pozostałych zapisanych w Dziejach Apostolskich kazań!

Zob. Temat specjalny: Kerygma wczesnego Kościoła w Dz 2:14.

▣ „tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali” Piotr oskarża mieszkańców Jerozolimy o obłudę w sprawie śmierci Jezusa. Wszyscy upadli ludzie są tego winni. Zob. komentarz do Dz 2:23.

▣ „tego Jezusa” Określenie „tego Jezusa” (zob. Dz 2:23.32.36) łączy zwiastowanego przez Piotra historycznego Jezusa ze zmartwychwstałym, wywyższonym Chrystusem. Obie koncepcje są prawdziwe. Biblia

nie czyni rozróżnienia pomiędzy wczesnym Jezusem a Jezusem wiary.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 2:37-42

³⁷Gdy to usłyszeli, przejęli się do głębi serca: «Cóż mamy czynić, bracia?» - zapytali Piotra i pozostałych Apostołów. ³⁸«Nawróćcie się - powiedział do nich Piotr - i niech każdy z was ochrzci się w imię Jezusa Chrystusa na odpuszczenie grzechów waszych, a weźmiecie w darze Ducha Świętego. ³⁹Bo dla was jest obietnica i dla dzieci waszych, i dla wszystkich, którzy są daleko, a których powoła Pan Bóg nasz». ⁴⁰W wielu też innych słowach dawał świadectwo i napominał: «Ratujcie się spośród tego przewrotnego pokolenia!». ⁴¹Ci więc, którzy przyjęli jego naukę, zostali ochrzczeni. I przyłączyło się owego dnia około trzech tysięcy dusz. ⁴²Trwali oni w nauce Apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwach.

2:37 „przejęli się do głębi serca” Dosłownie fraza ta brzmi „przekłuli_sobie serce”. W GPNT znajduje się adnotacja, że jest to metafora lęku. Jest to grecki termin *kata* w połączeniu z *nussō*. Ten sam rdzeń występuje w J 19:34 odnośnie przekłucia boku Jezusa. Kazanie Piotra przykuło tych słuchaczy do prawdy ewangelii. W oczywisty sposób odnosi się to do bycia przekonanym przez Ducha Świętego i z konieczności poprzedza dostąpienie zbawienia (zob. J 16:8-11; Rz 3:21-31).

2:38 „Nawróćcie się” Jest to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego, oznaczający podjęcie rozstrzygającej decyzji. Hebrajskie określenie na „nawrócenie” wskazywało na zmianę w działaniu, natomiast grecki termin dotyczył zmiany zdania. Nawrócenie to gotowość do zmiany. Nie oznacza, że człowiek zupełnie przestaje grzeszyć, tylko że pragnie podobać się Bogu, a nie sobie. Jako upadli ludzie żyjemy dla siebie, ale jako wierzący żyjemy dla Boga. Nawrócenie i wiara są ustanowionymi przez Boga warunkami zbawienia (zob. Mk 1:15; Dz 3:16.19; 20:21). Jezus powiedział: „jeśli się nie nawrócicie, wszyscy tak samo zginiecie” (zob. Łk 13:3.5). Nawrócenie jest Bożą wolą dla upadłego człowieka (zob. 2 P 3:9, Ez 18:23.30.32). Nawrócenie jako warunek zbawienia to część tajemnicy Bożej suwerenności i wolnej woli człowieka. Paradoks (lub inaczej para dialektyczna) polega na tym, że zbawienie jest też Bożym darem (zob. Dz 5:31; 11:18 i 2 Tm 2:25). Biblijne przedstawienie Bożej inicjującej łaski i niezbędnej reakcji człowieka w ramach przymierza zawsze cechuje się napięciem. Nowe przymierze, podobnie jak stare, opiera się na zasadzie „jeśli... to...”. W NT użytych jest kilka różnych terminów związanych z koncepcją nawrócenia.

TEMAT SPECJALNY: NAWRÓCENIE W STARYM TESTAMENCIE

Koncepcja ta jest kluczowa, ale trudna do zdefiniowania. Większość z nas posiada jakąś jej definicję opartą na naszej przynależności wyznaniowej. Jednakże zazwyczaj „ustalone” teologiczne definicje nakładane są na kilka hebrajskich (i greckich) słów, które nie wskazują na te „ustalone” definicje. Należy pamiętać, że autorzy NT (poza Łukaszem) byli myślicielami hebrajskimi posługującymi się określeniami greki koine, należy więc zacząć od samych terminów hebrajskich. Zasadniczo są dwa:

1. *nacham* (BDB 636, KB 688)
2. *szub* (BDB 996, KB 1427)

Wydaje się, że pierwszy z nich, *nacham*, pierwotnie oznaczał „zaczepnąć głęboki oddech”. Stosowany jest on w kilku znaczeniach:

- a. „pociecha” (np. Rdz 5:29; 24:67; 27:42 [Nowa Biblia Gdańska]; 37:35; 38:12 [Biblia Gdańska]; 50:21; często używany w imionach, zob. 2 Krl 15:14; 1 Krn 4:19; Ne 1:1; 7:7; Na 1:1)
- b. „żałować” (np. Rdz 6:6-7)
- c. „zmienić zdanie” (np. Wj 13:17; 32:12.14; Lb 23:19; Hi 42:5-6)
- d. „litość” (np. Pwt 32:36)

Zauważmy, że wszystkie te znaczenia wiążą się z głębokimi emocjami. Oto klucz: głębokie uczucia prowadzące do działania. Ta zmiana działania często skierowana jest do innych osób, ale także do Boga. To właśnie zmiana nastawienia i działania wobec Boga nadaje temu określeniu tak ogromnego znaczenia teologicznego. Należy jednak zachować tutaj ostrożność. O Bogu także jest mowa, że się „nawrócił” (zob. Rdz 6:6.7; Wj 32:14; Sdz 2:18; 1 Sm 15:11.35; Ps 106:45), ale nie wynika to z żalu za grzech lub błąd. Jest to literacki sposób ukazania Bożego współczucia i troski (zob. Lb 23:19; 1 Sm 15:29; Ps 110:4; Jr 4:27-28;

Ez 24:14). Słuszna kara za grzech i bunt zostaje darowana, jeśli grzesznik naprawdę odwróci się od swojego grzechu i zwróci do Boga. Jest to reorientacja życia.

Drugi termin, *szub*, oznacza „skręcić” (odwrócić się, wrócić, zwrócić się do). Czasownik *szub* (BDB 996, KB 1427) oznacza zasadniczo „zawrócić” lub „wrócić”. Może być stosowany następująco:

1. odwracanie się od Boga, Lb 14:43; Joz 22:16.18.23.29; Sdz 2:19; 8:33; 1 Sm 15:11; 1 Krl 9:6; Jr 3:19; 8:4
2. zwracanie się do Boga, 1 Krl 8:33.48; 2 Krn 7:14; 15:4; 30:9; Ps 51:15; 116:7; Iz 6:10; 10:21-22; 31:6; Jr 3:7.12.14.22; 4:1; 5:3; Oz 3:5; 5:4; 6:1; 7:10.16; 11:5; 14:2-3; Am 4:6.8-11 (warto zwrócić szczególną uwagę na Jr 7 i Am 4)
3. JHWH początkowo zapowiada Izajaszowi, że Juda się nie nawróci (zob. Iz 6:10), ale – nie po raz pierwszy w tej księdze – wzywa lud do powrotu do Siebie.

Nawrócenie jest nie tyle emocją, co postawą wobec Boga – reorientacją życia z siebie na Niego. Oznacza gotowość do zmieniania się i bycia przemienianym. Nie jest to zupełne zaprzestanie grzeszenia, ale codzienne zaprzestawanie świadomego buntu! Jest odwróceniem egocentrycznych skutków upadku opisanego w Rdz 3. Oznacza, że Boży obraz i podobieństwo (Rdz 1:26-27), choć uszkodzone, zostały przywrócone! Wspólnota upadłej ludzkości z Bogiem stała się znowu możliwa.

W ST nawrócenie oznacza przede wszystkim „zmianę działania”, podczas gdy „nawrócenie” w NT oznacza głównie „zmianę zdania” (zob. Temat specjalny: Nawrócenie [NT]). I jedno, i drugie jest niezbędne dla prawdziwie biblijnego nawrócenia. Należy także uświadomić sobie, że nawrócenie jest zarówno początkowym aktem, jak i ciągłym procesem. Początkowy akt widoczny jest w Mk 1:15; Dz 3:16.19; 20:21, a ciągły proces w 1 J 1:9; Ap 2 i 3. Nawrócenie nie jest czymś opcjonalnym (zob. Łk 13:3.5)!

Jeśli prawdą jest, że dwoma wymaganiami przymierza są „nawrócenie” i „wiara” (np. Mt 3:2; 4:17; Mk 1:4.15; 2:17; Łk 3:3.8; 5:32; 13:3.5; 15:7; 17:3), określenie *nacham* dotyczy silnych uczuć związanych z uznaniem swojego grzechu i odwróceniem się od niego, a *szub* odnosi się do odwrócenia od grzechu i zwrócenia ku Bogu (jeden przykład tych dwóch duchowych działań zawarty jest w Am 4:6-11, „aleście do Mnie nie powrócili” [pięciokrotnie] i Am 5:4.6.14, „Szukajcie Mnie (...) Szukajcie Jahwe (...) Szukajcie dobra, a nie zła”).

Pierwszym wielkim przykładem mocy nawrócenia jest grzech Dawida z Batszebą (zob. 2 Sm 12; Ps 32 i 51). Jego konsekwencje dla Dawida, jego rodziny i Izraela nie zostały usunięte, ale Dawid został przywrócony do wspólnoty z Bogiem. Nawet zły król Manasses może się nawrócić i otrzymać przebaczenie (zob. 2 Krn 33:12-13).

Oba te terminy zastosowane są paralelnie w Ps 90:13. Niezbędne jest uznanie grzechu i celowe, osobiste odwrócenie się od niego, oraz pragnienie szukania Boga i Jego sprawiedliwości (zob. Iz 1:16-20). Nawrócenie ma aspekt poznawczy, osobisty i moralny. Wymagane są wszystkie trzy – zarówno by nawiązać nową więź z Bogiem, jak i ją utrzymać. Głębokie uczucie żalu zmienia się w trwałe oddanie Bogu i dla Boga.

▣ „niech każdy z was ochrzci się” Jest to kolejny aoryst strony biernej trybu rozkazującego. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: CHRZEST

I. Chrzest w życiu Żydów

A. W pierwszym i drugim stuleciu chrzest był powszechnym rytuałem wśród Żydów.

1. przygotowanie do uwielbienia w świątyni (tj. rytuał oczyszczenia)

2. chrzest prozelitów
Jeśli ktoś pochodzenia pogańskiego miał stać się w pełni dzieckiem Izraela, musiał wypełnić trzy zadania:
  - a. obrzezanie, jeśli był mężczyzną
  - b. ochrzcenie się przez zanurzenie w obecności trzech świadków
  - c. złożenie ofiary w świątyni
3. akt oczyszczenia (zob. Kapłańska 15)

W sekciarskich grupach funkcjonujących w 1 w. n.e. na terenie Palestyny, takich jak Esseńczycy, chrzest był najwyraźniej powszechnym, wielokrotnym doświadczeniem. Jednak w głównym nurcie judaizmu Janowy chrzest nawrócenia byłby upokarzający jako poddanie się prawowitego dziecka Abrahama rytuałowi przyjęcia poganina.

B. Jeżeli chodzi o ceremonialne obmywania, podać można kilka precedensów ze ST.

1. jako symbol duchowego oczyszczenia (zob. Iz 1:16)
2. jako rytuał odprawiany regularnie przez kapłanów (zob. Wj 19:10; Kpł 16)
Należy zaznaczyć, że wszystkich innych chrztów w kulturze żydowskiej pierwszego wieku dokonywano samodzielnie. Tylko wezwanie Jana Chrzciciela angażowało także jego jako oceniającego (zob. Mt 3:7-12) i udzielającego tego aktu nawrócenia (zob. Mt 3:6).

II. Chrzest w Kościele

A. Cele teologiczne

1. przebaczenie grzechu – Dz 2:38; 22:16
2. przyjęcie Ducha Świętego – Dz 2:38 (Dz 10:44-48)
3. zjednoczenie z Chrystusem – Gal 3:26-27
4. członkostwo w kościele – 1 Kor 12:13
5. symbol duchowego zwrotu – 1 P 3:20-21
6. symbol duchowej śmierci i zmartwychwstania – Rz 6:1-5

B. We wczesnym kościele chrzest był okazją do publicznego wyznania wiary. Nie był on mechanizmem zbawienia, tylko możliwością werbalnego potwierdzenia wiary (tj. prawdopodobnie „Jezus jest Panem”). Pamiętajmy, że wczesny kościół nie miał budowli i spotykał się w domach, a często także w kryjówkach ze względu na prześladowania.

C. Wielu komentatorów twierdziło, że 1 List Piotra to kazanie z okazji chrztu. Choć jest to możliwe, są także inne opcje. Faktem jest, że Piotr często posługuje się chrztem jako kluczowym aktem wiary (zob. Dz 2:38.41; 10:47). Nie było to jednak (i nie jest) sakramentalne wydarzenie, tylko wyraz wiary, symbolizujący śmierć, pogrzeb i zmartwychwstanie oraz identyfikację wierzącego z doświadczeniami Chrystusa (zob. Rz 6:7-9; Kol 2:12). Akt ten jest symboliczny, a nie sakramentalny; stanowi on okazję do wyznania wiary, a nie mechanizm zbawienia.

III. Chrzest i nawrócenie w Dz 2:38

Na stronie 28 książki *Dz [Dzieje]*, Curtis Vaughan zawarł interesujący przypis:

„Greckie słowo oznaczające ‘ochrzczony’ to tryb rozkazujący trzeciej osoby; słowo ‘nawrócić się’ to tryb rozkazujący drugiej osoby. To przejście od bardziej bezpośredniego nakazu skierowanego do drugiej osoby do mniej bezpośredniej trzeciej osoby słowa ‘ochrzczony’ oznacza, że podstawowym i pierwotnym wymaganiem Piotra było nawrócenie”.

Jest to zgodne z tym, na czym skupiało się nauczanie Jana Chrzciciela (zob. Mt 3:2) i Jezusa (zob. Mt 4:17). Nawrócenie wydaje się być duchowym kluczem, chrzest natomiast – zewnętrznym wyrazem tej duchowej przemiany. W Nowym Testamencie nie ma żadnej mowy o nieochrzczonych wierzących! Dla wczesnego Kościoła chrzest był publicznym wyznaniem wiary. To okazja do publicznego wyznania wiary w Chrystusa, a nie mechanizm, na zasadzie którego działa zbawienie! Należy pamiętać, że drugie kazanie Piotra nie wspomina o chrzcie – w przeciwieństwie do nawrócenia (zob. 3:19; Łk 24:17). Chrzest był przykładem, który dał nam Jezus (zob. Mt 3:13-18). Chrzest jest też Jego nakazem (zob. Mt 28:19). Współczesne zagadnienie konieczności chrztu dla zbawienia nie jest poruszane w Nowym Testamencie; chrztu oczekiwano od wszystkich wierzących. Musimy jednak wystrzegać się także mechanistycznego sakramentalizmu! Zbawienie jest kwestią

▣ „w imię Jezusa Chrystusa” Jest to hebrajski idiom (odzwierciedlony w J1 3:5) odnoszący się do osoby lub charakteru Jezusa. Bardzo możliwe, że formułą chrzcielną wczesnego Kościoła, powtarzaną przez kandydata, były słowa „Wierzę, że Jezus jest Panem” (zob. Rz 10:9-13; 1 Kor 1:13.15). Był to wyraz zarówno przekonania teologicznego, jak i osobistego zaufania. W Wielkim Posłannictwie w Mt 28:19-20 formułą chrzcielną są imiona Trójcy. Pozwól, że to powtórzę: musimy wystrzegać się mechanistycznego sakramentalizmu. Kluczem nie jest tytuł ani formuła, tylko serce przyjmującego chrzest. Czytaj więcej na temat „Chrystusa” w Temacie specjalnym w Dz 2:31.

GPNT „ku uwolnieniu (od) grzechów waszych”
BP „dla odpuszczenia grzechów”
BW, BWP „na odpuszczenie grzechów waszych”
PL „dla odpuszczenia waszych grzechów”

Teologiczne pytanie brzmi: jaką funkcję pełni *eis* („ku”, „dla”, „na”)? Czy przebaczenie związane jest z nawróceniem, czy przyjęciem chrztu? Czy jest zależne od nawrócenia i/lub chrztu? Spójnik *eis* może być stosowany na różne sposoby. Najpowszechniejsze użycie to „z myślą o” albo „w celu”. Większość baptystycznych uczonych wybiera opcję „z powodu” ze względów teologicznych, jest to jednak mało prawdopodobna możliwość. Nasze założenia wstępne często funkcjonują nawet na poziomie analizy gramatycznej. Musimy pozwolić Biblii przemawiać w kontekście, weryfikować konkretne fragmenty z paralelnymi tekstami i na tej podstawie budować nasze teologie systematyczne. Wszyscy interpretatorzy są uwarunkowani przez historię, denominację i własne doświadczenia. Przebaczenie przez wiarę w Chrystusa jest powtarzającym się tematem w kazaniach relacjonowanych przez Dzieje Apostolskie (tj. Piotr 2:38; 3:19; 5:31; 10:43 i Paweł 13:38).

▣ „weźmiecie w darze Ducha Świętego” Jest to tryb orzekający czasu przyszłego strony medialnej (deponens). Dar Ducha był:

1. Zapewnionym zbawieniem
2. Zamieszkującą w nich obecnością
3. Wyposażeniem do służby
4. Rosnącym podobieństwem do Chrystusa.

Nie możemy utrzymywać, że konieczne są wszystkie elementy lub określona kolejność wydarzeń, ponieważ w różnych sytuacjach opisywanych w Dziejach Apostolskich wygląda to inaczej. Zamysłem tej książki nie było ustanowienie standardowej formuły lub sekwencji teologicznej (zob. *How to Read the Bible For All Its Worth [Jak czytać Biblię]*, s. 94-112), tylko utrwalenie wydarzeń, które miały miejsce.

Czy interpretator powinien używać tego tekstu dla potwierdzenia kolejności czynności prowadzących do zbawienia: nawrócenie, chrzest, przebaczenie, a następnie dar Ducha? Zgodnie z moją teologią Duch działa od początku (zob. J 6:44.65) i pełni kluczową rolę w całym procesie przekonywania (zob. J 16:8-12), nawrócenia (zob. Dz 5:31; 11:18; 2 Tm 2:25) i wiary. Duch jest zasadniczy i niezbędny (zob. Rz 8:9) od początku do końca. Jego rola z pewnością nie może rozpoczynać się na samym końcu!

Jedną z książek, które pomogły mi wyzbyć się mojej denominacyjnej indoktrynacji i pozwolić, aby Biblia przemówiła z mocą, jest, *Answers to Questions [Odpowiedzi na pytania]* F. F. Bruce’a. Autor zawarł w niej kilka trafnych spostrzeżeń na temat Dz 2:38. Moją uwagę przykuła następująca myśl:

„Otrzymanie Ducha mogło nastąpić przed chrztem (Dz 10:44), po chrzcie (Dz 2:38) lub po chrzcie i nałożeniu rąk przez apostołów (Dz 8:16; 19:54)” (s. 167).

Jako współcześni ludzie chcemy jasnych i możliwych do potwierdzenia sformułowań doktrynalnych, ale zazwyczaj są one reakcją na metodę interpretacji Biblii zwaną „dowodzeniem wersetami” i wybierają tylko te teksty, które pasują do ich wstępnych założeń i tendencji (zob. seminarium na temat interpretacji Biblii na stronie www.freebiblecommentary.org [na chwilę obecną dostępne w języku angielskim – przyp. tłum.]).

2:39 „Bo dla was jest obietnica i dla dzieci waszych” Jest to starotestamentowa, zbiorowa, wielopokoleniowa, rodzinna koncepcja (zob. Wj 20:5-6 i Pwt 5:9-10; 7:9). Na wiarę dzieci wpływali rodzice i rodzice byli za nią odpowiedzialni (zob. Pwt 4:9; 6:6-7; 20-25; 11:19; 32:46). Ten zbiorowy wpływ ma także swój straszliwy aspekt w świetle Mt 27:25 („Krew Jego na nas i na dzieci nasze”).

Obietnica wpływu wiary na przestrzeni wielu pokoleń pomaga mi ufać, że Bóg posłuży się moją wiarą, aby wpływać na moich potomków, błogosławić ich i chronić (zob. Pwt 7:9). Nie zaprzecza to osobistej odpowiedzialności, uzupełnia ją jednak o element zbiorowego wpływu. Moja wiara i wierna służba w

Chrystusie ma wpływ na moją rodzinę, rodziny moich dzieci, itd. (zob. Pwt 7:9). Cóż za pocieszająca nadzieja i motywująca obietnica! Wiara jest przekazywana w rodzinach!

W Dziejach Apostolskich Boża obietnica (2:39) obejmuje kilka kwestii odwołujących się do ST:

1. Przebaczenie grzechów – Dz 2:38; 3:19; 5:31; 10:43; 13:38-39; 26:18
2. Zbawienie – Dz 2:21; 4:12; 11:14; 13:26; 16:31
3. Duch – Dz 2:38-39; 3:19; 5:32; 8:15-18; 10:44-48; 19:6
4. Czas wytnięcia [PL] – Dz 3:20

▣ „dla wszystkich, którzy są daleko” Piotr zwraca się do Żydów. Fraza ta pierwotnie odnosiła się do Żydów na wygnaniu, którzy mieli zostać sprowadzeni z powrotem do Ziemi Obiecanej (zob. Iz 57:19). W innych fragmentach wydaje się ona jednak dotyczyć pogan, tak dalekich od poznania JHWH (zob. Iz 49:1; Za 6:15). Dobra nowina ewangelii jest taka, że jedyny prawdziwy Bóg (tj. monoteizm), który stworzył wszystkich ludzi na swój obraz (zob. Rdz 1:26-27), chce cieszyć się wspólnotą z nimi wszystkimi (zob. 1 Tm 2:4; 2 P 3:9). Taka jest nadzieja jedności wszystkich ludzi w Chrystusie. W Nim nie ma już Żydów i pogan, niewolników i wolnych, mężczyzn i kobiet – wszyscy są jedno (zob. Ef 2:11-3:13). Paweł cytuje właśnie ten fragment zwracając się do pogan w Ef 2:13 i 17. Nowa era Ducha przyniosła z sobą nieoczekiwaną jedność!

TEMAT SPECJALNY: MONOTEIZM

Ludzkość zawsze czuła, że rzeczywistość jest czymś więcej, niż samą sferą fizyczną (tj. doświadczała rzeczy, które pozostawały poza jej kontrolą, takich jak burze, zaćmienia, komety, pogoda, zjawiska przyrody, śmierć itp.). Antropolodzy podają, że w grobach prymitywnych hominidów znajduje się rzeczy w oczywisty sposób przewidziane dla życia po śmierci, które postrzegane było jako przedłużenie ziemskiej egzystencji.

Pierwszą kulturą posługującą się pismem była kultura sumeryjska, której przedstawiciele zamieszkiwali tereny wokół południowej części Tygrysu i Eufratu. Zapoczątkowana została około 10 000 – 8 000 r. p.n.e. Pisano wiersze wyrażające ich spojrzenie na bogów i interakcje z nimi. Przedstawiani byli oni w dużej mierze tak, jak ludzie, ze wszystkimi ich słabościami. Tradycje te przekazywane były w formie ustnej na długo przed ich zapisaniem.

Teologicznie miała miejsce progresja od:

1. animizmu do
2. politeizmu do
3. najwyższego boga (lub dualizmu)

Koncepcja „monoteizmu” (jedynego osobowego, etycznego Boga bez żeńskiej towarzyszkii), a nie tylko „najwyższego boga” w politeizmie lub dobrego boga irańskiego dualizmu (Zoroastrianizm), jest wyjątkowa dla Izraela (Abraham i Hiob, 2000 r. p.n.e.). Znany jest tylko jeden wyjątek w Egipcie (Amenhotep IV, znany również jako Echnaton, 1367-1350 lub 1386-1361 r. p.n.e., który czcił *Atena*, boga słońca, jako jedynego boga). Zob. J. Assmann, *The Mind of Egypt [Egipski umysł]*, s. 216-217.

Koncepcję tę wyrażają liczne starotestamentowe frazy:

1. „nie ma nikogo jak Pan”, Wj 8:6; 9:14; Pwt 33:26; 1 Krl 8:23
2. „poza Nim nie ma innego”, Pwt 4:35.39; 32:39; 1 Sam 2:2; 2 Sam 22:32; Iz 45:21; 44:6.8; 45:6.21
3. „JHWH jest jedyny”, Pwt 6:4; Rz 3:30; 1 Kor 8:4.6; 1 Tm 2:5; Jk 2:19
4. „nie ma nikogo podobnego Tobie”, 2 Sam 7:22; Jer 10:6
5. „tylko Ty jesteś Bogiem”, Ps 86:10; Iz 37:16
6. „Boga utworzonego przede Mną nie było ani po Mnie nie będzie”, Iz 43:10
7. „nie ma innego. Poza Mną ... nie ma innego”, Iz 45:5.6.22
8. „On jest źródłem wszystkiego”, Iz 45:7 (zob. Am 3:6)
9. „nie ma innego. Bogowie nie istnieją”, Iz 45:14.18
10. „nie ma innego boga prócz Mnie”, Iz 45:21

11. „nie ma innego ... nikogo nie ma jak Ja”, Iz 46:9

Trzeba przyznać, że ta kluczowa doktryna objawiana była stopniowo, progresywnie. Wczesne twierdzenia mogły być rozumiane jako „henoizm” lub praktyczny monoteizm (inni bogowie istnieją, tj. Joz 24:15; 1 Krl 18:21), ale dla nas jest tylko jeden Bóg (zob. Wj 15:11; 20:2-5; Pwt 5:7; 6:4.14; 10:17; 32:12; 1 Krl 8:23; Ps 83:19; 86:8; 136:1-9).

Pierwsze teksty, które zaczynają zaznaczać pojedynczość (monoteizm filozoficzny) są wczesne (zob. Wj 8:6; 9:14; 20:2-3; Pwt 4:35,39; 33:26). Pełne oświadczenia znaleźć można w Iz 43-46 (zob. 43:10-11; 44:6.8; 45:7.14.18.22; 46:5.9).

ST deprecjonuje bogów narodów:

1. jako dzieło ludzkich rąk – Pwt 4:28; 2 Krl 19:18; Ps 115:4-8; 135:15-18; Iz 2:8; 17:8; 37:19; 40:19; 41:7.24.29; 44:10.12; 46:6-7; Jer 10:3-5; Ap 9:10
2. demony – Pwt 32:17; Ps 106:37; Iz 8:19; 19:3c; 1 Kor 10:20; Ap 9:20
3. nicość, pustka - Pwt 32:21; 2 Krl 17:15; Ps 31:7; Iz 2:18; 41:29; Jer 2:5; 8:19; 10:8; 14:22
4. nie są bogami - Pwt 32:21; 2 Krl 13:9; Iz 37:19; Jer 2:11; 5:7; 1 Kor 8:4-5; 10:20; Ap 9:20

NT nawiązuje do Pwt 6:4 w Rz 3:30; 1 Kor 8:4.6; Ef 4:6; 1 Tm 2:5 i Jk 2:19. Jezus cytuje ten fragment jako największe przykazanie w Mt 22:36-37; Mk 12:29-30; Łk 10:27. Zarówno ST, jak i NT potwierdzają rzeczywistość istnienia innych bytów duchowych (demonów, aniołów), ale tylko jednego stwórcy/odkupiciela – Boga (JHWH, Rdz 1:1).

Cechy biblijnego monoteizmu są następujące:

1. Bóg jest jeden i wyjątkowy (ontologia jest założona, nie określona)
2. Bóg jest osobowy (zob. Rdz 1:26-27; 3:8)
3. Bóg jest etyczny (zob. Wj 34:6; Ne 9:17; Ps 103:8-10)
4. Bóg stworzył ludzi na Swój obraz (Rdz 1:26-27) do wspólnoty (tj. #2). Jest zazdrosnym Bogiem (zob. Wj 20:5-6)

Na podstawie NT:

1. Bóg posiada trzy wieczne, osobowe przejawy (zob. Temat specjalny: Trójca w 8:11)
2. Chrystus jest doskonałym i pełnym objawieniem Boga (zob. J 1:1-14; Kol 1:15-19; Hbr 1:2-3)
3. Bożym odwiecznym planem odkupienia upadłej ludzkości jest ofiarowanie Jego jedyne Syna (Iz 53; Mk 10:45; 2 Kor 5:21; Flp 2:6-11; List do Hebrajczyków)

▣ „**a których powoła Pan Bóg nasz**” Jest to aoryst strony medialnej (deponens) trybu łączącego. Pierwotnie odnosił się do Żydów w diasporze. Bóg zawsze jest stroną inicjującą (strona medialna, zob. J 6:44.65). Z Ez 18:32; J 3:16; 1 Tm 2:4; 2 P 3:9 wiemy, że On na jakimś poziomie wzywa do siebie wszystkich ludzi. Muszą oni jednak odpowiedzieć (tj. tryb łączący). W Biblii terminy „wielu” i „wszyscy” są paralelne (por. Iz 53:6, „wszyscy” i Iz 53:11.12, „wielu” lub Rz 5:18, „wszyscy” i Rz 5:19, „wielu”). Boże serce bije dla zgubionej ludzkości uczynionej na Jego obraz (zob. Rdz 1:26-27), stworzonej do wspólnoty z Nim (zob. Rdz 3:8)!

2:40 „W wielu też innych słowach” Jest to tekstualny dowód na to, że kazania odnotowane w Dziejach Apostolskich są streszczeniami. To samo dotyczy nauczania i kazań Jezusa opisanych w Ewangeliach. Natchnienie i prawdziwość tych streszczeń jest naszym wstępnym założeniem. W świecie I w. n.e. ustne przemowy i ich zapamiętywanie były na porządku dziennym.

▣ „**dawał świadectwo**” Użyty tu grecki termin (*dia plus marturomai*) często występuje u Łukasza (zob. Dz 2:40; 8:25; 10:42; 18:5; 20:21.23.24; 23:11; 28:23; Łk 16:28). Ewangelia cechuje się pilnością i ostatecznością, której nie można zignorować – czy to jeśli chodzi o jej zwiastowanie, czy słuchanie.

▣ „**napominał**” Człowiek musi odpowiedzieć na Bożą ofertę w Chrystusie (zob. J 1:12; 3:16; Rz 10:9-13). Jest to paradoks Bożej suwerenności i wolnej woli człowieka (zob. Flp 2:12-13).

GPNT „Dajcie się zbawić”
BP „Uwolnijcie się”
BW, PL „Ratujcie się”
BWP „Starajcie się wyrwać”

Czasownik ten występuje tu w formie aorystu strony biernej trybu rozkazującego, ale niektóre tłumaczenia (takie jak angielskie NRSV, TEV i NJB) tłumaczy go w stronie medialnej. Jest to teologiczne napięcie związane ze zbawieniem (zob. Flp 2:12-13). Czy pochodzi ono w całości od Boga, czy słuchacz musi pozwolić Bogu działać w swoim życiu? Greckie określenie „zbawiony” (*sōsō*) jest odzwierciedleniem hebrajskiej koncepcji (*jasza*, BDB 446, zob. Wj 14:30) fizycznego ratunku (zob. Jk 5:15.20), podczas gdy jego nowotestamentowe znaczenie łączy się z konotacją duchowego ocalenia lub zbawienia (zob. Jk 1:21; 2:14; 4:12).

TEMAT SPECJALNY: GRECKIE CZASY STOSOWANE DO ZBAWIENIA

Zbawienie nie jest produktem, tylko codzienną więzią z Bogiem w Chrystusie. Nie dokonuje się ono, kiedy ktoś zaufa Chrystusowi; to dopiero początek (przejście przez bramę, a następnie podążanie drogą, zob. Mt 7:13-14)! Nie jest polisą ubezpieczeniową od ognia ani biletem do nieba, tylko życiem rosnącego podobieństwa do Chrystusa (zob. Rz 8:28-29; 2 Kor 3:18; 7:1; Ga 4:19; Ef 1:4; 4:13; 1 Tes 3:13; 4:3.7; 5:23; 1 P 1:15). W Ameryce mamy powiedzenie mówiące o tym, że im dłużej dwoje ludzi żyje razem, tym bardziej się do siebie upodabniają. To właśnie jest celem zbawienia!

ZBAWIENIE JAKO CZYNNOŚĆ DOKONANA (AORYST)

- Dz 15:11
- Rz 8:24
- 2 Tm 1:9
- Tt 3:5
- Rz 13:11 (łączy AORYST z orientacją na PRZYSZŁOŚĆ)

ZBAWIENIE JAKO STAN (DOKONANY)

- Ef 2:5.8

ZBAWIENIE JAKO CIĄGŁY PROCES (TERAŹNIEJSZY)

- 1 Kor 1:18; 15:2 [Biblia Gdańska: „zbawienia dostępujecie”]
- 2 Kor 2:15
- 1 P 3:21

ZBAWIENIE JAKO PRZYSZŁE SPEŁNIENIE (PRZYSZŁOŚĆ wynikająca z CZASU lub kontekstu)

- Rz 5:9-10; 10:9.13
- 1 Kor 3:15; 5:5
- Flp 1:28
- 1 Tes 5:8-9
- Hbr 1:14; 9:28
- 1 P 1:5.9

Zbawienie rozpoczyna się więc od początkowej decyzji wiary (zob. J 1:12; 3:16; Rz 10:9-13), musi ona jednak skutkować procesem zmiany stylu życia w konsekwencji wiary (zob. Rz 8:29; Ga 2:19-20; Ef 1:4; 2:10), który pewnego dnia zostanie dopełniony (zob. 1 J 3:2). Ten końcowy stan nazywany jest obdarzeniem chwałą. Można to zilustrować następująco:

1. Początkowe zbawienie – usprawiedliwienie (zbawienie od kary za grzech)
2. Progresywne zbawienie – uświęcenie (zbawienie od mocy grzechu)
3. Ostateczne zbawienie – obdarzenie chwałą (zbawienie od obecności grzechu)

▣ „tego przewrotnego pokolenia” Może to być nawiązanie do Pwt 32:5 i Ps 78:8. Starotestamentowy rdzeń terminów „prawy”, „sprawiedliwy” i „sprawiedliwość” to „trzcina rzeczna” (zob. Temat specjalny w Dz 3:14). Określenie to przerodziło się w metaforę budowlaną – pręt mierniczy lub wzorzec. Bóg wybrał tę metaforę dla

opisania swojego własnego charakteru. Bóg jest wzorcem! Większość hebrajskich i greckich słów na określenie grzechu związanych jest z odchyleniem od tego standardu (tj. wykrzywiony, zepsuty). Wszyscy ludzie potrzebują zbawienia i odnowienia.

2:41

GPNT, BP, BW, BWP, PL

Biblia Brzeska

NT Rakowski

Przekład Toruński Nowego Przymierza

Słowo Życia

Współczesny Przekład

„przyjęli”

„wdzięcznie przyjęli”

„chętnie przyjęli”

„z radością przyjęli”

„uwierzyli”

„posłuchali”

Jest to imiesłów aorystu strony medialnej słowa *apodechomai*. W *Greek-English Lexicon [Leksykonie grecko-angielskim]* Louw i Nida wymieniają trzy znaczenia tego terminu (zob. tom 2, s. 28):

1. Przyjęcie osoby
2. Uznanie kogoś lub czegoś za prawdziwe i odpowiednia reakcja
3. Uznanie prawdy lub wartości kogoś lub czegoś

Łukasz często posługuje się tym słowem (zob. Łk 8:40; 9:11; Dz 2:41; 18:27; 24:3; 28:30). Ewangelia jest osobą, którą trzeba przyjąć, prawdą o tej osobie, w którą należy uwierzyć i życiem naśladowującym jej życie. Wszystkie trzy elementy są kluczowe.

▣ „**zostali ochrzczeni**” Chrzest był religijnym obrzędem wymaganym od Żydów wchodzących do świątyni. Prozelici chrzcili się sami. Dla tych słuchaczy była to oczekiwana czynność religijna, której nadano jednak nowe znaczenie. Jezus został ochrzczony (Mt 3:13-17) i nakazał nam, abyśmy chrzcili (Mt 28:19) – to kończy dyskusję! NT nie wspomina o nieochrzczonych wierzących. Wydaje mi się, że było to jasne odrzucenie judaizmu i początek nowego ludu Bożego (tj. Kościoła, zob. Ga 6:16).

▣ „**trzech tysięcy dusz**” Jest to okrągła, ale spora liczba. Przesłanie Piotra dotarło do tych naocznych świadków. Byli gotowi zrobić potrzeby do nawrócenia krok wiary, że:

1. Jezus jest Mesjaszem
2. Mesjasz miał cierpieć
3. Wiara w Niego jest jedynym sposobem dostąpienia przebaczenia
4. Należy się ochrzcić

Wymagało to podjęcia wyraźnej, natychmiastowej, przemieniającej życie decyzji (i tak samo jest dzisiaj)! Zob. Temat specjalny: *Kerygma* w Dz 2:14.

2:42 „Trwali oni” Łukasz często posługuje się tą koncepcją (zob. Dz 1:14; 2:42.46; 6:4; 8:13; 10:7). Zwróćmy tu uwagę na to, co robili, kiedy się zbierali:

1. nauczanie (zob. Dz 2:42; 4:2.18; 5:21.25.28.42)
2. wspólnota
3. łamanie chleba (najprawdopodobniej chodzi o Wieczersę Pańską, zob. komentarz do Dz 2:46)
4. modlitwa (zob. Dz 2:43-47)

Są to rzeczy, których musimy uczyć nowych wierzących! Ci nowo nawróceni byli głodni prawdy i społeczności. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: KOINŌNIA (WSPÓLNOTA)

Termin „wspólnota” (*koinōnia*) oznacza:

1. Bliską więź, łączność z osobą
  - a. z Synem (zob. 1 J 1:6; 1 Kor 1:9)
  - b. z Duchem (zob. 2 Kor 13:13; Flp 2:1)
  - c. z Ojcem i Synem (zob. 1 J 1:3)
  - d. z innymi braćmi/siostrami objętymi przymierzem (Dz 2:42; 2 Kor 8:23; Ga 2:9; Flm 1:17; 1 J 1:3.7)
  - e. nie ze złem (zob. 2 Kor 6:14)
2. Bliską więź, łączność z rzeczami lub grupami (lub udział, uczestnictwo w rzeczach lub grupach)
  - a. w Ewangelii (zob. Flp 1:5; Flm 1:6)
  - b. we krwi Chrystusa (zob. 1 Kor 10:16)
  - c. nie w ciemności (zob. 2 Kor 6:14)

- d. w cierpieniu (zob. 2 Kor 1:7; Flp 3:10; 4:14; 1 P 4:13)
3. Hojny dar lub składkę (zob. Rz 12:13; Rz 15:26; 2 Kor 8:4; 2 Kor 9:13; Flp 4:15; Hbr 13:16)
  4. Boży dar łaski przez Chrystusa, przywracający ludzkość do wspólnoty z Nim oraz jego braćmi i siostrami

Jest to potwierdzenie poziomej relacji (człowieka z człowiekiem) którą umożliwia relacja pionowa (człowieka ze Stwórcą) – a także podkreślenie potrzeby chrześcijańskiej wspólnoty oraz związanej z nią radości (tj. Hbr 10:25).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 2:43-47

⁴³Bojaźń ogarniała każdego, gdyż Apostołowie czynili wiele znaków i cudów. ⁴⁴Ci wszyscy, co uwierzyli, przebywali razem i wszystko mieli wspólne. ⁴⁵Sprzedawali majątki i dobra i rozdzielali je każdemu według potrzeby. ⁴⁶Codziennie trwali jednomyślnie w świątyni, a łamiąc chleb po domach, przyjmowali posiłek z radością i prostotą serca. ⁴⁷Wielbili Boga, a cały lud odnosił się do nich życzliwie. Pan zaś przymnażał im codziennie tych, którzy dostępowali zbawienia.

2:43-47 Wydaje się, że jest to pierwszy z wielu komentarzy redakcyjnych Łukasza (tj. Dz 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20). Zob. Wprowadzenie, „Zamysł i struktura”, punkt A.

2:43 „Bojaźń ogarniała każdego” Jest to czas niedokonany strony biernej (deponens) trybu orzekającego. Od tego terminu, tłumaczonego jako „bojaźń”, „lęk” lub „wrażenie”, pochodzi polskie określenie „fobia”. Boża obecność i moc tworzyły atmosferę świętości. Nawet niezbawieni grzesznicy byli świadomi doniosłości tego czasu i miejsca!

2:44 „Ci wszyscy, co uwierzyli” Zob. komentarz do Dz 3:16.

▣ **„i wszystko mieli wspólne”** Ten wczesny eksperyment ze „społeczności” nie był udany (zob. Dz 4:32-5:11). Nie miała to być uniwersalna zasada, tylko próba stworzenia kochającej i wspierającej się wzajemnie wspólnoty wiary. To dobry przykład tego, że nie wszystko, co jest zapisane w Biblii, ma być uniwersalnie stosowane! Ci pierwsi wierzący bardzo kochali się nawzajem. Chciałbym, żebyśmy odzyskali taką miłość i poczucie Bożej obecności i mocy wśród nas (zob. J 17:11.21.22.23)!

2:46 „jednomyślnie” Skupienie na jednym celu było charakterystyczną cechą wczesnego Kościoła (zob. Dz 1:14; 2:46; 4:24; 5:12). Nie oznacza to, że zgadzali się we wszystkim, tylko że ich serca i umysły były ze sobą połączone i razem zaangażowane w priorytety Królestwa, a nie osobiste preferencje czy zamiary.

▣ **„w świątyni”** Najprawdopodobniej spotykali się w „krużganku Salomonowym” (zob. Dz 3:11; 5:12). Jezus także tam nauczał (zob. J 10:23). Krużganek lub portyk Salomona był zadaszoną kolumnadą biegnącą wzdłuż wschodniej strony zewnętrznej części dziedzińca pogan w świątyni Heroda (zob. Józef Flawiusz, *Antiquitates Judaicae* [Starożytności żydowskie] 15.11.3). Nauczali tam rabini, a ludzie regularnie gromadzili się na tym dziedzińcu, aby ich słuchać.

Zwróćmy uwagę na to, że członkowie wczesnego Kościoła uczęszczali do świątyni, a najprawdopodobniej także do lokalnych synagog, aż do wprowadzenia przez rabinów (ok. 70 r. n.e.) formuły zmuszającej członków synagogi do przeklęcia Jezusa. Spowodowało to rozdział pomiędzy Kościołem a judaizmem. Pierwsi wierzący praktykowali judaizm, ale spotykali się także w niedziele dla upamiętnienia zmartwychwstania Jezusa. Pamiętajmy, że sam Jezus spotykał się z uczniami przez trzy kolejne niedzielne wieczory.

▣ **„łamiąc chleb po domach”** Jeśli „łamanie chleba” było technicznym określeniem Wieczery Pańskiej (zob. Łk 22:19, a szczeg. w kontekście chrześcijańskich uczt zwanych agapami [1 Kor 11:17-22; 2 P 2:13-14; Jud 1:12] we wczesnym Kościele, np. Dz 20:7), oznacza to codzienną komunię w miejscowych domach (choć trzeba przyznać, że fraza ta zastosowana jest także do zwykłego posiłku w Łk 24:30.35). Uważaj na swoje dogmatyczne denominacyjne tradycje dotyczące tego, kiedym gdzie, jak często i w jakiej formie należy spożywać Wieczerszą Pańską. Kluczem jest serce!

▣

GPNT

Słowo Życia

Współczesny Przekład

Przekład Żydowski

„w rozweseleniu i prostocie serca”

„z radością i otwartością”

„w radosnym i serdecznym nastroju”

„radośnie i w szczerości serca”

Różnorodność brzmień drugiego z użytych tu określeń w języku polskim świadczy o trudności w przetłumaczeniu słowa *afelotēs*. Dosłownie oznaczało ono „gładki” lub „zwykły”, ale było stosowane metaforycznie w sensie „prostoty”, „szczeroci” lub „pokory” (Louw i Nida). Zob. Temat specjalny: Serce w Dz 1:24.

2:47

GPNT

„mając łaskę względem całego ludu”

BP

„mieli uznanie u wszystkich”

BW

„ciesząc się przychylnością całego ludu”

BWP

„cieszyli się życzliwością całego ludu”

PL

„cieszyli się laskawym przyjęciem u całego ludu”

Fraza ta odnosi się do akceptacji, którą cieszyli się pierwsi chrześcijanie wśród mieszkańców Jerozolimy. Ludzie z wszystkich poziomów społecznych mieli dobre mniemanie o wierzących. Chrześcijanie nie byli zagrożeniem dla rzymskiej władzy ani pokoju (czego ukazanie jest jednym z zamysłów Dziejów Apostolskich). Na początkowym etapie istnienia Kościoła nie zerwał on z rabinicznym judaizmem.

☐ „Pan zaś przymnażał” Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego. Biblia podkreśla Bożą suwerenność. Nic nie dzieje się poza wolą Bożą. Nic nie jest dla Boga zaskoczeniem. Jednak ten starotestamentowy sposób stwierdzania monoteizmu (tj. jedna przyczynowość, zob. Temat specjalny w Dz 2:39) był opacznie rozumiany. Chciałbym przytoczyć tu dwa Tematy specjalne – jeden dotyczący potrzeby równowagi, a drugi – przymierza. Mam nadzieję, że wniosą one w to zagadnienie więcej światła, a nie paliwa dla sporów!

TEMAT SPECJALNY: WYBRANIE/PREDESTYNACJA I POTRZEBA TEOLOGICZNEJ RÓWNOWAGI

Wybranie to wspinała doktryna. Nie świadczy ona jednak o byciu faworyzowanym – jest wezwaniem do bycia narzędziem bądź środkiem odkupienia innych! W Starym Testamencie wybranie odnosiło się głównie do służby; w Nowym Testamencie – do zbawienia wyrażającego się w służbie. Biblia nigdzie nie godzi pozornej sprzeczności pomiędzy Bożą suwerennością a wolną wolą człowieka – stwierdza i jedno, i drugie! Dobrym przykładem biblijnego napięcia jest Rz 9 na temat Bożego suwerennego wyboru oraz Rz 10 na temat koniecznej odpowiedzi ludzkości (zob. Rz 10:11.13).

Klucz do tego teologicznego napięcia znaleźć można w Ef 1:4. Jezus jest wybranym przez Boga człowiekiem i w Nim wszyscy są potencjalnie wybrani (Karl Barth). Jezus jest Bożym „tak” w odpowiedzi na potrzebę upadłej ludzkości (Karl Barth). Werset Ef 1:4 jest także pomocny w wyjaśnieniu tej kwestii poprzez to, że stwierdza, że celem predestynacji nie jest niebo, tylko świętość (podobieństwo do Chrystusa). Często zwracamy uwagę na korzyści płynące z Ewangelii, ignorując wynikające z niej obowiązki. Boże powołanie (wybranie) jest zarówno czasowe, jak i wieczne!

Doktryny występują w powiązaniu z innymi prawdami, a nie jako oddzielne, niezwiązane ze sobą twierdzenia. Dobrą analogią jest tu porównanie gwiazdozbioru z pojedynczą gwiazdą. Bóg przedstawia prawdę we wschodnich, a nie zachodnich kategoriach. Nie możemy usuwać napięcia powodowanego przez dialektyczne (paradoksalne) pary prawd doktrynalnych:

1. Predestynacja a wolna wola człowieka
2. Pewność zbawienia wierzących a potrzeba wytrwałości
3. Grzech pierworodny a umyślny
4. Bezgrzeszność (perfekcjonizm) a grzeszenie mniej
5. Początkowe natychmiastowe usprawiedliwienie i uświęcenie a stopniowe uświęcanie
6. Wolność chrześcijanina a jego obowiązki
7. Boża transcendencja a Boża immanencja
8. Bóg jako ostatecznie niepoznawalny a Bóg jako poznawalny w Piśmie Świętym
9. Królestwo Boże jako rzeczywistość czasu teraźniejszego a jako przyszłe spełnienie
10. Nawrócenie jak dar Boży a nawrócenie jako nieodzowna reakcja człowieka w ramach przymierza
11. Jezus jako Bóg a Jezus jako człowiek

12. Jezus jako równy Ojcu a Jezus jako poddany Ojcu

Teologiczna koncepcja „przymierza” łączy suwerenność Boga (który zawsze podejmuje inicjatywę i wyznacza porządek) z konieczną – zarówno początkową, jak i ciągłą – odpowiedzią skruszonej wiary ze strony człowieka (zob. Mk 1:15; Dz 3:16.19; 20:21). Należy wystrzegać się dowodzenia wersetami jednej strony paradoksu i umniejszania drugiej! Przyjmowanie jedynie swoich ulubionych doktryn lub systemów teologicznych jest niebezpieczne.

TEMAT SPECJALNY: PRZYMIERZE

Starotestamentowy termin *berith* (BDB 136, KB 157), „przymierze”, nie jest łatwy do zdefiniowania. W języku hebrajskim nie ma odpowiadającego mu CZASOWNIKA. Wszelkie próby wyprowadzenia etymologicznej lub pokrewnej definicji okazały się nieprzekonujące. Być może najlepszą propozycją jest słowo „ciąć” (BDB 144), oznaczające towarzyszące przymierzu ofiary ze zwierząt (zob. Rdz 15:10.17). Jednakże oczywista doniosłość tej koncepcji zmusiła uczonych do przebadania zastosowań tego słowa w celu określenia jego funkcjonalnego znaczenia.

Przymierze jest sposobem, na jaki jedyny prawdziwy Bóg (zob. Temat specjalny: Monoteizm) odnosi się do swojego ludzkiego stworzenia. Koncepcja przymierza, porozumienia czy umowy jest kluczowa w zrozumieniu objawienia biblijnego. Napięcie pomiędzy Bożą suwerennością a wolną wolą człowieka jest w niej wyraźnie zaznaczone. Niektóre przymierza oparte są wyłącznie o Boży charakter i działanie.

1. Samo stworzenie (zob. Rdz 1-2)
2. Ocalenie i obietnica dana Noemu (zob. Rdz 6-9)
3. Powołanie Abrahama (zob. Rdz 12)
4. Przymierze z Abrahamem (zob. Rdz 15)

Sama natura przymierza wymaga jednak reakcji:

1. Przez wiarę Adam ma okazać posłuszeństwo Bogu i nie jeść owoców z drzewa rosnącego pośrodku Edenu
2. Przez wiarę Noe ma zbudować wielki statek z dala od wody i zgromadzić zwierzęta
3. Przez wiarę Abraham ma zostawić swoją rodzinę, pójść za Bogiem i wierzyć w przyszłe potomstwo
4. Przez wiarę Mojżesz przyprowadził Izraelitów z Egiptu pod górę Synaj i otrzymał konkretne wskazówki dotyczące życia religijnego oraz społecznego z obietnicami błogosławieństw i przekleństw (zob. Kpł 26; Pwt 27-28).

To samo napięcie dotyczące relacji Boga z ludzkością wspomniane jest w „Nowym Przymierzu” (zob. Jr 31:31-34; Hbr 7:22; 8:6.8.13; 9:15; 12:24). Jest ono wyraźnie widoczne w porównaniu Ez 18:31 z Ez 36:27-38 (działanie JHWH). Czy przymierze opiera się o łaskawe Boże działanie, czy o wymaganą ludzką reakcję? Jest to paląca kwestia zarówno w Starym, jak i Nowym Przymierzu. Cele obu są takie same:

1. Przywrócenie wspólnoty z JHWH utraconej w Rdz 3
2. Ustanowienie sprawiedliwego ludu odzwierciedlającego Boży charakter.

Nowe Przymierze z Jr 31:31-34 likwiduje to napięcie, znosząc ludzkie dokonania jako środek uzyskania akceptacji. Boże prawo staje się wewnętrznym pragnieniem – nie jest już zewnętrznym kodeksem prawnym.

Cel związany z pobożnym, sprawiedliwym ludem pozostaje ten sam, ale zmienia się metodologia. Upadła ludzkość okazała się niezdolna do bycia Bożym odbiciem. Problemem nie było Boże przymierze, tylko ludzka grzeszność i słabość (zob. Rdz 3; Rz 7; Ga 3).

To samo napięcie pomiędzy starotestamentowymi bezwarunkowymi i warunkowymi przymierzami utrzymuje się w NT. Zbawienie jest zupełnie darmowe w dokonanym dziele Jezusa Chrystusa, wymaga

jednak nawrócenia i wiary (zarówno początkowo, jak i w sposób ciągły; zob. Temat specjalny: Wierzyć w NT).

Jezus nazywa swoją nową więź z wierzącymi „Nowym Przymierzem” (zob. Mt 26:28; Mk 14:24; Łk 22:20; 1 Kor 11:25). Jest to zarówno deklaracja prawna (sądownicza), jak i wezwanie do podobieństwa do Chrystusa (zob. Mt 5:48; Rz 8:29-30; 2 Kor 3:18; 7:1; Ga 4:19; Ef 1:4; 4:13; 1 Tes 3:13; 4:3,7; 5:23; 1 P 1:15); oznajmujące stwierdzenie akceptacji (Rz 4) i rozkazujące wezwanie do świętości (Mt 5:48)! Wierzący nie są zbawieni przez swoje wysiłki, ale są zbawieni do posłuszeństwa (zob. Ef 2:8-10; 2 Kor 3:5-6). Pobożne życie jest dowodem zbawienia, a nie środkiem do jego osiągnięcia (zob. List Jakuba i 1 List Jana). Życie wieczne ma jednak widoczne cechy charakterystyczne. Napięcie to jest wyraźnie wyczuwalne w nowotestamentowych ostrzeżeniach (zob. Temat specjalny: Apostazja).

GPNT	„na (to) samo*” *o wspólnocie
BP	„do nich”
BW, BWP	„liczbę”
PL	„do ich grona”
Nowa Biblia Gdańska	„zgrupowaniu wybranych”
NT Rakowski	„zborowi”
Biblia Brzeska	„kościółowi swemu”

Fraza *epi to auto* występuje w grece klasycznej i grece koine (Septuaginta i Dz 1:15; 2:1.47; 1 Kor 11:20; 14:23) i oznacza „zejdźcie się” (Metzger, *Textual Commentary [Komentarz tekstualny]*, s. 305). Tutaj, w NT odnosi się do spotkania Kościoła. Pan codziennie przymnażał więc nowe osoby do Kościoła (tj. zebrania). Świadczy to o ewangelizacyjnym stylu życia pierwszego pokolenia chrześcijan.

▣ „tych, którzy dostępowali zbawienia” Fraza „Pan (Bóg lub Chrystus) (...) przymnażał” użyta wcześniej w Dz 2:47, występuje w czasie niedokonanym strony czynnej trybu orzekającego, to sformułowanie natomiast ma formę imiesłowu czasu teraźniejszego strony biernej. Domyślnym podmiotem strony biernej jest Pan. „Dostępujący zbawienia” przechodzą przez pewien proces. Zbawienie zaczyna się od zawierzenia/zaufania (tj. J 1:12; 3:16; Rz 10:9-13). Jest relacją inicjowaną przez Boga/Ducha (zob. J 6:44.65), musi jednak być ciągłym doświadczeniem. To nie bilet do nieba ani ubezpieczenia na życie, tylko codzienna, rozwijająca się więź oparta na wierze. Zob. Temat specjalny: Greckie czasy stosowane do zbawienia w Dz 2:40.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Stwórz zarys kazania Piotra.
2. Jaki był cel zesłania Ducha Świętego?
3. Jak prorocтво Joela odnosi się do tego kontekstu?
4. Opisz, jak Piotr posługuje się fragmentami Starego Testamentu.

ROZDZIAŁ 3 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Uzdrowienie chromego	Uzdrowienie chromego	Uzdrowienie cierpiącego na bezwład nóg	Uzdrowienie kaleki u wejścia do świątyni	Uzdrowienie niepełnosprawnego
3:1-10 3:11	3:1-11	3:1-10	3:1-10 3:11	3:1-11
Druga mowa św. Piotra	Kazanie Piotra w świątyni	Mowa Piotra w portyku Salomona	Druga mowa Piotra	Mowa Piotra w świątyni
3:12-26	3:12-26	3:12-26	3:12-26	3:12-16 3:17-26

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

W Dz 3-5 w Jerozolimie rośnie napięcie co do nauczania Jezusa i cudów czynionych przez apostołów. Wydarzenia opisywane w pierwszych pięciu rozdziałach tej księgi rozgrywały się na przestrzeni mniej więcej roku.

- A. Piotr i Jan uzdrawiają cierpiącego na bezwład nóg, Dz 3:1-4:31 (przykład Dz 2:43)
  1. Samo uzdrowienie
  2. Drugie kazanie Piotra, wyjaśniające uzdrowienie
  3. Reakcja i proces (trzecie kazanie Piotra przed Sanhedrynem)
  4. Początek prześladowań
- B. Podejście do życia wspólnotowego, Dz 4:32-5:11
  1. Jedność pierwszych wierzących (przykład Dz 2:43-47)
  2. Problemy z Ananiaszem i Safirą
- C. Relacje wczesnego Kościoła z judaizmem rabinicznym, Dz 5:12-42
  1. Życie Kościoła
  2. Zazdrość Sanhedrynu
  3. Interwencja anioła
  4. Czwarte kazanie Piotra

5. Reakcja i kara

TYTUŁY JEZUSA W ROZDZIAŁACH 3-4

- A. Jezus Chrystus Nazarejczyk, Dz 3:6; 4:10
- B. Jego Sługa Jezus, Dz 3:13.26; 4:27
- C. Święty i Sprawiedliwy, 3:14 (zob. Dz 2:27)
- D. Dawca życia, Dz 3:15
- E. Mesjasz, Dz 3:18.20; 4:10 (zob. „Pan i Mesjasz”, Dz 2:36)
- F. Prorok, Dz 3:22
- G. Być może nawiązanie do tytułu „potomek Abrahama”, Dz 3:25-26
- H. Głowica węgła (kamień węgielny), Dz 4:11

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 3:1-10

¹Gdy Piotr i Jan wchodzili do świątyni na modlitwę o godzinie dziewiątej, ²wnoszono właśnie pewnego człowieka, chromego od urodzenia. Kładziono go codziennie przy bramie świątyni, zwanej Piękną, aby wstępujących do świątyni, prosił o jałmużnę. ³Ten zobaczywszy Piotra i Jana, gdy mieli wejść do świątyni, prosił ich o jałmużnę. ⁴Lecz Piotr wraz z Janem przypatrzywszy się mu powiedział: ⁵«Spójrz na nas!». A on patrzył na nich oczekując od nich jałmużny. ⁶«Nie mam srebra ani złota - powiedział Piotr - ale co mam, to ci daję: W imię Jezusa Chrystusa Nazarejczyka, chodź!» ⁷I ująwszy go za prawą rękę, podniósł go. A on natychmiast odzyskał władzę w nogach i stopach. ⁸Zerwał się i stanął na nogach, i chodził, i wszedł z nimi do świątyni, chodząc, skacząc i wielbiąc Boga. ⁹A cały lud zobaczył go chodzącego i chwaleńcego Boga. ¹⁰I rozpoznawali w nim tego człowieka, który siadał przy Pięknej Bramie świątyni, aby żebrać, i ogarnęło ich zdumienie i zachwyt z powodu tego, co go spotkało.

3:1 „Piotr i Jan wchodzili do świątyni” Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego. Wszyscy pierwsi uczniowie mieli w zwyczaju codziennie chodzić do świątyni (zob. Łk 24:53; Dz 2:46). Pierwotni naśladowcy Jezusa w Palestynie modlili się:

1. W świątyni (co najmniej w dni świąteczne, jeśli nie codziennie)
2. W lokalnych synagogach (co szabat)
3. Z innymi wierzącymi w niedziele

Tak było przez długi czas. Ci wierzący nie widzieli podziału pomiędzy swoją wiarą w Jezusa jako obiecanego Mesjasza a judaizmem. Postrzegali siebie jako lud lub zgromadzenie Izraela. Dlatego dla swojej grupy wybrali nazwę *eklesia*. Tak Septuaginta tłumaczyła związaną z przymierzem hebrajską frazę „zgromadzenie (*qahal*) Izraela”.

Żydzi podjęli formalne działania po upadku Jerozolimy, ustanawiając formułę przekleństwa (odrzucając Jezusa jako Mesjasza), aby ograniczyć członkostwo w lokalnych synagogach. Wtedy w Kościele niedziela utrwaliła się jako dzień spotkań i wspólnej modlitwy (dla upamiętnienia zmartwychwstania Jezusa; właśnie w niedzielę Jezus trzykrotnie ukazał się uczniom w sali na górze).

W Dziejach Apostolskich Jan często wymieniany jest razem z Piotrem (zob. Dz 1:13; 3:1.3.4.11; 4:13.19; 8:14). Z pewnością możliwe jest, że we wczesnym Kościele jerozolimskim funkcjonowały grupy przywódców reprezentujących różne perspektywy i punkty ciężkości ewangelii. Piotr i Jan mogli być bardziej otwarci na ewangelizację pogan (zob. Dz 3:8.10), podczas gdy Jakuba (przyrodni brat Jezusa) utożsamiano bardziej z konserwatywnym elementem żydowskim. To wszystko do pewnego stopnia się zmieniło po opisanym w Dz 15 soborze jerozolimskim.

▣ **„na modlitwę o godzinie dziewiątej”** Oznaczałoby to dziewięć godzin po wschodzie słońca. Zgodnie z tradycją Żydzi (tj. faryzeusze) modlili się codziennie o 9 rano, w południe oraz o 15 (być może w oparciu o Ps 55:18). Ten tekst mówi o godzinie ofiary popołudniowej, czyli 15 (ofiary poranną składano o 9). W tym czasie w świątyni obecnych było wiele osób (zob. Dz 10:30).

3:2 „chromego od urodzenia” Wszyscy, którzy regularnie uczęszczali do świątyni, wiedzieli o stanie tego człowieka („wnoszono wielokrotnie” – czas niedokonany strony biernej); nie było więc możliwości upozorowania tego uzdrowienia (zob. 3:10; 4:22). Było to wypełnienie starotestamentowego mesjańskiego proroctwa (zob. Iz 35:6). Żydzi domagali się znaku; Jezus dał im ich wiele, a teraz otrzymali kolejny – jeśli

tylko mieli otwarte oczy.

Widzimy tu wstrząsający paradoks chorego człowieka siedzącego codziennie w domu Bożym. W rzeczywistości istniał zakaz aktywnego uczestniczenia takich osób w czynnościach religijnych (tj. wykonywania funkcji kapłańskich, zob. Kpł 21:16-24). Wraz z ewangelią nastaje nowy dzień: nawet etiopski (zniesienie barier rasowych) eunuch (zniesienie barier fizycznych) jest mile widziany w nowym Królestwie (zob. Dz 8:26-40).

▣ „**bramie świątyni, zwanej Piękną**” Nie ma pewności co do dokładnego umiejscowienia tej bramy. Możliwe, że była to Brama Nikanora z brązu korynckiego (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 15.11.3; *Peri tu Iudaiku polemu [Wojna żydowska]* 5.5.3). Prowadziła z dziedzińca pogan na dziedzińiec kobiet. Znajdowała się po wschodniej stronie świątyni, naprzeciw Góry Oliwnej, w pobliżu krużganku Salomona.

▣ „**aby wstępujących do świątyni, prosił o jałmużnę**” Jałmużna, czyli wspieranie ubogich, była wymaganą częścią religii żydowskiej (zob. Mt 6:1-4; Łk 11:41; 12:33; Dz 10:2.4.31; 24:17). Zazwyczaj była to cotygodniowa zbiórka pieniędzy w lokalnych synagogach, z której kupowano i rozdawano jedzenia, ale najwidoczniej niektórzy prosili o jałmużnę codziennie na terenie samej świątyni.

TEMAT SPECJALNY: JAŁMUŻNA

I. Termin

- A. Określenie to rozwinęło się w judaizmie
- B. Odnosi się do wspierania biednych i/lub potrzebujących
- C. Angielskie słowo *almsgiving* pochodzi od skrótu od greckiego określenia *eleēmosunē*

II. Starotestamentowa koncepcja

- A. Idea pomagania biednym wyrażona jest wcześniej – już w Torze
  1. typowy kontekst, Pwt 15:7-11
  2. „pokłosie”, pozostawianie części zbiorów dla biednych, Kpł 19:9; 23:22; Pwt 24:20
  3. „rok szabatowy”, Wj 23:10-11; Kpł 25:2-7.
- B. Koncepcja ta rozwinięta została w literaturze mądrościowej (wybrane przykłady)
  1. Księga Hioba, Hi 5:8-16; 29:12-17 (niegodziwi opisani w 24:1-12)
  2. Psalmy, Ps 11:7
  3. Księga Przysłów, Prz 11:4; 14:21.31; 16:6; 21:3.13

III. Rozwój w judaizmie

- A. Pierwsza część Miszny dotyczy tego, jak traktować biednych, potrzebujących i miejscowych Lewitów.
- B. Wybrane cytaty
  1. *Mądrość Syracha* 3:30: „Woda gasi płonący ogień, a jałmużna gładzi grzechy”.
  2. *Księga Tobiasza* 4:6-11: „ponieważ ci, którzy właściwie postępują, doznają powodzenia we wszystkich swych czynach. A wszystkim, którzy postępują sprawiedliwie, dawaj jałmużnę z majątności swojej i niech oko twoje nie będzie skąpe w czynieniu jałmużny! Nie odwracaj twarzy od żadnego biedaka, a nie odwróci się od ciebie oblicze Boga. Jak ci tylko starczy, według twojej zasobności dawaj z niej jałmużnę! Będziesz miał mało - daj mniej, ale nie wzbraniaj się dawać jałmużny nawet z niewielkiej własności! Tak zaskarbisz sobie wielkie dobra na dzień potrzebny, ponieważ jałmużna wybawia od śmierci i nie pozwala wejść do ciemności. Jałmużna bowiem jest wspaniałym darem dla tych, którzy ją dają przed obliczem Najwyższego”.
  3. *Księga Tobiasza* 12:8-9: „Lepsza jest modlitwa ze szczerością i miłosierdzie ze sprawiedliwością aniżeli bogactwo z nieprawością. Lepiej jest dawać jałmużnę, aniżeli gromadzić złoto. Jałmużna uwalnia od śmierci i oczyszcza z każdego grzechu. Ci, którzy dają jałmużnę, nasyceni będą życiem”.

C. Ostatni cytat z *Księgi Tobiasza* 12:8-9 ukazuje powstający problem. Ludzkie działania czy też zasługi postrzegane było jako mechanizm zapewniający zarówno przebaczenie, jak i obfitość.

Koncepcja ta rozwijała się dalej w Septuagincie, gdzie greckie słowo oznaczające jałmużnę (*eleēmosunē*) stało się synonimem „sprawiedliwości” (*dikaionē*). Mogły być one stosowane zamiennie w tłumaczeniu hebrajskiego określenia „sprawiedliwość” (BDB 842, Boża miłość i lojalność w ramach przymierza, zob. Pwt 6:25; 24:13; Iz 1:27; 28:17; 59:16; Dn 4:24).

D. Ludzkie akty współczucia stały się celem samym w sobie, zmierzającym do osiągnięcia osobistej obfitości tu i teraz oraz zbawienia w chwili śmierci. Teologiczną przewagę zyskał sam czyn, a nie stojąca za nim motywacja. Bóg patrzy na serce, a potem osądza dzieło rąk. Takie było nauczanie rabinów, ale z jakiegoś powodu zostało ono zagłuszone przez obłudę jednostek (zob. Mi 6:8).

IV. Nowotestamentowa reakcja

A. Określenie to występuje w:

1. Mt 6:1-4
2. Łk 11:41; 12:33
3. Dz 3:2-3.10; 10:2.4.31; 24:17

B. Jezus mówi o tradycyjnym rozumieniu sprawiedliwości jako (zob. *2 List Klemensa do Koryntian* 16:4)

1. jałmużny
2. postu
3. modlitwy

C. W Kazaniu na Górze (zob. Mt 5-7) Jezus dokonuje radykalnej reorientacji tradycyjnego spojrzenia na sprawiedliwość (tj. polegania na własnych czynach). „Nowe Przymierze” z Jr 31:31-34 staje się nowym standardem sprawiedliwości wobec Boga (zob. Rz 3:19-31). Bóg daje nowe serce, nowy umysł, nowego ducha. Nacisk pada nie na ludzkie dokonania, a Boskie (tj. Ez 36:26-27).

3:3 Motywacją tego człowieka były początkowo tylko pieniądze (zob. Dz 3:5).

3:4 „przypatrzwszy się mu” Zob. komentarz do Dz 1:10.

3:5 „Spójrz na nas” Chcieli jego niepodzielnej uwagi (*blepō* w formie aorystu strony czynnej trybu rozkazującego).

▣ Apostołowie nie byli bogaci w sensie finansowym, ale mieli dostęp do Bożych duchowych zasobów (zob. Dz 3:6).

3:6 „W imię Jezusa Chrystusa” „Imię” to hebrajski idiom oznaczający charakter osoby (zob. Łk 9:48.49; 10:17; 21:12.17; 24:47, zob. Temat specjalny w Dz 2:21). Z pewnością był to szok dla tego człowieka. Jezus był niedawno skazanym i ukrzyżowanym przestępcą, którego ten obcy człowiek (tj. Piotr) nazwał „Mesjaszem” (tj. w tłumaczeniu greckim „Chrystusem”, zob. Temat specjalny w Dz 2:31).

▣ „Nazarejczyka” Zob. Temat specjalny w Dz 2:22.

▣ „chodź” Jest to czas teraźniejszy strony czynnej trybu rozkazującego. Piotr i Jan, podobnie jak Jezus, wykorzystali przypadkowe spotkanie, aby okazać Bożą miłość i moc, a także potwierdzić przesłanie ewangelii (zob. Dz 3:9). To uzdrowienie przyciągnęło uwagę przebywających w świątyni Żydów (zob. Dz 3:12ff).

3:7 Jest to relacja naocznego świadka z tego wydarzenia. Ktoś, kto tam był, żywo i szczegółowo opisał je Łukaszowi.

▣ „**natychmiast**” Jest to grecki termin *parachrēma*. Łukasz używa go dziesięć razy w Ewangelii i sześć razy w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 3:7; 5:10; 12:23; 13:11; 16:26.33). Dwa razy pojawia się w Ewangelii Mateusza; NT nie zawiera więcej jego wystąpień. Kilka razy użyto go w Septuagincie. Łukasz często posługuje się idiomami i określeniami zaczerpniętymi z tego greckiego tłumaczenia hebrajskiego ST. Musiał dobrze znać ST – być może dzięki kontaktowi z apostołem Pawłem lub udziałowi w chrześcijańskiej katechizacji nowych wierzących.

3:8 „Zerwał się i stanął na nogach” Jest to imiesłów czasu teraźniejszego strony medialnej (zob. Dz 3:9). Ten człowiek zaczął chodzić po całej tej części świątyni. Cóż za okazja do podzielenia się ewangelią!

3:10 Znali tego człowieka (czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego: „zaczęli go rozpoznawać”). Nie był obcym ani gościem. Codziennie go widywali, mijając go przy bramie. Przedstawiciele Jezusa nie przeszli jednak tylko obok. Zadziali w mocy Pięćdziesiątnicy!

▣ „**ogarnęło ich**” Łukasz często posługuje się tym określeniem (zob. obszerniejszy komentarz do Dz 5:17). Ludzie mogą zostać „ogarnięci” lub „napełnieni” różnymi rzeczami:

1. Duchem Świętym, Łk 1:15,41,67; Dz 2:4; 4:8,31; 9:17; 13:9
2. Gniewem, Łk 4:28; 6:11
3. Zdumieniem i zachwytem, Dz 3:10
4. Zazdrością, Dz 5:17; 13:45
5. Zamieszaniem, Dz 19:29

Piotr i Jan chcieli, żeby ci, których ogarnął zachwytem (udało mu się przyciągnąć ich uwagę), zostali napełnieni ewangelią!

▣ „**zdumienie i zachwytem**” Te zjawiska także są częste w pismach Łukasza:

1. Zdumienie, *thambos*, Łk 4:36; 5:9; Dz 3:10 i *ekthambos* w Dz 3:11
2. Zachwytem
  - a. *ekstasis*, Łk 5:26; Dz 3:10; 10:10; 11:5; 22:17
  - b. *eksistēmi*, Łk 2:47; 8:56; 24:22; Dz 2:7.12; 8:9.11; 9:21; 10:45; 12:16

Boża miłość i działanie zawsze wywołują zachwytem (te greckie słowa występują w Septuagincie w znaczeniu bojaźni i szacunku dla Boga, zob. Rdz 15:12; Wj 23:27; Pwt 28:28).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 3:11-16

¹¹A gdy on trzymał się Piotra i Jana, cały lud zdumiony zbiegł się do nich w krużganku, który zwano Salomonowym. ¹²Na ten widok Piotr przemówił do ludu: «Mężowie izraelscy! Dlaczego dziwicie się temu? I dlaczego także patrzycie na nas, jakbyśmy własną mocą lub pobożnością sprawili, że on chodzi? ¹³Bóg naszych ojców, Bóg Abrahama, Izaaka i Jakuba, wślawił Sługę swego, Jezusa, wy jednak wydaliście Go i zaparliście się Go przed Pilatem, gdy postanowił Go uwolnić. ¹⁴Zaparliście się Świętego i Sprawiedliwego, a wyprosilście ulaskawienie dla zabójcy. ¹⁵Zabiliście Dawcę życia, ale Bóg wskrzesił Go z martwych, czego my jesteśmy świadkami. ¹⁶I przez wiarę w Jego imię temu człowiekowi, którego widzicie i którego znacie, imię to przywróciło siłę. Wiara [wzbudzona] przez niego dała mu tę pełnię sił, którą wszyscy widzicie.

3:11 „gdy on trzymał się Piotra” Jest to imiesłów czasu teraźniejszego strony czynnej. Wyobrażam sobie, że trzymał się Piotra tak, jak Maria Jezusa w ogrodzie (zob. J 20:16-17).

▣ „**w krużganku, który zwano Salomonowym**” Był to długi, zadaszony teren ciągnący się wzdłuż wschodniej strony dziedzińca pogan (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 20.9.7). Dach podtrzymywały liczne kolumny. Nazwa tego krużganku pochodziła od tego, że mniej więcej w tym miejscu znajdowały się stare fundamenty świątyni Salomona. Jezus często nauczał w tym miejscu (zob. J 10:23).

3:12 „Na ten widok Piotr” Widzieli zdumienie i ciekawość tłumu i wykorzystali okazję (zob. Kol 4:3; 2 Tm 4:2) do podzielenia się ewangelią (tj. drugie kazanie wczesnego Kościoła).

▣ „**Mężowie izraelscy**” Piotr nazwał tak swoich słuchaczy w Dz 2:22. Nadal zwraca się do Żydów.

▣ „**Dlaczego (...) dlaczego**” Piotr zapytał, dlaczego są zaskoczeni cudownym uzdrowieniem. Czyż Jezus nie czynił takich cudów w ostatnim tygodniu swojego życia?

I dlaczego patrzyli na Piotra i Jana z takim podziwem, jakby to była ich zasługa? Był to znak wiarygodności ewangelii i mocy imienia zmartwychwstałego Mesjasza.

Duch uczynił ten cud z kilku powodów:

1. Aby potwierdzić przywództwo Piotra i Jana
2. Aby pomóc człowiekowi w potrzebie
3. Aby dać świadectwo Żydom w świątyni

3:13 „Bóg Abrahama, Izaaka i Jakuba” Pokazuje to, że służba Jezusa i ewangelia są nierozdzielnie związane z Bogiem przymierza i starotestamentowym ludem przymierza (zob. Wj 3:6.15; Łk 20:37).

Chrześcijaństwo musi być postrzegane jako prawdziwe wypełnienie judaizmu (zob. Mt 5:17-19). Wielu Żydów uważało je raczej za jego wypaczenie, ale autorzy NT widzieli w nim jego wypełnienie. Naśladowcy Jezusa są obiecany owocem „Nowego Przymierza” z Jr 31:31-34 (zob. Ga 6:16). Izrael nie wypełnił swojego misyjnego zadania bycia królestwem kapłanów dla świata (zob. Wj 19:5-6; 1 P 2:5.9; Ap 1:6). To posłannictwo zostało przekazane Kościołowi (zob. Mt 28:18-20; Łk 24:46-47; Dz 1:8). Bożym celem jest odnowienie swojego obrazu w ludzkości, żeby mógł zostać zrealizowany Jego początkowy zamysł wspólnoty. Jeśli jest tylko jeden Bóg (tj. monoteizm, zob. Temat specjalny w Dz 2:39), nie może być żadnego wyjątkowego ludu – tylko służy realizujący uniwersalne Boże zamysły wobec całej ludzkości (zob. Temat specjalny w Dz 1:8).

▣ „wslawił” Ten termin może odnosić się do:

1. W bezpośrednim kontekście do uzdrowienia chromego w Jego imieniu
2. W szerszym kontekście kazania Piotra do zmartwychwstania i uwielbienia Jezusa
3. W starotestamentowym kontekście do Jezusa jako nadchodzącego Mesjasza
4. W Ewangelii Jana Jezus zawsze używa tego określenia w odniesieniu do swojego ukrzyżowania (zob. J 7:39; 12:10.23; 13:31-32; 16:14; 17:1).

TEMAT SPECJALNY: CHWAŁA (*doksa*)

Biblijna koncepcja „chwały” jest trudna do zdefiniowania. Słowem tym jest w LXX oddanych ponad dwadzieścia hebrajskich terminów. W NT pojawia się wiele razy i w różnych zastosowaniach. Opisuje Boga, Jezusa, ludzi oraz mesjańskie królestwo.

W ST najczęściej używanym słowem oznaczającym „chwałę” (*kabod*, BDB 458, KB 455-458) było wyrażenie stosowane pierwotnie w handlu, odnoszące się do wagi („być ciężkim”, KB 455). To, co było ciężkie, było cenne lub miało wartość samo w sobie. Często słowo to uzupełniano o pojęcie jasności, aby podkreślić boski majestat (zob. Wj 19:16-18; 24:17; 33:18; Iz 60:1-2). Tylko On jest godzien chwały i czci (zob. Ps 24:7-10; 66:2; 79:9). Jest zbyt olśniewający, aby mógł być oglądany przez upadły rodzaj ludzki, więc okrywa się obłokiem, ręką lub dymem (zob. Wj 16:7.10; 33:17-23; Iz 6:5). JHWH może być w pełni poznany tylko za pośrednictwem Chrystusa (zob. J 1:18; 6:46; 12:45; 14:8-11; Kol 1:15; 1 Tm 6:16; Hbr 1:3; 1 J 4:12).

Chwałą wierzących jest to, że rozumieją ewangelię i czerpią chwałę z Boga, a nie z siebie samych (zob. 1 Kor 1:29-31; Jr 9:22-23). Szczegółowe omówienie tej kwestii znaleźć można w słowniku NIDOTTE (tom 2, s. 577-587).

U Jana słowo to łączy się z wieloma różnymi konotacjami:

1. Chwała Boża (zob. J 1:14; 12:16.41; 17:5.24)
2. Objawienie Ojca za pośrednictwem znaków, nauczania i dzieł z ostatniego tygodnia życia Jezusa (zob. J 1:14; 2:11; 7:18; 11:4.40; 17:4.10.22)
3. Krzyż (zob. J 7:39; 12:23; 13:31-32; 17:1.4)

Oczywiście te znaczenia do pewnego stopnia się przenikają. Najważniejszą prawdą jest to, że niewidzialny Bóg objawił się w człowieku (tj. Jezusie Chrystusie, zob. Kol 1:15) poprzez Jego słowa i czyny.

▣ „Sługę swego” Słowo „sługa” (*pais*; często występuje w LXX):

1. Honorowy starotestamentowy tytuł zastosowany wobec Jakuba, Mojżesza, Jozuego i Dawida (zob. Ps 105; Łk 1:69)

2. Pieśni o Słudze u Izajasza (tj. Iz 42:1-5; 49:1-7; 50:4-11; 52:13-53:12)
3. Naród izraelski (zob. Dz 41:8-9; 42:19; 43:10; 44:1.21; a także LXX w świetle Łk 1:54)
4. Boży Mesjasz (zob. Dz 42:1; 52:13; 53:11)
5. *Pais* użyty w odniesieniu do Jezusa jako Sługi/Mesjasza w Dz 3:13.26; 4:27.30

Nie ma jasnego rozróżnienia pomiędzy aspektem zbiorowym a jednostkowym – szczególnie w ostatniej Pieśni (tj. Iz 52:13-53:12). Kontekst pokazuje, że nie może ona dotyczyć Izraela.

1. Naród nie może być niewinnym Sługą przynoszącym odkupienia, ponieważ lud zasługuje na sąd (zob. Iz 41:18-22; 53:8d)
2. W Iz 52:14 Septuaginta zmienia „twój” na „jego” (podobnie jak Dz 3:15). Żydowski tłumacze sprzed narodzin Jezusa (najprawdopodobniej lata 250-150 p.n.e.) widzieli ten tekst jako mesjański i jednostkowy.

▣ „Jezusa” Kiedy imię Jezus występuje samo, zazwyczaj jest to podkreślenie Jego człowieczeństwa (zob. Dz 3:6).

▣ „wy jednak wydaliście Go i zaparliście się Go” „Wy” wyraża tu podkreślenie! Za śmierć Jezusa odpowiedzialni byli nie tylko przywódcy żydowski (zob. Dz 3:17; 2:23). Piotr jasno nawiązuje tu do reakcji tłumu przed Piłatem (zob. Łk 23:18-25). Możliwe, że niektórzy ze słuchaczy byli tam wtedy obecni, ale Piotr zwraca się do tego tłumu tak, jakby ponosił grupową odpowiedzialność (zob. Dz 3:15). Boży naród wybrany (Żydzi) „wydał” i „zaparł się” Bożego Mesjasza (zob. J 1:11).

▣ „Pilatem” Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: PONCJUSZ PIŁAT

I. Człowiek

- A. Nieznana data i miejsce urodzenia
- B. Ekwita (wyższa klasa średnia w rzymskim społeczeństwie)
- C. Żonaty, brak informacji na temat potomstwa
- D. Wcześniejsze stanowiska w administracji (których musiało być kilka) nieznane

II. Jego osobowość

- A. Dwa różne spojrzenia
  1. Filon z Aleksandrii (*Legatio ad Gaium*, 299-305) i Józef Flawiusz (*Starożytności* 18.3.1 i *Wojna żydowska* 2.9.2-4) przedstawiają go jako okrutnego i bezwzględnego dyktatora.
  2. NT (Ewangelie, Dzieje Apostolskie) opisuje słabego, łatwego do zmanipulowania rzymskiego prokuratora.
- B. W książce *Jesus i the Rise of Early Christianity [Jezus i powstanie wczesnego chrześcijaństwa]* (s. 143-148) Paul Barnett podaje wiarygodne wyjaśnienie tych dwóch punktów widzenia.
  1. Piłat został ustanowiony prokuratorem w 26 r. n.e. za cesarza Tyberiusza, który był prożydowski (zob. Filon, *Legatio ad Gaium*, 160-161) za radą Sejana, jego antyżydowskiego głównego doradcy.
  2. Tyberiusz stracił władzę polityczną na rzecz Lucjusza Aeliusza Sejana, jego pretoriańskiego prefekta, który zyskał rzeczywistą władzę. Nienawidził on Żydów (Filon, *Legatio ad Gaium*, 159-160).
  3. Piłat był protegowanym Sejana i próbował wyrzucić na nim wrażenie:
    - a. wnosząc do Jerozolimy rzymskie sztandary (26 r. n.e.), czego nie czynili inni prokuratorzy. Te symbole rzymskich bogów wywołały wzburzenie Żydów (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 18.3.1; *Wojna żydowska* 2.9.2-3);
    - b. wybijając monety (29-31 r. n.e.) z rzymskimi symbolami religijnymi. Józef Flawiusz twierdzi, że celowo starał się obalić żydowskie prawa i zwyczaje (zob. *Starożytności* 18.4.1-2);
    - c. biorąc pieniądze ze skarbca świątynnego na budowę akweduktu w Jerozolimie (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 18.3.2; *Wojna żydowska* 2.9.3);
    - d. zabijając pewnych Galilejczyków podczas składania ofiary paschalnej w Jerozolimie;

- e. wnosząc do Jerozolimy rzymskie tarcze w 31 r. n.e. Syn Heroda Wielkiego apelował do niego o ich usunięcie, Piłat jednak tego nie uczynił, ten napisał więc do Tyberiusza, który zażądał, aby przenieść je z powrotem do Cezarei Nadmorskiej (zob. Filon, *Legatio ad Gaium*, 299-305).
  - f. zabijając na Górze Gerizim wielu Samarytan (36/37 r. n.e.), którzy szukali tam zaginionych świętych przedmiotów swojej religii. Spowodowało to usunięcie Piłata ze stanowiska przez jego lokalnego zwierzchnika (Witeliusza, prefekta Syrii) i odesłanie go do Rzymu (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 18.4.1-2).
4. Sejana stracono w 31 r. n.e. i przywrócono Tyberiuszowi pełną władzę polityczną; z czego wnioskować można, że Piłat dokonał rzeczy opisanych w punktach od a do d w celu zdobycia zaufania Sejana; punkty e i f mogły być próbami zdobycia zaufania Tyberiusza, które odniosły skutek przeciwny do zamierzonego.
  5. Oczywiście jest, że kiedy do władzy powrócił prozydowski cesarz, który wysłał oficjalny list do prokuratorów, aby łagodnie traktowali Żydów (zob. Filon, *Legatio ad Gaium*, 160-161), żydowscy przywódcy w Jerozolimie wykorzystali polityczną słabość Piłata wobec Tyberiusza i zmanipulowali go, aby ukrzyżować Jezusa. Teoria Barnetta w przekonujący sposób łączy te dwa odmienne spojrzenia na Piłata.

III. Jego los

- A. Został odwołany i przybył do Rzymu tuż po śmierci Tyberiusza (37 r. n.e.).
- B. Nie został ponownie wybrany na prokuratora.
- C. Jego dalsze losy są nieznane. Powstało na ten temat wiele teorii, ale nie wiadomo niczego pewnego.

▣ „**gdy postanowił Go uwolnić**” Jest to odwołanie do Łk 23:4.14.22, gdzie Piłat trzykrotnie powtarza, że nie znalazł w Nim żadnej winy, oraz podjętych przez Piłata trzech prób uwolnienia Jezusa (zob. Łk 23:16.20.22). Wielu uczonych jest zdania, że Dzieje Apostolskie powstały dla ukazania, że rzymscy urzędnicy nie uznali Jezusa za winnego zdrady. Przywódcy żydowscy zmusili Piłata do zrobienia czegoś, przed czym ten się opierał.

3:14 „Świętego i Sprawiedliwego” Jest to jasne stwierdzenie niewinności i bezgrzeszności Jezusa. Jego proces był farsą. Jest to kolejny starotestamentowy tytuł mesjański (zob. Iz 53:11; Dz 7:52; 22:14; J 6:69). Demony nazywają Jezusa „Świętym Bożym” w Mk 1:24 i Łk 4:34. Zob. Tematy specjalne poniżej.

TEMAT SPECJALNY: ŚWIĘTY

- I. „Święty Izraela” to najczęściej stosowany tytuł Boga u Izajasza (zob. Iz 1:4; 5:19; 10:17.20; 12:6; 17:7; 29:19.23; 30:11.12.15; 31:1; 37:23; 40:25; 41:14.16.20; 43:3.14.15; 45:11; 47:4; 48:17; 49:7; 54:5; 55:5; 60:9.14). Ponieważ On jest „święty”, Jego lud także powinien być święty (zob. Kpł 19:2; Mt 5:48; 1 P 1:16).

W pewnym sensie tytuł ten wyraża niemożliwe do rozwiązania napięcie dostosowania się grzesznego, upadłego ludu do Bożych standardów. Przymierza Mojżesza nie dało się przestrzegać (zob. Joz 24:19; Dz 15; Ga 3; List do Hebrajczyków), a jednak On był z nimi i działał na ich rzecz, przygotowując ich na swoją odpowiedź na ich upadły stan (tj. „Nowe Przymierze w Jezusie”). Bóg nie obniża swoich standardów, tylko zapewnia ich realizację za pośrednictwem swojego Mesjasza. Nowe Przymierze (zob. Jr 31:31-34; Ez 36:22-38) jest przymierzem wiary i skruchy, a nie ludzkich dokonań – choć wyraża się podobieństwem do Chrystusa (zob. Jk 2:14-26). Bóg szuka ludzi, którzy będą odzwierciedlać Jego charakter wobec narodów (zob. Mt 5:48).

- II. „Święty” może odnosić się do:

1. Boga Ojca (zob. liczne fragmenty ST na temat „Świętego Izraela”)
2. Boga Syna (zob. Mk 1:24; Łk 4:34; J 6:69; Dz 3:14; 1 J 2:20)
3. Boga Ducha (Jego tytuł, „Duch Święty”, zob. J 1:33; 14:26; 20:22)

Dz 10:38 to werset, w którym w namaszczenie zaangażowane są wszystkie trzy Osoby Trójcy. Jezus otrzymał namaszczenie (zob. Łk 4:18; Dz 4:27; 10:38). Koncepcja ta jest poszerzona o wszystkich

wierzących (zob. 1 J 2:27). Od Namaszczonego wzięli się namaszczeni! Może to być paralela do Antychrysta i antychrystów (zob. 1 J 2:18). Starotestamentowy symboliczny akt fizycznego namaszczenia olejem (zob. Wj 29:7; 30:25; 37:29) odnosi się do tych, którzy zostali przez Boga powołani i wyposażeni do jakiegoś szczególnego zadania (tj. prorocy, kapłani i królowie). Słowo „Chrystus” jest tłumaczeniem hebrajskiego określenia „namaszczony” („pomazaniec”) lub Mesjasz.

TEMAT SPECJALNY: SPRAWIEDLIWOŚĆ

„Sprawiedliwość” jest tak kluczową kwestią, że każda osoba studiująca Biblię powinna przeprowadzić osobistą szczegółową analizę tej koncepcji.

W ST Boży charakter opisywany jest jako „prawy” lub „sprawiedliwy” (ZASOWNIK, BDB 842, KB 1003, RZECZOWNIK RODZAJU MĘSKIEGO BDB 841, KB 1004; RZECZOWNIK RODZAJU ŻEŃSKIEGO, BDB 842, KB 1006). Samo mezopotamskie określenie pochodzi od „recznej trzciny”, która używana była jako narzędzie budowlane do oceny poziomej równości ścian i płotów. Bóg wybrał ten termin, aby metaforycznie opisywał Jego naturę. On jest prostą krawędzią (linijką), wobec której mierzone jest wszystko inne. Koncepcja ta wyraża zarówno Bożą sprawiedliwość, jak i Jego prawo do sądenia.

Człowiek został stworzony na obraz Boga (zob. Rdz 1:26-27; 5:1.3; 9:6). Ludzkość stworzona jest do wspólnoty z Bogiem (tj. Rdz 3:8). Całe stworzenie jest sceną lub tłem dla interakcji pomiędzy Bogiem a człowiekiem. Bóg chciał, żeby Jego ostateczne stworzenie, ludzkość, znała Go, kochała, służyła Mu i była taka, jak On! Lojalność człowieka została wystawiona na próbę (zob. Rdz 3) i pierwsza ludzka para nie zdała egzaminu. Skutkiem było zakłócenie relacji pomiędzy Bogiem a człowiekiem (zob. Rz 5:12-21).

Bóg obiecał przywrócić i odnowić wspólnotę z człowiekiem (zob. Rz 3:15; zob. też Temat specjalny: Odrębny plan odkupienia JHWH). Czyni to poprzez swoją wolę i swojego Syna. Ludzie nie byli zdolni do przywrócenia zerwanej wspólnoty (zob. Rz 1:18-3:20; Ap 5).

Po upadku Adama i Ewy pierwszym działaniem Boga zmierzającym do odnowienia zniszczonej więzi była koncepcja przymierza opartego na Jego zaproszeniu i reakcji ludzkości cechującej się nawróceniem, wiernością i posłuszeństwem (zob. Jr 31:31-34; Ez 36:22-38). Z powodu upadku ludzie byli niezdolni do podjęcia odpowiednich działań (zob. Rz 3:21-31; Ga 3). Sam Bóg musiał podjąć inicjatywę, aby odnowić więź z wiarołomnymi ludźmi. Uczynił to poprzez:

1. Usprawiedliwienie ludzkości poprzez dzieło Chrystusa (tj. sprawiedliwość prawno-sądowa)
2. Darowanie ludzkości sprawiedliwości poprzez dzieło Chrystusa (tj. sprawiedliwość przypisana)
3. Wysłanie zamieszkującego w wierzących Ducha, który kształtuje w nich sprawiedliwość (tj. podobieństwo do Chrystusa, odnowienie Bożego obrazu)
4. Odnowienie wspólnoty z ogrodu Eden (por. Rdz 1-2 z Ap 21-22)

Bóg wymaga jednak odpowiedzi w ramach przymierza. Bóg ustanawia (tj. darowuje, zob. Rz 5:8; 6:23) i zapewnia to, co potrzebne, ludzie muszą jednak Mu odpowiedzieć i trwać w reakcji cechującej się:

1. Nawróceniem
2. Wiarą
3. Posłusznym stylem życia
4. Wytrwałością

Sprawiedliwość jest więc wzajemnym działaniem w ramach przymierza pomiędzy Bogiem a ukoronowaniem Jego stworzenia, opartym o Boży charakter, dzieło Chrystusa i uzdolnienie przez Ducha, na które każda jednostka musi odpowiedzieć i trwać w odpowiedniej reakcji. Koncepcja ta zwana jest

„usprawiedliwieniem z łaski przez wiarę” (tj. Ef 2:8-9). Jest ona objawiona w Ewangeliach, jednak z użyciem innych terminów. Zasadniczo zdefiniował ją Paweł, który posłużył się różnymi formami greckiego słowa oznaczającego „sprawiedliwość” ponad 100 razy.

Jako wykształcony rabin, Paweł używa terminu *dikaio sunē* w jego hebrajskim znaczeniu określenia *caddiq* występującego w Septuagincie, a nie w znaczeniu przyjętym w literaturze greckiej. W pismach greckich słowo to wiąże się z kimś, kto dostosowywał się do oczekiwań Bóstwa i społeczeństwa (np. Noe, Hiob). W hebrajskim znaczeniu zawsze łączy się ono z przymierzem (zob. Temat specjalny: Przymierze). JHWH jest sprawiedliwym, etycznym, moralnym Bogiem. Chce, żeby Jego lud odzwierciedlał Jego charakter. Odkupiona ludzkość staje się nowym stworzeniem (zob. 2 Kor 5:17; Ga 6:15). Ta nowość skutkuje nowym stylem życia w pobożności (zob. Mt 5-7; Ga 5:22-24; Jk, 1 J). Ponieważ Izrael był teokracją, nie istniało jasne rozróżnienie pomiędzy tym, co świeckie (normami społecznymi), a tym, co święte (Bożą wolą). Rozróżnienie to wyrażają hebrajskie i greckie określenia tłumaczone na język polski jako „sprawiedliwość” (odnosząca się do społeczeństwa) i „prawość” (dotycząca religii).

Ewangelia (dobra nowina) Jezusa jest taka, że grzeszna ludzkość została przywrócona do wspólnoty z Bogiem. Dokonała tego Boża miłość, miłosierdzie i łaska; życie, śmierć i zmartwychwstanie Syna; a także pociąganie i przywoływanie do Ewangelii przez Ducha. Usprawiedliwienie jest Bożym darem, musi jednak skutkować pobożnością (stanowisko Augustyna, odzwierciedlające zarówno nacisk Reformacji na darmość Ewangelii i rzymskokatolicką wagę przywiązywaną do przemienionego życia cechującego się miłością i wiernością). Dla kościołów reformowanych określenie „Boża sprawiedliwość” to GENETIVUS OBIJECTIVUS (tj. sprawienie, że grzeszna ludzkość może stanąć przed Bogiem [uświęcenie pozycyjne]), a dla katolików to GENETIVUS SUBIECTIVUS, czyli proces upodabniania się do Boga [doświadczalne uświęcenie progresywne]. W rzeczywistości jest to bez wątpienia i jedno, i drugie!

Moim zdaniem cała Biblia od Rdz 4 do Ap 20 jest zapisem tego, w jaki sposób Bóg odnawiał wspólnotę z Ogródu Eden. Na początku Biblii czytamy o wspólnocie Boga z ludzkością w ziemskim otoczeniu (zob. Rdz 1-2), a na końcu znajdujemy ten sam obraz (zob. Ap 21-21). Boży obraz i zamysł zostaną odnowione!

W celu udokumentowania powyższych wywodów przyjrzyjmy się wybranym fragmentom NT ilustrującym tę grecką grupę wyrazów.

1. Bóg jest sprawiedliwy (często łączone z Bogiem jako Sędzią)
  - a. Rz 3:26
  - b. 2 Tes 1:5-6
  - c. 2 Tm 4:8
  - d. Ap 16:5
2. Jezus jest sprawiedliwy
  - a. Dz 3:14; 7:52; 22:14 (tytuł Mesjasza)
  - b. Mt 27:19
  - c. 1 J 2:1.29; 3:7
3. Bożą wolą dla Jego stworzenia jest sprawiedliwość
  - a. Kpł 19:2
  - b. Mt 5:48 (zob. 5:17-20)
4. Boże sposoby zapewniania i kształtowania sprawiedliwości
  - a. Rz 3:21-31
  - b. Rz 4
  - c. Rz 5:6-11
  - d. Ga 3:6-14
5. Dana przez Boga
  - a. Rz 3:24; 6:23
  - b. 1 Kor 1:30
  - c. Ef 2:8-9

6. Przyjmowana przez wiarę
  - a. Rz 1:17; 3:22.26; 4:3.5.13; 9:30; 10:4.6.10
  - b. 2 Kor 5:7.21
7. Przez dzieła Syna
  - a. Rz 5:21
  - b. 2 Kor 5:21
  - c. Flp 2:6-11
8. Bożą wolą jest, aby Jego wyznawcy byli sprawiedliwi
  - a. Mt 5:3-48; 7:24-27
  - b. Rz 2:13; 5:1-5; 6:1-23
  - c. Ef 1:4; 2:10
  - d. 1 Tm 6:11
  - e. 2 Tm 2:22; 3:16
  - f. J 3:7
  - g. 1 P 2:24
9. Bóg osądzi świat w sprawiedliwości
  - a. Dz 17:31
  - b. 2 Tm 4:8

Sprawiedliwość jest Bożą cechą, darowaną grzesznej ludzkości przez Chrystusa. Jest ona:

1. Bożym nakazem
2. Bożym darem
3. Dziełem Chrystusa
4. Życiem, jakie należy prowadzić

Jest jednak także procesem stawania się sprawiedliwym, w którym należy aktywnie i wytrwale uczestniczyć, a który pewnego dnia, przy drugim przyjściu Jezusa, zostanie ukończony. Wspólnota z Bogiem odnawiana jest w momencie zbawienia, pogłębia się jednak z biegiem życia, aż dojdzie do spotkania z Nim twarzą w twarz (zob. 1 J 3:2) w chwili śmierci lub *paruzji*!

Zakończmy to omówienie trafnym cytatem z *Dictionary of Paul i His Letters* [Słownika Pawła i jego listów] IVP:

„Kalwin bardziej niż Luter akcentuje relacyjny aspekt Bożej sprawiedliwości. Wydaje się, że pogląd Lutera na Bożą sprawiedliwość zawiera w sobie aspekt uniewinnienia. Kalwin podkreśla cudowną naturę przekazania lub przeniesienia na nas Bożej sprawiedliwości.” (s. 834)

Dla mnie relacja wierzącego z Bogiem ma trzy aspekty:

1. Ewangelia jest osobą (akcentuje to Kościół Wschodni i Kalwin)
2. Ewangelia jest prawdą (podkreśla to Augustyn i Luter)
3. Ewangelia to przemienione życie (akcentuje to katolicyzm)

Wszystkie one są prawdziwe i w zdrowym, trzeźwym, biblijnym chrześcijaństwie należy brać pod uwagę każdy z nich. Problemy zaczynają się wtedy, kiedy kładziemy zbyt duży lub zbyt mały nacisk na jeden z nich.

Musimy przyjąć Jezusa!

Musimy wierzyć Ewangelii!

Musimy dążyć do podobieństwa do Chrystusa!

▣ „a wyprosilicie ulaskawienie dla zabójcy” Cóż za ironia, że Barabasz był winny właśnie tego przestępstwa, które zarzucano Jezusowi – podżegania do buntu (zob. Łk 23:18-19.23-25).

3:15 „Zabiliście” To zaskakujące, że w tak wielu fragmentach Dziejów Apostolskich wspominających o śmierci Jezusa (zob. Dz 2:23.36; 3:15; 4:10; 5:30; 7:52; 10:39; 13:28) w tak niewielkim stopniu jest ona przedstawiana w zestawieniu z Rdz 3:15 czy Iz 53.

Sama Jego śmierć także wyrażana jest na różne sposoby:

1. Przybity do krzyża – Dz 2:23
2. Ukrzyżowany – Dz 2:36; 4:10
3. Zabity – Dz 3:15; 13:28
4. Stracony przez zawieszenie na drzewie – Dz 5:30; 10:39
5. Zamordowany – Dz 7:52

Podkreślane jest zmartwychwstanie, ale nie zastępcze odkupienie.

GPNT „(Tego) zaś Początek_i_Wodza życia”

BP „Stwórcę życia”

BW, PL „Sprawcę życia”

BWP „Dawcę życia”

Tytuł ten odzwierciedla jedno z trzech możliwych znaczeń słowa *archēgos*:

1. Autor lub sprawca (zob. BW, PL, Hbr 2:10; 12:2)
2. Ten, przez którego dokonano się stworzenie (zob. J 1:3; 1 Kor 8:6; Kol 1:16; Hbr 1:2)
3. Ten, który idzie pierwszy, wyznacza drogę (zob. GPNT, Dz 5:31)

Termin ten jest oczywistym przeciwieństwem „zabójcy” (Dz 3:14). Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: SPRAWCA/PRZYWÓDCA (*archgēos*)

Termin „sprawca” lub „przywódca” to greckie słowo *archgēos*. Pochodzi od greckiego rdzenia „początek” (*archē*) oraz „iść” lub „prowadzić” (*agō*). Ten złożony wyraz zaczął być stosowany do władców, książąt lub przywódców (ludzkich lub anielskich). W NT występuje tylko czterokrotnie w odniesieniu do Jezusa:

1. Wódz, Sprawca lub Dawca życia w Dz 3:15
2. Księżę lub Władca i Zbawiciel w Dz 5:31
3. Przewodnik ich zbawienia w Hbr 2:10
4. Sprawca (lub przewodnik) i dokończyciel wiary w Hbr 12:2

Jezus jest Tym, który zapoczątkowuje, zapewnia i wypełnia zbawienie.

▣ **„Bóg wskrzesił Go z martwych”** Zazwyczaj w NT to Bóg wskrzesza Syna z martwych w wyrazie aprobaty dla Jego życia, nauczania i zastępczej śmierci. NT stwierdza także, że w zmartwychwstanie Jezusa zaangażowane były wszystkie trzy osoby Trójcy:

1. Duch (zob. Rz 8:11)
2. Syn (zob. J 2:19-22; 10:17-18)
3. Ojciec (zob. Dz 2:24.32; 3:15.26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30.33.34.37; 17:31; Rz 6:4.9)

Był to jeden z głównych teologicznych aspektów *kerygmy* (zob. Temat specjalny w Dz 2:14). Jeśli zmartwychwstanie nie jest prawdą, wszystko inne też jest kłamstwem (zob. 1 Kor 15:12-19).

▣ **„czego my jesteśmy świadkami”** Jest to albo

1. Podkreślenie, że są to informacje z pierwszej ręki – ci słuchacze byli naocznymi świadkami (zob. Dz 2:22); albo
2. Odniesienie do apostołów i uczniów obecnych w sali na górze (zob. Dz 1:22; 2:32)

Kontekst wskazuje na opcję 2.

3:16 „przez wiarę” Ta sama fraza występuje w Flp 3:9. Grecki termin *pistis* może być tłumaczony jako „wiara”, „zaufanie” lub „wierzyć”. To warunkowa odpowiedź ludzkości na bezwarunkową Bożą łaskę (zob. Ef 2:8-9). Zasadniczo jest to wiara wierzącego w Bożą wiarygodność (tj. Jego charakter, Jego obietnice, Jego Mesjasza) lub zawierzenie Bożej wierności! W relacjach o uzdrowieniach w Ewangeliach i Dziejach

Apostolskich trudno jest prześledzić duchową (tj. związaną z przymierzem) stronę tych wydarzeń. Uzdrawiane osoby nie zawsze dostępują „zbawienia” (zob. J 5). Zob. Temat specjalny poniżej.

Użyty w tej frazie grecki przyimek *eis* (zob. Flp 3:9) rzadko występuje w odniesieniu do wiary człowieka w Chrystusa (patrz podobne sformułowanie w Dz 2:38). Zazwyczaj stosowany jest jeden z kilku przyimków:

1. *dia* – Rz 3:22.25.30; Ga 2:16; 3:14.26; Ef 2:8; 3:12.17; Kol 2:12; 2 Tm 3:15; 1 P 1:5
2. *ek* – Rz 9:30; 14:23; Ga 3:8.9.22; 5:5; Jk 2:24
3. *en* – 1 Kor 16:13; 2 Kor 13:5; Ga 2:20; 1 Tm 3:13
4. *eis* i *ek* w Rz 1:17

Nie było jednego standardowego wyrażenia oddającego „zbawczą wiarę”.

TEMAT SPECJALNY: WIARA, WIERZYĆ, ZAUFANIE

A. Jest to niezwykle istotny termin w Biblii (zob. Hbr 11:1.6). Stanowi ona temat wczesnych nauk Jezusa (zob. Mk 1:15). Nowe Przymierze stawia przynajmniej dwa nowe wymagania: nawrócenie i wiarę (Mk 1:15; Dz 3:16.19; 20:21).

B. Etymologia:

1. Termin „wiara” w ST oznaczał lojalność, wierność lub wiarygodność i opisywał naturę Bożą, a nie naszą.
2. Pochodzi od hebrajskiego słowa (*emun, emunah*, BDB 53, np. Ha 2:4), które oznaczało „być pewnym lub stałym”. Zbawcza wiara polega na:
  - a. przyjęciu osoby (tj. osobistym zaufaniu, wierze, zob. E. 1. poniżej)
  - b. wierze w prawdy na temat tej osoby (tj. Pismu, zob. E. 5. poniżej)
  - c. postępowaniu w taki sposób, jak ona (tj. podobieństwie do Chrystusa)

C. Jak było ono stosowane w ST:

Należy podkreślić, że Abraham nie wierzył w przyszłego Mesjasza, ale w Bożą obietnicę, że będzie miał dziecko i potomków (zob. Rdz 12:2; 15:2-5; 17:4-8; 18:14; Rz 4:1-5). Odpowiedzią Abrahama na tę obietnicę było zaufanie Bogu. Miał on wątpliwości i problemy związane z tą obietnicą, która została spełniona po trzynastu latach. Jednak niedoskonała wiara Abrahama została przyjęta przez Boga. Bóg chce współdziałać z pełnymi wad ludźmi, którzy odpowiadają wiarą na Jego wezwanie i obietnicę, nawet jeśli wiara ta jest rozmiaru ziarnka gorczycy (zob. Mt 17:20) lub pomieszana z wątpliwościami (zob. Mk 9:22-24).

D. Jak było ono stosowane w NT:

Termin „wierzyć” pochodzi od greckiego CZASOWNIKA *pisteuō* lub RZECZOWNIKA *pistis*, tłumaczonych jako „wierzyć”, „wiara” lub „zaufanie”. Dla przykładu RZECZOWNIK pochodzący od tego słowa nie występuje w Ewangelii Jana, a CZASOWNIK jest często używany. W J 2:23-25 występuje wątpliwość co do tego, czy tłumy były prawdziwie oddane Jezusowi z Nazaretu jako Mesjaszowi. Innymi przykładami tego płytkiego użycia terminu „wierzyć” są J 8:31-59 i Dz 8:13.18-24. Prawdziwa biblijna wiara to coś więcej niż tylko początkowa reakcja. Musi po niej nastąpić proces uczniostwa (zob. Mt 13:20-22.31-32; 28:19-20).

E. Użycie z PRZYIMKAMI:

1. *eis* znaczy „w”. Ta szczególna konstrukcja podkreśla pokładanie zaufania/wiary wierzących w Jezusa:
  - a. w Jego imię (1:12; 2:23; 3:18; 1 J 5:13)
  - b. w Niego (J 2:11; 3:15.18; 4:39; 6:40; 7:5.31.39.48; 8:30; 9:36; 10:42; 11:45.48; 12:37.42; Mt 18:6; Dz 10:43; Flp 1:29; 1 P 1:8)
  - c. we Mnie (6:35; 7:38; 11:25.26; 12:44.46; 14:1.12; 16:9; 17:20)
  - d. w Syna (3:36; 9:35; 1 J 5:10)
  - e. w Jezusa (12:11; Dz 19:4; Gal 2:16)
  - f. w Światłość (12:36)
  - g. w Boga (14:1)

2. *ev* oznacza „w” – np. w 3:15; Mk 1:15; Dz 5:14
3. *epi* znaczy „w” lub „weń” – np. w Mt 27:42; Dz 9:42; 11:17; 16:31; 22:19; Rz 4:5.24; 9:33; 10:11; 1 Tm 1:16; 1 P 2:6
4. użycie w DATIVUSIE bez PRZYIMKA – np. w 4:50; Ga 3:6; Dz 18:8; 27:25; 1 J 3:23; 5:10
5. *hoti*, co znaczy „wierzyć, że”; wyraża, w co mamy wierzyć:
  - a. że Jezus jest Świątym Boga (6:69)
  - b. że Jezus jest „Ja Jestem” (8:24)
  - c. że Jezus jest w Ojcu i Ojciec jest w Nim (10:38)
  - d. że Jezus jest Mesjaszem (11:27; 20:31)
  - e. że Jezus jest Synem Boga (11:27; 20:31)
  - f. że Jezus został posłany przez Ojca (11:42; 17:8.21)
  - g. że Jezus jest jedno z Ojcem (14:10-11)
  - h. że Jezus wyszedł od Ojca (16:27.30)
  - i. że Jezus identyfikuje się ze związanym z przymierzem imieniem Ojca, „Ja Jestem” (8:24; 13:19)
  - j. że będziemy z Nim żyć (Rz 6:8)
  - k. że Jezus umarł i zmartwychwstał (1 Tes 4:14)

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 3:17-26

¹⁷Lecz teraz wiem, bracia, że działaliście w nieświadomości, tak samo jak zwierchnicy wasi. ¹⁸A Bóg w ten sposób spełnił to, co zapowiedział przez usta wszystkich proroków, że Jego Mesjasz będzie cierpiał. ¹⁹Pokutujcie więc i nawróćcie się, aby grzechy wasze zostały zglądzone, ²⁰aby nadeszły od Pana dni ochłody, aby też posłał wam zapowiedzianego Mesjasza, Jezusa, ²¹którego niebo musi zatrzymać aż do czasu odnowienia wszystkich rzeczy, co od wieków przepowiedział Bóg przez usta swoich świętych proroków. ²²Powiedział przecież Mojżesz: Proroka jak ja wzbudzi wam Pan, Bóg nasz, spośród braci waszych. Słuchajcie Go we wszystkim, co wam powie. ²³A każdy, kto nie posłucha tego Proroka, zostanie usunięty z ludu. ²⁴Zapowiadali te dni także pozostali prorocy, którzy przemawiali od czasów Samuela i jego następców. ²⁵Wy jesteście synami proroków i przymierza, które Bóg zawarł z waszymi ojcami, kiedy rzekł do Abrahama: Błogosławione będą w potomstwie twoim wszystkie narody ziemi. ²⁶Dla was w pierwszym rzędzie wskrzesił Bóg Slugę swego i posłał Go, aby błogosławił każdemu z was w odwracaniu się od grzechów».

3:17 „wiem, (...) że działaliście w nieświadomości” Odzwierciedla to słowa wypowiedziane przez Jezusa z krzyża (zob. Łk 23:34). Jednak pomimo swojej nieświadomości nadal ponosili oni duchową odpowiedzialność! W pewien sposób to usprawiedliwienie miało ułatwić im uświadomienie sobie tej odpowiedzialności (zob. Dz 13:27; 17:30; 26:9; 1 Kor 2:8). Pomocne omówienie tej koncepcji znaleźć można w książce Millarda Ericksona *Christian Theology [Teologia chrześcijańska]*, wyd. 2, s. 583-585.

▣ „tak samo jak zwierchnicy wasi” Łukasz często wprowadza rozróżnienie pomiędzy ludem a jego zwierchnikami (zob. Łk 7:29-30; 23:35; Dz 13:27; 14:5). W rzeczywistości odpowiedzialne były obie grupy. Często mówi się, że Jezus nie potępia Żydów jako ogółu, tylko ich bezprawnych (tj. nie pochodzących z rodu Aarona) przywódców. Z pewnością trudno jest stwierdzić, czy przekleństwo skierowane do drzewa figowego (zob. Mk 11:12-14, 20-24) i przypowieść o przewrotnych dzierżawcach winnicy (zob. Łk 20:9-18) są potępieniem judaizmu z I w. n.e., czy tylko przywódców żydowskich. Łukasz oznajmia tu, że odpowiedzialne są obie grupy.

3:18 „to, co zapowiedział” Ewangelia nie była nowym pomysłem Boga, tylko częścią Jego odwiecznego, z góry określonego planu (zob. Rdz 3:15; Mk 10:45; Łk 22:22; Dz 2:23; 3:18; 4:28; Rz 1:2; zob. Temat specjalny w Dz 1:8). Pierwsze kazania Dziejów Apostolskich (*kerygma*, zob. Temat specjalny w Dz 2:14) przedstawiają Jezusa jako wypełnienie starotestamentowych obietnic i prorocत्व.

Wersety te wyrażają kilka aspektów kerygmy (tj. głównych aspektów teologicznych kazań zapisanych w Dziejach Apostolskich):

1. Wiara w Jezusa jest niezbędna
2. Osoba i dzieło Jezusa zostały zapowiedziane przez proroków ST
3. Mesjasz musiał cierpieć
4. Trzeba się nawrócić
5. Jezus przyjdzie znowu

▣ „**Bóg (...)** zapowiedział przez usta wszystkich proroków” Jezus wypełnił prorocтва ST (zob. Dz 3:34; Mt 5:17-48). Myślę, że Jezus osobiście pokazał dwom uczniom w drodze do Emaus (zob. Łk 24:13-35) starotestamentowe prorocтва odnoszące się do Jego cierpienia, śmierci i zmartwychwstania. Przekazali oni tę wiedzę apostołom, którzy włączyli ją do swoich kazań (zob. Łk 24:45).

▣ „**Chrystus**” [PL] Jest to greckie tłumaczenie hebrajskiego słowa „Mesjasz” (zob. Temat specjalny w Dz 2:31), oznaczającego „Pomazańca” lub „Namaszczonego”. Odnosi się do szczególnego Bożego pełnomocnika, którego życie i śmierć miały zapoczątkować nową erę sprawiedliwości, erę Ducha.

Potwierdzenie, że Jezus był/jest obiecany przez JHWH Chrystusem/Mesjaszem, jest powracającym tematem w kazaniach Dziejów Apostolskich.

1. Piotr – 2:31; 3:18; Dz 5:42; 8:5
2. Paweł – 9:22; 17:3; Dz 18:5.28

▣ „**cierpiał**” Nawiązuje do tego kilka tekstów ST (zob. Rdz 3:15; Ps 22; Iz 53; Za 12:10). Ten aspekt cierpiącego Mesjasza był dla Żydów zaskoczeniem (zob. 1 Kor 1:23). Spodziewali się zwycięskiego generała (zob. Ap 20:11-16). Ten temat także przewija się przez relacjonowanie w Dziejach Apostolskich kazania:

1. Paweł (zob. Dz 17:3; 26:23)
2. Piotr (zob. Dz 3:18; 1 P 1:10-12; 2:21; 3:18)

3:19 „Nawróćcie się więc i powróćcie do Niego” [Biblia Paulistów] Grecki termin przetłumaczony tu jako „nawróćcie się” (inne tłumaczenia: „pokutujcie”, „opamiętajcie się”) oznacza zmianę zdania. Jest to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego czasownika *metanoō*. Hebrajskie określenie nawrócenia oznacza „zmianę działania” („powróćcie” [*emistrephō*] może być odzwierciedleniem hebrajskiego „skręcić”, *szub*, zob. Lb 30:3-6; Pwt 30:2.10) w Septuagincie. Wraz z wiarą nawrócenie jest niezbędnym związanym z przymierzem elementem zbawienia (zob. Mk 1:15 i Dz 3:16.19; 20:21). Dzieje Apostolskie często o nim wspominają (zob. Piotr – 2:38; 3:19.26 i Paweł – 14:15; 17:30; 20:21; 26:20). Nawrócenie jest nieodzowne (zob. Łk 13:3 i 2 P 3:9). Zasadniczo jest ono gotowością, aby się zmieniać. To zarówno akt ludzkiej woli, jak i dar od Boga (zob. Dz 5:31; 11:18; 2 Tm 2:25). Zob. Temat specjalny w Dz 2:38.

▣ „**aby grzechy (...) zostały zglądzone**” Termin ten oznacza „wymazać”, „wytrzeć” lub „zetrzeć” (zob. Kol 2:14; Ap 3:5; 7:17; 21:4). Cóż za wspaniała obietnica! W starożytności tusz był kwaśny i w związku z tym nie dało się go usunąć. To prawdziwy cud Bożej łaski (zob. Ps 51:3; 103:11-13; Iz 1:18; 38:17; 43:25; 44:22; Jr 31:34; Mi 7:19). Kiedy Bóg przebacza, to zapomina (wymazuje).

3:20 „dni ochłody” Ten grecki termin (*anapsuchō*, *anapsuksis*) zasadniczo oznacza „przestrzeń wytchnienia”, „odprężenie”, „ulgę” (Baker, Arndt, Gingrich i Danker, *A Greek-English Lexicon [Leksykon grecko-angielski]*, s. 63), „odświeżenie powietrzem” lub „leczenie rany powietrzem” (Kittle, *Theological Dictionary of the New Testament [Słownik teologiczny Nowego Testamentu]*, tom 9, s. 663). Jego metaforycznym przedłużeniem jest fizyczne lub duchowe odświeżenie lub odnowienie.

W Septuagincie słowo to stosowane jest do odzyskania sił fizycznych po bitwie (zob. Wj 23:12; Sdz 15:19; 2 Sm 16:14) lub emocjonalnej ulgi, jak w 1 Sm 16:23.

Piotr wydaje się odwoływać do starotestamentowej obietnicy, ale fraza ta nie występuje w ST. Ludziom pustyni otwarta przestrzeń kojarzyła się z wolnością i radością, zamknięta natomiast była dla nich znakiem udręki i kłopotów. Bóg zamierzał rozpocząć poszerzający horyzonty, odświeżający czas duchowej aktywności. To mesjańskie działanie nadeszło w ewangelii. „Dni ochłody” nastąpiły w Jezusie z Nazaretu. Jednak nadchodzące spełnienie miało przynieść nową erę Ducha. W tym konkretnym kontekście Piotr ma na myśli drugie przyjście Jezusa. Fraza ta wydaje się być paralelna z „czasem odnowienia” (Dz 3:21). Zob. Temat specjalny: Kerygma w Dz 2:14.

▣ „**aby też posłał (...) Jezusa**” Jest to aoryst strony czynnej trybu łączącego, zawierający w sobie element warunkowości. Czyny słuchaczy Piotra w jakimś sensie decydują o czasie duchowego spełnienia (zob. F. F. Bruce, *Answers to Questions [Odpowiedzi na pytania]*, gdzie autor łączy Dz 3:19-21 z Rz 11:25-27, s. 201).

Umieszczenie słowa „Jezus” obok terminu „Chrystus/Mesjasz” wydaje się wskazywać na to, że Piotr jasno ogłasza, że Jezus z Nazaretu jest Mesjaszem. Później w NT określenia „Pan”, „Jezus” i „Chrystus” często występują razem, opisując Jezusa (tj. Pan Jezus Chrystus), bez podkreślania tytułu „Mesjasz”. Dotyczy to szczególnie przeważająco pogańskich Kościołów.

▣ „**wam zapowiedzianego Mesjasza**” Czasownik ten występuje w imiesłowie czasu dokonanego strony biernej. Tym samym terminem posłużono się w odniesieniu do Bożego uprzedniego wyboru w Dz 10:41; 22:14; 26:16; przyjście i śmierć Jezusa zawsze były częścią odwiecznego Bożego planu odkupienia (zob. Dz 2:23; 3:18; 4:28; 13:29).

W Septuagincie termin ten odzwierciedla wybór, pozbawiony jednak elementu uprzedniej wiedzy (tj. dla Łukasza „pro” oznacza „wcześniej”, zob. Wj 4:13 i Joz 3:12), co jest jasno widoczne w tym, jak używa tego słowa w Dziejach Apostolskich. Wynika z tego, że posłanie Jezusa było Bożą decyzją mającą na celu błogosławieństwo i odkupienie.

3:21

GPNT	„ którego trzeba, (żeby) niebo przyjęło ”
BP	„ Niebo zatrzyma Go ”
BW	„ Którego musi przyjąć niebo ”
BWP	„ który musi jednak pozostać jeszcze w niebie ”
PL	„ Musi On pozostać w niebie ”

Podmiotem tego zdania jest „niebo”, a dopełnieniem „którego” (tj. Jezusa). Fraza ta zawiera dwie formy czasownikowe. Pierwszy to *dei*, od słowa *deō*, oznaczającego „jest konieczne” lub „jest właściwe”. Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 1:16. Drugi to bezokolicznik aorystu strony medialnej (deponens) terminu *dechomai*. W *The Analytical Greek Lexicon Revised* [Poprawionym analitycznym leksykonie greckim] Harold K. Moulton stwierdza, że w tym kontekście oznacza on „przyjąć i zachować” (s. 88). Różne polskie tłumaczenia oddają ten kontekstualny aspekt. Łukasz posługuje się tym słowem częściej niż pozostali autorzy NT (występuje ono 13 razy w Ewangelii Łukasza i 8 razy w Dziejach Apostolskich). Słowa muszą być definiowane w świetle użycia w kontekście i implikacji, a nie etymologii. Leksykony (słowniki) informują jedynie o użyciu słów – nie ustalają ich definicji!

▣

GPNT, BP, BW, BWP,	„ aż do ”
PL	„ do ”
NT Kowalski	„ dopóki nie ”
Przekład Żydowski	„ aż ”

Słowo to zawarte jest w greckim tekście UBS⁴. Nie wiem, dlaczego angielskie tłumaczenie NASB z 1995 roku zaznacza je kursywą, co ma pokazać, że brakuje go w tekście greckim, ale dodane zostało dla lepszego zrozumienia przez czytelnika anglojęzycznego. W wydaniu NASB z 1970 „aż do” oddane jest prawidłowo, bez kursywy.

▣ „**czasu odnowienia wszystkich rzeczy**” Odnosi się to do naprawienia (przywrócenia, odnowienia) wszystkiego (zob. Mt 17:11; a szczeg. Rz 8:13-23). Zło ludzkiego buntu z Rdz 3 zostanie zniweczone, a stworzenie – odnowione; wspólnota z Bogiem będzie przywrócona. Początkowy zamysł stworzenia wreszcie się wypełni.

▣ „**co od wieków przepowiedział Bóg przez usta swoich świętych proroków**” Ewangelia Marka rozpoczyna się cytatem z Ml 3:1. Mt 1:22-23 nawiązuje do prorocstwa z Iz 7:14. Łukasz posłużył się tą samą frazą w Łk 1:70. Jednym z aspektów *kerygmy* (tj. prawd teologicznych powtarzających się w kazaniach Dziejów Apostolskich, zob. Temat specjalny w Dz 2:14) jest to, że narodziny, życie, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa były wypełnieniem starotestamentowych prorocstw (zob. Mt 5:17-19). Służba Jezusa nie była świeżym pomysłem albo wymyślonym przez Boga „planem B”. Był to z góry ustalony Boży plan (zob. Dz 2:23; 3:18; 4:28; 13:29, zob. Temat specjalny w Dz 1:8). Wszystko współdziała dla wypełnienia całkowitego przywrócenia Bożej woli dla stworzenia.

3:22 „Powiedział przecież Mojżesz” Tytuł „Prorok” stosowany był do nadchodzącego Mesjasza (zob. Pwt 18:14-22; szczeg. 15.18; J 1:21.25). Uwierzytelnienie Jezusa na podstawie Prawa Mojżeszowego (tj. najbardziej autorytatywnej części kanonu ST, zarówno dla saduceuszy, jak i faryzeuszy) musiało być bardzo ważne dla słuchających kazania Piotra Żydów. Jezus od zawsze był częścią Bożego planu odkupienia (tj., Rdz 3:15). Przyszedł, żeby umrzeć (zob. Mk 10:45; 2 Kor 5:21).

3:23 Było to poważne ostrzeżenie. Nawiązuje ono do Pwt 18:19. Odrzucenie Jezusa było – i nadal pozostaje – poważną kwestią o wiecznych konsekwencjach. To odwołanie do Pwt 18:14-22 wiąże się także z istotnymi teologicznymi spostrzeżeniami:

1. Zwróć uwagę na zarówno jednostkowe, jak i zbiorowe aspekty. Każda pojedyncza dusza musi osobiście zareagować na Mesjasza. Bycie częścią zbiorowości Izraela nie wystarczy.
2. Sformułowanie „usunięty” (dosł. „wygubiony”) jest nawiązaniem do „świętej wojny”. Bóg oczyści swój krzew winny (tj. Izraela, zob. J 15; Rz 9-11). Ci, którzy odrzuca „Proroka”, zostaną odrzuceni przez Boga. Zbawienie zależy od odpowiedzenia wiarą na Bożego Mesjasza. Kryterium zbawienia w Nowym Przymierzu nie jest rodzina, rasa, etyka czy ścisłe przestrzeganie zasad, tylko wiara w Chrystusa (zob. 1 J 5:12).

3:24 „Samuela” W żydowskim kanonie (tj. 1 Księga Samuela) uznawany jest on za jednego z „proroków wcześniejszych” – element drugiej części hebrajskiego kanonu. Samuel nazwany jest prorokiem w 1 Sm 3:20, a także „Widzącym” (tj. inne określenie na proroka) w 1 Sm 9:9; 1 Krn 29:29.

▣ „**te dni**” „Dni ochłody” (Dz 3:20) i „czas odnowienia wszystkich rzeczy” (Dz 3:21) odnoszą się do wypełnienia się Królestwa Bożego przy drugim przyjściu Chrystusa, ale ta fraza dotyczy zapoczątkowania Mesjańskiego Królestwa, które miało miejsce w chwili wcielenia Jezusa w Betlejem, lub też całego okresu dni ostatecznych, czyli czasu pomiędzy dwoma przyjściami Chrystusa na Ziemię. Zasadniczo ST ukazywał tylko jedno przyjście Mesjasza. Jego pierwsze przyjście jako „cierpiącego Sługi” (Dz 3:18) było niespodzianką; oczekiwano Jego chwalebego powrotu jako przywódcy wojskowego i sędziego.

3:25 Piotr zwraca się do tych Żydów jako do dzieci Abrahama, ludu przymierza. Jednak ten lud przymierza musi zareagować na Jezusa i ewangelię wiarą i nawróceniem, albo zostanie odrzucony (Dz 3:23)! The NT (Nowe Przymierze) skupia się na osobie, a nie grupie rasowej. Już powołanie Abrahama zawierało w sobie uniwersalny element (zob. Rdz 12:3). Powszechna oferta pojawiła się w Chrystusie i jest dostępna dla wszystkich (tj. Łukasz pisał głównie do pogan; jego Ewangelia i Dzieje Apostolskie wielokrotnie i jasno powtarzają to zaproszenie).

▣ „**przymierza**” Zob. Temat specjalny: Przymierze w Dz 2:47.

▣ „**Błogosławione będą (...) wszystkie narody ziemi**” Jest to nawiązanie do Bożej obietnicy danej Abrahamowi w Rdz 12:1-3. Zwróćmy uwagę na uniwersalny element, występujący także w Rdz 22:18. Bóg wybrał Abrahama, aby wybrać lud, aby wybrać świat (zob. Wj 19:5-6; Ef 2:11-3:13). Zob. Temat specjalny w Dz 1:8.

3:26 „Dla was w pierwszym rzędzie” Ze względu na dziedziczone przez siebie przymierze Żydzi jako pierwsi mają okazję usłyszeć i zrozumieć przesłanie ewangelii (zob. Rz 1:16; 9:5). Muszą jednak zareagować tak samo, jak wszyscy inni: nawróceniem, wiarą, chrztem, posłuszeństwem i wytrwałością.

▣ „**wskrzesał Bóg Sługę swego i posłał Go**” Zob. komentarz do Dz 2:24 i 3:13.

▣ „**aby błogosławił każdemu z was**” Właśnie tego Bóg pragnie dla całej ludzkości (zob. Rdz 12:3). Jezusa posłał jednak najpierw do zbłąkanych owiec z domu Izraela.

▣ „**w odwracaniu się od grzechów**” Zbawienie oznacza zmianę zdania na temat grzechu i wynikającą z niej przemianę czynów i priorytetów. Ta zmiana świadczy o prawdziwym nawróceniu. Życie wieczne ma cechy, które da się zaobserwować!

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Czym jest „ustawiczna ofiara”?
2. Dlaczego to uzdrowienie wywarło tak duże wrażenie?
3. Dlaczego cierpiący Mesjasz był dla Żydów czymś tak wstrząsającym?
4. Dlaczego Łukasz cytuje Rdz 12:3?
5. Czy Żydzi dostępują zbawienia inaczej niż poganie?

ROZDZIAŁ 4 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Apostołowie Piotr i Jan przed Sanhedrynem	Piotr i Jan przed Radą	Piotr i Jan przed sanhedrynem	Apostołowie Piotr i Jan przed Wysoką Radą	Aresztowanie Piotra i Jana
4:1-4		4:1-4	4:1-4	4:1-4
4:5-12	4:1-22	4:5-12	4:5-12	Piotr i Jan przed Wysoką Radą 4:5-7
4:13-17		4:13-17	4:13-17	4:8-12
4:18-22		4:18-22	4:18-22	4:13-22
Modlitwa Kościoła wśród prześladowań	Powrót do swoich	Modlitwa wiernych wśród prześladowań	Modlitwa Kościoła prześladowanego	Zwolnienie z aresztu
4:23-30	4:23-31	4:23-31	4:23-30	4:23-30
4:31			4:31	4:31
Miłość zespala Kościół pierwotny	Wspólnota dóbr	Wspólnota dóbr	Wspólnota chrześcijańska	Codziennosc wiary
4:32-37	4:32-37	4:32-37	4:32-37	4:32-37

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

- A. Podział Dziejów Apostolskich na rozdziały jest w oczywisty sposób niewłaściwy. Pamiętajmy, że podział na rozdziały i wersety, pisownia z małych/dużych liter, akapity i znaki przestankowe nie są częścią oryginalnego tekstu greckiego – czyli są owocem pracy współczesnych komitetów tłumaczeniowych.
- B. Wersety 1-31 dotyczą uzdrowienia chromego z Dz 3 i jego konsekwencji.
- C. Wersety 32-37 powinny przynależeć do Dz 5:1-11.
- D. Problemy wczesnego Kościoła nadal występują i się mnożą, to samo dotyczy jednak łaski i mocy Ducha.
- E. Zajmując się naciskiem kładzionym przez Łukasza na kochającą i hojną naturę wczesnego Kościoła w Jerozolimie współcześni zachodni interpretatorzy muszą wystrzegać się „kapitalistycznego” skrzywienia. Łukasz wydaje się pochylać dobrowolną wzajemność. Dzieje Apostolskie nie mogą służyć za poparcie dla komunizmu ani kapitalizmu, ponieważ w tamtych czasach ich nie znano. Tekst ten należy interpretować w świetle jego czasów, zamysłu autora oraz świata, w którym żyli jego słuchacze.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 4:1-4

¹Kiedy przemawiali do ludu, podeszli do nich kapłani i dowódca straży świątynnej oraz saduceusze ²oburzeni, że nauczają lud i głoszą zmartwychwstanie umarłych w Jezusie. ³Zatrzymali ich i oddali pod straż aż do następnego dnia, bo już był wieczór. ⁴A wielu z tych, którzy słyszeli naukę, uwierzyło. Liczba mężczyzn dosięgała około pięciu tysięcy.

4:1 „kapłani” Jest to słowo użyte w starożytnych manuskryptach greckich pisanych uncją: κ , A, D oraz E. MS C ma tu „arcykapłani” (*archiereis*). UBS⁴ nadaje brzmieniu „kapłani” notę B (prawie pewne). Kontekst Dz 4 pokazuje, że sprzeciw nie pochodził od arcykapłanów (zob. Dz 4:6).

W ST pokolenie Lewiego (do którego należeli Mojżesz i Aaron) zostało wybrane do służby JHWH w miejsce „pierworodnych” (zob. Wj 13). Niektóre rodziny z tego pokolenia pełniły służbę jako:

1. Lokalni nauczyciele Prawa
2. Słudzy świątynni
3. Kapłani sprawujący kult w świątyni, szczególnie składający ofiary (zob. Kpł 1-7)

Szczególną rodziną, z której musieli wywodzić się arcykapłani, był ród Mojżesza i Aarona. W przeciwieństwie do innych plemion Jakuba/Izraela, całe pokolenie Lewiego nie otrzymało przydziału ziemi. Zostały im częściowo przekazane niektóre miasta (tj. 48 miast Lewitów, zob. Joz 20). Utrzymanie rodzin Lewitów zależało od wsparcia pozostałych pokoleń przekazywanego w formie przynoszonej do świątyni dziesięciny oraz składanej co trzy lata lokalnej dziesięciny. Wszystko to uległo zmianie, kiedy Rzym podbił Palestynę. Urząd najwyższego kapłana kupowano od Rzymu. Przestał to być starotestamentowy duchowy urząd, a stał się funkcją związaną z handlem i władzą polityczną. Aktualnym najwyższym kapłanem był Kajfasz (zob. Mt 26:3; Łk 3:2; J 18), ale rzeczywistą władzę stojącą za tym urzędem sprawował poprzedni arcykapłan, Annasz (zob. Łk 3:2; J 18:13,24; Dz 4:6). Rodzina ta należała do saducejskiego stronnictwa judaizmu.

▣ **„dowódca straży świątynnej”** Był to szczególny lewicki urząd. Związana z nim władza ustępowała tylko władzy najwyższego kapłana (zob. Józef Flawiusz, *Wojna* 6.5.3). Miał pod sobą straż świątynną (zob. 1 Km 9:11; Ne 11:11; Łk 22:4,52; Dz 5:24,26). W języku hebrajskim nosił miano „człowieka góry domu”.

▣ **„saduceusze”** Byli to bogaci przywódcy polityczni Sanhedrynu.

TEMAT SPECJALNY: SADUCEUSZE

I. Pochodzenie ugrupowania

- A. Większość uczonych uważa, że nazwa pochodzi od Sadoka, jednego z arcykapłanów Dawida (zob. 2 Sm 8:17; 15:24). Później Salomon skazał kapłana Abiatarę na wygnanie za wsparcie buntu Adoniasza (zob. 1 Krl 2:26-27) i uznał Sadoka za jedyne arcykapłana (zob. 1 Krl 2:35). Po niewoli babilońskiej tę dynastię kapłańską kontynuował Jozue (zob. Ag 1:1). Ta rodzina Lewitów wybrana została do zarządzania świątynią. Później członkowie tej tradycji kapłańskiej i ich zwolennicy nazywani byli sadokitami lub saduceuszami.
- B. Pochodząca z IX w. n.e. tradycja rabiniczna (*Abot* Rabiego Natana) twierdzi, że Sadok był uczniem Antygona z Soko (II w. p.n.e.). Sadok źle rozumiał popularne powiedzenie swojego mentora na temat „nagród po śmierci” i stworzył teologię zaprzeczającą życiu pozagrobowemu, a w konsekwencji tego także zmartwychwstaniu ciała.
- C. Później w ramach judaizmu saduceusze utożsamiani są z boetuzjanami. Boetus także był uczniem Antygona z Soko. Rozwinął teologię podobną do Sadoka, także zaprzeczającą życiu po śmierci.
- D. Nazwa „saduceusz” pojawia się dopiero w czasach Jana Hirkana (135-104 r. p.n.e.), co poświadcza Józef Flawiusz (zob. *Starożytności* 13.10.5-6) W *Starożytnościach* 13.5.9 Józef Flawiusz wymienia trzy szkoły myśli: faryzeuszy, saduceuszy i esseńczyków.
- E. Inna teoria głosi, że saduceusze pochodzą z czasów prób hellenizacji kapłaństwa podejmowanych przez Seleucydów za czasów Antiocha IV Epifanesa (175-163 r. p.n.e.). W czasie buntu Machabeuszy nowe kapłaństwo zapoczątkowane zostało od Szymona Machabeusza (142-135 r. p.n.e.) i jego potomków (zob. *I Księga Machabejska* 14:41). Ci nowi, hasmonejscy arcykapłani prawdopodobnie dali początek arystokratycznym saduceuszom. Faryzeusze powstałi w tym samym czasie i wywodzili się od Hasidim (tj. „oddzielonych”, zob. *I Księga Machabejska* 2:42; 7:5-23).
- F. Istnieje także współczesna teoria (T. W. Mansona) że „saduceusz” jest transliteracją greckiego terminu *sundikoi*. Określenie to odnosiło się do lokalnych władz mających styczność z władzami rzymskimi. Może to wyjaśniać, dlaczego niektórzy saduceusze nie byli szlachetnie urodzonymi kapłanami, a wchodzili w skład Sanhedrynu.

II. Charakterystyczne przekonania

- A. Było to konserwatywne, kapłańskie stronnictwo (uznające za natchnioną jedynie Torę) wśród działających w judaizmie stronnictw w okresie hasmonejskim i rzymskim.
- B. Przedmiotem ich szczególnego zainteresowania były procedury świątynne, zasady postępowania, rytuały i liturgia.
- C. Trzymali się spisanej Tory (od Księgi Rodzaju po Powtórzonego Prawa) jako autorytatywnej, odrzucali jednak Tradycję Ustną (tj. Talmud).
- D. Z tego powodu odrzucali także wiele z doktryn wyznawanych przez faryzeuszów:
  - 1. zmartwychwstanie ciała (zob. Mt 22:23; Mark. 12:18; Łk 20:27; Dz 4:1-2; 23:8)
  - 2. nieśmiertelność duszy (zob. *Starożytności* 18.1.3-4; *Wojna* 2.8.14)
  - 3. istnienie skomplikowanej hierarchii aniołów (zob. Dz 23:8)
  - 4. traktowali zasadę „oko za oko” (tj. *lex talionis*) dosłownie, byli zwolennikami kar cielesnych i kary śmierci (zamiast pieniężnej ugody)
- E. Kolejnym obszarem sporów teologicznych była predestynacja i wolna wola. Spośród wymienionych przez Józefa Flawiusza trzech grup:
  - 1. esseńczycy wyznawali pewnego rodzaju determinizm
  - 2. saduceusze kładli nacisk na wolną wolę człowieka (zob. *Starożytności* 13.5.9; *Wojna*

2.8.14)

3. faryzeusze zajmowali pośrednie stanowisko między tymi dwoma

- F. W pewnym sensie konflikty pomiędzy tymi dwoma grupami (tj. saduceusze – faryzeusze) odzwierciedlały napięcie pomiędzy kapłanami a prorokami w ST.

Inne napięcie spowodowane było faktem, że saduceusze reprezentowali szlachtę i właścicieli ziemskich. Byli oni arystokratami (zob. *Starożytności* 13.10.6; 18.1.4-5; 20.9.1), podczas gdy faryzeusze i uczeni w Piśmie byli mędrkami i pobożnymi ludźmi pochodzącymi z ludu ziemi. Napięcie to charakteryzuje przeciwstawienie świątyni i lokalnych synagog w całym kraju.

Źródłem kolejnego napięcia mogło być odrzucenie przez saduceuszy zoroastriańskich wpływów na teologię faryzejską. Przykłady ich teologii obejmują (1) wysoko rozwiniętą angelologię; (2) dualizm pomiędzy JHWH a szatanem; oraz (3) rozwinięte spojrzenie na życie po śmierci w atrakcyjnie przedstawianych kategoriach fizycznych. Te nadużycia ze strony eseneńczyków i faryzeuszy spowodowały teologiczną reakcję saduceuszy, którzy powrócili do konserwatywnego stanowiska polegającego na opieraniu teologii wyłącznie na Mojżeszu w dążeniu do ukrócenia spekulacji pozostałych żydowskich ugrupowań.

III. Źródła informacji

- A. Głównym źródłem informacji o saduceuszach jest Józef Flawiusz. Jego spojrzenie ulegało uprzedzeniom związanym zarówno z jego związkami z faryzeuszami, jak i jego interesowi w odmalowywaniu pozytywnego obrazu życia Żydów dla Rzymian.
- B. Innym źródłem informacji jest literatura rabiniczna. Jednakże w niej także jasno widoczne są silne uprzedzenia. Saduceusze zaprzeczali aktualności i autorytetowi Ustnej Tradycji Starszych (tj. Talmudu). Jako że są to pisma faryzejskie, w oczywisty sposób opisują one swoich przeciwników w negatywny, być może przesadzony sposób (taktyka atakowania chochoła).
- C. Nie są znane żadne zachowane pisma samych saduceuszy. Wraz ze zniszczeniem Jerozolimy i świątyni w 70 r. n.e. wszystkie dokumenty i cały wpływ kapłańskiej elity uległy zagładzie. Chcieli oni utrzymać lokalny pokój, a jedyną strategią dążenia do tego w I w. n.e. była współpraca z Rzymem (zob. J 11:48-50).

4:2

GPNT

„rozdrażnieni”

BP, BW, BWP, PL

„oburzeni”

Biblia Lubelska

„zaniepokojeni”

Przekład Żydowski

„rozsierdzeni”

Ten rzadki grecki termin (Tutaj w formie imiesłowu czasu teraźniejszego strony medialnej [deponens]) oznacza „ciężko nad czymś pracować”. Występuje tylko tutaj i w jeszcze jednym fragmencie Dziejów Apostolskich (16:18). Nie ma go w Septuagincie ani zapisanych greką koine papirusach z Egiptu.

Saducejscy przywódcy byli zdenerwowani, bo chrześcijańscy liderzy nauczali tłumy w świątyni w imieniu Jezusa i głosili Jego zmartwychwstanie (któremu saduceusze zaprzeczali – jak i samej teologicznej koncepcji powstania z martwych). Brzmienie wersetu Dz 4:2 może też wskazywać na to, że apostołowie głosili nie tylko zmartwychwstanie Jezusa, ale także wynikające z niego zmartwychwstanie wszystkich wierzących (zob. 1 Kor 15).

4:3 „Zatrzymali (...) oddali” Werset Dz 4:2 mówi o Piotrze, Janie i być może także o uzdrowionym chromym. W Dz 4:3 mowa jest o kapłanach i straży świątynnej.

▣ „Zatrzymali ich” Ten grecki czasownik ma obszerne pole semantyczne, Łukasz jednak często używa go w znaczeniu aresztowania (zob. Łk 20:19; 21:12; Dz 5:18; 12:1; 21:27).

▣ „aż do następnego dnia” Żydowskie prawo zabraniało przesłuchań po zmroku. Ci przywódcy chcieli, powstrzymać odbywające się zwiastowanie/nauczanie – i to natychmiast. Dlatego zatrzymali ich na noc gdzieś na terenie świątyni, a nie w publicznym więzieniu (zob. Dz 5:18).

4:4 „wielu z tych, którzy słyszeli naukę, uwierzyło” Oba te czasowniki występują w formie aorystu. Wiara zaczyna się od słuchania (zob. Rz 10:17). Słuchanie ewangelii skutkuje (z pomocą Ducha, zob. J 6:44.65; 16:8-11) uwierzeniem ewangelii. Zob. Temat specjalny: Zbawienie (greckie czasy) w Dz 2:40.

▣ „Liczba mężczyzn dosięgała około pięciu tysięcy” Zwróćmy uwagę na to, że liczba ta nie obejmuje kobiet i dzieci. W NT często spotyka się założenie, że wiara ojca rozszerza się i obejmuje całą rodzinę (zob. Dz 11:14; 16:15.31.33). Grupa zebrana w Sali na górze liczyła około 120. W dzień Pięćdziesiątnicy dołączyło około 3000 (zob. Dz 2:41); teraz liczba wierzących sięgnęła 5,000! Kościół w Jerozolimie rośnie bardzo szybko!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 4:5-12

⁵Następnego dnia zebrali się ich przełożeni i starsi, i uczeni w Jerozolimie: ⁶arcykapłan Annasz, Kajfasz, Jan, Aleksander i ilu ich było z rodu arcykapłańskiego. ⁷Postawili ich w środku i pytali: «Czyją mocą albo w czym imieniu učiniliście to?» ⁸Wtedy Piotr napelniony Duchem Świętym powiedział do nich: «Przełożeni ludu i starsi! ⁹Jeżeli przesłuchujecie nas dzisiaj w sprawie dobrodziejstwa, dzięki któremu chory człowiek uzyskał zdrowie, ¹⁰to niech będzie wiadomo wam wszystkim i całemu ludowi Izraela, że w imię Jezusa Chrystusa Nazarejczyka - którego ukrzyżowaliście, a którego Bóg wskrzesił z martwych - że przez Niego ten człowiek stanął przed wami zdrowy. ¹¹On jest kamieniem, odrzuconym przez was budujących, tym, który stał się głowicą węgla. ¹²I nie ma w żadnym innym zbawienia, gdyż nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni».

4:5 „ich przełożeni i starsi, i uczeni” Sanhedryn (tj. Rada, 5:21, z obszaru Jerozolimy; Rada Starszych, 22:5) składał się z siedemdziesięciu przywódców żydowskich. Był najwyższym organem politycznym/religijnym (dozwolonym przez Rzym) w czasach Jezusa. Koncepcja ta została zapoczątkowana (według tradycji żydowskiej) przez Ezdrasza i „ludzi z Wielkiej Synagogi”. W NT zazwyczaj opisuje go sformułowaniem „uczeni, starsi i arcykapłani” (zob. Łk 23:13; Dz 3:17; 4:5,8; 13:27). Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: SANHEDRYN

I. Źródła informacji:

- E. Nowy Testament
- F. *Starożytności żydowskie* Józefa Flawiusza
- G. Miszna – część Talmudu (tj. traktat „Sanhedryn”)

Niestety NT i Józef Flawiusz nie są zgodni z pismami rabinicznymi, które wydają się opisywać dwa Sanhedryny w Jerozolimie: jeden kapłański (tj. saducejski), kontrolowany przez najwyższego kapłana, zajmujący się sprawami cywilnymi i karnymi, oraz drugi, kontrolowany przez faryzeuszy i uczonych w Piśmie, rozpatrujący kwestie religijne i związane z tradycją. Pisma rabiniczne powstały jednak około roku 200 n.e. i stanowią odzwierciedlenie sytuacji kulturowej po zdobyciu Jerozolimy przez rzymskiego generała Tytusa w roku 70 n.e. Żydzi (tj. faryzejscy przywódcy) podjęli przerwane życie religijne w miejscowości zwanej Jamnia i później (tj. w 118 r. n.e.) przenieśli się do Galilei.

II. Terminologia

Problem z identyfikacją tego organu sądowiczego polega także na tym, że był on znany pod różnymi nazwami. Istnieje kilka słów używanych do opisu organów sądownictwa w ramach żydowskiego społeczeństwa Jerozolimy.

- A. *Gerousia* – „senat” lub „rada”. Jest to najstarszy termin, stosowany pod koniec okresu perskiego (zob. *Starożytności* Józefa Flawiusza 12.3.3 oraz 2 *Księga Machabejska* 11:27). Słowa tego użył Łukasz w Dz 5:21 wraz z „Sanhedrynem”. Mógł to być sposób objaśnienia tego pojęcia greckojęzycznym czytelnikom (zob. 1 *Mach* 12:35).

- B. *Synedrion* – „Sanhedryn”. Jest to wyraz złożony z *syn* (razem z) oraz *hedra* (siedzenie). Co zaskakujące, termin ten użyty jest w języku aramejskim, odzwierciedla jednak greckie słowo. Pod koniec okresu machabejskiego pojęcie to zostało przyjęte w znaczeniu najwyższego sądu Żydów w Jerozolimie (zob. Mt 26:59; Mk 15:1; Łk 22:66; J 11:47; Dz 5:27). Problem pojawia się wtedy, kiedy ta sama terminologia stosowana jest do lokalnych rad sądowych poza Jerozolimą (zob. Mt 5:22; 10:17).
- C. *Presbyterion* – „rada starszych” (zob. Łk 22:66). Jest to starotestamentowe określenie przywódców plemiennych. Z biegiem czasu zaczęło jednak także odnosić się do najwyższego sądu w Jerozolimie (zob. Dz 22:5).
- D. *Boulē* – tego określenia, „rada”, używa Józef Flawiusz (np. *Wojna* 2.16.2; 5.4.2; nie pojawia się jednak w NT). Za pomocą tego terminu opisuje różne organy sądownicze:
1. rzymski Senat
  2. lokalne rzymskie sądy
  3. żydowski sąd najwyższy w Jerozolimie
  4. lokalne sądy żydowskie
- Józef z Arymatei nazwany jest członkiem Sanhedrynu za pomocą jednej z form tego słowa (tj. *bouleutēs*, co oznacza „członka rady”, zob. Mk 15:43; Łk 23:50).

III. Historia powstania

Mówi się, że Wielką Synagogę założył Ezdrasz (zob. *Targum do Pieśni nad Pieśniami* 6:1) w okresie powygnaniowym. Wydaje się, że to ona przekształciła się w Sanhedryn z czasów Jezusa.

- A. Miszna (część Talmudu) przekazuje informację, że w Jerozolimie istniały dwa główne sądy (zob. *Sanh.* 7:1).
1. Jeden z nich składał się z 70 (lub 71) członków (*Sanh.* 1:6 twierdzi nawet, że pierwszy Sanhedryn ustanowiony został przez Mojżesza w Lb 11 – zob. Lb 11:16-25).
  2. Drugi składał się z 23 członków (może to jednak odnosić się do lokalnych sądów synagogalnych).
  3. Niektórzy żydowscy uczeni uważają, że w Jerozolimie funkcjonowały trzy Sanhedryny, każdy złożony z 23 członków. Kiedy spotykały się razem w pełnym składzie, wraz z dwoma przywódcami, tworzyły „Wielki Sanhedryn” w liczbie 71 członków (tj. *Nasi* i *Av Bet Din*).
    - a. jeden kapłański (tj. saduceusze)
    - b. jeden prawny (tj. faryzeusze)
    - c. jeden arystokratyczny (tj. starszyzna)
- B. W okresie powygnaniowym powracającym nasieniem Dawidowym był Zerubbabel, a powracającym nasieniem Aaronowym – Jozue. Po śmierci Zerubbabela nasienie Dawidowe wygasło, urząd sędziowski objęli więc wyłącznie kapłani (zob. *1 Mach* 12:6) oraz lokalna starszyzna (por. Ne 2:16; 5:7).
- C. Ta rola kapłanów w decyzjach sądowniczych udokumentowana została przez Diodora Sycylijskiego (40:3:4-5) w okresie hellenistycznym.
- D. Udział kapłanów we władzy utrzymał się także w okresie seleucydzkim. Józef Flawiusz wymienia Antiocha III „Wielkiego” (223-187 p.n.e.) w *Starożytnościach* 12.138-142.
- E. Według *Starożytności* Józefa Flawiusza 13.10.5-6 i 13.15.5 kapłani utrzymali się przy władzy także w okresie machabejskim.
- F. W okresie rzymskim namiestnik Syrii (którym w latach 57-55 p.n.e. był Aulus Gabinius) ustanowił pięć regionalnych „Sanhedrynow” (zob. *Starożytności* Józefa Flawiusza 14.5.4 oraz *Wojnę* 1.8.5), decyzja ta została jednak później anulowana przez Rzym (tj. w 47 r. p.n.e.).
- G. Sanhedryn wdał się w polityczną konfrontację z Herodem (zob. *Starożytności* 14.9.3-5), który w 37 r. p.n.e. zemścił się na nim, zabijając większość członków sądu najwyższego (zob. *Starożytności* Józefa Flawiusza 14.9.4; 15.1.2).
- H. Józef Flawiusz donosi, że za rządów rzymskich prokuratorów (tj. 6-66 r. n.e.) Sanhedryn odzyskał znaczną władzę i wpływy (zob. *Starożytności* 20.200,251; por. Mk 14:55). W NT opisane są trzy procesy, w których Sanhedryn wymierza sprawiedliwość pod przewodnictwem rodziny arcykapłana.

1. Proces Jezusa (zob. Mk 14:53-15:1; J 18:2-23.28-32)
  2. Proces Piotra i Jana (zob. Dz 4:3-6)
  3. Proces Pawła (zob. Dz 22:25-30)
- I. W roku 66 n.e. Żydzi zbuntowali się przeciwko Rzymianom. Pociągnęło to za sobą zniszczenie żydowskiego społeczeństwa i Jerozolimy w 70 r. n.e. Sanhedryn został ostatecznie rozwiązany – chociaż faryzeusze próbowali w Jamni przywrócić instytucję najwyższego sądu (tj. *Beth Din*) w życiu religijnym (ale nie cywilnym ani politycznym).

IV. Członkostwo

- A. Pierwsza biblijna wzmianka o najwyższym sądzie w Jerozolimie znajduje się w 2 Krn 19:8-11. Składał się z:
1. Lewitów
  2. kapłanów
  3. naczelników rodów (tj. starszyny, zob. *1 Księga Machabejska* 14:20; *2 Księga Machabejska* 4:44)
- B. W okresie machabejskim organ ten był zdominowany przez (1) saducejskie rodziny kapłańskie i (2) miejscową arystokrację (por. *1 Księga Machabejska* 7:33; 11:23; 14:28). W późniejszych latach tego okresu dołączyli do niego „uczeni w Piśmie” (specjaliści od Prawa Mojżeszowego, zazwyczaj faryzeusze). Stało się to, jak się wydaje, za sprawą żony Aleksandra Jannaja, Salome (76-67 r. p.n.e.). Mówi się o niej, że sprawiła nawet, że faryzeusze stali się dominującym ugrupowaniem w tym sądzie (zob. *Wojna żydowska* Józefa Flawiusza, 1.5.2).
- C. W czasach Jezusa sąd ten składał się z:
1. rodzin najwyższych kapłanów
  2. miejscowych mężczyzn z bogatych rodzin
  3. uczonych w Piśmie (zob. Łk 19:47)

V. Źródła informacji

- A. *Dictionary of Jesus and the Gospels* [*Słownik Jezusa i Ewangelii*], IVP, s. 728-732
- B. *The Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible* [*Obrazkowa encyklopedia biblijna Zondervan*], tom 5: s. 268-273
- C. *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* [*Nowa encyklopedia wiedzy religijnej Schaffa-Herzoga*], tom 10: s. 203-204
- D. *The Interpreter's Dictionary of the Bible* [*Słownik do interpretacji Biblii*], tom 4: s. 214-218
- E. *Encyclopedia Judaica*, tom 14: s. 836-839

4:6 „Annasz” W grece jego imię to Hannas; Józef Flawiusz nazywa go imieniem Hannanos (Jonatan). Wydaje się, że pochodzi ono od hebrajskiego słowa „miłosierny” lub „łaskawy” (*hānān*, BDB 336).

W ST urząd arcykapłana był dożywotni i pełnili go potomkowie Aarona. Rzymianie zamienili go jednak w polityczną funkcję kupowaną przez rodziny Lewitów. Najwyższy kapłan kontrolował i zarządzał handlem odbywającym się na dziedzińcu kobiet. Oczyszczenie świątyni przez Jezusa rozgniewało tę rodzinę. Według Józefa Flawiusza Annasz pełnił urząd arcykapłana w latach 6-14 n.e., ustanowiony przez Kwiryniusza, namiestnika Syrii, i odwołany przez Waleriusza Gratusa. Później urząd ten sprawowali jego krewni (5 synów i 1 wnuk). Bezpośrednim następcą Annasza był Kajfasz (18-36 r. n.e.), jego zięć (zob. J 18:13). To Annasz sprawował rzeczywistą władzę związaną z tym stanowiskiem. Jan opisuje go jako pierwszą osobę, do której zabrano Jezusa (zob. Dz 18:13.19-22).

▣ **„Kajfasz”** Został ustanowiony najwyższym kapłanem przez Waleriusza Gratusa, prokuratora Judei (zob. MS D, *Tōnathas*, zob. angielskie tłumaczenia NEB i NJB) i pełnił tę funkcję w latach 18-36 n.e.

▣ **„Jan”** Może tu chodzić o „Jonatana”, o którym pisze Józef Flawiusz jako o jednym z synów Annasza, który został arcykapłanem po Kajfaszu w 36 r. n.e. Jednak UBS⁴ podaje brzmienie *Tōannēs* (tj. Jan) z notą A (pewne); nawet angielskie tłumaczenie REB wraca do wersji „Jan”.

▣ **„Aleksander”** Nic o nim nie wiemy – poza tym, że podobnie jak Jan należał najpewniej do rodziny Annasza lub innego wiodącego członka stronnictwa saduceuszów.

4:7 „Postawili ich w środku” Członkowie Sanhedrynu zasiadali w półkołu na podwyższeniu.

▣ **„i pytali”** Jest to czas niedokonany, oznaczający albo (1) ciągłą czynność w czasie przeszłym, albo (2) rozpoczęcie jakiejś czynności.

▣ **„Czyją mocą albo w czym imieniu”** Sugerowali, że uzdrowienia dokonano za pomocą magii (zob. Dz 19:13). To samo próbowali zarzucić Jezusowi (zob. Łk 11:14-26; Mk 3:20-30). Nie mogli zaprzeczyć cudom, usiłowali więc kwestionować metodę ich dokonania lub źródło potrzebnej do nich mocy.

4:8 „napelniony Duchem Świętym” Duch był dla apostołów źródłem mądrości i odwagi (zob. Łk 12:11-12; 21:12-15). Pamiętajmy, że jest to ten sam człowiek, który niewiele dni wcześniej ze strachu zapał się Pana (zob. Dz 4:13). Zwróćmy uwagę na to, że Piotr był „wypełniony” (zob. Dz 2:4; 4:8.31). Pokazuje to, że było to powtarzające się doświadczenie (zob. Ef 5:18). Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 5:17.

4:9 „Jeżeli” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, którego prawdziwość zakładana jest z perspektywy autora.

▣ **„Jeżeli przesłuchujecie nas dzisiaj”** To greckie określenie znaczy dosłownie „zbadanie przez sąd” (zob. Dz 12:19; 24:8; 28:18; Łk 23:14). Zastosowane zostało do Żydów z Berei, którzy badali Pisma, aby sprawdzić, czy Paweł dobrze je interpretuje (zob. Dz 17:11).

▣ **„w sprawie dobrodziejstwa, dzięki któremu chory człowiek uzyskał zdrowie”** Piotr wskazuje na niewłaściwość tego oficjalnego procesu i wrogiego otoczenia w obliczu wspaniałego cudu uzdrowienia i zmiłowania. Powinni byli chwalić Boga!

▣ **„uzyskał zdrowie”** Jest to czas dokonany strony biernej trybu orzekającego, oznaczający zupełne wyzdrowienie i przywrócenie sprawności jego nogom.

4:10 „to niech będzie wiadomo wam wszystkim i całemu ludowi Izraela” Jest to czas dokonany strony czynnej trybu rozkazującego. Duch dodał Piotrowi śmiałości, tak że nie czuł się onieśmielony stojąc przed sądem. Ci przywódcy nie byli w stanie zatrzymać Jezusa w grobie – ani też zaprzeczyć, że stoi przed nimi uzdrowiony człowiek!

▣ **„w imię Jezusa Chrystusa Nazarejczyka”** Piotr nawiązuje do ich pytania i udziela precyzyjnej odpowiedzi odnośnie tego, jak wydarzył się ten cud. Zob. Temat specjalny: Jezus Nazarejczyk w Dz 2:22.

▣ **„którego ukrzyżowaliście”** Była to oczywista prawda. Spowodowali Jego śmierć. Zwróćmy także uwagę na słowa „przez was” w Dz 4:11, które także stwierdzają ich winę.

▣ **„którego Bóg wskrzesił”** Według NT udział w zmartwychwstaniu Jezusa miały wszystkie trzy osoby Trójcy:

1. Duch (zob. Rz 8:11)
2. Syn (zob. J 2:19-22; 10:17-18)
3. Ojciec – najczęściej (zob. Dz 2:24.32; 3:15.26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30.33.34.37; 17:31; Rz 6:4.9)

Było to potwierdzeniem prawdziwości życia i nauczania Jezusa o Bogu, a także pełnej aprobaty Ojca dla zastępczej śmierci i przesłania głoszonego przez Jezusa. Jest to jeden z głównych aspektów *kerygmy* (tj. kazań Dziejów Apostolskich, Zob. Temat specjalny: Kerygma w Dz 2:14).

▣ **„ten człowiek stanął przed wami”** Jest to gra słów związana z czasownikiem „stać” – chory wstał i stoi przed nimi.

4:11 Jest to cytat z Ps 118:22, ale nie z tekstu masoreckiego ani Septuaginty (zob. Ef 2:20; 1 P 2:4ff). Jezus odnosi go do siebie w Mk 12:10 i Łk 20:17, w oparciu o Septuagintę. Słowa te wskazują na wypełnienie starotestamentowego proroctwa o odrzuconym Mesjaszu, który okazał się istotą Bożego odwiecznego planu odkupienia (zob. Temat specjalny w Dz 1:8) Izraela i świata. Dla tych żydowskich przywódców była to szokująca wypowiedź (zob. 1 Tm 2:5).

GPNT „głowie kąta*” *O istotnym dla budynków kamieniu narożnym.
BP, BW, PL „kamieniem węgielnym”
BWP „kamieniem podtrzymującym cały fundament”
Słowo Życia „kamieniem narożnym, najważniejszym”

TEMAT SPECJALNY: „KAMIEŃ” (BDB 6, KB 7) i „KAMIEŃ WĘGIELNY” (BDB 819, KB 944)

I. Stosowanie w ST

- A. Koncepcja kamienia jako twardego i trwałego przedmiotu dobrze nadającego się na fundament stosowana była do opisu JHWH (zob. Hi 28:6; Ps 18:2, gdzie użyte są dwa słowa oznaczające „skałę”, BDB 700, 849).
- B. Później przerodziła się ona w tytuł mesjański (zob. Rdz 49:24; Ps 118:22; Iz 28:16).
- C. Termin „kamień” lub „skała” zaczął przedstawiać sąd JHWH za pośrednictwem Mesjasza (zob. Iz 8:16 [BDB 6 KONSTRUKT BDB 103]; Dn 2:34-35.44-45 [BDB 1078]).
- D. Koncepcja ta przerodziła się w metaforę budowlaną (szczególnie Iz 28:16).
  - 1. kamień węgielny, kładziony jako pierwszy, który był bezpieczny i wyznaczał kąty dla reszty budynku;
  - 2. mogło to także odnosić się do ostatniego kładzonego kamienia, który spajał razem ściany (zob. Za 4:7; Ef 2:20-21), zwanego kamieniem szczytowym od hebrajskiego *rosz* (tj. głowa);
  - 3. mogło także odnosić się to do „zwornika”, który był centralnym kamieniem łuku drzwiowego i utrzymywał ciężar całej ściany.

II. Stosowanie w NT

- A. Jezus kilka razy cytował Psalm 118 w odniesieniu do samego siebie (zob. Mt 21:41-46; Mk 12:10-11; Łk 20:17).
- B. Paweł posługuje się Psalmem 118 w związku z odrzuceniem przez JHWH niewiernego, buntowniczego Izraela (zob. Rz 9:33).
- C. Paweł posługuje się koncepcją „kamienia węgielnego” w Ef 2:20-22 w odniesieniu do Chrystusa.
- D. Piotr posługuje się tą koncepcją Jezusa w 1 P 2:1-10. Jezus jest kamieniem węgielnym, a wierzący – żywymi kamieniami (tj. wierzący jako świątynie, zob. 1 Kor 6:19) wzniesionymi na Nim (tj. Jezus jest nową świątynią, zob. Mk 14:58; Mt 12:6; J 2:19-20). Odrzucając Jezusa jako Mesjasza Żydzi odrzucili fundament swojej nadziei.

III. Twierdzenia teologiczne

- A. JHWH pozwolił Dawidowi/Salomonowi zbudować świątynię. Powiedział im, że jeśli będą przestrzegać przymierza, będzie z nimi i będzie im błogosławił (zob. 2 Sm 7), ale jeśli nie, świątynia obróci się w ruinę (zob. 1 Krl 9:1-9).
- B. Rabiniczny judaizm skupiał się na formach i rytuałach, zaniedbując osobisty aspekt wiary (zob. Jr 31:31-34; Ez 36:22-38). Bóg dąży do codziennej, osobistej, pobożnej relacji z tymi, którzy stworzeni są na Jego obraz (zob. Rdz 1:26-27). Łk 20:17-18 – a także Mt 5:20 – zawiera przerażający wyraz sądu skierowanego przeciw judaizmowi.
- C. Jezus posługiwał się koncepcją świątyni dla zobrazowania swojego fizycznego ciała (zob. J 2:19-22). Jest to kontynuacja i rozszerzenie idei osobistej wiary w Jezusa jako Mesjasza jako kluczowej dla więzi z JHWH (tj. J 14:6; 1 J 5:10-12).
- D. Zbawienie ma odnawiać zniszczony obraz Boży w istotach ludzkich (Rdz 1:26-27 i Rdz 3), aby umożliwić im wspólnotę z Bogiem. Celem chrześcijaństwa jest podobieństwo do Chrystusa teraz. Wierzący mają stawać się żywymi kamieniami (tj. małymi świątyniami wznoszonymi i wzorowanymi na Chrystusie).
- E. Jezus jest fundamentem naszej wiary i jej kamieniem węgielnym (tj. Alfą i Omega). Jest jednak także kamieniem potknięcia i skałą obrazu (Iz 28:16). Przegapić Go to przegapić wszystko. Nie ma tu miejsca na żadne pośrednie stanowisko!

4:12 „nie ma w żadnym innym zbawienia” Jest to dobitne podwójne przeczenie. Nie ma zbawienia w Abrahamie ani Mojżeszu (zob. J 14:6; 1 Tm 2:5; 1 J 5:10-12). Cóż za wstrząsające twierdzenie! Jest bardzo restrykcyjne – a jednocześnie Jezus w oczywisty sposób wierzył, że Boga można poznać tylko poprzez osobistą relację z Nim. Piotr śmiało mówi o tym elicie żydowskich przywódców. Często nazywane jest to ekskluzywistycznym skandalem chrześcijaństwa. Nie ma tu miejsca na pośrednie stanowisko. Albo jest to prawda, albo chrześcijaństwo jest kłamstwem.

▣ **„nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia”** Imiesłów przetłumaczony tu jako „dano” ma formę czasu dokonanego strony biernej. Bóg tak postanowił! Jezus jest jego odpowiedzią na duchową potrzebę ludzkości. Nie ma „planu B”! Pomocną książką na temat ekskluzywistycznych twierdzeń chrześcijaństwa jest *Dissonant Voices: Religious Pluralism and the Question of Truth* [Dysonujące głosy: pluralizm religijny i kwestia prawdy] autorstwa H. A. Netlanda.

▣ **„ludziom”** Zwróćmy uwagę na uniwersalny element (zob. J 3:16; 1 Tm 2:4; 2 P 3:9).

▣ **„w którym moglibyśmy być zbawieni”** W grece brzmienie tej frazy jest następujące: „w którym trzeba dać się zbawić my”. Zawiera ona dwie formy czasownikowe:

1. *dei*, czas terażniejszy strony czynnej trybu orzekającego, „trzeba” (zob. obszerniejszy komentarz na temat słowa *dei* w Dz 1:16)
2. *sōthēnai*, bezokolicznik aorystu strony biernej czasownika *sōzō*, „być zbawionym”.

Słowo tłumaczone jako „zbawiać” ma w NT dwa znaczenia:

1. Fizyczny ratunek (starotestamentowe znaczenie, zob. Mt 9:22; Mk 6:56; Łk 1:71; 6:9; 7:50; Dz 27:20.31; Jk 1:21; 2:14; 4:12; 5:20)
2. Duchowe ocalenie (nowotestamentowe znaczenie, zob. Łk 19:10; Dz 2:21.40.47; 11:14; 15:11; 16:30-31)

Chromy doświadczył obu. Przywódcy religijni powinni byli zaufać Jezusowi jako swojej jedynej nadziei uzyskania Bożej akceptacji i przebaczenia! Ludzie potrzebują zbawienia (zob. Rz 1:18-3:20), a Jezus jest jedyną drogą do jego otrzymania (zob. Rz 3:21-31). Cytat ze ST w Dz 4:12 pokazuje, że taki był od zawsze Boży plan (zob. Iz 8:14-15; 28:14-19; 52:13-53:12).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 4:13-22

¹³Widząc odwagę Piotra i Jana, a dowiedziawszy się, że są oni ludźmi nieuczonymi i prostymi, dziwili się. Rozpoznawali w nich też towarzyszy Jezusa. ¹⁴A widząc nadto, że stoi z nimi uzdrowiony człowiek, nie znajdowali odpowiedzi. ¹⁵Kazali więc im wyjść z sali Rady i naradzili się: ¹⁶«Co mamy zrobić z tymi ludźmi? - mówili jeden do drugiego - bo dokonali jawnego znaku, oczywistego dla wszystkich mieszkańców Jerozolimy. Przecież temu nie możemy zaprzeczyć. ¹⁷Aby jednak nie rozpowszechniało się to wśród ludu, zabrońmy im surowo przemawiać do kogokolwiek w to imię!». ¹⁸Przywołali ich potem i zakazali im w ogóle przemawiać, i nauczać w imię Jezusa. ¹⁹Lecz Piotr i Jan odpowiedzieli: «Rozsądźcie, czy słusne jest w oczach Bożych bardziej słuchać was niż Boga? ²⁰Bo my nie możemy nie mówić tego, cośmy widzieli i słyszeli». ²¹Oni zaś ponowili groźby, a nie znajdując żadnej podstawy do wymierzenia im kary, wypuścili ich ze względu na lud, bo wszyscy wielbili Boga z powodu tego, co się stało. ²²A człowiek, który doznał tego cudownego uzdrowienia, miał ponad czterdzieści lat.

4:13 „odwagę” Zob. Temat specjalny: Śmiałość (*parrhēsia*) w Dz 4:29.

▣ **„nieuczonymi”** Użyty tu termin to *agrammatos*, słowo złożone z określenia „pismo” z alfa privativum. Może to oznaczać, że byli:

1. Niewykształceni (zob. Moulton, Milligan, *Vocabulary* [Słownik], s. 6)
2. Nie uczęszczali do szkół rabinicznych (zob. A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament* [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie], tom 3, s. 52 oraz Louw i Nida, *Lexicon* [Leksykon], tom 1, s. 328)

▣ **„prostymi”** Jest to termin *idiōtēs*, tłumaczony zazwyczaj jako „laik” lub „niewykształcony w jakiejś dziedzinie”. Pierwotnie odnosił się do zwykłego człowieka w przeciwstawieniu do przywódcy lub rzecznika. Z czasem zaczęto używać go w znaczeniu kogoś z zewnątrz, nie należącego do grupy (zob. 1 Kor 14:16.23-24; 2 Kor 11:6). Spójrzmy, jak różne polskie tłumaczenia oddają tę frazę:

GPNT	„prostakami”
BP	„niewykształconych”
BW, BWP	„prości”

▣ **„dziwili się”** Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego (podobnie jak dwa kolejne czasowniki). Oznacza albo rozpoczęcie czynności, albo czynność powtarzaną w przeszłości (tryb orzekający). Łukasz często używa tego słowa (18 razy w Ewangelii Łukasza i Dziejach Apostolskich); zazwyczaj, choć nie zawsze, wiąże się z pozytywnymi konotacjami (zob. Łk 11:38; 20:26; Dz 4:13; 13:41).

▣ **„Rozpoznawali w nich też towarzyszy Jezusa”** Tak naprawdę był to komplement. Jezus też nie kształcił się w szkołach rabinicznych, ale dobrze znał Stary Testament. Jak wszystkie żydowskie dzieci uczęszczał do szkoły synagogalnej (podobnie jak Piotr i Jan).

Przywódcy zauważyli odwagę i moc Piotra i Jana. Te same cechy widzieli w Jezusie.

4:14 Wszyscy znali tego chromego, ponieważ codziennie siedział przy bramie świątyni. Teraz jednak już nie siedział! Tłum w świątyni nie mógł temu zaprzeczyć (zob. Dz 4:16.22).

4:15 Kazali tej trójce wyjść i omawiali możliwe wyjścia oraz planowali strategię zaprzeczania i dezinformacji (zob. Dz 4:17-18).

4:17-18 Taki był ich plan: „Przestańcie mówić o Jezusie i pomagać ludziom w Jego imieniu!”. A co z wszystkimi tymi ludźmi, którzy wielbili Boga za to uzdrowienie (zob. Dz 3:8-9; 4:16)?

4:19 „czy” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, stosowane nie do rzeczywistości, a argumentacji. Piotr i Jan nie uważali ich zakazów za uzasadnione (zob. Dz 5:28).

▣ **„słuszne”** Zob. Temat specjalny: Sprawiedliwość w Dz 3:14.

▣ **„Rozsądzcie”** Jest to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego. Same słowa, motywacje i czyny tych przywódców przemawiały przeciwko nim.

4:20 Piotr i Jan stwierdzają, że nie mogą zaprzeczyć temu, czego doświadczyli, i nie przestaną o tym mówić!

4:21 „Oni zaś ponowili groźby” Jestem ciekaw, co im zagrozili. Jezus został wskrzeszony z martwych. Chromy został podniesiony ze swojego posłania; co przywódcy zamierzali zrobić Piotrowi i Janowi?

▣ **„nie znajdując żadnej podstawy do wymierzenia im kary”** Może to wskazywać na jeden z zamysłów Łukasza towarzyszących mu przy pisaniu. Chrześcijaństwo nie było zagrożeniem dla Rzymu ani pokoju Jerozolimy. Nawet Sanhedryn nie był w stanie znaleźć podstaw do potępienia jego przywódców.

▣ **„ze względu na lud”** Naoczni świadkowie wydarzeń rozgrywających się w Jerozolimie darzyli wczesny Kościół dużym uznaniem (zob. Dz 2:47). Przywódcy żydowscy czuli się zagrożeni tą popularnością (zob. Dz 5:13.26).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 4:23-31

²³Uwolnieni przybyli do swoich i opowiedzieli, co do nich mówili arcykapłani i starsi. ²⁴Wysłuchawszy tego podnieśli jednomyślnie głos do Boga i mówili: «Wszechwładny Stwórco nieba i ziemi, i morza, i wszystkiego, co w nich istnieje, ²⁵Tyś przez Ducha Świętego powiedział ustami sługi Twego Dawida: Dlaczego burzą się narody i ludy knują rzeczy próżne? ²⁶Powstali królowie ziemi i książęta zeszli się razem przeciw Panu i przeciw Jego Pomazańcowi. ²⁷Zeszli się bowiem rzeczywiście w tym mieście przeciw świętemu Słudze Twemu, Jezusowi, którego namaściłeś, Herod i Poncjusz Pilat z poganami i pokoleniami Izraela, ²⁸aby uczynić to, co ręka Twoja i myśl zamierzyły. ²⁹A teraz spójrz, Panie, na ich groźby i daj sługom Twoim głosić słowo Twoje z całą odwagą, ³⁰gdy Ty wyciągać będziesz swą rękę, aby uzdrawiać i dokonywać znaków i cudów przez imię świętego Sługi Twego, Jezusa». ³¹Po tej modlitwie zadrżało miejsce, na którym byli zebrani, wszyscy zostali napelnieni Duchem Świętym i głosili odważnie słowo Boże.

4:23 Wrócili do sali na górze, żeby spotkać się z uczniami.

4:24 „jednomyślnie” Ta jedność serc i umysłów była charakterystyczna dla wczesnego Kościoła (zob. Dz 1:14; 2:46; 4:24; 5:12; 15:25). Taka atmosfera skupienia na jednym celu ma duchową moc i skutkuje skoncentrowanym działaniem.

▣ „**Wszechwładny**” Jest to grecki termin *despota*, od którego pochodzi tak samo brzmiące polskie słowo. Oznaczało ono kogoś posiadającego absolutną władzę. Tutaj odnosi się do Boga Ojca (zob. Łk 2:29 i Ap 6:10). Stosowane jest także do Jezusa (zob. 2 P 2:1 i Jud 1:4).

▣ „**Stwórco nieba i ziemi, i morza, i wszystkiego, co w nich istnieje**” Może to być nawiązanie do Wj 20:11. Werset ten jest także zacytowany w Dz 14:15, a zawartą w nim prawdę stwierdza też Dz 17:24. JHWH jest Stworzycielem!

4:25 Istnieje wiele wariantów brzmienia pierwszej części tego wersetu. Najstarsze manuskrypty P⁷⁴, $\aleph$, A i B zawierają wieloznaczny wariant. Chociaż dokładne brzmienie jest niepewne, ogólne znaczenie tekstu jest oczywiste. Wyczerpujące omówienie tego problemu oraz teorii dotyczące tego, jak do niego doszło, zawiera *A Textual Commentary on the Greek New Testament [Komentarz tekstualny do greckiego Nowego Testamentu]* Bruce’a M. Metzgera, s. 321-323).

▣ „**Tyś przez Ducha Świętego powiedział ustami sługi Twego Dawida**” Jest to potwierdzenie natchnienia Starego Testamentu (zob. Mt 5:17-19). Łukasz cytuje królewski, mesjański Ps 2:1-2 w tłumaczeniu Septuaginty. Chryścijaństwo nie jest czymś nowym, tylko wypełnieniem Starego Testamentu (zob. Mt 5:17-48). Należy spodziewać się sprzeciwu ze strony świata – a także zwycięstwa JHWH.

4:25-26 „królowie ziemi i książęta (...) z poganami i pokoleniami Izraela” Wydaje się, że uczniowie dokonują rabinicznego powiązania słowa „książęta”. W pewnym sensie nazywają Sanhedryn *Goyim* (tj. poganami) lub przynajmniej łączą te starotestamentowe określenia ze współczesnymi grupami (tj. Piłat, Herod, Sanhedryn i żydowski tłum), które uczestniczyły w procesie i ukrzyżowaniu Jezusa.

▣ „**burzą się**” Dosłownie określenie to oznacza „parskać nosem”, co wskazuje na hardość i arogancję.

4:26 „Panu (...) Jego Pomazańcowi” Zwróćmy uwagę na to, że JHWH i Mesjasz są tu wymienieni razem. Dziwię się, że nie zacytowali Ps 110:1.

Bardzo trudno jest być monoteistą (zob. Temat specjalny w Dz 2:39) i wyznawać pełną boskość Chrystusa oraz osobowość Ducha (zob. Dz 4:25, zob. Temat specjalny w Dz 2:32). A jednak w NT te trzy boskie, wieczne osoby kilkakrotnie występują w tym samym kontekście. Miejmy na uwadze, że wszyscy autorzy BT poza Łukaszem są monoteistycznymi Żydami i chrześcijanami. Coś radykalnie niezwykłego – czyli ewangelia – sprawiło, że zaczęli głosić trójjedność Boga. Zob. Temat specjalny: Trójca w Dz 2:32.

4:27 „świętemu Słudze Twemu, Jezusowi, którego namaściłeś” Zwróćmy uwagę na użyte tu mesjańskie tytuły:

1. Święty (zob. Dz 3:14; 4:30)
2. Sługa (*pais*, zob. Dz 3:13.26; 4:25.27.30; zobacz komentarz do Dz 3:13)
3. Namaściiony (*chriō*, od którego pochodzi „Chrystus”, zob. Łk 4:18; Dz 4:27; 10:38)

Werset ten opisuje kilka różnych sposobów, na które Jezus był wysłany i uprawniony przez JHWH. Jezus jest Bożym wiecznym planem i metodą odkupienia i odnowienia wszystkiego (zob. Dz 4:28, zob. Temat specjalny w Dz 1:8).

TEMAT SPECJALNY: NAMASZCZENIE W BIBLI (hebrajski CZASOWNIK, BDB 603, KB 643 I, RZECZOWNIK, BDB 603)

- A. Stosowane dla pielęgnacji/upiększenia (BDB 691 I. zob. Pwt 28:40; Rut 3:3; 2 Sm 12:20; 14:2; 2 Krn 28:15; Dn 10:3; Mi 6:15)
- B. Stosowane wobec gości (BDB 206, zob. Ps 23:5; Łk 7:38.46; J 11:2)
- C. Stosowane do leczenia/uzdrawiania (BDB 602, zob. Iz 61:1; Mk 6:13; Łk 10:34; Jak 5:14) [zastosowanie higieniczne w Ez 16:9]
- D. Stosowane jako przygotowanie do pogrzebu (zob. Mk 16:1; J 12:3.7; 19:39-40; zob. też 2 Krn 16:14 – werset ten nie zawiera jednak czasownika „namaszczać”)
- E. Stosowanie w znaczeniu religijnym (jakiejś rzeczy, BDB 602, zob. Rdz 28:18; 31:13 [steli]; Wj 29:36)

[ołtarza]; Wj 30:26; 40:9-16; Kpł 8:10-13; Lb 7:1 [przybytku])

F. Stosowane dla ustanawiania przywódców:

1. Kapłanów
  - a. Aarona (Wj 28:41; 29:7; 30:30)
  - b. Synów Aarona (Wj 40:15; Kpł 7:36)
  - c. Ogólnie (Lb 3:3; Kpł 16:32)
2. Królów
  - a. przez Boga (zob. 1 Sm 2:10; 2 Sm 12:7; 2 Krl 9:3.6.12; Ps 45:8; 89:21)
  - b. przez proroków (zob. 1 Sm 9:16; 10:1; 15:1.17; 16:3.12-13; 1 Krl 1:45; 19:15-16)
  - c. przez kapłanów (zob. 1 Krl 1:34.39; 2 Krl 11:12)
  - d. przez starszych (zob. Sdz 9:8.15; 2 Sm 2:7; 5:3; 2 Krl 23:30)
  - e. Jezusa jako mesjańskiego króla (zob. Ps 2:2; Łk 4:18 [Iz 61:1]; Dz 4:27; 10:38; Hbr 1:9 [Ps 45:8])
  - f. naśladowców Jezusa (zob. 2 Kor 1:21; 1 J 2:20.27 [krzyżmo])
3. Być może proroków (zob. 1 Krl 19:16; Iz 61:1)
4. Niewierzących narzędzi boskiego ocalenia
  - a. Cyrusa (zob. Iz 45:1)
  - b. Króla Tyru (zob. Ez 28:14, gdzie użyte są metafory Ogrodu Eden)
5. Termin lub tytuł „Mesjasz” oznacza „Namaszczony” („Pomazaniec”) (BDB 603), zob. Ps 2:2; 89:39; 132:10

Dz 10:38 to werset, w którym w namaszczenie zaangażowane są wszystkie trzy Osoby Boskie. Jezus został namaszczony (zob. Łk 4:18; Dz 4:27; 10:38). Idea ta zostaje rozszerzona na wszystkich wierzących (zob. 1 J 2:27). Namaszczony stał się wieloma namaszczonymi! Może być to analogiczne do Antychrysta i antychrystów (zob. 1 J 2:18). Starotestamentowy symboliczny akt fizycznego namaszczenia olejem (zob. Wj 29:7; 30:25; 37:29) odnosi się do wszystkich, którzy zostali powołani i wyposażeni przez Boga do jakiegoś szczególnego zadania (tj. prorocy, kapłani i królowie). Słowo „Chrystus” jest tłumaczeniem hebrajskiego terminu „namaszczony” („pomazaniec”) lub „Mesjasz”.

- ▣ „Zeszli się (...) przeciw świętemu Słudze Twemu” Zawarto tu listę przeciwników Jezusa w Jerozolimie:
1. Herod, ustanowiony przez Rzym idumejską władca Palestyny (zob. Temat specjalny poniżej)
  2. Poncjusz Piłat, rzymski zarządca administracyjny Palestyny (zob. Temat specjalny w Dz 3:13)
  3. Poganie, co może odnosić się do armii rzymskiej lub prozelitów, którzy przyjęli judaizm
  4. „Pokolenia Izraela”, czyli władze żydowskie i tłum Żydów, który domagał się uwolnienia Barabasza i ukrzyżowania Jezusa

TEMAT SPECJALNY: RODZINA HERODA WIELKIEGO

I. Herod Wielki

- A. Król Judei (37-4 r. p.n.e.), Idumejczyk (z Edomu), który dzięki manewrom politycznym i wsparciu Marka Antoniusza został wyznaczony władcą dużej części Palestyny (Kanaanu) przez rzymski Senat w 40 r. p.n.e.
- B. Wspomina o nim Mt 2:1-19 i Łk 1:5
- C. Jego synowie
  - a. Herod Filip I, syn Mariamme II, córki Szymona
    1. mąż Herodiady (4 r. p.n.e. – 34 r. n.e.)
    2. wymieniony w Mt 14:3; Mk 6:17
  - b. Herod Filip II (syn Kleopatry)
    - (1) tetrarcha obszaru na północ i wschód od Morza Galilejskiego (4 r. p.n.e. – 34 r. n.e.)
    - (2) wymieniony w Łk 3:1
  - c. Herod Antypas
    1. tetrarcha Galilei i Perei (4 r. p.n.e. – 39 r. n.e.)

2. wymieniony w Mt 14:1-12; Mk 6:14.29; Łk 3:1.19; 9:7-9; 13:31; 23:6-12.15; Dz 4:27; 13:1
- d. Herod Archelaos, etnarcha
  - (1) władca Judei, Samarii i Idumei (4 r. p.n.e. – 6 r. n.e.)
  - (2) wymienia go Mt 2:22
- e. Arystobul (syn Mariamme I)
  - (1) wymieniany jako ojciec Heroda Agryppy I, który był
    - (a) królem Judei (37-44 r. n.e.)
    - (b) wzmiankowany w Dz 12:1-24; 23:35
      - (i) jego synem był Herod Agryppa II
        - tetrarcha obszaru północnego (50-70 r. n.e.)
      - (ii) jego córką była Berenika
        - towarzyszyła swojemu bratu
        - wymieniona w Dz 25:13-26:32
      - (iii) jego córką była Druzylla
        - żona Feliksa
        - wymieniona w Dz 24:24

II. Biblijne wzmianki o Herodach

1. Tetrarcha Herod, wzmiankowany w Mt 14:1ff.; Łk 3:1; 9:7; 13:31 i 23:7, był synem Heroda Wielkiego. Po śmierci Heroda Wielkiego jego królestwo zostało podzielone pomiędzy kilku jego synów. Termin „tetrarcha” oznaczał „władcę czwartej części”. Ten Herod znany był jako Herod Antypas, co jest skróconą formą imienia Antypater. Rządził on Galileą i Perea. Oznacza to, że duża część służby Jezusa odbywała się na terenie tego idumejskiego władcy z drugiego pokolenia.
2. Herodiada była córką brata Heroda Antypasa, Arystobula. Była ona wcześniej żoną Filipa, przyrodniego brata Heroda Antypasa. Nie był to tetrarcha Filip władający obszarem na północ od Galilei, tylko inny brat Filip, który mieszkał w Rzymie. Herodiada miała z Filipem jedną córkę. Kiedy Herod Antypas odwiedził Rzym, poznał i został uwiedziony przez Herodiadę, która dążyła do awansu politycznego. Herod Antypas rozwiódł się więc ze swoją żoną, która była nabatejską księżniczką, a Herodiada rozwiódła się z Filipem, żeby wyjść za Heroda Antypasa. Herodiada była także siostrą Heroda Agryppy I (zob. Dz 12).
3. Imię córki Herodiady, Salome, poznajemy ze *Starożytności żydowskich* (8:5:4) Józefa Flawiusza. Miała wtedy od dwunastu do siedemnastu lat. W oczywisty sposób była kontrolowana i manipulowana przez swoją matkę. Później poślubiła tetrarchę Filipa, ale wkrótce została wdową.
4. Około dziesięciu lat po ścięciu Jana Chrzciciela Herod Antypas udał się do Rzymu za namową swojej żony, Herodiady, aby ubiegać się o tytuł króla, ponieważ Agryppa I, jej brat, otrzymał ten tytuł. Jednak Agryppa I napisał do Rzymu, oskarżając Antypasa o korszachy z Partami, zniechęconymi wrogami Rzymu z żyznego Półksiężycy (Mezopotamii). Cesarz widocznie uwierzył Agryppie I i Herod Antypas wraz ze swoją żoną Herodiadą zostali wygnani do Hiszpanii.
5. Zapamiętanie różnych Herodów przedstawionych na kartach Nowego Testamentu można sobie ułatwić następująco: Herod Wielki pozabijał dzieci w Betlejem, Herod Antypas zabił Jana Chrzciciela, Herod Agryppa I zabił apostoła Jakuba, a Herod Agryppa II wysłuchał obrony Pawła odnotowanej w *Dziejach Apostolskich*.

III. Więcej informacji o rodzinie Heroda Wielkiego znaleźć można posługując się indeksem *Starożytności żydowskich* Józefa Flawiusza.

4:28 „ręka Twoja i myśl zamierzyły” Bóg miał plan odkupienia jeszcze przed stworzeniem świata (zob. Mt 25:34; J 17:24; Ef 1:4; 1 P 1:20; Ap 13:8; Dz 2:13; 3:18; 13:29). Przeciwnicy Chrystusa wypełnili tylko to, co On zamierzył. Jezus przyszedł, żeby umrzeć (zob. Mk 10:45). Termin przetłumaczony tu jako „zamierzyły” składa się z przyminka „przed” oraz czasownika „wyznaczyć granice” (zob. Rz 8:29.30; 1 Kor 2:7; Ef 1:5.11).

Autorytatywnymi fragmentami NT na temat predestynacji są Rz 8:28-30; Rz 9 i Ef 1:3-14. Teksty te w oczywisty sposób podkreślają Bożą suwerenność. Ma On absolutną władzę nad wszystkim, łącznie z historią ludzkości. Istnieje ustalony z góry boski plan odkupienia, który jest realizowany wraz z czasem. Plan ten nie jest jednak arbitralny ani wybiórczy. Opiera się nie tylko na Bożej suwerenności i znajomości przyszłych wydarzeń, ale także na Jego niezmiennym charakterze cechującym się miłością, miłosierdziem i niezasłużoną łaską.

Musimy uważać na nasz zachodni (polski) indywidualizm oraz ewangeliczną gorliwość, koloryzujące tę cudowną prawdę. Nie powinniśmy też pozwalać się wciągać w historyczne konflikty teologiczne pomiędzy Augustynem a Pelagiuszem lub kalwinizmem a arminianizmem.

Predestynacja nie jest doktryną mającą na celu ograniczenie Bożej miłości, łaski i miłosierdzia ani odcięcie niektórych ludzi od ewangelii. Ma ona umacniać wierzących poprzez kształtowanie ich światopoglądu. Boża miłość skierowana jest ku całej ludzkości (zob. 1 Tm 2:4; 2 P 3:9). Bóg ma wszystko pod kontrolą. Kto lub co może nas od Niego oddzielić (zob. Rz 8:31-39)? Predestynacja kształtuje jedno z dwóch spojrzeń na życie. Bóg widzi całą historię jako teraźniejszą. Ludzie są ograniczeni przez czas. Nasza perspektywa i zdolności umysłowe są ograniczone. Nie ma sprzeczności pomiędzy Bożą suwerennością a wolną wolą człowieka. Jest to struktura przymierza. To kolejny przykład prawdy biblijnej podanej w formie paradoksalnych, dialektycznych, pełnych napięcia par. Doktryny biblijne przedstawiane są z różnych perspektyw. Często wydają się paradoksalne. Prawda jest równowagą pomiędzy pozornie sprzecznymi parami. Nie możemy usuwać tego napięcia poprzez wybór tylko jednej z prawd. Nie wolno nam oddzielać żadnej prawdy biblijnej od pozostałych.

Należy także dodać, że celem wybrania jest nie tylko niebo po śmierci, ale także podobieństwo do Chrystusa już teraz (zob. Ef 1:4; 2:10)! Zostaliśmy wybrani do tego, abyśmy byli „święci i nieskalani”. Bóg zmienia nas tak, żeby inni widzieli te zmiany i reagowali wiarą w Boga w Chrystusie. Predestynacja nie jest osobistym przywilejem, tylko odpowiedzialnością w ramach przymierza! Jesteśmy zbawieni do służby! Zob. Temat specjalny w Dz 2:47.

4:29 „głosić słowo Twoje” Jest to bezokolicznik czasu przeszłego strony czynnej. Widzimy tu modlitwę o dalszą śmiałość (zob. Ef 6:19 i Kol 4:3) oraz potwierdzenie natchnienia (zob. 2 Tm 3:15-17).

▣

GPNT	„z otwartością całą”
BP	„z pełną odwagą”
BW, BWP	„z całą odwagą”
BWP	„cieszyli się życzliwością całego ludu”
PL	„z przekonaniem i odwagą”

Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: ŚMIAŁOŚĆ (*parrhēsia*)

Ten grecki termin składa się z dwóch elementów: „wszystko” (*pan*) i „mowa” (*rhēsis*). Ta wolność lub śmiałość w mowie często kojarzona była z odwagą wśród sprzeciwu lub odrzucenia (zob. J 7:13; 1 Tes 2:2).

W Pismach Jana słowo to pojawia się 13 razy i często oznacza publiczne ogłoszenie czegoś (zob. 18:20, a także pisma Pawła: Kol 2:15). Czasem jednak oznacza po prostu „otwarcie” (zob. 10:24; 11:14; 16:25.29).

W Dziejach Apostołów przekazują wiadomość o Jezusie w ten sam sposób (odważnie, śmiało, otwarcie, swobodnie), w jaki Jezus mówił o Ojcu, Jego planach i obietnicach (zob. Dz 2:29; 4:13.29.31; 9:27-28; 13:46; 14:3; 18:26; 19:8; 26:26; 28:31). Także Paweł prosił o modlitwę, żeby mógł śmiało głosić Ewangelię (zob. Ef 6:19; 1 Tes 2:2) i żyć Ewangelią (zob. Fil 1:20).

Eschatologiczna nadzieja Pawła, której przedmiotem był Chrystus, dała mu odwagę i śmiałość, żeby głosić Ewangelię w obecnym złym wieku (zob. 2 Kor 3:11-12). Miał także pewność, że naśladowcy Jezusa będą właściwie postępować (zob. 2 Kor 7:4).

Jest jeszcze jeden aspekt tego określenia. List do Hebrajczyków używa go w szczególnym znaczeniu ufności wierzących w Chrystusie, aby zbliżyć się do Boga i mówić do Niego (zob. Hbr 3:6; 4:16; Hbr 10:19.35). Wierzący są w pełni zaakceptowani i zaproszeni do bliskości z Ojcem przez Syna (zob. 2 Kor 5:21)!

W NT słowo to stosowane jest na kilka różnych sposobów:

1. Pewność, odwaga lub ufność związana z:
  - a. ludźmi (zob. Dz 2:29; 4:13.31; 2 Kor 3:12; Ef 6:19)
  - b. Bogiem (zob. 1 J 2:28; 3:21; 4:14; 5:14; Hbr 3:6; 4:16; 10:19)
2. Mówić otwarcie, jawnie lub wyraźnie (zob. Mk 8:32; J 7:4.13; 10:24; 11:14; 16:25; Dz 28:31)
3. Przemawiać publicznie (zob. J 7:26; 11:54; 18:20)
4. Pokrewne wyrażenie (*parrhēsiazomai*) stosowane jest w znaczeniu odważnego przemawiania wśród trudnych okoliczności (zob. Dz 18:26; 19:8; Ef 6:20; 1 Tes 2:2)

4:30 „gdy Ty wyciągać będziesz swą rękę, aby uzdrawiać” Jest to antropomorficzne wyrażenie (zob. Temat specjalny w Dz 2:33) użyte dla opisanego Boga objawiającego swoje miłosierdzie i moc. Znaki były sposobem potwierdzenia ewangelii. Było to zdecydowanie inne przesłanie niż to, które przez całe życie słyszeli w synagodze.

4:31 „zadrżało miejsce, na którym byli zebrani” Bóg zachęcił tych wierzących kolejną fizyczną demonstracją swojej mocy i obecności, tak jak w dzień Pięćdziesiątnicy. Słowa tego używano dla opisanego wiatru wiejącego w żagle płynącej łodzi.

▣ **„wszyscy zostali napelnieni Duchem Świętym”** Zwróćmy uwagę na to, że wszyscy zostali znowu wypełnieni (zob. Dz 2:4; 4:8,31; 9:17; 13:9,52, zob. obszerniejszy komentarz do Dz 5:17). Było to wypełnienie do śmiałego głoszenia ewangelii. Zauważmy także, że nie ma tu wzmianki o językach. Kiedy Dzieje Apostolskie wspominają o językach, dzieje się tak zazwyczaj w kontekście głoszenia ewangelii przezwyciężającej kulturowo-etniczne i/lub geograficzne bariery.

▣ **„słowo Boże”** *Jerome Biblical Commentary [Komentarz biblijny Hieronima]* (s. 180) zawiera trafną uwagę na temat tej frazy: „To ulubiony przez Łukasza sposób wyrażania przesłania chrześcijaństwa (see Dz 6:2.7; 8:14; 11:1; 13:5.7.44.46.48; 16:32; 17:13; 18:11). Jego warianty obejmują „słowo Pana” (Dz 8:25; 13:49; 15:35,36; 19:10,20; 20:35) lub po prostu „słowo” (Dz 4:29; 6:4; 8:4; 10:44; 11:19; 14:25; 16:6)”. To centralne zagadnienie wiary: Czy ewangelia przedstawiona w NT jest słowem Bożym? Wiara pobudzana przez Ducha odpowiada: Tak!

▣ **„odważnie”** Zob. Temat specjalny w Dz 4:29.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 4:32-35

³²Jeden duch i jedno serce ożywiały wszystkich wierzących. Żaden nie nazywał swoim tego, co posiadał, ale wszystko mieli wspólne. ³³Apostołowie z wielką mocą świadczyli o zmartwychwstaniu Pana Jezusa, a wszyscy oni mieli wielką łaskę. ³⁴Nikt z nich nie cierpiał niedostatku, bo właściciele pól albo domów sprzedawali je ³⁵i przynosili pieniądze [uzyskane] ze sprzedaży, i składali je u stóp Apostołów. Każdemu też rozdzielano według potrzeby.

4:32 „Jeden duch i jedno serce ożywiały wszystkich wierzących” Panujący wśród chrześcijan duch jedności (zob. Dz 1:14) odzwierciedlał jedność Trójjedynego Boga (zob. J 17:11.21.23; Ef 4:4-6). Dokładnie te same słowa w Mk 12:30 są odzwierciedleniem pierwszego przykazania z Pwt 6:4-5.

▣ **„wszystko mieli wspólne”** Czuli się i zachowywali jak rodzina. Była to pierwsza podjęta przez Kościół próba finansowania służby. Była dobrowolna i wzajemna, nie obowiązkowa. Motywacją była miłość i troska, a nie rządzenie czy zrównywanie warstw społecznych.

4:33 „świadczyli o zmartwychwstaniu” Było ono centralną prawdą ich przesłania (zob. 1 Kor 15). Jezus żyje!

▣ „wszyscy oni mieli wielką łaskę” Z listów Pawła wiemy, że później ten Kościół odczuwał wielką biedę (zob. Rz 15:3; Ga 2:10). Obfita łaska, podobnie jak życie w obfitości (zob. J 10:10) nie ma wiele wspólnego z materialnymi rzeczami. Zwróćmy uwagę na to, że ta obfitość dotyczyła wszystkich, a nie tylko przywódców, osoby posiadające pewne dary czy ludzi na pewnym poziomie socjoekonomicznym.

4:34 Członkowie Kościoła czuli się odpowiedzialni za siebie nawzajem. Ci, którzy coś posiadali, chętnie dzielili się z potrzebującymi (zob. Dz 4:35). To nie komunizm, tylko czynna miłość.

4:35 „składali je u stóp Apostołów” Jest to kulturowy idiom oznaczający danie coś komuś. Składali swoje dobra i pieniądze u stóp apostołów, ponieważ złożyli swoje życie u stóp Jezusa.

▣ „rozdzielano” Jest to czas niedokonany strony biernej trybu orzekającego, wskazujący na ciągłą czynność w przeszłości. Jest to zgodne z praktykowanym w synagogach zwyczajem pomagania biednym i potrzebującym.

▣ „według potrzeby” *Introduction to Biblical Interpretation [Wprowadzenie do interpretacji biblijnej]* Kleina, Blomberga i Hubbarda (s. 451-453) zawiera interesującą informację: otóż manifest Marksa zawiera dwa cytaty z Dziejów Apostolskich:

1. „każdy według możliwości” – Dz 11:29
2. „każdemu według potrzeby”

Problem hermeneutyczny polega na tym, że współcześni ludzie próbują używać Biblii na poparcie rzeczy, których ona nie zawiera ani nigdzie o nich nie wspomina. Pismo Święte nie może znaczyć dla nas czegoś, czego nie znaczyło dla pierwotnego autora lub słuchacza. Możemy stosować jego tekst na różne sposoby w zależności od naszej sytuacji kulturowej i egzystencjalnej, ale nasze zastosowanie musi być nierozzerwalnie związane ze znaczeniem zamierzonym przez pierwotnego autora. Każdy tekst biblijny ma tylko jedno znaczenie, ale wiele zastosowań lub wymiarów (zob. moje seminarium nt. interpretacji Biblii [Biblical Interpretation Seminar] na stronie www.freebiblecommentary.org [obecnie dostępny w języku angielskim – przyp. tłum.]

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 4:36-37

³⁶Tak Józef, nazwany przez Apostołów Barnabas, to znaczy "Syn Pocieszenia", lewita rodem z Cypru, ³⁷sprzedał ziemię, którą posiadał, a pieniądze przyniósł i złożył u stóp Apostołów.

4:36 „Józef (...) lewita” Stary Testament zabraniał kapłanom posiadania ziemi, ale rzymskie władze wiele zmieniły w Palestynie.

▣ „nazwany przez Apostołów Barnabas, to znaczy "Syn Pocieszenia"” Jest to popularne znaczenie imienia „Barnabas”. W języku aramejskim mogło ono oznaczać „syna prorocstwa”, a w hebrajskim być może także „syna Nebo” (AB, tom 1). Był jednym z wczesnych przywódców w Kościele jerozolimskim, a także przyjacielem i towarzyszem misyjnym Pawła. Euzebiusz z Cezarei, historyk wczesnego Kościoła, podaje, że należał do grupy Siedemdziesięciu z Łk 10.

TEMAT SPECJALNY: BARNABA

I. Człowiek

- A. Wcześniej nazywał się Józef (zob. Dz 4:36)
- B. Urodzony na Cyprze (zob. Dz 4:36)
- C. Z pokolenia Lewiego (zob. Dz 4:36)
- D. Otrzymał przydomek „Syn Pocieszenia” (zob. Dz 4:36; 11:23)
- E. Nazwany „dobrym człowiekiem” (zob. Dz 11:24)
- F. Członek Kościoła jerozolimskiego (zob. Dz 11:22), wysłany jako jego przedstawiciel do nowo powstałego Kościoła w Antiochii Syryjskiej (zob. Dz 11:19-28)
- G. Nazwany człowiekiem pełnym Ducha Świętego (zob. Dz 11:24)
- H. Nazwany pełnym wiary (zob. Dz 11:24)
- I. Posiadał duchowe dary prorokowania i nauczania (zob. Dz 13:1)

J. Nazwany apostołem (zob. Dz 14:14)

II. Jego służba

A. W Jerozolimie

1. Sprzedał swój majątek i dał wszystkie pieniądze apostołom na pomoc dla ubogich (zob. Dz 4:37)
2. Przywódca w Kościele jerozolimskim (zob. Dz 11:22)

B. Z Pawłem

1. Był jednym z pierwszych, którzy uwierzyli w nawrócenie Szawła/Pawła (zob. Dz 9:27)
2. Udał się do Tarsu, aby odnaleźć Szawła/Pawła, aby ten pomógł mu w pracy w nowym Kościele w Antiochii (zob. Dz 11:24-26)
3. Kościół w Antiochii wysłał Barnabę i Szawła do Kościoła w Jerozolimie z darem dla ubogich (zob. Dz 11:29-30)
4. Barnaba udał się z Pawłem w pierwszą podróż misyjną (zob. Dz 13:1-3)
5. Barnaba był przywódcą na Cyprze (wyspie, z której pochodził), ale przywództwo Pawła zostało szybko uznane (zob. Dz 13:13)
6. Wrócili do Kościoła jerozolimskiego, aby opowiedzieć o swojej pracy misyjnej wśród pogan (zob. Dz 15:1-21 – sobór jerozolimski).
7. Barnaba i Paweł mieli konflikt dotyczący żydowskich przepisów żywnościowych i wspólnoty z poganami, opisany w Ga 2:11-14.
8. Barnaba i Paweł planowali drugą podróż misyjną, ale wybuchł między nimi spór o kuzyna Barnaby, Jana Marka (zob. Kol 4:10), który porzucił pracę misyjną podczas pierwszej podróży (zob. Dz 13:13). Paweł nie chciał zabierać go ze sobą, wskutek czego zespół rozdzielił się (zob. Dz 15:36-41) na dwie dwójki: Barnabę i Jana Marka oraz Pawła i Sylasa.

III. Tradycja Kościoła (Euzebiusz z Cezarei)

- A. Barnaba był jednym z siedemdziesięciu rozesłanych przez Jezusa (zob. Łk 10:1-20).
- B. Umarł męczeńską śmiercią na swojej rodzinnej wyspie – Cyprze (na podstawie *Dziejów Barnaby*).
- C. Według Tertuliana jest autorem Listu do Hebrajczyków.
- D. Klemens z Aleksandrii podaje, że napisał niekanoniczną księgę zwaną *Listem Barnaby*.

4:37 „ziemię, którą posiadał” Był zamożnym człowiekiem (podobnie jak Nikodem i Józef z Arymatei). Dz 5 ukazują możliwe nadużycia związane z tą metodą finansowania służby (tj. zazdrość, kłamstwo i śmierć).

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Kim są saduceusze? Dlaczego tak się rozgniewali?
2. Czym jest Sanhedryn?
3. Jakie jest znaczenie Ps 118?
4. Dlaczego werset Dz 4:12 jest tak istotny?
5. Czy predestynacja z Dz 4:28 dotyczy jednostek, czy Bożego planu odkupienia? Dlaczego?
6. Czy we fragmencie Dz 4:32-5:11 Łukasz przedstawia wzór dla Kościoła?

ROZDZIAŁ 5 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Ananiasz i Safira	Ananiasz i Safira	Kłamstwo Ananiasza i Safiry	Ananiasz i Safira	Ananiasz i Safira
5:1-11	5:1-11	5:1-6 5:7-11	5:1-6 5:7-11	5:1-11
Cuda działane przez Apostołów	Znaki i uzdrowienia czynione przez apostołów	Cuda dokonane przez apostołów	Cuda dokonywane przez apostołów	Działalność apostołów
5:12-16	5:12-16	5:12-16	5:12-16	5:12-16
Sanhedryn przeciw Apostołom	Piotr i Jan ponownie przed Radą	Prześladowanie apostołów	Osadzenie w więzieniu i cudowne uwolnienie apostołów	Uwolnienie apostołów
5:17-32		5:17-26	5:17-20 Apostołowie przed Sanhedrynem	5:17-26
	5:17-42	5:27-32	5:21-33	Apostołowie przed Wysoką Radą 5:27-32
Wystąpienie Gamaliela		Wystąpienie Gamaliela		5:33-39
5:33-42		5:33-42	5:34-42	5:40-42

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 5:1-6

¹Ale pewien człowiek, imieniem Ananiasz, z żoną swoją Safirą, sprzedał posiadłość ²i za wiedzą żony odłożył sobie część zapłaty, a pewną część przyniósł i złożył u stóp Apostolów. ³«Ananiaszu - powiedział Piotr - dlaczego szatan zawiądnął twym sercem, że skłamałeś Duchowi Świętemu i odłożyłeś sobie część zapłaty za ziemię? ⁴Czy przed sprzedażą nie była twoją własnością, a po sprzedaniu czyż nie mogłeś rozporządzić tym, coś za nią otrzymał? Jakże mogłeś dopuścić myśl o takim uczynku? Nie ludziom skłamałeś, lecz Bogu». ⁵Słyszac te słowa Ananiasz padł martwy. A wszystkich, którzy tego słuchali, ogarnął wielki strach. ⁶Młodszy mężczyźni wstali, owinęli go, wynieśli i pogrzebali.

5:1 „Ananiasz” Pełne hebrajskie brzmienie tego imienia to Hananiah, co oznacza „JHWH łaskawie dał” lub „JHWH jest łaskawy” (BDB 337).

▣ **„Safirą”** Była to żona Ananiasza. W języku aramejskim imię to oznacza „piękna”. Oboje byli wierzącymi.

5:2 „odłożył” Ten sam rzadko występujący czasownik (*nosfizomai*) użyty jest w Joz 7:1 w Septuagincie (LXX), gdzie opisuje grzech Akana. W swoim komentarzu do Dziejów Apostolskich (NIC) F. F. Bruce zauważa, że Ananiasz był dla wczesnego Kościoła odpowiednikiem Akana w czasie podboju Ziemi Obiecanej. Grzech ten mógł zaszkodzić całemu Kościołowi. Termin ten występuje także w Tt 2:10, gdzie mowa jest o niewolnikach okradających swoich panów.

▣ **„pewną część przyniósł i złożył u stóp Apostolów”** Naśladuje w tym to, co zrobił Barnaba w Dz 4:37. Para ta mogła sprzedać swoją własność, ale nie musiała tego robić (zob. Dz 5:4). Mieli swobodę przekazania części lub całości na dzieło Pańskie. Nie mieli prawa dać części, ale twierdzić, że dali wszystko. Ich motywacje i obłudne czyny odsłoniły ich serca (zob. Dz 5:4c; Łk 21:14). Bóg patrzy na serce (zob. 1 Sm 16:7; 1 Krl. 8:39; 1 Km 28:9; Prz 21:2; Jr 17:10; Łk 16:15; Dz 1:24; Rz 8:27).

5:3 „szatan (...) Duchowi Świętemu” Ukazuje to obecność dwóch duchowych sił działających w naszym świecie i życiu. Ef 2:2-3 (zob. Jk 4) wymienia trzech wrogów ludzkości od Księgi Rodzaju:

1. Upadły światowy system
2. Osobowy kusiciel
3. Nasza upadła natura

TEMAT SPECJALNY: SZATAN

Jest to bardzo trudna kwestia – z kilku powodów.

1. ST nie zawiera objawienia arcywroga dobra, tylko służy JHWH (zob. A. B. Davidson, *A Theology of the OT [Teologia ST]*, s. 300-306), który proponuje rodzajowi ludzkiemu alternatywę i oskarża ludzi o nieprawość. W ST jest tylko jeden Bóg, jedna władza i jedna przyczyna – JHWH (zob. Iz 45:7; Am 3:6).
2. Koncepcja osobowego arcywroga Boga rozwinęła się w międzybiblijnej (niekanonicznej) literaturze pod wpływem dualistycznych religii perskich (zoroastryzmu). To z kolei miało ogromny wpływ na judaizm rabiniczny i na wspólnotę esseńską (tj. zwoje znad Morza Martwego).
3. NT rozwija tematy pojawiające się w ST w zaskakująco surowych, ale wybiórczych kategoriach.

Jeśli podejmiemy do rozważań na temat zła z perspektywy teologii biblijnej (studiując i tworząc zarysy każdej księgi lub autora lub rodzaju literackiego z osobna), ukażą nam się bardzo odmienne spojrzenia na zło.

Jeśli jednak potraktujemy zagadnienie zła w ujęciu niebiblijnym lub pozabiblijnym, przyglądając się religiom świata lub religiom Wschodu, okaże się, że wiele nowości wprowadzonych przez NT pojawia się wcześniej w perskim dualizmie i grecko-rzymskim spirytyzmie.

Jeżeli ktoś (tak jak ja!) zakłada boski autorytet Pisma Świętego, objawienie NT postrzegać należy jako progresywne. Chrześcijanie muszą strzec się dalszego wyjaśniania tej koncepcji za pomocą folkloru

żydowskiego lub literatury angielskiej (tj. Dante, Milton). Ten obszar objawienia bez wątpienia wiąże się z pewną tajemnicą i niejednoznacznością. Bóg postanowił nie objawiać nam wszystkich aspektów zła, jego pochodzenia (zob. Temat specjalny: Lucyfer), rozwoju i przeznaczenia – ukazał jednak jego przegrana!

W ST słowo „szatan” (BDB 966, KB 1317) lub „oskarżyciel” wydaje się odnosić do trzech osobnych grup:

1. Ludzcy oskarżyciele (zob. 1 Sm 29:4; 2 Sm 19:22; 1 Krl 11:14.23.25; Ps 109:6)
2. Anielscy oskarżyciele (zob. Lb 22:22-23; Hi 1-2; Za 3:1)
3. Demoniczni oskarżyciele (zob. 1 Krn 21:1; 1 Krl 22:21; Za 13:2)

Dopiero w późniejszym okresie międzytestamentalnym węża z Rdz 3 zaczęto utożsamiać z szatanem (zob. *Księga Mądrości* 2:23-24; 2 *Henocha* 31:3), a wśród rabinów możliwość ta została uwzględniona jeszcze później (zob. *Sot* 9b i *Sanh.* 29a). „Synowie Boży” z Rdz 6 stają się aniołami w *1 Księdze Henocha* 54:6. Wspominam o tym nie po to, aby potwierdzić teologiczną ścisłość takich poglądów, tylko aby ukazać ich rozwój. W NT te działania ze ST przypisywane są anielskiemu, osobowemu złu (zob. 2 Kor 11:3; Ap 12:9).

W zależności od przyjętego punktu widzenia trudno lub wręcz nie sposób określić pochodzenia osobowego zła na podstawie ST. Jednym z powodów takiego stanu rzeczy jest silny monoteizm Izraela (zob. 1 Krl 22:20-22; Koh 7:14; Iz 45:7; Am 3:6). Wszelka sprawczość (zob. Iz 45:7; Am 3:6) przypisywana była JHWH w celu ukazania Jego wyjątkowości i nadrzędności (zob. Iz 43:11; 44:6.8.24; 45:5-6.14.18.21-22).

Potencjalne źródła informacji to: (1) Hi 1-2, gdzie szatan jest jednym z „synów Bożych” (tj. aniołów) lub (2) Iz 14 i Ez 28, gdzie posłużono się pysznymi bliskowschodnimi królami (królem Babilonu i królem Tyru) jako ilustracją pychy szatana (zob. 1 Tm 3:6). Mam mieszane uczucia co do tego podejścia. Ezechiel posługuje się metaforami z ogrodu Eden nie tylko przedstawiając króla Tyru jako szatana (zob. Ez 28:12-16), ale także króla Egiptu jako drzewo poznania dobra i zła (Ez 31). Jednak Iz 14, szczególnie wersety 12-14, wydają się opisywać anielski bunt wynikający z pychy. Gdyby Bóg chciał objawić nam konkretną naturę i pochodzenie szatana, jest to bardzo pośredni sposób i miejsce, żeby to uczynić. Musimy wystrzegać się występującego w teologii systematycznej trendu wyodrębniania małych, niejednoznacznych części różnych Testamentów, autorów, ksiązek i rodzajów literackich oraz łączenia ich jako elementów jednej boskiej układanki.

Zgadzam się ze słowami Alfreda Edersheima zawartymi w książce *The Life i Times of Jesus the Messiah* [*Życie i czasy Jezusa Mesjasza*], tom 2, dodatki XIII [s. 748-763] i XVI [s. 770-776]), w której twierdzi, że perski dualizm wywarł zbyt duży wpływ na judaizm rabiniczny oraz spekulacje na temat demonów. Rabini nie są dobrym źródłem prawdy w tej dziedzinie. Jezus radykalnie odbiega od nauk Synagogi. Uważam, że koncepcja archanioła będącego wrogiem JHWH bazuje na dwóch najwyższych bogach irańskiego dualizmu – *Arymanie* i *Ormazdzie*, na podstawie których rabini opracowali biblijny dualizm JHWH i szatana.

Objawienie NT bez wątpienia jest progresywne, jeżeli chodzi o uosobienie zła, nie jest ono jednak tak rozwinięte, jak twierdzą rabini. Dobrym przykładem tej różnicy jest „walka na niebie”. Upadek szatana jest logiczną koniecznością, nie zostały jednak podane szczegóły (zob. Temat specjalny: Upadek szatana i jego aniołów). Nawet to, co zostało objawione, ukazane jest za zasłoną apokaliptycznego gatunku literackiego (zob. Ap 12:4.7.12-13). Chociaż szatan jest pokonany i wygnany na ziemię, nadal funkcjonuje jako sługa JHWH (zob. Mt 4:1; Łk 22:31-32; 1 Kor 5:5; 1 Tm 1:20).

Musimy powściągnąć swoją ciekawość w tej dziedzinie. Istnieje osobowa siła pokusy i zła, ale nadal jest tylko jeden Bóg, a my pozostajemy odpowiedzialni za swoje wybory. Trwa walka duchowa – zarówno przed, jak i po zbawieniu. Zwycięstwo może zostać zapoczątkowane i trwać jedynie w Trójjedynym Bogu i przez Niego. Zło zostało pokonane i zostanie usunięte (zob. Ap 20:10)!

TEMAT SPECJALNY: OSOBOWE ZŁO

I. KWESTIA SZATANA JEST BARDZO ZŁOŻONA

- A. ST nie zawiera objawienia arcywroga dobra (Boga), tylko sługi JHWH, który proponuje rodzajowi ludzkiemu alternatywę i oskarża ludzi o nieprawość (A. B. Davidson, *A Theology of the OT [Teologia ST]*, s. 300-306).
- B. Koncepcja osobowego arcywroga Boga rozwinęła się w międzybiblijnej (niekanonicznej) literaturze pod wpływem religii perskiej (zoroastryzmu). To z kolei miało ogromny wpływ na judaizm rabiniczny (tj. izraelskich wygnańców w Babilonie i Persji).
- C. NT rozwija tematy pojawiające się w ST w zaskakująco surowych, ale wybiórczych kategoriach.

Jeśli podejmiemy do rozważań na temat zła z perspektywy teologii biblijnej (studiując i tworząc sylwetki każdej księgi lub autora lub rodzaju literackiego z osobna), ukażą nam się bardzo odmienne spojrzenia na zło.

Jeśli jednak potraktujemy zagadnienie zła w ujęciu niebiblijnym lub pozabiblijnym, przyglądając się religiom świata lub religiom wschodu, okaże się, że wiele nowości wprowadzonych przez NT pojawia się wcześniej w perskim dualizmie i grecko-rzymskim spirytyzmie.

Jeżeli ktoś zakłada boski autorytet Pisma Świętego (tak jak ja!), objawienie NT postrzegać należy jako progresywne. Chrześcijanie muszą strzec się dalszego wyjaśniania tej koncepcji za pomocą folkloru żydowskiego lub literatury angielskiej (tj. Dante, Milton). Ten obszar objawienia bez wątpienia wiąże się z pewną tajemnicą i niejednoznacznością. Bóg postanowił nie objawiać wszystkich aspektów zła, jego pochodzenia (zob. Temat specjalny: Lucyfer) i przeznaczenia – objawił jednak jego przegraną!

II. SZATAN W STARYM TESTAMENCIE

W ST słowo „szatan” (BDB 966, KB 1317) lub „oskarżyciel” wydaje się odnosić do trzech osobnych grup:

- A. Ludzcy oskarżyciele (1 Sm 29:4; 2 Sm 19:22; 1 Krl 5:4 [BW], 1 Krl 11:14.23.25; Ps 109: 6.20.29)
- B. Anielscy oskarżyciele (Lb 22:22-23; Zach 3:1)
  - 1. Anioł Pański – Lb 22:22-23
  - 2. Szatan – 1 Krn 21:1; Hi 1-2; Zach 3:1
- C. Demoniczni oskarżyciele (być może szatan; 1 Krl 22:21; Zach 13:2)

Dopiero w późniejszym okresie międzytestamentalnym węża z 3. rozdziału księgi Rodzaju zaczęto utożsamiać z szatanem (zob. *Księga Mądrości* 2:23-24; *2 Księga Henocha* 31:3), a wśród rabinów możliwość ta została uwzględniona jeszcze później (zob. *Sot* 9b i *Sanh.* 29a). „Synowie Boży” z Rdz 6 stają się złymi aniołami w *1 Księdze Henocha* 54:6. To oni stają się źródłem zła w teologii rabinicznej. Wspominam

o tym nie po to, aby potwierdzić teologiczną ścisłość takich poglądów, tylko aby ukazać ich rozwój. W NT te działania ze ST przypisywane są anielskiemu, osobowemu złu (tj. szatanowi) w 2 Kor 11:3; Ap 12:9.

W zależności od przyjętego punktu widzenia trudno lub wręcz nie sposób określić pochodzenia osobowego zła na podstawie ST. Jednym z powodów takiego stanu rzeczy jest silny monoteizm Izraela (zob. 1 Krl 22:20-22; Koh 7:14; Iz 45:7; Am 3:6). Wszelka sprawczość przypisywana była JHWH w celu ukazania Jego wyjątkowości i nadrzędności (zob. Iz 43:11; 44:6.8.24; 45:5-6.14.18.21-22).

Potencjalne źródła informacji to: (1) Hi 1-2, gdzie szatan jest jednym z „synów Bożych” (tj. aniołów) lub (2) Iz 14; Ez 28, gdzie posłużono się pysznymi bliskowschodnimi królami (królem Babilonu i królem Tyru) jako ilustracją pychy szatana (zob. 1 Tm 3:6). Mam mieszane uczucia co do tego podejścia. Ezechiel posługuje się metaforami z ogrodu Eden nie tylko przedstawiając króla Tyru jako szatana (zob. Ez 28:12-16), ale także króla Egiptu jako drzewo poznania dobra i zła (Ez 31). Jednak Iz 14, szczególnie wersety 12-14, wydają się opisywać wynikający z pychy anielski bunt. Gdyby Bóg chciał objawić nam konkretną naturę i pochodzenie szatana, jest to bardzo pośredni sposób i miejsce, żeby to uczynić. Musimy wystrzegać się występującego w teologii systematycznej trendu wyodrębniania małych, niejednoznacznych części różnych Testamentów, autorów, ksiąg i rodzajów literackich oraz łączenia ich jako elementów jednej boskiej układanki.

III. SZATAN W NOWYM TESTAMENCIE

W książce *The Life and Times of Jesus the Messiah [Życie i czasy Jezusa Mesjasza]*, tom 2, dodatki XIII

[s. 748-763] i XVI [s. 770-776]) Alfred Edersheim twierdzi, że perski dualizm wywarł zbyt duży wpływ na judaizm rabiniczny oraz spekulacje na temat demonów. Rabinini nie są dobrym źródłem prawdy w tej dziedzinie. Jezus radykalnie odbiega od nauk Synagogi. Uważam, że rabiniczna koncepcja anielskiego pośrednictwa (Dz 7:53) oraz sprzeciw podczas nadawania Mojżeszowi prawa na górze Synaj otworzyły furtkę

dla koncepcji archaniola będącego wrogiem zarówno JHWH, jak i rodzaju ludzkiego. W irańskim dualizmie (zoroastrianizmie) było dwóch najwyższych bogów:

1. *Ahura Mazda*, zwany później *Ormazdem*, który był bogiem stwórcy, dobrym bogiem
2. *Angra Mainyu*, zwany później *Arymanem*, który był duchem niszczącym, złym bogiem

Walczą oni o przewagę, a ziemia jest polem ich walki. Dualizm ten przerodził się w judaistyczny ograniczony dualizm JHWH i szatana.

Objawienie NT bez wątpienia jest progresywne, jeżeli chodzi o pochodzenie zła, nie jest ono jednak tak rozwinięte, jak twierdzą rabinini. Dobrym przykładem tej różnicy jest „walka na niebie”. Upadek szatana (diabła) jest logiczną koniecznością, nie zostały jednak podane szczegóły (zob. Temat specjalny: Upadek szatana i jego aniołów). Nawet to, co zostało objawione, podane jest za zasłoną apokaliptycznego gatunku literackiego (zob. Ap 12:4.7.12-13). Chociaż szatan (diabeł) jest pokonany i wygnany na ziemię, nadal funkcjonuje jako sługa JHWH (zob. Mt 4:1; Łk 22:31-32; 1 Kor 5:5; 1 Tm 1:20).

Musimy powściągnąć swoją ciekawość w tej dziedzinie. Istnieje osobowa siła pokusy i zła, ale nadal jest tylko jeden Bóg i ludzkość pozostaje odpowiedzialna za swoje wybory. Trwa walka duchowa – zarówno przed, jak i po zbawieniu. Zwycięstwo może zostać zapoczątkowane i trwać jedynie w Trójjedynym Bogu i przez Niego. Zło zostało pokonane i zostanie usunięte (zob. Ap 20:10)!

▣ „zawładnął” [PL: „napelnił”] Jest to to samo słowo, co to stosowane do Ducha (zob. Ef 5:18). Napelnienie wymaga współpracy! Każdy jest czymś wypełniony (zob. cały komentarz do Dz 5:17)! Szatan ma w tym swój udział, ale nadal ponosimy odpowiedzialność (zob. Łk 22:3-6). Polecam książkę *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare [Trzy kluczowe pytania na temat walki duchowej]* autorstwa Clintona E. Arnolda. Co zaskakujące, szatan nadal wpływa na życie wierzących (zob. Ef 6:10-19; 1 J 5:18-19). Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 2:4 i 3:10. Fraza ta (tj. „napelnił twoje serce [PL]) może być hebrajskim idiomem (zob. Est 7:5; Koh 8:11; 9:3). Wielu uczonych jest zdania, że początkowe rozdziały Dziejów Apostolskich pierwotnie napisane były po aramejsku.

▣ „skłamałeś Duchowi Świętemu” Okłamali Piotra i Kościół, ale w rzeczywistości skłamał Duchowi Świętemu. Pod względem teologicznym bardzo przypomina to Jezusa pytającego Pawła zmierzającego do Damaszku: „dlaczego Mnie prześladujesz?” (zob. Dz 9:4). Paweł prześladował poszczególnych wierzących, ale Jezus potraktował to osobiście – podobnie jak tutaj Duch. Powinno być to ostrzeżeniem dla współczesnych

wierzących.

5:4 Werset ten zawiera dwa pytania przewidujące odpowiedź twierdzącą. Jest to cecha gramatyczna, a nie kwestia interpretacji.

▣ „**Nie ludziom skłamałeś, lecz Bogu**” Nie chodziło o to, że zachowali dla siebie część pieniędzy, tylko o to, że skłamałi, żeby wyjść na „duchowych”. Zauważmy, że nawet dobry, hojny uczynek, za którym stoi zła motywacja, jest grzechem (zob. Rz 14:23c). Zwróć uwagę na to, że Duch Święty, o którym mowa w Dz 5:3 tutaj nazwany jest Bogiem.

5:5 „padłszy wyzionął ducha” [GPNT] W starożytnym świecie ostatni oddech świadczył o tym, że duch opuścił ciało (zob. Sdz 4:2; Ez 21:7 w LXX). W NT to rzadkie określenie występuje tylko w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 5:4.10; 12:23). Jest to przykład doczesnego sądu, przypominającego Boży sąd nad synami Aarona w Kpł 10. Bóg poważnie traktuje grZa Płacono za niego życiem (zob. 2 Krl 14:6; Ez 18:4.20).

▣ „**wszystkich (...) ogarnął wielki strach**” Być może taki był cel tego doczesnego sądu. Byłoby to analogiczne do śmierci Nadaba i Abihu w Kpł 10 oraz Uzzy w 2 Sm 6 w ST. W oparciu o 1 Kor 11:30; Jk 5:20 i 1 J 5:16-17 można założyć, że niektóre grzechy wierzących skutkują przedwczesną śmiercią. Trudno jest utrzymać równowagę pomiędzy Bożą świętością (transcendencją) a Jego Ojcostwem (immanencją).

5:6 „pogrzebali” W I w. n.e. Żydzi nie praktykowali balsamowania (i nadal tego nie robią), najprawdopodobniej ze względu na Rdz 3:19 (zob. Ps 103:14; 104:29). Zmarłego należało pochować szybko, zazwyczaj w ciągu jednego dnia. Ze względu na popełnione przestępstwo nie odbyło się pamiątkowe nabożeństwo ani nie odprawiono żadnych innych chrześcijańskich rytuałów pogrzebowych.

TEMAT SPECJALNY: PRAKTYKI POGRZEBOWE

I. Mezopotamia

- A. Właściwy pogrzeb był bardzo istotny dla szczęśliwego życia pozagrobowego, które często postrzegane było jako przedłużenie życia doczesnego (zob. Temat specjalny: Gdzie są zmarli?).
- B. Przykład mezopotamskiego przekleństwa: „Oby ziemia nie przyjęła waszych zwłok”.

II. Stary Testament

- A. Właściwy pogrzeb był bardzo ważny (zob. Koh 6:3)
- B. Odbywał się bardzo szybko (zob. pogrzeb Sary w Rdz 23 i Racheli w Rdz 35:19; patrz też Pwt 21:23)
- C. Niewłaściwy pogrzeb był oznaką odrzucenia i grzechu:
  - 1. Pwt 28:26
  - 2. Iz 14:20
  - 3. Jer 8:2; 22:19
- D. Zmarłych grzebano w miarę możliwości w kryptach rodzinnych znajdujących się w okolicy („spoczął ze swoimi przodkami”)
- E. Żydzi nie praktykowali balsamowania zwłok, jak to robiono w Egipcie. Ludzkość powstała z prochu i musi obrócić się z powrotem w proch (zob. Rdz 3:19; Ps 103:14; Ps 104:29). Zobacz też Temat specjalny: Kremacja.
- F. W judaizmie rabinistycznym trudno było znaleźć równowagę pomiędzy odpowiednim szacunkiem i obchodzeniem się ze zwłokami a koncepcją ceremonialnej nieczystości związanej z ciałami zmarłych.

III. Nowy Testament

- A. Pogrzeb następował niedługo po śmierci – zazwyczaj w ciągu dwudziestu czterech godzin. Żydzi często czuwali przy grobie przez trzy dni, wierząc, że w tym czasie dusza mogłaby powrócić do ciała (zob. J 11:39).
- B. Pogrzeb obejmował umycie ciała i owinięcie go wonnościami (zob. J 11:44; 19:39-40).
- C. W Palestynie w I w. n.e. nie funkcjonowały oddzielne żydowskie ani chrześcijańskie obrządku pogrzebowe (nie wkładano też do grobów żadnych przedmiotów).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 5:7-11

⁷Okolo trzech godzin później weszła także jego żona, nie wiedząc, co się stało. ⁸«Powiedz mi - zapytał ją Piotr - czy za tyle sprzedaliście ziemię?» «Tak, za tyle» - odpowiedziała. ⁹A Piotr do niej: «Dlaczego umówiliście się, aby wystawiać na próbę Ducha Pańskiego? Oto stoją w progu ci, którzy pochowali twego męża. Wyniosą też ciebie». ¹⁰A ona upadła natychmiast u jego stóp i skonała. Gdy młodzieńcy weszli, znaleźli ją martwą. Wynieśli ją więc i pochowali obok męża. ¹¹Strach wielki ogarnął cały Kościół i wszystkich, którzy o tym słyszeli.

5:7 „Okolo trzech godzin” Ukazuje to, jak żywe były relacje naocznych świadków. Łukasz przykłada w swoich pismach dużą uwagę do szczegółów. Jest to odzwierciedleniem zarówno jego stylu, jak i metod badawczych (tj. rozmów z naocznymi świadkami).

5:8 Kłamstwo i udawanie trwają nadal.

5:9 „próbę” W pewnym określonym sensie była to próba obecności i mocy Ducha Świętego, osobistej obecności Boga Ojca na ziemi (zob. Temat specjalny w Dz 1:2). Sprzeciwienie się Duchowi ma zarówno doczesne, jak i wieczne konsekwencje! Ta dwójka nie zdawała sobie sprawy, że kłamią Duchowi, ale Piotr był tego świadom. Istnieją dwa greckie terminy używane w znaczeniu poddawania próbie. Określenie zastosowane tutaj wskazuje na „próbę z zamiarem zniszczenia”. Prawdopodobnie jest to odzwierciedlenie wersetów Wj 17:2 i Pwt 6:16, ostrzegających przed kuszeniem/wystawianiem na próbę JHWH (zob. Ps 78:18.41.56).

Temat specjalny: GRECKIE OKREŚLENIA NA BADANIE I ICH KONOTACJE

Są dwa greckie słowa łączące się z konotacją wystawiania kogoś na próbę w jakimś celu.

1. *Dokimazō, Dokimion, Dokimasia*

Jest to określenie zaczerpnięte z metalurgii, oznaczające badanie prawdziwości czegoś (tj. metaforycznie – kogoś) za pomocą ognia (zob. Temat specjalny: Ogień). Ogień wykrywa prawdziwy metal i spala (tj. oczyszcza) żużel. Ten fizyczny proces posłużył za wymowny idiom dotyczący tego, w jaki sposób Bóg i/lub szatan i/lub ludzie wypróbują innych. Termin ten stosowany jest tylko w pozytywnym sensie badania z myślą o udzieleniu aprobaty (zob. Temat specjalny: Bóg bada swój lud [ST]).

W NT określenie to jest stosowane w odniesieniu do wypróbowywania:

- a. wołów – Łk 14:19
- b. samych siebie – 1 Kor 11:28
- c. naszej wiary – Jk 1:3
- d. a nawet Boga – Hbr 3:9

Zakładany był pozytywny wynik tych prób (zob. Rz 2:18; 14:22; 16:10; 2 Kor 10:18; 13:3.7; Flp 2:27; 1 P 1:7), termin ten oddaje więc ideę kogoś wypróbowanego i uznanego:

- a. za wartościowego
- b. za dobrego
- c. za prawdziwego
- d. za godnego szacunku

2. *Peirazō, Peirasmus*

Termin ten często zawiera konotację badania w celu znalezienia wad lub odrzucenia. Został on użyty w związku z kuszeniem Jezusa na pustyni.

- a. Wyraża próbę uwięzienia Jezusa (zob. Mt 4:1; 16:1; 19:3; 22:18.35; Mk 1:13; Łk 4:2; Hbr 2:18).
- b. Słowo to (*peirazōn*) użyte jest jako tytuł szatana w Mt 4:3; 1 Tes 3:5 (tj. „kusiciel”).
- c. Występowanie

(1) Używał go Jezus ostrzegając ludzi, aby nie wystawiali Boga na próbę (zob. Mt 4:7; Łk 4:12 [ani też Chrystusa – zob. 1 Kor 10:9]).

(2) Oznacza także próbę zrobienia czegoś, która skończyła się niepowodzeniem (zob. Hbr 11:29)

(3) Używane jest także w związku z kuszeniem i próbami, przez które przechodzą wierni (zob. 1 Kor 7:5; 10:9, 13; Ga 6:1; 1 Tes 3:5; Hbr 2:18; Jk 1:2.13.14; 1 P 4:12; 2 P 2:9).

5:10 Termin zastosowany na określenie „młodszych mężczyzn” (*neōteroi*) w Dz 5:6 jest inny niż ten użyty w Dz 5:10 (*neanikoi*). Nie jest pewne, czy autor po prostu posłużył się dwoma różnymi terminami, czy chodzi o inną grupę młodzieńców z Kościoła. Oba te słowa wywodzą się z tego samego rdzenia (*neos*).

5:11 „Strach wielki ogarnął (...) wszystkich, którzy o tym słyszeli” Łukasz kilka razy używa powszechnego słowa *fobos* w tym samym ogólnym znaczeniu (zob. Łk 1:69; 3:37; Dz 19:17). Dla wiernych jest to poczucie czci, szacunku i podziwu, podczas gdy dla niewierzących – złe przecucie, strach i przerażenie (zob. Łk 12:4-5; Hbr 10:31).

☐ „**Kościół**” Jest to pierwsze wystąpienie tego terminu w Dziejach Apostolskich – chociaż w manuskrypcie Textus Receptus pojawia się także w 2:47. Zob. Temat specjalny poniżej.

Temat specjalny: KOŚCIÓŁ (*ekklēsia*)

To greckie określenie, *ekklēsia*, utworzone jest z dwóch słów: „z” i „powołany”. Miało ono świeckie zastosowanie (tj. obywatele wezwani na zebranie, zob. Dz 19:32.39.41), a także znaczenie religijne, ponieważ w Septuagincie stosowano je do „zgromadzenia” Izraela (*Qahal*, BDB 874, KB 1078, zob. Lb 16:3; 20:4; Pwt 31:30). Wczesny Kościół postrzegał siebie jako przedłużenie starotestamentowego ludu Bożego. Wierni stanowili nowy Izrael (zob. Rz 2:28-29; Ga 6:16; 1 P 2:5.9; Ap 1:6), wypełnienie Bożej ogólnoświatowej misji (zob. Rdz 3:15; 12:3; Wj 19:5-6; Mt 28:18-20; Łk 24:47; Dz 1:8; zob. Temat specjalny: Boży odwieczny plan odkupienia).

Termin ten występuje w Ewangeliach i Dziejach Apostolskich w kilku znaczeniach:

1. świeckie zebranie miejskie, Dz 19:32.39.41
2. uniwersalny Boży lud w Chrystusie, Mt 16:18 i Ef
3. lokalna społeczność wiernych w Chrystusa, Mt 18:17; Dz 5:11 (w tych wersetach mowa o Kościele w Jerozolimie)
4. kolektywne określenie ludu izraelskiego, Dz 7:38 (mowa Szczepana)
5. Boży lud w danym regionie, Dz 8:3 (Judea lub Palestyna)

Kościół to zgromadzenie ludzi, a nie budynek. Przez setki lat nie było budynków kościelnych. W Liście Jakuba (jednej z najwcześniejszych chrześcijańskich ksiąg) Kościół opisywany jest terminem *synagōgē* (zgromadzenie). Odnośnie Kościoła określenie to występuje tylko w tej księdze (zob. Jk 2:2; 5:14).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 5:12-16

¹²Wiele znaków i cudów działo się przez ręce Apostołów wśród ludu. Trzymali się wszyscy razem w krużganku Salomona. ¹³A z obcych nikt nie miał odwagi dołączyć się do nich, lud zaś ich wychwalał. ¹⁴Coraz bardziej też rosła liczba mężczyzn i kobiet, przyjmujących wiarę w Pana. ¹⁵Wynoszono też chorych na ulicę i kładziono na łożach i noszach, aby choć cień przechodzącego Piotra padł na któregoś z nich. ¹⁶Także z miast sąsiednich zbiegało się mnóstwo ludu do Jerozolimy, znosząc chorych i dręczonych przez duchy nieczyste, a wszyscy doznawali uzdrowienia.

5:12-16 Jest to krótkie podsumowanie, tak charakterystyczne dla tej księgi (zob. Dz 2:43-47 i 4:32-35).

5:12 „Wiele znaków i cudów” Jest to czas niedokonany strony biernej (deponens) trybu orzekającego. Te dwa terminy pojawiają się w cytacie Piotra z Jk 3 w Dz 2:19. Cuda działy się wielokrotnie (zob. Dz 2:43; 4:30; 5:12; 6:8; 7:36; 14:3; 15:20). Pamiętajmy, że to, co nadprzyrodzone, nie jest automatycznie oznaką boskości (zob. Mt 24:24 i 2 Tes 2:9), ale było i jest sposobem potwierdzenia przesłania chrześcijaństwa, które było tak radykalnie odmienne od tego, co podkreślał judaizm i na czym się skupiał.

▣ „**Trzymali się wszyscy razem**” Zob. komentarz do Dz 1:14. Łukasz uważa wielokrotne podkreślenie tego za ważne. Był to ideał, który nie trwał długo!

▣ „**w krużganku Salomona**” Była to otwarta kolumnada na terenie świątyni, biegnąca wzdłuż wschodniego muru dziedzińca pogan. Jezus także często tak nauczał (zob. J 10:23). Było to także miejsce pierwszego aresztowania Piotra i Jana.

5:13

GPNT

„**Zaś (z) pozostałych nikt (nie) odważał się łączyć się z nimi**”

BP

„**Nikt z obcych nie miał odwagi przyłączyć się do nich**”

BW

„**Z postronnych jednak nikt nie ośmielał się do nich przyłączać**”

BWP

„**Spośród obcych zaś nikt nie śmiał dołączyć się do nich**”

PL

„**Jeśli chodzi o postronnych, to nikt nie ośmielał się do nich dołączać**”

To nietypowe sformułowanie. Wydaje się opisywać negatywną stronę „strachu”. Ten kontekst wymienia kilka różnych grup (zob. Dz 5:12-16). Rozgrywające się wydarzenia pociągały większość do wiary w Chrystusa (zob. #5 i być może #6 i #7) lub potwierdzały ich wiarę w Niego (tj. #3).

1. Apostołowie, Dz 5:12
2. Lud, Dz 5:12.13
3. Wierzący (trzymający się razem w krużganku Salomona), Dz 5:12
4. Obcy (tj. przywódcy żydowski), Dz 5:13
5. Nowi wierzący, Dz 5:14
6. Chorzy z Jerozolimy, Dz 5:15
7. Chorzy i opętani z okolicznych miejscowości, Dz 5:16

Bezokolicznik czasu teraźniejszego strony medialnej słowa przetłumaczonego tu jako „dołączyć” oznacza dosłownie „przykleić”. Łukasz często posługuje się tym terminem, ale w bardzo różnych znaczeniach. Tutaj odnosi się do tego, że ludzie ci nie stawali się częścią tej nowej grupy (tj. wierzących w Jezusa jako obiecanego Mesjasza).

5:14 „przyjmujących wiarę” Jest to imiesłów czasu teraźniejszego strony czynnej, oznaczający ciągłą czynność. Zob. Tematy specjalne w Dz 2:40 i 3:16.

▣

GPNT

„**(do) Pana**”

BP, BW, BWP

„**w Pana**”

PL

„**Panu**”

Ta forma gramatyczna (tj. w ramach ośmiu przypadków) może być odczytywana jako dativus („do”) lub locativus („w”). Myślę, że jest to sposób pokazania, że wierzący należą do Pana. Jesteśmy Jego własnością, a On naszą!

▣ „**kobiet**” Łukasz szczególnie podkreśla „kobiety”, zarówno w swojej Ewangelii, jak i Dziejach Apostolskich (tj. Dz 1:14; 8:12; 16:1.13; 17:4,12.34; 18:2; 21:5). Jezus nadaje kobietom i dzieciom nowe poczucie wartości i godności.

▣ „**Coraz bardziej też rosła**” Łukasz często dokonuje podsumowań rozwoju Kościoła (zob. Dz 2:47; 5:14; 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20).

5:15 „aby choć cień przechodzącego Piotra” Na tym etapie cuda były powszechnym sposobem potwierdzania ewangelii. Piotr w oczywisty sposób był rzecznikiem apostołów. Tego samego rodzaju potwierdzenia i uzdrowienia działały się także za pośrednictwem Pawła (zob. Dz 19:12). Jako interpretatorzy musimy pamiętać, że te cudowne znaki zostały dane dla:

1. Ukazania Bożego zmiłowania
2. Wykazania prawdy ewangelii
3. Wskazania na przywódców powołanych przez Boga

Znaki te zostały dane konkretnej kulturze i dla konkretnego celu. To, że Bóg wtedy je uczynił, nie oznacza automatycznie, że będzie robił to samo w każdym okresie historii i w każdej kulturze. Nie chodzi o to, że Bóg nie działa w każdej epoce ani że jest mniej miłosierny, tylko o to, że ludzie należący do Niego muszą postępować według wiary, a nie według tego, co widzą! Cuda dalej mają miejsce, ale głównym celem musi być zbawienie grzeszników, a nie fizyczne uzdrowienie ludzi, którzy w końcu umrą!

Wydaje mi się, że Bóg się nie zmienił. Jego charakter, moc, miłosierdzie i pragnienie, aby wszyscy byli zbawieni pozostają takie same, ale patrząc na historię z punktu widzenia teologii można zauważyć, że są dwa główne okresy szczególnego nasilenia nadprzyrodzonych znaków – zarówno od Boga, jak i od szatana.

1. Wokół czasu wcielenia oraz rozwoju wczesnego Kościoła

2. Poprzedzający wydarzenia czasów ostatecznych, kiedy wierzący będą straszliwie prześladowani
Chciałbym tu zacytować fragment książki A. T. Robertsona *Word Pictures in the New Testament [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie]*, tom. III, a. 62:

„Cień Piotra nie miał w sobie oczywiście żadnej skuteczności ani mocy. Była to rzecz jasna wiara połączona z przesądami. Podobne przypadki mają miejsce w Ewangeliach (Mt 9:20; Mk 6:56; J 9:5) oraz w Dz 19:12, gdzie ludzie posługują się ubraniami Pawła. Bóg wynagradza nawet przesadną wiarę, jeśli jest ona prawdziwą wiarą w Niego. Niewielu ludzi jest zupełnie pozbawionych przesądów.”

5:16 „wszyscy doznawali uzdrowienia” Jest to czas niedokonany strony biernej trybu orzekającego, stwierdzający, że wszyscy co do jednego byli uzdrawiani (podmiot nie jest tu wyrażony, ale najprawdopodobniej jest nim Duch), jedna osoba naraz, po kolei, aż nie zostało nikogo!

Jest to podsumowujące stwierdzenie. Czy mamy traktować je dosłownie (tj. każdy chory doznał uzdrowienia)? Jezus wymagał wiary lub posługiwał się uzdrowieniami w (1) szkoleniu uczniów lub (2) aby skłonić tłumy, żeby Go słuchały.

To dla mnie szokujące, że nie wszyscy, którzy doznali uzdrowienia w NT, zostali jednocześnie „zbawieni” (tj. uwierzyli Chrystusowi i otrzymali życie wieczne). Fizyczne uzdrowienie jest marną namiastką duchowego zbawienia. Cuda są tak naprawdę pomocne tylko wtedy, kiedy zbliżają nas do Boga. Wszyscy ludzie żyją w upadłym świecie. Nieszczęścia się zdarzają. Bóg często postanawia nie interweniować, ale nijak nie świadczy to o Jego miłości i trosce. Wystrzegaj się żądania, żeby Bóg za każdym razem czynił cuda w obecnej złej epoce. On jest suwerenny, a my nie znamy wszystkich następstw każdej sytuacji.

Chciałbym zawrzeć tu fragment mojego komentarza do 2 Tm 4:20 dotyczącego Pawła i fizycznego uzdrowienia (zob. www.freebiblecommentary.org):

Jest tak wiele pytań, które chcielibyśmy zadać autorom NT. Jednym z tematów, o których myślą wszyscy wierzący, jest fizyczne uzdrowienie. W Dziejach Apostolskich (zob. Dz 19:12; 28:7-9) Paweł wydaje się zdolny do uzdrawiania, ale tutaj i w 2 Kor 12:7-10 oraz Flp 2:25-30 wygląda na to, że nie jest w stanie tego dokonać. Dlaczego uzdrawiani są niektórzy, a nie wszyscy? Czy uzdrowienia działały się w konkretnym czasie, który się skończył?

Z całą pewnością wierzę w nadprzyrodzonego, miłosiernego Ojca, który uzdrawiał i nadal uzdrawia – fizycznie i duchowo. Ale dlaczego ten aspekt uzdrowienia wydaje się najpierw obecny, a potem widocznie zanika? Nie sądzę, żeby było to związane z wiarą człowieka, ponieważ Paweł bez wątplenia miał wiarę (zob. 2 Kor 12). Wydaje mi się, że uzdrowienia i cuda dokonywane przez wierzących potwierdzały prawdziwość i wiarygodność ewangelii – i nadal tak się dzieje w miejscach na świecie, gdzie jest ona głoszona po raz pierwszy. Mam też jednak wrażenie, że Bóg chce, żebyśmy postępowali według wiary, a nie według tego, co widzimy. Poza tym fizyczne choroby często dopuszczane są w życiu wierzących: (1) jako doczesna kara za grzech, (2) jako konsekwencja życia w upadłym świecie oraz (3) aby pomóc im dojrzeć duchowo. Mój problem polega na tym, że nigdy nie wiem, o który z tych powodów chodzi w danej sytuacji! Modlę się, żeby w każdym przypadku działa się Boża wola – nie z braku wiary, tylko szczerze starając się pozwalać łaskawemu, miłosiernemu Bogu wykonywać swoją wolę w życiu każdego.”

▣ „**duchy nieczyste**” Zob. Tematy specjalne poniżej.

TEMAT SPECJALNY: DEMONY (DUCHY NIECZyste)

- A. W starożytności ludzie wyznawali animizm. Przypisywali cechy ludzkiej osobowości siłom natury, zwierzętom i elementom przyrody. Życie objaśniane było poprzez interakcje tych duchowych sił z ludzkością.
- B. Z czasem ta personifikacja przerodziła się w politeizm (wiarę w wielu bogów). Zazwyczaj demony (*genii*) były pomniejszych bóstwami lub półbogami (dobrymi lub złymi) wpływającymi na życie poszczególnych ludzi.
1. Mezopotamia: chaos i konflikt
  2. Egipt: porządek i funkcjonalność

3. Kanaan, zob. W. F. Albright, *Archaeology i the Religion of Israel [Archeologia i religia Izraela]*, wyd. piąte, s. 67-92

C. ST nie zajmuje się ani nie rozwija tematu pomniejszych bóstw, aniołów ani demonów – prawdopodobnie z powodu jego ścisłego monoteizmu (zob. Temat specjalny: Monoteizm; patrz też: Wj 8:6; 9:14; 15:11; Pwt 4:35.39; 6:4; 33:26; Ps 35:10; 71:19; 86:8; Iz 46:9; Jer 10:6-7; Mi 7:18). Wymienia fałszywych bogów narodów pogańskich (*szedim*, BDB 993, zob. Pwt 32:17; Ps 106:37), podając imiona i personifikując niektórych.

1. *Se'im* (satyry lub włochate demony, BDB 972 III, KB 1341 III, zob. Kpł 17:7; 2 Krn 11:15; Iz 13:21; 34:14)
2. *Lilith* (żeński uwodzicielski demon, BDB 539, KB 528, zob. Iz 34:14)
3. *Mavet* (hebrajski termin oznaczający śmierć wywodzący się od kananejskiego boga zaświatów imieniem *Mot*, BDB 560, KB 560, zob. Iz 28:15.18; Jer 9:20; być może także Pwt 28:22)
4. *Reszeł* (zaraza, ogień lub grad, BDB 958, KB 958, zob. Pwt 32:24; Ps 78:48; Hab 3:5)
5. *Dever* (mór, BDB 184, zob. Ps 91:5-6; Hab 3:5)
6. *Az'azel* (imię niepewne – być może demon pustyni lub nazwa miejsca, BDB 736, KB 736, zob. Kpł 16:8.10.26)

(Przykłady te zaczerpnięto z *Encyclopaedia Judaica*, tom 5, s. 1523).

W ST nie ma jednak dualizmu ani niezależności aniołów od JHWH. Szatan jest sługą JHWH (zob. Hi 1-2; Za 3), a nie niezależnym, autonomicznym wrogiem (zob. A. B. Davidson, *A Theology of the Old Testament [Teologia Starego Testamentu]*, s. 300-306).

D. Judaizm rozwinął się podczas niewoli babilońskiej (586-538 r. p.n.e.). Na jego teologię wpłynął uosobiony perski dualizm zoroastryzmu z dobrym najwyższym bogiem zwanym *Mazdą* lub *Ormazdem* oraz jego złym przeciwnikiem *Arymanem*. Sprawilo to, że w późniejszym judaizmie zaczęto wyznawać uosobiony dualizm pomiędzy JHWH i Jego aniołami a szatanem i jego aniołami lub demonami.

Judaistyczna teologia uosobionego zła wyjaśniona jest i dobrze udokumentowana w książce Alfreda Edersheima *The Life i Times of Jesus the Messiah [Życie i czasy Jezusa Mesjasza]*, tom 2, aneks XIII (s. 749-863) i XVI (s. 770-776). Judaizm uosabiał zło na trzy sposoby:

1. Szatan lub *Sammael*
2. złe intencje (*jecer hara*) w ludzkości
3. Anioł Śmierci

Edersheim określa je jako:

1. Oskarżyciela
2. Kusiciela
3. Wymierzającego karę (tom 2, s. 756)

Różnica teologiczna pomiędzy judaizmem z czasów po niewoli babilońskiej a nowotestamentowym przedstawieniem i wyjaśnieniem zła jest znacząca.

E. NT, szczególnie Ewangelie, stwierdza istnienie i sprzeciw złych duchowych istot wobec ludzkości i JHWH (w judaizmie szatan był wrogiem ludzkości, ale nie Boga). Sprzeciwiają się one Bożej woli, panowaniu i królestwu.

Jezus stawiał czoła tym demonicznym istotom i wypędzał je z ludzi. Nazywane są także (1) duchami nieczystymi (zob. Łk 4:36; 6:18) lub (2) złymi duchami (zob. Łk 7:21; 8:2). Czynił On wyraźną różnicę pomiędzy chorobą (fizyczną i psychiczną) a opętaniem. Ukazywał swoją moc i duchowe rozeznanie rozpoznając i wypędzając te złe duchy. Często rozpoznawały Go one i próbowały się do Niego zwracać, ale Jezus odrzucał ich świadectwo, nakazywał im zamilknąć i je wyganiał. Egzorcyzmy są znakiem porażki królestwa szatana.

Nowotestamentowe listy apostołskie zawierają zaskakująco niewiele informacji na ten temat. Wypędzanie złych duchów nie jest nigdzie wymienione jako dar, nie ma też nigdzie metodologii ani procedury dokonywania egzorcyzmów dla przyszłych pokoleń duszpasterzy lub wierzących.

F. Zło jest rzeczywiste, osobowe i obecne. Nie objawiono nam ani jego pochodzenia, ani zamysłu. Biblia potwierdza jego realność i zdecydowanie sprzeciwia się jego wpływowi. Rzeczywistość nie cechuje się ostatecznym dualizmem. Bóg ma całkowitą władzę nad wszystkim; zło zostało pokonane i osądzone, zostanie też usunięte ze stworzenia.

G. Boży ludzie muszą sprzeciwiać się złu (zob. Jk 4:7). Nie mogą być nim rządzeni (zob. 1 J 5:18), podlegają jednak pokusom, które mogą zaszkodzić ich świadectwu i wpływowi (zob. Ef 6:10-18). Zło objawione jest jako część chrześcijańskiego światopoglądu. Współcześni chrześcijanie nie mają prawa dokonywać redefinicji zła (demitologizacja Rudolfa Bultmanna); depersonalizować go (struktury społeczne Paula Tillicha) ani próbować całkowicie wyjaśnić go w kategoriach psychologicznych (Zygmunt Freud). Jego wpływ jest wszechobecny, jest ono jednak pokonane. Wierzący muszą chodzić w zwycięstwie Chrystusa!

TEMAT SPECJALNY: EGZORCYZMY

Egzorcyzmy były powszechne w czasach Jezusa, On sam jednak posługiwał się zupełnie odmiennymi metodami (zob. Mt 8:16; Mk 1:27). Jego egzorcyzmy były znakiem Nowej Ery (zob. Łk 9:1). Rabini (zob. Mt 12:27; Dz 19:13) używali magicznych formułek (zob. Alfred Edersheim, *The Life i Times of Jesus, The Messiah [Życie i czasy Jezusa Mesjasza]*, tom 2, Załącznik XIII, s. 748-763; XVI, s. 770-776), Jezus jednak opierał się na swojej władzy. Na temat egzorcyzmów i demonów krąży obecnie wiele niewłaściwych informacji i kwestia ta jest dla wielu osób dezorientująca. Częścią tego problemu jest fakt, że NT nie omawia tych kwestii. Jako pastor chciałbym mieć więcej informacji na ten temat. Oto kilka książek, do których mam zaufanie:

1. *Christian Counseling and the Occult [Chrześcijańskie poradnictwo a okultyzm]*, Kurt E. Koch
2. *Demons in the World Today [Demony w dzisiejszym świecie]*, Merrill F. Unger
3. *Biblical Demonology [Demonologia biblijna]*, Merrill F. Unger
4. *Principalities and Powers [Zwierzchności i Władze]*, J Warwick Montgomery
5. *Christ and the Powers [Chrystus a Władze]*, Hendrik Berkhof
6. *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare [Trzy kluczowe pytania na temat walki duchowej]*, Clinton Anton

Zaskakuje mnie, że egzorcyzmy nie są wymienione wśród darów duchowych i że temat ten nie jest poruszany w listach apostołskich. Wyznaję biblijny światopogląd, obejmujący świat duchowy (dobry i zły) obecny i oddziałujący na świat fizyczny (tj. Hi 1-2; Dn 10; Ef 6:10-18). Bóg jednak postanowił nie objawiać nam dotyczących go szczegółów. Jako wierzący posiadamy wszystkie informacje, które potrzebne są nam do pobożnego i produktywnego życia dla Niego. Niektóre kwestie nie są w pełni objawione lub omówione. Wierzący powinni pamiętać, że egzorcyzmy są widocznym świadectwem zwycięstwa Jezusa i złem (zob. Łk 10:17-20). NT jasno rozróżnia pomiędzy egzorcyzmem a uzdrowieniem (zob. Mt 8:16; Mk 1:32; Łk 4:40-41).

Zob. Tematy specjalne:

1. Temat specjalny: Szatan
2. Temat specjalny: Osobowe zło
3. Temat specjalny: Demony w ST
4. Temat specjalny: Demony w NT

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOŁSKIE 5:17-26

¹⁷Wówczas arcykapłan i wszyscy jego zwolennicy, należący do stronnictwa saduceuszów, pełni zazdrości ¹⁸zatrzymali Apostołów i wtrącili ich do publicznego więzienia. ¹⁹Ale w nocy anioł Pański otworzył bramy więzienia i wyprowadziwszy ich powiedział: ²⁰«Idźcie i głóście w świątyni ludowi wszystkie słowa tego życia!». ²¹Usłyszawszy to weszli o świcie do świątyni i nauczali. Tymczasem arcykapłan i jego stronnicy zwołali Sanhedryn i całą starszyznę synów Izraela. Posłali do więzienia, aby ich przyprowadzono. ²²Lecz kiedy słudzy przyszedli, nie znaleźli ich w więzieniu. Powrócili więc i oznajmili: ²³«Znaleźliśmy więzienie bardzo starannie

zamknięte i strażników stojących przed drzwiami. Po otwarciu jednak nie znaleźliśmy wewnątrz nikogo». ²⁴Kiedy dowódca straży świątynnej i arcykapłani usłyszeli te słowa, nie mogli pojąć, co się z nimi stało. ²⁵Wtem nadszedł ktoś i oznajmił im: «Ci ludzie, których wtrąciliście do więzienia, znajdują się w świątyni i nauczają lud». ²⁶Wtedy dowódca straży poszedł ze sługami i przyprowadził ich, ale bez użycia siły, bo obawiali się ludu, by ich samych nie ukamienował.

5:17 „pełni zazdrości” Użyte tu greckie słowo znaczy po prostu „wrzeć”. To z kontekstu wnioskujemy, że była to gorliwość lub zazdrość. Odsłania to prawdziwą motywację przywódców religijnych: zazdrość! W Ewangelii Łukasza głównymi przeciwnikami Jezusa byli faryzeusze, ale w *Dziejach Apostolskich* największymi wrogami Jego naśladowców są saduceusze. Łukasz używa czasownika „napełnić” na różne sposoby w celu ukazania, co charakteryzuje lub opisuje osoby lub spersonifikowane byty:

1. Jan Chrzciciel jeszcze przed narodzeniem był napełniony Duchem – Łk 1:15
2. Elżbieta została napełniona Duchem Świętym – Łk 1:41
3. Zachariasz został napełniony Duchem Świętym – Łk 1:61
4. Wszystkich obecnych w synagodze, którzy słyszeli słowa Jezusa, napełnił gniew – Łk 4:28
5. Serca ludzi obecnych w domu, kiedy paralytyk został spuszczonej przez dach, wypełnił lęk – Łk 5:26
6. Faryzeuszy i uczonych w Piśmie podróżujących z Jezusem w szabat wypełniła złość – Łk 6:11
7. Obecni w sali na górze zostali napełnieni Duchem Świętym – Dz 2:4
8. Ci, którzy słyszeli Piotra przemawiającego w świątyni, byli pełni zdumienia – Dz 3:10
9. Piotr przemawiający przed Sanhedrynem był napełniony Duchem Świętym – Dz 4:8
10. Wszyscy w sali na górze zostali napełnieni Duchem Świętym – Dz 4:31
11. Szatan napełnił serca Ananiasza i Safiry – Dz 5:3
12. Piotr i Jan znowu przemówili do Sanhedrynu, którego członków wypełniła zazdrość – Dz 5:17
13. Jerozolima była napełniona ewangelią – Dz 5:28
14. Siedmiu mężczyzn pełnych Ducha i mądrości – Dz 6:3
15. Szczepan pełen wiary i Ducha Świętego – Dz 6:5.8; 7:55
16. Ananiasz nakłada ręce na Szawła/Pawła i ten zostaje napełniony Duchem Świętym – Dz 9:17
17. Paweł przemawia napełniony Duchem Świętym – Dz 13:9
18. Żydów, którzy zobaczyli tłumy, do których przemawiał Paweł, wypełniła zazdrość – Dz 13:45
19. Uczniów nieustannie napełniała radość i Duch Święty – Dz 13:52
20. Efez napełniło zamieszanie – Dz 19:29

Co wypełnia Twoje serce w obliczu ewangelii?

5:18 Pierwsze rozdziały *Dziejów Apostolskich* ukazują problemy, z którymi zmagał się wczesny Kościół. Różne epoki i kultury niosą z sobą różne bolączki, ale Bóg jest z nami i uzdalnia nas do zwycięstwa. Nic – więzienie, próby upokorzenia, groźby – nie może pozbawić wierzących obecności Chrystusa i Jego pokoju (zob. Rz 8:31-39).

5:19 „anioł Pański” W ST sformułowania tego używa się na dwa sposoby:

1. Anioł (zob. Rdz 24:7.40; Wj 23:20-23; 32:34; Lb 22:22; Sdz 5:23; 1 Sm 24:16; 1 Krn 21:15ff; Za 1:28)
2. Określenie JHWH (zob. Rdz 16:7-13; 22:11-15; 31:11,13; 48:15-16; Wj 3:2,4; 13:21; 14:19; Sdz 2:1; 6:22-24; 13:3-23; Za 3:1-2)

Łukasz często się nim posługuje (zob. Łk 1:11.13; 2:9; Dz 5:19; 7:30; 8:26; 12:7.11.23; 10:3; 27:23), ale tylko w znaczeniu #1. Znaczenie #2 nie występuje w NT, poza Dz 8:26 i 29, gdzie „anioł Pański” utożsamiony jest z Duchem Świętym.

▣ „otworzył bramy więzienia” Przypomina to przeżycia Pawła i Sylasa w Filippi (zob. Dz 16:26). Życie Pawła jest pod wieloma względami paralelne do życia Piotra. Mógł to być celowy literacki zabieg Łukasza.

5:20 „Idźcie i głoście” W grece fraza ta brzmi następująco: „Idźcie i stanawszy mówcie”. Użyte tu trzy czasowniki pełnią funkcję trybu rozkazującego:

1. Idźcie, tryb rozkazujący czasu teraźniejszego strony medialnej (deponens)
2. Stanawszy, imiesłów aorystu strony biernej zastosowany w znaczeniu trybu rozkazującego (Friberg's *Analytical Greek New Testament [Analityczny Grecki Nowy Testament Frieberga]*, s. 379)
3. Mówcie, tryb rozkazujący czasu teraźniejszego strony czynnej.

Anioł miał ewangelizacyjną misję dla wczesnego Kościoła (a także współczesnego).

▣ „**głoście (...) ludowi**” Na tym skupiała się służba apostołów. Śmiałość (zob. Temat specjalny w Dz 4:29), a nie strach, charakteryzował ich nowe, pełne Ducha życie.

▣

GPNT „wszystkie słowa życia tego”
BP „całą naukę o tym życiu”
BW, PL „wszystkie te słowa, które darzą życiem”
BWP „naukę o nowym życiu”

Fraza ta dotyczy nowego życia (*zōē*, życie wieczne), które znaleźć można tylko w ewangelii Jezusa Chrystusa. Zostali uwolnieni zarówno duchowo (zbawieni), jak i fizycznie (z więzienia). Teraz mieli mówić o tym wszystkim (zob. Mt 28:18-20; Łk 24:47; Dz 1:8)!

5:21 Zauważmy, że nadprzyrodzone uwolnienie nie oznaczało, że nie zostaną uwięzieni znowu. Nawet Boże zaopatrzenie nie gwarantuje, że wszystkie trudności w służbie zostaną rozwiązane lub usunięte (zob. Mt 5:10-12; Rz 8:17; 1 P 4:12-16).

▣ „**Sanhedryn i całą starszyznę synów Izraela**” Zob. Temat specjalny: Sanhedryn w Dz 4:5. Do kogo odnosi się określenie „starszyzna”? W książce *Dz [Dzieje Apostolskie]*, s. 39-40, Curtis Vaughan stwierdza, że byli to starsi Jerozolimy nie wchodzący w tym czasie w skład Sanhedrynu (zob. M. R. Vincent, *Word Studies [Analiza słów]*, tom 1, s. 234), ale niektóre tłumaczenia, takie jak BW, Współczesny Przekład i Przekład Żydowski Davida H. Sterna oraz angielskie wersje NASB i NIV zakładają, że Sanhedryn/Rada i starszyzna są synonimami.

5:23 „zamknięte” Jest to imiesłów czasu dokonanego strony biernej. Chodziło o to, że drzwi więzienia były starannie zamknięte i stała przed nimi straż (imiesłów czasu dokonanego strony czynnej), ale więźniowie zniknęli.

5:24 „nie mogli pojąć” Łukasz używa tego terminu kilka razy. Jest to zintensyfikowana forma słowa *aporeō* (zob. Łk 24:4; Dz 25:20) z *dia* (zob. Łk 9:7; Dz 2:12; 5:24; 10:17). Jego podstawowe znaczenie to wątpliwość, niepewność lub zakłopotanie.

▣ „**co się z nimi stało**” Forma gramatyczna tej frazy to niepełne zdanie warunkowe klasy czwartej (*an* plus tryb życzący [optativus] aorystu strony medialnej [deponens]). Tryb życzący (optativus) wyraża zakłopotanie (zob. Łk 1:61-62; 3:15; 8:9; 15:26; 22:23; Dz 5:24; 8:31; 10:17; 21:33, zob. Jk Allen Hewett, *New Testament Greek [Greka nowotestamentowa]*, s. 195).

5:26 „obawiali się ludu, by ich samych nie ukamienował” Ukazuje to popularność wczesnego Kościoła (zob. Dz 5:13; 2:47; 4:21) oraz źródło zazdrości przywódców żydowskich.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 5:27-32

²⁷Przyprowadziwszy ich stawili przed Sanhedrynem, a arcykapłan zapytał: ²⁸«Zakazaliśmy wam surowo, abyście nie nauczali w to imię, a oto napelniliście Jerozolimę waszą nauką i chcecie ściągnąć na nas krew tego Człowieka?» ²⁹«Trzeba bardziej słuchać Boga niż ludzi - odpowiedział Piotr i Apostołowie. ³⁰Bóg naszych ojców wskrzesił Jezusa, którego straciliście, zawiesiwszy na drzewie. ³¹Bóg wywyższył Go na prawicę swoją jako Władcę i Zbawiciela, aby dać Izraelowi nawrócenie i odpuszczenie grzechów. ³²Dajemy temu świadectwo my właśnie oraz Duch Święty, którego Bóg udzielił tym, którzy Mu są posłuszni».

5:28

GPNT „nakazem nakazaliśmy”
BP „zabroniliśmy wam surowo”
BW „Nakazaliśmy wam surowo”
BWP „Nakazaliśmy wam przecież wyraźnie”
PL „Surowo wam zakazaliśmy”

BP ma tu „Czyż nie zabroniliśmy wam surowo nauczania w to imię”. Jest to wariant manuskryptu greckiego występujący w tekście greckim $\aleph^2$, D i E, ale nie w MSS P⁷⁴, $\aleph^*$, A ani B. UBS⁴ umieszcza wersję BP w tekście, ale „nie” ujmuje w nawias. Pytanie to przewiduje odpowiedź twierdzącą. Apostołowie otrzymali

ostrzeżenie!

Konstrukcja ta jest semickim idiome (zob. Łk 22:15) podobnym do pokrewnego biernika w grece koine, gdzie czasownik (*parangellō*) i dopełnienie bliższe (*parangelia*) pochodzą od tego samego rdzenia. Konstrukcja ta wzmacnia podstawowe znaczenie tych terminów. Co ciekawe, w znalezionych w Egipcie papirusach zapisanych greką koine określenie to oznaczało oficjalne wezwanie do sądu lub nakaz sądowy (zob. Moulton i Milligan, *Vocabulary of the Greek New Testament* [Słownik greckiego Nowego Testamentu], s. 481).

▣ „**tego Człowieka**” Sformułowanie to wyraża pogardę żydowskich przywódców. Nie wymieniają Jezusa z imienia. Talmud nazywa go nawet określeniem „niejaki” (zob. M. R. Vincent, *Word Studies* [Analiza słów], tom 1, s. 234).

▣ „**na nas krew**” Piotr i Jan ciągle twierdzili, że ci żydowscy przywódcy ukartowali śmierć Jezusa (zob. Dz 5:30; 2:33; 3:14-15; 4:10). Oskarża ich o to także Szczepan w Dz 7:52.

5:29 „Trzeba” Słowo to, *dei*, oznacza moralną konieczność. Ukazuje to zobowiązanie apostołów do głoszenia prawdy, niezależnie od konsekwencji (zob. Dz 4:19). Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 1:16.

5:30 „Bóg naszych ojców” Ci pierwsi chrześcijanie wierzyli, że są prawdziwymi duchowymi dziedzicami i potomkami starotestamentowego ludu Bożego (zob. Dz 3:13; Rz 2:28-29; Ga 6:16; 1 P 3:5.9; Ap 1:6).

▣ „**wskrzesał Jezusa**” NT stwierdza, że Ojciec wskrzesał Jezusa (zob. Dz 2:24.32; 3:15.26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30.33.34.37; 17:31; Rz 6:4.9), aby potwierdzić prawdę Jego życia i nauczania. Jest to jeden z głównych aspektów kerygmy (zob. 1 Kor 15).

Warto także zauważyć, że NT podaje, że Syn i Duch także byli zaangażowani w to wielkie, potwierdzające dzieło Jezusa wydarzenie.

1. Syn – J 2:19-22; 10:17-18
2. Duch – Rz 8:11

▣ „**którego straciliście, zawiesiwszy na drzewie**” Odnosi się to do klątwy z Pwt 21:23. Ci przywódcy religijni chcieli, żeby Jezus, podający się za Mesjasza, poniósł klątwę JHWH. Jezus wziął na siebie przekleństwo starotestamentowego Prawa (tj. osoba, która zgrzeszyła, umrze [zob. Ez 18:4.20], a wszyscy ludzie zgrzeszyli, zob. Rz 3:9-18.23) za nas (zob. Ga 3:13; Kol 1:14). Jezus był niewinnym barankiem Bożym, który oddał siebie za oddzielony od Boga świat (zob. J 1:29; 2 Kor 5:21).

5:31 „Bóg wywyższył Go na prawicę swoją” Termin „wywyższył” przetłumaczony jest tak samo w J 3:14 oraz jako „nad wszystko wywyższył” w Flp 2:9. Przez krzyż Chrystus został wywyższony i zatriumfował (zob. Kol 1:15; 2 Kor 2:14).

Antropomorficzne określenie „prawica” było metaforą pozycji mocy i władzy (zob. Mt 26:64). Bóg jest wiecznym Duchem. Nie ma fizycznego ciała. Zob. Temat specjalny w Dz 2:33.

▣ „**Władcę**” Werset ten jasno i konkretnie stwierdza, że Jezus jest Mesjaszem. Ten sam termin zastosowany został do Jezusa w Dz 3:15, gdzie może być tłumaczony jako „Sprawca” [PL]. Jego znaczenia to „wódz”, „pionier” lub „książe”. Stosowano go również do założyciela szkoły lub rodziny (zob. Hbr 2:10; 12:2). Zob. Temat specjalny w Dz 3:15.

▣ „**Zbawiciela**” W grecko-rzymskim świecie I w. n.e. słowo to stosowano w odniesieniu do cesarza. Podawał się on za zbawiciela kultury i pokoju. Innym tytułem, który przypisywali sobie cesarze, ale chrześcijanie stosowali tylko wobec Jezusa, był Pan (*kurios*). Termin „Zbawiciel” lub „Wybawca” występuje w ST jako określenie JHWH (zob. 2 Sm 22:3; Ps 106:21; Iz 43:4.11; 45:15.21; 49:26; 60:16; 63:8). Autorzy NT często stwierdzają boskość Jezusa przypisując mu starotestamentowe tytuły JHWH. Przyjrzyjmy się temu, jak robi to Paweł w swoim liście do Tytusa:

1. Tt 1:3, „Boga, Zbawiciela naszego”
2. Tt 1:4, „Chrystusa Jezusa, Zbawiciela naszego”
3. Tt 2:10, „naszego Zbawiciela, Boga”
4. Tt 2:13, „wielkiego Boga i Zbawiciela naszego, Jezusa Chrystusa”
5. Tt 3:4, „Zbawiciela, naszego Boga”
6. Tt 3:6, „Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego”

▣ „aby dać Izraelowi nawrócenie i odpuszczenie grzechów” Ukazuje to cel śmierci Jezusa (zob. Łk 24:47 i Dz 2:38). Autorzy NT rzadko piszą o nawróceniu jako darze od Boga (zob. Dz 11:18 [dla pogan]; 2 Tm 2:25; być może także Rz 2:4). Zazwyczaj jest ono traktowane jako jedno z wymagań Nowego Przymierza wobec człowieka, który słyszy ewangelię (zob. Mk 1:15 i Dz 3:16.19; 20:21). Myślę, że jest to literacki sposób ukazania, że Bóg chce zbawienia wszystkich stworzonych na Jego obraz ludzi. Nie jest to kwestia związana z Bożą suwerennością.

Ci, którzy skupiają się wyłącznie na roli Boga w Nowym Przymierzu, posługują się tym wersetem, aby udowodnić, że zbawienie w całości pochodzi od Boga i nie wiąże się z żadnym udziałem ze strony ludzkości. Jest to jednak dobry przykład podejścia zwanego „dowodzeniem wersetami” – dopasowywania fragmentów do swojego z góry ustalonego systemu teologicznego. Biblia jasno podkreśla priorytet i konieczność Bożej inicjatywy, objawia też jednak, że koncepcja „przymierza” najlepiej opisuje wybrany przez Niego model interakcji z potrzebującą ludzkością. Wolność jest darem, który Bóg dał nam przy stworzeniu. Bóg nie narusza tego daru/odpowiedzialności (zob. Rz 2:4; 2 Kor 7:10). Pociąga nas do siebie, zabiega o nas, pracuje nad nami i zapewnia nam drogę odkupienia (zob. J 6:44.65). Upadła ludzkość musi jednak zareagować – i trwać w reakcji nawrócenia, wiary, posłuszeństwa i wytrwałości.

Oto ciekawy cytat z *New Testament Theology [Teologii Nowego Testamentu]* Franka Stagga (s. 119):

„Człowiek nie może osiągnąć nawrócenia, tylko je otrzymać – ale musi je przyjąć. Przez wiarę człowiek przyjmuje Chrystusa do samej głębi swojej istoty, a Chrystus, jako przemieniająca obecność, przekierowuje tor jego życia z zaufania sobie na zaufanie Bogu, z pewności siebie w zaparcie się siebie. Nawrócenie to jest odwróceniem Upadku, w którym człowiek próbował odnaleźć cały sens swojego istnienia w samym sobie.”

5:32 W *Dziejach Apostolskich* Piotr kilka razy odwołuje się do faktu, że apostołowie i uczniowie są świadkami życia, śmierci i zmartwychwstania Jezusa. W tym kontekście dodaje jako świadka Ducha Świętego. Być może przedstawia w ten sposób wymaganych w ST do potwierdzenia każdej sprawy dwóch świadków (zob. Lb 35:30; Pwt 17:6).

Łukasz/*Dzieje Apostolskie* mówią o darze Ducha:

1. Przy chrzcie – Dz 2:38
2. Dla ludzi posłusznym ewangelii – Dz 5:32
3. Nie można go kupić – Dz 8:19-20
4. Dla pogan – Dz 10:45; 11:17
5. Od Ojca – Łk 11:13 (zob. Jk 1:1)

▣ „tym, którzy Mu są posłuszni” Posłuszeństwo jest wyborem stylu życia. Musimy być posłuszni ewangelii, wierząc jej. Musimy trwać w posłuszeństwie, żeby cieszyć się jego owocami (zob. Mt 7:24-27; Łk 6:46-48). Rzadki termin „być posłusznym” (*peithomai* plus *archē*, zob. Dz 27:21; Tt 3:1), zastosowany w Dz 5:29 i 32, był połączeniem słów „władca” (*archē*) i „posłuszeństwo”.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 5:33-39

³³Gdy to usłyszeli, wpadli w gniew i chcieli ich zabić. ³⁴Lecz pewien faryzeusz, imieniem Gamaliel, uczony w Prawie i poważany przez cały lud, kazał na chwilę usunąć Apostołów i zabrał głos w Radzie: ³⁵«Mężowie izraelscy - przemówił do nich - zastanówcie się dobrze, co macie uczynić z tymi ludźmi. ³⁶Bo niedawno temu wystąpił Teodas, podając się za kogoś niezwykłego. Przyłączyło się do niego około czterystu ludzi, został on zabity, a wszyscy jego zwolennicy zostali rozproszeni i ślad po nich zaginął. ³⁷Potem podczas spisu ludności wystąpił Judasz Galilejczyk i pociągnął lud za sobą. Zginął sam i wszyscy jego zwolennicy zostali rozproszeni. ³⁸Więc i teraz wam mówię: Odstąpcie od tych ludzi i puśćcie ich! Jeżeli bowiem od ludzi pochodzi ta myśl czy sprawa, rozpadnie się, ³⁹a jeżeli rzeczywiście od Boga pochodzi, nie potraficie ich zniszczyć i może się czasem okazać, że walczycie z Bogiem». Usłuchali go.

5:33

GPNT

„byli rozpiłowani”

BP

„rozgniewali się bardzo”

BW

„wpadli we wściekłość”

BWP

„uniesli się wielkim gniewem”

PL

„wpadli w furie”

Termin ten oznacza dosłownie „przeciąć piłą” lub „zgrzytać zębami”. To samo określenie występuje także w tej samej formie w Dz 7:54, gdzie dodana fraza „zgrzytali zębami” ukazuje pełne metaforyczne znaczenie (zob. też Łk 2:35). Znaczenie tego wymownego słowa (tj. *diaprō*) jest podobne do tego użytego w

▣ „chcieli ich zabić” Jest to tryb orzekający czasu niedokonanego strony medialnej (deponens), oznaczający, że (1) w tym momencie zaczęli próbować ich zabić lub (2) był to powracający plan i pragnienie. Z tego, co wiemy o rozwoju wczesnego Kościoła na podstawie Dziejów Apostolskich, #1 wydaje się bardziej prawdopodobny. Zwróćmy uwagę na to, że to saduceusze wyrażają ten gniew i mordercze zamiary. Możliwe, że faryzeusze (tj. Gamaliel) postrzegali wczesny Kościół jako łatwe narzędzie, za pomocą którego byli w stanie wytknąć saduceuszom ich odrzucenie jakiegokolwiek zmartwychwstania. Faryzeusze nie mieli zamiaru potwierdzać zmartwychwstania Jezusa, wierzyli jednak w koncepcję zmartwychwstania i następującego po nim przyszłego życia z Bogiem. Dla współczesnych czytelników Biblii zaskakujące jest, że przywódcy religijni mogliby planować morderstwo. Pamiętajmy, że są to saduceusze wierzący w pisma Mojżesza, który nakazał kamienować bluźnierców. Ci przywódcy myśleli, że działają w imieniu Boga i postępują zgodnie z Jego słowem (zob. Kpł 24:10-16).

5:34 „faryzeusz” Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: FARYZEUSZE

I. Termin ten może pochodzić od słów:

- A. „Być odłączonym”. Grupa ta wykształciła się w okresie machabejskim (był to najbardziej rozpowszechniony pogląd) i odłączyła od społeczeństwa, aby zachować ustne tradycje Prawa Mojżeszowego (tj. *Hasidim*).
- B. „Dzielić”. Jest to inne znaczenie tego samego hebrajskiego rdzenia (BDB 827, BDB 831 I, KB 976): oba oznaczają „dzielenie”. Niektórzy uczeni uważają, że słowo to oznaczało interpretatora (zob. Ne 8:8; 2 Tm 2:15).
- C. „Pers”. Jest to kolejne znaczenie tego samego aramejskiego rdzenia (BDB 828, KB 970). Niektóre doktryny faryzejskie miały wiele wspólnego z perskim dualizmem zaratusztriańskim (zobacz Temat specjalny: Osobowe zło).

II. Powstało kilka teorii dotyczących tego, kim byli faryzeusze:

- A. Teologicznym stronnictwem wczesnego judaizmu (wg Józefa Flawiusza)
  - B. Polityczną grupą z czasów Hasmoneuszy i Herodów
  - C. Grupą uczonych interpretatorów Prawa Mojżeszowego, którzy pomagali zwykłym ludziom zrozumieć Przymierze Mojżeszowe i towarzyszące mu tradycje ustne
  - D. Laickim ruchem uczonych w Piśmie, podobnym do Ezdrasza i Wielkiej Synagogi, rywalizującym z kapłańskim zwierzchnictwem świątynnym
- Grupa ta mogła wyłonić się z konfliktu:
1. z nieżydowskimi władzami (szczególnie Antiochem IV)
  2. arystokracji z laikatem
  3. osób oddanych wypełnianiu Przymierza ze zwykłymi palestyńskimi Żydami

III. Informacje na temat faryzeuszy czerpiemy z:

- A. Dzieł Józefa Flawiusza, który był faryzeuszem
  1. *Starożytności żydowskie*
  2. *Wojna żydowska*
- B. Nowego Testamentu
- C. Późniejszych źródeł żydowskich

IV. Główne doktryny faryzeuszy

- A. Wiara w nadejście Mesjasza pod wpływem powstałej w okresie międzybiblijnym apokaliptycznej literatury żydowskiej (np. *1 Księga Henocha*).
- B. Wiara w działanie Boga w życiu codziennym. Był to pogląd przeciwny do saduceuszy (zob. Dz 23:8). Duża część myśli faryzejskiej była dokładnym teologicznym przeciwieństwem poglądów

saduceuszy.

- C. Wiara w fizycznie zorientowane życie pozagrobowe w oparciu o życie ziemskie, powiązane z nagrodą i karą (zob. Dn 12:2).
- D. Wiara w autorytet ST i Tradycji Ustnej (Talmudu). Wyznawali posłuszeństwo przykazaniom Bożym Starego Testamentu zgodnie z interpretacją i zastosowaniami szkół uczonych rabinistycznych (Szammaja – konserwatysty i Hillela – liberała). Rabinistyczna interpretacja opierała się na dialogu pomiędzy dwoma rabinami o odmiennych filozofiach – jednego konserwatywnego, a drugiego liberalnego. Te ustne dyskusje na temat znaczenia Pisma zostały ostatecznie zapisane w dwóch formach: w Talmudzie babilońskim i niedokończonym Talmudzie palestyńskim. Faryzeusze wierzyli, że Mojżesz otrzymał te ustne interpretacje na Górze Synaj. Historycznie rzecz ujmując, dyskusje te zaczęły się od Ezdrasza i członków „Wielkiej Synagogi” (zwanej później Sanhedrynem).
- E. Wysoko rozwinięta angelologia. Faryzeusze wierzyli zarówno w dobre, jak i złe istoty duchowe. Pogląd ten pochodził z perskiego dualizmu i międzybiblijnej literatury żydowskiej.
- F. Wiara w Bożą suwerenność, ale także realizowanie ludzkiej wolnej woli (*jecer*).

V. Mocne strony ruchu faryzejskiego:

- A. Kochali i szanowali Boże objawienie i ufali mu (tj. całości, łącznie z Prawem, Prorokami, Pismami i Tradycją Ustną).
- B. Usilnie dążyli do bycia sprawiedliwymi wyznawcami (tj. codzienna wiara i życie) Bożego objawienia. Chcieli, żeby „sprawiedliwy Izrael” wypełnił prorocze obietnice przyszłego powodzenia.
- C. Propagowali w społeczeństwie judaistycznym jedność obejmującą ludzi ze wszystkich jego poziomów. W pewnym sensie odrzucali kapłańskie (tj. saducejskie) przywództwo i teologię (zob. Dz 23:8).
- D. Byli zwolennikami aktywnego ludzkiego składnika Przymierza Mojżeszowego. W pełni potwierdzali Bożą suwerenność, głosili jednak także potrzebę realizowania ludzkiej wolnej woli (dwa *jecer*).
- E. NT wymienia kilku szanowanych faryzeuszy (np. Nikodem, bogaty młody człowiek i Józef z Arymatei).

VI. Byli jedynym stronnictwem judaizmu z I w. n.e., która przetrwała zniszczenie przez Rzymian Jerozolimy i świątyni w 70 r. n.e. Współczesny judaizm wywodzi się właśnie od nich.

TEMAT SPECJALNY: GAMALIEL

I. Imię

- A. Imię to oznacza „Bóg jest moim wynagrodzicielem”.
- B. Jest znany jako „Starszy” lub Gamaliel I dla odróżnienia go od żyjącego w późniejszych czasach krewnego, który także odgrywał aktywną rolę wśród żydowskich przywódców.

II. Człowiek

- A. Tradycja podaje, że był wnukiem Hillela.
- B. Inne tradycje twierdzą, że miał powiązania z królewskim rodem Heroda (tj. Agryppą I).
- C. Z tradycji wiemy, że był przewodniczącym Sanhedrynu, prawdopodobnie chodzi jednak o Gamaliela II.
- D. Był jednym z siedmiu wysoko cenionych rabinów, których określano tytułem Rabban.
- E. Zmarł przed rokiem 70 n.e.

III. Jego teologia

- A. Był szanowanym rabinem w czasach Jezusa (zob. Dz 5:24).
- B. Był znany z opieki i sprawowania nadzoru nad rozproszonymi w diasporze Żydami.
- C. Był także znany z troski o osoby pozbawione praw społecznych (jego takkonot

[proklamacje] często zaczynały się frazą „Dla dobra ludzkości”).

1. sieroty
2. wdowy
3. kobiety

- D. Był mentorem apostoła Pawła w Jerozolimie (zob. Dz 22:3).
- E. W Dz 5:34-39 udziela mądrej rady dotyczącej tego, co zrobić z wczesnym Kościołem w Palestynie.
- F. Był tak wysoko cenionym rabinem, że po jego śmierci powiedziano: „Kiedy Raban Gamaliel Starszy umarł, chwała Tory zgasła, a czystość i świętość (dosł. „oddzielenie”) przepadła” (Sot. 9:15), na podstawie *Encyclopedia Judaica*, tom 7, s. 296.
- G. Należy zaznaczyć, że motywacje Gamaliela w Dz 5:34-39 były niejasne. Być może zaznaczył mądrość faryzeuszy wobec impulsywności saduceuszy. Te dwa wpływowe żydowskie stronnictwa dokuczały sobie nawzajem przy każdej nadarzającej się okazji.

5:36-37 „Teodas (...) Judasz Galilejczyk” Józef Flawiusz wymienia te same dwa imiona (zob. *Starożytności* 20.5.1), ale w odwrotnej kolejności. Dalsze informacje historyczne pokazują, że byli dwaj żydowscy zeloci sprzeciwiający się Rzymowi o tym samym imieniu. Z tego względu i NT, i Józef Flawiusz mogą mieć rację. Ten, o którym wspomina Gamaliel, zbuntował się w 6 r. n.e., a ten opisywany przez Józefa Flawiusza w 44 r. n.e.

5:37 „podczas spisu ludności” Józef Flawiusz (zob. *Starożytności* 18.1.1; *Wojna* 2.8.1) podaje, że cesarz August nakazał nałożenie podatku na Żydów wkrótce po detronizacji Archelaosa i ustanowienia Kwiryniusza legatem Syrii (tj. ok. 6-7 r. n.e.). Te spisy ludności w celach podatkowych miały miejsce co czternaście lat, ale ich ukończenie zajmowało całe lata.

▣ **„Judasz Galilejczyk”** Józef Flawiusz wspomina o nim wielokrotnie (zob. *Starożytności* 18.1.1-6; 20.5.2 oraz *Wojna* 2.8.1; 2.17.8-9). Jego rewolta wybuchła około 6 lub 7 r. n.e. Był założycielem ruchu zelotów. Zeloci (nazywani przez Józefa Flawiusza „czwartą filozofią”) oraz Sicarii (tj. sykaryjczycy) to prawdopodobnie ten sam ruch polityczny.

5:38 „Odstąpcie od tych ludzi i puście ich” Cóż za zaskakująca rada! Zdanie to zawiera dwa aorysty trybu rozkazującego:

1. *aphistēmi*, oddzielić, odłożyć
2. *aphiēmi*, odesłać, odprawić

▣ **„Jeżeli”** Jest to zdanie warunkowe klasy trzeciej, oznaczające potencjalną czynność.

5:39 „jeżeli” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, oznaczające zazwyczaj stwierdzenie jakiejś prawdy, tutaj jednak nie może ono być prawdziwe. Ukazuje to literackie użycie tej formy gramatycznej.

▣ **„może się czasem okazać, że walczyście z Bogiem”** Należy pamiętać, że ci przywódcy religijni myślą, że działają w Bożym imieniu. Sam fakt, że Gamaliel wspomina o możliwości, że mylą się w dobrej wierze, jest szokujący (zob. Dz 11:17).

▣ **„Usluchali go”** W niektórych tłumaczeniach (takich jak BT, BWP i PL) fraza ta jest częścią Dz 5:39, a inne dołączają ją do Dz 5:40 (zob. BP i BW). Angielskie tłumaczenia TEV i NJB pozostawiają ją w Dz 5:39, ale zaczynają od niej nowy akapit.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 5:40-42

⁴⁰A przywoławszy Apostołów kazali ich ubiczować i zabronili im przemawiać w imię Jezusa, a potem zwolnili. ⁴¹A oni odchodzili sprzed Sanhedrynu i cieszyli się, że stali się godni cierpieć dla imienia [Jezusa]. ⁴²Nie przestawali też co dzień nauczać w świątyni i po domach i głosić Dobrą Nowinę o Jezusie Chrystusie.

5:40 „ubiczować” Nie było to to samo, co rzymskie ubiczowanie (*mastiks*, zob. Dz 22:24-25), któremu poddano Jezusa. Chodzi tu o żydowską chłostę kijami (zob. Pwt 25:3; tj. *derō*, Łk 12:47-48; 20:10-11; 22:63). Była bardzo bolesna, ale nie zagrażała życiu. Problem interpretacyjny polega na tym, że te dwa greckie słowa często stosowane są zamiennie. W Septuagincie w wersecie Pwt 25:3 występuje termin *mastiks*, ale odnosi się

do żydowskiej kary. Łukasz regularnie posługuje się określeniem *derō* w znaczeniu chłosty w żydowskiej synagodze (dosłownie „obdzieranie zwierzęcia ze skóry”).

▣ **„i zabronili im przemawiać w imię Jezusa”** Ten sam Sanhedryn zrobił to już wcześniej (zob. Dz 4:17.21). Tym razem ubiczowali ich i powtórzyli swoje groźby.

5:41 Jezus zapowiedział tego rodzaju traktowanie (zob. Mt 10:16-23; Mk 13:9-13; Łk 12:1-12; 21:10-19; J 15:18-27; 16:2-4).

▣ **„cieszyli się, że stali się godni cierpieć dla imienia [Jezusa]”** Dzisiaj wydaje nam się to zaskakujące, ponieważ żyjemy w społeczeństwie, w którym fizyczne prześladowania są bardzo rzadkie, ale dla przeważającej większości wierzących na przestrzeni wieków wyglądało to inaczej.

Jezus jasno powiedział, że Jego naśladowcy będą cierpieć. Przeczytaj prośbę Mt 5:10-12; J 15:18-21; 16:1-2; 17:14; Dz 14:22; Rz 5:3-4; 8:17; 2 Kor 4:16-18; Flp 1:29; 1 Tes 3:3; 2 Tm 3:12; Jk 1:2-4. Zwróć także uwagę na to, jak w 1 Liście Piotra cierpienie Jezusa (zob. Dz 1:11; 2:21.23; 3:18; 4:1.13; 5:1) ma być wzorem dla Jego naśladowców (zob. Dz 1:6-7; 2:19; 3:13-17; 4:1.12-19; 5:9-10).

5:42 **„co dzień (...) w świątyni”** Ci pierwsi świadkowie Jezusa nie dali się uciszyć, nawet w samym sercu judaizmu – świątyni jerozolimskiej.

▣ **„i po domach”** Wczesny Kościół spotykał się w prywatnych domach rozsiansych po całym mieście (zob. Dz 2:46). Budynki Kościelne zaczęły powstawać dopiero kilkaset lat później.

▣

GPNT	„Pomazańca”
BP, BW, PL	„Chrystusie”
BWP	--- („o Jezusie”)
Słowo Życia	„Mesjaszem”

W tym żydowskim kontekście tytuł „Mesjasz” (zob. Temat specjalny w Dz 2:31) jest bardziej odpowiedni (zob. Dz 2:31; 3:18; 5:42; 8:5; 9:22), podobnie jak Piotr użył go w Mt 16:16. Kiedy Paweł przemawiał do Żydów, także posługiwał się nim w odniesieniu do obiecanego Pomazańca (zob. Dz 17:3; 18:5.28).

PYTANIA DO DYSKUSJI DO ROZDZIAŁÓW 3-5

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego apostołowie tak długo pozostali w ramach judaizmu?
2. Wymień tytuły Jezusa użyte w Dz 3 i podaj ich znaczenie.
3. Jakie są dwa minimalne warunki zbawienia?
4. Dlaczego Nowy Testament tak często cytuje Mojżesza?
5. Co znaczy przymierze z Abrahamem dla nowotestamentowego Kościoła?
6. Dlaczego Piotr i Jan zostali aresztowani?
7. Stwórz zarys trzeciego kazania Piotra.
8. Co szczególnego jest w modlitwie z Dz 4:24-31?
9. Czy trzeba być komunistą, aby zgadzać się z Nowym Testamentem? (zob. Dz 4:32)
10. Wymień powody, dla których Łukasz zawarł w swojej księdze opowiadanie o Ananiaszu i Safirze.
11. Czy Ananiasz zdawał sobie sprawę, że zawładnął nim szatan? Czy był świadom tego, że skłamał Bogu?
12. Dlaczego Bóg wydaje się tak surowy w tej sytuacji?
13. Co z cudami (a w szczególności uzdrowieniami) w naszych czasach?
14. Dlaczego saduceusze wpadli w taką furję?
15. Dlaczego anioł wypuścił apostołów z więzienia?
16. Stwórz zarys czwartego kazania Piotra. Wymień jego elementy wspólne z pozostałymi kazaniem zawartymi w Dziejach Apostolskich.
17. Kim był Gamaliel?
18. Dlaczego chrześcijanie powinni cieszyć się z cierpień?

ROZDZIAŁ 6 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI MISYJNEJ KOŚCIOŁA		POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI MISYJNEJ KOŚCIOŁA		
Ustanowienie Siedmiu	Wybór siedmiu diakonów	Wybór Siedmiu	Ustanowienie Siedmiu	Problemy rozwoju
6:1-7	6:1-7	6:1-7	6:1-7	6:1-7
Wystąpienie św. Szczepana	Oskarżenie Szczepana	Aresztowanie Szczepana	Pojmanie Szczepana	Historia Szczepana
6:8-15	6:8-15	6:8-15		6:8-15

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

- A. Dz 6 i 7 są literackim/histerycznym omówieniem misji do pogan.
- B. Do tego czasu Kościoł w Jerozolimie bardzo już się rozrósł (zob. Dz 6:1).
- C. Kościoł składał się z mówiących po aramejsku Żydów z Palestyny oraz greckojęzycznych Żydów z diaspory.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 6:1-6

¹Wówczas, gdy liczba uczniów wzrastała, zaczęli helleniści szemrać przeciwko Hebrajczykom, że przy codziennym rozdawaniu jałmużny zaniedbywano ich wdowy. ²«Nie jest rzeczą słuszną, abyśmy zaniedbywali słowo Boże, a obsługiwali stoły» - powiedziało Dwunastu, zwoławszy wszystkich uczniów. ³«Upatrzcież zatem, bracia, siedmiu mężów spośród siebie, cieszących się dobrą sławą, pełnych Ducha i mądrości! Im zlecimy to zadanie. ⁴My zaś oddamy się wyłącznie modlitwie i posłudze słowa». ⁵Spodobały się te słowa wszystkim zebranim i wybrali Szczepana, męża pełnego wiary i Ducha Świętego, Filipa, Prochora, Nikanora, Tymona, Parmenasa i Mikołaja, prozelitę z Antiochii. ⁶Przedstawili ich Apostołom, którzy modląc się włożyli na nich ręce.

6:1 „uczniów” Termin ten oznacza dosłownie „uczący się” i pochodzi od czasownika *manthanō*. Warto być świadomym tego, że NT kładzie nacisk na „stawanie się uczniami” (zob. Mt 28:19; Dz 14:21), a nie tylko podjęcie decyzji. To określenie wierzących występuje tylko w Ewangeliach oraz Dziejach Apostolskich. W Listach naśladowcy Jezusa nazywani są „braćmi” i „świętymi”.

▣ **„liczba (...) wzrastała”** Jest to imiesłów czasu teraźniejszego strony biernej. Rozwój zawsze rodzi napięcia.

▣ **„szemrać”** Termin ten oznacza „mówić na osobności ściszym głosem” (tj. prywatne rozmowy pomiędzy jednostkami, Moulton, *Analytical Lexicon [Leksykon analityczny]*, s. 81). W LXX słowo to występuje kilka razy w opisie okresu wędrówki przez pustynię zawartym w Księdze Wyjścia (zob. Wj 16:7.8; 17:3; a także Lb 11:1; 14:27). To samo określenie użyte jest także w Łk 5:30 oraz kilka razy w Ewangelii Jana (zob. J 6:41.43.61; 7:12.32).

▣ **„helleniści (...) przeciwko Hebrajczykom”** Chodzi tu o wierzących Żydów – tych, którzy pochodzili z Palestyny i mówili głównie po aramejsku, oraz tych, którzy wychowali się w diasporze i posługiwali się głównie greką koine. Sytuacja ta miała bez wątpienia zabarwienie kulturowe i rasowe.

▣ **„przy codziennym podziale żywności” [Słowo Życia]** Wczesny Kościół kierował się zwyczajami przyjętymi w synagogach. Co tydzień zbierane były środki (tj. jałmużna) na karmienie ubogich. Za te pieniądze kupowano jedzenie. Synagogi rozdawały je raz w tygodniu, a wczesny Kościół – codziennie. Zob. Temat specjalny: Jałmużna w Dz 3:2.

Historia wydaje się świadczyć o tym, że wiele żydowskich rodzin mieszkających i pracujących w innych krajach powracało do Palestyny, kiedy ojciec był w podeszłym wieku, żeby mógł być pochowany w Ziemi Obiecanej. Z tego względu w Palestynie, a zwłaszcza w okolicach Jerozolimy, było wiele wdów.

W judaizmie troska o ubogich, obcokrajowców i wdowy była zinstytucjonalizowana przez Prawo Mojżeszowe (zob. Wj 22:21-24; Pwt 10:18; 24:17). Pisma Łukasza ukazują, że Jezus także dbał o wdowy (zob. Łk 7:11-15; 18:7-8; 21:1-4). Jest więc czymś naturalnym, że wczesny Kościół, wzorujący się zarówno na synagogałnych usługach społecznych, jak i nauczaniu Jezusa, bardzo troszczył się o swoje wdowy.

6:2 „Dwunastu” Był to kolektywny tytuł apostołów w Dziejach Apostolskich. Dotyczył pierwszych, w szczególności sposób wybranych towarzyszy Jezusa w Jego ziemskiej posłudze, począwszy od Galilei.

„zwoławszy wszystkich uczniów” Nie ma pewności co do dokładnego znaczenia tej frazy – Kościół składał się już wtedy z kilku tysięcy osób, a więc żaden dom mieszkalny ani inny podobny budynek nie pomieściłyby takiego zgromadzenia. Musiałoby ono odbyć się w świątyni, najprawdopodobniej w krużganku Salomona (zob. Dz 3:11; 5:12).

To pierwszy przykład czegoś, co później nazwano polityką kongregacyjną (zob. Dz 6:3,5; 5:22). Jest to jeden z trzech sposobów, na jakie organizuje się współczesny Kościół:

1. Episkopalny (tj. jeden czołowy przywódca)
2. Prezbiterialny (tj. grupa przywódców)
3. Kongregacyjny (tj. wszyscy wierzący)

Wszystkie one występują w Dz 15.

▣ **„Nie jest rzeczą słuszną, abyśmy zaniedbywali słowo Boże, a obsługiwali stoły”** Słowa te nie wyrażają lekceważącego stosunku do służby. Sygnalizują rodzącą się potrzebę podziału obowiązków duszpasterskich wśród ludu Bożego. Nie były to urzędy, tylko delegowane funkcje. Głoszenie ewangelii musi mieć większy priorytet niż inne dziedziny służby, jakkolwiek potrzebne. Apostołowie zostali w wyjątkowy sposób powołani i wyposażeni do swojego zadania. Nic nie powinno stać na przeszkodzie jego realizacji. Nie była to sytuacja „albo jedno, albo drugie”, tylko „i jedno, i drugie”.

Słowo „służyć” jest powszechnym greckim określeniem oznaczającym służbę, *diakonia*. Niestety wielu współczesnych komentatorów, w poszukiwaniu wskazówek dotyczących późniejszego urzędu diakona (zob. Flp 1:1; 1 Tm 3:8-10.12-13), posługuje się tym tekstem dla zdefiniowania tego zadania w ramach służby. Nie są to jednak „diakoni”, tylko świeccy duchowni/kaznodzieje. Diakonów w Dz 6 można dopatrzeć się jedynie stosując eisegezę.

Ciekawi mnie, jak wczesny Kościół prowadził swoją służbę bez budynków.

1. Kiedy spotykali się wszyscy razem, zgromadzenia takie musiały odbywać się w świątyni
2. W szabat niewątpliwie szli do swoich lokalnych synagog, a w niedziele najprawdopodobniej spotykali się po domach.

3. W tygodniu (codziennie) apostołowie przenosili się z jednego domu wierzących do kolejnego (zob. Dz 2:46)

6:3

GPNT	„Przyjrzyjcie się”
BP	„Rozejrzyjcie się więc (...), by wybrać”
BW	„Upatrzcie”
BWP	„Wybierzcie”
PL	„znajdźcie”

Jest to aoryst strony medialnej (deponens) trybu rozkazującego. Należało coś zrobić, żeby przywrócić jedność i ducha jedynomyślności. Ta duszpasterska kwestia mogłaby zaszkodzić rozprzestrzenianiu się ewangelii. Kościół stanął przed wyzwaniem organizacji swojej służby. Każdy wierzący jest powołanym, obdarowanym, pełnoetatowym duchownym (zob. Ef 4:11-16).

▣ „siedmiu mężów” Nie ma konkretnego powodu, dla którego miało być ich właśnie tylu – poza tym, że w ST liczba ta często symbolizowała doskonałość ze względu na odniesienie do siedmiu dni stworzenia (zob. Rdz 1; Ps 104). ST opisuje precedens dla tego samego procesu wyboru przywódców drugiego szczebla (zob. Lb 18). Zob. Temat specjalny: Symboliczne liczby w Biblii w Dz 1:3.

▣

GPNT	„poświadczającym się” * W sensie: cieszącym się dobrą opinią.
BP	„cieszących się dobrą opinią”
BW	„cieszących się zaufaniem”
BWP	„o nienagannej sławie”
PL	„cieszących się powszechnym uznaniem”

Różnice pomiędzy polskimi tłumaczeniami odzwierciedlają dwa różne zastosowania tego terminu:

1. „świadczyc o” lub dostarczać informacji (zob. GPNT)
2. „Dobrze o kimś mówić” (zob. Łk 4:22).

▣ „pełnych Ducha” Dzieje Apostolskie wielokrotnie wspominają o napełnieniu Duchem – zazwyczaj w związku z Dwunastoma i ich służbą głoszenia ewangelii, nauczania i docierania do różnych grup. Określenie to oznacza obdarzenie mocą do służby. Obecność Ducha w życiu danego człowieka jest dostrzegalna. Świadczy o niej jego postawa, czyny i skuteczność. Wdowy są ważne, ale głoszenie ewangelii jest priorytetem (zob. Dz 6:4). Zob. obszerniejszy komentarz na temat „napełnienia” w Dz 5:17.

▣ „i mądrości” W ST funkcjonują dwa rodzaje mądrości:

1. Dysponowanie wiedzą (akademicka)
2. Mądre życie (praktyczna)

Tych siedmiu mężczyzn miało oba!

▣ „Im zlecimy to zadanie” Powierzono im konkretną odpowiedzialność. Nie można posługiwać się tym fragmentem, aby twierdzić, że diakoni zajmują się sprawami finansowymi (angielska Biblia Króla Jakuba oddaje to sformułowanie jako „this business”, czyli „tym interesem”) Kościoła! Słowo „zadanie” (*chraomai*) oznacza „potrzebę”, a nie „urząd” (Alfred Marshall, *RSV Interlinear [Interlinearna Biblia RSV]*, s. 468).

6:4 „oddamy się” Ten grecki termin używany jest w kilku znaczeniach:

1. Trzymać się blisko kogoś, Dz 8:13
2. Osobiście komuś służyć, Dz 10:7
3. Być komuś lub czemuś wytrwale oddanym
  - a. Pierwsi uczniowie sobie nawzajem i modlitwie, Dz 1:14
  - b. Pierwsi uczniowie nauczaniu apostołów, Dz 2:42
  - c. Pierwsi uczniowie sobie nawzajem, Dz 2:46
  - d. Apostołowie służbie modlitwy i słowa, Dz 6:4 (Paweł posługuje się tym samym słowem wzywając wierzących do wytrwałości w modlitwie, Rz 12:12; Kol 4:2).

▣ „modlitwie i posłudze słowa” W grece ta fraza umieszczona jest na początku zdania dla wyrażenia akcentu. Czyż to nie paradoksalne, że to właśnie tych „siedmiu” było pierwszymi, którzy pojęli wizję światowej misji ewangelii – a nie apostołowie? To właśnie działalność „siedmiu” (a nie Dwunastu) doprowadziła do zerwania

z judaizmem. To szokujące, że to nie apostołowie, a ci greckojęzyczni Żydzi byli inicjatorami Wielkiego Posłannictwa. Dzieje Apostolskie nie opisują, w jaki sposób wypełniali zadanie powierzone im przez apostołów. Przedstawiają za to, jak głosili ewangelię. Ich kwalifikacje wydają się bardziej pasować do tego drugiego zadania niż do czynności administracyjnych i duszpasterskich, których potrzebował Kościół w Jerozolimie. Zamiast przynieść pokój, ich działalność wywołała konflikty i prześladowania!

6:5 „Szczepana” Jego imię oznacza „wieniec zwycięży”. Wszyscy z grupy „siedmiu” mieli greckie imiona, ale większość Żydów z diaspory miała imię hebrajskie i imię greckie. Imiona same w sobie nie oznaczają, że wszyscy byli greckojęzycznymi Żydami. Rozsądnie byłoby założyć, że byli wśród nich przedstawiciele obu grup.

▣ **„pełnego wiary”** Termin „wiara” pochodzi od starotestamentowego słowa (tj. *emeth*) pierwotnie oznaczającego osobę stojącą w stabilnej pozycji. Z czasem zaczęło być stosowane metaforycznie dla kogoś, na kim można polegać – godnego zaufania, wiernego i lojalnego. W NT określenie to stosowane jest do reakcji wierzącego na Bożą obietnicę w Chrystusie. Polegamy na Jego spolegliwości. Wierzymy Jego wierności. Szczepan ufał Bożej wiarygodności; dlatego widoczny był w nim Boży charakter (tj. pełen wiary, wierności).

TEMAT SPECJALNY: WIERZYĆ, ZAUFANIE, WIARA I WIERNOŚĆ W STARYM TESTAMENCIE (יָדַעַ)

I. Uwagi wstępne

Należy rozpocząć od tego, że stosowanie tej koncepcji teologicznej, tak kluczowej w NT, nie jest tak jasno określone w ST. Z pewnością termin ten występuje w ST, ale jest pokazany w wybranych kluczowych fragmentach i osobach.

ST łączy:

- A. jednostkę i społeczność,
- B. osobiste spotkanie i posłuszeństwo w ramach przymierza.

Wiara jest zarówno osobistym spotkaniem, jak i stylem życia na co dzień! Łatwiej opisać ją na przykładzie życia wiernego naśladowcy niż w formie leksykalnej (tj. analizy słowa). Ten osobowy aspekt najlepiej ilustruje przykład:

- A. Abrahama i jego nasienia
- B. Dawida i Izraela

Ci ludzie poznali/spotkali Boga i ich życie na zawsze się zmieniło (nie chodzi o doskonałe życie, ale o ciągłość wiary). Próby w ich życiu ukazały słabe i mocne strony ich wiary, ale bliska, pełna zaufania więź z Bogiem trwała przez cały czas! Ich wiara była poddawana próbom i udoskonalana, cały czas jednak była obecna, czego dowodzi ich oddanie Bogu oraz styl życia.

II. Główny używany rdzeń:

A. יָדַעַ (BDB 52, KB 63)

1. CZASOWNIK

- a. rdzeń *Qal* – wspierać, odżywiać (zob. 2 Krl 10:1.5; Est 2:7 – użyte w sensie nieteologicznym)
- b. rdzeń *Nifal* – upewniać lub czynić zdecydowanym, ustanawiać, potwierdzać, być wiernym lub godnym zaufania
  - (1) w stosunku do człowieka: Iz 8:2; 53:1; Jr 40:14
  - (2) w stosunku do rzeczy: Iz 22:23
  - (3) w stosunku do Boga: Pwt 7:9; Iz 49:7; Jr 42:5
- c. rdzeń *Hifil* – stać mocno, wierzyć, ufać
  - (1) Abraham uwierzył Bogu: Rdz 15:6
  - (2) Izraelici w Egipcie uwierzyli: Wj 4:31; 14:31 (zaprzeczone w Pwt 1:32)
  - (3) Izraelici uwierzyli, że JHWH przemawiał przez Mojżesza: Wj 19:9; Ps 106:12.24
  - (4) Achaz nie uwierzył Bogu: Iz 7:9
  - (5) ktokolwiek wierzy w to/niego: Iz 28:16
  - (6) wierzyć w prawdy o Bogu: Iz 43:10-12

2. RZECZOWNIK (R. MĘSKIEGO) – wierność (zob. Pwt 32:20; Iz 25:1; 26:2)

3. PRZYSŁÓWEK – prawdziwie, zaprawdę, zgadzam się, niech się tak stanie (zob. Pwt 27:15-26; 1 Krl 1:36; 1 Krn 16:36; Iz 65:16; Jr 11:5; 28:6). Jest to liturgiczne użycie „amen” w Starym i Nowym Testamencie.

B. אֱמֶנֶה (BDB 54, KB 68) RZECZOWNIK R. ŻEŃSKIEGO – stałość, wierność, prawdziwość

1. człowieka: Iz 10:20; 42:3; 48:1

2. Boga: Wj 34:6; Ps 117:2; Iz 38:18.19; 61:8

3. prawdy: Pwt 32:4; 1 Krl 22:16; Ps 33:4; 98:3; 100:5; 119:30; Jr 9:5; Za 8:16

C. אֱמֶנֶה (BDB 53, KB 62) – stałość, wytrwałość, wierność

1. ręk: Wj 17:12

2. czasów: Iz 33:6

3. ludzi: Jr 5:3; 7:28; 9:2

4. Boga: Ps 40:11; 88:11; 89:1.2.5.8; 119:138

III. Stosowanie tej starotestamentowej koncepcji przez Pawła:

A. Paweł opiera swoje nowe zrozumienie JHWH i Starego Testamentu na osobistym spotkaniu z Jezusem na drodze do Damaszku (zob. Dz 9:1-19; 22:3-16; 26:9-18).

B. Odnalazł w ST potwierdzenie swojego nowego rozumienia kluczowych starotestamentowych fragmentów, które stosują rdzeń אֱמֶנֶה.

1. Rdz 15:6 – konsekwencją osobistego spotkania Abrahama z Bogiem, zainicjowanego przez Boga (Rdz 12) było pełne wiary życie w posłuszeństwie Bogu (Rdz 12-22). Paweł wspomina o tym w Rz 4 i Ga 3.

2. Iz 28:16 – ci którzy w Niego wierzą (tj. w Boży kamień węgielny, wypróbowany i mocno ugruntowany) nigdy nie będą:

a. Rz 9:33 – „zawstydzeni” lub „zawiedzeni”

b. Rz 10:11 – jak wyżej

3. Ha 2:4 – ci, którzy znają wiernego Boga, powinni być Mu wierni w swoim życiu (zob. Jr 7:28). Paweł wykorzystuje ten tekst w Rz 1:17 oraz Ga 3:11 (zob. też Hbr 10:38).

IV. Stosowanie tej starotestamentowej koncepcji przez Piotra:

A. Piotr łączy:

1. Iz 8:14 – 1 P 2:8 (skała zgorszenia)

2. Iz 28:16 – 1 P 2:6 (kamień węgielny)

3. Ps 118:22 – 1 P 2:7 (kamień odrzucony)

B. Używa on szczególnego języka opisującego Izrael: „wybrane plemię, królewskie kapłaństwo, naród święty, lud przeznaczony” wziętego z:

1. Pwt 10:15; Iz 43:21

2. Iz 61:6; 66:21

3. Wj 19:6; Pwt 7:6

stosując go do wiary Kościoła w Chrystusa (zob. 1 P 2:5.9).

V. Stosowanie tej koncepcji przez Jana:

A. Nowotestamentowe znaczenie

Słowo „uwierzył” pochodzi od greckiego określenia *pisteuō*, które może również być tłumaczone jako „wierzyć”, „wiara” oraz „zaufanie”. Dla przykładu, RZECZOWNIK nie występuje w Ewangelii Jana, ale CZASOWNIK jest często używany. W J 2:23-25 nie ma pewności co do tego, czy tłumy były prawdziwie oddane Jezusowi z Nazaretu jako Mesjaszowi. Innymi przykładami tego płytkiego użycia terminu „wierzyć” są J 8:31-59 i Dz 8:13.18-24. Prawdziwa biblijna wiara to coś więcej niż tylko początkowa reakcja. Musi po niej nastąpić proces uczniostwa (zob. Mt 13:20-22.31-32).

B. Użycie z PRZYIMKAMI

1. *eis* znaczy „w”. Ta szczególna konstrukcja podkreśla pokładanie zaufania/wiary wierzących w Jezusa:

a. w Jego imię (J 1:12; 2:23; 3:18; 1 J 5:13)

b. w Niego (J 2:11; 3:15.18; 4:39; 6:40; 7:5.31.39.48; 8:30; 9:36; 10:42; 11:45.48; 12:37.42;

- Mt 18:6; Dz 10:43; Flp 1:29; 1 P 1:8)
- c. we Mnie (J 6:35; 7:38; 11:25.26; 12:44.46; 14:1.12; 16:9; 17:20)
  - d. w Syna (J 3:36; 9:35; 1 J 5:10)
  - e. w Jezusa (J 12:11; Dz 19:4; Ga 2:16)
  - f. w Światłość (J 12:36)
  - g. w Boga (J 14:1)
2. *ev* znaczy „w” tak jak w J 3:15; Mk 1:15; Dz 5:14
  3. *epi* znaczy „w” lub „weń” tak jak w Mt 27:42; Dz 9:42; 11:17; 16:31; 22:19; Rz 4:5.24; 9:33; 10:11; 1 Tm 1:16; 1 P 2:6
  4. użycie w DATIVUSIE bez PRZYIMKA tak jak w Ga 3:6; Dz 18:8; 27:25; 1 J 3:23; 5:10
  5. *hoti*, co znaczy „wierzymy, że”, wyraża w co mamy wierzyć:
    - a. że Jezus jest Świętym Boga (J 6:69)
    - b. że Jezus jest „Ja Jestem” (J 8:24)
    - c. że Jezus jest w Ojcu i Ojciec w Nim (J 10:38)
    - d. że Jezus jest Mesjaszem (J 11:27; 20:31)
    - e. że Jezus jest Synem Boga (J 11:27; 20:31)
    - f. że Jezus został posłany przez Ojca (J 11:42; 17:8.21)
    - g. że Jezus jest jedno z Ojcem, Ojciec trwa w Nim (J 14:10-11)
    - h. że Jezus wyszedł od Boga (J 16:27.30)
    - i. że Jezus identyfikuje się z imieniem Ojca przymierza, „Ja Jestem” (J 8:24; 13:19)
    - j. że Będziemy z Nim żyć (Rz 6:8)
    - k. że Jezus umarł i zmartwychwstał (1 Tes 4:14)

VI. Podsumowanie

- A. Biblijna wiara jest odpowiedzią człowieka na Boże słowo/obietnicę. Stroną inicjującą jest zawsze Bóg (zob. 6:44.65), ale częścią tej Boskiej komunikacji jest potrzeba odpowiedzi ze strony człowieka (zob. Temat specjalny: Przymierze).
  1. nawrócenie (zob. Temat specjalny: Nawrócenie)
  2. wiara/zaufanie (zob. Temat specjalny: Wiara, wierzyć, zaufanie)
  3. posłuszeństwo
  4. wytrwałość (zob. Temat specjalny: Wytrwałość)
- B. Biblijna wiara to:
  1. osobista relacja (początkowa wiara)
  2. przyjęcie biblijnej prawdy (wiara w objawienie Boże, czyli Pismo Święte)
  3. właściwa reakcja wyrażająca się posłuszeństwem (wiara w życiu codziennym)

Biblijna wiara nie jest biletem do nieba ani polisą ubezpieczeniową. Polega na osobistej więzi z Bogiem. W tym właśnie celu ludzie zostali stworzeni na obraz i podobieństwo Boże (zob. Rdz 1:26-27). Chodzi tu o „bliskość”. Bóg pragnie wspólnoty, a nie jakiejś określonej teologicznej postawy! Jednakże wspólnota ze świętym Bogiem wymaga, aby dzieci wykazywały „rodzinne” podobieństwo (tj. świętość, zob. Kpł 19:2; Mt 5:48; 1 P 1:15-16). Upadek (zob. Rdz 3) wpłynął na naszą zdolność do właściwej odpowiedzi. Dlatego Bóg wystąpił w naszym imieniu (Ez 36:27-38), dając nam „nowe serce” i „nowego ducha”, które poprzez wiarę i nawrócenie umożliwiają nam na wspólnotę z Bogiem i posłuszeństwo wobec Niego!

Wszystkie trzy wymienione wyżej rodzaje wiary są istotne. Wszystkie trzy muszą być pielęgnowane. Naszym celem jest poznanie Boga (w znaczeniu zarówno hebrajskim, jak i greckim) i odzwierciedlanie Bożego charakteru w naszym życiu. Celem wiary nie jest pójście kiedyś do nieba, ale podobieństwo do Chrystusa w każdym dniu naszego życia!
- C. Ludzka wierność jest skutkiem (NT), a nie podstawą (ST) więzi z Bogiem: to ludzka wiara w Jego wierność i ludzkie zaufanie temu, że Bóg jest godny zaufania. Nowotestamentowe spojrzenie na zbawienie zasadza się na tym, że ludzie muszą odpowiedzieć na inicjującą łaskę i miłosierdzie Boże okazane w Chrystusie i trwać w tej odpowiedzi. On nas ukochał, On wysłał Swojego Syna, On Sam wszystko zapewnił; my musimy odpowiedzieć Mu wiarą i wiernością (Ef 2:8-9 i 10)!

Wierny Bóg szuka wiernych ludzi, aby objawić się niewierzącemu światu i przywieść go do osobistej wiary w siebie.

▣ „pełnego Ducha Świętego” Jest wiele różnych fraz opisujących działanie Ducha Świętego w życiu wierzących”

1. Pociąganie do Boga (zob. J 6:44,65)
2. Chrztost w Duchu (zob. 1 Kor 12:13)
3. Owoc Ducha (zob. Ga 5:22-23)
4. Dary Ducha (zob. 1 Kor 12)
5. Napęlnienie Duchem (zob. Ef 5:18)

Bycie pełnym Ducha oznacza dwie rzeczy: (1) że jest się zbawionym (zob. Rz 8:9) i (2) że Duch nas prowadzi (zob. Rz 8:14). Wydaje się, że „pełnia” człowieka zależy od ciągłego bycia napęlnianym (czas terażniejszy strony biernej trybu rozkazującego Ef 5:18). Zob. też komentarz dotyczący „napęlnienia” w Dz 5:17.

▣ „Filipa” NT wspomina o kilku Filipach. Tutaj chodzi o jednego z Siedmiu. Jego imię oznacza „miłośnika koni”. O jego służbie mowa jest w 8 rozdziale Dziejów Apostolskich. Odegrał kluczową rolę w przebudzeniu w Samarii oraz był osobistym świadkiem dla urzędnika państwowego z Etiopii. W Dz 21:8 nazwany jest ewangelistą. Także jego córki aktywnie udzielały się w służbie (tj. prorokinie, zob. Dz 21:9, zob. Temat specjalny: Kobiety w Biblii w Dz 2:17).

▣ „Prochora” Niewiele o nim wiemy. W *The International Standard Bible Encyclopedia* [Encyklopedii Biblii ISB], tom 4, James Orr (red.) podaje, że został biskupem Nikomedii i zginął męczeńską śmiercią w Antiochii (s. 2457).

▣ „Nikanora” Historia Kościoła milczy na jego temat. Jego imię jest greckie i oznacza „zdobywcę”.

▣ „Tymona” Historia Kościoła milczy na jego temat. Jego imię jest greckie i oznacza „czcigodnego”.

▣ „Parmenasa” Jest to skrócona forma imienia Parmenides. Tradycja Kościoła podaje, że zginął śmiercią męczeńską w Filipii za rządów Trajana (zob. *The International Standard Bible Encyclopedia* [Encyklopedia Biblii ISB], tom 4, s. 2248).

▣ „Mikołaja, prozelitę z Antiochii” Być może ta dodatkowa informacja podana została dlatego, że jego miasto mogło być tym samym, z którego pochodził Łukasz. Stanie się żydowskim prozelitą wymagało trzech rytualnych czynności:

1. Ochrzczenia się w obecności świadków
2. Obrzezania w przypadku mężczyzn
3. W miarę możliwości złożenia ofiary w świątyni

W historii Kościoła było nieco zamieszania odnośnie tego człowieka, ponieważ Ap 2:14-15 wspomina o grupie o podobnie brzmiącej nazwie. Niektórzy z wczesnych ojców Kościoła (tj. Ireneusz z Lyonu i Hipolit Rzymski) uważali, że był on założycielem tej heretyckiej grupy. Większość ojców Kościoła, którzy wspominają o jakimś związku między nim a tym ugrupowaniem, było zdania, że heretycy próbowali posłużyć się jego imieniem, aby utrzymać, że założyciel ich stronnictwa był przywódcą w Kościele jerozolimskim.

6:6 „włożyli na nich ręce” Zastosowana tu struktura gramatyczna wskazuje na to, że cały Kościół włożył na nich ręce (zob. Dz 13:1-3), chociaż desygnat zaimka nie jest jednoznaczny.

Kościół Rzymskokatolicki używa tekstów takich jak ten na potwierdzenie sukcesji apostołskiej. Baptyści posługują się takimi fragmentami na uzasadnienie ordynacji (tj. przeznaczania osób do konkretnej służby). Jeśli prawdą jest, że wszyscy wierzący są powołani i wyposażeni do służby (zob. Ef 4:11-12), w NT nie ma rozróżnienia na „duchowieństwo” i „osoby świeckie”. Elitaryzm ustanowiony i propagowany przez pozbawione oparcia w Biblii tradycje kościelne musi zostać poddany weryfikacji w świetle Pisma NT. Nałożenie rąk może oznaczać funkcję, ale nie szczególną pozycję czy władzę. Wiele z naszych wyznaniowych tradycji ma oparcie w historii lub naszych denominacjach – a nie na jasnej nauce czy poleceniach Biblii. Tradycja nie jest problemem, jeśli nie podnosimy jej autorytetu do rangi Pisma Świętego.

TEMAT SPECJALNY: NAKŁADANIE RĄK W BIBLI

Ten gest osobistego zaangażowania stosowany jest w Biblii na kilka różnych sposobów.

1. składanie przysięgi (tj. ręka pod biodrem – zob. Rdz 24:2,9; 47:29)

2. przekazywanie przywództwa w rodzinie (zob. Rdz 48:14.17.18)
3. utożsamienie się ze śmiercią zwierzęcia ofiarnego jako zastępcy
  - a. kapłani (zob. Wj 29:10,15,19; Kpł 16:21; Lb 8:12)
  - b. osoby świeckie (zob. Kpł 1:4; 3:2.8; 4:4.15.24; 2 Krn 29:23)
4. oddzielanie osób do służby Bogu do wypełnienia szczególnego zadania lub roli (zob. Lb 8:10; 27:18.23; Pwt 34:9; Dz 6:6; 13:3; 1 Tm 4:14; 5:22; 2 Tm 1:6)
5. uczestnictwo w sądowym ukamienowaniu grzesznika (zob. Kpł 24:15)
6. ręka położona na ustach oznacza milczenie lub przyzwolenie/zgodę (zob. Sdz 18:19; Hi 21:5; 29:9; 40:4; Mi 7:16)
7. ręka położona na (swojej) głowie oznacza smutek lub żalobę (2 Sm 13:19)
8. otrzymanie błogosławieństwa zdrowia, szczęścia i pobożności (zob. Mt 19:13,15; Mk 10:16)
9. gest związany z fizycznym uzdrowieniem (zob. Mt 8:3; 9:18,20; Mk 5:23; 6:5; 7:32; 8:23; 16:18; Łk 4:40; 13:13; Dz 9:17; 28:8)
10. otrzymanie Ducha Świętego (zob. Dz 8:17-19; 9:17; 19:6, patrz Pwt 34:9)

Pomiędzy fragmentami, na których opierano kościelne ustanawianie przywódców (tj. ordynację, zob. Temat specjalny: Ordynacja), panuje zaskakujący brak zgodności.

1. W Dz 6:6 apostołowie nakładają ręce na siedmiu wybranych do lokalnej służby.
2. W Dz 13:3 prorocy i nauczyciele nakładają ręce na Barnabę i Pawła, posyłając ich na służbę misyjną.
3. W 1 Tm 4:14 lokalni starsi zaangażowani byli w początkowe powołanie i ustanowienie Tymoteusza.
4. W 2 Tm 1:6 Paweł nakłada ręce na Tymoteusza.

Ta różnorodność i wieloznaczność ilustrują brak organizacji Kościoła w I w n.e. Wczesny Kościół był dużo bardziej dynamiczny i regularnie posługiwał się darami duchowymi wierzących (zob. 1 Kor 12; 14). NT po prostu nie został napisany po to, aby zalecać lub wyznaczać model zarządzania (zob. różnorodność w Dz 15) lub procedurę ordynacji. Tradycje organizacyjne Kościoła są potrzebne, ale niebiblijne. Pobożność przywódców jest dużo ważniejsza od formy przywództwa (tj. ustroju).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 6:1-7

⁷A słowo Boże rozszerzało się, wzrastała też bardzo liczba uczniów w Jerozolimie, a nawet bardzo wielu kapłanów przyjmowało wiarę.

6:7 „słowo Boże” Odnosi się to do ewangelii Jezusa Chrystusa. Jego życie, śmierć, zmartwychwstanie i nauczanie o Bogu przedstawia nowe spojrzenie na Stare Przymierze (zob. Mt 5:17-48). Jezus jest słowem (zob. J 1:1; 14:6). Chrześcijaństwo jest Osobą! Zob. obszerniejszy komentarz w Dz 4:31.

▣ **„rozszerzało się”** Wszystkie trzy czasowniki w Dz 6:7 mają formę czasu niedokonanego. Jest to jeden z centralnych wątków Dziejów Apostolskich. Słowo Boże rozprzestrzenia się poprzez ludzi zawierających Chrystusowi i stających się częścią Bożego ludu Nowego Przymierza (zob. Dz 6:7; 12:24; 19:20). Może to być nawiązanie do danych Abrahamowi Bożych obietnic dotyczących wzrostu liczebności jego rodziny, która stała się Bożym ludem Starego Przymierza (zob. Dz 7:17; Rdz 17:4-8; 18:18; 28:3; 35:11).

▣ **„bardzo wielu kapłanów przyjmowało wiarę”** Była to jedna z przyczyn niepokoju żydowskich przywódców (tj. saduceuszy) co do chrześcijaństwa. Osoby dobrze obeznane ze ST dochodziły do przekonania, że Jezus z Nazaretu rzeczywiście był obiecany Mesjaszem. Wewnętrzny krąg judaizmu zaczynał pękać!

Fragmety podsumowujące rozwój Kościoła mogą być kluczem do struktury całej księgi (zob. Dz 9:31; 12:24; 16:5; 19:20; 28:31).

▣ **„wiarę”** Termin ten może łączyć się z kilkoma różnymi konotacjami:

1. Jego starotestamentowe tło oznacza „wierność” lub „wiarygodność”; dlatego stosowane jest do

- naszej wiary w Bożą wierność i wiarygodność (zob. Temat specjalny w Dz 6:5)
2. Otrzymanie lub przyjęcie przez nas niezashużonej Bożej oferty przebaczenia w Chrystusie
  3. Wierne, pobożne życie
  4. Kolektywne znaczenie wiary chrześcijańskiej lub doktrynalnej prawdy o Jezusie (zob. Rz 1:5; Ga 1:23; Jud 1:3.20). W kilku fragmentach, takich jak 2 Tes 3:2, trudno jest ustalić, które z tych znaczeń miał na myśli Paweł.

Zob. Temat specjalny: Wierzyć, zaufanie, wiara i wierność w Starym Testamencie (יָדַעַ) w Dz 3:16.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 6:8-15

⁸Szczepan pełen łaski i mocy działał cuda i znaki wielkie wśród ludu. ⁹Niektórzy zaś z synagogi, zwanej [synagogą] Libertynów i Cyrenejczyków, i Aleksandryjczyków, i tych, którzy pochodzili z Cylicji i z Azji, wystąpili do rozprawy ze Szczepanem. ¹⁰Nie mogli jednak sprostac mądrości i Duchowi, z którego [natchnienia] przemawiał. ¹¹Podstawili więc ludzi, którzy zeznali: «Słyszeliśmy, jak on mówił bluźnierstwa przeciwko Mojżeszowi i Bogu». ¹²W ten sposób podburzyli lud, starszych i uczonych w Piśmie. Przybiegli, porwali go i zaprowadzili przed Sanhedryn. ¹³Tam postawili fałszywych świadków, którzy zeznali: «Ten człowiek nie przestaje mówić przeciwko temu świętemu miejscu i przeciwko Prawu. ¹⁴Bo słyszeliśmy, jak mówił, że Jezus Nazarejczyk zburzy to miejsce i pozmienia zwyczaj, które nam Mojżesz przekazał». ¹⁵A wszyscy, którzy zasiadali w Sanhedrynie, przyglądali się mu uważnie i zobaczyli twarz jego podobną do oblicza anioła.

6:8 „pełen łaski i mocy” Sformułowanie „pełen łaski” odnosi się do Bożego błogosławieństwa nad jego życiem i służbą. Zob. Temat specjalny w Dz 5:17. Termin „moc” wiąże się z następną frazą – „działał cuda i znaki wielkie”.

▣ **„działał cuda i znaki wielkie”** Jest to czas niedokonany (podobnie jak w Dz 6:7). Mogło to mieć miejsce przed jego wyborem do grona Siedmiu. Głoszone przez Szczepana przesłanie ewangelii nieustannie potwierdzała jego osoba (tj. pełen łaski) i moc (tj. cuda i znaki).

6:9 „Niektórzy zaś z (...) i tych” Rodzi się tu pytanie interpretacyjne dotyczące tego, ile grup powstało przeciw Szczepanowi.

1. Jedna synagoga (ludzie ze wszystkich wymienionych krajów)
2. Dwie synagogi
  - a. Cyrenejczyków i Aleksandryjczyków
  - b. Żydów z Cylicji i Azji (Paweł pochodził z Cylicji)
3. Jedna synagoga, w której obecne były dwie grupy
4. Pięć oddzielnych synagog

Grecki rodzajnik liczby mnogiej rodzaju męskiego (*tōn*) powtórzony jest tu dwukrotnie.

▣ **„zwanej”** Powodem umieszczenia tu tego słowa jest fakt, że „Libertyn” (PL: „wyzwoleniec”) to łacińskie słowo, wymagające wyjaśnienia. Wydaje się, że byli to Żydzi uprowadzeni do innych krajów jako niewolnicy (wskutek konfliktów zbrojnych lub z powodów ekonomicznych), którzy powrócili do Palestyny jako wyzwolenicy, ale greka koine pozostała ich pierwszym językiem.

6:10 Głoszone przez Szczepana przesłanie ewangelii było nie tylko potwierdzone mocą i znakami, ale i logicznie przekonujące. 7 rozdział Dziejów Apostolskich przedstawia przykład jego zwiastowania.

▣ **„Duchowi”** W tekście greckim nie ma rozróżnienia na małe i duże litery; jest to więc kwestią interpretacji tłumaczy. Duże „D” oznaczałoby Ducha Świętego, a małe „d” ludzkiego ducha (Biblia Brzeska, Biblia Gdańska, NT Rakowski, zob. Dz 7:59; 17:16; 18:25; Rz 1:9; 8:16; 1 Kor 2:11; 5:4; 16:18; 2 Kor 2:13; 7:13; 12:18; Ga 6:18; Flp 4:23). Może to być nawiązanie do Prz 20:27. Zob. Temat specjalny: Duch (*pneuma*) w Nowym Testamencie w Dz 2:2.

6:11 „Podstawili więc ludzi, którzy zeznali” Termin „podstawili” może oznaczać (1) „przekupić” (zob. Louw i Nida, *Lexicon [Leksykon]*, tom 1, s. 577-578) lub (2) „potajemnie knuć” (zob. Bauer, Arndt, Gingrich i Danker, *A Greek-English Lexicon [Leksykon grecko-angielski]*, s. 843). To ta sama technika, którą zastosowali przeciwko Jezusowi (zob. Mt 26:61) i Pawłowi (zob. Dz 21:28). Ich zarzut był naruszeniem zakazu z Wj 20:7, za złamanie którego przewidziana była kara śmierci.

▣ „Słyszeliśmy, jak on mówił bluźnierstwa przeciwko Mojżeszowi” Kazanie Szczepana z Dz 7 jest odpowiedzią na ten zarzut. Nie ma pewności co do tego, czy był to typowy dla niego sposób głoszenia ewangelii, czy szczególne kazanie odpowiadające na to konkretne oskarżenie, ale tak czy inaczej Szczepan najprawdopodobniej często posługiwał się ST na potwierdzenie tego, że Jezus jest Mesjaszem.

▣ „i Bogu” Ci Żydzi stawiają Mojżesza przed Bogiem! Już sam szyk użytego przez nich zdania obnaża problem ich postrzegania. Prawo Mojżesza stało się najważniejsze.

6:12 „starszych i uczonych w Piśmie (...) Radę Najwyższą” [BW] Fraza „starsi i uczeni w Piśmie” często jest skrótowym określeniem członków Sanhedrynu, który w tym kontekście nazwany jest „Radą Najwyższą (PL: „Wysoka Rada”). Była ona organem władzy religijnej narodu żydowskiego w okresie rzymskim przez 70 r. n.e. Składała się z:

1. Arcykapłana(ów) i jego rodziny
2. Miejscowych bogatych właścicieli ziemskich i przedstawicieli władz cywilnych
3. Lokalnych uczonych w Piśmie

Liczyła siedemdziesięciu przywódców z obszaru Jerozolimy. Zob. Temat specjalny: Sanhedryn w Dz 4:5.

6:13 „Ten człowiek” Jest to semicki sposób wyrażenia pogardy. Frazy tej często używano wobec Jezusa.

▣ „nie przestaje mówić przeciwko temu świętemu miejscu i przeciwko Prawu” Fraza ta jest rozszerzeniem zarzutu z Dz 6:11. Może dotyczyć tego, że powtarzał słowa Jezusa o zniszczeniu świątyni zapisane w Łk 19:44-48 (a także Mk 13:2) lub Jego groźbę z Mt 26:61; 27:40; Mk 14:58; 15:29; J 2:19 (zob. Dz 6:14). Jezus uważał się za „nową świątynię”, nowy ośrodek kultu, nowe miejsce spotkania Boga i ludzkości (zob. Mk 8:31; 9:31; 10:34). Nad budowlę Heroda nadchodził Boży sąd.

Źródłem oskarżenia o „mówienie przeciwko Prawu” było najprawdopodobniej głoszone przez Szczepana pełne i niezasłużone przebaczenie w Jezusie. Przesłanie ewangelii sprowadza „Przymierze Mojżeszowe” do historycznego świadectwa zamiast sposobu osiągnięcia zbawienia (zob. Ga 3 i nowotestamentowy List do Hebrajczyków).

Dla Żydów w I w. n.e. było to radykalne nauczanie i bluźnierstwo. Rzeczywiście odchodzi ono od typowo starotestamentowego rozumienia monoteizmu, zbawienia oraz wyjątkowej pozycji Izraela. NT radykalnie przesuwają punkt ciężkości (tj. Jezus, a nie Izrael; łaska, a nie ludzkie zasługi).

6:14 W pewnym sensie ich zarzuty były prawdziwe! Oskarżenia te miały na celu podburzenie i saduceuszy (tj. „zburzy to miejsce”), i faryzeuszy (tj. „pozmienna zwyczaję, które nam Mojżesz przekazał”).

▣ „Jezus Nazarejczyk” Zob. Temat specjalny w Dz 2:22.

6:15 „przyglądali się mu uważnie” Jest to często stosowany przez Łukasza zabieg literacki. Oznacza niezakłóconą uwagę (zob. Łk 4:20; 22:56; Dz 1:10; 3:4.12; 6:15; 7:55; 10:4; 11:6; 13:9; 14:9; 23:1).

▣ „twarz jego podobną do oblicza anioła” Mogło to przypominać:

1. Twarz Mojżesza jaśniejąca po spotkaniu z JHWH (zob. Wj 34:29-35, 2 Kor 3:7)
2. Twarz i ciało Jezusa w czasie Jego przemienienia (zob. Mt 17:2; Łk 9:29)
3. Anioła-posłańca z Dn 10:5-6

Metaforycznie oznaczało to kogoś, kto przebywał w Bożej obecności.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego wczesny Kościół wybrał swoich najlepszych duchowo mężczyzn do usługiwania przy stołach?
2. Dlaczego szybki rozwój wywołuje napięcia?
3. Jaki jest cel nakładania rąk?
4. Dlaczego Szczepan został zaatakowany?

ROZDZIAŁ 7 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Mowa przed Sanhedrynem: od Abrahama do Mojżesza	Mowa Szczepana	Mowa Szczepana	Mowa Szczepana	Historia Szczepana (cd. od 6:8)
7:1-8		7:1-8		7:1-8
7:9-16		7:9-16		7:9-16
Dzieje Mojżesza				
7:17-29		7:17-29		7:17-29
Krzak gorejący				
7:30-34				
Mojżesz - prorokiem i wodzem	7:1-53		7:1-53	
7:35-43				
Znak przybytku		7:30-53		7:30-53
7:44-50				
Zakończenie mowy				
7:51-53				
Męczeństwo św. Szczepana	Ukamienowanie Szczepana	Ukamienowanie Szczepana	Ukamienowanie Szczepana	
7:54-60	7:54-60	7:54-60	7:54-60	7:54-60

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

SŁEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

- A. Mowa Szczepana w Dz 7 jest najdłuższym kazaniem zapisanym w Dziejach Apostolskich. Kładzie ona teologiczne podwaliny pod to, jak Paweł (i Kościół) rozumiał stosunek ewangelii do Starego Testamentu. Kazanie Szczepana odpowiada na postawione mu zarzuty, ukazując, że:

1. Bóg działał poza świątynią
  2. Bóg działa wśród pogan
  3. Żydzi zawsze odrzucali Boże posłańców, a teraz odrzucili Mesjasza!
- B. Obrona Szczepana wpłynęła na serce Szawła z Tarsu i teologię Pawła.
- C. Szczepan ukazuje ciągły brak wierności przymierzowi okazywany przez Żydów oraz Boże objawienia poza Ziemią Obiecaną i świątynią w Jerozolimie, gdzie w I w. n.e. skupiał się żydowski kult.
- D. Żydzi wielokrotnie odrzucali Bożych posłańców i teraz zrobili to znowu. Gwałtownie odrzucili Jezusa z Nazaretu i mieli zamiar zrobić to samo ze Szczepanem, Jego świadkiem.
- E. Szczepan został oskarżony o podobne bluźnierstwa przez tę samą grupę, która osądziła Jezusa. Kiedy był kamienowany, wypowiedziane przez niego słowa były echem tego, co mówił i jak zachowywał się Jezus na krzyżu. Czy był to celowy zabieg literacki zastosowany przez Łukasza? Tak się wydaje!
- F. Perspektywa Szczepana na relację pomiędzy Żydami a chrześcijanami przygotowuje grunt pod prześladowanie (zob. Dz 8:1-3) i ostateczne rozdzielanie (tj. formuły przekleństw z 70 r. n.e.) tych dwóch grup. Bez wątpliwa możliwe jest, że Bóg posłużył się Szczepanem, podobnie jak Samsonem w ST, aby wywołać konflikt, który wymusił rozprzestrzenienie się ewangelii poza Palestynę.
- G. Mowa/obrona/kazanie Szczepana zawiera kilka szczegółów odbiegających od hebrajskiego ST (cytuje z Septuaginty). Czy uczeni powinni starać się bronić słów Szczepana, czy traktować je jako żydowskie tradycje czy nawet błędy historyczne? Pytania te ujawniają emocjonalne i intelektualne uprzedzenia interpretatorów. Wierzę, że Biblia opisuje prawdziwą historię i że chrześcijaństwo zasadza się na wydarzeniach opisanych w Biblii. Jednak sam początek Pisma Świętego (tj. Rdz 1-11) i jej koniec (tj. Apokalipsa) nie są „typową historią”. Jeśli chodzi o różne opisy stworzenia, jestem zdania, że są wierne i prawdziwe. Uwzględniam przy tym, że czasem napotykaamy:
1. Różnice liczb
  2. Różnice gatunków literackich
  3. Różnice szczegółów
  4. Rabiniczne techniki interpretacji (np. łączenie dwóch lub więcej tekstów)
- Nie wpływają one na moje przekonanie o historycznej dokładności czy też wiarygodności biblijnych opowieści. Być może Szczepan relacjonuje to, czego się nauczył w szkole synagogalnej lub modyfikuje teksty na swój użytek. Pominięcie jego przesłania z powodu skoncentrowania się na jednym lub dwóch szczegółach świadczy o naszym współczesnym poczuciu historiografii, a nie świadomości historii w I w. n.e.
- H. Zarys historycznego przeglądu Bożego działania w Izraelu w Dz 7
1. Patriarchowie, Dz 7:2-16
  2. Wyjście z Egiptu i wędrówki po pustyni, Dz 7:17-43
  3. Przybytek i świątynia, Dz 7:44-50
  4. Zastosowanie do nich jego zarysu historii ST, Dz 7:51-53
- I. Szczepan wielokrotnie odnosi się do ST (cytaty i nawiązania)
1. Dz 7:3 – Rdz 12:1
  2. Dz 7:5 – Rdz 12:7 lub 17:8
  3. Dz 7:6-7a – Rdz 15:13-14
  4. Dz 7:7b – Wj 3:12
  5. Dz 7:8a – Rdz 17:9-14
  6. Dz 7:8b – Rdz 21:2-4
  7. Dz 7:8c – Rdz 25:26
  8. Dz 7:8d – Rdz 35:22-26
  9. Dz 7:9 – Rdz 37:10,28; 45:4
  10. Dz 7:10 – Rdz 39:21; 41:40-46
  11. Dz 7:11 – Rdz 41:54-55; 42:5
  12. Dz 7:12 – Rdz 42:2
  13. Dz 7:13 – Rdz 45:1-4
  14. Dz 7:14 – Rdz 45:9-10

15. Dz 7:15 – Rdz 46:5; 49:33; Wj 1:6
16. Dz 7:16 – Rdz 23:16; 50:13
17. Dz 7:17 – Wj 1:7-8
18. Dz 7:18 – Wj 1:8
19. Dz 7:19 – Wj 1:10-11
20. Dz 7:20 – Wj 2:2
21. Dz 7:21 – Wj 2:5,6,10
22. Dz 7:22 – Wj 2:10
23. Dz 7:23 – Wj 2:11-12
24. Dz 7:26 – Wj 2:13
25. Dz 7:27-28 – Wj 2:14
26. Dz 7:30 – Wj 3:1-2
27. Dz 7:29a – Wj 2:15
28. Dz 7:29b – Wj 2:22; 4:20; 18:3-4
29. Dz 7:32 – Wj 3:6
30. Dz 7:33-34 – Wj 3:5,7-10
31. Dz 7:36 – Wj 12:41; 33:1
32. Dz 7:37 – Pwt 18:15
33. Dz 7:38 – Wj 19:17
34. Dz 7:39 – Lb 14:3-4
35. Dz 7:40 – Wj 32:1,23
36. Dz 7:41 – Wj 32:4,6
37. Dz 7:42-43 – Amos 5:25-27
38. Dz 7:44 – Wj 25:31,36-40
39. Dz 7:45 – Joz 3:14ff; 18:1; 23:9
40. Dz 7:46 – 2 Sm 7:8ff
41. Dz 7:47 – 1 Krl 6-8; 2 Krn 1-6
42. Dz 7:49-50 – Iz 66:1-2

Inne pomocne podsumowanie historii Izraela znaleźć można w 9 rozdziale Księgi Nehemiasza:

1. Ne 9:6 – Rdz 1-11
2. Ne 9:7-8 – Rdz 12-50
3. Ne 9:9-14 – Wj (eksodus)
4. Ne 9:15-21 – Lb (okres wędrówki po pustyni)
5. Ne 9:22-25 – Jozue (podbój)
6. Ne 9:26-31 – Księga Sędziów
7. Ne 9:32-38 – Księgi Samuela, Królewskie, Kronik (monarchia)

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:1-8

¹«Czy to prawda?» - zapytał arcykapłan. ²A on odpowiedział: «Słuchajcie, bracia i ojcowie: Bóg chwały ukazał się ojcu naszemu, Abrahamowi, gdy żył w Mezopotamii, zanim zamieszkał w Charanie. ³I powiedział do niego: Opuść ziemię swoją i rodzinę swoją, a idź do ziemi, którą ci wskażę. ⁴Wtedy wyszedł z ziemi chaldejskiej i zamieszkał w Charanie. A stąd po śmierci ojca przesiedlił go [Bóg] do tego kraju, który wy teraz zamieszkujecie. ⁵Nie dał mu jednak w posiadanie ani piędzi tej ziemi. Obiecał tylko, że da ją w posiadanie jemu, a po nim jego potomstwu, chociaż nie miał jeszcze wtedy syna. ⁶Powiedział Bóg tak: Potomkowie twoi będą wygnañcami na obczyźnie i przez czterysta lat ujarzmią ich jako niewolników, i będą ich krzywdzić. ⁷Lecz naród, którego będą niewolnikami, Ja sam sądzić będę, - mówi Pan. Potem wyjdą i będą Mi służyli na tym miejscu. ⁸I zawarł z nim przymierze obrzezania. Tak urodził mu się Izaak, którego obrzezał dnia ósmego, a Izaakowi - Jakub, a Jakubowi - dwunastu patriarchów.

7:1 „arcykapłan” Był nim Kajfasz. Zob. komentarz do Dz 4:6.

7:2 „A on odpowiedział” Obrona Szczepana jest bardzo podobna do Listu do Hebrajczyków. Odpowiedział na stawiane mu zarzuty dwojako: (1) lud żydowski nieustannie odrzucał Mojżesza w przeszłości i (2) świątynia jest tylko jednym z wielu sposobów, na które Bóg przemawia do Izraela. Bezpośrednio odnosi się do oskarżenia z Dz 6:13.

▣ **„Słuchajcie”** Jest to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego greckiego czasownika *akouō*. W Septuagincie użyto go w tłumaczeniu słynnej modlitwy judaizmu zwanej *Szema* (zob. Pwt 6:4-5). Pojawia się także u proroków, gdzie odzwierciedla znaczenie „słuchać i reagować” (zob. Mi 1:2; 6:1). Trudno mieć pewność, czy ta techniczna konotacja wchodzi w grę w sytuacji, kiedy Żydzi wyrażają swoje hebrajskie myśli w grece koine, ale w niektórych kontekstach, takich jak ten, może tak być.

▣ **„Bóg chwały”** Ten Bóg chwały (zob. Ps 29:3) ukazał się patriarsze Abrahamowi (zob. Rdz 12:1, 15:1.4; 17:1; 18:1; 22:1), dając początek historii ludu żydowskiego. Zob. Temat specjalny w Dz 3:13.

▣ **„Abrahamowi”** Abraham uważany był za ojca narodu żydowskiego. Był pierwszym patriarchą. Jego powołanie i dalsza droga z Bogiem opisane są w Rdz 12:1-25:11. W Ga 3, a później Rz 4 Paweł przedstawia go jako paradygmat usprawiedliwienia z łaski przez wiarę.

▣ **„gdy żył w Mezopotamii, zanim zamieszkał w Charanie”** Rdz 11:31 podaje informację, że Abraham przebywał w Charanie, kiedy przemówił do niego JHWH, ale nie określa dokładnego czasu tego wydarzenia. Abraham pochodził z Ur chaldejskiego (zob. Rdz 11:28.31), ale później, posłuszny Bożemu nakazowi, przeniósł się do Charanu (zob. Rdz 11:31.32; 29:4). Kluczowa jest tu informacja, że Bóg przemówił do Abrahama poza ziemią Kanaan. Abraham nie miał w posiadaniu żadnej części Ziemi Świętej (zob. Dz 7:5) przez całe swoje życie (poza jaskinią do grzebania swoich bliskich, zob. Rdz 23:9). Termin „Mezopotamia” może dotyczyć różnych grup etnicznych:

1. Grupy ludów zamieszkujących północne obszary Tygrysu i Eufratu (tj. „Syrię między rzekami”)
2. Grupy ludów zamieszkujących okolice ujścia Tygrysu i Eufratu

7:3 „Opuść ziemię swoją i rodzinę swoją, a idź do ziemi, którą ci wskażę” Jest to cytata z Rdz 12:1. Związany z nim teologicznym zagadnieniem jest pytanie, kiedy Bóg wypowiedział te słowa do Abrahama:

1. W Ur, zanim zabrał swego ojca Teracha i bratanka Lota do Charanu
2. W Charanie, skąd wyruszył za Bożym wezwaniem na południe do ziemi Kanaan dopiero po śmierci ojca?

7:4 „wyszedł z ziemi chaldejskiej” Chaldea (BDB 505) może być nazwą terenu leżącego w pobliżu ujścia rzek Tygrys i Eufrat (zob. komentarz do Dz 7:2). Później zaczęła być stosowana do państwa, które powstało na tym obszarze, znanego również jako Babilon (BDB 93). Pochodziło z niego wielu uczonych, którzy opracowali wzory matematyczne związane z ruchem widocznych w nocy ciał niebieskich (tj. planet, gwiazd, komet itp.). Ta grupa mędrców (astrologów) także znana była pod nazwą Chaldejczyków (zob. Dn 2:2; 4:7; 5:7-11).

▣ **„Charanie”** Haran (BDB 357) to miasto, do którego przenieśli się Terach, Abraham i Lot (zob. Rdz 11:31-32). Osiedlił się tam także jeden z braci Abrahama i miejscowość ta określana jest jego imieniem (tj. Aram-Naharaim, zob. Rdz 24:10; 27:43). Miasto to leży w górnej części Eufratu (przy jego dopływie, rzece Balikh). Zostało założone w trzecim stuleciu p.n.e. i zachowało swoją nazwę aż do dzisiaj. Co ciekawe, w języku hebrajskim pisownia imienia brata Abrahama, Harana (BDB 248), różni się od pisowni nazwy miasta.

▣ **„po śmierci ojca”** Wiele osób widzi sprzeczność pomiędzy Rdz 11:26.32 a 12:4. Są co najmniej dwa możliwe rozwiązania:

1. Abraham mógł nie być najstarszym synem, tylko najślawniejszym (i dlatego wymieniony jest jako pierwszy)
2. Samarytański Pentateuch podaje, że Terach umarł w wieku 145 lat, a nie 205 jak w tekście hebrajskim. Patrz Gleason L. Archer, *Encyclopedia of Bible Difficulties* [*Encyklopedia trudności biblijnych*], s. 378.

7:5 „Obiecał (...), że da ją w posiadanie jemu, a po nim jego potomstwu” Jest to nawiązanie do Rdz 12:7 lub 17:8. Teologicznie kluczowa jest nie tylko Boża obietnica, ale także wiara Abrahama w to, że Bóg da mu potomka i ziemię. Wiarę tę podkreśla Rdz 15:6 (zob. Ga 3:6; Rz 4:3).

7:6 To proroctwo zapisane jest w Rdz 15:13.14 i potwierdzone w Wj 3:12. Różnica polega na tym, że w Wj 12:40 jest to 430 lat, a nie 400. Septuaginta (LXX) tłumaczy werset Wj 12:40 następująco „a pobyt potomstwa Izraela, gdy przebywali w kraju egipskim i ziemi Kanaan, trwał 430 lat”. Rabini twierdzą, że liczba 400 lat liczona jest od ofiarowania Izaaka w Rdz 22. Jan Kalwin uznał 400 lat za zaokrągloną liczbę. Może ona dotyczyć 4 pokoleń po 100 lat każde (zob. Rdz 15:16).

7:7 „naród” Jest to cytat z Rdz 15:14 w tłumaczeniu Septuaginty. To sformułowanie nie ma brzmień wieloznacznie – jest ogólnikowym stwierdzeniem. Wiadomo, że chodzi o Egipt. Później jednak Izrael będą uciskały inne kraje (tj. Filistei, Syria, Asyria, Babilon) i także one zostaną osądzone przez Boga.

▣ **„Potem”** Cała ta fraza jest cytatem z Wj 3:12. Szczepan swobodnie snuje historię Izraela. Tekst ten stwierdza, że ziemia Kanaan i Jerozolima w wyjątkowy sposób staną się szczególnym miejscem JHWH. Pasuje to do przesłania Księgi Powtórzonego Prawa.

▣ **„na tym miejscu”** W kontekście cytatu z Wj 3:12 odnosi się to do góry Synaj (zob. Temat specjalny w Dz 7:30), która także położona jest poza Ziemią Obiecaną. To miejsce jednego z najważniejszych wydarzeń w dziejach Izraela – nadania Mojżeszowi Prawa.

7:8 „przymierze” Zob. Temat specjalny w Dz 2:47.

▣ **„obrzezania”** Praktykowano je u wszystkich narodów sąsiadujących z Izraelem za wyjątkiem Filistynów (greckiego ludu z rejonu Morza Egejskiego). W większości kultur było ono rytuałem przejścia w wiek męski, ale nie w Izraelu, gdzie stanowiło obrzęd przystąpienia do ludu Przymierza. Obreżanie było znakiem szczególnej, opartej na wierze więzi z JHWH (zob. Rdz 17:9-14). Każdy patriarcha obrzezywał swoich synów (tj. pełnił rolę kapłana w swojej rodzinie). W książce *Synonyms of the Old Testament* [*Synonimy Starego Testamentu*] (s. 214) Robert Girdlestone stwierdza, że rytuał obreżania łączył obrzęd przelania krwi z aktem obreżania. Krew wiązała się z zawieraniem przymierzy (zob. Rdz 15:17), ich łamaniem (zob. Rdz 2:17) i odnawianiem (zob. Iz 53).

▣ **„dwunastu patriarchów”** Zazwyczaj słowo to odnosi się do Abrahama, Izaaka i Jakuba, ale tutaj dotyczy dwunastu synów Jakuba, z których powstaną pokolenia Izraela.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:9-10

⁹Patriarchowie sprzedali Józefa do Egiptu, przez zazdrość, ale Bóg był z nim. ¹⁰I uwolnił go od wszystkich ucisków, i dał łaskę i mądrość w oczach faraona, króla Egiptu. A ten ustanowił go przełożonym nad Egiptem i nad całym swym domem.

7:9 „Józefa” Opowiada o tym Rdz 37:11.28; 45:4. Szczepan próbuje wykazać, że lud żydowski i jego liderzy często odrzucali wybranych przez Boga przywódców (zob. Mojżesz w Dz 7:35).

7:10 Opowiada o tym Rdz 39:21; 41:40-46.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:11-16

¹¹Nastal wtedy głód w całym Egipcie i Kanaanie i wielka bieda, i ojcowie nasi nie mieli co jeść. ¹²Gdy Jakub dowiedział się, że w Egipcie jest zboże, wysłał ojców naszych pierwszy raz, ¹³a za drugim razem Józef dał się poznać swoim braciom, a faraon dowiedział się o jego rodzie. ¹⁴Posłał Józefa po Jakuba i sprowadził ojca swego i całą rodzinę w liczbie siedemdziesięciu pięciu osób. ¹⁵Jakub przybył do Egiptu i umarł on sam i nasi ojcowie. ¹⁶Przeniesiono ich do Sychem i złożono w grobie, który Abraham kupił za srebro od synów Chamora w Sychem.

7:11 Opowiada o tym Rdz 41:54-55; 42:5.

7:12 Opowiada o tym Rdz 42:4

7:13 Opowiada o tym Rdz 45:1-4.

7:14 „siedemdziesięciu pięciu” Jest to brzmienie zachowane w Septuagincie i zwojach znad Morza Martwego – Tekst Masorecki ma tu „siedemdziesięciu” (zob. Rdz 46:27; Wj 1:5; Pwt 10:22). Z początku wygląda to na różnicę manuskryptów pomiędzy cytowaną przez Szczepana LXX a hebrajskim tekstem Wj 1:5. Po głębszym przemyśleniu mogą to być dwa sposoby liczenia wszystkich potomków Jakuba. Problem pojawia się pomiędzy Rdz 46:26 a 27:

1. W MT werset 27 mówi o dwóch synach, którzy urodzili się Józefowi w Egipcie, podczas gdy w LXX jest ich dziewięciu, co oznaczałoby, że Efraim i Manasses mieli swoje dzieci.
2. Tekst hebrajski bierze w rachubę Jakuba i jego żonę, ale nie uwzględnia dzieci Efraima i

Manassesa.

Tekst grecki (LXX) nie wlicza Jakuba i jego żony, ale bierze pod uwagę dzieci Efraima i Manassesa. Obie wersje są prawdziwe, ale różnie obliczają liczbę potomków Jakuba na poszczególnych etapach jego życia. Tekst hebrajski znany jako zwoje znad Morza Martwego także mówi o „siedemdziesięciu pięciu osobach” w Rdz 46:27 i Wj 1:5. Filon z Aleksandrii znał obie liczby.

Jeśli chodzi o trudne teksty lub problemy z liczbami takie jak ten, wszyscy wiele zawdzięczamy współczesnej nauce. W dzisiejszych czasach dostępny jest nowy typ pomocy biblijnych odnoszących się do takich właśnie tekstów. Polecam następujące pozycje:

1. *Hard Sayings of the Bible* [Trudne stwierdzenia Biblii], IVP.
2. *More Hard Sayings of the Bible* [Więcej trudnych stwierdzeń Biblii], IVP
3. *Encyclopedia of Bible Difficulties* [Encyklopedia trudności biblijnych], Gleason Archer (omówienie fragmentu Dz 7:14-15 zawiera #1, s. 521-522).

7:15 Opowiada o tym Rdz 46:5; 49:33; Wj 1:6.

7:16 „w Sychem” Jeśli spojrzymy na opis (1) pogrzebu Józefa zawarty w Joz 24:32 i (2) pochowania Jakuba z Rdz 50:13, kazanie Szczepana wydaje się od nich odbiegać. Problematyczne jest (1) miasto: powinien nim być Hebron, a nie Sychem, lub (2) patriarcha; powinien być nim Jakub, a nie Abraham. Jednakże i Abraham, i Jakub kupili ziemię (zob. Rdz 23:16; 33:19). W Hebronie pochowano Sarę i Abrahama (zob. Rdz 23:19; 25:9), a także Izaaka i Rebekę (zob. Rdz 49:29-31) oraz Jakuba (zob. Rdz 50:13). Chociaż nie wiemy nic pewnego o ziemi do grzebania zmarłych w Sychem, możliwe, że wcześniej Abraham kupił pole, kiedy się tam zatrzymał (Rdz 12:6-7). Później Jakub odkupił ten sam kawałek ziemi (zob. Rdz 33:19; Joz 24:32). Są to oczywiście spekulacje, ale Szczepan wydaje się być świetnie obeznany z historią ST, a to jedyna możliwość pogodzenia różnych wersji.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:17-29

¹⁷W miarę, jak zbliżał się czas obietnicy, którą Bóg dał Abrahamowi, rozrastał się lud i rozmnażał w Egipcie, ¹⁸aż doszedł do władzy inny król w Egipcie, który nic nie wiedział o Józefie. ¹⁹Działal on podstępnie przeciwko naszemu narodowi i przymuszał ojców naszych do wyrzucania niemowląt, aby nie zostawały przy życiu. ²⁰Wówczas właśnie narodził się Mojżesz. Był on miły Bogu. Przez trzy miesiące karmiono go w domu ojca. ²¹A gdy go wyrzucono, zabrała go córka faraona i przybrała go sobie za syna. ²²Mojżesza wykształcono we wszystkich naukach egipskich, i potężny był w słowie i czynie. ²³Gdy skończył lat czterdzieści, przyszło mu na myśl odwiedzić swych braci, synów Izraela. ²⁴I zobaczył jednego, któremu wyrządzono krzywdę. Stał w jego obronie i zabiwszy Egipcjanina pomścił skrzywdzonego. ²⁵Sądził, że bracia jego zrozumieją iż Bóg przez jego ręce daje im wybawienie, lecz oni nie zrozumieli. ²⁶Następnego dnia zjawił się wśród nich, kiedy bili się między sobą, i usiłował ich pogodzić. "Ludzie, braćmi jesteście - zawołał - czemuż krzywdzicie jeden drugiego?" ²⁷Ten jednak, który krzywdził bliźniego, odepchnął go. "Któż ciebie ustanowił panem i sędzią nad nami? - zawołał - ²⁸czy chcesz mnie zabić, tak jak wczoraj zabiłeś Egipcjanina?" ²⁹Na te słowa Mojżesz uciekł i żył jako cudzoziemiec w ziemi Madian, gdzie urodziło mu się dwóch synów.

7:17 Odnosi się to do Rdz 15:12-16 (obietnicy) i Wj 1:7 (ich dużej liczby).

7:18 „aż doszedł do władzy inny król” Jest to cytat z Wj 1:8. Uczeni spierali się co do daty wyjścia z Egiptu i nadal pozostaje ona przedmiotem sporów. Tożsamość tego egipskiego króla także odgrywa rolę w tej dyskusji. Można identyfikować go jako egipskiego króla z XVIII dynastii (1445 r. p.n.e.) lub też XIX dynastii (1290 r. p.n.e.). Jedna z teorii łączy tego egipskiego króla z pierwszą rodzimą dynastią egipską, która obaliła Hyksosów (semickich władców Egiptu). Wyjaśniałoby to użycie słowa *heteros* w Dz 7:18. Rdzenny Egipcjanin nie chciałby przebywania Semitów takich jak Hebrajczycy na swoim terytorium w obawie przed najazdem podobnym do inwazji Hyksosów.

TEMAT SPECJALNY: DATA EKSODUSU

Uczni wysuwają różne teorie co do daty eksodusu.

A. Na podstawie 1 Krl 6:1, gdzie podano, że od wyjścia Izraelitów z Egiptu do budowy świątyni Salomona minęło czterysta osiemdziesiąt lat:

1. Salomon zasiadł na tronie w roku 970 p.n.e. Oblicza się to na podstawie potwierdzonej daty bitwy pod Karkar (853 r. p.n.e.).
2. Świątynia została zbudowana w czwartym toku jego rządów (965 r. p.n.e.), a więc eksodus

miał miejsce ok. 1445/6 r. p.n.e.

3. Oznaczałoby to, że w Egipcie panowała wtedy osiemnasta dynastia.
  - a. Faraonem uciskającym Hebrajczyków byłby Totmes III (1490-1436 p.n.e.).
  - b. Faraonem z czasu eksodusu byłby Amenhotep II (1436-1407 p.n.e.).
    - (1) Niektórzy uważają, że przemawia za tym świadectwo z Jerycha, czyli fakt, że nie było korespondencji dyplomatycznej pomiędzy Jerychem a Egiptem za rządów Amenhotepa III (1413-1377 p.n.e.).
    - (2) *Listy z Amarny* stanowią archiwum korespondencji dyplomatycznej zapisanej na glinianych tabliczkach, dotyczącej Habiru zamieszkujących ziemię Kanaan za rządów Amenhotepa III. Oznacza to, że eksodus miał miejsce za czasów Amenhotepa II.
    - (3) Okres Sędziów staje się za krótki, kiedy wyjście z Egiptu umieści się w XII w. p.n.e.
4. Potencjalne problemy związane z tą datą są następujące:
  - a. Septuaginta (LXX) podaje liczbę 440, a nie 480 lat.
  - b. Możliwe, że liczba 480 odpowiada 12 pokoleniom po 40 lat i jest metaforyczna.
  - c. Jest 12 pokoleń kapłanów od Aarona do Salomona (zob. 1 Krn 6), a następnie 12 pokoleń od Salomona do drugiej świątyni. Żydzi, podobnie jak, Grecy, liczyli jedno pokolenie jako czterdzieści lat. Jest to więc okres 480 lat w jedną i drugą stronę (symboliczne użycie liczb) (zob. Bimson, *Redating the Exodus and Conquest* [*Zmiana datowania eksodusu i podboju*]).
5. Są cztery inne teksty wymieniające daty:
  - a. Rdz 15:13.16 (zob. Dz 7:6), 400 lat niewoli
  - b. Wj 12:40-41 (zob. Ga 3:17)
    - (1) TM – 430 lat przebywania w Egipcie
    - (2) LXX – 215 lat przebywania w Egipcie
  - c. Sdz 11:26 – trzysta lat pomiędzy czasami Jeftego a podbojem (przemawia za datą 1445 r. p.n.e.)
  - d. Dz 13:19-20, eksodus, wędrówka i podbój – 450 lat
6. Autor Ksiąg Królewskich posługiwał się odniesieniami do konkretnych wydarzeń historycznych, a nie zaokrąglonymi datami (Edwin Thiele, *A Chronology of the Hebrew Kings* [*Chronologia królów hebrajskich*], s. 83-85).

B. Przypuszczalne dowody na podstawie archeologii wydają się wskazywać na datę 1290 r. p.n.e. i rządy dziewiętnastej dynastii w Egipcie.

1. Józef był w stanie odwiedzić swojego ojca i faraona tego samego dnia. Pierwszym rodzimym faraonem, który zaczął przenosić stolicę Egiptu z Teb z powrotem do delty Nilu, do miejscowości zwanej Awaris/Soan/Tanis, starej stolicy Hyksosów, był Seti I (1309-1290). To on byłby faraonem uciskającym Hebrajczyków.
  - a. Wydaje się to pasować do dwóch informacji dotyczących panowania Hyksosów w Egipcie:
    - (1) Znaleziono stelę z czasów Ramzesa II, upamiętniającą założenie Awaris czterysta lat wcześniej (około roku 1700 p.n.e. przez Hyksosów)
    - (2) Zawarte w Rdz 15:13 proroctwo mówi o 400 latach ucisku
  - b. Wskazuje to na to, że Józef doszedł do władzy za semickiego – należącego do Hyksosów – faraona. O nastaniu nowej dynastii w Egipcie mowa jest w Wj 1:8.
2. Hyksosi (egipskie słowo oznaczające „władców z obcych krajów”), którzy byli grupą nie pochodzących z Egiptu semickich władców, panowali nad Egiptem w czasach piętnastej i szesnastej dynastii (1720-1570 r. p.n.e.). Niektórzy łączą ich z dojściem Józefa do władzy. Kiedy odejmiemy 430 lat z Wj 12:40 od roku 1720 p.n.e., otrzymamy datę ok. 1290 p.n.e.

3. Synem Setiego I był Ramzes II (1290-1224). Imię to wymienione jest jako nazwa jednego z miast-spichlerzy budowanych przez hebrajskich niewolników (Wj 1:11). Także region Egiptu wokół ziemi Goszen zwany jest Ramzes (zob. Rdz 47:11). Miejscowość *Awaris/Soan/Tanis* znana była jako „Dom Ramzesa” w latach 1300-1100 p.n.e.
4. Totmes III znany był jako wielki budowniczy – podobnie jak Ramzes II.
5. Ramzes II miał 47 córek mieszkających w oddzielnych pałacach.
6. Archeologia pokazała, że większość dużych, otoczonych murami miast Kanaanu (Chasor, Debir, Lakisz) została zniszczona i szybko odbudowana około roku 1250 p.n.e. Wliczając 38 lat okresu wędrówki po pustyni, pasuje to do daty 1290 p.n.e. Archeolodzy odnaleźli wzmiankę o obecności Izraelitów na południu Kanaanu na pamiątkowej steli następcy Ramzesa, Merneptaha (*stela Merneptaha*, datowana na 1220 r. p.n.e.)
7. Wydaje się, że Edom i Moab zyskały silną tożsamość narodową pod koniec XII w. p.n.e. Kraje te nie były zorganizowane w XV w. (Glueck).
8. Książka Johna J. Bimsona zatytułowana *Redating the Exodus and Conquest* [Zmiana datowania eksodusu i podboju], wydana przez Uniwersytet Sheffield w 1978, podaje argumenty przemawiające przeciwko wszystkim dowodom archeologicznym na wcześniejszą datę eksodusu.

C. Powstała także nowa teoria, prezentowana na History Channel, zwana „Exodus Decoded” postulująca północny przebieg eksodusu (tzw. „drogą Filistynów”), nawet wcześniej niż w 1445 r. p.n.e., w okresie rządów Hyksosów (królów-pasterzy, 1630-1523 r. p.n.e.).

7:19 Opowiada o tym Wj 1:10ff.

7:20 „narodził się Mojżesz” Opowiada o tym Wj 2.

▣ **„Był on miły Bogu” (PL: „Był on piękny w oczach Boga”)** Jest to hebrajski idiom oznaczający piękno (zob. Wj 2:2). Nawet Józef Flawiusz wspomina o piękności Mojżesza (zob. *Starożytności* 2.9.6).

7:21 Opowiada o tym Wj 2:5-6.10.

▣ **„gdy go wyrzucono”** Jest to greckie określenie *ektithēmi*, oznaczające „odsłonić” (zob. Dz 7:19) lub „umieścić na zewnątrz”. Egipcjanie zmuszali Hebrajczyków do porzucania ich męskich potomków na pastwę żywołów i dzikich zwierząt, aby powstrzymać gwałtowny przyrost ich populacji.

▣

GPNT	„zabrała_sobie go córka faraona”
BP, BW	„wzięła go córka faraona”
BWP	„został znaleziony przez córkę faraona”
PL	„znalazła go córka faraona”

Termin *anaireō* oznacza dosłownie „podnieść”. Mojżesz został podniesiony z rzeki i tym samym stał się adoptowanym synem córki faraona.

7:22 Mojżesz otrzymał najlepsze wykształcenie akademickie i wojskowe dostępne za jego czasów na dworze faraona.

▣ **„potężny był w słowie i czynie”** Musi to dotyczyć późniejszego życia Mojżesza, ponieważ w czasie spotkania z JHWH przy płonącym krzaku twierdził, że nie jest wymowny (zob. Wj 4:10-17).

7:23-24 Opowiada o tym Wj 2:11-12.

7:23 „skończył lat czterdzieści” Wydaje mi się, że to D. L. Moody stwierdził, że życie Mojżesza podzielić można na trzy czterdziestoletnie okresy:

1. Przez pierwszych 40 lat myślał, że jest kimś (kształćąc się na dworze faraona)

2. Przez kolejnych 40 lat sądził, że stał się nikim (przebywając na wygnaniu w ziemi Madianitów i poznając drogi i ukształtowanie pustyni Synaj)
3. Przez ostatnich 40 lat odkrywał, kim Bóg może uczynić nikogo (prowadząc lud Boży do Ziemi Obiecanej)

7:25 Są to założenia Szczepana (być może żydowskie tradycje); nie ma o tym wzmianki w Księdze Wyjścia.

7:26-29 Opowiada o tym Wj 2:13-14.

7:28 Pytanie to przewiduje odpowiedź przeczącą.

7:29 „Na te słowa Mojżesz uciekł” Opowiada o tym Wj 2:15.22. Strach Mojżesza po zabiciu Egipcjanina pokazuje, że faraon nie popierał jego adopcji przez jedną ze swoich córek. Mimo to wydzźwięk wersetu Hbr 11:27 jest jasny!

▣ „i żył jako cudzoziemiec w ziemi Madian” Bóg ukazał się Mojżeszowi w płonącym krzewie w ziemi Madianitów (zob. Wj 3-4) i objawił mu swoje Prawo na górze Synaj w ziemi Madian (zob. Exodus 19-20), co pokazuje, że Bóg objawia się tam, gdzie chce, i nie jest w tym ograniczony. Ten sam nacisk na objawianie się Boga poza świątynią jerozolimską widoczny jest w Dz 7:36.44.48.53.

▣ „urodziło mu się dwóch synów” Opowiada o tym Wj 2:22; 4:20; 18:3-4.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:30-34

³⁰Po czterdziestu latach ukazał mu się na pustyni góry Synaj anioł Pański w płomieniu ognistego krzaka. ³¹Zobaczywszy [go] Mojżesz podziwiał ten widok, lecz kiedy podszedł bliżej, aby się przyjrzeć, rozległ się głos Pana: ³²„Jam jest Bóg twoich przodków, Bóg Abrahama i Izaaka, i Jakuba”. Przeraził się Mojżesz i nie śmiał patrzeć. ³³„Zdejm sandały z nóg - powiedział do niego Pan - bo miejsce, na którym stoisz, jest ziemią świętą. ³⁴Długo patrzyłem na ucisk ludu mego w Egipcie i wysłuchałem jego westchnień, i zstąpiłem, aby ich wyzwolić. Przyjdź, pošlę cię teraz do Egiptu”.

7:30 Opowiada o tym Ex 3 i 4.

▣ „anioł” W tekście ST aniołem tym jest w rzeczywistości JHWH. Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 5:19. Spójrzmy, jak opisywany jest ten anioł:

1. Wj 3:2, „ukazał mu się Anioł Pański w płomieniu ognia”
2. Wj 3:4, Gdy zaś Pan [tj. JHWH] ujrzał, że [Mojżesz] podchodził, żeby się przyjrzeć”
3. Wj 3:4, „zawołał Bóg [tj. Elohim] do niego ze środka krzewu” [BT 5]; zob. Temat specjalny: Imiona Boże w Dz 1:6.

▣ „góry Synaj” Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: LOKALIZACJA GÓRY SYNAJ

A. Jeśli Mojżesz wyraził się dosłownie, a nie posłużył się przenośnią, jeżeli chodzi o „drogę trzech dni”, o wyruszenie w którą prosił faraona (Wj 3:18; 5:3; 8:27), czas ten nie wystarczyłby, aby dotrzeć do tradycyjnej lokalizacji góry Synaj na południu półwyspu Synaj. Z tego powodu niektórzy uczeni umieszczają tę górę w pobliżu oazy Kadesz-Barnea (zob. film „The Exodus Decoded” na kanale History Channel).

B. Za tradycyjnym umiejscowieniem góry Synaj, czyli Dżabal Musa, na pustyni Sin, przemawia kilka argumentów:

1. Duża równina w pobliżu góry.
2. Pwt 1:2 podaje, że podróż z góry Synaj do Kadesz-Barnea trwała jedenaście dni.
3. Określenie „Synaj” (BDB 696, KB 751) nie jest hebrajskie. Może być związane z pustynią Sin, której nazwa oznacza mały pustynny krzak. Hebrajska nazwa tej góry to Horeb (tj. pustynia, BDB 352, zob. Wj. 3:1; 17:6; 33:6).

4. Tradycyjna lokalizacja góry Synaj sięga IV w. n.e. Znajduje się ona w „kraju Midian”, obejmującym znaczną część półwyspu Synaj i Arabii.
5. Wydaje się, że archeologia potwierdziła lokalizację niektórych miejscowości wymienionych w Księdze Rodzaju (*Elim, Dofka, Refidim*) w zachodniej części półwyspu Synaj.

C. Żydzi nigdy nie interesowali się geograficzną lokalizacją góry Synaj. Wierzyli, że Bóg nadał im Prawo i wypełnił swoją obietnicę z Rdz 15:12-21. Nie chodziło o to, gdzie to się stało i nie zamierzali tam wracać (tj. dorocznie tam pielgrzymować).

D. Tradycyjna lokalizacja góry Synaj została ustalona po pielgrzymce Sylwii Akwitańskiej, ok. 385-8 r. n.e. (zob. F. F. Bruce, *Commentary on the Book of the Acts* [Komentarz do Dziejów Apostolskich], s. 151).

Inną nazwą określającą w ST miejsce, gdzie JHWH dał Izraelitom „Dziesięć Słów”, jest „Horeb” (BDB 352, KB 350, zob. Wj 3:1; 17:6; 33:6; Pwt 1:2.6.19; 4:10.15; 5:2; 9:8; 18:16; 29:1; 1 Krl 8:9; 19:8; 2 Krn 5:10; Ps 106:19; Ml 3:22). Rdzeń ten może być związany z tymi samymi trzema hebrajskimi spółgłoskami oznaczającymi „pustkę”, „pustkowie” lub „ruinę” (BDB 352, KB 349). Wydaje się, że nazwa „Horeb” odnosiła się do łańcucha górskiego, a „Synaj” do jednego z jego szczytów.

7:32 Opowiada o tym Wj 3:6.

▣ „przodków” Zarówno w tekście hebrajskim, jak i greckim tłumaczeniu (tj. Septuagincie) słowo to występuje w liczbie pojedynczej. Wszędzie indziej fraza ta ma formę liczby mnogiej. Bóg znał niewolnika, który był ojcem Mojżesza.

7:33 Opowiada o tym Wj 3:5. Mojżesz podszedł do krzaka z ciekawości, a nie religijnej gorliwości. Nie znamy konkretnego powodu, dla którego miał zdjąć buty.

1. Jego buty mogły być brudne (odchody zwierząt)
2. Zdjęcie butów może być oznaką bliskości lub zażyłości (wejście do domu)
3. Mogła to być kulturowa praktyka patriarchów lub egipski rytuał

7:34 Mówi o tym Wj 3:7. Uważam ten werset za bardzo doniosły teologicznie, ponieważ JHWH słyszał ich modlitwy, widział ich udrękę i zareagował. Przyszedł ich uratować – zwróćmy jednak uwagę na to, że doprowadził do tego posługując się ludźmi! Posłał ociągającego się Mojżesza. Bóg postanowił wchodzić w interakcje z ludźmi poprzez ludzi.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:35-43

³⁵Tego właśnie Mojżesza, którego zaparli się mówiąc: "Któż ciebie ustanowił panem i sędzią?" - tego właśnie Bóg wysłał jako wodza i wybawcę pod opieką anioła, który się mu ukazał w krzaku. ³⁶On wyprowadził ich, czyniąc znaki i cuda w ziemi egipskiej nad Morzem Czerwonym i na pustyni przez lat czterdzieści. ³⁷Ten właśnie Mojżesz powiedział do potomków Izraela: "Proroka jak ja wzbudzi wam Bóg spośród braci waszych". ³⁸On to w społeczności na pustyni pośredniczył między aniołem, który mówił do niego na górze Synaj, a naszymi ojcami. On otrzymał słowa życia, ażeby wam je przekazać. ³⁹Nie chcieli go słuchać nasi ojcowie, ale odepchnęli go i zwrócili serca ku Egipcjowi. ⁴⁰"Zrób nam bogów - powiedzieli do Aarona - którzy będą szli przed nami, bo nie wiemy, co się stało z tym Mojżeszem, który wyprowadził nas z ziemi egipskiej". ⁴¹Wówczas to zrobili sobie cielca i złożyli ofiarę bałwanowi, i cieszyli się dziełem swoich rąk. ⁴²Ale Bóg odwrócił się od nich i dozwolił, że czcili wojsko niebieskie, jak napisano w księdze proroków: Czy składaliście Mi ofiary i dary na pustyni przez lat czterdzieści, domu Izraela? ⁴³Obnosiliście raczej namiot Molocha i gwiazdę bożka Remfana, wyobrażenia, które zrobiliście, aby im cześć oddawać. Przesiedle was za to poza Babilon.

7:35 „Tego właśnie Mojżesza, którego zaparli się” Boży lud regularnie odrzuca wysłańców przemawiających w Jego imieniu (zob. Dz 7:51-52). Być może taki był zamysł wersetu Dz 7:27!

▣ „pod opieką anioła, który się mu ukazał w krzaku” Po raz kolejny Bóg ukazuje się Izraelicie poza Ziemią Obiecaną. Jego działanie nie ogranicza się do żadnego miejsca. Duża część historii Izraela rozegrała się poza

ziemią Kanaan i przed zbudowaniem świątyni jerozolimskiej. Poprzez całe dzieje Izraela Boży przywódcy byli odrzucani przez siebie współczesnych (zob. Dz 7:9.27-28.35.39). Jest to powtarzający się wątek.

Opis tego anioła wskazuje na bóstwo (zob. Wj 3:2.4). Takie fizyczne objawienia Boga widoczne są też w Rdz 16:7-13; 22:11-15; 31:11.13; 48:15-16; Wj 13:21; 14:19; Sdz 2:1; 6:22-23; 13:3-22; Za 3:1-2. Należy jednak podkreślić, że „anioł Pański” nie zawsze jest fizycznym objawieniem Boga – czasami jest to tylko anioł, posłaniec (zob. Rdz 24:7.40; Wj 23:20-23; 32:34; Lb 22:22; Sdz 5:23; 2 Sm 24:16; 1 Krn 21:15ff; Za 1:11; 12-13).

7:36 Jest to podsumowanie cudownej Bożej mocy (tj. laska Mojżesza) działającej przez Mojżesza i Aarona.

7:37-38 Jest to mesjański cytat z Pwt 18:15. Szczepan utożsamia Bożą obecność w czasie eksodusu i wędrówki po pustyni zarówno z Bożym aniołem, jak i wybranym przez Niego szczególnym następcą Mojżesza (tj. Mesjaszem, Prorokiem). Szczepan nie umniejsza roli Mojżesza, tylko uważnie słucha jego słów!

7:38 „społeczności” Jest to grecki termin *ekklesia*, zastosowany jednak w znaczeniu zgromadzenia, a nie kościoła. Zob. Temat specjalny: Kościół w Dz 5:11.

▣ **„aniołem, który mówił do niego na górze Synaj”** W teologii rabinicznej aniołowie byli pośrednikami pomiędzy JHWH a nadaniem Prawa (zob. komentarz do 7:53). Możliwe też, że słowo „anioł” odnosi się do samego JHWH (por. Wj 3:21 i 14:19; zob. też Wj 32:34; Lb 20:16; Sdz 2:1).

7:39 „Nie chcieli go słuchać nasi ojcowie” Szczepan łączy poszczególne punkty starotestamentowego buntu. Stwierdza, że Żydzi zawsze odrzucali Bożych przywódców, a teraz odrzucili Mesjasza.

▣ **„odepchnęli go”** Opowiada o tym Lb 14:3-4.

7:40-41 Opowiada o tym Wj 32. Nie było to bałwochwalstwo, tylko stworzenie fizycznej podobizny Boga. Później obróciło się w kult płodności.

7:41 Szczepan interpretuje złotego cielca jako bożka i posługuje się tym wydarzeniem historycznym jako wprowadzeniem dla cytatu z Am 5, stwierdzającego, że Izrael już od wyjścia z Egiptu i okresu wędrówki po pustyni był zbuntowany i uprawiał bałwochwalstwo.

7:42 „Bóg odwrócił się od nich i dozwolił, że czcili” Wersety 42 i 43 są cytatami z Am 5:25-27, gdzie Amos stwierdza, że Izrael zawsze składał ofiary cudzym Bogom. Był to regularny, wcześniej zapoczątkowany wzorzec ich historii (zob. Joz 24:20). Przypomina to jedną z drastycznych wypowiedzi o odrzuceniu w Rz 1:24.26.28.

▣ **„wojsko niebieskie”** Odnosi się to do asyryjskiego i babilońskiego kultu bóstw astralnych (zob. Pwt 17:3; 2 Krl 17:16; 27:3; 2 Krn 33:3.5; Jr 8:2; 19:13). Pomiędzy tekstem Am 5:25-27 w wersji hebrajskiej (TM) oraz greckiej (LXX) i cytatem Szczepana występuje kilka różnic:

1. Imię Boga z gwiazdą. TM ma tu *kywn* lub *kaiwann*, asyryjską nazwę planety Saturn. LXX ma *rypn* lub *raifan*, co może odnosić się do *repa*, egipskiego imienia boga planety Saturn.
2. Tekst hebrajski (TM) i grecki (LXX) mają brzmienie „poza Damaszek”, podczas gdy w cytacie Szczepana jest „poza Babilon”.

Żaden ze znanych manuskryptów Księgi Amosa nie zawiera tego wariantu. Być może Szczepan łączy niewolę asyryjską, o której mówi Amos, z późniejszą niewolą babilońską, do której uprowadzony został Juda, zmieniając miejsce wygnania.

Kult ciał niebieskich zapoczątkowany został w Mezopotamii, ale rozprzestrzenił się na Syrię i ziemię Kanaan (zob. Hi 31:26.27). Wśród odkryć archeologicznych z Tell el-Amarna były setki listów z Kanaanu do Egiptu z XIV w. p.n.e., w których te bóstwa astralne stosowane są jako nazwy miejsc.

▣ **„w księdze proroków”** Odnosi się to do zwoju zawierającego księgi dwunastu proroków mniejszych (zob. Dz 13:40). Cytat w Dz 7:42-43 pochodzi z Am 5:25-27 w tłumaczeniu Septuaginty. Następną frazę w wersecie Dz 7:42 ma formę pytania przewidującego odpowiedź przeczącą.

7:43 „Molocha” Hebrajskimi spółgłoskami składającymi się na słowo „król” są m, l oraz k (BDB 574). Jest kilka kananejskich bóstw, których imiona obejmują te trzy spółgłoski: Milkom, Molech lub Moloch. Moloch był najważniejszym bóstwem płodności wśród Amorytów. Ofiarowywano mu dzieci, aby zapewnić sobie

zdrowie i powodzenie społeczności lub narodu (zob. Kpł 20:2-5; Pwt 12:31; 1 Krl 11:5,7,33; 2 Krl 23:10,13,14; Jr 7:31; 32:35). W książce *Word Pictures in the New Testament* [*Mowa obrazowa w Nowym Testamencie*] (tom 3, s. 93) A. T. Robertson podaje, że Moloch był „postacią z głową byka z wyciągniętymi ramionami, w których umieszczano dzieci. Poniżej znajdowało się zagłębienie, w którym rozpalano ogień”. Pojawienie się określenia Moloch w Kpł 18:21 w kontekście niewłaściwych stosunków seksualnych skłania niektórych uczonych do wniosku, że dzieci nie były ofiarowywane Molochowi, tylko oddawane mu jako prostytutki świątynne – zarówno chłopcy, jak i dziewczęta. Koncepcja ta wpisuje się w ogólne praktyki związane z kultem płodności.

▣ „wyobrażenia” Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: FORMA (*tupos*)

Termin *tupos* ma rozległe pole semantyczne.

1. W *The Vocabulary of the Greek New Testament* [*Słowniku greckiego Nowego Testamentu*] (s. 645) Moulton i Milligan podają następujące znaczenia:
  - a. wzór
  - b. plan
  - c. forma lub sposób pisania
  - d. dekret lub reskrypt
  - e. wyrok lub decyzja
  - f. model ludzkiego ciała jako dar wotywny dla uzdrawiającego boga
  - g. CZASOWNIK użyty w sensie wprowadzania w życie nakazów prawa
2. W *Greek-English Lexicon* [*Leksykonie grecko-angielskim*] Louwa i Nidy (tom 2, s. 249) wymienione są następujące znaczenia:
  - a. blizna (zob. J 20:25)
  - b. wyobrażenie (zob. Dz 7:43)
  - c. wzór (zob. Hbr 8:5)
  - d. przykład (zob. 1 Kor 10:6; Fil 3:17)
  - e. archetyp (zob. Rz 5:14)
  - f. treść (zob. Dz 23:25)
3. W *The Analytical Greek Lexicon Revised* [*Poprawionym analitycznym leksykonie greckim*] (s. 411) Harold K. Moulton wymienia następujące znaczenia:
  - a. cios, odcisk, ślad (zob. J 20:25)
  - b. szkic
  - c. wyobrażenie (zob. Dz 7:43)
  - d. nakazy (zob. Rz 6:17)
  - e. forma, zamysł (zob. Dz 23:25)
  - f. przykład, odpowiednik (1 Kor 10:6)
  - g. zapowiedź, typ (zob. Rz 5:14; 1 Kor 10:11)
  - h. wzór – model (zob. Dz 7:44; Hbr 8:5)
  - i. wzór moralny (zob. Fil 3:17; 1 Tes 1:7; 2 Tes 3:9; 1 Tm. 4:12; 1 P 5:3)

Należy pamiętać, że leksykony nie ustalają znaczenia; decyduje o nim tylko użycie słów w zdaniach/akapitach (tj. kontekst). Strzeżmy się przypisywania ustalonej definicji jednemu słowu i stosowania jej w każdym miejscu, w którym występuje ono w Biblii. O znaczeniu decyduje kontekst, kontekst i jeszcze raz kontekst.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:44-50

⁴⁴Nasi ojcowie mieli na pustyni Namiot Świadcstwa. Ten bowiem, który rozmawiał z Mojżeszem, rozkazał zbudować go według wzoru, który [Mojżesz] ujrzał. ⁴⁵Przyjęli go nasi ojcowie i pod wodzą Jozuego wnieśli do ziemi pogan, których Bóg wypędził przed ojcami naszymi, aż do czasów Dawida. ⁴⁶On znalazł łaskę przed Panem i prosił, aby mógł wznieść przybytek dla Boga Jakuba. ⁴⁷Ale dopiero Salomon wybudował Mu dom. ⁴⁸Najwyższy jednak nie mieszka w dziełach rąk ludzkich, jak mówi Prorok: ⁴⁹Niebo jest moją stolicą, a ziemia podnóżkiem stóp moich. Jakiż dom zbudujecie Mi, mówi Pan, albo gdzież miejsce odpoczynku mego? ⁵⁰Czyż tego wszystkiego nie stworzyła moja ręka?

7:44 Opowiadają o tym rozdziały 25-31 i 36-40 Księgi Wyjścia. Szczegółowe plany przybytku zostały objawione Mojżeszowi na górze Synaj. Nowotestamentowy List do Hebrajczyków mówi o niebiańskim przybytku lub świątyni (zob. Hbr 8:5-6; 9:11.23), której ziemski przybytek był tylko kopią. We wcześniejszej części tego rozdziału Szczepan odpowiedział na zarzut z rozdziału 6, że sprzeciwia się Mojżeszowi (zob. Dz 6:11), teraz natomiast odnosi się do drugiego oskarżenia – że przemawia przeciwko świątyni (zob. Dz 6:13).

▣ „wzoru” Zob. Temat specjalny w Dz 7:43.

7:45 Jest to okres od podboju Ziemi Obiecanej (1400 lub 1250 p.n.e.) do czasów Dawida (od 1011 p.n.e. do 971/70 p.n.e. wg Harrisona; 973 p.n.e. wg Younga lub 961 p.n.e. wg Brighta).

7:46 6 Odzwierciedla to 2 Sm 7 – bardzo istotny fragment mówiący o Bożym ustanowieniu Dawidowego królestwa.

7:47 „Salomon wybudował Mu dom” Opowiada o tym 1 Krl 6-8 i 2 Krn 1-6.

7:48 Wypowiedź ta przypomina słowa Salomona z 1 Krl 8:27 i 2 Krn 6:18.

7:49-50 Cytat ten zaczerpnięto z Iz 66:1-2 w tłumaczeniu Septuaginty. Chodzi o to, że nawet Salomon przyznał, że żaden budynek nie może pomieścić Boga-Stworzyciela wszystkiego! Czy te wersety wskazują na argument za włączeniem pogan? Jeśli tak, wydaje się on nieco zawoalowany. Jednakże już Salomon postrzegał świątynię jako miejsce, do którego cały świat może przychodzić, żeby spotkać JHWH (zob. 1 Krl 8:41-43). To grekojęzyczni Żydzi (tj. Siedmiu z Dz 6) dostrzegli i zaczęli ogłaszać wizję obejmującą cały świat, jeszcze zanim apostołowie uświadomili sobie ten aspekt nauczania Jezusa (zob. Mt 28:18-20; Dz 1:8). Szczepan mógł na to wskazać przez nawiązanie w Dz 7:50.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:51-53

⁵¹Twardego karku i opornych serc i uszu! Wy zawsze sprzeciwiacie się Duchowi Świętemu. Jak ojcowie wasi, tak i wy. ⁵²Któregoż z proroków nie prześladowali wasi ojcowie? Pozabijali nawet tych, którzy przepowiadali przyjście Sprawiedliwego. A wyście zdradzili Go teraz i zamordowali. ⁵³Wy, którzy otrzymaliście Prawo za pośrednictwem aniołów, lecz nie przestrzegaliście go».

7:51 „Wy” Szczepan przechodzi od buntu przywódców i ludu żydowskiego w przeszłości do obecnych przywódców i ludu słuchającego jego obrony w świątyni. Byli i nadal pozostają zbuntowani przeciwko JHWH!

▣ „Twardego karku” Szczepan nawiązuje do określeń, którymi Mojżesz nazywał potomstwo Jakuba/Izraela (zob. Wj 32:9; 33:3.5; 34:9; Pwt 9:6).

▣ „nieobrzezanych serc” [PL] Ten hebrajski idiom odnosi się do kogoś niewiernego, nielojalnego i niegodnego zaufania (zob. Kpł 26:41; Jr 9:25-26; Ez 44:7). Jest przeciwieństwem Pwt 10:16; Jr 4:4!

▣ „i uszu” Idiom ten dotyczy ich niechęci do słuchania Bożych posłańców i odpowiedzi na ich przesłanie (zob. Jr 6:10).

▣ „zawsze sprzeciwiacie się Duchowi Świętemu” Fraza ta bardzo przypomina Iz 63:10. Wersety Iz 63:9.11-14 wychwalają Bożą miłość, ale reakcją ludu była wiarołomność!

7:51b-52 Jest to zdecydowane potępienie aktualnych żydowskich przywódców – razem z przywódcami starożytnego Izraela! Starożytny lud Boży zabijał Bożych posłańców, a teraz zabił Mesjasza (zob. Dz 3:14; 5:28).

7:52 „Sprawiedliwego” Jest to tytuł Jezusa w Dz 3:14 i 22:14. Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 3:14 i Temat specjalny: Sprawiedliwość w Dz 3:14.

7:53 „za pośrednictwem aniołów” Odnosi się to do rabinicznej interpretacji Pwt 33:2 w tłumaczeniu Septuaginty, gdzie Bóg nadaje Mojżeszowi Prawo za pośrednictwem aniołów, co wydają się potwierdzać fragmenty Ga 3:19 i Hbr 2:2.

▣ **„lecz nie przestrzegaliście go”** Szczepan rozpoczął swoją obronę słowem „słuchajcie” (BDB 1033), które może odzwierciedlać hebrajski termin *szema*, „słuchać i być posłusznym” (zob. Pwt 6:4). Szczepan, a później Jakub (przyrodni brat Jezusa) wzywają: „Wprowadzajcie (...) słowo w czyn, a nie bądźcie tylko słuchaczami” (zob. Jk 1:22-23) zgodnie ze słowami Jezusa w Mt 7:24-27; Łk 11:48 i J 13:17. Podobnie czyni Paweł w Rz 2:13.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 7:54-60

⁵⁴Gdy to usłyszeli, zawrzały gniewem ich serca i zgrzytali zębami na niego. ⁵⁵A on pelen Ducha Świętego patrzył w niebo i ujrzał chwałę Bożą i Jezusa, stojącego po prawicy Boga. ⁵⁶I rzekł: «Widzę niebo otwarte i Syna Człowieczego, stojącego po prawicy Boga». ⁵⁷A oni podnieśli wielki krzyk, zatkali sobie uszy i rzucili się na niego wszyscy razem. ⁵⁸Wyrzucili go poza miasto i kamienowali, a świadkowie złożyli swe szaty u stóp młodzieńca, zwanego Szawłem. ⁵⁹Tak kamienowali Szczepana, który modlił się: «Panie Jezu, przyjmij ducha mego!» ⁶⁰A gdy osunął się na kolana, zawołał głośno: «Panie, nie poczytaj im tego grzechu!» Po tych słowach skonał.

7:54 „usłyszeli” Musi odnosić się to do członków Sanhedrynu (zob. Dz 6:15).

▣	
GPNT	„byli_rozpilowani”
BP	„zawrzało w ich sercach”
BW	„wpadli we wściekłość”
BWP	„unieśli się wielkim gniewem”
PL	„zawrżeli gniewem w swych sercach”

Jest to czas niedokonany strony biernej trybu orzekającego. Frazę tę oddać można jako „dotknięci do żywego” (zob. Dz 5:33). Przesłanie Szczepana rzeczywiście dotarło do tych przywódców, ale zamiast się nawrócić, wybrali – jak zawsze – odrzucenie i morderstwo (zob. Dz 5:33).

▣ **„zgrzytali zębami”** Jest to oznaka wściekłości (zob. Hi 16:9; Psalm 35:16; 37:12; Lm 2:16).

7:55 **„Ducha Świętego (...) Bożą (...) Jezusa”** Zauważmy, że jest to wzmianka o Trójjedynym Bogu. Zob. Temat specjalny w Dz 2:32-33.

▣ **„pelen Ducha Świętego”** Koncepcja bycia napełnionym Duchem do głoszenia ewangelii występuje tylko w Dziejach Apostolskich (tj. *plēroō*, zob. Dz 2:4; 4:8.31; *plērēs*, zob. Dz 6:3.5.8; 7:55; 11:24). Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 5:17.

Dotyczące Ducha prawdy biblijne ujęte są jako:

1. Osoba Ducha (zob. J 14-16)
2. Chrzest w Duchu (zob. 1 Kor 12:13)
3. Owoc Ducha (zob. Ga 5:22-23)
4. Dary Ducha (zob. 1 Kor 12)
5. Napełnienie Duchem (zob. Ef 5:18)

Z tych wszystkich aspektów Dzieje Apostolskie skupiają się na #5. Przywódcy wczesnego Kościoła raz za razem otrzymywali siłę, by odważnie i z mocą głosić ewangelię Jezusa Chrystusa. W przypadku Szczepana skuteczność jego kazania kosztowała go życie.

▣ **„patrzył”** Łukasz jest bardzo przywiązany do tego określenia (zob. Łk 4:20; 22:56; Dz 1:10; 3:4.12; 6:15; 7:55; 10:4; 11:6; 13:9; 14:9; 23:1). Szczepan spojrział w niebo, przybierając typową dla Żydów pozycję modlitewną, ale zamiast modlitwy Bóg pozwolił mu zająrzeć do samego nieba!

▣ **„ujrzał chwałę Bożą”** Zauważmy, że nie ma tu mowy o tym, żeby Szczepan zobaczył Boga, tylko Jego chwałę. Nikt nie mógł oglądać Boga i pozostać przy życiu (zob. Wj 33:20-23). Hiob wierzył, że ujrzy Boga (zob. Hi 19:25-27; Dz 7:55). Jezus obiecuje, że nadejdzie dzień, w którym ludzie czystego serca zobaczą Boga (zob. Mt 5:8). Zob. Temat specjalny: Chwała (*doksa*) w Dz 3:13.

▣ **„Jezusa, stojącego po prawicy Boga”** Jezus stojący po Bożej prawicy jest antropomorficznym idiomem (zob. Temat specjalny w Dz 2:33) pozycji boskiej mocy i władzy. Fakt, że Jezus stał, ukazuje Jego zainteresowanie i troskę o pierwszego chrześcijańskiego męczennika. Bóg objawił się Szczepanowi w takiej formie i na taki sposób, jaki ten był w stanie przyjąć. Nie oznacza to, że:

1. Niebo jest „u góry”

2. Bóg siedzi na tronie

Ukazuje troskę i zainteresowanie Jezusa. Musimy wystrzegać się traktowania kulturowo uwarunkowanego antropomorficznego języka jako źródła doktryny. Traktowanie przez współczesnych zachodnich czytelników każdego fragmentu dosłownie w wyrazie zaufania lub oddania Biblii to niefortunny trend kulturowy. Bóg rzeczywiście objawia się swojemu stworzeniu, ale czyni to na ziemskie sposoby oraz w ziemskich formach, w których jest ono w stanie to zrozumieć. Nie ma wątpliwości co do tego, że zawiera to w sobie element dostosowania. Upadłe, skończone istoty ludzkie nie potrafią w pełni zrozumieć sfery duchowej. Bóg wybiera różne rzeczy ze świata naszej kultury i doświadczeń, żeby posługiwać się analogiami i metaforami, za pośrednictwem których do nas przemawia. Z pewnością są one prawdziwe, ale nie wyczerpujące.

7:56 „Syna Człowieczego” Szczepan w oczywisty sposób utożsamia Jezusa ze „Sprawiedliwym” z Dz 5:52. Jego słuchacze nie mogli przeoczyć tego mesjańskiego nawiązania. Termin „syn człowieczy” stosowany jest w ST na dwa sposoby:

1. Powszechnie używana fraza odnosząca się do osoby (zob. Ez 2:1; Ps 8:5)
2. W odniesieniu do boskiej postaci (Mesjasza) w Dn 7:13-14 i Ps 110:1

Łączyło się więc zarówno z konotacją człowieczeństwa, jak i boskości. Właśnie dlatego Jezus stosował je do samego siebie – a także ze względu na to, że nie używali go rabin, którzy wykorzystywali starotestamentowe tytuły do ekskluzywistycznych, nacjonalistycznych i militarystycznych celów. Odniesienie się Szczepana do tego określenia jest jednym z dwóch miejsc w całym Piśmie Świętym, w których nie jest ono użyte przez Jezusa (zob. J 12:34).

7:57-58 Słuchacze byli przekonani, że Szczepan popełnił bluźnierstwo twierdząc, że Jezus jest nadchodzącym Synem Człowieczym (zob. Dn 7:13). Dla tych monoteistycznych (zob. Temat specjalny w Dz 2:39) Żydów było to za wiele! Zrobili ze Szczepanem to, co nakazał Mojżesz w przypadku bluźnierstwa (zob. Kpł 24:14-16; Pwt 13:9; 17:7). Albo twierdzenie Szczepana było prawdą, albo był on bluźniercą zasługującym na śmierć! Słowa Jezusa nie pozostawiają miejsca na pośrednie stanowisko (zob. J 14:6-9).

7:57 „rzucili się na niego wszyscy razem” Jest to to samo określenie, co to, którego Łukasz używa opisując jedność pierwszych uczniów (zob. Dz 1:14; 2:46; 5:12; 15:25). Sanhedryn był zjednoczony w swoim gniewie i odrzuceniu Szczepana (patrz też 18:12, gdzie Żydzi z Achai odrzucają Pawła oraz 19:29, gdzie efescy poganie wściekają się na chrześcijan).

7:58 „Wyrzucili go poza miasto” Nie wolno było zabijać nikogo w Jerozolimie, bo była to „święta” ziemia!

▣ **„kamienowali”** Często twierdzi się, że Żydzi pod okupacją rzymską nie mieli prawa wykonywać kary śmierci. Ta sytuacja pokazuje, że nie zawsze było to prawdą. Wściekłości tłumu nie dało się powstrzymać szybko.

▣ **„młodzieńca, zwanego Szawłem”** W kręgach żydowskich ludzie byli uważani za młodych do 40 roku życia. Jest to nasze pierwsze spotkanie z Szawłem z Tarsu (późniejszym apostołem Pawłem), gdzie jest on wymieniony z imienia. Paweł słyszał, jak Szczepan podsumowuje ST, a być może zetknął się z nim wcześniej w synagodze Żydów z Cylicji w Jerozolimie (6:9). Być może zrodziło to w nim wątpliwości, z którymi próbował sobie radzić prześladowując chrześcijan.

7:59 „Panie Jezu, przyjmij ducha mego” Jest to aoryst strony medialnej trybu rozkazującego. Zwróćmy uwagę na to, że Szczepan wierzył, że idzie do nieba, gdzie będzie z Jezusem (zob. 2 Kor 5:6.8), a nie do Hadesu (tj. miejsca, gdzie przebywają zmarli podobnego do hebrajskiego *Szeolu*, zob. Temat specjalny w Dz 2:27). Szczepan mógł być świadkiem ukrzyżowania Jezusa, a co najmniej znał jego dokładne szczegóły, ponieważ wypowiada dwa zdania podobne do słów Jezusa (tj. Dz 7:59 i 60, zob. Łk 23:34.46). Warto zwrócić uwagę na to, że Szczepan modli się do Jezusa – podobnie jak uczniowie w Dz 1:24. Jednak w pozostałych częściach NT modlitwa kierowana jest do Ojca w imieniu Syna.

7:60 „gdy osunął się na kolana” Kamienowanie nie zawsze przebiegało szybko. Z tekstu wynika, że trwało od kilku do kilkunastu minut.

▣ **„zawołał głośno”** To także przypomina przeżycia Jezusa. Słowa te skierowane były zarówno do tłumu, jak i do JHWH. Musiały zabrzmieć także w uszach Szawła.

▣ „zasnął” [PL] Jest to biblijna metafora śmierci (np. Hi 3:13; 14:12; Ps 76:5; 2 Sm 7:12; 1 Krl 2:10; Jr 51:39.57; Dn 12:2; Mt 27:52; J 11:11; Dz 7:60; 13:36; 1 Kor 15:6.18.20; 1 Tes 4:13; 2 P 3:4), a nie potwierdzenie doktryny „snu duszy”.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Jaki jest cel wypowiedzi Szczepana?
Co pokazuje ona na temat Żydów?
Dlaczego Żydzi tak się rozgniewali?
2. Po jakim względem Jezus przypomina Mojżesza? (w. 37)
3. Dlaczego cytat z Iz 66:1-2 w wersetach 49-50 jest taki ważny?
4. Co było szczególnego w wizji Jezusa, którą ujrział Szczepan?

ROZDZIAŁ 8 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓLCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
8:1a	Prześladowanie i rozproszenie chrześcijan	8:1a	Prześladowanie Kościoła jerozolimskiego	8:1a
Prześladowanie Kościoła jerozolimskiego 8:1b-3	8:1-3	Prześladowanie Kościoła w Jerozolimie 8:1b-3	8:1-3	Prześladowanie Kościoła 8:1b-3
			KOŚCIÓŁ W JUDEI I SAMARII	
Działalność Filipa w Samarii 8:4-8	Filip w Samarii 8:4-8	Ewangelizacja Samarii 8:4-13	Działalność Filipa w Samarii 8:4-8	Tryumf w Samarii 8:4-8
8:9-13	Szymon czarnoksiężnik 8:9-13		8:9-13	
Apostołowie Piotr i Jan w Samarii 8:14-24	Piotr i Jan w Samarii 8:14-25	8:14-24	Piotr i Jan w Samarii 8:14-17	8:9-17 8:18-24
		8:25	8:18-25	8:25
Filip nawraca dworzanina etiopskiego 8:25-40	Filip i dworzani królowej Etiopii 8:26-40	Chrzest prozelity etiopskiego 8:26-40	Nawrócenie urzędnika królowej Kandaki 8:26-40	Filip i dostojnik 8:26-40

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 8:1a

^{1a}Szawel zaś zgadzał się na zabicie go.

8:1 „Szawel zaś zgadzał się na zabicie go” To zdanie jest zakończeniem Dz 7. Jest to peryfrastyczny czas niedokonany strony czynnej. Paweł wspominał to wydarzenie z wielkim wstydem (zob. Dz 22:20; 1 Kor 15:9; Ga 1:13.23; Flp 3:6; 1 Tm 1:13). Niektórzy odnoszą ten fragment do Dz 26:10, zakładając, że Paweł głosował za zabiciem chrześcijan w Sanhedrynie.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 8:1b-3

^{1b}Wybuchło wówczas wielkie prześladowanie w Kościele jerozolimskim. Wszyscy, z wyjątkiem Apostołów, rozproszyli się po okolicach Judei i Samarii. ²Szczepana zaś pochowali ludzie pobożni z wielkim żalem. ³A Szawel niszczył Kościół, wchodząc do domów porwał mężczyzn i kobiety, i wtrącał do więzienia.

▣ **„Wybuchło wówczas wielkie prześladowanie w Kościele jerozolimskim”** Najprawdopodobniej było ono spowodowane działaniami przywódców żydowskich (głównie saduceuszy) w reakcji na gwałtowny rozwój i wysoką pozycję wczesnego Kościoła w Jerozolimie. Był to też jednak także Boży sposób zmuszenia Kościoła do wprowadzenia w życie nakazu z Dz 1:8! Jeśli nie 1:8, to 8:1!

Łukasz nieprzypadkowo posługuje się określeniem *ekklesia* (zob. Temat specjalny w Dz 5:11) w odniesieniu do nowej grupy wierzących. Ci mężczyźni i kobiety nie uważali, że są częścią czegoś oddzielnego od Bożych obietnic ze ST, tylko ich wypełnienia! Termin ten występuje w Septuagincie jako tłumaczenie „zgromadzenia” (TM – *qahal*) Izraela (zob. Dz 7:38); teraz zostaje zastosowany do wspólnoty wierzących w Jerozolimie.

Łukasz jest bardzo przywiązany do słowa „wielki” (*meγas*). Używa go dwadzieścia pięć razy w swojej Ewangelii i dwadzieścia dziewięć razy w Dziejach Apostolskich. W Dz 8 stosuje je do:

1. Wielkiego prześladowania, Dz 8:1
2. Wielkiego żalu, Dz 8:2
3. Donośnego krzyku, Dz 8:7
4. Kogoś niezwykłego, Dz 8:9
5. Do największego, Dz 8:10
6. Wielkich cudów, Dz 8:13

▣ **„Wszyscy, z wyjątkiem Apostołów, rozproszyli się po okolicach”** To niezwykle interesujące, że prześladowanie ominęło apostołów i dotknęło właśnie hellenistycznych żydowskich chrześcijan. Najwidoczniej na tym etapie apostołowie w dalszym ciągu byli zdecydowani pozostać na łonie judaizmu. Minął już pewien czas od ich spotkania z Jezusem w Galilei (zob. Mt 28:18-20) oraz dnia Pięćdziesiątnicy, a apostołscy przywódcy zadowalali się pozostaniem w okolicy Jerozolimy i głoszeniem ewangelii tylko Żydom i prozelitom.

▣ **„rozproszyli się po okolicach Judei i Samarii”** Jest to wypełnienie Wielkiego Posłannictwa, o którym Łukasz wspomina w Dz 1:8. Od chwili, gdy Jezus wypowiedział te słowa, upłynęło już dużo czasu i najwidoczniej prześladowania były jedynym sposobem sprawienia, żeby Kościół poszedł na cały świat. Chrześcijanie nadal się z tym ociągają!

8:2 „Szczepana zaś pochowali ludzie pobożni” Określenie „ludzie pobożni” zazwyczaj odnosi się do Żydów cechujących się duchową wrażliwością (zob. Łk 2:25). Możliwe, że chodziło tu o żydowskich chrześcijan lub po prostu Żydów, którzy nie zgadzali się z tak bezprawnym potraktowaniem (tj. samosądem) i zabiciem Szczepana. *Miszna* zezwala na pochówek bluźnierców, ale bez głośnego oplakiwania przez odprawiających pogrzeb. Ci pobożni ludzie otwarcie go oplakiwali:

1. W wyrazie sprzeciwu wobec tego, co się wydarzyło
2. Powołując się na fakt, że to, co się stało, nie było formalnie usankcjonowane

8:3 „Szawel niszczył Kościół” Użyty tu czasownik zastosowany jest w formie czasu niedokonanego strony medialnej trybu orzekającego. Może to oznaczać rozpoczęcie czynności w przeszłości (zob. Współczesny Przekład, Przekład Nowego Świata) lub powtarzającą się czynność (zob. BT, GPNT, BP, BW, BWP).

Termin „niszczyć” oznaczał „rozszarpanie ciała przez zwierzę”. W Septuagincie odnosi się do zwierząt (Wj 22:13; Ps 74:13) i klęski wojennej (Jr 28:2 i 31:18). Paweł najwyraźniej zmagał się z prawdą wypowiedzi Szczepana i mógł próbować zagłuszyć swoje wątpliwości agresywnie prześladowując Kościół (zob. Dz 9:1.13.21;

22:4.19; 26:10-11; 1 Kor 15:9; Ga 1:13; Flp 3:6; 1 Tm 1:13). Zob. Temat specjalny: Kościół w Dz 5:11.

▣ „**wchodząc do domów**” Frazę tę można rozumieć dwojako:

1. Paweł dowiedział się, które domy odwiedzili apostołowie (zob. Dz 5:42)
2. Już na tak wczesnym etapie w Jerozolimie istniały Kościoły domowe, gdzie chrześcijanie regularnie się spotykali

Pierwsi chrześcijanie spotykali się:

1. Co szabat w lokalnych synagogach
2. W szczególne dni (a być może nawet przez większość dni) w świątyni
3. W niedziele w ustalonych miejscach i licznych domach

▣ „**porywał mężczyzn i kobiety**” Jest to czasownik, którego użyto także na określenie szatana zmiatającego trzecią część gwiazd z nieba w Ap 12:4. W Dziejach Apostolskich występuje kilka razy (zob. Dz 8:3; 14:19; 17:6). Szaweł był zażarty w swoich prześladowaniach (zob. Dz 26:10), o czym świadczy fraza „mężczyzn i kobiety”. Rozdzielał szczerze wierzące rodziny i wtrącał do więzienia, a niektórych nawet zabijał (zob. Dz 9:1.13.21; 22:4.19; 26:10.11; Ga 1:13.23; 1 Tm 1:13). Dlatego później nazywa siebie „najmniejszym ze świętych” (zob. 1 Kor 15:9; Ef 3:8).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 8:4-8

⁴Ci, którzy się rozproszyli, głosili w drodze słowo. ⁵Filip przybył do miasta Samarii i głosił im Chrystusa. ⁶Tłumy słuchały z uwagą i skupieniem słów Filipa, ponieważ widziały znaki, które czynił. ⁷Z wielu bowiem opętanych wychodziły z donośnym krzykiem duchy nieczyste, wielu też sparaliżowanych i chromych zostało uzdrowionych. ⁸Wielka radość zapanowała w tym mieście.

8:4 „Ci, którzy się rozproszyli, głosili w drodze słowo” Zauważmy, że nie byli to apostołowie, ponieważ oni pozostali w Jerozolimie, ale hellenistyczni żydowscy chrześcijanie, którzy rozproszyli się po całym regionie i stali się pierwszymi ewangelistami. To niesamowite, że światowa misja Kościoła nie została zapoczątkowana przez apostołów, tylko Szczepana i Filipa.

Określenie „słowo” z pewnością oznacza tu ewangelię, poszerzoną jednak o światową, nie skupioną na Żydach wizję Szczepana (Wielkie Posłannictwo, Dz 1:8; Mt 28:18-20; Łk 24:47).

8:5 „Filip” Był on jednym z „Siedmiu”, o których mowa w Dz 6:5 (zob. Dz 21:8-9). Przedstawiony jest tu w trzech ewangelizacyjnych sytuacjach: (1) w Samarii; (2) z etiopskim urzędnikiem i (3) w podróży wzdłuż wybrzeża Palestyny. Tych „Siedmiu” zależało na ewangelizacji.

▣ „**przybył do miasta Samarii**” Manuskrypty nie dają pewności czy tekst ten należy odczytywać jako „miasto Samaria” czy „jedno z miast Samarii”. Świadcstwo manuskryptów wskazuje raczej na pierwszą wersję, z rodzajnikiem określonym (zob. MSS P⁷⁴, $\aleph$, A, B), ale w tamtych czasach miasto to nie było znane jako Samaria, tylko Sebaste. W okresie rzymskim termin Samaria używany był do całego okręgu. Głównym miastem Samarii było wtedy Sychem, zwane później Neapolis i współcześnie Nablus. Istnieje też teoria, że miastem tym mogła być Gitta, ponieważ wedle tradycji było to miejsce zamieszkania Szymona Maga. Wysunął ją Justyn Męczennik, który także pochodził z tych okolic.

▣ „**i głosił im Chrystusa**” Żydzi nienawidzili Samarytan, ponieważ uważali ich za „mieszkańców” (zob. Ez 4:1-3). Wiązało się to z uprowadzeniem Izraela do niewoli asyryjskiej w 722 r. p.n.e., po którym na tereny zamieszkiwane wcześniej przez dziesięć północnych pokoleń zostali przesiedleni poganie, którzy wymieszali się z pozostałą na nich niewielką żydowską populacją (zob. 2 Krl 17:24-41).

Służba Jezusa objęła także tę grupę. Objawił On, że jest Mesjaszem, Samarytance i miejscowości, w której mieszkała (zob. J 4). Teraz Filip głosi im „Chrystusa” (rodzajnik określony). Słowo to jest greckim tłumaczeniem hebrajskiego terminu „Mesjasz” (zob. Temat specjalny w Dz 2:31). Ten starotestamentowy tytuł odnosi się do obietnicy JHWH, że pośle Tego, kto ustanowi nowe królestwo i zapoczątkuje nową erę Ducha. Służba Jezusa jest zwiastunem tego wydarzenia, a Jego ostatnie słowa wyraźnie je zarządzają (Dz 1:8).

8:6 „Tłumy słuchały z uwagą i skupieniem” Termin „skupienie”, tłumaczony w tym fragmencie także jako „jednomyślnie” lub „zgodnie”, często występuje w pismach Łukasza. Zob. komentarz do Dz 1:14.

▣ „ponieważ widziały znaki, które czynił” Chodzi o cuda potwierdzające przesłanie Filipa (zob. Dz 8:7). Te same przejawy działania Ducha towarzyszyły Jezusowi, Dwunastu, Siedemdziesięciu oraz Piotrowi i Janowi w ich zwiastowaniu.

8:7 Opętanie przez demony jest rzeczywistością w naszym świecie (zob. dwie książki Merrilla F. Ungera: (1) *Biblical Demonology* [*Demonologia Biblijna*] oraz (2) *Demons in the World Today* [*Demony w dzisiejszym świecie*]). Zob. dwa Tematy specjalne w Dz 5:16.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 8:9-13

⁹Pewien człowiek, imieniem Szymon, który dawniej zajmował się czarną magią, wprawiał w zdumienie lud Samarii i twierdził, że jest kimś niezwykłym. ¹⁰Poważali go wszyscy od najmniejszego do największego: «Ten jest wielką mocą Bożą» - mówili. ¹¹A liczyli się z nim dlatego, że już od dość długiego czasu wprawiał ich w podziw swoimi magicznymi sztukami. ¹²Lecz kiedy uwierzyli Filipowi, który nauczał o królestwie Bożym oraz o imieniu Jezusa Chrystusa, zarówno mężczyźni, jak i kobiety przyjmowali chrzest. ¹³Uwierzył również sam Szymon, a kiedy przyjął chrzest, towarzyszył wszędzie Filipowi i zdumiewał się bardzo na widok dokonywanych cudów i znaków.

8:9 „człowiek, imieniem Szymon” Nie mamy pewności co do tego, czy ten człowiek rzeczywiście uwierzył (zob. Dz 8:13.18), czy był po prostu poszukującym mocy szarlatanem. Osobiście sędzę, że werset Dz 8:24 przemawia na jego korzyść. Ilość tradycji, które rozwinęły się we wczesnym Kościele wokół jego osoby jest imponująca, ale są to wszystko spekulacje (zob. *The Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible* [*Obrazkowa encyklopedia Biblii Zondervan*], tom 5, s. 442-444).

▣

GPNT	„magię”
BP, PL	„magią”
BW	„czarnoksięstwem”
BWP	„czarami”

TEMAT SPECJALNY: MAGIA

Wydaje się, że w starożytności istniało wiele różnego typu osób i grup uprawiających różne rodzaje magii. Magia jest formą praktyki religijnej.

1. Pierwsze wzmianki o magii odnaleziono w pierwszej piśmiennej kulturze (tj. Sumer) w jej opowieściach o stworzeniu.
  - a. Jeden z głównych bogów, *Ea-Enki*, zwany jest „Panem Inkantacji”, ponieważ zabił *Apsu* za pomocą zaklęcia
  - b. Jego syn, *Marduk*, pokonuje *Tiamat* dzięki magicznym zaklęciom i znakom swojego ojca
  - c. Zob. Erica Reiner, *Surpu: A Collection of Sumerian and Akkadian Incantations* [*Zbiór zaklęć sumeryjskich i akadyjskich*]
2. Magia odgrywała bardzo ważną rolę w Egipcie. Związani byli z nią *Tot* i *Izyda*. W przeciwieństwie do #1 i #3 nie czyniono rozróżnień na dobrą i złą magię. Zazwyczaj chodziło w niej o:
  - a. uzdrowienia
  - b. interpretację snów
  - c. aktywność polityczną
  - d. przejście do krainy zmarłych
3. W Anatolii (kultura hetycka) magia przypominała #1. Istniała dobra i zła magia – dobrą popierano, a zła spotykała się z potępieniem. Poza kapłanami zajmowały się nią także starsze kobiety. Podobnie jak wszystkie ludy starożytnego Bliskiego Wschodu Hetyci uważali magię za ważną część każdej kampanii wojkowej.
4. Była także pochodząca z Medei kapłańska kasta zwana „Chaldejczykami” (zob. Dn 1:20; 2:2.10.27; 4:4; 5:11; Mt 2:1.7.16), która zajmowała się astrologią. Herodot nazywa ich „medejскими

kapłanami”. Zajmowali się przepowiadaniem i kontrolowaniem przyszłych wydarzeń na podstawie ruchów i konfiguracji bóstw astralnych (tj. planet, gwiazd, konstelacji, komet).

5. Zachowało się bardzo niewiele opowieści o magii Kanaanu (tj. ugaryckiej). Jasne jest, że *El* dysponował wielką mocą i za pomocą magii uzdrowił króla Ugarit (zob. „Poemat o Kircie”, ANET. 148b)
6. Większość zajmujących się magią grup składała się z osób, które twierdziły, że są w stanie manipulować przyrodzonymi lub nadprzyrodzonymi siłami przyrody (zob. Rdz 41:8.24; Wj 7:11.22; 8:7.19; 9:11). Często te siły (lub bóstwa) postrzegane były jako pozostające w konflikcie z ludzkością. Stając po stronie jednej z sił osoba wtajemniczona była w stanie kontrolować je dla własnej korzyści (zob. magiczne papirusy z III i IV w. n.e.). Ludzie ci zajmowali się:
  - a. przepowiadaniem przyszłych wydarzeń
  - b. kontrolowaniem przyszłych wydarzeń
  - c. interpretacją przyszłych wydarzeń i snów
  - d. przeklinaniem lub ochroną jednostek, miast, narodów, armii itp.
7. Magowie, jak ten z Dz 8:9.11, twierdzili, że są w stanie manipulować bezosobowymi siłami przyrody lub osobowymi (demonicznymi) mocami, aby pełniły ich wolę. Często wiązało się to z magicznymi obrzędami i zaklęciami. „Prawdziwi” magowie często atakowali innych czarowników, którzy nie wykonywali obrzędów i liturgii prawidłowo. Byli oni nazywani szarlatanami i oszustami (zob. Dz 13:6.8; 19:13).
8. Moc ewangelii uwidacznia się w służbie Pawła w Efezie, gdzie byli magowie nawrócili się na wiarę w Chrystusa i publicznie spalili swoje drogocenne magiczne księgi (tj. uczące jak właściwie odprawiać zaklęcia, obrzędy i liturgie, zob. Dz 19:19), zamiast je sprzedać.
9. Zalecana dalsza lektura:
  - a. Susan Garrett, *The Demise of the Devil [Koniec diabła]*, Fortress Press, 1989
  - b. Merrill Unger, *Biblical Demonology [Demonologia biblijna]*, Scripture Press, 1967
  - c. Hendrik Berkhof, *Christ and the Powers [Chrystus a moce]*, Herald Press, 1977
  - d. Waller Wink, *Naming the Powers [Czym są Moce]*, Fortress Press, 1984
  - e. Clinton Arnold, *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare [Trzy kluczowe pytania na temat walki duchowej]*, Baker, 1997
10. Wszystkie te magiczne, okultystyczne praktyki są dla JHWH obrzydliwością, zabronioną Jego ludowi (zob. komentarz do Pwt 18:10-14 online [obecnie w języku angielskim – przyp. tłum.]).

8:10 „Ten jest wielką mocą Bożą” Był to tytuł najwyższego boga grecko-rzymskiego Panteonu (tj. Zeusa). Dosłowne brzmienie tej frazy w języku aramejskim to „To jest moc boga, który nazywany jest wielkim”. Człowiekowi temu udało się zupełnie zwieść mieszkańców. Być może oszukiwał też sam siebie (zob. Dz 8:9.13).

8:12 „uwierzyli” Zob. Temat specjalny: Wierzyć, wiara, zaufanie w Dz 3:16 oraz Wierzyć (ST) w Dz 6:5.

GPNT	„głoszącemu dobrą nowinę”
BP	„głosił dobrą nowinę”
BW	„zwiastował dobrą nowinę”
BWP	„głoszona przez Filipa nauka”
PL	„głosił im dobrą nowinę”

Jest to grecki termin *euangelizō*, składający się ze słów „dobry” (*eu*) oraz „wiadomość”, „nowina” lub „przesłanie” (*angelizō*). Pochodzą od niego polskie słowa ewangelia, ewangelizować i ewangelizacja. Filip przedstawił tym Samarytanom historię Jezusa, a ci odpowiedzieli na nią zbawczą wiarą.

▣ „o królestwie Bożym” Zob. dwa rozwijające to zagadnienie Tematy specjalne w Dz 1:3.

▣ „imieniu Jezusa Chrystusa” Zob. Temat specjalny w Dz 2:21.

▣ „przyjmowali chrzest” Zob. Temat specjalny w Dz 2:38.

▣ „zarówno mężczyźni, jak i kobiety” Kontekst pozwala na dwa znaczenia tego sformułowania:

1. Paweł przesładował „mężczyzn i kobiety” (zob. Dz 8:3), ale ewangelia zbawiała „mężczyzn i kobiety”
2. W judaizmie tylko mężczyźni uczestniczyli w obrzędzie inicjacyjnym obrzezania, ale teraz, usłyszawszy przesłanie ewangelii, obie płcie brały udział w inicjacyjnym obrzędzie chrztu.

8:13 „Uwierzył również sam Szymon” Większość ewangelicznych chrześcijan używa terminu „uwierzyć” (zob. Temat specjalny w Dz 3:16) w bardzo ściśle określonym znaczeniu, ale NT zawiera fragmenty (np. J 8:31), w których odnosi się ono do czegoś mniej niż nawrócenie (zob. J 8:59). Początkowa wiara nie jest jedynym kryterium (zob. Mt 13:1-9.10-23; 24:13). Trwanie w wierze i posłuszeństwie świadczą też o prawdziwej relacji z Chrystusem.

TEMAT SPECJALNY: WYTRWAŁOŚĆ

Biblijne doktryny odnoszące się do życia chrześcijańskiego są trudne do wyjaśnienia, ponieważ przedstawiane są w typowo wschodnich, dialektycznych parach (zob. Temat specjalny: Wschodnia literatura [biblijne paradoksy]). Pary te wydają się sprzeczne, ale oba ich bieguny są biblijne. Zachodni chrześcijanie mają tendencję do wybierania jednej z prawd i ignorowania lub umniejszania znaczenia przeciwnej. Oto kilka przykładów:

1. Czy zbawienie jest początkową decyzją zaufania Chrystusowi, czy dożywotnim zaangażowaniem w uczniostwo?
2. Czy zbawienie jest wybraniem przez łaskę suwerennego Boga, czy cechująca się wiarą i nawróceniem ludzkości reakcja na Bożą ofertę?
3. Czy jeśli przyjęło się zbawienie, to nie da się już go utracić, czy wymaga ono ciągłych starań?

Kwestia wytrwałości była sporna od początku historii Kościoła. Problem zaczyna się od pozornie sprzecznych fragmentów NT:

1. Teksty o pewności zbawienia
  - a. wypowiedzi Jezusa w Ewangelii Jana (J 6:37; 10:28-29)
  - b. wypowiedzi Pawła (Rz 8:35-39; Ef 1:13; 2:5.8-9; Flp 1:6; 2:13; 2 Tes 3:3; 2 Tm 1:12; 4:18)
  - c. wypowiedzi Piotra (1 P 1:4-5)
2. Teksty o potrzebie wytrwałości
  - a. wypowiedzi Jezusa w Ewangeliach synoptycznych (Mt 10:22; Mt 13:1-9. 13:24-30; 24:13; Mk 13:13)
  - b. wypowiedzi Jezusa w Ewangelii Jana (J 8:31; 15:4-10)
  - c. wypowiedzi Pawła (Rz 11:22; 1 Kor 15:2; 2 Kor 13:5; Ga 1:6; 3:4; 5:4; 6:9; Flp 2:12; 3:18-20; Kol 1:23; 2 Tm 3:2)
  - d. wypowiedzi autora Listu do Hebrajczyków (Hbr 2:1; 3:6.14; 4:14; 6:11)
  - e. wypowiedzi Jana (1 J 2:6; 2 J 1:9; Ap 2:7.17.26; 3:5.12.21; 21:7)

Biblijne zbawienie wypływa z miłości, miłosierdzia i łaski suwerennego, Trójjedynego Boga. Żaden człowiek nie może być zbawiony bez inicjatywy Ducha (zob. J 6:44.65). Bóg przychodzi pierwszy i wyznacza bieg wydarzeń, wymaga jednak, aby ludzie odpowiedzieli wiarą i nawróceniem – zarówno początkowo, jak i w sposób ciągły. Bóg współpracuje z ludzkością w relacji przymierza, z którego wynikają zarówno przywileje, jak i obowiązki!

Zbawienie oferowane jest wszystkim ludziom. Śmierć Jezusa rozwiązała problem grzechu upadłej ludzkości. Bóg zapewnił sposób i chce, żeby wszyscy stworzeni na Jego obraz odpowiedzieli na Jego miłość

i zaopatrzenie, które zapewnił im w Jezusie.

Jeśli chcesz przeczytać coś więcej na ten temat, zobacz:

1. Dale Moody, *The Word of Truth* [*Słowo prawdy*], Eerdmans, 1981 (s. 348-365)
2. Howard Marshall, *Kept by the Power of God* [*Strzeżeni mocą Bożą*], Bethany Fellowship, 1969
3. Robert Shank, *Life in the Son* [*Życie w Synu*], Westcott, 1961

Biblia odnosi się w tej kwestii do dwóch różnych problemów: (1) traktowania pewności zbawienia jako przyzwolenia na bezowocne i samolubne życie oraz (2) zachęty dla tych, którzy zmagają się z grzechem w służbie i życiu osobistym. Problem polega na tym, że pewne grupy opacznie rozumieją jej przesłanie i budują systemy teologiczne na okrojonych fragmentach z Pisma Świętego. Niektórzy chrześcijanie rozpaczliwie potrzebują przesłania pewności zbawienia, podczas gdy innym potrzebne są surowe ostrzeżenia o wytrwałości. A Ty do której grupy należysz?

Z historii znamy spory teologiczne pomiędzy Augustynem a Pelagiuszem oraz Kalwinem a Arminiuszem (semipelagianami). Dotyczą one zbawienia: jeśli ktoś naprawdę jest zbawiony, czy musi wykazywać wytrwałość w wierze i wydawać owoc?

Kalwiniści przytaczają na swoje poparcie te teksty biblijne, które potwierdzają Bożą suwerenność i moc zachowania człowieka (J 10:27-30; Rz 8:31-39; 1 J 5:13,18; 1 P 1:3-5) i FORMY CZASOWNIKÓW takie jak IMIESŁÓW CZASU DOKONANEGO STRONY BIERNEJ w Ef 2:5-8.

Arminianie przytaczają na swoje poparcie te teksty biblijne, które ostrzegają wierzących, aby „wytrwali do końca”, „trwali”, „nie ustawali” (Mt 10:22; 24:9-13; Mk 13:13; J 15:4-6; 1 Kor 15:2; Ga 6:9; Ap 2:7.11.17.26; 3:5.12.21; 21:7). Osobiście nie sądzę, żeby miały tu zastosowanie fragmenty Hbr 6 i 10, ale wielu arminian posługuje się nimi jako ostrzeżeniami przed apostazją. Przypowieść o siewcy w Mt 13 i Mk 4 dotyczy kwestii pozornej wiary – podobnie jak J 8:31-59. Tak, jak kalwiniści cytują CZASOWNIKI w formie IMIESŁÓW CZASU DOKONANEGO STRONY BIERNEJ, arminianie cytują fragmenty w CZASIE TERAŹNIEJSZYM, takie jak 1 Kor 1:18; 15:2; 2 Kor 2:15.

Jest to doskonały przykład tego, w jaki sposób systemy teologiczne korzystają z błędnej metody interpretacji zwanej dowodzeniem wersetami. Zazwyczaj używa ona jakiejś zasady przewodniej lub głównego tekstu do zbudowania ram teologicznych, przez które postrzega się wszystkie inne teksty. Należy zachować ostrożność, jeżeli chodzi o ramy pochodzące z jakiegokolwiek źródła. Wywodzą się one z zachodniej logiki, a nie z objawienia. Biblia jest wschodnią księgą. Przedstawia prawdę w pełnych napięcia, pozornie paradoksalnych parach. Chrześcijanie mają przyjmować wszystkie jej części i żyć ze związanym z tym napięciem. NT zawiera zarówno fragmenty o pewności zbawienia wierzących, jak i te wymagające ciągłej wiary i pobożności. Chrześcijaństwo to początkowa reakcja nawrócenia i wiary, za którą idzie ciągła reakcja nawrócenia i wiary. Zbawienie nie jest produktem (biletem do nieba ani polisą ubezpieczeniową od ognia), tylko relacją. Jest decyzją i uczniostwem. NT opisuje je we wszystkich CZASACH:

- AORYST (dokonane działanie), Dz 15:11; Rz 8:24; 2 Tm 1:9; Tt 3:5
- CZAS DOKONANY (dokonane działanie z trwającymi rezultatami), Ef 2:5.8
- CZAS TERAŹNIEJSZY (trwające działanie), 1 Kor 1:18; 15:2; 2 Kor 2:15
- CZAS PRZYSZŁY (wydarzenia przyszłe lub pewne), Rz 5:8,10; 10:9; 1 Kor 3:15; Flp 1:28; 1 Tes 5:8-9; Hbr 1:14; 9:28

▣ „towarzyszył wszędzie Filipowi” Jest to peryfrastyczny czas niedokonany. Zwróćmy uwagę na kolejność wydarzeń:

1. Usłyszał, Dz 8:6-7.12
2. Zobaczył, Dz 8:6-7.13
3. Uwierzył, Dz 8:13
4. Został ochrzczony, Dz 8:1

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 8:14-24

¹⁴Kiedy Apostołowie w Jerozolimie dowiedzieli się, że Samaria przyjęła słowo Boże, wysłali do niej Piotra i Jana, ¹⁵którzy przyszli i modlili się za nich, aby mogli otrzymać Ducha Świętego. ¹⁶Bo na żadnego z nich jeszcze nie zstąpił. Byli jedynie ochrzczeni w imię Pana Jezusa. ¹⁷Wtedy więc wkładali [Apostołowie] na nich ręce, a oni otrzymywali Ducha Świętego. ¹⁸Kiedy Szymon ujrział, że Apostołowie przez wkładanie rąk udzielali Ducha Świętego, przyniósł im pieniądze. ¹⁹«Dajcie i mnie tę władzę - powiedział - aby każdy, na kogo włożę ręce, otrzymał Ducha Świętego». ²⁰«Niech pieniądze twoje przepadną razem z tobą - odpowiedział mu Piotr - gdyż sądziłeś, że dar Boży można nabyć za pieniądze. ²¹Nie masz żadnego udziału w tym dziele, bo serce twoje nie jest prawe wobec Boga. ²²Odwróć się więc od swego grzechu i proś Pana, a może ci odpuści twój zamiar. ²³Bo widzę, że jesteś żółcią gorzką i wiązką nieprawości». ²⁴A Szymon odpowiedział: «Módlcie się za mną do Pana, aby nie spotkało mnie nic z tego, coście powiedzieli».

8:14 „Kiedy Apostołowie w Jerozolimie dowiedzieli się, że Samaria przyjęła słowo Boże, wysłali do niej Piotra i Jana” Za życia Jezusa uczniowie nie mieli prowadzić służby wśród Samarytan (zob. Mt 10:5). Wydaje się, że apostołowie chcieli oficjalnie usankcjonować to radykalne i niezwykle poruszenie Ducha wśród tej tradycyjnie znieawidzonej grupy rasowej. Obszar ten został wyraźnie wymieniony w Dz 1:8. Filip szybciej niż Dwunastu zrozumiał, że Jezus miał na myśli ogólnoswiatową ewangelizację.

Zwróćmy uwagę na to, że zawierzenie Jezusowi jest paralelne do „przyjęcia Słowa Bożego”. Słowo Boże może mieć kilka znaczeń:

1. Sumę Bożego objawienia ludziom
2. Spisane Boże objawienie ludziom (tj. Pismo Święte)
3. Syna Bożego (tj. Słowo, zob. J 1:1), który jest ostatecznym objawieniem Boga (zob. Hbr 1:3)

Zauważmy, że Piotr i Jan zostali wysłani. Piotr był uznanym przywódcą grupy apostołów, a Jan tym, który wcześniej chciał sprowadzić na Samarytan ogień z nieba (zob. Łk 9:54).

8:15 „którzy przyszli i modlili się za nich, aby mogli otrzymać Ducha Świętego” Budowanie teologii zbawienia na podstawie Dziejów Apostolskich wiąże się z olbrzymimi problemami, ponieważ kolejność wydarzeń i same wydarzenia towarzyszące zbawieniu w opisywanych sytuacjach się różnią. W tym fragmencie Duch Święty oznacza potwierdzenie, takie jak w dzień Pięćdziesiątnicy, że Bóg przyjął i zbawił tych Samarytan. Od samego początku nie mogli oni w ogóle dostąpić zbawienia (tj. „otrzymać” to czas dokonany strony medialnej trybu orzekającego) bez działania Ducha Świętego (zob. Rz 8:9).

Myślę, że doświadczenie zesłania Ducha Świętego było wzorcem powtarzanym przez Boga w różnych grupach rasowych i geograficznych dla ukazania i potwierdzenia wobec Kościoła wierzących Żydów, że sam Bóg w pełni przyjął do niego nowe grono ludzi. Objawienie (tj. zesłanie) Ducha w Dz jest więc teologicznie odmienne od języków opisywanych w 1 Liście do Koryntian.

Nie można posługiwać się tym tekstem do tego, aby wymagać doświadczenia podobnego do tego, co przeżywali Koryntianie jako potwierdzenia zbawienia (zob. 1 Kor 12:29-30, gdzie zawarta jest seria pytań przewidujących odpowiedź przeczącą). Łukasz opisuje to, co się stało, a nie co powinno się dziać za każdym razem.

8:16-17 Różni się to od kolejności wydarzeń opisanych w Dz 2:38. Rozbieżność ta wynika ze specyficznego działania Ducha Świętego: (1) w Dz 2:38 w odniesieniu do zbawienia oraz (2) w Dz 8:16 w związku z doświadczeniem podobnym do tego, co stało się w dzień Pięćdziesiątnicy. Samarytanie doświadczyli takiego samego zesłania Ducha Świętego, co w Dz 2. Nie miało ono służyć tylko im, ale przede wszystkim społeczności Żydowskich chrześcijan. Wydarzenie to pokazało im, że Bóg w pełni przyjął Samarytan! Nie ma to potwierdzać dwustopniowego doświadczenia zbawienia.

Zwróćmy uwagę na to, że to Piotr i Jan zauważyli brak fizycznego objawienia Ducha, którego doświadczyli w Dzień Pięćdziesiątnicy. Nie oznacza to, że znaki i cuda towarzyszące zwiastowaniu Filipa nie były prawdziwymi przejawami działania Ducha (zob. Dz 8:13). Piotr i Jan chcieli samarytańskiej Pięćdziesiątnicy! Jest to bardzo ważne, ponieważ kiedy Korneliusz doświadcza tego samego (tj. Dz 10), Piotr wie, że Bóg w pełni przyjął rzymskiego żołnierza i jego rodzinę. Ewangelia jest dla wszystkich. Jest to wielka prawda, którą to wydarzenie ukazuje w Dziejach Apostolskich!

8:16 Można to nazwać samarytańską Pięćdziesiątnicą.

8:17 Nie można traktować tego jako wersetu dowodzącego konieczności nakładania rąk. Ta procedura, zastosowana w tym celu, nie pojawia się już później w Dziejach Apostolskich. Jest ona wyrazem mocy i autorytetu apostołów. Zob. Temat specjalny: Nakładanie rąk w Dz 6:6.

8:20 Teologicznym zagadnieniem jest tu soteriologiczna sytuacja Szymona. Czy był zbawiony? Słowa Piotra można potraktować jako przekleństwo lub ostrzeżenie. Wszyscy nowi wierzący mają niepełne lub błędne przekonania o ewangelii, ale czy w przypadku Szymona występuje tu dodatkowy element egotyzmu? Czy ludzie mogą być zbawieni i nadal mieć w życiu sprzeczne priorytety?

▣ „**dar Boży**” Tutaj Duch oznacza ogół Bożego działania na rzecz grzesznej, buntowniczej ludzkości (zob. Iz 55:1-2; Jr 31:31-34; Ez 36:22-38; Łk 11:13; Dz 2:38).

8:21 „Nie masz cząstki ani udziału w tym poselstwie” [PL] Pierwsze określenie, „cząstka” (tj. *meris*) oznacza wspólną część. Tu oraz w 2 Kor 6:15 jego wydźwięk jest negatywny. Drugie słowo, „udział” (tj. *klēros*) to starotestamentowe określenie „los”, za pomocą którego rozróżniało się Bożą wolę (tj. *urim* i *tummim*). Podział Ziemi Obiecanej pomiędzy poszczególne pokolenia odbył się poprzez rzucanie losów (zob. Joz 12-19) i dlatego terminu tego używa się w znaczeniu dziedzictwa. W języku polskim pochodzi od niego słowo „kler”, ale w NT odnosi się ono do wszystkich wierzących.

▣ „**serce twoje nie jest prawe wobec Boga**” Może to być nawiązanie do Ps 78:37. Terminy „prawy” i „sprawiedliwy” (zob. Temat specjalny w Dz 3:14) i ich różne formy pochodzą od określenia oznaczającego trzcinę rzeczną rosnącą w Mezopotamii. Była prosta i miała długość od ok. 4,5 do 6 m. Bóg posłużył się tym słowem, stosowanym w budownictwie (ocena poziomej równości ścian) dla opisanego swojej postawy etycznej. Bóg jest normą, linijką, prostą linią, według której sądzeni są wszyscy ludzie. Wszyscy odstajemy od Jego wzoru (zob. Rz 3:9-18.23).

8:22 „Odwróć się” Jest to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego, wyrażający ponaglenie. Zob. komentarz i Temat specjalny w Dz 2:38.

▣ „**proś**” Jest to aoryst strony biernej (deponens) trybu rozkazującego. Modlitwa do Boga świadczy o osobistej relacji, podobnie jak przekonanie o grzechu, prowadzące do nawrócenia, świadczy o zamieszkującym w nas Duchu.

▣ „**może**” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, którego prawdziwość zakładana jest z perspektywy autora lub dla jego celów literackich. W tym zdaniu wyraża warunkowość zależną od gotowości Szymona do nawrócenia i modlitwy o przebaczenie. Jego sposób myślenia i czyny poważnie odbiegają od chrześcijańskiej normy.

▣ „**twój zamiar**” Grzech zaczyna się w myślach. Rabini twierdzą, że umysł jest jak zaorany ogród gotowy na przyjęcie nasion. To, co wpuszczamy do niego przez nasze oczy i uszy, zakorzenia się w nim. Jeśli karmimy te myśli, przeradzają się w czyny. Dlatego NT nakazuje nam „przepasać biodra naszego umysłu” (zob. 1 P 1:13) i „odnawiać swój umysł” (zob. Rz 12:2; Ef 4:23).

8:23

GPNT	„ żółci gorzkości* ” * O truciźnie zła
BP	„ jadu ”
BW, PL	„ gorzkiej żółci ”
BWP	„ gorzkiej nieprawości ”

Słowa „**żółć**” (*cholē*) i „**gorycz**” (*pikros*) odnoszą się do ducha przepelnionego goryczą, co zazwyczaj wiąże się z gniewem i odstępstwem (zob. Pwt 29:18; 32:28-33; Hbr 12:15). Paweł kilka razy wymienia „**gorycz**” wśród postaw, których należy unikać (zob. Rz 3:14; Ef 4:31).

▣

GPNT	„ związaniu niesprawiedliwości ”
BP	„ uwikłany w nieprawości ”
BW	„ w więzach nieprawości ”
BWP	„ cały pozostajesz w grzechach ”
PL	„ zniewolony przez nieprawość ”

Może to być nawiązanie do działania Mesjasza (zob. Iz 58:6). Jezus mógł uwolnić Szymona z tej zgubnej niewoli dążenia do posiadania mocy. Uwolnił go już od kary za jego grzech. Grzech ma dwa aspekty: (1) śmierć – zarówno fizyczną, jak i duchową, oraz (2) kwestię tego, kto kontroluje życie grzesznika (może wpływać zarówno na zbawionych, jak i zgubionych, zob. 1 Kor 3:1-3). Grzech musi zostać rozliczony, zarówno w czasie, jak i wieczności. Trzeba coś zrobić z karą za grzech i jego mocą, ale tylko Chrystus i Duch są w stanie rozwiązać ten problem. My jako wierzący musimy Im na to pozwolić!

8:24 „Módlcie się za mną do Pana” Jest to aoryst strony biernej trybu rozkazującego (liczby mnogiej, co może oznaczać, że zwrócił się do całego zespołu misyjnego). Szymon powtarza słowa Piotra z Dz 8:22. Jest nimi przerażony. Myślę, że Szymon był wierzącym – nowym i niedojrzałym „niemowlęciem”.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 8:25

²⁵Kiedy dali świadectwo i opowiedzieli słowo Pana, udali się w drogę powrotną do Jerozolimy i głosili Ewangelię w wielu wioskach samarytańskich.

8:25 „dali świadectwo” Zob. komentarz do Dz 2:40.

▣ „głosili Ewangelię w wielu wioskach samarytańskich” Świadczy to o diametralnej zmianie postawy apostołów wobec Samarytan. Wydaje się, że „słowo Pana” i „Ewangelia” są synonimami.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 8:26-40

²⁶Wstań i idź około południa na drogę, która prowadzi z Jerozolimy do Gazy: jest ona pusta» - powiedział anioł Pański do Filipa. ²⁷A on poszedł. Właśnie wtedy przybył do Jerozolimy oddać pokłon Bogu Etiop, dworski urzędnik królowej etiopskiej, Kandaki, zarządzający całym jej skarbcem, ²⁸i wracał, czytając w swoim wozie proroka Izajasza. ²⁹«Podejdz i przyłącz się do tego wozu!» - powiedział Duch do Filipa. ³⁰Gdy Filip podbiegł, usłyszał, że tamten czyta proroka Izajasza: «Czy rozumiesz, co czytasz?» - zapytał. ³¹A tamten odpowiedział: «Jakżeż mogę [rozumieć], jeśli mi nikt nie wyjaśni?» I zaprosił Filipa, aby wsiadł i spoczął przy nim. ³²A czytał ten urywek Pisma: Prowadzą Go jak owcę na rzeź, i jak baranek, który milczy, gdy go strzygą, tak On nie otwiera ust swoich. ³³W Jego uniżeniu odmówiono Mu słusności. Któż zdoła opisać ród Jego? Bo Jego życie zabiorą z ziemi. ³⁴«Proszę cię, o kim to Prorok mówi, o sobie czy o kimś innym?» - zapytał Filipa dworzanin. ³⁵A Filip wychodząc z tego [tekstu] Pisma opowiedział mu Dobrą Nowinę o Jezusie. ³⁶W czasie podróży przybyli nad jakąś wodę: «Oto woda - powiedział dworzanin - cóż przeszkadza, abym został ochrzczone?» [³⁷Odpowiedział Filip: «Można, jeżeli wierzysz z całego serca». Odparł mu: «Wierzę, że Jezus Chrystus jest Synem Bożym».] ³⁸I kazał zatrzymać wóz, i obaj, Filip i dworzanin, zeszli do wody. I ochrzcił go. ³⁹A kiedy wyszli z wody, Duch Pański porwał Filipa i dworzanin już nigdy go nie widział. Jechał zaś z radością swoją drogą. ⁴⁰A Filip znalazł się w Azocie i głosił Ewangelię od miasta do miasta, aż dotarł do Cezarei.

8:26 „powiedział anioł Pański do Filipa” Tutaj „anioł Pański” i „Duch Święty” wydają się synonimami (zob. Dz 8:29). Jest to częste w Dziejach Apostolskich. Zob. komentarz do Dz 5:19.

▣ „Wstań i idź na południe” [PL] Oba czasowniki występują tu w formie trybu rozkazującego. Najprawdopodobniej chodziło tu o jedną z dwóch dróg do Egiptu. Ponieważ nakaz ten jest tak szczegółowy, być może był on fizycznie słyszalny. W oczywisty sposób jest to przygotowane przez Boga ewangelizacyjne spotkanie (podobnie jak Pawła).

- ▣
GPNT	„ta* jest pusta” *Odnosi się do „drogi”.
BP	„będzie ona pusta”
BW, PL	„Jest to droga pustynna”
BWP	„drogą (...) przez pustkowie”

Jeśli jest to komentarz Łukasza, to czy Łukasz uściśla relację świadka, czy to świadek (najprawdopodobniej Filip, zob. Dz 21:8) uściśla swoją relację? Nie da się udzielić rozstrzygającej odpowiedzi na te pytania. Natchnienie obejmuje całokształt Biblii, niezależnie od tego, ile osób brało udział w jej powstaniu.

8:27 „dworski urzędnik” Termin „urzędnik” to dosłownie „eunuch”. Nie wiemy jednak, czy był on rzeczywiście kastratem, czy po prostu dworskim urzędnikiem (znaczenie pochodne). W ST Potifar nazwany jest eunuchem, a jest żonaty (zob. Rdz 39:1). W ST Pwt 23:2 zabrania włączania eunuchów do społeczności żydowskiej; zakaz ten zostaje jednak zniesiony w Iz 56:3-5. Jasno ukazuje to, że nastąpiła nowa era Ducha. Nie wiemy, czy był to prozelita, czy po prostu bogobożny człowiek. Opisująca go fraza wskazuje na to, że był

wysokim urzędnikiem państwowym.

▣ „**królowej etiopskiej, Kandaki**” „Kandaka” to tytuł, podobnie jak „faraon” czy „cesarz”. Powodem, dla którego jest tu wymieniona królowa, jest to, że król Etiopii uważany był za boga i nie zniżał się do zajmowania się sprawami administracyjnymi czy politycznymi.

8:28 „czytając w swoim wozie proroka Izajasza” Ten człowiek najwidoczniej kupił kosztowny skórzany zwój Księgi Izajasza. Najprawdopodobniej jego długość dochodziła do 9 metrów (tj. taki był wymiar zwoju tej księgi znalezionej w Qumran). Kierowany Duchem Świętym rozwinął go na mesjańskim fragmencie Iz 53:7-8 i właśnie go odczytywał.

8:29 „«Podejź i przyłącz się do tego wozu!» - powiedział Duch do Filipa” Jest to aoryst strony biernej trybu rozkazującego. Słowo to oznacza dosłownie „przykleić się”. Duch daje Filipowi bardzo konkretne wskazówki.

8:30 „Gdy Filip podbiegł, usłyszał, że tamten czyta proroka Izajasza” Starożytni czytali na głos – nawet jeśli byli sami.

▣ „**Czy rozumiesz, co czytasz?**” Cóż za świetne pytanie! Można czytać Biblii i nie widzieć w niej wyraźnego zamysłu. Duch przyprawdza Filipa na umówione przez Boga spotkanie, które:

1. Ukaże nadejście nowej ery
2. Będzie pełnym mocy świadectwem dla kolejnej grupy ludzi

8:31 W książce *Word Pictures in the New Testament [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie]* A. T. Robertson komentuje ten werset następująco: „Jest to mieszane zdanie warunkowe – występująca najpierw konkluzja zalicza się do czwartej klasy (...) z 'an' i trybem życzącym (optativem), ale warunek (...) należy do klasy pierwszej (...), co jest dość częstym zjawiskiem w grece koine” (s. 110). Warunek klasy pierwszej, jak w Łk 19:40, łączy się z *ean* zamiast *ei*. Warunek rządony jest przez tryb, a nie konstrukcję (zob. Łk 19:40).

8:32-33 Cytat ten pochodzi z mesjańskiego fragmentu Iz 53:7-9 w tłumaczeniu Septuaginty. Dziwi mnie, że w tym kontekście ST nacisk pada na te wersety, a nie inne mesjańskie fragmenty. Filip jednak wychodząc od właśnie odczytanego urywka objaśnia cały fragment w świetle życia, służby, śmierci i zmartwychwstania Jezusa z Nazaretu. To starotestamentowe proroctwo zostało wypełnione i teraz przebaczenie w Chrystusie dostępne jest dla wszystkich!

8:35 „Filip otworzył swoje usta” [PL] Ukazuje to centralne znaczenie fragmentu ST mówiącego o „Cierpiącym Słudze” dla zwiastowania ewangelii. Wierzę, że sam Jezus ukazał wczesnemu Kościołowi, jak te starożytne proroctwa odnoszą się do Niego (zob. Łk 24:27).

8:36 „Oto woda - powiedział dworzanin - cóż przeszkadza, abym został ochrzczony?” W swoim zwiastowaniu ewangelii Filip wspomina o chrzcie (zob. Mt 3; 28:19; Dz 2:38; Rz 6:1-11; Kol 2:12)! Zob. Temat specjalny w Dz 2:38. Zauważmy, że nie potrzebował pozwolenia od apostołów w Jerozolimie, aby ochrzcić nowo nawróconego człowieka. Chrzest nie jest kwestią wyznaniową, tylko sprawą Królestwa. Musimy uważać na nasze wyznaniowe tradycje, które w naszych czasach powodują tak duży zamęt w kwestii biblijnych zaleceń dotyczących chrztu. Czy eunuch martwił się, czy zostanie przyjęty?

1. Względę rasowe
2. Względę fizyczne
3. Względę socjoekonomiczne
4. Względę katechizacyjne

W Chrystusie wszystkie przeszkody zostały zniesione (zob. Ef 2:11-3:13). Każdy, kto chce, może przyjść do Boga (zob. J 1:12; 3:16; Rz 10:9-13)!

8:37 Wersetu tego, zawierającego wyznanie wiary urzędnika, brakuje w spisanych na papirusach starożytnych greckich manuskryptach P⁴⁵ (papirusy Chestera Beatty’ego), P⁷⁴ (papirusy Bodmera). Nie ma ich też w pisanych uncjał starożytnych greckich manuskryptach $\aleph$, A, B ani C. Nie występuje także w niektórych starożytnych tłumaczeniach: Wulgacie, wersji syryjskiej, koptyjskiej oraz etiopskiej. Pierwotna wersja Dziejów Apostolskich nie zawierała wersetu 37. UBS⁴ nadaje jego pominięciu notę „A” (pewne). Wydanie czwarte Biblii Tysiąclecia umieszcza ten werset w przypisie z objaśnieniem.

8:38-39 „zeszli do wody (...) wyszli z wody” Nie jest to werset dowodzący chrztu przez zanurzenie. Kontekst wskazuje na to, że weszli do wody, nie precyzuje jednak, w jaki sposób dokonano chrztu. Warto uważać na swoje wstępne założenia i uprzedzenia!

8:39 „Duch Pański porwał Filipa” Nie ma pewności co do tego, czy jest to cudowne wydarzenie, jak porwanie Eliasza (zob. 1 Krl 18:12; 2 Krl 2:16) czy Ezechiela (zob. Ez 3:14; 8:3), czy po prostu informacja o jego natychmiastowym odejściu. Duch Święty był bezpośrednio zaangażowany w to nawrócenie. Zwróćmy także uwagę na to, że nie było tu dalszego szczegółowego nauczania ani katechizacji, ale nowo nawrócony miał zwój Izajasza i Ducha Świętego, który w nim zamieszkał.

▣ **„Jechał zaś z radością swoją drogą”** Dobrej nowinie zawsze towarzyszy radość (zob. Dz 8:8). Ireneusz z Lyonu wspomina o tradycji, zgodnie z którą ten urzędnik stał się misjonarzem, który zaniósł ewangelię swojemu ludowi. Sam Duch musiał poprowadzić go dalej w procesie stawania się uczniem!

8:40 Filip po drodze do swojego domu w Cezarei Nadmorskiej kontynuował (czas niedokonany strony medialnej trybu orzekającego) swoją służbę ewangelizacyjną w filistyńskim mieście Aszdodzie (tj. Azocie). W oczywisty sposób świadczy to o tym, że Filip rozumiał, że nawrócenie Samarytan i Etiopczyka oznacza, że ewangelia skierowana jest do całego świata. Nawet do Filistynów!

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Bóg pozwolił, by wczesny Kościół dotknęły prześladowania?
2. Dlaczego ewangelia była z taką mocą głoszona Samarytanom?
3. Czy Szymon był prawdziwym wierzącym?
4. Dlaczego Samarytanie nie otrzymali Ducha Świętego, kiedy uwierzyli?
5. Jaki typ osoby reprezentuje eunuch (urzędnik)?
6. Dlaczego nie wszystkie Biblie zawierają werset 37?

ROZDZIAŁ 9 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Nawrócenie Szawła	Nawrócenie Saula	Nawrócenie Szawła	Nawrócenie Szawła	Nawrócenie Saula
9:1-6	9:1-9	9:1-9	9:1-9	9:1-9
9:7-9				
9:10-16	Saul w Damaszku	9:10-19a	Szawel w Damaszku	9:10-19a
			9:10-20a	
9:17-19				
Pierwsze kroki nawróconego Szawła	9:10-25	Nauczanie Szawła w Damaszku	9:20b-22	
		9:19b-22	Ucieczka Szawła z Damaszku	9:19b-25
		9:23-25		
9:20-31	Saul w Jerozolimie i Tarsie	Paweł w Jerozolimie	9:23-30	
		9:26-30		
	9:26-31	Piotr uzdrawia paralityka w Lyddzie		9:26-31
Cuda św. Piotra	Piotr uzdrawia Eneasza	9:31	9:31	
			Piotr w Lyddzie	Piotr w Judei
9:32-35	9:32-35	9:32-35	9:32-35	9:32-35
	Wskrzeszenie Tabity	Piotr wskrzesza mieszkanekę Joppy	Piotr w Jafie	
9:36-43	9:36-43	9:36-43	9:36-43	9:36-43

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPÓSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

- A. Następuje tu przesunięcie akcentów:
- Z apostoła Piotra na apostoła Pawła
  - Z Palestyny na świat śródziemnomorski
  - Z Żydów na pogan
- B. Nawrócenie Pawła jest tak doniosłym momentem w historii Kościoła, że Dzieje Apostolskie opisują je trzykrotnie:
- Relacja Łukasza, Dz 9:1-30
  - Relacja Pawła przed tłumem w Jerozolimie, Dz 22:3-16
  - Relacja Pawła przed Agryppą II w Cezarei, Dz 26:4-18
  - Paweł wspomina też krótko o tym okresie w Ga 1:13-17 i 2 Kor 11:32-33
- C. Podobieństwa pomiędzy zwiastowaniem Szczepana i Pawła są widoczne na pierwszy rzut oka. Paweł zaczął głosić ewangelię tym samym hellenistycznym Żydom, do których kierował swoje przesłanie Szczepan. Słyszał on kazanie Szczepana z Dz 7 (zob. Dz 7:58; 8:1; 22:20). Możliwe nawet, że Paweł był jednym z przywódców hellenistycznych synagog w Jerozolimie, którzy przegrywali w debatach ze Szczepanem!
- D. Czynniki, które mogły wpłynąć na nawrócenie Pawła:
- Fakt, że judaizm nie był w stanie zapewnić wewnętrznego pokoju i radości
  - Życie i nauczanie Jezusa były dobrze znane i omawiane w kręgach rabinicznych (szczególnie w Jerozolimie)
  - Słyszał kazanie Szczepana i był świadkiem jego śmierci (a być może wcześniej nawet z nim dyskutował)
  - Widział postawę i wiarę prześladowanych chrześcijan
  - Jego osobiste spotkanie ze Zmartwychwstałym Panem zmieniło wszystko

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 9:1-9

¹Szawel ciągle jeszcze siał grozę i dyszał żądzą zabijania uczniów Pańskich. Udał się do arcykapłana ²i poprosił go o listy do synagog w Damaszku, aby mógł uwięzić i przyprowadzić do Jerozolimy mężczyzn i kobiety, zwolenników tej drogi, jeśliby jakichś znalazł. ³Gdy zbliżał się już w swojej podróży do Damaszku, olśniła go nagle światłość z nieba. ⁴A gdy upadł na ziemię, usłyszał głos, który mówił: «Szawle, Szawle, dlaczego Mnie prześladujesz?» ⁵«Kto jesteś, Panie?» - powiedział. A On: «Ja jestem Jezus, którego ty prześladujesz. ⁶Wstań i wejdź do miasta, tam ci powiedzą, co masz czynić». ⁷Ludzie, którzy mu towarzyszyli w drodze, oniemieli ze zdumienia, słyszeli bowiem głos, lecz nie widzieli nikogo. ⁸Szawel podniósł się z ziemi, a kiedy otworzył oczy, nic nie widział. Wprowadzili go więc do Damaszku, trzymając za ręce. ⁹Przez trzy dni nic nie widział i ani nie jadł, ani nie pił.

9:1 „Szawel ciągle jeszcze siał grozę i dyszał żądzą zabijania” Dosłownie jest to „parskać”, W Dz 26:11 Paweł wyznaje, że był ich zaciętym wrogiem. Wydaje się, że Paweł zabił nawet kilku chrześcijan (zob. Dz 8:1).

▣ **„uczniów Pańskich”** Ten termin występuje tylko w Ewangeliach i Dziejach Apostolskich. Szybko zastąpiło go określenie „święci”. Zwróćmy uwagę na to, ile sformułowań opisujących Boży lud użytych zostało w tym rozdziale:

- Ucniowie, Dz 9:1.10.19.25.26.36.38
- Droga, Dz 9:2
- Święci, Dz 9:13.32.41
- Bracia, Dz 9:17

▣ **„Udał się do arcykapłana”** Jest to wyraźne odniesienie do Sanhedrynu (zob. Dz 26:10). Zob. więcej o Sanhedrynie w Dz 4:5.

9:2 „listy do synagog w Damaszku” Rzymskie władze dały Sanhedrynowi pewną ograniczoną kontrolę nad przebiegiem wydarzeń w synagogach oraz sprawami związanymi z życiem religijnym Żydów w cesarstwie (zob. *1 Księga Machabejska* 15:16-21 i Józef Flawiusz, *Starożytności* 14.10.2). Judaizm był uznawaną przez

prawo religią świata grecko-rzymskiego. Wszystko wskazuje na to, że były to listy nakazujące wydanie żydowskich chrześcijan, którzy uciekli z Jerozolimy przed prześladowaniem ze strony Żydów (zob. Dz 9:14.21; 22:5; 26:10).

▣ „**jeśli**” Jest to zdanie warunkowe klasy trzeciej, oznaczające potencjalną czynność.

▣ „**tej drogi**” Tak na początku określano wierzących (zob. Dz 19:9.23; 22:4; 24:14.22 i być może także 18:25.26). Starotestamentowe tło tego sformułowania wskazuje na wiarę wyrażającą się w stylu życia (zob. Ps 1:1; 16:11; 119:105; 139:24; Prz 4:10-19). Jezus posługuje się tą koncepcją w in Mt 7:14 i odnosi ten tytuł do siebie w J 14:6. Chrześcijaństwo jest osobistym spotkaniem, po którym rozpoczyna się i trwa codzienna relacja.

▣ „**kobiety**” Trzykrotna wzmianka o kobietach wśród prześladowanych przez Pawła grup jest sposobem ukazania intensywności jego działań (zob. Dz 8:3; 22:4). Łukasz zwraca szczególną uwagę na kobiety!

9:3 „Damaszku” Było to starożytne miasto i stolica rzymskiej prowincji Syrii położone na północ/północny wschód od Galilei. Oddalone było od Jerozolimy o ok. 240 km.

▣ „**nagle**” Termin ten wiąże się także z konotacją „niespodziewanie”.

▣ „**światłość z nieba**” W trzech relacjach o spotkaniu z tym światłem zawartych w Dziejach Apostolskich Paweł opisuje je nieco odmiennie:

1. „olśniła go nagle światłość z nieba” (Dz 9:3)
2. „otoczyła mnie wielka jasność z nieba” (Dz 22:6)
3. Ujrzałem (...) światło z nieba, jaśniejsze od słońca, które ogarnęło mnie” (Dz 26:13)

Paweł dokładnie pamięta to wydarzenie! Możliwe, że światło to jest teologicznie/fizycznie związane z *Szekiną* – chwałą Bożej obecności z Izraelem w okresie wędrówki przez pustynię. Od tego wydarzenia historycznego hebrajska koncepcja „chwały” zawiera w sobie aspekt jasnego światła (zob. Temat specjalny: Chwała (*doksa*) w Dz 3:13). Światło to było dla Pawła, który był rabinem, oznaką obecności Boga we własnej osobie.

9:4 „usłyszał głos” Głos z nieba był znany w judaizmie. Nazywany był określeniem *bath kol*. Za jego pośrednictwem Żydzi otrzymywali od Boga wiadomości lub potwierdzenie (w okresie międzybiblijnym pomiędzy końcem Księgi Malachiasza [lub Ksiąg Kronik] a początkiem służby Jana Chrzciciela). Taka forma objawienia była potrzebna, ponieważ w tym okresie nie było natchnionych proroków.

▣ „**Szawle, Szawle**” W języku hebrajskim takie powtórzenie imienia było sposobem intensyfikacji przekazu.

▣ „**dłaczego Mnie prześladujesz**” Jest to niezwykle ważne teologicznie, ponieważ ukazuje ciągłość i bliskość pomiędzy Jezusem a Jego Kościołem (zob. Mt 10:40; 25:40.45). Paweł prześladował Kościół, ale Jezus potraktował to osobiście. Z Dz 26:14 wiemy, że Jezus przemówił do Pawła po aramejsku. Z punktu widzenia teologii istotne jest też to, że chrześcijaństwo jest zarówno osobą (Jezus), jak i grupą (Kościół). Zbiorcze metafory opisujące Kościół w NT to:

1. ciało
2. rodzina
3. budowla
4. święci

Wszystkie podkreślają zbiorową naturę wiary (zob. 1 Kor 12:7). Rodzi się ona w jednostkach, ale pielęgnowana jest w grupie (dzięki wzajemnej trosce i dbałości jednych o drugich). Ta indywidualna zbiorowość widoczna jest w Pawłowym zestawieniu Adama i Chrystusa w Rz 5:12-21. Jeden jest częścią wszystkich; Jeden wpływa na wszystkich (zob. Joz 7).

9:5a „Kto jesteś, Panie” Co miał na myśli Paweł używając słowa „Panie”?

1. „Proszę pana”, tytuł wyrażający szacunek (np. J 4:11)
2. JHWH, tłumaczone jako Pan w ST (np. Rdz 2:4)

Jeśli chodzi tu o zaskoczenie, prawdopodobnie jest to #1, ale jeśli światłość z nieba wskazuje na Boże działanie, chodzi o #2. Jeśli oznacza to JHWH, to rabiniczna teologia Pawła została właśnie zakwestionowana. Musiało to być dla niego dezorientujące i przerażające doświadczenie! Zob. Temat specjalny: Imiona Boże w Dz 1:6.

9:5b-6b Wersetów tych brakuje we wszystkich wczesnych manuskryptach greckich. Zawiera je tylko jedna łacińska rodzina manuskryptów. Erazm z Rotterdamu, tłumacząc z Wulgaty, umieścił je w pierwszym wydaniu swojego przekładu greckiego Nowego Testamentu w 1516 roku. Słowa te zawarte są w Dz 26:14. Wstawienie ich w to miejsce świadczy o tendencji skrybów do ujednolicania paralelnych wersji i uzupełniania ich o szczegóły.

9:5 „Ja jestem Jezus, którego ty prześladujesz” Paweł twierdzi, że widział uwielbionego Chrystusa (zob. Dz 22:14; 1 Kor 9:1; 15:8-9). Później będzie postrzegał to przeżycie jako integralną część swojego powołania na apostoła pogan. Ukrzyżowany cieśla z Nazaretu jest uwielbionym Mesjaszem!

9:6 Werset ten objaśniony jest szczegółowo w Dz 9:10-19.

▣ „**masz czynić**” Zobacz wyczerpujący komentarz na temat *dei* w Dz 1:16.

9:7 „Ludzie, którzy mu towarzyszyli w drodze” Może odnosić się to do:

1. Towarzyszącej Pawłowi straży świątynnej
2. Innych gorliwych Żydów, być może z hellenistycznych synagog żydowskich
3. Innych zgłębiających teologię mężczyzn z Jerozolimy

▣ „**słyszeli bowiem głos, lecz nie widzieli nikogo**” Wersety Dz 9:7 i 22:9 wydają się być rozbieżne w opisie szczegółów tego wydarzenia. Powstało na ten temat kilka teorii:

1. Jest to kwestia składni. Czasownik „słyszeć” może łączyć się z dopełniaczem (*genetivus*) (Dz 9:7) lub biernikiem (*accusativus*) (Dz 22:9). Te różne formy wiążą się z różnymi następstwami lub konotacjami. Angielskie tłumaczenie Biblii NRSV podaje w przypisie następującą informację: „Tekst grecki wskazuje na to, że towarzysze słyszeli głos, ale nie wypowiedane przez niego słowa”.
2. Inni uważają, że sytuacja jest podobna do tej w fragmencie J 12:29-30 dotyczącym wjazdu Jezusa do Jerozolimy i głosu z nieba.
3. Jeszcze inni twierdzą, że odnosi się to do głosu Pawła, a nie Jezusa. Słyszeli słowa Pawła, ale nie słyszeli tego, co mówił Jezus.
4. Jeszcze inni uznają, że sytuacja ta przypomina problem synoptyczny. Różni autorzy Ewangelii opisują te same wydarzenia, kazania i czyny Jezusa na odmienne sposoby, co wynika z tego, że są to relacje różnych naocznych świadków.

9:8 „kiedy otworzył oczy, nic nie widział” Od tego momentu Paweł najwyraźniej miał problemy ze wzrokiem (zob. Ga 4:13-15; 6:11). Osobiście uważam, że „cierniem w ciebie” (zob. 2 Kor 12:7-10; Ga 4:13-15; 6:11) Pawła było zapalenie oczu spowodowane prawdopodobnie tym wydarzeniem. Jest w tym pewna ironia: Paweł doświadcza przemiany – myślał, że widzi (fizycznie i duchowo, zob. J 9), ale odkrył, że był ślepy. Po tym spotkaniu z Chrystusem został na jakiś czas fizycznie oślepiiony, ale jego duchowe oczy szeroko się otworzyły!

9:9 „Przez trzy dni nic nie widział” Jest to peryfrastyczny czas niedokonany. Niektórzy komentatorzy uważają, że właśnie wtedy Paweł ujrzał wizję nieba opisaną w 2 Kor 12:1-4.

▣ „**i ani nie jadł, ani nie pił**” Paweł pościł i się modlił (zob. Dz 9:11). Jaka przemiana musiała zachodzić w umyśle (teologii) i sercu (pragnieniach) Pawła! Rozpoczęła się jego transformacja z prześladowcy ewangelii w jej głosiciela!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 9:10-19

¹⁰W Damaszku znajdował się pewien uczeń, imieniem Ananiasz. «Ananiaszu!» - przemówił do niego Pan w widzeniu. A on odrzekł: «Jestem, Panie!» ¹¹A Pan do niego: «Idź na ulicę Prosta i zapytaj w domu Judy o Szawła z Tarsu, bo właśnie się modli». ¹²(I ujrzał w widzeniu, jak człowiek imieniem Ananiasz wszedł i położył na nim ręce, aby przejrzeć). ¹³«Panie - odpowiedział Ananiasz - słyszałem z wielu stron, jak dużo złego wyrządził ten człowiek świętem Twoim w Jerozolimie. ¹⁴I ma on także władzę od arcykapłanów więzić tutaj wszystkich, którzy wzywają Twojego imienia». ¹⁵«Idź - odpowiedział mu Pan - bo wybrałem sobie tego człowieka za narzędzie. On zanieś imię moje do pogan i królów, i do synów Izraela. ¹⁶I pokażę mu, jak wiele będzie musiał wycierpieć dla mego imienia». ¹⁷Wtedy Ananiasz poszedł. Wszedł do domu, położył na nim ręce i powiedział: «Szawle, bracie, Pan Jezus, który ukazał ci się na drodze, którą szedłeś, przysłał mnie, abys przejrział i został napelniony Duchem Świętym». ¹⁸Natychmiast jakby luski spadły z jego oczu i odzyskał wzrok, i został ochrzczony. ¹⁹A gdy go nakarmiono, odzyskał siły.

9:10 „Ananiasz” Imię to oznacza „JHWH jest łaskawy”. Najwyraźniej nie był on uciekinierem, tylko wierzącym Żydem cieszącym się dobrą opinią (zob. Dz 22:12).

▣ **„Jestem, Panie”** Jest to żydowski idiom oznaczający dostępność (zob. Iz 6:8). Werset 11 musiał być przekazany słownie, ponieważ zawiera bardzo szczegółową instrukcję.

9:12 „I ujrzał w widzeniu, jak człowiek imieniem Ananiasz” Słów „w widzeniu” nie ma w starożytnych greckich manuskryptach P⁷⁴, 8 ani A, występuje jednak w MSS B i C. UBS⁴ zawiera krótsze brzmienie, ale nadaje mu notę „C” (trudno rozstrzygnąć). Werset ten pokazuje, że przyjście, czyny i słowa Ananiasza były potwierdzeniem tego, co Paweł wcześniej usłyszał od Jezusa (zob. Dz 9:6).

▣ **„położył na nim ręce”** Zob. Temat specjalny w Dz 6:6.

9:13 „słyszałem z wielu stron” Ananiasz słyszał doniesienia o tym, że Paweł zażarcie prześladuje wierzących Żydów, którzy rozproszyli się z Jerozolimy.

▣ **„świętym Twoim”** Termin *hagioi* pochodzi od greckiego słowa „święty” (*hagios*). Jego starotestamentowy odpowiednik (*kadosz*) oznacza jakąś rzecz, osobę lub miejsce oddzielone przez Boga do spełnienia konkretnego zadania. Określenie „święci” zawsze występuje w liczbie mnogiej – poza wersem Fp 4:21, gdzie kontekst wskazuje i tak na liczbę mnogą. Być chrześcijaninem to być częścią rodziny, społeczności. Nie ma samotników w wierze.

TEMAT SPECJALNY: ŚWIĘCI (*hagios*)

Jest to grecki odpowiednik hebrajskiego *kadosz* (RZECZOWNIK, BDB 871; CZASOWNIK, BDB 872, KB 1066-1067; zob. Temat specjalny: Święty), którego podstawowe znaczenie obejmuje oddzielenie kogoś, czegoś albo jakiegoś miejsca dla wyłącznego użytku JHWH. Wyraża polską koncepcję „świętości”. Izrael był „świętym ludem” JHWH (zob. 1 P 2:9, gdzie cytowana jest Wj 19:6). JHWH jest oddzielony od ludzkości swoją naturą (wieczna, niestworzona Świętość) i charakterem (moralna doskonałość). To On jest normą oceny i osądu wszystkiego. On jest transcendentny, Święty i Inny.

Bóg stworzył ludzi do wspólnoty, ale upadek (Rdz 3) wznosił barierę pomiędzy Świętym Bogiem a grzeszną ludzkością – zarówno jeżeli chodzi o więź z Nim, jak i moralność. Bóg postanowił odnowić swoje świadome stworzenie: dlatego wzywa swoich ludzi, żeby byli „święci” (zob. Kpł 11:44; 19:2; 20:7.26; 21:8). Dzięki możliwej przez wiarę więzi z JHWH Jego ludzie stają się święci poprzez swoją wynikającą z przymierza pozycję w Nim. Są też jednak powołani do świętego życia (zob. Temat specjalny: Uświęcenie; zob. Mt 5:48; Ef 4:1.17; 5:2-3.15; 1 P 1:15).

Święte życie jest możliwe, ponieważ wierzący są obdarzeni zupełną akceptacją, a ich grzechy są przebaczone dzięki (1) życiu Jezusa oraz (2) działaniu i obecności Ducha Świętego w ich sercach i umysłach. Składa się to na paradoksalną sytuację wierzących:

1. Są święci dzięki przypisanej sprawiedliwości Chrystusa (tj. Rz 4)
2. Są powołani do życia w świętości z powodu obecności Ducha (zob. Temat specjalny: Uświęcenie)

Wierzący są „świętymi” (*hagioi*) z powodu:

1. Woli Świętego (Ojca, zob. J 6:29.40; 1 P 1:15-16)
2. Dzieła Świętego Syna (Jezusa, zob. 2 Kor 5:21; 1 P 1:18-21)
3. Obecności zamieszkującego w nich Ducha Świętego (zob. Rz 8:9-11.27)

NT zawsze wymienia świętych w LICZBIE MNOGIEJ (poza jednym wystąpieniem w Fp 4:21, ale nawet w tym wersecie kontekst wskazuje na LICZBĘ MNOGĄ). Być zbawionym oznacza należeć do rodziny, ciała, budowli! Biblijna wiara zaczyna się od osobistego przyjęcia Jezusa, wyraża się jednak zbiorową

wspólnotą. Każdy z nas posiada dary (zob. 1 Kor 12:11), które mają służyć zdrowiu, rozwojowi i dobru Ciała Chrystusa – Kościoła (zob. 1 Kor 12:7). Jesteśmy zbawieni do służby! Świętość jest cechą rodzinną.

Słowem tym zaczęto tytułować wierzących (zob. Dz 9:13.32.41; 26:10; Rz 1:7; 1 Kor 1:2; 2 Kor 1:1; Ef 1:1; Flp 1:1; Kol 1:2), a także określać nim służbę innym (zob. Rz 12:13; 16:2; Ef 1:15; Kol 1:4; 1 Tm 5:10; Hbr 6:10). Paweł zebrał szczególną, jednorazową ofiarę od Kościołów pogańskich dla ubogich z Kościoła-matki w Jerozolimie (zob. Rz 15:25-26; 1 Kor 16:1; 2 Kor 8:4; 9:1).

9:14 „arcykapłanów” W ST urząd najwyższego kapłana sprawowano dożywotnio i przekazywany był z pokolenia na pokolenie w ramach jednej rodziny Lewitów (zob. Kpł 8-10). Jednak w okresie rzymskim stanowisko to było kupowane od urzędników rzymskich. Dlatego w saducejskiej rodzinie Annasza było kilku arcykapłanów.

▣ **„którzy wzywają Twego imienia”** Fraza ta ma doniosłe następstwa teologiczne. Łukasz wielokrotnie używa go w Dziejach Apostolskich:

1. Na określenie kogoś, kto zwraca się do Jezusa (zob. Dz 7:59)
2. Na określenie kogoś, kto przyjął Jezusa jako Zbawiciela (zob. Dz 9:14.21)
3. Cytat ze ST z Am 9:12, gdzie odnosi się do kogoś, nad kim zostało wezwane imię JHWH (tj. wierzących, zob. Dz 15:17)
4. Sposób publicznego ogłoszenia swojej wiary w Jezusa (zob. Dz 22:16)

Sformułowanie to jest też częścią apelu Piotra do Izraela opartego o werset JI 3:5 w Rz 10:9-13 (zob. 2 Tm 2:22). Piotr posługuje się tym samym fragmentem (JI 3:1-5) w swoim kazaniu w dzień zesłania Ducha Świętego, zapraszając obecnych do „wzywania imienia Pańskiego” (JI 3:5). Imię oznacza osobę. Wzywając Jego imienia grzesznicy proszą Jezusa, aby wstawił się za nimi i przyłączył ich do swojej rodziny. Zob. Temat specjalny w Dz 2:22.

9:15 „Idź” Jest to czas teraźniejszy strony medialnej (deponens) trybu rozkazującego. Jezus autorytatywnie wysłał ociągającego się Ananiasza do Szawła.

▣ **„bo wybrałem sobie tego człowieka za narzędzie”** Jak wielka jest Boża łaska i wybór! Paweł nie wpisuje się w ewangelikalny model dobrowolnego i nieprzymuszonego nawrócenia. Został w dramatyczny sposób powołany!

▣

GPNT, BW, PL „przed pogan”
BP „narodom”
BWP „do pogan”

Cóż za zaskakujące słowa dla Żyda (zob. Ef 3:7)! A jednak było to Bożym planem od samego początku (zob. Rdz 12:3; Wj 19:5-6; Ef 2:11-3:13, zob. Temat specjalny w Dz 1:8). Izrael był tylko narzędziem dotarcia do świata, stworzonego na Boży obraz (zob. Rdz 1:26-27), ale upadłego (zob. Rdz 3:15).

▣ **„i królów”** Paweł przemawiał do przywódców państwowych, małych i wielkich, a w końcu nawet do cesarza!

▣ **„i do synów Izraela”** Wzorcem działalności misyjnej Pawła było udawanie się najpierw do lokalnych synagog (zob. Rz 1:16) w każdym mieście. Dawał przez to szansę Żydom i „bojącym się Boga”, którzy znali ST, aby pierwsi odpowiedzieli na ewangelię. Później zwracał się do pogan.

9:16 „I pokażę mu, jak wiele będzie musiał wycierpieć dla mego imienia” Cierpienie nie jest wyjątkiem, tylko normą w życiu chrześcijan w upadłym świecie (zob. Mt 5:10-12; J 15:18-21; 16:1-2; 17:14; Dz 14:22; Rz 5:3-4; 8:17-18; 2 Kor 4:7-12; 6:3-10; 11:24-33; Flp 1:29; 1 Tes 3:3; 2 Tm 3:12; Jk 1:2-4; 1 P 4:12-16).

Istnieje teologiczny związek pomiędzy cierpieniami Chrystusa a cierpieniami Jego naśladowców w tym upadłym świecie. Paralelę tę ukazuje 1 List Piotra.

1. Cierpienie Jezusa, 1 P 1:11; 2:21.23; 3:18; 4:1.13; 5:1
2. Cierpienie Jego naśladowców, 1 P 1:6-7; 2:19; 3:13-17; 4:1.12-19; 5:9-10

Jeśli świat odrzucił Jego, odrzuci też tych, którzy do Niego należą (zob. J 7:7; 15:18-19; 17:14).

9:17 „położył na nim ręce” koncepcja „władzy apostołskiej” dotyczącej przekazywania darów duchowych nie ma oparcia w Biblii. Ananiasz jest nieznanym bliżej, świeckim wierzącym z Damaszku, który staje się:

1. Przemawiającym w Bożym imieniu pośrednikiem
2. napełnienia Pawła Duchem Świętym (zob. Dz 9:17)
3. i jego uzdrowienia (zob. Dz 9:18)
4. oraz chrztu (zob. Dz 9:18)

▣ **„Szawle, bracie”** Cóż za wspaniały przykład posłuszeństwa i miłości!

9:18 „jakby łuski spadły z jego oczu” Jest to techniczny termin medyczny opisujący złuszczenie się skóry z rany. Łukasz posługuje się nim dla opisanego tego, co stało się z oczami Pawła w chwili uzdrowienia. W Septuagincie słowo „łuski” odnosi się do rybich łusek (zob. Kpł 11:9.10.12; Pwt 14:9). Metaforyczne znaczenie tego określenia widoczne jest w Lb 16:38, gdzie opisuje cienkie metalowe blachy. W tym kontekście były to pewnie płyty skóry lub skorupa, która oderwała się od oczu Pawła.

▣ **„został ochrzczony”** Najwyraźniej Ananiasz ochrzcił Pawła (zob. Dz 8:36.38). Nowotestamentowy chrzest był aktem posłuszeństwa przykładowi Jezusa (zob. Mt 3:13-17; Mk 1:9-11; Łk 3:21-22) oraz Jego nakazowi (zob. Mt 28:19). Jest oznaką zmiany przynależności i lojalności.

9:19 „gdy go nakarmiono, odzyskał siły” Paweł pościł i modlił się od momentu, kiedy światłość powaliła go na ziemię (zob. Dz 9:9). Po trzech dniach postu zupełnego (bez jedzenia i wody) musiał być bardzo osłabiony.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 9:20-22

²⁰Jakiś czas spędził z uczniami w Damaszku i zaraz zaczął głosić w synagogach, że Jezus jest Synem Bożym. ²¹Wszyscy, którzy go słyszeli, mówili zdumieni: «Czy to nie ten sam, który w Jerozolimie prześladował wyznawców tego imienia i po to tu przybył, aby ich uwięzić i zaprowadzić do arcykapłana?» **22A** Szawel występował coraz odważniej, dowodząc, że Ten jest Mesjaszem, i szerzył zamieszanie wśród Żydów mieszkających w Damaszku.

9:20 „zaczął głosić w synagogach” Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego. Może oznaczać (1) rozpoczęcie jakiejś czynności lub (2) powtarzającą się czynność. Cóż za ironia! Wcześniej zmierzał z listem od arcykapłanów w Jerozolimie do synagog w Damaszku, żeby prześladować naśladowców Jezusa, a teraz odwiedzał te same synagogi, głosząc Jezusa jako Mesjasza (zob. w. 21).

▣ **„że Jezus jest Synem Bożym”** Jest to jedyne wystąpienie tytułu „Syn Boży” w całych Dziejach Apostolskich (poza cytatem z Ps 2:7 w Dz 13:33). Jego znaczenie odzwierciedla jego starotestamentowe tło: (1) naród izraelski (zob. Oz 11:1); (2) król Izraela (zob. 2 Sm 7:14) oraz (3) Mesjasz (zob. Mt 2:15). Ścisły monoteizm Pawła (zob. Temat specjalny w Dz 2:39) podlega przemianie!

TEMAT SPECJALNY: SYN BOŻY

Jest to jeden z głównych nowotestamentowych tytułów Jezusa. Niewątpliwie wiąże się z boskimi konotacjami. Różne jego formy to „Syn” lub „Mój Syn”. Jezus mówi również o Bogu jako „Ojcu” (zob. Temat specjalny: Boże ojcostwo). W NT fraza ta pojawia się ponad 124 razy. Nawet określenie, które Jezus stosował do siebie samego, „Syn Człowieczy”, ma boskie konotacje z Dn 7:13-14.

W ST określenie „syn” może odnosić się do czterech konkretnych grup (zob. Temat specjalny: Synowie... (ST)):

- A. aniołów (zazwyczaj w LICZBIE MNOGIEJ, zob. Rdz 6:2; Hi 1:6; 2:1)
- B. króla Izraela (zob. 2 Sm 7:14; Ps 2:7; 89:27-28)
- C. narodu izraelskiego jako całości (zob. Wj 4:22-23; Pwt 14:1; Oz 11:1; Ma 2:10)
- D. sędziów izraelskich (zob. Ps 82:6)

Z Jezusem wiąże się drugie zastosowanie tego terminu. W ten sposób zarówno „syn Dawida”, jak i „syn Boży” odnoszą się do 2 Sm 7; Ps 2 i 89. W ST fraza „syn Boży” nigdy nie opisuje konkretnie Mesjasza – chyba że jako eschatologicznego króla – jeden z „namaszczonego urzędów” Izraela. Tytuł ten z

mesjańskimi implikacjami jest jednak powszechny w zwojach znad Morza Martwego (zob. szczegółowe odnośniki w *Dictionary of Jesus and the Gospels [Słowniku Jezusa i Ewangelii]*, s. 770). „Syn Boży” jest także tytułem mesjańskim w dwóch międzybiblijnych żydowskich dziełach apokaliptycznych (zob. *2 Księga Ezdrasza* 7:28; 13:32.37.52; 14:9 oraz *1 Księga Henocha* 105:2).

Nowotestamentowe tło tego określenia w odniesieniu do Jezusa najlepiej podsumowuje kilka kategorii:

1. Jego preegzystencja (zob. J 1:15-30; 8:56-59; 16:28; 17:5; 2 Kor 8:9; Fil 2:6-7; Kol 1:17; Hbr 1:3; 10:5-8)
2. Jego wyjątkowe narodzenie z dziewicy (zob. Iz 7:14; Mt 1:23; Łk 1:31-35)
3. Jego chrzest (zob. Mt 3:17; Mk 1:11; Łk 3:22; Boży głos z nieba łączy króla z Ps 2 z cierpiącym sługą z Iz 53)
4. Jego kuszenie przez szatana (zob. Mt 4:1-11; Mk 1:12.13; Łk 4:1-13; jest kuszony, aby zwątpić w swoje Synostwo lub przynajmniej zrealizować jego cel w inny sposób niż przez krzyż)
5. Wyznawanie, kim jest, przez nieodpowiednie osoby
  - a. demony (zob. Mk 1:23-25; Łk 4:31-37,41; Mk 3:11-12; 5:7; zob. Temat specjalny: Demony [duchy nieczyste] w NT)
  - b. niewierzących (zob. Mt 27:43; Mk 14:61; J 19:7)
6. Wyznawanie Go przez uczniów
  - a. Mt 14:33; 16:16
  - b. J 1:34.49; 6:69; 11:27
7. Jego własne słowa na swój temat
  - a. Mt 11:25-27
  - b. J 10:36
8. Stosowanie przez Niego rodzinnej metafory Boga jako Ojca
  - a. Używanie przez niego określenia *abba* w stosunku do Boga
    - 1) Mk 14:36
    - 2) Rz 8:15
    - 3) Ga 4:6
  - b. Powtarzające się używanie przez Niego słowa Ojciec (*patēr*) dla opisanego Jego relacji z Bogiem

Podsumowując, tytuł „Syn Boży” miał wielkie teologiczne znaczenie dla tych, którzy znali ST i jego obietnice oraz kategorie. Autorzy NT obawiali się jednak używać go pisząc do pogan z powodu ich pogańskiego tła, według którego „bogowie” brali sobie kobiety, które rodziły im „tytanów” lub „olbrzymów”.

9:21 Werset ten ma formę pytania przewidującego odpowiedź twierdzącą.

▣ „surowo prześladował” [BWP] Jest to rzadkie i mocno nacechowane słowo oznaczające „spustoszyć”, „zrujnować” lub „zupełnie zniszczyć”. W NT występuje tylko tutaj i w Ga 1:13.23. Użyte jest także w *4 Księdze Machabejskiej* 4:23. Paweł był bezwzględny prześladowcą!

9:22

GPNT	„Szawel zaś coraz_bardziej nabierał_mocy”
BP	„Szawel występował coraz odważniej”
BW	„Saul coraz bardziej umacniał się”
BWP	„Szawel nauczał z coraz większą odwagą”
PL	„Saul tymczasem występował coraz śmielej”

Jest to czas niedokonany strony biernej trybu orzekającego. Dary i umiejętności Pawła rozwijały się z czasem. W kontekście odnosi się to do jego zdolności przemawiania i debatowania (zob. BW).

▣ „szerzył zamieszanie” Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego, oznaczający powtarzającą się w przeszłości czynność. Jest to określenie złożone ze słów „razem” (*sun*) oraz „nalewać” (*cheō*). Termin ten występuje tylko w *Dziejach Apostolskich*.

1. Dz 2:6, zdumienie
2. Dz 9:22, zamieszanie
3. Dz 19:32, burzliwe
4. Dz 21:27, podburzać
5. Dz 21:31, wzburzenie

Żydzi nie byli w stanie wyjaśnić nawrócenia Pawła ani jego pełnego mocy zwiastowania Jezusa jako obiecanego w ST Mesjasza.

▣ „**dowodząc**” Słowo to oznacza „wnioskować” (zob. Dz 16:10; 19:33) oraz przez rozszerzenie „dowodzić”. Metody Pawła były podobne do tych, którymi posługiwał się Szczepan. Obaj używali fragmentów ST oraz wskazywali na ich wypełnienie w życiu Jezusa z Nazaretu, aby dowiedzieć, że jest On obiecanym w ST Mesjaszem.

▣ „**Chrystusem**” [PL] Jest to określenie Mesjasza (Pomazańca, Namaszczonego, Obiecanego, Nadchodzącego, zob. Temat specjalny w Dz 2:31). W Dziejach Apostolskich rodzajnik określony często poprzedza rzeczownik (np. Dz 2:31.36; 3:18.20). Szawel z mocą i przekonaniem ogłaszał, że Jezus z Nazaretu, zabity w Jerozolimie, był rzeczywiście Synem Bożym, Mesjaszem. Jeśli była to prawda, dla Żydów (i pogan) zmieniała ona wszystko! Izrael nie zrozumiał Go i odrzucił. Przeczyli Boży dar i pozostali w duchowej ciemności i potrzebie.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 9:23-25

²³Po upływie dłuższego czasu Żydzi postanowili go zgładzić. ²⁴Szawel dowiedział się o ich zamiarach. A strzegli bram we dnie i w nocy, aby go zgładzić. ²⁵Uczniowie więc spuścili go nocą w koszu na sznurze przez mur i wyprawili.

9:23 „Po upływie dłuższego czasu” Musimy wziąć pod uwagę osobistą relację Pawła zawartą w Ga 1:15-24, gdzie opowiada, że spędził dłuższy czas w Arabii. W tym kontekście Arabia oznacza królestwo nabatejskie (pod rządami Aretasa IV, panującego od 9 r. p.n.e. do 40 r. n.e.) położone na południowy wschód od Damaszku. Okres trzech lat najprawdopodobniej odzwierciedla około osiemnastu miesięcy. Żydzi liczyli część dnia jako cały dzień (zob. Mt 26:61; 27:40,63); rachuba ta dotyczyła także lat.

▣ „**Żydzi postanowili go zgładzić**” Najwidoczniej Żydzi podburzyli lokalne władze (zob. 2 Kor 11:32-33). Musiało być to upokarzające dla Pawła, ponieważ wspomina o tym wydarzeniu w swoim wywodzie o słabości w 2 Kor 11.

9:25 „przez mur” Chodzi tu o okno w prywatnym domu, którego tylna ściana była częścią otaczającego miasto muru (zob. 2 Kor 11:33; Joz 2:15; 1 Sm 19:12).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 9:26-30

²⁶Kiedy przybył do Jerozolimy, próbował przyłączyć się do uczniów, lecz wszyscy bali się go, nie wierząc, że jest uczniem. ²⁷Dopiero Barnaba przygarnął go i zaprowadził do Apostołów, i opowiedział im, jak w drodze [Szawel] ujrzał Pana, który przemówił do niego, i z jaką siłą przekonania przemawiał w Damaszku w imię Jezusa. ²⁸Dzięki temu przebywał z nimi w Jerozolimie. ²⁹Przemawiał też i rozprawiał z hellenistami, którzy usiłowali go zgładzić. ³⁰Bracia jednak dowiedzieli się o tym, odprowadzili go do Cezarei i wysłali do Tarsu.

9:26 „przybył do Jerozolimy” Miało to miejsce od osiemnastu do trzydziestu sześciu miesięcy później (zob. Ga 1:15-24). Werset ten ukazuje poziom sceptycyzmu, z którym wierzący w Jerozolimie potraktowali swojego dawnego prześladowcę. Dzieje Apostolskie odnotowują kilka wizyt Pawła w Jerozolimie po jego spektakularnym nawróceniu:

1. Dz 9:26, pierwsza wizyta
2. Dz 11:30, dostarczenie pomocy
3. Dz 12:25, po podróży misyjnej
4. Dz 15:2, sobór jerozolimski
5. Dz 18:22, krótka wizyta w Kościele
6. Dz 21:17, wizyta u Jakuba i starszych związana ze złożonym ślubem, po której został aresztowany

9:27 „Barnaba” Potocznym znaczeniem tego imienia, choć niezwiązanym z jego etymologią, było „syn pocieszenia”. Był to wielki święty wspomniany w Dz 4:36, który został później pierwszym towarzyszem misyjnym Pawła. Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 4:36.

▣ **„zaprowadził do Apostołów”** Jedyna inna wzmianka o tym znajduje się w wersecie Ga 1:18.

▣ **„i opowiedział im”** Barnaba znał świadectwo Pawła i podzielił się nim z apostołami. Dzięki temu ten został przez nich przyjęty (zob. Dz 9:28).

9:28

GPNT

„był z nimi wchodzącym i wychodzącym”

BP

„czuł się (...) wśród nich swobodnie”

BW

„przestawał z nimi, poruszając się swobodnie”

BWP

„mógł już przebywać z nimi”

PL

„znalazł się w ich kręgu, poruszał się swobodnie”

Jest to starotestamentowy idiom oznaczający codzienne życie lub codzienną aktywność (zob. Lb 27:17; 1 Krł 3:7).

9:29 „Przemawiał też i rozprawiał z hellenistami” Jest to ta sama grupa (synagogi greckojęzycznych Żydów w Jerozolimie), która zabiła Szczepana; teraz chcą uśmiercić Pawła, który także był Żydem z diasporę. Musieli myśleć, że Szczepan powrócił!

9:30 „Bracia jednak dowiedzieli się o tym” Z fragmentu Dz 22:17-21 dowiadujemy się, że Jezus ukazał się wtedy Pawłowi i powiedział mu, żeby uciekał z Jerozolimy. Jezus kilkakrotnie ukazywał się Pawłowi w czasie jego służby, aby go zachęcać i prowadzić (zob. Dz 18:9-11; 22:17-21; a także anioł Boży w Dz 27:23).

▣ **„Cezarei”** Był to rzymski port morski na śródziemnomorskim wybrzeżu Palestyny, a także oficjalna siedziba rzymskim władz na tym terenie.

▣ **„Tarsu”** Paweł przez kilka lat pozostaje w swoim ojczystym mieście i nie wiadomo nic o jego działalności w tym czasie. Tars był wolnym miastem i trzecim największym ośrodkiem nauki w starożytnym świecie po Aleksandrii i Atenach. Ateńskie uniwersytety kładły nacisk na filozofię, retorykę i prawo. Paweł był wykształcony zarówno w greckiej retoryce i filozofii, jak i judaizmie rabinicznym.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 9:31

³¹A Kościół cieszył się pokojem w całej Judei, Galilei i Samarii. Rozwijał się i żył bogobojnie, i napelniał się pociechą Ducha Świętego.

9:31 Jest to podsumowujący wersec kończący opowiadanie o nawróceniu Pawła i wprowadzający do podróży Piotra. Łukasz często dokonuje takich podsumowań w Dziejach Apostolskich – zob. Wprowadzenie, „Zamysł i struktura”, punkt A.

▣ **„Kościół”** Zob. komentarz i Temat specjalny w Dz 5:11. Zwróć uwagę na to, że słowo „Kościół” w liczbie pojedynczej odnosi się do wielu poszczególnych kongregacji. Może ono również oznaczać lokalny Kościół (np. Kol 1:18.24; 4:15.16), wszystkie Kościoły na danym obszarze (np. Ef 1:22; 3:10.21; 5:23.24.25.27.29.32) i wszystkie Kościoły na całym świecie (np. Mt 16:18).

▣ Przyjrzyjmy się temu, co wymienia Łukasz:

1. Pokój we wszystkich Kościołach
2. Wzrost i rozwój
3. Pociecha Ducha Świętego

Jak bardzo kontrastuje to z prześladowaniami, o których mowa w Dz 8:1! Wierzący nadal mieli pewne problemy, ale Bóg zaspokoił wszystkie potrzeby!

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Paweł tak zawzięcie prześladował Kościół?
2. Dlaczego Dzieje Apostolskie trzykrotnie relacjonują nawrócenie Pawła?
3. Jakie jest znaczenie tego, że to Ananiasz został posłany, by nałożyć ręce na Pawła i go ochrzcić?
4. Co oznacza używanie przez Pawła określenie „Syn Boży” wobec Jezusa?
5. Dlaczego Łukasz pomija trzyletni pobyt Pawła w Arabii?

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU FRAGMENTU 9:32-10:48

- A. Chociaż punkt ciężkości Dziejów Apostolskich zaczyna przesuwac się z Piotra na Pawła, fragment Dz 9:32-12:25 ukazuje wędrowną służbę tego pierwszego.
- B. Ten fragment dotyczy pobytu Pawła w Liddzie, Dz 9:32-35, Jafie, Dz 9:36-43, 10:9-23; Cezarei, Dz 10:1-8, 23-48 oraz Jerozolimie, Dz 11:1-18; 12:1-17.
- C. Fragment ten jest niezwykle istotny, ponieważ dotyczy dalszych zmagania z misją do pogan i rolą Piotra (jako przywódcy grupy apostołów) w tym procesie. Łukasz uznał opowiadanie o Korneliuszu za tak ważne, że powtórzył je tutaj trzy razy.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 9:32-35

³²Kiedy Piotr odwiedzał wszystkich, przyszedł też do świętych, którzy mieszkali w Liddzie. ³³Znalazł tam pewnego człowieka imieniem Eneas, który był sparaliżowany i od ośmiu lat leżał w łóżku. ³⁴«Eneaszu - powiedział do niego Piotr - Jezus Chrystus cię uzdrowia, wstań i zaściel swoje łóżko!» I natychmiast wstał. ³⁵Widzieli go wszyscy mieszkańcy Liddy i Saronu i nawrócili się do Pana.

9:32 „Piotr odwiedzał” Wydaje się, że apostołowie głosili ewangelię w całej Palestynie i sąsiednich krajach.

▣ **„świętych”** W Dziejach Apostolskich jest to określenie Kościoła. Zob. Temat specjalny: Święci w Dz 9:13. Termin „uczniowie” był stopniowo wypierany przez słowo „święci”. Sformułowanie to wiąże się ze starotestamentowym słowem „święty” i oznacza „oddzieleni” do służby Bożej. Nigdy nie jest używane w liczbie pojedynczej poza jednym wystąpieniem w Flp 4:21, gdzie kontekst także wskazuje na zbiorowość, a nie jednostkę. Pokazuje to, że bycie świętym oznacza bycie we wspólnocie. Zob. Temat specjalny w Dz 9:13. NT nazywa wszystkich wierzących świętymi! Podkreśla to naszą pozycję w Chrystusie.

TEMAT SPECJALNY: ŚWIĘTOŚĆ/UŚWIĘCENIE W NT

NT twierdzi, że kiedy grzesznicy zwracają się do Jezusa ze skruchą i wiarą (zob. Mk 1:15; Dz 3:16.19; 20:21), natychmiast dostępują usprawiedliwienia i uświęcenia. To ich nowa pozycja w Chrystusie. Zostaje im przypisana Jego sprawiedliwość (zob. Rdz 15:6; Rz 4). Uznani są za sprawiedliwych i świętych (prawny/sądowniczy akt Boga).

Jednak NT zachęca także wierzących do świętości lub uświęcenia. Jest to zarówno teologiczna pozycja w dokonanym dziele Jezusa Chrystusa, jak i wezwanie do podobieństwa do Chrystusa w postawie i codziennych działaniach. Tak, jak zbawienie, uświęcenie jest zarówno darem, jak i stylem życia gotowym na poniesienie każdej ceny.

Początkowa reakcja

Postępujące podobieństwo do Chrystusa

Dz 26:18

Rz 6:19

Rz 15:16

2 Kor 7:1

1 Kor 1:2-3; 6:11

Ef 1:4; 2:10

2 Tes 2:13

1 Tes 3:13; 4:3-4:7; 5:2

Hbr 2:11; 10:10.14; 13:12

1 Tm 2:15

2 P 1:2

2 Tm 2:21

1 P 1:15-16

Hbr 12:14

▣ **„Liddzie”** Miejscowość Lidda położona była na szlaku handlowym z Babilonu do Egiptu. W ST znana była pod nazwą Lod (zob. 1 Krn 8:12). Znajdowała się około osiemnastu kilometrów w głąb lądu od Morza Śródziemnego. Tę samą okolicę odwiedził Filip w Dz 8:40.

9:33 „człowieka imieniem Eneasz” Jego greckie imię oznacza „chwałę”. Nie wiemy, czy był wierzący, czy nie, ale jasne jest, że Piotr odwiedza istniejące Kościoły zapoczątkowane przez Filipa.

▣ **„który był sparaliżowany i od ośmiu lat leżał w łóżku”** Tłumaczenie to jest najpowszechniejszą interpretacją tej greckiej frazy (GPNT, BP, BW, BWP, PL). Może ona jednak oznaczać także „od ósmego roku życia” (zob. Newman and Nida, *A Translator's Handbook on the Acts of the Apostles [Przewodnik tłumacza do Dziejów Apostolskich]*, s. 199).

9:34 „Jezus Chrystus cię uzdrowia” Nie ma tu rodzajnika, co oznacza, że te dwa terminy stały się powszechną nazwą. Jest to forma literacka zwana aorystycznym czasem teraźniejszym, oznaczająca „Mesjasz uzdrowia cię w tej chwili”.

▣ **„wstań i zaściel swoje łóżko”** Są to dwa aorysty strony czynnej trybu rozkazującego, ukazujące intensywność i pilność!

▣ **„I natychmiast wstał”** Ukazuje to wiarę tego człowieka w reakcji na przesłanie Piotra o Jezusie.

9:35 „wszyscy mieszkańcy Liddy” Jest to dobry przykład hiperbolicznego zastosowania określenia „wszyscy” w Biblii (zob. Rdz 41:37; Pwt 2:25; Łk 2:1; Rz 11:26).

▣ **„Saronu”** Określenie to odnosi się do nadmorskiej równiny na północy Palestyny. Rozciąga się ona na około 50 km od Jafy do Cezarei.

▣ **„i nawrócili się do Pana”** Słowo „nawrócić się” może odzwierciedlać starotestamentowe słowo o podobnym znaczeniu (szub). Oznacza odwrócenie się od grzechu i swojego „ja” (skruchę) oraz zwrócenie się (wiarę) do Pana (wiarę) – zob. Dz 11:21). To krótkie podsumowanie pojawia się w tym fragmencie kilka razy, ukazując potężne działanie Ducha Bożego przez Piotra, a później Pawła. Ten cud otworzył drzwi dla głoszenia ewangelii. Zob. Temat specjalny: Nawrócenie w ST w Dz 2:38.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 9:36-43

³⁶Mieszkała też w Jafie pewna uczennica imieniem Tabita, co znaczy Gazela. Czyniła ona dużo dobrego i dawała hojne jałmużny. ³⁷Wtedy właśnie zachorowała i umarła. Obmyto ją i położono w izbie na piętrze. ³⁸Lidda leżała blisko Jafy; gdy więc uczniowie dowiedzieli się, że jest tam Piotr, wysłali do niego dwóch posłańców z prośbą: «Przyjdź do nas bez zwłoki!» ³⁹Piotr poszedł z nimi, a gdy przyszedł, zaprowadzili go do izby na górze. Otoczyły go wszystkie wdowy i pokazywały mu ze łzami w oczach chitony i płaszcze, które zrobiła im Gazela za swego życia. ⁴⁰Po usunięciu wszystkich, Piotr upadł na kolana i modlił się. Potem zwrócił się do ciała i rzekł: «Tabito, wstań!» A ona otwarła oczy i zobaczywszy Piotra, usiadła. ⁴¹Piotr podał jej rękę i podniósł ją. Zawołał świętych

i wdowy i ujrzeli ją żywą. ⁴²Więść o tym rozeszła się po całej Jafie i wielu uwierzyło w Pana. ⁴³[Piotr] zaś jeszcze przez dłuższy czas przebywał w Jafie u niejakiego Szymona, garbarza.

9:36 „Jafie” Miejscowość ta była dzielnicą Tel Awiwu-Jafy, po czym przekształcona została w osobne miasto. W starożytności była portem morskim Jerozolimy.

▣ **„uczennica”** Termin „uczeń” często pojawia się w tym fragmencie Dziejów Apostolskich. Używany jest w znaczeniu wierzącej osoby.

▣ **„Tabita (...) Dorkas”** Aramejskie imię tej kobiety brzmiało Tabita, a greckie – Dorkas. Większość Żydów, którzy kontaktowali się z nie-Żydami w celach społecznych lub handlowych miało dwa imiona, aramejskie i greckie. Oba te imiona oznaczają „gazelę”, symbol gracji i piękna (zob. PnP 2:9.17; 4:5; 7:3).

▣ **„Czyniła ona dużo dobrego i dawała hojne jałmużny”** Chodzi tu o żydowski zwyczaj wspierania potrzebujących opierający się o koncepcję cotygodniowych datków, która rozwinęła się w synagogach w celu dbania o ubogich Żydów w społeczności. W czasach Jezusa Żydzi uważali jałmużnę za duchowo istotną. Kościół poszedł za ich wzorem (zob. Dz 6). Zob. Temat specjalny w Dz 3:2.

▣ **„Czyniła”** Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego, oznaczający zwyczajową czynność w przeszłości.

9:37 „Obmyto ją i położono w izbie na piętrze” Obmycie ciała było typowe dla żydowskiego przygotowania do pogrzebu. W Jerozolimie ciało musiało zostać pochowane tego samego dnia, w którym nastąpiła śmierć, ale poza nią pogrzeb mógł być odprawiony do trzech dni od zgonu. Zob. Temat specjalny w Dz 5:6.

9:38 „wysłali do niego dwóch posłańców” Ci wierzący słyszeli o wielkich cudach, których Bóg dokonywał przez Piotra, i byli przekonani, że może zrobić coś dla tej wspaniałej żydowskiej chrześcijanki.

9:39 „Otoczyły go wszystkie wdowy” Najwidoczniej miały na sobie ubrania, które uszyła dla nich Dorkas. Były to szaty dwojakiego rodzaju: (1) spodnia bielizna oraz (2) zewnętrzne płaszcze.

9:40 „Po usunięciu wszystkich” Dosłownie jest to „wyrzuciwszy wszystkich”. To samo zrobił Jezus w Mk 5:40. Jest wiele podobieństw pomiędzy cudami dziejącymi się w tym fragmencie oraz tymi dokonanymi za życia Jezusa. Służba Jezusa była jedynym wzorem, jaki mieli apostołowie.

Można zastanawiać się, dlaczego Piotr chciał, żeby wszyscy wyszli. Motywacją Jezusa było to, że nie chciał być znany tylko jako uzdrowiciel, a także fakt, że ewangelia jeszcze się nie wypełniła. Dlaczego jednak Piotr poszedł w Jego ślady? Wydaje się, że te cuda otwierały drzwi dla wiary – mogłoby się więc wydawać, że powinien chcieć, żeby oglądało je jak najwięcej osób.

▣ **„upadł na kolana”** Zwyczajową pozycją modlitewną Żydów była postawa stojąca z rękami i wzrokiem wzniesionym do nieba. Jednak Dzieje Apostolskie odnotowują kilka sytuacji, w których uczniowie kłękają do modlitwy. Najwidoczniej służyło to zaakcentowaniu ich próśb (zob. Dz 7:60; 20:36; 21:5) – podobnie jak było to z Jezusem w ogrodzie Getsemani (zob. Łk 22:41).

▣ **„Tabito, wstań”** Wskazuje to na to, że powiedział to po aramejsku. Jezus i Żydzi zamieszkujący Palestynę w I w. n.e. posługiwali się językiem aramejskim, a nie hebrajskim. Było tak już za czasów Ezdrasza i Nehemiasza (zob. Ne 8:4-8).

9:41 „świętych” Zob. Temat specjalny: Święci w Dz 9:13.

9:42 „i wielu uwierzyło w Pana” Jest to kolejne podsumowujące stwierdzenie ukazujące wspaniałe rezultaty dokonywanych przez Piotra cudów i Jego służby zwiastowania. Zob. Tematy specjalne w Dz 2:40 i 3:16.

9:43 „[Piotr] zaś jeszcze przez dłuższy czas przebywał w Jafie u niejakiego Szymona, garbarza” Żydowski legalizm Piotra musiał już słabnąć, skoro zamieszkał z ceremonialnie nieczystym garbarzem (który miał kontakt ze skórami martwych zwierząt) takim jak Szymon.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Dzieje Apostolskie trzykrotnie przytaczają historię nawrócenia Pawła?
2. Dlaczego pomiędzy trzema relacjami o nawrócenia Pawła występują pewne różnice?
3. Na ile nawrócenie Pawła było jego wyborem? Czy jego doświadczenie postrzegać należy jako normatywne?
4. Dlaczego helleniści chcieli zabić Pawła?
5. Jeśli Piotr i Paweł posługiwali się cudami, żeby otwierać drzwi ewangelii, dlaczego we współczesnych czasach Bóg rzadziej korzysta z tej metody?

ROZDZIAŁ 10 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Powołanie setnika Korneliusza	Piotr i Korneliusz	Powołanie setnika Korneliusza	Nawrócenie setnika Korneliusza	Nawrócenie Korneliusza
		10:1-8	10:1-8	10:1-8
10:1-16			Widzenie Piotra w Jafie	
		10:9-16		
10:17-23	10:1-33	10:19-23a	10:9-23	10:9-23
		10:23b-33		
10:24-33			Chrzest Korneliusza	10:24-33
			10:24-33	
	Kazanie Piotra	Przemówienie Piotra	10:34-36	
		10:34-43		10:34-43
10:34-48a	10:34-48	Pierwszy chrzest pogan	10:37-43	
10:48b		10:44-48	10:44-48	10:44-48

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

- A. Ewangelia wyrasta ze swoich żydowskich początków:
  1. Korneliusz – rzymski żołnierz
  2. Etiopski urzędnik – „bojący się Boga” poganin
- B. Praca greckojęzycznych Żydów (Siedmiu z Dz 6) odnosi skutki.
- C. Powtórzenie doświadczenia zesłania Ducha Świętego ukazuje, że Bóg przyjmuje wszystkich ludzi:
  1. Samarytan (Dz 8)
  2. Rzymian (Dz 10)
  3. Etiopczyków (Dz 8)

- D. Kładzione są teologiczne podstawy pod sobór jerozolimski w Dz 15. Punkt krytyczny ogólnoświatowej dostępności ewangelii został osiągnięty!

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 10:1-8

¹W Cezarei mieszkał człowiek imieniem Korneliusz, setnik z kohorty zwanej Italską, 2pobożny i "bojący się Boga" wraz z całym swym domem. Dawał on wielkie jałmużny ludowi i zawsze modlił się do Boga. ³Okolo dziewiątej godziny dnia ujrzał wyraźnie w widzeniu anioła Pańskiego, który wszedł do niego i powiedział: «Korneliuszu!» ⁴On zaś wpatrując się w niego z lękiem zapytał: «Co, panie?» Odpowiedział mu: «Modlitwy twoje i jałmużny stały się ofiarą, która przypomniała cię Bogu. ⁵A teraz poslij ludzi do Jafy i sprowadź niejakiego Szymona, zwanego Piotrem! ⁶Jest on gościem pewnego Szymona, garbarza, który ma dom nad morzem». ⁷Kiedy znikł anioł, który z nim mówił, [Korneliusz] zawołał dwóch domowników i pobożnego żołnierza spośród swoich podwładnych. ⁸Opowiedział im wszystko i posłał ich do Jafy.

10:1 „W Cezarei mieszkał człowiek” Nawrócenie Korneliusza było doniosłym wydarzeniem. Warto jednak pamiętać, że nie była to pierwsza bariera społeczna zniesiona przez ewangelię:

1. Pierwsi byli Samarytanie
2. Następny nawrócił się etiopski urzędnik, który być może był „bojącym się Boga”
3. Potem uwierzył Korneliusz, który był nie tylko poganinem, ale także oficerem armii rzymskiej biorącym udział w okupacji Ziemi Obiecanej

Relacja ta skupia się nie tyle na nawróceniu Korneliusza, ponieważ był on już „bojącym się Boga”, podobnie jak etiopski urzędnik, co na dużej liczbie krewnych i przyjaciół wymienionych w Dz 10:1.24.27.44.48, którzy także dostąpili zbawienia. Piotr odnosi się do tego wydarzenia na soborze jerozolimskim w Dz 15:7- 9, przygotowując grunt pod misję Kościoła do pogan.

▣ **„Korneliusz”** Przypis 1 na s. 214 *Commentary on the Book of the Acts* [Komentarza do Dziejów Apostolskich] F. F. Bruce'a podaje: „Imię Korneliusz było szczególnie rozpowszechnione w Rzymie od czasu, kiedy w 82 r. p.n.e. Publiusz Korneliusz Sulla uwolnił 10 000 niewolników pracujących dla rodu Korneliuszy (*Cornelli*), do którego należał”. Ród był klanem lub grupą rodzin dzielących to samo imię oraz wyznającą wiarę we wspólnego przodka lub bohatera (tak jak w tym przypadku).

▣ **„setnik”** NT kilka razy wspomina o setnikach, zawsze przedstawiając ich w korzystnym świetle (zob. Mt 8:5; Łk 7:2; 23:47; Dz 10:1; 22:5; 27:3, itp.). Technicznie rzecz biorąc stali oni na czele stu ludzi; byli jednak podoficerami o randze porównywalnej do starszego sierżanta.

▣ **„z kohorty zwanej Italską”** Rzymska kohorta zazwyczaj liczyła sobie 600 żołnierzy. Kohorta Italska składała się z tysiąca rzymskich ochotników stacjonujących w Syrii. Ze źródeł historycznych wiemy, że należała ona do kohort zwanych *Auxilia*. Mogli to być łucznicy. Oddziały rzymskie musiały stacjonować w Palestynie ze względu na buntowniczość Żydów.

10:2 „pobożny” Łukasz opisuje gorliwość tego człowieka na trzy sposoby:

1. Czczył Boga (zob. komentarz do Dz 10:22) z całym swoim domem
2. Zawsze dawał ludowi hojne jałmużny
3. Miał w zwyczaju modlić się do Boga (zob. Dz 10:22; 13:16.26)

Człowiek ten był religijnie, emocjonalnie i społecznie związany z synagogą, chociaż nie był w pełni prozelitą. Aby nim zostać, należało:

1. Obrzezać się (mężczyźni)
2. Ochrzcić się w obecności świadków
3. W miarę możliwości złożyć ofiarę w świątyni.

Wymagania te uniemożliwiały wielu zainteresowanym poganom stanie się w pełni prozelitami.

▣ **„wraz z całym swym domem”** Jest to pierwsza z wielu wzmianek o rodzinie jako o jednostce religijnej pojawiających się w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 10:2; 11:14; 16:15.31; 18:8). Ukazuje kontekst kulturowy, w którym wiara ojca zawsze przekładała się na wiarę całego domu, a nawet rozszerzonej rodziny wraz ze służącymi.

▣ „**wielkie jałmużny**” Dla Żydów oznaczało to, że Korneliusz brał aktywny udział w życiu lokalnej synagogi i był „bojącym się Boga”. Zob. Temat specjalny: Jałmużna w Dz 3:2.

▣ „**zawsze modlił się do Boga**” Użyto tu trzech imiesłowów czasu teraźniejszego, wskazujących na czynność ciągłą. Świadczą one o pobożności Korneliusza.

1. „bojący się” [GPNT], czas teraźniejszy strony medialnej (deponens)
2. „czyniący jałmużny” [GPNT], czas teraźniejszy strony czynnej
3. „proszący” (tj. „modlący się”) [GPNT], czas teraźniejszy strony medialnej (deponens)

Gorliwość tego człowieka była codzienna i osobista. Praktykował dwie rzeczy najbardziej cenione w judaizmie rabinicznym: jałmużnę i modlitwę.

10:3 „Okolo dziewiątej godziny dnia” Jest to godzina ofiary wieczornej (tj. 15:00, zob. Wj 29:39-41; Lb 28:3-31; 1 Krl 18:29-36; Ps 55:18; 141:2; Dn 6:10; Józef Flawiusz, *Starożytności* 11.4.1; *Wojna* 1.1.1). Była to tradycyjna pora modlitwy.

▣

GPNT	„zobaczył w widzeniu w sposób widoczny”
BP	„miał widzenie. Ujrzał wtedy...”
BW	„Ujrzał wyraźnie w widzeniu”
BWP	„miał widzenie: Zobaczył...”
PL	„zobaczył w widzeniu, w sposób bardzo wyraźny”

W Ewangeliach przysłówek *fanerōs* oznacza jawne lub publiczne wystąpienie (zob. Mk 1:45; J 7:10). Otrzymał tę wizję za dnia i była ona bardzo wyraźna i konkretna.

▣ „**w widzeniu anioła Pańskiego**” Pod pewnymi względami przypomina to nawrócenie Szawła. Człowiek ten był gorliwy i pobożny. Bóg wysłał swojego nadprzyrodzonego przedstawiciela, żeby przywieść go do wiary. Kto mógłby powiedzieć „nie”? Te nawrócenia są oznaką wybrania przez Boga, a nie wolnej woli człowieka. Ludzie ci reagują na nieodparte dowody i doświadczają prawdziwości ewangelii.

10:4 „Twoje modlitwy i jałmużny wzniosły się do Boga jako ofiara przypomnienia” [NT Popowski] Wiadomość przekazana przez anioła zawiera dwa terminy związane ze składaniem ofiar: „wzniosły się” oraz „ofiara przypomnienia”. Oznacza to, że Bóg przyjął cześć składaną Mu przez tego człowieka (tj. jego modlitwy i jałmużny) jeszcze zanim ten usłyszał ewangelię.

▣ „**wpatrując się w niego**” Zob. komentarz do Dz 1:10.

▣ „**Co, panie**” Bardzo trudno rozstrzygnąć, jak tłumaczyć to określenie. Może on oznaczać (1) „proszę pana” lub (2) „Pana” w teologicznym sensie mistrza/właściciela/suwerena. Innym fragmentem dobrze ukazującym tę niejednoznaczność jest J 4:1.11.15.19.49.

W Dziejach Apostolskich jest nawet jeszcze jedna możliwość. Korneliusz zwraca się do anioła jako do Pana (zob. Ap 7:14), a Piotr odpowiada „głosowi” (zob. Dz 10:13.15) nazywając go Panem (zob. Dz 10:14). Termin ten może więc odnosić się do wszelkich nadprzyrodzonych, osobowych objawień, a w szczególności do Jezusa. W Dz 8:26 i 29 anioł Pański utożsamiony jest z Duchem. Ta sama płynność i przejściowość zachodzą pomiędzy „głosem” a Duchem w Dz 10:13.14.15.19.20.

10:5 „poślij ludzi do Jafy” Jest to aoryst strony medialnej (deponens) trybu rozkazującego. Zauważmy, że anioł nie przedstawił mu ewangelii, tylko polecił posłać po Piotra. Bóg posługuje się ludźmi (zob. Wj 3:7-10). Korneliusz, choć był gorliwym i religijnym człowiekiem (podobnie jak Szawel), potrzebował usłyszeć i odpowiedzieć na ewangelię Jezusa Chrystusa.

10:7 „zawolał dwóch domowników i pobożnego żołnierza” Są to trzy osoby, ale werset 19 wspomina tylko o dwóch. Być może żołnierz posłany został w celu ochrony, a z Piotrem rozmawiali tylko dwaj słudzy.

10:8 Korneliusz angażował rodzinę i przyjaciół w swoją wiarę. Żył w zgodzie ze swoimi przekonaniem. Dzięki niemu w Chrystusa uwierzyła cała społeczność. Tych trzech posłańców wyruszyło w nocy. Zapewne roztrząsali i omawiali między sobą ukazanie się anioła oraz wiarę ich pana i przyjaciela.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 10:9-16

⁹Następnego dnia, gdy oni byli w drodze i zbliżali się do miasta, wszedł Piotr na dach, aby się pomodlić. Była mniej więcej szósta godzina. ¹⁰Odczuwał głód i chciał coś zjeść. Kiedy przygotowywano mu posiłek, wpadł w zachwycenie. ¹¹Widzi niebo otwarte i jakiś spuszcający się przedmiot, podobny do wielkiego płótna czterema końcami opadającego ku ziemi. ¹²Były w nim wszelkie zwierzęta czworonożne, płazy naziemne i ptaki powietrzne. ¹³«Zabijaj, Piotrze i jedz!» - odezwał się do niego głos. ¹⁴«O nie, Panie! Bo nigdy nie jadłem nic skażonego i nieczystego» - odpowiedział Piotr. ¹⁵A głos znowu po raz drugi do niego: «Nie nazywaj nieczystym tego, co Bóg oczyścił». ¹⁶Powtórzyło się to trzy razy i natychmiast wzięto ten przedmiot do nieba.

10:9 „wszedł Piotr na dach, aby się pomodlić. Była mniej więcej szósta godzina” Chociaż judaizm rabiniczny nakazywał modlitwę o 9:00 i 15:00 (w czasie codziennych ofiar w świątyni), faryzeusze dodali do tego jeszcze modlitwę w południe. Modląc się o tej porze Piotr najwidoczniej zachowywał tradycje starszych. Możliwe też, że po prostu zdrzemnął się przed posiłkiem.

10:10 „Odczuwał głód” Kontekstem dla wizji Piotra jest jego głód i widok na Morze Śródziemne z dachu domu Szymona.

W całej znanej greckiej literaturze słowo przetłumaczone tu jako „głód” występuje tylko tutaj. Nie da się ustalić jego dokładnych konotacji, ale z przyimkiem *pros* oznaczać może „skrajny głód”, co jednak byłoby zaskakujące w tym kontekście. Ten *hapax legomenon* (słowo występujące tylko raz w NT) musi pozostać niepewny aż do odkrycia nowych informacji leksykalnych. Nie wiemy, dlaczego Łukasz postanowił użyć tego rzadkiego terminu, ale jego ogólne znaczenie w kontekście jest oczywiste.

▣ **„wpadł w zachwycenie”** Dosłownie oznacza to „wyszedł z siebie”. Sformułowanie to często używane jest w kontekście zdumienia lub osłupienia (zob. Mk 5:42; 16:8; Łk 5:26 i kilka tekstów w LXX). Od tego greckiego słowa pochodzi polski termin „ekstaza”. W tym wersecie oraz w 11:5 i 22:17 oznacza ono na wespół świadomy stan umysłu, w którym Bóg przemawia do podświadomości. Jest to inne określenie niż to, które zastosowano w wersecie 3 w odniesieniu do wizji Korneliusza.

10:11 „niebo otwarte” Jest to imiesłów czasu dokonanego strony biernej, dosłownie „niebo, które zostało otwarte i nadal było otwierane”. W ST słowo to występuje w liczbie mnogiej – „niebiosy”. Rozstąpienie się atmosfery jest idiomem opisującym wkroczenie duchowego, niewidzialnego wymiaru w fizyczną rzeczywistość (zob. Ez 1:1; Mt 3:16; Mk 1:10; Łk 3:21; J 1:51; Dz 7:56; 10:11; Ap 4:1; 19:11).

▣ **„podobny do wielkiego płótna”** Tego samego określenia używano w stosunku do żagli statku.

10:12 „wszelkie zwierzęta czworonożne, płazy naziemne i ptaki powietrzne” Jest to ten sam trojaki podział zwierząt, co ten zawarty w Rdz 1 i 6:20. Zgodnie z kryteriami przedstawionymi w Kpł 11 były to najwidoczniej i czyste, i nieczyste zwierzęta.

10:13 „odezwał się do niego głos” Od czasu zakończenia Księgi Malachiasza do nadejścia okresu nowotestamentowego wśród Żydów nie pojawił się prorocki głos obdarzony Bożym autorytetem. W tym czasie, kiedy Żydzi chcieli potwierdzić, że coś zostało objawione przez Boga, polegali na czymś zwanym *bath kol*. W NT widoczne jest to w Mt 3:17 i 17:5, a także w Dz 9:7 oraz tutaj.

10:14 „O nie, Panie! Bo nigdy nie jadłem nic skażonego i nieczystego” „O nie” (inne tłumaczenia: „żadną miarą”, „za nic w świecie”, „przenigdy”, „nigdy w życiu”) to silnie nacechowana grecka fraza użyta kilka razy w Septuagincie jako tłumaczenie różnych hebrajskich idiomów. Piotr w dalszym ciągu zmagał się ze swoją żydowską ortodoksją. Jego działanie opierało się o Kpł 11. Wydaje się jednak, że Jezus wyraźnie rozstrzygnął tę kwestię w Mk 7:14ff (szczeg. werset 19). Warto tu zaznaczyć, że Ewangelia Marka jest najprawdopodobniej zbiorem późniejszych wspomnień lub kazań apostoła Piotra zebranych w Rzymie.

10:15 „Nie nazywaj nieczystym tego, co Bóg oczyścił” Jest to czas teraźniejszy strony czynnej trybu rozkazującego z partykułą przeczącą, wskazujący na zaprzestanie już dokonywanej czynności. Bóg jasno stwierdza ustanie wprowadzonych przez Mojżesza praw dotyczących pokarmów (tj. Kpł 11). Wierzący Nowego Przymierza nie mają już ich przestrzegać. Tutaj są one użyte analogicznie dla ukazania, że Bóg przyjmuje wszystkich ludzi!

10:16 „Powtórzyło się to trzy razy” W Biblii ważne modlitwy, wyrazy chwały i uwielbienia lub też czynności są czasem powtarzane trzykrotnie:

1. Modlitwa Jezusa w ogrodzie Getsemani (zob. Mk 14:36.39)
2. Rozmowa Jezusa z Piotrem po zmartwychwstaniu (zob. J 21:17)
3. Modlitwa Pawła o usunięcie ciernia w jego ciele (zob. 2 Kor 12:8)

Był to semicki sposób wyrażania podkreślenia (zob. Iz 6:3; Jr 7:4). Ta sytuacja wyraźnie podkreśla opór Piotra przed posłuchaniem głosu z nieba!

W książce *Word Pictures in the New Testament [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie]* A. T. Robertson zawarł następującą wnikliwą obserwację:

„Oto uderzająca ilustracja uporu ze strony kogoś, kto rozpoznaje skierowany do niego Boży głos, kiedy nakaz Pański nie zgadza się z jego preferencjami i uprzedzeniami. Dzisiaj obserwujemy mnóstwo przykładów dokładnie tego samego zjawiska. Tak naprawdę Piotr podtrzymuje pozory pobożności wbrew woli Bożej” (s. 137).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 10:17-23a

¹⁷Kiedy Piotr zastanawiał się, co może oznaczać widzenie, które miał, przed bramą stanęli wysłańcy Korneliusza, dopytawszy się o dom Szymona. ¹⁸«Czy przebywa tu w gościnie Szymon, zwany Piotrem?» - pytali głośno. ¹⁹Kiedy Piotr rozmyślał jeszcze nad widzeniem, powiedział do niego Duch: «Poszukuje cię trzech ludzi. ²⁰Zejdź więc i idź z nimi bez wahania, bo Ja ich posłałem». ²¹Piotr zszedł do owych ludzi i powiedział: «Ja jestem tym, którego szukacie. Z jaką sprawą przybyliście?» ²²A oni odpowiedzieli: «Setnik Korneliusz, człowiek sprawiedliwy i bogobojny, o czym zaświadczyć może cała ludność żydowska otrzymał polecenie od anioła świętego, aby cię wezwał do swego domu i wysłuchał tego, co mu powiesz». ^{23a}[Piotr] więc zaprosił ich do wnętrza i ugościł.

10:17 „Piotr zastanawiał się” Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego, wskazujący na rozpoczęcie czynności w przeszłości. Łukasz kilka razy posługuje się tym terminem dla ukazania wewnętrznej konsternacji (zob. Łk 9:7; Dz 2:12; 5:24; 10:17). Piotr nie od razu zrozumiał zamysł tej wizji.

▣ **„widzenie”** Słowo opisujące tu doświadczenie Piotra, *horama*, jest tym samym, które użyte zostało w odniesieniu do wizji Korneliusza w Dz 10:3 (zob. Dz 10:19).

10:19 „powiedział do niego Duch” Dokładny związek pomiędzy przemawiającym w tym kontekście „Duchem” (Dz 10:19) a „aniołem” (Dz 10:3.22) jest niepewny (zob. Dz 10:20, „Ja ich posłałem”). Wydaje się, że anioł przemawiał w imieniu Ducha Świętego albo obie te osoby utożsamiane są ze starotestamentową teofanią (zob. Exod.3:2.4; Dz 8:26.29).

10:20 „wstań, zejdź na dół i idź z nimi bez wahania, bo to Ja ich posłałem” [PL] Werset ten jest bardzo dobitny:

1. Wstań, imiesłów użyty w znaczeniu trybu rozkazującego (dosł. „wstawszy”)
2. Zejdź na dół, aoryst strony czynnej trybu rozkazującego
3. Idź z nimi, czas terażniejszy strony medialnej (deponens) trybu rozkazującego
4. Bez wahania, imiesłów użyty w znaczeniu trybu rozkazującego
5. to Ja ich posłałem, *ego* z czasem dokonanym strony czynnej trybu orzekającego

Piotr nie miał innego wyjścia niż z nimi pójść. Było to umówione przez Boga spotkanie. Duch był sprawcą wizji Korneliusza, wysłania przez niego ludzi, wizji Piotra oraz jego odpowiedzi na prośbę przybyłych.

10:22 Wiernie relacjonują to, co się wydarzyło.

▣

GPNT, BP, BW, BWP, PL
Współczesny Przekład, NT STERN

„sprawiedliwy”
„prawy”

Termin ten najwyraźniej został tu użyty w starotestamentowym znaczeniu „nienaganności”. Nie chodzi tu o bezgrzeszność (zob. Rdz 6:1; Hi 1:1; Łk 1:6; 2:25) ani przypisaną sprawiedliwość Chrystusa (zob. Rz 4). Ten człowiek żył według wszystkiego, co wiedział o woli Bożej. Zob. Temat specjalny: Sprawiedliwość w Dz 3:14.

GPNT „bojący się Boga”
 BP, BW, BWP, PL „bogobojny”
 Współczesny Przekład „pobożny”
 Słowo Życia „traktujący Boga poważnie”

Sformułowanie to (lub podobne) często stosowane jest do opisu Korneliusza (zob. Dz 10:2.22.35). W Dz 13:16.26.43.50 odnosi się ono do tych, którzy nie byli z pochodzenia Żydami ani w pełni prozelitami, ale regularnie uczęszczali do synagogi. Nazywani byli „bojącymi się Boga” (zob. Dz 16:14; 17:4.17; 18:7).

10:23a „zaprosił ich do wnętrza i ugościł” Jest to kolejny przykład postępującego uwalniania się Pawła od jego żydowskiego legalizmu. To pewne, że towarzyszący posłańcom żołnierz był Rzymianinem, a mimo to Piotr zaprosił go do towarzystwa i na kolację. Zwróćmy także uwagę na to, że w Dz 10:48 Piotr pozostaje w rzymskim domu przez kilka dni.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 10:23b-29

^{23b}A następnego dnia wyruszył razem z nimi w towarzystwie niektórych braci z Jafy. ²⁴Nazajutrz wszedł do Cezarei. Korneliusz oczekiwał ich, zwoławszy swych krewnych i najbliższych przyjaciół. ²⁵A kiedy Piotr wchodził, Korneliusz wyszedł mu na spotkanie, padł mu do nóg i oddał mu pokłon. ²⁶Piotr podniósł go ze słowami: «Wstań, ja też jestem człowiekiem». ²⁷Rozmawiając z nim, wszedł i zastał licznie zgromadzonych. ²⁸Przemówił więc do nich: «Wiecie, że zabronione jest Żydowi przestawać z cudzoziemcem lub przychodzić do niego. Lecz Bóg mi pokazał, że nie wolno żadnego człowieka uważać za skażonego lub nieczystego. ²⁹Dlatego też wezwany przybyłem bez sprzeciwu. Zapytuję więc: po co mnie sprowadziliście?»

10:23b „w towarzystwie niektórych braci z Jafy” Werset Dz 11:12 podaje, że było ich sześciu. Piotr wiedział, że to wydarzenie będzie problemem dla niektórych żydowskich naśladowców Jezusa. Dlatego wziął z sobą kilku świadków (zob. Dz 11:12).

10:24 „Cezarei” Cezarea była pięknym nadmorskim miastem nazwanym na cześć rzymskiego cesarza. Mieściła się w niej główna siedziba rzymskich sił okupacyjnych. Rzymianie przekształcili tę miejscowość w mały port.

▣ „zwoławszy swych krewnych i najbliższych przyjaciół” Korneliusz, spodziewając się posłanego przez Boga mówcy, zgromadził wszystkich swoich bliskich i przyjaciół, a być może także innych żołnierzy. Niewykluczone, że czekali przez długie godziny. W domu Korneliusza musiała panować niezwykle atmosfera wyczekiwania. Zapewne wszyscy rozmawiali o jego wizji i jej znaczeniu.

Dla żydowskiej części Kościoła szokiem było to, że duża liczba pogan, z których wielu nie zaliczało się do „bojących się Boga”, także została napełniona Duchem Świętym i ochrzczona (zob. Dz 10:27).

10:25.27 „kiedy Piotr wchodził (...) wszedł” Wydaje się, że w tekście greckim występuje tu pewna rozbieżność. Można wyjaśnić to tym, że pierwsze „wejście”, o którym mowa w Dz 10:25, mogło dotyczyć bramy miasta lub dziedzińca domu, a drugie, z Dz 10:27, domu Korneliusza. Jakkolwiek był przebieg wydarzeń, Piotr po raz kolejny narusza żydowskie zwyczaje ceremonialne, wchodząc do domu poganina.

10:25 „padł mu do nóg i oddał mu pokłon” W Septuagincie i Ewangeliach jest to często używany idiom oznaczający oddawanie czci. Jednak tym kontekście trafniejsze może być „okazanie szacunku” (zob. angielskie tłumaczenie NJB). Anioł przygotował przybycie Piotra; nie ma wątpliwości co do tego, że Korneliusz chciał uczcić Bożego posłańca i okazać mu należny szacunek (zob. Ap 19:10; 22:8-9).

10:28 „Wiecie, że zabronione jest Żydowi przestawać” Piotr odwołuje się do swojego rabinicznego wychowania lub szkoły synagogalnej; ST nie zawiera jednak takiego nakazu – należy on tylko do interpretacji rabinów.

▣ „cudzoziemcem” Jest to kolejne słowo użyte tylko raz w całym NT. Łukasz zawarł w tym rozdziale wiele bardzo rzadko występujących terminów:

1. *eusebēs*, Dz 10:2.7, pobożny (zob. 2 P 2:9)
2. *prospeinos*, Dz 10:10, głodny
3. *dienthumeomai*, Dz 10:19, rozmyślał
4. *sunomileō*, Dz 10:27, rozmawiając

5. *athemiton*, Dz 10:28, zabronione (dosł. „niegodziwe”)
6. *allofulō*, Dz 10:28, cudzoziemiec (dosł. „innoplemienny”)
7. *anantirrētos*, Dz 10:29, bez sprzeciwu (zob. Dz 19:36)
8. *prosōpolēmpēs*, Dz 10:34, mający wzgląd na osoby, stronniczy (dosł. „biorący_według_twarzy”; por. Rz 2:11; Ef 6:9; Jk 2:1.9)
9. *katadunasteuō*, Dz 10:38, będący pod władzą, opętani, dręczeni (dosł. „brani_pod_moc”; zob. Jk 2:6)
10. *procheirotoneō*, Dz 10:41, wybrani uprzednio

Nie wiadomo, czy Łukasz zawarł w Dziejach Apostolskich zapisy tych wczesnych kazań i wydarzeń przepisując je z innych źródeł, czy opierał się na ustnych wywiadach z ich naocznymi świadkami.

▣ „Lecz Bóg mi pokazał, że nie wolno żadnego człowieka uważać za skażonego lub nieczystego” Piotr zrozumiał, co Bóg chciał mu przekazać! Zwierzęta na płótnie symbolizowały wszystkich stworzonych na Boży obraz ludzi (zob. Rdz 1:26-27). Boża miłość do Korneliusza, jego rodziny i przyjaciół ukazała Pawłowi ogólnością zasięgu ewangelii! Było to potwierdzeniem świadectwa Szczepana i zwiastowania Filipa.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 10:30-33

³⁰Korneliusz odpowiedział: «Cztery dni temu, gdy modliłem się o godzinie dziewiątej w swoim domu, stanął przede mną mąż w lśniącej szacie ³¹i rzekł: "Korneliuszu, twoja modlitwa została wysłuchana i Bóg wspomniał na twoje jałmużny. ³²Poślij więc do Jafy i wezwij Szymona, zwanego Piotrem. Jest on gościem w domu Szymona garbarza, nad morzem". ³³Posłałem więc natychmiast do ciebie, a ty dobrze zrobiłeś, żeś przyszedł. Teraz my wszyscy stoimy przed Bogiem, aby wysłuchać wszystkiego, co Pan tobie polecił».

10:30 „w lśniącej szacie” Aniołowie często ukazują się w tej postaci (zob. Dz 1:10; Mt 28:3; Mk 16:5; J 20:12; Łk 24:4).

10:31 Jest to trzecie potwierdzenie pobożności Korneliusza w tym rozdziale (zob. Dz 10:4.22). Niespodzianką nie jest jego nawrócenie, tylko fakt, że w Chrystusa uwierzyli także jego przyjaciele, słudzy i rodzina. Jest to jeden z zawartych w Dziejach Apostolskich przykładów zbawienia całych domów. Dla tych z nas, którym wpojono zachodnie, ewangelikalne modele ewangelizacji, podkreślające dobrowolną, indywidualną reakcję jednostek, tego rodzaju zbiorowy odzew jest zaskakujący, ale większość świata ukierunkowana jest plemiennie, rodzinnie i grupowo. Aby docierać do ludzi stworzonych na Jego obraz, Bóg może działać poprzez różne modele. Nie ma jednego słusznego wzorca ewangelizacji!

10:33 Ci ludzie byli gotowi do słuchania! Zdawali sobie sprawę, że znaleźli się w przygotowanym przez Boga czasie i miejscu i mają przed sobą Jego posłańca.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 10:34-43

³⁴Wtedy Piotr przemówił w dłuższym wywodzie: «Przekonuję się, że Bóg naprawdę nie ma względu na osoby. ³⁵Ale w każdym narodzie miły jest Mu ten, kto się Go boi i postępuje sprawiedliwie. ³⁶Posłał swe słowo synom Izraela, zwiastując im pokój przez Jezusa Chrystusa. On to jest Panem wszystkich. ³⁷Wiecie, co się działo w całej Judei, począwszy od Galilei, po chrzcie, który głosił Jan. ³⁸Znacie sprawę Jezusa z Nazaretu, którego Bóg namaścił Duchem Świętym i mocą. Dlatego że Bóg był z Nim, przeszedł On dobrze czyniąc i uzdrawiając wszystkich, którzy byli pod władzą diabła. ³⁹A my jesteśmy świadkami wszystkiego, co działo się w ziemi żydowskiej i w Jerozolimie. Jego to zabili, zawiesiwszy na drzewie. ⁴⁰Bóg wskrzesił Go trzeciego dnia i pozwolił Mu ukazać się ⁴¹nie całemu ludowi, ale nam, wybranym uprzednio przez Boga na świadków, którzyśmy z Nim jedli i pili po Jego zmartwychwstaniu. ⁴²On nam rozkazał ogłosić ludowi i dać świadectwo, że Bóg ustanowił Go sędzią żywych i umarłych. ⁴³Wszyscy prorocy świadczą o tym, że każdy, kto w Niego wierzy, przez Jego imię otrzymuje odpuszczenie grzechów».

10:34 „Bóg naprawdę nie ma względu na osoby” Jest to początek kazania Piotra skierowanego do Korneliusza – a także dobry przykład przesłania kierowanego przez wczesny Kościół do nie-Żydów. W ST to sędownicze określenie opisywało Boga (zob. Pwt 10:17; 2 Krn 19:7). Tego samego wymagał od swojego ludu (zob. Pwt 1:17; 16:19). Jest to także cecha charakteryzująca Boga w NT (zob. Rz 2:11; Ga 2:6; Ef 6:9; Kol 3:24-25; 1 P 1:17). W ST fraza ta oznaczała dosłownie „podnosić twarz”. W hebrajskich sądach oskarżeni mieli pochylone głowy, żeby sędzia ich nie rozpoznał i nie był stronniczy.

Bóg nie ma ulubieńców (narodów, ras ani jednostek)! Jeśli rzeczywiście tak jest, to co z predestynacją? Co czyni Izrael szczególnym? Musimy bardzo uważać na nasze współczesne systemy teologiczne.

10:35 „w każdym narodzie miły jest Mu ten, kto się Go boi i postępuje sprawiedliwie” Opis ten nie dotyczy duchowego zbawienia, tylko idei jałmużny, modlitwy i pobożności. Zob. Temat specjalny w Dz 3:2. Stwierdzenie to musi być teologicznie równoważone przez wezwanie do przyjęcia ewangelii (zob. J 1:12; 3:16; Rz 10:9-13).

Zawartą tu główną prawdą jest to, że Bóg przyjmuje pogan, nie wymagając, żeby stali się żydowskimi prozelitami. Przygotowuje to teologiczny grunt pod opisany w Dz 15 sobór jerozolimski.

10:36-39 Jerome Biblical Commentary [Komentarz biblijny Hieronima] (tom II, s. 188) trafnie podsumowuje to przemówienie:

1. Piotr streszcza w ten sposób ewangelię (tj. *kerygma*)
2. Cechuje się kiepską składnią, co pokazuje, że Łukasz wiernie oddaje źródła, z których korzysta, nie wymyśla ich ani nie zmienia

10:36 „Posłał swe słowo synom Izraela” Nie chodzi tu o ST, tylko o zwiastowanie Jezusa i apostołów.

▣ **„zwiastując im pokój przez Jezusa Chrystusa”** Może to być nawiązanie do Iz 52:7. W NT słowo „pokój” stosowane jest w trzech znaczeniach:

1. Pokoju między Bogiem a ludzkością (zob. Kol 1:20)
2. Subiektywnego pokoju poszczególnych wierzących (zob. J 14:27; 16:33, Flp 4)
3. Pokoju pomiędzy grupami ludzi, które przyjmują Chrystusa (zob. Ef 2:14-3:6; Kol 3:16)

W Chrystusie wszystkie ludzkie bariery zostają zniesione (zob. Ga 3:28; Kol 3:11).

▣ **„On to jest Panem wszystkich”** Jest to uwaga autorska/redakcyjna. Jest to uniwersalny element wezwania ewangelii Jezusa Chrystusa, który nadal brzmiał bardzo radykalnie w ustach ortodoksyjnego Żyda (zob. Dz 2:36; Mt 28:18; Rz 10:12; Ef 1:20-22; Kol 2:10; 1 P 3:22). On jest Panem wszystkich ras i wszystkiego (tj. panuje nad wszechświatem)!

10:37.39 „Wiedzie, co się działo” Piotr posługuje się tą samą formą, co w swoim kazaniu w dzień zesłania Ducha Świętego (zob. Dz 2:22.33). Zebrani słyszeli o Jezusie i o tym, jak potraktowano Go w Jerozolimie.

Można się zastanawiać skąd ci ludzie posiadali te wszystkie informacje. Czy Piotr używa tu hiperboli? Czy brali udział w części wydarzeń, które rozegrały się w Jerozolimie? Czy niektórzy ze sług byli Żydami? Ten krótki tekst nie odpowiada na te pytania.

Niektórzy wyciągają z tego kazania następujące wnioski:

1. Łukasz jest autorem wszystkich kazań zawartych w Dziejach Apostolskich (ale jest biegły w grece koine, a fragment Dz 10:36-38 nie jest napisany poprawną, akceptowalną greką).
2. Łukasz wiernie trzymał się źródeł, z których korzystał, cytując je dosłownie, bez poprawiania ich kiepskiej składni.
3. Miało ono być zrozumiałe dla późniejszych czytelników Dziejów Apostolskich (zob. *Jerome Biblical Commentary [Komentarz biblijny Hieronima]*, tom II, s. 189).

10:37 „po chrzcie, który głosił Jan” Wierzący zawsze zastanawiali się nad tym, dlaczego Jezus przyjął chrzest, skoro Jan udzielał chrztu nawrócenia. Jezus nie potrzebował nawrócenia ani przebaczenia, ponieważ był bezgrzeszny (zob. 2 Kor 5:21; Hbr 4:15; 7:26; 1 P 2:22; 1 J 3:5). Powstały na ten temat następujące teorie:

1. Był to wzór do naśladowania dla wierzących
2. Było to Jego utożsamienie się z potrzebą wierzących
3. Było to Jego wyświęcenie i wyposażenie do służby
4. Był to symbol Jego dzieła odkupienia
5. Było to Jego potwierdzenie służby i przesłania Jana Chrzciciela
6. Była to prorocza zapowiedź Jego śmierci, pogrzebu i zmartwychwstania (zob. Rz 6:4; Kol 2:12).

Przyjęcie przez Jezusa chrztu od Jana postrzegane było jako początek pełnej Ducha publicznej służby Jezusa. Wszystkie trzy Ewangelie synoptyczne relacjonują to inauguracyjne wydarzenie. Marek rozpoczyna od niego swoją Ewangelię (będącą relacją naocznego świadka – Piotra). Wczesny Kościół postrzegał ten chrzest jako szczególne rozpoczęcie nowej ery Ducha związanej z publiczną służbą Jezusa.

10:38 „Jezusa z Nazaretu, którego Bóg namaścił Duchem Świętym i mocą” Zwróćmy uwagę na to, co Piotr mówi o Jezusie:

1. Został namaszczone przez Boga („namaszczać” to hebrajski rdzeń słowa „Mesjasz”)
2. Został namaszczone Duchem Świętym (nowa era to era Ducha)

3. Został namaszczonej mocą (do skutecznej służby)
  - a. Dobre uczynki
  - b. Uzdrawianie wszystkich, którzy byli pod władzą diabła (mocy zła i szatana)
4. Bóg był z Nim (przemawiał i działał w imieniu JHWH, zob. J 3:2; 9:33; 10:38; 14:10-11)

Wygląda na to, że odnosi się to do chrztu Jezusa (zob. F. F. Bruce, *Answers to Questions [Odpowiedzi na pytania]*, s. 171-172).

W książce *Synonyms of the Old Testament [Synonimy Starego Testamentu]* Robert Girdlestone czyni ciekawą obserwację:

„Czasownik *XPIEIN* występuje w NT pięć razy. W czterech z tych fragmentów odnosi się on do namaszczenia Chrystusa przez Jego Ojca. Są to następujące wersety: Łk 4:18, gdzie cytowany jest Iz 61:1; Hbr 1:9, będący cytatem z Ps 45:7; Dz 4:27, gdzie słowo to zastosowane jest konkretnie do bezpośrednio poprzedzającego ten wers cytatu z Ps 2; oraz Dz 10:38, gdzie Piotr stwierdza, że Bóg namaścił Jezusa Duchem” (s. 183).

Zob. Temat specjalny: *Kerygma* w Dz 2:14.

▣ „uzdrawiając wszystkich, którzy byli pod władzą diabła” Zob. Tematy specjalne w Dz 5:3 i 5:16.

10:39 „Jego to zabili, zawiesiwszy na drzewie” „Zabili” odnosi się tu do przywódców żydowskich, tłumu i rzymskich władz. Zob. komentarz do Dz 2:23. Koncepcja zawieszenia na drzewie wspomniana jest w Dz 5:30. Odzwierciedla ona werwet Pwt 21:23 (który pierwotnie dotyczył nabicia kogoś na pał po śmierci w celu poniżenia go, ale rabini z czasów Jezusa interpretowali to jako powieszenie na rzymskim krzyżu). Jezus wziął na siebie przekleństwo starotestamentowego Prawa (zob. Iz 53) – za nas (zob. Ga 3:13).

10:40 „Bóg wskrzesił Go” Z punktu widzenia teologii interesujące jest, że Iz 53:4-6.10 stwierdza, że cierpienie i śmierć Jezusa były wolą i zamysłem JHWH (zob. Rdz 3:15). JHWH posłużył się przy tym:

1. Szatanem
2. Niegodziwymi żydowskimi przywódcami
3. Zmanipulowanymi władzami rzymskimi
4. Rozgniewanym żydowskim tłumem

Boża wola obejmuje zło! Posługuje się nim dla osiągnięcia swojego ostatecznego celu dla stworzonej na Jego obraz i podobieństwo ludzkości. Niesamowite! Cóż za teologia suwerenności! On pozwala na śmierć, a następnie wzbudza z martwych i obdarza życiem Jezusa – i wszystkich ludzi!

Według NT udział w zmartwychwstaniu Jezusa miały wszystkie trzy osoby Trójcy:

1. Duch (zob. Rz 8:11)
2. Syn (zob. J 2:19-22; 10:17-18)
3. Ojciec – najczęściej (zob. Dz 2:24.32; 3:15.26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30.33.34.37; 17:31; Rz 6:4.9)

Było to potwierdzeniem prawdziwości życia i nauczania Jezusa o Bogu. Jest to jeden z głównych aspektów *kerygmy* (tj. kazań Dziejów Apostolskich, Zob. Temat specjalny w Dz 2:14).

▣ „trzeciego dnia” Ze względu na werwet 1 Kor 15:4 niektórzy odnoszą to do Ps 16:10 lub Oz 6:2, ale Mt 12:40 wskazuje bardziej na Jon 2:1.

10:40-41 „pozwoilił Mu ukazać się nie całemu ludowi” Jezus ukazał się kilku wybranym grupom (zob. J 14:19.24; 15:27; 16:16.22; 1 Kor 15:5-9).

10:41 „którzyśmy z Nim jedli i pili po Jego zmartwychwstaniu” Chociaż zmartwychwstałe ciało Jezusa nie potrzebowało fizycznego pokarmu, jadł i pił, aby pokazać swoim szczególnym świadkom, że jest prawdziwy i wyrazić swoją wspólnotę z nimi (zob. Łk 24:35.41-43; J 21:9-13).

10:42 „On nam rozkazał ogłosić ludowi” Użyty tu zaimek odnosi się do Jezusa (zob. Mt 28:18-20; Łk 24:47-48; J 15:27). Świactwo to miało zacząć się w Jerozolimie i dotrzeć do całego świata (zob. 1:8).

▣ „sędzią żywych i umarłych” Chrystus jest wykonawcą Bożego sądu (zob. Dan. 7:13-14; J 5:22.27; Dz 17:31; 2 Kor 5:10; 2 Tm 4:1; 1 P 4:5), podobnie jak brał udział w dziele stworzenia (zob. J 1:3; Kol 1:16; Hbr 1:2). Jezus nie przyszedł, by sędzić, tylko by zbawić (zob. J 3:17-19). Sformułowanie „żywi i umarli” odnosi się do sądu eschatologicznego przy drugim przyjsciu Chrystusa. Nastąpi ono za życia niektórych wierzących (zob. 1 Tes 4:13-18)

TEMAT SPECJALNY: SĘDZIA, SĄD I SPRAWIEDLIWOŚĆ U IZAJASZA

Jest to powszechnie stosowany termin (BDB 1047, KB 1622) w ST. NIDOTTE, tom 4, s. 214, podaje jego rozmieszczenie i kontekst:

1. Pentateuch, 13%, ludzcy sędziowie
2. Księgi historyczne, 34%, ludzcy przywódcy
3. Literatura mądrościowa, 22%, boskie działanie
4. Prorocy, 31%, przeważnie boskie działanie

Zapoznaj się z poniższą tabelą z Księgi Izajasza:

JHWH jako Sędzia	Mesjasz jako Sędzia	Idealni sędziowie Izraela	Sędziowie Izraela w rzeczywistości
2:4	9:7	1:17	1:23
3:14	11:3.4	26:8	3:2
4:4	16:5	56:1	5:7
5:16	32:1	58:2.8	10:2
28:6.17.26	40:14		59:4.9.11.14.15
30:18	42:1.3.4		
33:5.22	51:4.5		
61:8	53:8		
66:16			

Izrael miał odzwierciedlać Boży charakter wobec narodów. Nie robił tego, więc JHWH wzbudził jednego „idealnego” Izraelitę dla wypełnienia swojego osobistego objawienia dla świata (tj. Mesjasza, Jezusa z Nazaretu, zob. Iz 52:11-53:12).

10:43 „Wszyscy prorocy świadczą o tym” Jezus pokazał dwóm uczniom zmierzającym do Emaus (relacjonuje to jedynie Łk 24:13-35), gdzie i jak ST odnosił się do Niego. Oni przekazali to uczniom w sali na górze i te informacje stały się normatywne przy głoszeniu ewangelii Żydom (zob. Dz 3:18). Jezus otworzył umysły uczniów (zob. Łk 24:45).

▣ „przez Jego imię” Zob. Jł 3:5 i Łk 24:47.

▣ „każdy, kto w Niego wierzy (...) otrzymuje odpuszczenie grzechów” Takie jest przesłanie ewangelii:

1. Każdy
2. Przez Jego imię
3. Kto w Niego wierzy
4. Otrzymuje odpuszczenie grzechów (zob. Łk 24:46-47)

Skupia się ono na Jezusie, a nie na zasługach (tj. Nowe Przymierze z Jr 31:31-34, zob. Ez 36:22-38). Wszystko, co należało zrobić, żeby wszyscy i każdy z osobna mogli być zbawieni, już się dokonało! Bóg postanowił wchodzić w interakcje z upadłą ludzkością na zasadzie przymierza. To On jest stroną podejmującą inicjatywę i wyznaczającą porządek, wymaga jednak także, żeby ludzie odpowiadali Mu nawróceniem, wiarą, posłuszeństwem i wytrwałością. Ludzie muszą przyjąć Boży dar w Chrystusie (zob. J 1:12; 3:16; Rz 10:9-13). Nie następuje to samoczynnie.

W książce *New Testament Theology* [Teologia Nowego Testamentu] Frank Stagg czyni ciekawe spostrzeżenie na temat przebaczenia i jego przyjętego związku z nawróceniem:

„Przebaczenie wymaga nowej świadomości grzechu i odwrócenia się od niego. Mamy obietnicę, że wyznając swoje grzechy z całą pewnością otrzymamy przebaczenie i zostaniemy oczyszczeni (1 J 1:9), ale bez wyznania nie ma takiej gwarancji. W domu Korneliusza Piotr łączy przebaczenie z wiarą, ogłaszając, że to o Nim (Jezusie) świadczą wszyscy prorocy: 'że każdy, kto w Niego wierzy, przez Jego imię otrzymuje odpuszczenie grzechów' (Dz 10:43). W tej wierze, połączonej z nawróceniem i wyznaniem, człowiek zarówno przyznaje się do swojego grzechu, jak i się go wyrzeka. Nie oznacza to, że przebaczenie uzyskuje się za pomocą nawrócenia; nawet nawrócenie nie czyni człowieka godnym przebaczenia. Jak ujął to ktoś inny, grzesznik musi przyjąć swoje odrzucenie i przyjąć swoje przyjęcie, choć wie, że sam z siebie jest nie do przyjęcia. Grzesznik nie ma szans na przebaczenie, dopóki nie będzie gotów, by przyjąć Boże *nie*, aby usłyszeć Jego *tak*” (s. 94).

Więcej o sformułowaniu „w Niego wierzy” zawiera Temat specjalny w Dz 3:16.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 10:44-48

⁴⁴Kiedy Piotr jeszcze mówił o tym, Duch Święty zstąpił na wszystkich, którzy słuchali nauki. ⁴⁵I zdumieli się wierni pochodzenia żydowskiego, którzy przybyli z Piotrem, że dar Ducha Świętego wylany został także na pogan. ⁴⁶Słyszeli bowiem, że mówią językami i wielbią Boga. ⁴⁷Wtedy odezwał się Piotr: «Któż może odmówić chrztu tym, którzy otrzymali Ducha Świętego tak samo jak my?» ⁴⁸I rozkazał ochrzcić ich w imię Jezusa Chrystusa.

10:44 Zauważmy, że Piotr nie skończył jeszcze swojego kazania, kiedy zstąpił Duch (zob. Dz 8:16-17; 10:44; 11:15).

▣ „na wszystkich, którzy słuchali nauki” Rzeczywiste napięcie teologiczne nie dotyczyło Korneliusza. Został on całkowicie zaakceptowany przez miejscową synagogę. Chodziło o jego przyjaciół! Nie wydaje się, żeby wcześniej zetknęli się z Bogiem, a nawet z judaizmem, a Bóg w pełni ich przyjął! Ukazał to i potwierdził za pomocą objawienia tej samej duchowej mocy i obecności, która towarzyszyła wydarzeniom z dnia Pięćdziesiątnicy. Zwróćmy także uwagę na to, że kolejność wydarzeń jest tu zmieniona: Duch przychodzi przed chrztem, a nie wraz z nim (zob. Dz 2:38) ani po nim (zob. Dz 8:17). Łukasz relacjonuje to, co się stało, a nie to, co „powinno było” się wydarzyć. Nie wolno nam uznawać żadnego z opisanych w Dziejach Apostolskich spotkań z ewangelią za normatywne!

10:45 To samo nadprzyrodzone objawienie Ducha (zob. Dz 10:46), które miało miejsce w dzień Pięćdziesiątnicy, zostało zesłane ponownie, obejmując także Rzymian! Ten szczególny znak przeznaczony był nie tylko dla Korneliusza i jego przyjaciół, ale przede wszystkim dla obrzezanych wierzących (zob. Dz 10:47). W przemożny, niezaprzeczalny sposób pokazał on, że Bóg przyjął pogan (zob. Dz 11:17) – łącznie z Rzymianami!

Łukasz tworzy literacką podbudowę dla opisanego w Dz 15 soboru jerozolimskiego. Zarówno Piotr, jak i Paweł oraz wierzący hellenistyczni Żydzi przekonali się, że Bóg w pełni przyjął pogan przez Chrystusa.

▣ „dar Ducha Świętego” Działanie Ducha Świętego jest jasno ukazane w J 16:8-14. W pewnym sensie przekonanie o grzechu jest darem Ducha. Samo zbawienie jest darem Ducha. Zamieszkująca we wierzących obecność jest darem Ducha. Nadeszła nowa era Ducha (zob. Dz 2:38; 8:20; 11:17). Nic trwałego ani skutecznego nie dzieje się bez obecności i mocy Ducha.

▣ „wylany został” Jest to czas dokonany strony biernej trybu orzekającego. „Wylewanie” stanowiło część starotestamentowego systemu ofiarniczego. Wylanie Ducha przepowiedziane zostało w Jl 3:1. Piotr zacytował ten fragment w swoim kazaniu w dzień Pięćdziesiątnicy (zob. Dz 2:17.33). Duch został w pełni i na stałe dany wierzącym przez Boga.

10:47 Jest to pytanie retoryczne przewidujące odpowiedź przeczącą. Zostało ono zadane w celu otrzymania potwierdzenia od wierzących Żydów, którzy przyszli z Jafy. Zob. Temat specjalny: Chrzest w Dz 2:38.

10:48 „rozkazał ochrzcić ich w imię Jezusa Chrystusa” Zauważmy, że chrzest nastąpił od razu. Zwróćmy także uwagę na to, że zostali oni ochrzczeni w imię Jezusa, podobnie jak w Dz 2:38 i 19:5. Formułą chrzcielną w Dziejach Apostolskich było „w imię Jezusa”, podczas gdy w Mt 28:19 mowa jest o chrzcie w imię

Trójjedynego Boga. Kluczem nie jest tu formuła, tylko serce kandydata!

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego zbawienie Korneliusza jest takie ważne?
2. W czym zbawienie Korneliusza przypomina doświadczenie Pawła?
3. Jakie było teologiczne znaczenie płótna ze zwierzętami i odpowiedzi Piotra w odniesieniu do Korneliusza?
4. Dlaczego nawrócenie przyjaciół Korneliusza było tak dużym problemem?
5. Stwórz zarys kazania Piotra i porównaj je z innymi nawróceniami z Dziejów Apostolskich. Każda z tych sytuacji jest inna, ale ma pewne wspólne cechy.

ROZDZIAŁ 11 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Św. Piotr wyjaśnia sprawę Korneliusza	Piotr usprawiedliwia się przed judaistami	Piotr wyjaśnia gminie jerozolimskiej chrzest Korneliusza	Mowa obronna Piotra w Jerozolimie	Reakcja Żydów na nawrócenie się pogan
11:1-18	11:1-18	11:1-10	11:1-17	11:1-18
Początki chrześcijaństwa w Antiochii Syryjskiej	Zbór poganochrześcijański w Antiochii	Kościół w Antiochii	Początki chrześcijaństwa w Antiochii Syryjskiej	Powstanie Kościoła w Antiochii
11:19-21		11:19-21	11:18 11:19-26 Zbiórka na ubogich w Jerozolimie	
11:22-26		11:22-26		11:19-26
11:27-30	11:19-30	Paweł i Barnaba wysłani do Jerozolimy 11:27-30	11:27-30	11:27-30

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 11:1-18

¹Apostołowie i bracia, przebywający w Judei, dowiedzieli się, że również poganie przyjęli słowo Boże. ²Kiedy Piotr przybył do Jerozolimy, ci, którzy byli pochodzenia żydowskiego, robili mu wymówki. ³«Wszedłeś do ludzi nieobrzezanych - mówili - i jadłeś z nimi». ⁴Piotr więc zaczął wyjaśniać im po kolei: ⁵«Modliłem się - mówił - w mieście Jafie i w zachwyceniu ujrzałem jakiś spuszczający się przedmiot, podobny do wielkiego płótna czterema końcami opadającego z nieba. I dotarł aż do mnie. ⁶Przyglądając mu się uważnie, zobaczyłem czworonożne zwierzęta domowe i dzikie ptaki i ptaki powietrzne. ⁷Usłyszałem też głos, który mówił do mnie: "Zabijaj, Piotrze, i jedz!" ⁸Odpowiedziałem: "O nie, Panie, bo nigdy nie wziąłem do ust niczego skażonego lub nieczystego". ⁹Ale głos z nieba odezwał się po raz drugi: ¹⁰"Nie nazywaj nieczystym tego, co Bóg oczyścił". Powtórzyło się to trzy razy i wszystko zostało wzięte znowu do nieba. ¹¹Zaraz potem trzech ludzi, wysłanych do mnie z Cezarei, stanęło przed domem, w którym mieszkaliśmy. ¹²Duch powiedział mi, abym bez wahania poszedł z nimi. Razem ze mną poszło też tych sześciu braci. Przybyliśmy do domu owego człowieka. ¹³On nam opowiedział, jak zobaczył anioła, który zjawił się w jego domu i rzekł: "Poślij do Jafy i sprowadź Szymona, zwanego Piotrem! ¹⁴On cię pouczy, jak zbawisz siebie i cały swój dom". ¹⁵Kiedy zacząłem mówić, Duch Święty zstąpił na nich, jak na nas na początku. ¹⁶Przypomniałem sobie wtedy słowa, które wypowiedział Pan: "Jan chrzczył wodą, wy zaś ochrzczeni będziecie Duchem Świętym". ¹⁷Jeżeli więc Bóg udzielił im tego samego daru co nam, którzyśmy uwierzyli w Pana Jezusa Chrystusa, to jakżeż ja mogłem sprzeciwiać się Bogu?» ¹⁸Gdy to usłyszeli, zamilkli. Wielbili Boga i mówili: «A więc i poganom udzielił Bóg [łaski] nawrócenia, aby żyli».

11:1 Ten werset wskazuje na to, że przywódcy Kościoła jerozolimskiego byli zaskoczeni takim obrotem spraw. Byli zszokowani i nie w pełni popierali to, co się wydarzyło! Nie rozumieli, że Wielkie Posłannictwo (zob. Mt 28:18-20; Łk 24:47; Dz 1:8) obejmuje także pogan. Ta sama fraza występuje w Dz 8:14 przy przyjęciu ewangelii przez Samarytan.

▣ „**bracia**” Jest to wczesny tytuł odnoszący się do wierzących. Podkreśla on naszą zbiorową, rodzinną tożsamość (zob. Dz 1:15; 6:3; 9:30; 10:23; 11:1,12, 29; 12:17; 14:2; 15:1,3,22,23,32-33,40; 16:2,40; 17:6,10,14; 18:18,27; 21:7, 17; 22:5; 28:14-15). Być chrześcijaninem to należeć do rodziny (zob. 1 Kor 12:13; Ga 3:28; Kol 3:11).

▣ „**w Judei**” Ukazuje to dotychczasowe geograficzne granice Kościoła. Nawet po wielu latach nie wyszedł on poza swoje kulturowe ramy. Nakaz Jezusa z Dz 1:8 nie był realizowany! To „niemał” paralela Rdz 10-11.

▣ „**również poganie przyjęli słowo Boże**” Jest to aoryst strony medialnej (deponens) trybu orzekającego, wskazujący na konieczność osobistego przyjęcia przesłania ewangelii (zob. J 1:12; 3:16; Rz 10:9-13 Ef 2:8-9).

Fraza „słowo Boże” jest równoznaczna z „ewangelią”. Wypełniają się uniwersalne obietnice/proroctwa ST. Zob. Temat specjalny w Dz 1:8.

11:2 „Kiedy Piotr przybył do Jerozolimy” Najwidoczniej problem misji do pogan, który pojawia się znowu w Dz 15, wciąż sprawiał trudność jerozolimskim przywódcom wczesnego Kościoła. Wielu nawróconych na chrześcijaństwo Żydów zachowało silny nacjonalizm (zob. Dz 15:5; 21:18-26).

▣

GPNT

„(ci) z obrzezania”

BP

„ci, którzy byli pochodzenia żydowskiego”

BW

„rodowici Żydzi”

BWP

„wierni pochodzenia żydowskiego”

PL

„ci, którzy byli z obrzezanych”

Fraza ta stosowana jest w kilku różnych znaczeniach:

1. W Dz 10:45 opisuje sześciu żydowskich towarzyszy Piotra
2. Tutaj odnosi się do grupy wierzących w Kościele jerozolimskim (zob. Dz 11:18 i 15:5)
3. W Liście do Galacjan dotyczy wierzących z Kościoła jerozolimskiego (zob. Ga 2:12), a także niewierzących Żydów (zob. Ga 1:7; 2:4; 5:10,12)

Szczerą wiarą tych braci i logiką ich stanowiska nie podlega wątpliwości. Jednak radykalna natura ewangelii otworzyła drzwi dla wszystkich ludzi – także tych niemających żadnego związku z Prawem Mojżeszowym (tj. Rz 3:21-31). Jest to przesłanie (to łaska, a nie zasługi, przynosi zbawienie), które potrzebuje usłyszeć i zastosować wielu współczesnych wierzących!

GPNT	„osądzali_sobie przeciw niemu”
BP	„robili mu wymówki”
BW	„stawiali mu zarzuty”
BWP	„czynili mu wyrzuty”
PL	„zaczęli wysuwać przeciwko niemu zarzuty”

Jest to czas niedokonany strony medialnej trybu orzekającego. Ta forma gramatyczna może oznaczać czynność powtarzającą się w przeszłości lub rozpoczęcie jakiejś czynności. Zwróćmy uwagę na to, że ci wierzący tradycjoniści stawiali zarzuty Piotrowi, a nie ewangelii. Nie rozumieli, że jest to kwestia ewangelii.

11:3 „Wszedłeś do ludzi nieobrzezanych (...) i jadłeś z nimi” Jasne jest, że Piotr nie był niekwestionowanym przywódcą. Gramatycznie werset ten może być twierdzeniem lub pytaniem (NT Dąbrowski, Biblia Lubelska, Biblia Jakuba Wujka).

Kwestia wspólnoty stołu była dla Żydów bardzo ważna. Być może właśnie ona stała za przepisami dotyczącymi pokarmów z Kpł 11. Żydzi nie mieli uczestniczyć w żadnych wydarzeniach społecznych razem z Kananejczykami. Na starożytnym Bliskim Wschodzie jedzenie było rodzajem wspólnoty przymierza.

Jezus także był oskarżany o łamanie tej tradycji w Mt 9:11; 11:19; Łk 5:30; 15:2. Piotr zmagał się z tym w swojej służbie (zob. Ga 2:12). Dla pierwszych wierzących była to bardzo delikatna kwestia. Weryfikowanie swoich tradycji, kultury i osobistych preferencji jest niezwykle trudne, ale tego właśnie wymaga od nas ewangelia (zob. 1 Kor 12:13; Ga 3:23-29; Kol 3:11). Starotestamentowy model dzielący ludzi na Żydów i pogan został w zupełności zastąpiony przez paradygmat wierzący/niewierzący!

11:4-18 Piotr relacjonuje swoje przeżycia w domu Szymona i Korneliusza (Dz 10) przywódcom żydowskim w Jerozolimie. Powtarzając ten opis (zob. sobór jerozolimski w Dz 15), Łukasz ukazuje istotne znaczenie tej kwestii (ogólnoświatowej ewangelizacji) dla życia Kościoła. Był to teologiczny punkt zwrotny!

11:4

GPNT	„po_kolei”
BP, BW, BWP, PL	„po kolei”
Biblia Gdańska	„porządnie”
NT Kowalski	„szczegółowo”
NT Rakowski	„porządkiem”

W całym NT słowem *kathexēs* posługuje się tylko Łukasz (zob. Łk 1:3; 8:1; Dz 3:24; 11:4; 18:23). Łączy się ono z konotacją wyjaśniania czegoś w porządku logicznym, czasowym lub zgodnie z kolejnością. Wpisuje się to w jego metodę badawczą (zob. Łk 1:1-4), osobowość i wykształcenie zawodowe jako lekarza.

11:6 „Przeglądając mu się uważnie” Zob. komentarz do Dz 1:10.

11:12

GPNT	„nic osądziwszy”
BP, BW, BWP, PL	„bez wahania”
Biblia Brzeska	„nic się nie ociągając”
Biblia Gdańska	„nic nie wątpiąc”

Istnieje kilka wariantów manuskryptów greckich, jeśli chodzi o czas, w którym występuje użyty tu imiesłów (czas teraźniejszy strony medialnej na podstawie Dz 10:20 lub aoryst strony medialnej w MSS P⁷⁴, s², B). Niektóre greckie manuskrypty (P⁴⁵ i D) i wersje starołacińskie oraz jedna wersja syryjska zupełnie go pomijają. Skrybowie zazwyczaj starali się, żeby paralele były ze sobą zgodne. Jak jest to w przypadku większości wariantów tekstualnych w NT, nie wpływa to na znaczenie tej frazy. UBS⁴ umieszcza w tekście imiesłów aorystu strony medialnej, nadając mu jednak notę „C” (trudno stwierdzić).

11:14 „będziesz zbawiony” [BW, EIB] Pobożność i hojność Korneliusza nie czyniły z niego chrześcijanina! Zarówno on, jak i jego rodzina oraz przyjaciele dostąpili zbawienia przez wiarę w Chrystusa!

11:15 Ten werset jest teologicznie kluczowy, jeśli chodzi o dostrzeżenie zamysłu powtórnego zesłania Ducha Świętego opisanego w Dziejach Apostolskich. Bóg posłużył się wydarzeniami tego dnia, aby pokazać, że przyjął inne grupy rasowe, geograficzne i kulturowe (zob. Dz 11:17). Doświadczenie to nie było skierowane tylko do Korneliusza, ale także do:

1. Piotra

2. Towarzyszących mu wierzących Żydów
3. Kościoła w Jerozolimie

11:16 „Przypomniałem sobie wtedy słowa, które wypowiedział Pan” Jest to nawiązanie do wypowiedzi Jezusa z Dz 1:5. Widoczny jest tu wzorzec podejścia wczesnych apostołów do teologii:

1. Cytują Jezusa
2. Posługują się przykładem Jezusa
3. Cytują ST (zob. Mt 3:11; Dz 1:5)

Piotr stwierdza, że sam Pan przewidział taki obrót spraw (tj. znak).

11:17 „Jeżeli” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, którego prawdziwość zakładana jest z perspektywy autora lub dla jego celów literackich.

▣ **„Bóg udzielił im tego samego daru”** Odnosi się to, podobnie jak Dz 11:15, do doświadczenia zesłania Ducha Świętego (zob. Dz 2:1-4; 8:15; 10:46; 15:8). Tak samo jak Duch, zbawienie także jest Bożym darem (zob. Rz 3:24; 5:15-17; 6:23; Ef 2:8).

▣ **„uwierzyli w Pana”** Ten dar musi zostać przyjęty (zob. Dz 11:1; J 1:12; Ef 2:8-9). Zauważmy, że werset Dz 11:17 stwierdza zarówno Bożą suwerenność, jak i wymaganą reakcję człowieka. NT zawiera różne przyimki opisujące wiarę w Jezusa:

1. *epi* = w (tutaj)
2. *eis* = w
3. *en* = w
4. *hoti* = twierdzenie o Jezusie
5. Celownik (dativus) bez przyimka

Ta różnorodność wydaje się oznaczać, że nie było konkretnej formy gramatycznej związanej z czasownikiem „wierzyć” (*pisteuō*). Zazwyczaj podkreślany jest aspekt osobistości i dobrowolności (poza *hoti*, wskazującym na treść ewangelii lub doktryn). Jezus jest osobą, którą należy przyjąć! Zob. Tematy specjalne w Dz 2:40 i 3:16.

11:18 „zamilkli. Wielbili Boga” Świadcstwo Piotra nie tylko rozproszyło negatywną atmosferę. Pociągnęło też za sobą uwielbienie! Większość tych wczesnych przywódców i wierzących było gotowych, by się uczyć i zmieniać. Chętnie zweryfikowali swoją teologię i poszli za Bożym prowadzeniem.

▣ **„poganom udzielił Bóg [łaski] nawrócenia, aby żyli”** NT zawiera kilka fragmentów wskazujących na to, że Bóg w swojej suwerenności jest źródłem zarówno łaski, jak i nawrócenia (zob. Dz 5:31, 8:22; 2 Tm 2:25).

Teologiczne pytanie związane z tą frazą brzmi: „Jaki jest związek Bożej suwerenności z jednej, a wymaganej od ludzi reakcji z drugiej strony, ze zbawieniem?”. Czy wiara i nawrócenie (zob. Mk 1:15; Dz 3:16.19; 20:21) jest odpowiedzią człowieka, czy darem od Boga? Są fragmenty, które mocno podkreślają drugą z tych możliwości (zob. Dz 5:31; 11:18; Rz 2:4; and 2 Tm 2:25). Ponieważ wierzę, że całe Pismo jest natchnione (zob. 2 Tm 3:16), muszę porównywać ze sobą wszelkie teksty dotyczące każdej teologicznej kwestii i nie poddawać się pokusie dowodzenia wersetami oraz ślepego podążania za wyznaniowymi przekonaniem. To oczywiste, że jedyny prawdziwy Bóg ma władzę nad wszystkim. Dzieje Apostolskie raz za razem to podkreślają. Postanowił On wchodzić w interakcje z ukoronowaniem swojego stworzenia na zasadzie przymierza. To On jest stroną podejmującą inicjatywę i wyznaczającą porządek, wymaga jednak ludzkiej reakcji – zarówno początkowej, jak i trwałej. Nigdy nie jest to kwestia „albo/albo”, tylko związek „zarówno/jak i”. Zob. Temat specjalny: Przymierze w Dz 2:47. Więcej o „nawróceniu” zawiera Temat specjalny w Dz 2:38.

W *NT TransLine [Interlinearnym NT]* (s. 435, #24) Michael Magill dokonuje trafnego podsumowania wyobrażeń wczesnych żydowskich wierzących na temat tego, co będzie się działo:

„Żydowscy wierzący wiedzieli, że przesłanie skierowane jest do całego świata. Jednak to, że zbawienie mogłoby przyjść do pogan w oderwaniu od judaizmu, wraz ze wszystkimi implikacjami tego faktu, było dla nich czymś nowym. Zakładali, że zbawienie będzie zwiastowane światu w ramach i poprzez prawdziwy, duchowy judaizm; że judaizm zapanuje i odnajdując życie w Chrystusie wszyscy ludzie staną się Żydami; że kultura Izraela chwalebnie stanie się kulturą całego świata.”

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 11:19-26

¹⁹Ci, których rozproszyło prześladowanie, jakie wybuchło z powodu Szczepana, dotarli aż do Fenicji, na Cypr i do Antiochii, głosząc słowo samym tylko Żydom. ²⁰Niektórzy z nich pochodzili z Cypru i z Cyreny. Oni to po przybyciu do Antiochii przemawiali też do Greków i opowiadali Dobrą Nowinę o Panu Jezusie. ²¹A ręka

Pańska była z nimi, bo wielka liczba uwierzyła i nawróciła się do Pana. ²²Wieść o tym doszła do uszu Kościoła w Jerozolimie. Wysłano do Antiochii Barnabę. ²³Gdy on przybył i zobaczył działanie łaski Bożej, ucieszył się i zachęcał wszystkich, aby całym sercem wytrwali przy Panu; ²⁴był bowiem człowiekiem dobrym i pełnym Ducha Świętego i wiary. Pozyskano wtedy wielką liczbę [wiernych] dla Pana. ²⁵Udał się też do Tarsu, aby odszukać Szawła. ²⁶A kiedy [go] znalazł, przyprowadził do Antiochii i przez cały rok pracowali razem w Kościele, nauczając wielką rzeszę ludzi. W Antiochii też po raz pierwszy nazwano uczniów chrześcijanami.

11:19-30 Wersety te wyglądają na przypomnienie przeszłych wydarzeń. Łączą się z Dz 8:4.

11:19 „Ci, których rozproszyło prześladowanie” Dzieje Apostolskie zawierają kilka wczesnych przykładów tych prześladowań (zob. Dz 5:17ff; 6:8-15; 8:1-3; 9:1-2). To, jak Szczepan rozumiał radykalne następstwa ewangelii, zmusiło wszystkich wierzących Żydów w Palestynie do zweryfikowania swojej wiary i zastanowienia nad zamysłem ewangelii.

▣ **„Antiochii”** Antiochia była trzecim największym miastem Imperium Rzymskiego, zaraz po Rzymie i Aleksandrii i stolicą Syrii. Zamieszkiwała ją liczna populacja Żydów. Antiochia była znana ze swojego uniwersytetu oraz z panującej w niej niemoralności seksualnej. Odbывające się w mieście wyścigi rydwanów były słynne na całym świecie. Stało się ono jednym z głównych ośrodków chrześcijaństwa!

▣ **„głosząc słowo samym tylko Żydom”** Pokazuje to, że wczesny Kościół nie miał pewności co do tego, czy głoszenie ewangelii poganom było czymś właściwym. Konserwatyści cytowali słowa Jezusa z Mt 10:5, a wizjonerzy Jego wypowiedzi z Mt 28:18-20 i Dz 1:8. Ta kwestia teologiczna pojawi się ponownie w Dz 15.

11:20 „Niektórzy (...) z Cypru i z Cyreny” Byli to ci sami greckojęzyczni wierzący Żydzi, co w Dz 6-8. Zaczęli oni głosić uniwersalne następstwa ewangelii w Jerozolimie. Także Barnaba pochodził z tego obszaru geograficznego.

▣ **„do Greków”** Słowo to (*Hellēn*) zazwyczaj odnosi się do pogan (zob. Dz 14:1; 16:1.3; 18:4; 19:10.17; 20:21; 21:28), natomiast w Dz 17:4 dotyczy pogan związanych z synagogą („bojących się Boga”), ale nie będących jej członkami (tj. prozelitami).

Pytanie brzmi: komu była głoszona dobra nowina?

1. Greckojęzycznym Żydom, jak w Dz 6:1 i 9:29 (hellenistom)
2. Poganom związanym z synagogą (*Hellēn*)
3. Po prostu poganom (zob. NT Kowalski, Biblia Paulistów)

Biorąc pod uwagę całe zamieszanie, jakie to wywołało, określenie to może dotyczyć ludzi, którzy móili po grecku: niektórzy z nich mogli być Żydami z diaspory, a inni w pełni poganami.

▣ **„opowiadali Dobrą Nowinę o Panu Jezusie”** Jest to imiesłów czasu teraźniejszego strony medialnej czasownika, od którego pochodzi polskie słowo „ewangelia” i „ewangelizacja”. Ich przesłanie nie dotyczyło starotestamentowych praw i procedur, tylko Jezusa z Nazaretu jako Mesjasza (zob. Temat specjalny w Dz 2:31)!

11:21 „ręka Pańska była z nimi, bo wielka liczba uwierzyła i nawróciła się do Pana” Jest to kolejne podsumowanie potężnego Bożego działania poprzez zwiastowanie ewangelii. Nakaz z Dz 1:8 wreszcie zaczął być realizowany (zob. Dz 11:24b).

Jest to starotestamentowy idiom oznaczający rozpoznanie Bożej obecności i mocy w realizacji Jego zamiarów poprzez ludzkie działanie (zob. 2 Sm 3:12).

Co ciekawe, w pierwszej części tego wersetu termin „Pan” (*Kurios*) odnosi się do JHWH (zob. Wj 3:14; 2 Sm 3:12; Iz 59:1 w LXX; zob. Temat specjalny w Dz 1:6, a w drugiej części zastosowany został do Jezusa Chrystusa. Takie przeniesienie tytułu jest wśród autorów NT powszechną techniką literacką stosowaną dla potwierdzenia boskości Jezusa. Także Paweł cytuje teksty NT odnoszące się do JHWH i stosuje je do Jezusa (tj. Rz 10:13; 1 Kor 2:16; Flp 2:10-11).

„Ręka Pańska” jest antropomorficznym idiome (zob. Temat specjalny w Dz 2:33). JHWH jest wiecznym duchem przenikającym czas i stworzenie. Nie posiada fizycznego ciała, ale jedynym słownictwem, którym dysponujemy, kiedy mowa jest o czymś osobistym, są fizyczne, ludzkie określenia. Musimy mieć na uwadze ograniczenia naszego upadłego, czasowego i ziemskiego języka. Opowiada on o sferze duchowej za pomocą metafor, analogii i przeczeń. Wyraża prawdę, ale nie czyni tego dogłębnie. Bóg jest daleko większy od naszych możliwości rozumienia i wyrazu. Naprawdę się z nami komunikuje – ale nie wyczerpująco. Możemy polegać na Biblii jako na Bożym objawieniu, ale musimy zdawać sobie sprawę z tego, że Bóg jest jeszcze

większy! Ludzki język zarówno odkrywa, jak i ogranicza!

TEMAT SPECJALNY: RĘKA (NA PODSTAWIE KSIĘGI EZECHIELA)

Słowo „ręka” (BDB 388, KB 386) ma różne znaczenia i konotacje:

1. Dosłowne (tj. ręka człowieka)
  - a. symbol całej osoby, Ez 3:18; 18:8,17; 33:6,8
  - b. symbol ludzkiej słabości, Ez 7:17.27; 21:7; 22:14
  - c. symbol obcych wrogów, Ez 7:21; 11:9; 16:39; 21:31; 23:9.28; 28:10; 30:12; 34:27; 38:12; 39:23
  - d. dosłowna ręka, Ez 8:11; 12:7; 16:11; 37:17.19.20
  - e. symbol władzy fałszywych przywódców, Ez 13:21.22.23; 34:10
  - f. symbol narodu, Ez 23:31.37.42.45; 25:14; 27:15; 28:9; 30:10.22.24.25; 31:11; 39:3
2. Antropomorficzne – o bóstwie
  - a. Przekazywanie objawienia przez JHWH, Ez 1:3; 3:14.22; 8:1; 33:22; 37:1; 40:1 (2:9 jest innym obrazem objawienia – ręka ze zwojem)
  - b. Moc JHWH w sądzie, Ez 6:14; 13:9; 14:9.13; 16:27; 20:33; 25:7.13.16; 35:3; 39:21
  - c. Sam JHWH (Jego osobista obecność), Ez 20:22
  - d. Zbawcza moc JHWH, Ez 20:34 (być może kluczowe użycie z Wj 3:20; 4:17; 6:1; 7:19; 13:3)
3. Antropomorficzne – o *cherubach*, Ez 1:8; 8:3; 10:7.8.12.21
4. Antropomorficzne – o zniszczeniu aniołów, Ez 9:1-2; 21:11
5. Symbol obietnicy lub przysięgi, Ez 17:18; 20:5 (dwukrotnie); 20:6.15.23.28; 36:7; 44:12; 47:14
6. Symbol radości, Ez 25:6
7. Antropomorficzne – o aniele, Ez 40:3.5; 47:3

11:22 „Barnabę” Barnaba jest ważną postacią w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 4:36-37; 9:27). Jego imię używane jest w znaczeniu pocieszyciela lub kogoś, kto zachęca, co jasno ukazuje Dz 11:23. Kościół jerozolimski nadal wahał się co do włączenia pogan! Zob. Temat specjalny w Dz 4:36.

11:23 Co ciekawe, kiedy Barnaba zobaczył czynne działanie Bożej łaski poprzez Ducha, zachęcał wszystkich do wytrwania w wierze (zob. Dz 14:22). Wyraźnie pokazuje to potrzebę gorliwości w celowym dążeniu do wytrwałości ze strony Bożego ludu (zob. Temat specjalny w Dz 14:22). Żydzi i Kościół bardzo martwili się niemoralnym kontekstem kulturowym świata pogańskiego. Ewangelia była nie tylko niezasłużonym darem zbawienia, ale także wezwaniem do pobożności (zob. Mt 5:48; Rz 8:28-29; 2 Kor 3:18; Ga 4:19; Ef 4:1; 1 Tes 3:13; 4:3; 1 P 1:15). Bóg pragnie mieć ludzi, którzy odzwierciedlają Jego charakter zagubionemu światu. Celem chrześcijaństwa jest nie tylko niebo po śmierci, ale podobieństwo do Chrystusa teraz, aby inni mogli uwierzyć w Chrystusa!

11:24 „był bowiem człowiekiem dobrym i pełnym Ducha Świętego i wiary” Opis ten bardzo przypomina cechy grekojęzycznych żydowskich wierzących (Siedmiu) z Dz 6:3.5. Wczesny Kościół pełen był takich ludzi! Oby to samo dotyczyło naszych czasów, kultury i Kościoła!

11:25 „Udał się też do Tarsu, aby odszukać Szawła” Czasownik ten w znalezionych w Egipcie papirusach napisanych greką koine (ale nie w LXX) wskazuje na to, że nie było łatwo go znaleźć. W całym NT tylko Łukasz posługuje się tym terminem (zob. Łk 2:44.45; Dz 11:25). O tych latach milczenia wspomina najwidoczniej Ga 1:21. Nie ma pewności co do czasu trwania tego okresu, ale było to około dziesięciu lat.

11:26 „Kościołe” Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

▣ „przyrowadził do Antiochii (...). W Antiochii też po raz pierwszy nazwano uczniów chrześcijanami” Z początku „chrześcijanin” było ukutym przez pogan pogardliwym określeniem wierzących. Co zaskakujące, termin ten rzadko występuje w NT. Sposób utworzenia tego słowa (końcówka *-ianos*) zgodny jest wzorcem stosowanym dla określenia popleczników i naśladowców; Herod (i jego rodzina) nazywani są „herodianami” (zob. Mk 3:6; 12:13; Mt 22:16 w BP, BW i BWP). Jego użycie w tym hellenistycznym kontekście pokazuje, że hebrajski tytuł „Mesjasz”, tłumaczony na grecki jako Chrystus, stał się określeniem naśladowców Jezusa (chrześcijan [pomimo faktu, że w języku polskim sformułowanie to kojarzy się bardziej z „chrztem”, jego źródłosłów jest ten sam – przyp. tłum.]). Ze względu na hellenistyczne otoczenie możliwe jest, że tytuł ten został im nadany przez urzędników dla odróżnienia Żydów od wierzących.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 11:27-30

²⁷W tym czasie właśnie przybyli z Jerozolimy do Antiochii prorocy. ²⁸Jeden z nich imieniem Agabos przepowiedział z natchnienia Ducha, że na całej ziemi nastanie wielki głód. Nastal on za Klaudiusza. ²⁹Uczniowie postanowili więc, że każdy według możliwości pośpieszy z pomocą braciom, mieszkającym w Judei. ³⁰Tak też zrobili, wysyłając [jalmużnę] starszym przez Barnabę i Szawła.

11:27 „prorocy” NT wiele razy wspomina o prorokach (zob. Dz 13:1; 15:32; 21:10; 1 Kor 12:28; 14:1-5, 29-33; Ef 2:20; 4:10). Nie zawsze jest pewne czy ich funkcją jest głównie przepowiadanie przyszłych wydarzeń, jak tutaj, czy podnoszenie wierzących na duchu, jak w 1 Kor 14 i Dz 2:17 (zob. Dz 13:6; 15:32; 1 Kor 12:28; 14:1-5, 29-33; Ef 2:20; 4:10).

W ST prorocy postrzegani byli jako Boży rzecznicy, wyjaśniający Jego objawienie. Rola ta zarezerwowana jest dla autorów NT, z których większość stanowili apostołowie lub ludzie z ich otoczenia (Marek, Łukasz). Nowotestamentowy dar prorokowania musi być ograniczony, ponieważ natchnione objawienie już się zakończyło (zob. Jud 1:3,20).

TEMAT SPECJALNY: PROROCTWA NT

- I. Nie są tym samym, co prorocтва ST (BDB 611, KB 661; zob. Temat specjalny: Prorocтва ST), uważane przez rabinów za spisane natchnione objawienia otrzymane od JHWH (por. Dz 3:18,21; Rz 16:26). Tylko prorocy mogli pisać Biblię.
  - A. Mojżesz został nazwany prorokiem (zob. Pwt 18:15-21).
  - B. Księgi historyczne (od Jozuego po Królewskie [za wyjątkiem Rut]) nazywane były „prorokami wcześniejszymi” (zob. Dz 3:24).
  - C. Prorocy przejmują od najwyższego kapłana rolę źródła informacji od Boga (zob. Księgi Izajasza – Malachiasza).
  - D. Druga część kanonu hebrajskiego zwana jest „Prorokami” (zob. Mt 5:17; 22:40; Łk 16:16; 24:25,27; Rz 3:21).
- II. W NT koncepcja ta pojawia się w kilku różnych znaczeniach.
  - A. W odniesieniu do proroków ST i ich natchnionego przesłania (zob. Mt 2:23; 5:12; 11:13; 13:14; Rz 1:2).
  - B. W odniesieniu do przesłania kierowanego do jednostki, a nie zbiorowości (prorocy ST zwracali się głównie do Izraela).
  - C. W odniesieniu zarówno do Jana Chrzciciela (zob. Mt 11:9; 14:5; 21:26; Łk 1:76), jak i Jezusa jako zwiastunów Królestwa Bożego (por. Mt 13:57; 21:11,46; Łk 4:24; 7:16; 13:33; 24:19). Jezus twierdził także, że jest większy od proroków (zob. Mt 11:9; 12:41; Łk 7:26).
  - D. Inni prorocy w NT:
    1. Wczesne lata życia Jezusa zrelacjonowane w Ewangelii Łukasza (tj. wspomnienia Marii)
      1. Elżbieta (zob. Łk 1:41-42)
      2. Zachariasz (zob. Łk 1:67-79)
      3. Symeon (zob. Łk 2:25-35)
      4. Anna (zob. Łk 2:36)
    2. Ironiczne przepowiednie (zob. Kajfasz, J 11:51)
  - E. W odniesieniu do kogoś, kto głosi Ewangelię (zawarte wśród darów zwiastowania w 1 Kor 12:28-29; Ef 4:11)

- F. W odniesieniu do trwającego w Kościele daru (zob. Mt 23:34; Dz 13:1; 15:32; Rz 12:6; 1 Kor 12:10.28-29; 13:2; Ef 4:11). Czasem może dotyczyć on kobiet (zob. Łk 2:36; Dz 2:17; 21:9; 1 Kor 11:4-5).
- G. W odniesieniu do niektórych części apokaliptycznej księgi Objawienia (por. Ap 1:3; 22:7.10.18.19).

III. Prorocy NT

- A. Nie przekazują natchnionego objawienia w tym samym sensie, co prorocy ST (tj. Pisma Świętego). Stwierdzenie takie jest możliwe z powodu użycia frazy „wiera” (w znaczeniu kompletnej Ewangelii) w Dz 6:7; 13:8; 14:22; Ga 1:23; 3:23; 6:10; Flp 1:27; Jud 1:3.20.

Koncepcja ta jasno wynika z pełnego sformułowania użytego w Jud 1:3: „wiarę, która raz na zawsze została przekazana świętym” [BW]. Wiara przekazana „raz na zawsze” oznacza chrześcijańskie prawdy, doktryny, koncepcje, światopogląd oraz naukę. Ten nacisk na „raz na zawsze” stanowi biblijną podstawę dla teologicznego ograniczenia natchnienia do pism NT i niedopuszczania, aby późniejsze lub inne pisma były uznawane za objawienie. W NT jest wiele niejednoznacznych, niepewnych i mglistych fragmentów (zob. Temat specjalny: Literatura Wschodu [biblijne paradoksy]), ale wierzący przez wiarę potwierdzają, że wszystko, co jest „niezbędne” dla wiary i praktyki zostało ujęte w NT z wystarczającą jasnością. Koncepcja ta została przedstawiona w tak zwanym „trójkacie objawienia”:

1. Bóg objawił się w historycznym czasie i przestrzeni (OBJAWIENIE)
2. Wybrał pewnych ludzkich pisarzy, żeby spisali i objaśnili Jego dzieła (NATCHNIENIE)
3. Dał swojego Ducha, który otwiera umysły i serca ludzi, aby zrozumieli te pisma; nie ostatecznie, ale w sposób wystarczający dla zbawienia i owocnego życia chrześcijańskiego (OŚWIECENIE, zob. Temat specjalny: Oświecenie).

Chodzi tu o to, że natchnienie ogranicza się do autorów biblijnych. Nie ma dalszych autorytarnych pism, wizji ani objawień. Kanon jest zamknięty. Otrzymaliśmy całą prawdę, która jest nam potrzebna, aby właściwie odpowiedzieć Bogu. Prawdę tę najlepiej ilustruje zgoda panująca wśród autorów biblijnych w zestawieniu z niezgodą pomiędzy szczerymi, pobożnymi wierzącymi. Żaden współczesny pisarz ani mówca nie znajduje się pod takim Bożym prowadzeniem, jak autorzy Pisma Świętego.

- B. Pod pewnymi względami prorocy NT przypominają proroków ST.
  1. Przepowiadanie przyszłych wydarzeń (zob. Paweł, Dz 27:22; Agabos, Dz 11:27-28; 21:10-11; inni nienazwani prorocy, Dz 20:23).
  2. Wygłaszanie sądów (zob. Paweł, Dz 13:11; 28:25-28).
  3. Symboliczne akty obrazowo przedstawiające jakieś wydarzenie (zob. Agabos, Dz 21:11).
- C. Czasami ogłaszają prawdy ewangelii wraz z przepowiedniami (zob. Dz 11:27-28; 20:23; 21:10-11), ale nie jest to główny przekaz ich zwiastowania. W 1 Liście do Koryntian prorokowanie zasadniczo oznaczało przekazywanie Ewangelii (zob. 1 Kor 14:24.39).
- D. Przez nich Duch Święty obecnie objawia współczesne i praktyczne zastosowania Bożej prawdy do każdej nowej sytuacji, kultury lub okresu czasu (por. 1 Kor 14:3).
- E. Działali we wczesnych kościołach paulińskich (zob. 1 Kor 11:4-5; 12:28-29; 13:2.8-9; 14:1.3.4-6.22.24.29.31-32.37.39; Ef 2:20; 3:5; 4:11; 1 Tes 5:20), wspomina o nich *Didache* (dzieło napisane pod koniec I w. n.e. lub na początku II w., datowanie niepewne) oraz północnoafrykański montanizm z II i III w.

IV. Czy dary NT ustały?

- A. Trudno odpowiedzieć na to pytanie. Pomóc może w tym określenie celu, któremu mają służyć dary. Czy mają potwierdzać początkowe głoszenie Ewangelii, czy też są stałymi sposobami, na jaki Kościół ma usługiwać sobie i zgubionemu światu?
- B. Czy w poszukiwaniu odpowiedzi na to pytanie odwołamy się do historii Kościoła, czy do samego NT? NT nie wspomina, aby dary duchowe miały być tymczasowe. Ci, którzy starają się odpowiedzieć na to pytanie cytując fragment 1 Kor 13:8-13, nadużywają autorskiego zamysłu stojącego za tymi wersetami, stwierdzającymi, że przeminie wszystko poza miłością.

- C. Kusi mnie, żeby powiedzieć, że ponieważ to NT, a nie historia Kościoła, jest naszym autorytetem, wierzący muszą przyznać, że dary trwają nadal. Jestem jednak przekonany, że kultura wpływa na interpretację. Niektóre bardzo jasne teksty nie mają już zastosowania (np. święty pocałunek, noszenie zasłon przez kobiety, spotkania kościołów w domach itd.). Jeśli kultura wpływa na teksty, to dlaczego nie historia Kościoła?
- D. Jest to po prostu pytanie, na które nie da się udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Niektórzy wierzący będą obstawać za „ustaniem”, a inni za „nieustaniem”. W tej kwestii, tak samo jak przy wielu innych problemach dotyczących interpretacji, kluczem jest serce wierzącego. NT jest wieloznaczny i uwarunkowany kulturowo. Trudność polega na stwierdzeniu, na które teksty miała wpływ kultura/historia, a które przeznaczone są dla wszystkich czasów i kultur
(zob. Fee i Stuart, *How to Read the Bible For All Its Worth [Jak czytać Biblię?]*, s. 14-19 i 69-77). Kluczowe są tu dyskursy na temat wolności i odpowiedzialności zawarte w Rz 14:1-15:13 oraz 1 Kor 8-10. To, jak odpowiemy na to pytanie, jest istotne z dwóch powodów:
1. Każdy wierzący musi chodzić w wierze i postępować według światła, które ma. Bóg patrzy na nasze serce i motywy.
  2. Każdy wierzący musi pozwolić innym wierzącym postępować według ich zrozumienia wiary. W biblijnych granicach potrzebna jest tolerancja. Bóg chce, żebyśmy kochali się nawzajem tak, jak On kocha nas.
- E. Podsumowując tę kwestię: chrześcijaństwo to życie wiarą i miłością, a nie doskonała teologia. Wiąż z Nim, która wpływa na nasze relacje z innymi, jest ważniejsza niż rozstrzygające informacje lub bezbłądność wyznania.

11:28 „wielki głód (...) za Klaudiusza” Geograficznie określenie „na całej ziemi” dotyczy Imperium Rzymskiego (zob. Dz 17:6.31; 19:27; 24:5). Klaudiusz panował w latach 41-54 n.e. Był następcą Kaliguli i poprzednikiem Nerona. Za jego rządów było kilka okresów wielkiego głodu (zob. Swetoniusz, *Żywot Klaudiusza* 18:2). W Palestynie czas najgorszego głodu przypada na lata 44-48 n.e. (Józef Flawiusz, *Starożytności* 20.5.2).

11:29 „Uczniowie postanowili więc, że każdy według możliwości pośpieszy z pomocą braciom” Dla Kościołów pogańskich była to jedna z głównych strategii okazywania solidarności z siostrzanym Kościołem w Jerozolimie. Stało się to wzorcem w Kościołach zakładanych i odwiedzanych przez Pawła (zob. Dz 24:17; Rz 15:2-28; 1 Kor 16:1-4; 2 Kor 8-9; Ga 2:10).

11:30 „wysyłając (...) starszym” Jest to pierwsza wzmianka o „starszych” Kościoła (zob. Dz 14:23; 15:2.4.6.22.23; 16:4; 20:17; 21:18). Termin „starsi” jest synonimem określeń „przełożeni” [PL], „biskupi” [BT], „prezbiterzy” [BP], „przywódcy” [NT Stern], „dogładający” [Nowa Biblia Gdańska] i „pasterze” [Współczesny Przekład] (zob. Dz 20:17.28 i Tt 1:5.7). Określenie „starszy” (*presbuteros*) wiąże się ze starotestamentowym tłem plemiennym, podczas gdy „przełożony” [PL] lub „biskup” [BT] z administracją greckich państw-miast. Wydaje się, że słowo to dotyczy konkretnej grupy przywódców w Kościele jerozolimskim (zob. Dz 15:2.6.22.23). Bardziej żydowskie części NT, takie jak List Jakuba czy List do Hebrajczyków, nadal posługują się starotestamentowym pojęciem starszych, lokalnych przywódców, ale niekoniecznie pasterzy.

▣ **„przez Barnabę i Szawła”** To, czy wizyta w Jerozolimie, o której wspomina Ga 2:2.10, jest tą samą, co ta opisana tutaj, czy może chodzi o ich przybycie na sobór jerozolimski z Dz 15, pozostaje kwestią sporną. Niewiele wiemy o początkach życia i służby Pawła.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego przyjęcie Chrystusa przez pogan było tak wielkim problemem teologicznym?
2. Czy nawrócenie jest Bożym darem (Dz 11:18), czy wymaganiem przymierza (Mk 1:15; Dz 3:16.19; 20:21)?
3. Dlaczego Barnaba udał się na poszukiwanie Szawła (Pawła)?

ROZDZIAŁ 12 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓLCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
PRZEŚLADOWA- NIE WSZCZĘTE PRZEZ HERODA AGRYPPĘ				
Pojmanie św. Piotra	Herod prześladowuje chrześcijan, Piotr ucieka z więzienia	Aresztowanie i uwolnienie Piotra	Zgładzenie Jakuba i uwięzienie Piotra	Prześladowanie Kościoła przez Heroda
12:1-4		12:1-5	12:1-5	
Cudowne uwolnienie z więzienia		Uwolnienie Piotra	Cudowne uwolnienie Piotra	12:1-17
12:5-11	12:1-19		12:6-10	
12:12-17		12:6-17	12:11-17	
Koniec Heroda Agrypy I		12:18-19	12:18-19	12:18-19
12:18-23	Śmierć Heroda	Śmierć Heroda	Śmierć Heroda Agrypy I	Okoliczności śmierci Heroda
			12:20-23	
			KOŚCIÓŁ WŚRÓD LUDÓW POGAŃSKICH	12:20-23
	12:20-25	12:20-25		
12:24-25			Działalność Barnaby i Pawła	12:24-25
			12:24-13:3	

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

Rodzina Heroda Wielkiego (więcej informacji znaleźć można w indeksie *Starożytności żydowskich* Józefa Flawiusza).

- I. Herod Wielki
  - A. Król Judei (37-4 r. p.n.e.)
    - B. Mt 2:1-19; Łk 1:5
- II. Jego synowie
  - A. Herod Filip I (syn Mariamme II, córki Szymona)
    1. mąż Herodiady
    2. tetrarcha Iturei (4 r. p.n.e. – 34 r. n.e.)
    3. Mt 14:3; Mk 6:17
  - B. Herod Filip II (syn Kleopatry)
    1. tetrarcha obszaru na północ i wschód od Morza Galilejskiego (4 r. p.n.e. – 34 r. n.e.)
    2. Łk 3:1
  - C. Herod Antypas
    1. tetrarcha Galilei i Perei (4 r. p.n.e. – 39 r. n.e.)
    2. stracił Jana Chrzciciela
    3. Mt 14:1-12; Mk 6:14-29; Łk 3:1-19; 9:7-9; 13:31; 23:6-12.15; Dz 4:27; 13:1
  - D. Herod Archelaos, etnarcha
    1. władca Judei, Samarii i Idumei (4 r. p.n.e. – 6 r. n.e.)
    2. Mt 2:22
  - E. Arystobul (syn Mariamme I)
    1. jego jedynym synem był Herod Agryppa I
      - a. władał całą Palestyną (41-44 r. n.e.)
      - b. zabił Jakuba i uwięził Piotra
      - c. Dz 12:1-24; 23:35
      - d. jego synem był Herod Agryppa II, tetrarcha obszaru północnego (50-70 r. n.e.)
      - e. jego córką była Berenika
        - (1) towarzyszyła swojemu bratu
        - (2) Dz 25:13-26:32
      - f. jego córką była Druzylla
        - (1) żona Feliksa
        - (2) Dz 24:24

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 12:1-5

¹W tym także czasie Herod zaczął prześladować niektórych członków Kościoła. ²Ściął mieczem Jakuba, brata Jana, ³a gdy spostrzegł, że to spodobało się Żydom, uwięził nadto Piotra. A były to dni Przaśników. ⁴Kiedy go pojmał, osadził w więzieniu i oddał pod straż czterech oddziałów, po czterech żołnierzy każdy, zamierzając po Święcie Paschy wydać go ludowi. ⁵Strzeżono więc Piotra w więzieniu, a Kościół modlił się za niego nieustannie do Boga.

12:1 „Herod” Chodzi tu o Heroda Agryppę I. Panował on nad różnymi częściami Palestyny w latach 37-44 n.e. Wychował się w Rzymie i tam zaprzyjaźnił się z Gajuszem, który najpierw był zwolennikiem cesarza Tyberiusza, a później został cesarzem Kaligulą. Żydzi bez oporów przyjęli Heroda jako przywódcę, ponieważ jego babcia (Mariamme I) była księżniczką rodu Hasmoneuszy/Machabeuszy (tj. żydowskich patriotów). Herod Agryppa I wyznawał ścisły judaizm (być może jednak z powodów politycznych). Wyczerpujące informacje o tym Herodzie znaleźć można w *Starożytnościach* Józefa Flawiusza (19.7.3; 19.8.2).

▣ „Kościół” Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

▣ „**prześladować**” Herod zrobił to, żeby zyskać poparcie i aprobatę przywódców żydowskich (zob. Dz 12:3.11). Rzymianie postępowali podobnie (zob. Dz 24:27; 25:9). Łukasz kilka razy posługuje się tym określeniem (zob. Dz 7:6.19; 12:1; 14:2; 18:10). Termin ten jest często spotykany w Septuagincie, gdzie oznacza złe traktowanie. Słownictwo Łukasza znajduje się pod dużym wpływem LXX.

12:2 „Ściął mieczem Jakuba, brata Jana” Chodzi tu o apostoła Jakuba, który był bratem Jana (zob. Łk 5:10; 6:14; 8:51; 9:28.54). Należał do wewnętrznego kręgu uczniów (zob. Mt 17:1; 26:37; Mk 5:37; 9:2; 14:33; Łk 9:28). To, dlaczego Jakub zginął, a Piotr został oszczędzony, pozostaje Bożą tajemnicą. Dla obywateli rzymskich ścięcie mieczem było zwyczajnym sposobem wykonywania kary śmierci, ale dla Żydów było to najwyraźniej coś ohydneho.

Co ciekawe, w tym czasie wczesny Kościół nie odczuł potrzeby zastąpienia Jakuba, tak jak było to w przypadku Judasza (zob. Dz 1:15-20). Nie mamy pewności co do przyczyn tej rozbieżności. Możliwe, że powodem zastąpienia Judasza była jego zdrada, a nie śmierć (zob. Dz 1:15-26).

Niektórzy twierdzą, że fakt, że Paweł nazywa apostołem Jakuba, przyrodniego brata Jezusa i przywódcę Kościoła jerozolimskiego (zob. Ga 1:19), świadczy o tym, że był on następcą straconego Jakuba (brata Jana). Tak naprawdę chodzi tu o związek pomiędzy oficjalnym statusem pierwotnych Dwunastu a późniejszym darem apostołstwa (zob. Ef 4:11).

Lektura książki Jamesa D. G. Dunna *Unity and Diversity in the New Testament [Jedność i różnorodność w Nowym Testamencie]* podsunęła mi myśl o możliwej innej strukturze władzy w Kościele I w. n.e.:

1. Apostołowie w Jerozolimie
2. Wewnętrzny krąg apostołów (Piotr, Jakub, Jan)
3. Jakub – przyrodni brat Pana, który przewodził Kościołowi jerozolimskiemu
4. Siedmiu (Dz 6), którzy byli przywódcami greckojęzycznych Żydów
5. Później: Paweł i Barnaba i wysłanie ich do Kościoła w Antiochii Syryjskiej

Do tej listy można by dodać związane z chrześcijaństwem sekty judaizujących, gnostyków i ebionitów. Każda z nich także miała własnych przywódców. Jedność wśród chrześcijan, o której często wspomina Łukasz, była trudna do utrzymania. Nauczanie Jezusa i Pisma Świętego było wystarczająco wieloznaczne, aby powstały różne interpretacje. Z tego powodu w pierwszych wiekach chrześcijaństwa powstała „reguła wiary” (zwana też „analogią wiary” lub „regułą prawdy”). Potrzebny był standard oceny teologii różnych grup. Nowotestamentowy dynamizm Bożego prowadzenia za pośrednictwem Ducha przerodził się w zorganizowane struktury wschodnich i zachodnich ośrodków Kościoła. Ortodoksja jest istotną kwestią dla pokoleń, które nie znały osobiście ani Założyciela, ani naocznych świadków.

12:3 „uwięził nadto Piotra” To trzecie aresztowanie Piotra (zob. Dz 4:3; 5:18). Chrześcijanie nie są oszczędzani przed prześladowaniami.

▣ „**były to dni Przaśników**” Odnosi się to do Święta Paschy (zob. Dz 12:4), które w połączeniu ze Świętem Przaśników trwało osiem dni (zob. Wj 12:18; 23:15; Łk 22:1). Oba upamiętniały wyzwolenie Izraela z niewoli egipskiej. Obchodzone były od 14 do 21 dnia miesiąca nisan, czyli marca lub kwietnia (w zależności od żydowskiego kalendarza księżycowego).

12:4 „czterech oddziałów, po czterech żołnierzach” Były to cztery oddziały zmieniające się cztery razy dziennie – łącznie szesnastu mężczyzn. Liczba ta ukazuje obawy Heroda, że Piotr mógłby uciec (zob. Dz 5:19).

12:5 „Kościół modlił się za niego nieustannie do Boga” Kościół się modli (zob. Dz 12:12), ale będzie zaskoczony, kiedy Bóg odpowie na tę modlitwę! „Nieustannie” (inne tłumaczenia: „żarliwie”, „gorliwie”, „usilnie”) to bardzo wymowny przysłówek (zob. Łk 22:44). W całym NT występuje tylko trzy razy (zob. 1 P 1:22).

TEMAT SPECJALNY: MODLITWA WSTAWIENNICZA

I. Wprowadzenie

A. Modlitwa jest ważna z powodu przykładu, który dał nam Jezus:

1. osobista modlitwa, Mk 1:35; Łk 3:21; 6:12; 9:29; 22:31-46
2. oczyszczenie świątyni, Mt 21:13; Mk 11:17; Łk 19:46
3. wzór modlitwy, Mt 6:5-13; Łk 11:2-4

B. Modlitwa jest przekuciem na wymierne działanie naszej wiary w osobowego, troszczącego się Boga, który jest obecny, chce i może działać na naszą rzecz i na rzecz innych, poprzez

nasze modlitwy.

- C. W wielu dziedzinach Bóg osobiście ograniczył się do działania w odpowiedzi na modlitwy Swoich dzieci (zob. Jk 4:2)
- D. Głównym celem modlitwy jest nasza wspólnota i czas spędzony z Trójjedynym Bogiem.
- E. Modlitwa obejmuje wszystkich i wszystko to, co dotyczy wierzących. Możemy pomodlić się raz, z wiarą, lub wiele razy, kiedy dana myśl lub intencja powraca.
- F. Modlitwa obejmować może kilka elementów:
  - 1. chwalenie i adoracja Trójjedynego Boga
  - 2. dziękczynienie Bogu za Jego obecność, wspólnotę i zaopatrzenie
  - 3. wyznanie naszej grzeszności – zarówno przeszłej, jak i teraźniejszej
  - 4. proszenie o odczuwane przez nas potrzeby i pragnienia
  - 5. wstawiennictwo – przedstawianie Ojcu potrzeb innych
- G. Modlitwa wstawiennicza jest tajemnicą. Bóg kocha tych, o których się modlimy, o wiele bardziej niż my, ale nasze modlitwy często pociągają za sobą zmianę, odpowiedź lub potrzebę – nie tylko w nas, ale także w nich.

II. Materiał biblijny

A. Stary Testament

- 1. Kilka przykładów modlitwy wstawienniczej:
  - a. Abraham wstawia się za Sodomą, Rdz 18:22ff
  - b. Modlitwy Mojżesza o Izraela
    - (1) Wj 5:22-23
    - (2) Wj 32:31ff
    - (3) Pwt 5:5
    - (4) Pwt 9:18.25ff
  - c. Modlitwy Samuela o Izraela
    - (1) 1 Sm 7:5-6.8-9
    - (2) 1 Sm 12:16-23
    - (3) 1 Sm 15:11
  - d. Modlitwa Dawida o jego dziecko, 2 Sm 12:16-18
- 2. Bóg szuka orędowników, Iz 59:16
- 3. Świadomy niewyznany grzech lub postawa braku skruchy ma wpływ na nasze modlitwy
  - a. Ps 66:18
  - b. Prz 28:9
  - c. Iz 59:1-2; Iz 64:6

B. Nowy Testament

- 1. Wstawiennicza służba Syna i Ducha
  - a. Jezus
    - (1) Rz 8:34
    - (2) Hbr 7:25
    - (3) 1 J 2:1
  - b. Duch Święty, Rz 8:26-27
- 2. Wstawiennicza służba Pawła
  - a. Modli się o Żydów
    - (1) Rz 9:1ff
    - (2) Rz 10:1
  - b. Modli się za Kościoły
    - (1) Rz 1:9
    - (2) Ef 1:16
    - (3) Fil 1:3-4.9
    - (4) Kol 1:3.9
    - (5) 1 Tes 1:2-3
    - (6) 2 Tes 1:11
    - (7) 2 Tm 1:3
    - (8) Flm 1:4
  - c. Prosi Kościoły, żeby modliły się za niego

- (1) Rz 15:30
- (2) 2 Kor 1:11
- (3) Ef 6:19
- (4) Kol 4:3
- (5) 1 Tes 5:25
- (6) 2 Tes 3:1
- 3. Wstawiennicza służba Kościoła
  - a. Modlitwa o siebie nawzajem
    - (1) Ef 6:18
    - (2) 1 Tm 2:1
  - b. Wymaganie modlitwy za szczególne grupy
    - (1) naszych wrogów, Mt 5:44
    - (2) chrześcijańskich pracowników, Hbr 13:18
    - (3) rządzących, 1 Tm 2:2
    - (4) chorych, Jk 5:13-16
    - (5) odstępców, 1 J 5:16

III. Warunki otrzymania odpowiedzi na modlitwę

- A. Nasza relacja z Chrystusem i Duchem
  - 1. Trwanie w Nim, J 15:7
  - 2. W Jego imieniu, J 14:13.14; 15:16; 16:23-24
  - 3. W Duchu, Ef 6:18; Jud 1:20
  - 4. Zgodnie z wolą Bożą, Mt 6:10; 1 J 3:22; 5:14-15
- B. Motywacje
  - 1. Bez żywienia wątpliwości, Mat 21:22; Jak 1:6-7
  - 2. Pokora i skrucha, Łk 18:9-14
  - 3. Złe prośby, Jak 4:3
  - 4. Egoizm, Jak 4:2-3
- C. Inne aspekty
  - 1. Wytrwałość
    - a. Łk 18:1-8
    - b. Kol 4:2
  - 2. Ciągłe zanoszenie próśb
    - a. Mt 7:7-8
    - b. Łk 11:5-13
    - c. Jk 1:5
  - 3. Niezgoda w domu, 1 P 3:7
  - 4. Wolność od świadomego grzechu
    - a. Ps 66:18
    - b. Prz 28:9
    - c. Iz 59:1-2
    - d. Iz 64:6

IV. Wniosek teologiczny

- A. Cóż za przywilej. Cóż za możliwość. Cóż za obowiązek i odpowiedzialność.
- B. Jezus jest dla nas przykładem. Duch jest naszym przewodnikiem. Ojciec czeka na nas z przychylnością.
- C. Modlitwa może zmienić Ciebie, Twoją rodzinę, Twoich przyjaciół i świat.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 12:6-17

⁶W nocy, po której Herod miał go wydać, Piotr, skuty podwójnym łańcuchem, spał między dwoma żołnierzami, a strażnicy przed bramą strzegli więzienia. ⁷Wtem zjawił się anioł Pański i światłość zajaśniała w celi. Trąceniem w bok obudził Piotra i powiedział: «Wstań szybko!» Równocześnie z rąk [Piotra] opadły kajdany. ⁸«Przepasz się i włóż sandały!» - powiedział mu anioł. A gdy to zrobił, rzekł do niego: «Narzuć płaszcz i chodź za mną!» ⁹Wyszedł więc i szedł za nim, ale nie wiedział, czy to, co czyni anioł, jest rzeczywistością; zdawało mu się, że to widzenie. ¹⁰Minęli pierwszą i drugą straż i doszli do żelaznej bramy, prowadzącej do miasta. Ta otwarła się sama przed nimi. Wyszli więc, przeszli jedną ulicę i natychmiast anioł odstąpił od niego. ¹¹Wtedy

Piotr przyszedł do siebie i rzekł: «Teraz wiem na pewno, że Pan posłał swego anioła i wyrwał mnie z ręki Heroda i z tego wszystkiego, czego oczekiwali Żydzi». ¹²Po zastanowieniu się poszedł do domu Marii, matki Jana, zwanego Markiem, gdzie zebrano się wielu na modlitwie. ¹³Kiedy zakolał do drzwi wejściowych, nadbiegła dziewczyna imieniem Rode i nasłuchiwała. ¹⁴Poznała głos Piotra i z radości nie otworzyła bramy, lecz pobięła powieki, że Piotr stoi przed bramą. ¹⁵«Bredzisz» - powiedzieli jej. Ona jednak upierała się przy swoim. ¹⁶«To jest jego anioł» - mówili. A Piotr kłótał dalej. ¹⁷Kiedy wreszcie otworzyli, ujrzeni i zdumieni się. On zaś nakazał im ręką milczenie, opowiedział, jak to Pan wyprowadził go z więzienia, i rzekł: «Donieście o tym Jakubowi i braciom!». I udał się gdzie indziej.

12:6 „W nocy, po której” Styl Łukasza charakteryzuje się częstymi określeniami czasu (zob. Dz 12:3.4.5.6.7.8.10.18). Należy jednak uważać, aby nie interpretować jego pism jako zachodniej, ułożonej w chronologicznym porządku historii. Łukaszowi przyświeca teologiczny, ewangelizacyjny zamysł.

▣ **„między dwoma żołnierzami”** Werset ten ukazuje brak możliwości ucieczki Piotra. Wygląda to niemal jakby spodziewali się próby jego uwolnienia (zob. Dz 5:19).

12:7 „Wtem zjawił się anioł Pański” To niezwykle, że w Dziejach Apostolskich przeplatają się nadprzyrodzone interwencje anioła Pańskiego (zob. Dz 5:19; 7:30.35.38.53; 8:26; 10:3.7.22) i Ducha Świętego (zob. Dz 8:29.39; 10:19). Wydaje się, że Duch przemawia poprzez intuicję, anioł natomiast jest zewnętrznym, fizycznym objawem Jego działania. Widoczne jest tu ciekawe połączenie elementów naturalnych i nadprzyrodzonych (przypominające plagi egipskie).

▣ **„Wstań szybko”** Jest to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego, wskazujący na nagłość. Dlaczego anioł się spieszy? Czy nie ma kontroli nad tym, co się dzieje?

12:8 „Przepasz się i włóż sandały” Są to dwa aorysty strony medialnej trybu rozkazującego.

▣ **„Narzuć płaszcz i chodź za mną”** Jest to aoryst strony medialnej trybu rozkazującego oraz czas teraźniejszy strony czynnej trybu rozkazującego. Wypełniającemu to zadanie aniołowi naprawdę się spieszyło. Widocznie był nerwowo!

12:9 Piotr nie był pewny, czy to widzenie, sen czy rzeczywistość (zob. Dz 12:11-12; 10:17.19; 11:5).

12:11 „Wtedy Piotr przyszedł do siebie” Łukasz posługuje się podobnym sformułowaniem w opisie syna marnotrawnego (zob. Łk 15:17). Nagle uświadomił sobie, że to się stało naprawdę i co to oznacza (zob. Dz 12:12).

12:12 „domu Marii” Imię Maria było bardzo rozpowszechnione. Ewangelie wspominają o kilku kobietach noszących to imię:

1. Maria, matka Jezusa (zob. Łk 1:27)
2. Maria Magdalena, uczennica z Galilei (zob. Łk 8:2; 24:10)
3. Matka Jakuba i Jana (zob. Łk 24:10)
4. Siostra Marty i Łazarza (zob. Łk 10:39.42)
5. Żona Kleofasa (zob. J 19:25)
6. Matka Jana Marka (tutaj)

▣ **„matki Jana”** Chodzi tu o matkę Jana Marka. Wczesny Kościół spotykał się w domu tej rodziny w Jerozolimie (zob. Dz 12:12). Było to także miejsce, w którym Jezus trzy razy ukazał się uczniom po swoim zmartwychwstaniu, i w którym nastąpiło zesłanie Ducha Świętego w dzień Pięćdziesiąticy.

Jan Marek towarzyszył Pawłowi i swojemu kuzynowi Barnabie (zob. Kol 4:10) w pierwszej podróży misyjnej (zob. Dz 12:25-13:13). Z jakiegoś powodu odłączył się od nich i wrócił do domu (zob. Dz 15:38). Barnaba chciał zabrać go w drugą podróż misyjną, ale Paweł się na to nie zgodził (zob. Dz 15:36-41). Sprawilo to, że Paweł i Barnaba się rozdzielili. Barnaba wziął Jana Marka na Cypr (zob. Dz 15:39). Później, przebywając w więzieniu, Paweł przychylnie wspomina o Janie Marku (zob. Kol 4:10). W czasie swojego drugiego uwięzienia w Rzymie, tuż przed swoją śmiercią, Paweł znowu wymienia Jana Marka (zob. 2 Tm 4:11).

Jan Marek najwidoczniej dołączył do zespołu misyjnego Piotra (zob. 1 P 5:13). W *Historii Kościelnej* 3.39.12 Euzebiusz z Cezarei zawarł interesujące informacje na temat relacji pomiędzy Janem Markiem a Piotrem:

„W swojej księdze Papiasz relacjonuje słowa Jezusa przekazane przez Aristiona lub usłyszane

bezpośrednio od prezbitera Jana. Zwróciwszy na nie uwagę uczonych, muszę teraz uzupełnić jego już zacytowane wypowiedzi o informację, którą podaje o Marku, autorze ewangelii:

Prezbyter mawiał także: ‘Marek, który był tłumaczem Piotra, zapisał starannie, choć nie po kolei, wszystko, co pamiętał, jeśli chodzi o słowa i czyny Pana. Nie słyszał on bowiem Pana ani nie należał do Jego naśladowców, tylko, jak już wspominałem, do uczniów Piotra. Piotr miał w zwyczaju dostosowywać swoje nauczanie do sytuacji, nie układając słów Pana w systematycznym porządku, przez co Marek jest w pełni usprawiedliwiony w tym, że zapisał niektóre rzeczy tak, jak je pamiętał. Przyświecał mu bowiem tylko jeden cel – nie pominąć niczego, co usłyszał, i w niczym się nie pomylić’ (p. 152).

W tym cytacie Papiasz wspomina o „Janie starszym”. Ireneusz z Lyonu napisał: „o tych rzeczach poświadcza na piśmie Papiasz, słuchacz Jana i towarzysz Polikarpa”. Wskazuje to na to, że Papiasz słyszał to bezpośrednio od apostoła Jana.

▣ „zebrało się wielu na modlitwie” Formy gramatyczne użytych tu słów pokazują, że Kościół zebrał się i zamierzał pozostać w modlitwie (imiesłów czasu dokonanego strony biernej oraz imiesłów czasu teraźniejszego strony medialnej [deponens]).

12:13 „drzwi wejściowych” Były to niewielkie drzwi wychodzące na ulicę. Na górze były większe drzwi.

▣ „Rode” Jej imię oznacza „różę”. Nie wiemy, czy pracowała dla właścicieli domu, czy uczestniczyła w spotkaniu modlitewnym.

12:15 „Bredzisz” Kościół modlił się o Boże działanie, a jednak wszyscy byli niezwykle zaskoczeni (zob. Dz 12:16), kiedy On odpowiedział na tę modlitwę.

▣ „mówili” Kontekst ten zawiera dwa czasy niedokonane strony czynnej trybu orzekającego, co oznacza, że zapewnienie Rode i odpowiedź uczestników spotkania modlitewnego w sali na górze nie były jednorazowe.

▣ „To jest jego anioł” Aniołowie odgrywają ważną rolę w pismach Łukasza. Żydzi najwidoczniej wierzyli, że anioł stróż danej osoby mógł przybierać jej fizyczną postać (wyczerpujące omówienie żydowskich źródeł i przekonań związanych z aniołami stróżami znaleźć można w: *Encyclopaedia Judaica*, tom 2, s. 963). Wierzenie to nie ma oparcia w Biblii. Ta rozwinięta angelologia mogła pochodzić od zoroastriańskiej koncepcji *frawaszi*. Duża część rabinicznej angelologii ma swoje źródło w tych perskich wpływach. Pismo Święte wspomina o aniołach strzegących nowych wierzących (zob. Mt 18:10). Aniołowie są sługami odkupionych (zob. Hbr 1:14).

12:17 „nakazał im ręką milczenie” Bez wątplenia jest to szczegół pochodzący od naocznego świadka tych wydarzeń (zob. Dz 13:16). Łukasz kilka razy odnotowuje ten gest (zob. Dz 13:16; 19:33; 21:40).

▣ „Donieście o tym Jakubowi i braciom” Świadczy to o tym, że Jakub, przyrodni brat Jezusa, był już przywódcą Kościoła jerozolimskiego (zob. Dz 15:13-21).

TEMAT SPECJALNY: JAKUB, PRZYRODNI BRAT JEZUSA

- A. Zwany był Jakubem Sprawiedliwym, a później otrzymał przydomek „Wielbłądzie Kolana” ze względu na to, że zawsze modlił się na kolanach (Hegezyp, cytowany przez Euzebiusza w *Historia Ecclesiastica [Historii Kościelnej]* 2.23-24; 4-18).
- B. Jakub uwierzył dopiero po zmartwychwstaniu Jezusa (zob. Mk 3:21; J 7:5). Jezus osobiście objawił mu się po swoim powstaniu z martwych (zob. 1 Kor 15:7).
- C. Był obecny w sali na górze (tzw. Wieczerniku) z uczniami (zob. Dz 1:14) i najprawdopodobniej także podczas zesłania Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy.
- D. Był żonaty (zob. 1 Kor 9:5).
- E. Paweł nazywa go filarem (a najprawdopodobniej także apostołem, zob. Ga 1:19; zob. Temat

specjalny: Wysłać (apostellō)), ale nie należał do grona Dwunastu (zob. Ga 2:9; Dz 12:17; 15:13ff; 21:18).

F. W dziele *Antiquitates Iudaicae* [Starożytności żydowskie] Józef Flawiusz podaje, że Jakub został ukamienowany w 62 r. n.e. z rozkazu zasiadających w Sanhedrynie saduceuszy; inna tradycja (pisarze z II w. n.e. – Klemens Aleksandryjski lub Hegezyp) głosi, że zepchnięto go z muru świątyni.

G. Przez wiele pokoleń po śmierci Jezusa przywódców Kościoła jerozolimskiego wybierano spośród krewnych Jezusa.

H. Jest autorem nowotestamentowego Listu Jakuba oraz bratem autora Listu Judy (zob. Jud 1:1).

▣ „udał się gdzie indziej” Nie wiadomo, dokąd poszedł, ale najwyraźniej nie wyruszył do Rzymu (jak przypuszczają niektórzy), ponieważ brał udział w opisanym w Dz 15 soborze jerozolimskim. Chociaż Bóg w nadprzyrodzony sposób ocalił Piotra, nie oznaczało to, że mógł sobie pozwolić na lekkomyślność ani za każdym razem oczekiwać cudownej interwencji. Pamiętajmy, że Jakub został stracony! Piotr daje też znać Kościołowi, że ze względu na jego uwolnienie wierzący mogą się spodziewać nasilenia fizycznych prześladowań.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 12:18-19

¹⁸A gdy nastął dzień, powstało niemałe zamieszanie wśród żołnierzy z powodu tego, co się stało z Piotrem. ¹⁹Herod poszukiwał go, a gdy go nie znalazł, przesłuchał strażników i kazał ich ukarać śmiercią. Sam zaś udał się z Judei do Cezarei i tam się zatrzymał.

12:18 „powstało niemałe zamieszanie” To ciekawe, że w swoich opisach Łukasz często posługuje się przeczeniami, a nawet złagodzeniami (zob. Dz 12:18; 15:2; 19:11,23.24; 20:12; 26:19.26; 27:30; 28:2, zob. przypis #8 na s. 134 książki *The Language and Imagery of the Bible* [Język i symbolika Biblii] autorstwa G. B. Cairda). Ten zabieg literacki nie jest znany w literaturze hebrajskiej, ale częsty w piśmiennictwie greckim. Łukasz był dobrze wykształconym Grekiem!

12:19 „przesłuchał strażników i kazał ich ukarać śmiercią” Tekst na to wskazuje (zob. BP, BW, BWP, PL), ale nie stwierdza tego wyraźnie (zob. GPNT, Nowa Biblia Gdańska, NT Dąbrowski). Niektóre tłumaczenia zaznaczają kursywą [lub ujmują w nawias kwadratowy – BT] słowa, których nie ma w tekście greckim. Jeśli strażnikowi uciekł więzień, musiał on ponieść przeznaczoną dla niego karę (zob. Dz 16:27; 27:42; *Codex Iustinianus* [Kodeks Justyniana] 9.4.4).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 12:20-23

²⁰Gniewał się bardzo na mieszkańców Tyru i Sydonu. Lecz oni razem przybyli do niego, pozyskali Błasta, podkomorzego królewskiego, i prosili o pokój, ponieważ sprowadzali żywność z kraju króla. ²¹W oznaczonym dniu Herod ubrany w szaty królewskie zasiadł na tronie i miał do nich mowę. ²²A lud wołał: «To głos boga, a nie człowieka!» ²³Natychmiast poraził go anioł Pański za to, że nie oddał czci Bogu. I wyzionął ducha, stoczony przez robactwo.

12:20 „Gniewał się bardzo na mieszkańców Tyru i Sydonu” Herod bardzo się rozgniewał i pozostawał rozgniewany (peryfrastyczny czas niedokonany). Nie ma innych wzmianek o tym konkretnym wydarzeniu historycznym i osobie, wiadomo jednak, że obszar Tyru i Sydonu sprowadzał płody rolne z terenu Galilei (zob. 1 Krl 5:11; Ezd 3:7; a być może także Ez 27:17).

12:21 „W oznaczonym dniu Herod ubrany w szaty królewskie” Miało to miejsce w 44 r. n.e. Obszerniejszą relację znaleźć można u Józefa Flawiusza w *Starożytnościach* 19.8.2 (tłum. Zygmunt Kubiak, Jan Radożyński).

„Z tej okazji ściągnęli tu w wielkiej liczbie urzędnicy i zaniejsi ludzie z całej prowincji. W drugim dniu widowisk odziany w szatę, która była całkowicie utkana z niezwyklej kunsztem ze srebra, przybył o świcie do teatru. Wtedy w promieniach wschodzącego słońca srebro przedziwne jaśniało, wydając blask, który budził u patrzących na nie uczucia bojaźni zmieszane z nabożnym szacunkiem. Zaraz więc pochlebcy ze wszystkich stron zaczęli wznosić okrzyki, które jemu samemu nie miały wyjść na dobre, nazywając go bogiem: „Bądź nam miłościwy – wołali – i choć dotychczas baliśmy się ciebie jako człowieka, to odtąd uważamy cię za istotę wyższą od śmiertelników”. Król nie zganił ich ani nie odrzucił

ich bezbożnego pochlebstwa. Lecz wkrótce potem podniósłszy głowę, zobaczył nad sobą sowę siedzącą na rozciągniętym sznurze. Od razu pojął, że jest ona dlań zwiastunem nieszczęścia, tak jak poprzednio szczęścia, i serce ścisnęło mu się ze smutku. Nagle uczuł boleści w brzuchu, które od razu wystąpiły z wielką gwałtownością od samego początku. Rzucił się więc ku przyjaciółom i rzekł: „Oto ja, wasz bóg, muszę już rozstać się z życiem, gdyż los natychmiast udowodnił, jak kłamliwe były skierowane do mnie słowa.”

Nastrój Heroda oraz towarzyszące mu fizyczne objawy opisane są też z makabrycznymi szczegółami w *Starożytnościach* 17:6:5.

Jerome Biblical Commentary [Komentarz biblijny Hieronima] (tom 2, s. 191) informuje, że poprzez opisy drastycznych okoliczności śmierci starożytni pisarze pokazywali, jaki los spotyka tych, którzy obrażą Boga

1. Antioch IV Epifanes – 2 *Księga Machabejska* 9:5-18
2. Herod Wielki – Józef Flawiusz, *Starożytności* 17.6.5

12:23 „anioł Pański” Chodzi tu o anioła śmierci (zob. Wj 12:23; 2 Sm 24:16; 2 Krl 19:35). Śmierć jest w rękach Boga, a nie szatana. Jest to przykład doczesnego sądu.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 12:24

²⁴A słowo Pańskie rozszerzało się i rosło.

12:24 Jest to tak charakterystyczne dla Łukasza podsumowanie (zob. Dz 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20; 28:31).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 12:25

²⁵Barnaba i Szaweł, wypełniwszy swoje zadania, powrócili z Jerozolimy zabierając z sobą Jana, zwanego **Markiem**.

12:25 Tutaj zaczyna się opowiadanie o podróżach misyjnych Pawła. Tekst tego wersetu w manuskryptach ma dwojake brzmienie: powrócili „do” Jerozolimy (zob. *eis*, MSS κ i B) albo „z” Jerozolimy (zob. *apo*, MS D lub *ek*, MSS P⁷⁴, A). Na początku Dz 13 Barnaba i Szaweł są w Antiochii („z Jerozolimy do Antiochii”, zob. MS E oraz wersje starołacińskie, syryjskie i koptyjskie).

▣ „**Markiem**” Zob. akapit „Wymienione osoby” we wprowadzeniu do Dz 16.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Bóg oszczędził Piotra, a nie Jakuba?
2. Czy zgromadzony Kościół był zaskoczony odpowiedzią na modlitwę? Jakie są tego implikacje?
3. Czy wierzący potrzebują aniołów, skoro mieszka w nich Duch Święty?

ROZDZIAŁ 13 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
			KOŚCIÓŁ WŚRÓD LUDÓW POGAŃSKICH	
			Działalność Barnaby i Pawła	
DZIAŁALNOŚĆ ŚW. BARNABY I ŚW. PAWŁA Apostołowie ruszają w pierwszą podróż misyjną. Cypr	Zbór w Antiochii	Misja Barnaby i Szawła	12:24-25	Działalność kościoła w Antiochii
	13:1-3	13:1-3	13:1-3	
13:1-12	Barnaba i Saul na Cyprze	Nauczanie na Cyprze	PIERWSZA PODRÓŻ MISYJNA PAWŁA Z Antiochii przez Cypr do Perge	13:1-12
	13:4-12	13:4-12	13:4-13	
Działalność w Antiochii Pizydyjskiej wśród Żydów i pogan	W Antiochii Pizydyjskiej Paweł przemawia do Żydów	Paweł i Barnaba w Antiochii Pizydyjskiej	W Antiochii Pizydyjskiej	Wydarzenia w Antiochii Pizydyjskiej
13:13-25	13:13-43	13:13-16	13:14-15	
			13:16-25	
			13:26-41	
13:26-52	Paweł i Barnaba zwracają się do pogan	13:17-43	13:42-47	13:13-52
	13:44-52	13:44-52		
			13:48-52	

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit

3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

- A. Jest to relacja z pierwszej podróży misyjnej Barnaby i Pawła. Pozostała część Dziejów Apostolskich poświęcona będzie działalności Pawła.
- B. Pomocne będzie tu śledzenie na mapie lub w atlasie lokalizacji geograficznych wymienianych w Dz 13 i 14.
- C. W Dz 13 i 14 następuje wyraźne przejście od przywództwa Barnaby do przywództwa Pawła.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 13:1-3

¹W Antiochii, w tamtejszym Kościele, byli prorokami i nauczycielami: Barnaba i Szymon zwany Niger, Lucjusz Cyrenejczyk i Manaen, który wychowywał się razem z Herodem tetrarchą, i Szawel. ²Gdy odprawili publiczne nabożeństwo i pościli, rzekł Duch Święty: «Wyznaczcie mi już Barnabę i Szawła do dzieła, do którego ich powołałem». ³Wtedy po poście i modlitwie oraz po włożeniu na nich rąk, wyprawili ich.

13:1 „Antiochii” Zob. komentarz do Dz 11:19.

▣ **„Kościele”** Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

▣ **„prorokami i nauczycielami”** Te dwa dary Ducha wymienione są w 1 Kor 12:28 i Ef 4:11. Użyta tu konstrukcja gramatyczna pozostawia wątpliwość co do tego, czy wymienionych pięciu mężczyzn było zarówno prorokami, jak i nauczycielami, czy też pierwsi trzej byli prorokami, a dwaj ostatni nauczycielami.

Pytanie związane z tym określeniem brzmi: jaki jest związek pomiędzy nowotestamentowym darem prorocstwa a prorokami ST? W ST prorocy są autorami Pisma Świętego. W NT zadanie to powierzone zostaje pierwszym dwunastu apostołom i ich pomocnikom. Z urzędem prorockim jest jak z terminem „apostoł”, który zostaje zachowany w znaczeniu funkcjonującego nadal daru (zob. Ef 4:11), ale po śmierci Dwunastu zmienia się zakres pełnionych w jego ramach zadań. Natchnienie ustało; spisywanie Pisma Świętego zostało zakończone. Głównym zadaniem nowotestamentowych proroków jest zwiastowanie ewangelii, a być może także stosowanie prawd NT do aktualnych sytuacji i potrzeb. Zob. Temat specjalny w Dz 11:27.

Dar nauczania wymieniony jest tutaj razem z darem prorocstwa, ale Ef 4:11 wymienia nauczycieli razem z pasterzami. W 2 Tm 1:11 Paweł oznajmia, że jest głosicielem ewangelii, apostołem i nauczycielem. W tym fragmencie dar ten wydaje się występować osobno, podobnie jak w Rz 12:7. Jk 3:1ff także omawia go oddzielnie. Wskazuje to na to, że te dary przywódcze mogą występować w różnych konfiguracjach u różnych wierzących, tak aby odpowiadać na potrzeby Kościoła w danym czasie lub miejscu. Każdy z tych obdarowanych przywódców głosił ewangelię, ale czynili to na różne sposoby (zarządzanie, zwiastowanie, nauczanie).

TEMAT SPECJALNY: NATCHNIENIE

Jest to oparte na wierze potwierdzenie, że Bóg był za pośrednictwem swojego Ducha aktywnie zaangażowany w spisanie swoich czynów, obietnic i woli dla ludzkości. Jest boskim samoujawnieniem, które nazywamy „objawieniem”. Jego zachowanie dla przyszłych pokoleń określamy jako „natchnienie”.

Słowo „natchnienie” występuje w Biblii tylko raz – w 2 Tm 3:16, gdzie dosłownie czytamy „natchnione Bogiem” („tchnięte przez Boga”). Zwróć uwagę na to, że w NT „Pismo” zawsze odnosi się do ST (np. 2 Tm 3:15 dotyczy żydowskiego wychowania Tymoteusza. Zauważ, że zamysł Pisma jest dwojaki:

1. Mądrość wiodąca ku zbawieniu, 2 Tm 3:15
2. Kształcenie w sprawiedliwości, 2 Tm 3:16

Fragmenty J 5:39; 1 Kor 15:3-4 I 1 P. 1:10-12 także twierdzą, że ST wskazuje na Chrystusa. Sam Jezus oznajmia to w Łk 24:25-27! Autorzy ST byli prowadzeni przez Ducha (zob. 2 P 1:20-21). Kościół przyjął

kanon (zob. Temat specjalny: Kanon) ST. Postrzegano go jako w pełni natchniony (zob. Mt 5:17-19). Wierzący zdali sobie jednak także sprawę, że NT, zawierający słowa i czyny Jezusa, jest ostatecznym objawieniem (zob. Mt 5:21-48; Hbr 1:1-2). Jezus jest pełnym, ostatecznym i całkowitym objawieniem JHWH (zob. J 1:1-5,14; Kol 1:15-16), wypełnieniem starotestamentowej obietnicy Mesjasza (tj. Mt 26:31.56; 14:27.49; Łk 20:17; J 12:14-16; 13:18; 15:25; 17:12; 19:24-36; Dz 1:16; 3:18.21-26; 4:25-28).

Żeby człowiek mógł zrozumieć Pismo Święte, Duch Święty musi najpierw otworzyć jego umysł i serce (zob. Dz 8:34-35; 13:27). Duch prowadził autorów biblijnych, aby za pomocą ludzkich słów, idiomów i obrazów wyrazili prawdy Bożego samoobjawienia w Jezusie (zob. J 14:26; 15:26-27; 1 Kor 2:10-11.13-16).

Pomocne krótkie omówienie tej kwestii znaleźć można w książce Millarda J. Ericksona *Christian Theology [Teologia chrześcijańska]*, wyd. 2, s. 224-245.

Innym pożytecznym opracowaniem procesu literackiego od społeczeństwa opartego na przekazie ustnym po pisane dokumenty jest *The Lost World of Scripture [Utracony świat Pisma]* (2013) Johna H. Waltona i D. Brenta Sandy'ego.

TEMAT SPECJALNY: OŚWIECENIE

W przeszłości Bóg działał tak, aby jasno objawić się ludzkości (tj. stworzenie, potop, powołanie patriarchów, wyjście z Egiptu, podbój Ziemi Obiecanej itd.). W teologii nosi to nazwę „objawienia”. Bóg wybrał pewnych ludzi, żeby zapisali i objaśnili Jego objawienie (np. J 14:26; 16:12-15). W teologii zwane jest

to „natchnieniem”. Posłał także Swojego Ducha, aby pomagał czytającym zrozumieć Jego i Jego obietnice oraz dary – w szczególności przyjsie Mesjasza. W teologii określane jest to mianem „oświecenia”. Rodzi się tu następujące pytanie: Jeżeli Duch bierze udział w zrozumieniu Boga, to dlaczego istnieje tak wiele interpretacji Jego samego, Jego woli i Jego drogi?

Problem częściowo tkwi w uprzednich założeniach czytelników oraz ich osobistych doświadczeniach. Często ludzie promują swoje własne przekonania, popierając je oderwanymi od kontekstu fragmentami Pisma Świętego (tzw. dowodzenie wersetami) lub wybierając i przytaczając bardzo krótkie urywki tekstu. Często na Biblię nakłada się teologiczne ramy, pozwalające jej wypowiadać się tylko w niektórych kwestiach i na niektóre sposoby. Oświecenia po prostu nie można zrównać z natchnieniem – chociaż i w jedno, i drugie zaangażowany jest Duch Święty. Natchnienie ustało wraz z NT (tj. Jud 1:3.20). Większość tekstów NT poruszających temat oświecenia odnosi się do znajomości ewangelii i życia w podobieństwie do Chrystusa (zob. Rz 8:12-17; 1 Kor 2:10-13; Ef 1:17-19; Flp 1:9-11; Kol 1:9-13; J 2:20-27). W rzeczywistości jest to jedna z obietnic „Nowego Przymierza” (zob. Jr 31:31-34, szczególnie w. 34).

Najlepszym podejściem, pozwalającym Duchowi Świętemu pomagać wierzącym zrozumieć objawienie, może być dążenie do odkrycia głównej myśli danego akapitu, a nie interpretowanie każdego zawartego w tekście szczegółu. Prawda zawarta w temacie danego fragmentu oddaje myśl przewodnią pierwotnego autora. Sporządzanie zarysów ksiąg lub całości literackich pomaga śledzić zamysł natchnionego autora. Żaden interpretator nie jest natchniony. Nie jesteśmy w stanie odtworzyć metody interpretacji autora biblijnego (tj. natchnienia). Możemy – i musimy – starać się zrozumieć, co mieli oni do przekazania sobie współczesnym, a następnie przelożyć tę prawdę na nasze czasy. Niektóre części Biblii są wieloznaczne lub ukryte (do pewnego czasu lub okresu). Są teksty i tematy, które zawsze wzbudzać będą kontrowersje, musimy jednak jasno stwierdzać centralne prawdy i dopuszczać swobodę interpretacji poszczególnych wierzących w ramach zamysłu pierwotnego autora. Interpretatorzy muszą postępować według światła, jakie posiadają i powinni zawsze pozostawać otwarci na więcej światła z Biblii i od Ducha Świętego. Bóg będzie nas sądził na podstawie naszego poziomu zrozumienia oraz tego, w jaki sposób realizujemy je w swoim życiu.

▣ „Szymon zwany Niger” W języku łacińskim słowo *niger* oznacza „ciemny” lub „czarny”. Niektórzy komentatorzy usiłują łączyć go z Szymonem z Mk 15:21.

▣ „Lucjusz Cyrenejczyk” Najprawdopodobniej był on jednym z hellenistycznych Żydów, którzy głosili ewangelię poganom w Antiochii (zob. Dz 11:20). Raczej nie jest to ten sam Lucjusz, co ten wymieniony w Rz 16:21.

▣ „Manaen, który wychowywał się razem z Herodem tetrarchą” *Manaen* jest grecką formą hebrajskiego imienia *Manahem*, oznaczającego „pocieszyciela”. Człowiek ten albo był przybrany bratem Heroda Antypasa (na co wskazuje literatura grecka; zob. też wprowadzenie do Dz 12), albo wychował się razem z nim (papiirusy zapisane greką koine). Najprawdopodobniej rozmowy z Manaenem były dla Łukasza źródłem dużej części uzyskanych przez niego informacji o Herodzie Antypasie (tetrarsze).

13:2

GPNT

„(Kiedy spełniali społeczne dzieło)”

BP

„Gdy pełnili służbę Pańską”

BW

„gdy oni odprawiali służbę Pańską”

BWP

„gdy odprawiali publiczne nabożeństwo”

PL

„gdy prowadzili publiczne nabożeństwo”

Jest to grecki termin *leitourgia* (składający się z członów „publiczny” oraz „praca”), od którego pochodzi polskie słowo liturgia. Początkowo odnosił się on do kogoś pełniącego służbę publiczną na własny koszt. W tym kontekście dotyczy czasu szukania Bożej woli w trakcie nabożeństwa. Czasownik ten może wiązać się z całym Kościołem lub tylko wymienionymi pięcioma osobami.

▣ „pościli” ST nakazuje tylko jeden dzień postu w roku – Dzień Prześlągania (Kpł 16). Jednak w judaizmie rabinicznym z I w. n.e. praktykowano dwa posty w tygodniu. Choć nie ma wymogu, aby wierzący pościli, często jest to pomocne w rozpoznawaniu Bożej woli (zob. Dz 14:23).

TEMAT SPECJALNY: POST

Post, choć nie jest nigdzie nakazany w NT, uznany został za coś, co uczniowie Jezusa będą robić w stosownym czasie (zob. Mt 6:16.17; 9:15; Mk 2:19; Łk 5:35). Właściwy post opisany jest w Iz 58. Jezus sam dał tego przykład (zob. Mt 4:2). Wczesny Kościół pościł (zob. Dz 13:2-3; 14:23; 2 Kor 6:5; 11:27). Kluczowa jest motywacja i sposób; czas, długość i częstotliwość pozostają czymś opcjonalnym. Od nowotestamentowych wierzących nie wymaga się starotestamentowych postów (zob. Dz 15:19-29). Poszczenie nie jest metodą popisania się swoją duchowością (zob. Iz 58; Mt 6:16-18), tylko zbliżania się do Boga i poszukiwania Jego prowadzenia (tj. Jezus, Mt 4:2). Może ono być duchowo pomocne.

Tendencje wczesnego Kościoła do ascezy sprawiły, że skrybowie dodali „post” w kilku fragmentach (tj. Mt 17:21; Mk 9:29; Dz 10:30; 1 Kor 7:5). Więcej informacji na temat tych wątpliwych tekstów znaleźć można w książce Bruce’a Metzgera *A Textual Commentary on the Greek New Testament* [Komentarz tekstualny do greckiego Nowego Testamentu] wydanej przez United Bible Societies.

▣ „rzekł Duch Święty” Jest to kolejny biblijny dowód na to, że Duch Święty jest osobą (zob. Temat specjalny w Dz 1:2). Nie wiemy, czy Jego głos był słyszalny, czy wyczuwalny intuicyjnie (zob. Dz 8:29; 10:19; 11:12; 20:23; 21:11). Oczywistym jest za to, że jego przesłanie było bardzo konkretne (zob. Dz 16:6-7). Być może przekazane zostało przez jednego z proroków.

▣ „Wyznaczcie” Jest to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego. Termin *aforizō* łączy się z tymi samymi konotacjami, co „święty” (*hagiazō*). Oznacza oddzielenie i wyposażenie do powierzonego przez Boga zadania (zob. Rz 1:1; Ga 1:15).

▣ W tekście greckim po słowie „wyznaczcie” występuje partykuła *dē*, oznaczająca intensywność (zob. Łk 2:15; 1 Kor 6:20). Podkreśla powagę skierowanego do nich przez Ducha wezwania. Paweł wypowiada paralelne słowa w Dz 15:36.

▣ „do dzieła, do którego ich powołałem” Jest to czas dokonany strony medialnej (deponens) trybu orzekającego. To Duch powołuje i wyposaża do służby (zob. 1 Kor 12:7.11).

13:3 Werset ten zawiera trzy imiesłowy aorystu opisujące duchowe przygotowania towarzyszące wysłaniu pierwszych misjonarzy z Kościoła w Antiochii:

1. Post
2. Modlitwa
3. Nałożenie rąk

Wydaje się, że uczestniczyło w tym całe zgromadzenie, a nie tylko pozostali prorocy i nauczyciele. W zadanie wypełniania Wielkiego Posłannictwa powinien być zaangażowany cały Kościół!

▣ „włożeniu na nich rąk” Ten konkretny werset jest jednym z niejasnych tekstów, na którym opiera się nasza współczesna praktyka ordynacji duchownych. Nie nadaje się on jednak na biblijną podstawę dla naszych praktyk wyznaniowych w dzisiejszych czasach. Biblia zawiera wiele przykładów fizycznego „nakładania rąk”.

1. W ST w celu:
  - a. Utożsamienia się z ofiarą (zob. Kpł 1:4; 3:2; 4:4; 16:21)
  - b. Udzielenia błogosławieństwa (zob. Rdz 48:13ff; Mt 19:13,15)
  - c. Ustanowienia następcy (zob. Lb 27:23; Pwt 34:9)
2. W NT występuje w równie zróżnicowanych sytuacjach:
  - a. Uzdrawienie (zob. Łk 4:40; 13:13; Dz 9:17; 28:8)
  - b. Przydzielenie lub zlecenie zadania (zob. Dz 6:6; 13:3)
  - c. W związku z otrzymaniem Ducha Świętego lub darów duchowych (zob. Dz 8:17; 19:6; 1 Tm 4:14; 2 Tm 1:6)
  - d. W odniesieniu do podstawowych nauk judaizmu lub Kościoła (zob. Hbr 6:2)

Opisane tu włożenie rąk nie było zapoczątkowaniem ich służby. Ci ludzie już wcześniej byli powołanymi, obdarowanymi i aktywnymi przywódcami. Nie są oni powoływani do nowej służby, tylko do poszerzenia tego, co już robili.

Ordynacja wprowadza rozdział między wierzącymi, uwierzytelniając dychotomię duchowni-świeccy. W NT greckie słowa *kleros* (odziedziczyć w drodze losowania) i *laos* (ludzie) zawsze odnoszą się do grupy wszystkich wierzących. Wszyscy chrześcijanie są powołanymi, obdarowanymi, pełnoetatowymi sługami ewangelii (zob. Ef 4:11-12). Dzielenie wierzących na hierarchiczne grupy nie ma biblijnego uzasadnienia. Każdy chrześcijanin wyposażony jest w dary, którymi ma usłużyć ciału Chrystusa (zob. 1 Kor 12:7.11).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 13:4-12

⁴A oni wysłani przez Ducha Świętego zeszli do Seleucji, a stamtąd odpłynęli na Cypr. ⁵Gdy przybyli do Salaminy, głosili słowo Boże w synagogach żydowskich; mieli też Jana do pomocy. ⁶Gdy przeszli przez całą wyspę aż do Pafos, spotkali pewnego maga, fałszywego proroka żydowskiego, imieniem Bar-Jezus, ⁷który należał do otoczenia prokonsula Sergiusza Pawła, człowieka roztrzonego. Ten, wezwawszy Barnabę i Szawła, chciał słuchać słowa Bożego. ⁸Lecz przeciwstawił się im Elimas - mag (tak bowiem tłumaczy się jego imię), usiłując odwieść prokonsula od wiary. ⁹Ale Szawel, który także zwie się Paweł, napelniony Duchem Świętym spojrział na niego uważnie i rzekł: ¹⁰«O, synu diabelski, pełny wszelkiej zdrady i wszelkiej przewrotności, wrogu wszelkiej sprawiedliwości, czyż nie zaprzestaniesz wykrzywiać prostych dróg Pańskich? ¹¹Teraz dotknie cię ręka Pańska: będziesz niewidomy i przez pewien czas nie będziesz widział słońca». Natychmiast spadły na niego mrok i ciemność. I chodząc wkoło, szukał kogoś, kto by go poprowadził za rękę. ¹²Wtedy prokonsul widząc, co się stało, uwierzył, zdumiony nauką Pańską.

13:4 „wysłani przez Ducha Świętego” Kontekst ten nie potwierdza autorytetu lokalnego Kościoła, tylko autorytet Ducha. To On jest częścią Trójcy (zob. Temat specjalny w Dz 2:32), na której skupiają się Dzieje Apostolskie. Nowa „mesjańska era” nazywana była „erą Ducha”. To Duch powołuje, prowadzi, przekonuje i umacnia (zob. J 14:16-17.26; 15:26; 16:7-15). Trwała i skuteczna służba wymaga Jego obecności i błogosławieństwa.

▣ „Seleucji” Było to miasto portowe Antiochii Syryjskiej, położone około 24 km na południowy zachód od niej. Jej nazwa pochodzi od jednego z generałów Aleksandra Wielkiego (Seleukosa), który władał tym obszarem po jego śmierci.

▣ **„Cypr”** Była to ojczyzna Barnaby (zob. Dz 4:36), zamieszкана przez liczną populację Żydów. W ST Cypr występuje pod nazwą Kittim. Nie byli oni pierwszymi świadkami chrześcijaństwa na tej wyspie (zob. Dz 11:19-20).

13:5 „Salaminy” Było to miasto portowe leżące na wschodnim wybrzeżu Cypru. Stanowiło ośrodek handlowy całej wyspy.

▣ **„głosili słowo Boże w synagogach”** Powody, dla których to robili, są oczywiste:

1. Ci Żydzi znali już ST
2. Żydzi byli narodem wybranym (zob. Rdz 12:1-3) i jako pierwsi mieli możliwość odpowiedzieć na przesłanie ewangelii (zob. Dz 3:26; 13:46; 17:2; 18:4,19; 19:8; Rz 1:16)
3. Na nabożeństwach w synagodze obecni byli poganie, którzy [a] już poszukiwali jedyne, prawdziwego Boga i [b] znali ST

Paweł stosował później tę metodę wszędzie, gdzie były synagogi.

▣ **„Jana”** Chodzi tu o Jana Marka, w którego domu spotykali się uczniowie (zob. Dz 12:12). Według tradycji jest on także autorem Ewangelii Marka, będącej najprawdopodobniej zapisem wspomnień apostoła Piotra – naocznego świadka opisanych w niej wydarzeń. Jan Marek był też przyczyną wielkiej kłótni pomiędzy Pawłem a Barnabą, wskutek której ich zespół misyjny się rozdzielił (zob. Dz 15:36-41). Później jednak Paweł przychylnie go wspomina (zob. Kol 4:10; 2 Tm 4:11 i Flm 1:24). Zob. obszerniejszy komentarz we wprowadzeniu do Dz 16.

13:6 „Gdy przeszli przez całą wyspę” Najprawdopodobniej oznacza to, że zatrzymywali się i głosili ewangelię w każdej synagodze na całej wyspie.

▣ **„Pafos”** Chodzi tu o nowe Pafos, w odróżnieniu od starszego od niego fenickiego miasta leżącego w odległości około 11 kilometrów. Oba te miasta nazwane zostały na cześć fenickiej bogini miłości znanej również jako Afrodyta, Asztarte, Wenus itp. Pafos było oficjalną stolicą polityczną Cypru.

▣ **„Bar-Jezus”** Człowiek ten był żydowskim fałszywym prorokiem. Jego imię oznacza „syna Jozuego”. Z Dz 13:8 dowiadujemy się, że nazywano go magiem Elimasem. Termin ten odzwierciedla grecki odpowiednik aramejskiego rdzenia oznaczającego „czarnoksiężnika” (zob. Dz 13:10). Zob. Temat specjalny w Dz 8:9.

13:7 „prokonsula Sergiusza Pawła” Historyczność doniesień Łukasza była przedmiotem wielu dyskusji. Oto dobry przykład dokładności Łukasza w roli historyka. Nazywa tego człowieka „prokonsulem”, co oznaczało, że Cypr był rzymską prowincją senatorską. Wiemy, że został nią w roku 22 n.e. dekretem cesarza Augusta. Z odnalezionej w Silo łacińskiej inskrypcji dowiadujemy się także, że Sergiusz Paweł zaczął pełnić tę funkcję w roku 53 n.e. Kolejne odkrycia archeologicznych świadectw świata śródziemnomorskiego I w. n.e. potwierdzają historyczną dokładność pism Łukasza.

▣ **„człowieka roztropnego”** Termin ten stosowany jest w wielu różnych znaczeniach. W tym kontekście oznacza kogoś, kto potrafił skutecznie sprawować rządy. Te jego cechy podkreślają także fakt, że ewangelia wpływa nie tylko na biednych i niewykształconych, ale także na bogatych i wykształconych (zob. Manaen w Dz 13:1). Możliwe też, że jednym z zamysłów Łukasza przy pisaniu Dziejów Apostolskich było pokazanie, że ewangelia nie zagraża rzymskiej władzy.

13:8 „Elimas” Wydaje się, że to greckie imię jest transliteracją:

1. Arabskiego słowa oznaczającego mędrca (wróżbitę, kogoś, kto potrafi przewidywać i wpływać na przyszłość ingerując w niewidzialne moce sfery duchowej, AB, tom 2, s. 487)
2. Aramejskiego słowa oznaczającego kogoś, kto potrafił wyjaśniać sny

▣ **„mag”** Termin ten wiąże się z chaldejskimi i medyjskimi mędrcami, takimi jak Daniel (zob. Dan. 2:2; 4:9; Mt 2:1), ale w czasach Pawła stosowany był do wędrownych magików i szarlatanów krążących po świecie grecko-rzymskim. Zob. Temat specjalny w Dz 8:9.

▣ **„wiary”** W NT określenie to stosowane jest w trzech ścisłych znaczeniach:

1. Osobistego zaufania Jezusowi Chrystusowi jako Zbawcy
2. Wiernego, pobożnego życia

3. Teologicznej treści ewangelii (tj. doktryny, zob. Jud 1:3.20)

Podobna wieloznaczność widoczna jest także w Dz 6:7. Tutaj słowo to wydaje się odnosić do znaczenia #3 ze względu na rodzajnik i kontekst. Zob. Tematy specjalne w Dz 3:16 i 6:5.

13:9 „Paweł” Jest to pierwszy fragment Dziejów Apostolskich, w którym pojawia się jego rzymskie imię. Pochodzi ono od greckiego słowa oznaczającego „mały”. Niektórzy sądzą, że odnosi się ono do fizycznego wzrostu Pawła, inni natomiast łączą je z tym, że mówił o sobie jako o „najmniejszym z apostołów” ze względu na to, że prześladował Kościół. Możliwe, że było to drugie imię nadane mu przez rodziców po urodzeniu.

▣ **„Paweł, napełniony Duchem Świętym”** Moc Ducha, która prowadziła wczesny Kościół, określana jest jako „napełnienie” (zob. Dz 2:4; 4:8.31; 6:3; 7:55; 9:17; 13:9.52). Ciągłe, codzienne napełnienie Duchem jest normalnym stanem wszystkich wierzących (zob. Ef 5:18). W Dziejach Apostolskich zazwyczaj łączy się ono z odwagą do głoszenia ewangelii.

▣ **„spojrzał na niego uważnie”** Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 1:10.

13:10 Paweł obdarza tego żydowskiego fałszywego proroka kilkoma epitetami:

1. „pełen zdrady”; w znaczeniu złapania na przynętę (jest to jedyne wystąpienie tego określenia w pismach Łukasza).
2. „pełen przewrotności”; termin ten pochodzi od to greckiego słowa oznaczającego lekkomyślne lub niepoważne postępowanie, z czasem jednak zaczęto je łączyć z konotacją zła (zob. Dz 18:14). Określenie to występuje tylko w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 13:10; 18:14).
3. „syn diabelski”; jest to semicki idiom (zob. Dz 3:25; 4:36) oznaczający kogoś, kogo czyny są charakterystyczne dla diabła (zob. Mt 13:38; J 8:38.41.44; zob. Tematy specjalne w Dz 5:3).
4. „wróg wszelkiej sprawiedliwości” Łukasz kilka razy używa tego terminu w swoich pismach, także cytując ST (zob. Łk 1:71.74; 20:43; Dz 2:35). Człowiek ten był przeciwny wszystkiemu, co jest podobne do Boga. Zob. Temat specjalny: Sprawiedliwość w Dz 3:14.
5. Paweł trzykrotnie powtarza słowo „wszelkiej” dla ukazania całkowitej, umyślnej niegodziwości tego człowieka.

▣ **„wykrzywiać prostych dróg Pańskich”** Pytanie to przewiduje odpowiedź twierdzącą. W NT słowo „prawy” lub „prosty” odzwierciedla starotestamentową koncepcję sprawiedliwości, oznaczającą wzór lub miarę. Nowotestamentowe określenia „krzywy” lub „zepsuty” wyrażają starotestamentowe terminy na określenie grzechu, który postrzegany był jako odchylenie od normy, którą jest sam Bóg. Ten człowiek wszystko wykrzywiał (tj. przeciwieństwo sprawiedliwości). Zob. Temat specjalny w Dz 3:14.

13:11 „ręka Pańska” Jest to semickie antropomorficzne sformułowanie odnoszące się do mocy i obecności JHWH (zob. Łk 1:66; Dz 11:21). W ST często wiąże się z Bożym sądem (zob. Wj 9:3; 1 Sm 5:6; Hi 19:21; 23:2; Ps 32:4; 38:3; 39:11) – podobnie jak tutaj.

▣ **„będziesz niewidomy”** Dobitny opis zła i buntu, którym Paweł obdarza tego człowieka, a także forma jego czasowej Bożej kary może odzwierciedlać własne życie Pawła. Patrzy wstecz i w tym żydowskim fałszywym nauczycielu i jego manipulacjach (zob. Dz 9:8) dostrzega samego siebie. Ślepotą bywa często parabolą braku duchowej wrażliwości i otwartości (zob. J 9; Dz 9; patrz też Pwt 28:28-29).

13:12 „widząc, co się stało, uwierzył” W całym NT to samo greckie słowo (*pisteuō*, w formie rzeczownika można je tłumaczyć jako wiara, zawierzenie lub zaufanie) oznacza rzeczywistą wiarę. Prokonsul odpowiedział na przesłanie ewangelii. Oczy jednego człowieka zostały zamknięte (dosłownie), a drugiego – otwarte (metaforycznie). Widzimy tu tajemnicę wiary i niewiary (zob. J 9). Zob. Tematy specjalne: Wiara (rzeczownik, czasownik i przymiotnik) w Dz 3:16 i Wiara [ST] w Dz 6:5.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 13:13-16a

¹³Odplłynawszy z Pafos, Paweł i jego towarzysze przybyli do Perge w Pamfilii, a Jan wrócił do Jerozolimy, odłączywszy się od nich. ¹⁴Oni zaś przeszli przez Perge, dotarli do Antiochii Pizydyjskiej, weszli w dzień sobotni do synagogi i usiedli. ¹⁵Po odczytaniu Prawa i Proroków przełożeni synagogi posłali do nich i powiedzieli: «Przemówcie, bracia, jeżeli macie jakieś słowo zachęty dla ludu». ^{16a}Wstał więc Paweł i skinawszy ręką, przemówił:

13:13 „Paweł i jego towarzysze” Jasne jest, że zmienił się przywódca. Od tego miejsca w Dziejach Apostolskich Paweł wymieniany będzie jako pierwszy.

▣ **„Perge w Pamfilii”** Perge było największym miastem niewielkiej nadbrzeżnej prowincji rzymskiej zwanej Pamfilią (środkowo-południowa Turcja). Położone było kilka kilometrów w głębi lądu, aby nie zachęcać do ataków rabunkowych od strony morza. Wydaje się, że Paweł tym razem nie głosił tu ewangelii – uczynił to dopiero później (zob. Dz 14:25). Nie ma dowodów historycznych na funkcjonowanie grupy chrześcijan w tej okolicy na przestrzeni kilkuset lat. Paweł po prostu przeszedł przez tę nadmorską okolicę.

▣ **„Jan wrócił do Jerozolimy, odłączywszy się od nich”** Łukasz odnotowuje to wydarzenie, nie podaje jednak żadnych powodów tej decyzji (ani też żaden inny autor NT). Zob. wprowadzenie do Dz 16: Jan Marek powrócił do służenia Bogu!

13:14 „Antiochii Pizydyjskiej” Dosłownie oznacza to „Antiochię w stronę Pizydii”, ponieważ położona była na obszarze etnicznym Frygii będącym częścią rzymskiej prowincji Galacji. Zamieszkiwała ją oddzielna grupa etniczna, najprawdopodobniej pochodzenia europejskiego.

▣ **„w dzień sobotni”** Trwał on od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę. Żydzi liczyli czas od wieczora do wieczora, wzorem Rdz 1.

▣ **„usiedli”** Może to być idiom odnoszący się do kogoś, kto miał przemawiać w synagodze. Rabini zawsze nauczali na siedząco (zob. Mt 5:1; Łk 4:20). Synagogi regularnie udzielały głosu przybyłym gościom, którzy chcieli coś powiedzieć (zob. Dz 13:15).

13:15 „odczytaniu Prawa i Proroków” Była to część typowego porządku nabożeństwa w synagodze w czasach Jezusa. Początkowo odczytywano tylko Prawo Mojżesza, ale Antioch IV Epifanes zabronił tego w 163 r. p.n.e. Żydzi zaczęli więc czytać Proroków. W czasie buntu Machabeuszy judaizm został przywrócony i na nabożeństwach w synagogach z zasady odczytywano fragmenty zarówno z Prawa, jak i Proroków (zob. Dz 13:27). Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: HEBRAJSKI KANON

Hebrajska Biblia dzieli się na trzy części (w polskiej Biblii porządek ksiąg przyjęto za Septuagintą).

1. Tora (Pentateuch): Księga Rodzaju – Księga Powtórzonego Prawa
2. Prorocy (*Nevi'im*)
  - a. prorocy wcześniejsi: Księga Jozuego – Księgi Sędziów (poza Księgą Rut)
  - b. prorocy późniejsi: Księga Izajasza – Księga Malachiasza (poza Lamentacjami i Księgą Daniela)
3. Pisma (*Kethubim*)
  - a. Literatura mądrościowa: Księga Hioba – Księga Przysłów
  - b. Literatura powygnaniowa: Księga Ezdrasza – Księga Estery
  - c. Megilot (pięć zwojów, odczytywanych w dni świąteczne)
    - (1) Księga Rut (czytana w czasie Zielonych Świąt)
    - (2) Księga Koheleta (czytana w czasie Święta Namiotów)
    - (3) Pieśń nad Pieśniami (czytana w czasie Święta Paschy)
    - (4) Lamentacje (czytane dla upamiętnienia upadku Jerozolimy w 586 r. p.n.e.)
    - (5) Księga Estery (czytana w czasie Święta Purim)
  - d. 1 i 2 Księga Kronik
  - e. Księga Daniela

Ostatnią księgą kanonu jest 2 Księga Kronik. Dokładna data jej napisania jest niepewna ze względu na dodatki redaktorskie do niektórych genealogii.

▣ **„przełożeni synagogi”** Byli to mężczyźni odpowiedzialni za utrzymanie budynku i porządek nabożeństw (zob. Łk 8:41.49). Często zapraszali gości do zabrania głosu.

▣ „jeżeli macie jakieś słowo zachęty” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, którego prawdziwość zakładana jest z perspektywy autora lub dla jego celów literackich. Był to zwyczajny aspekt nabożeństw w synagogach. Paweł w pełni wykorzystał tę okazję.

13:16 „Wstał więc Paweł” Żydowski nauczyciele zazwyczaj przemawiali na siedząco; jednak greckorzymskim zwyczajem było nauczanie na stojąco. Paweł dostosował się do kontekstu swoich słuchaczy.

▣ „skinąwszy ręką” Paweł gestem dłoni poprosił o ciszę. Łukasz często wspomina o tym szczególe (zob. Dz 12:17; 13:16; 19:33; 21:40).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 13:16b-25

^{16b}«Słuchajcie, Izraelici i wy, którzy boicie się Boga! ¹⁷Bóg tego ludu izraelskiego wybrał ojców naszych i wywyższył lud na obczyźnie w ziemi egipskiej i wyprowadził go z niej mocnym ramieniem. ¹⁸Mniej więcej przez czterdzieści lat znosił cierpliwie ich obyczaje na pustyni. ¹⁹I wytępiwszy siedem szczepów w ziemi Kanaan oddał im ziemię ich w dziedzictwo, ²⁰mniej więcej po czterystu pięćdziesięciu latach. I potem dał im sędziów aż do proroka Samuela. ²¹Później poprosili o króla, i dał im Bóg na lat czterdzieści Saula, syna Kisz z pokolenia Beniamina. ²²Gdy zaś jego odrzucił, powołał na ich króla Dawida, o którym też dał świadectwo w słowach: Znalazłem Dawida, syna Jessego, człowieka po mojej myśli, który we wszystkim wypełni moją wolę. ²³Z jego to potomstwa, stosownie do obietnicy, wyprowadził Bóg Izraelowi Zbawiciela Jezusa. ²⁴Przed Jego przyjściem Jan głosił chrzest nawrócenia całemu ludowi izraelskiemu. ²⁵A pod koniec swojej działalności Jan mówił: "Ja nie jestem tym, za kogo mnie uważacie. Po mnie przyjdzie Ten, któremu nie jestem godny rozwiązać sandałów na nogach".

13:16b „Słuchajcie, Izraelici i wy, którzy boicie się Boga” Obecne były tam dwie grupy – Żydzi i „bojący się Boga” poganie (zob. Dz 13:26; 10:2.22.35). Kazanie to bardzo przypomina mowę Szczepana z Dz 7. To, jak Szczepan rozumiał ST i ewangelię, pod wieloma względami miało głęboki wpływ na Pawła.

13:17 Paweł rozpoczął swój skrót historii ST od powołania patriarchów (Abrahama, Izaaka i Jakuba w Księdze Rodzaju) oraz niewoli i wyprowadzenia z Egiptu (Księga Wyjścia – Księga Powtórzonego Prawa).

▣ „wyprowadził go (...) mocnym ramieniem” Jest to typowo starotestamentowa symbolika (zob. Wj 6;1.6 w LXX) opisująca JHWH za pomocą fizycznych określeń. Przypomina to antropomorficzną frazę „Jego prawica”. Mówiąc o Bogu Biblia posługuje się ludzkim słownictwem (tj. antropomorfizm), chociaż jest On odwiecznym, niefizycznym, przenikającym wszystko Duchem. Te biblijne analogie są źródłem wielu nieporozumień i przesadnej dosłowności. Pismo Święte opisuje Boga poprzez analogie, metafory i przeczenia. Bóg dalece przekracza możliwości zrozumienia i wyrazu upadłej, czasowo i fizycznie ograniczonej ludzkości! Zob. Temat specjalny w Dz 2:33.

13:18 „Mniej więcej przez czterdzieści lat znosił cierpliwie ich obyczaje na pustyni” Odzwierciedla to Pwt 1:31 i może być tłumaczone jako „karmił jak pielęgniarka” (zob. MSS A, C). Okres ten opisują starotestamentowe księgi Wyjścia i Liczb.

Termin „czterdzieści” często jest zaokrągloną liczbą. Dosłownie od góry Horeb do Szittim upłynęło trzydzieści osiem lat z dwuletnim postojem pod Horebem (górami Synaj). Zob. Temat specjalny w Dz 1:3.

13:19 „wytępiwszy siedem szczepów” Zamieszkujące Palestynę ludy można scharakteryzować na kilka sposobów:

1. Kolektywne określenia, Kananejczycy (tj. mieszkańcy niziny, zob. Rdz 10:18-29; Jdgs. 1:1) lub Amorycy (tj. mieszkańcy wyżyn, zob. Rdz 15:16)
2. Dwa narody (Kanejczycy i Peryzycy, zob. Rdz 13:7; 34:30; Jdgs. 1:4-5)
3. Trzy narody (Chiwwici, Kananejczycy i Chetycy, zob. Wj 23:28)
4. Sześć narodów (Kanejczycy, Chetycy, Amorycy, Peryzycy, Chiwwici i Jebusycy, zob. Wj 3:8.17; 33:2; 34:11; Pwt 20:17; Joz 9:1; 12:8)
5. Siedem narodów (Chetycy, Girgaszycy, Amorycy, Kananejczycy, Peryzycy, Chiwwici i Jebusycy, zob. Pwt 7:1; Joz 3:10; 24:11)
6. Dziesięć narodów (Kenicy, Kenizycy, Kadmonicy, Chetycy, Peryzycy, Refaicy, Amorycy, Kananejczycy, Girgaszycy i Jebusycy, zob. Rdz 15:19-21)

TEMAT SPECJALNY: LUDY ZAMIESZKUJĄCE PALESTYNĘ PRZED IZRAELITAMI

A. Istnieje kilka spisów tych ludów:

1. Rdz 15:19-21 (10)
  - a. Kenici
  - b. Kenizyci
  - c. Kadmonici
  - d. Chetyci
  - e. Perryzyci
  - f. Refaici
  - g. Amoryci
  - h. Kananejczycy
  - i. Girgaszyci
  - j. Jebusyci
2. Wj 3:17 (6)
  - a. Kananejczycy
  - b. Chetyci
  - c. Amoryci
  - d. Peryzyci
  - e. Chiwwici
  - f. Jebusyci
3. Wj 23:28 (3)
  - a. Chiwwici
  - b. Kananejczycy
  - c. Chetyci
4. Pwt 7:1 (7)
  - a. Chetyci
  - b. Girgaszyci
  - c. Amoryci
  - d. Kananejczycy
  - e. Peryzyci
  - f. Chiwwici
  - g. Jebusyci
5. Joz 24:11 (7)
  - a. Amoryci
  - b. Peryzyci
  - c. Kananejczycy
  - d. Chetyci
  - e. Girgaszyci
  - f. Chiwwici
  - g. Jebusyci

B. Pochodzenie nazw jest dyskusyjne ze względu na brak danych historycznych. Rdz 10:15-19 podaje, że niektóre z nich pochodzą od Kanaana, syna Chama.

C. Krótki opis wymienionych ludów

1. Kenici — BDB 884, KB 1098
— nieizraelici
— nazwa związana z „wykuwającym” lub „kowalem”, co mogło odnosić się do obróbki metali lub muzyki (zob. Rdz 4:19-22)
— związani z obszarem Synaju na północ od Hebronu
— nazwa związana z Jetrem, teściem Mojżesza (zob. Sdz 1:16; 4:11)
2. Kenizyci — BDB 889, KB 1114
— spokrewnieni z Żydami
— jeden z klanów Edomu (zob. Rdz 15:19)
— zamieszkiwali Negeb

- być może zostali wchłonięci przez Judę (zob. Lb 32:12; Joz 14:6.14)
3. Kadmonici — BDB 870 II, KB 1071 II
— nieizraelici, być może potomkowie Izmaela (zob. Rdz 25:15)
— nazwa związana z „człowiekiem ze wschodu”
— zamieszkiwali Negeb
— być może spokrewnieni z „ludźmi Wschodu” (zob. Hi 1:3)
4. Chetyci — BDB 366, KB 363
— nieizraelici
— potomkowie Cheta
— z królestwa Anatolii (Azja Mniejsza, Turcja)
— pojawili się w ziemi Kanaan bardzo wcześnie (zob. Rdz 23; Joz 11:3)
5. Perryzyci — BDB 827, KB 965
— nieizraelici, być może Huryci
— zamieszkiwali zalesione tereny Judy (zob. Rdz 34:30; Sdz 1:4; 16:10)
6. Refaici — BDB 952, KB 1274
— nieizraelici, być może olbrzymi (zob. Rdz 14:5; Lb 33:33; Pwt 2:10-11.20)
— zamieszkiwali wschodnie wybrzeże Jordanu (zob. Rdz 15:20; Joz 12:4; 13:12; Pwt 2:8-11.20; 3:13) lub jego zachodni brzeg (zob. Joz 15:8; 17:15; 2 Sm 5:18.22; 23:13; 1 Krn 20:4)
— lud wojowników/bohaterów
7. Amoryci — BDB 57, KB 67
— północno-zachodnia semicka grupa ludów pochodzących od Chama (zob. Rdz 10:16)
— określenie to przerodziło się w ogólną nazwę mieszkańców Kanaanu (zob. Rdz 15:16; Pwt 1:7; Joz 10:5; 24:15; 2 Sm 21:2)
— nazwa znaczyć może „zachód”
— ISBE tom 1, s. 119, podaje, że może ona odnosić się:
a. ogólnie do mieszkańców Palestyny
b. do mieszkańców terenów górzystych w odróżnieniu od tych zamieszkujących nadbrzeżną równinę
c. do konkretnego ludu mającego własnego króla
8. Kananejczycy — BDB 489, KB 485
— potomkowie Chama (zob. Rdz 10:15)
— ogólne określenie odnoszące się do wszystkich plemion zamieszkujących ziemię Kanaan na zachód od Jordanu
— znaczenie słowa Kanaan jest niepewne, być może jest to „kupiec” lub „czerwono purpurowy barwnik”
— jako lud zamieszkiwali nadbrzeżną równinę (zob. Lb 13:29)
9. Girgaszyci — BDB 173, KB 202
— potomkowie Chama (zob. Rdz 10:16) lub przynajmniej „syna [tj. kraju] Kanaan”, ISBE, tom 2, s. 1232)
10. Jebusyci — BDB 101, KB 382
— potomkowie Chama (zob. Rdz 10:16)
— z miasta Jebus/Salem/Jerozolima (zob. Joz 15:63; Sdz 19:10)
— Ez 16:3.45 podaje, że byli potomkami Amorytów i Chetytów
11. Chiwwici — BDB 295, KB 297
— potomkowie Chama (zob. Rdz 10:17)
— LXX tłumaczy tę nazwę jako „Choryci” (zob. Rdz 34:2; 36:20-30; Joz 9:7)
— być może od hebrajskiego słowa „jaskinia” – czyli „mieszkańcy jaskiń”

— zamieszkiwali górskie obszary Libanu (zob. Joz 11:3; Sdz 3:3). W 2 Sm 24:6-7 wymienieni są obok Tyru i Sydonu

▣ „**dziedzictwo**” Termin ten składa się z trzech elementów: *kata* + *klēros* + *nemō* i często występuje w Septuagincie, ale w NT użyto go tylko tutaj (inne teksty mają *kata* + *klēros* + *didōmi*). Oznacza on rzucanie losów w celu podziału Ziemi Obiecanej pomiędzy pokolenia (zob. Joz 13-19). Od słowa *klēros* pochodzi polskie określenie „kler”, ale w NT zawsze odnosi się ono do ogółu wierzących, a nie jakiejś elitarnej grupy!

▣ „**czterystu pięćdziesięciu latach**” [BP] Wydaje się, że liczbę tę wnioskuje na podstawie:

1. 400 lat niewoli w Egipcie (zob. Rdz 15:13)
2. 40 lat wędrówki przez pustynię (zob. Wj 16:35; Lb 14:33-34; 32:13)
3. 7-10 lat podboju (zob. Joz 14:7.10)

Textus Receptus (angielska Biblia KJV) przenosi tę liczbę do Dz 13:20 [podobnie jak BT i większość tłumaczeń polskich poza BP – przyp. tłum.] i wydaje się wliczać do niej okres Sędziów (za Józefem Flawiuszem, *Starożytności* 8.3.1), ale nie jest to zgodne ze starszymi i lepszymi pisanymi uncjął manuskryptami greckimi (zob. $\aleph$, A, B, C), bliższymi datowaniu z 1 Krl 6:1.

13:20b Obejmuje to okres od Księgi Sędziów po 1 Sm 7.

13:21 Opisuje to 1 Sm 8-10.

▣ „**lat czterdzieści**” ST nie zawiera tego określenia czasu – chyba że wynika to z problemu z manuskryptami ST związanego z 1 Sm 13:1 i powinno tam być „czterdzieści” (zob. PL oraz angielskie tłumaczenie NIV). W *Starożytnościach* 6.14.9 Józef Flawiusz również wspomina, że Saul panował „czterdzieści” lat. Septuaginta po prostu pomija całe zdanie, rozpoczynając od 1 Sm 3:2. Liczba ta pochodziła najwyraźniej z tradycji rabinicznej.

13:22 „Znalazłem Dawida, syna Jessego, człowieka po mojej myśli” Nie jest to bezpośredni cytat ze ST. Wydaje się raczej, że Paweł łączy tu Ps 89:21 i 1 Sm 13:14. Należy mieć na uwadze, że to kazanie Pawła trzyma się zasadniczego wzorca tego, jak Szczepan streszczał historię w Dz 7. To, że Dawid może być nazywany człowiekiem po Bożej myśli (PL: „według Jego serca”), choć był tak notorycznym grzesznikiem (zob. Ps 32 i 51; 2 Sm 11), jest wielką zachętą dla wszystkich wierzących.

Kilka uwag na temat faktu, że cytat ten jest połączeniem fragmentów ST:

1. Była to standardowa praktyka rabinów, co wyjaśnia dużą część dziwnych cytatów ze ST w NT.
2. Było to już częścią chrześcijańskiego katechizmu. Paweł często cytuje wczesnochrześcijańskie hymny, a być może także inne dzieła literackie.
3. Tylko Paweł posługuje się tym cytatem, co ukazuje, że Łukasz musiał zaczerpnąć swoje podsumowanie pierwszego odnotowanego w Dziejach Apostolskich kazania Pawła bezpośrednio od niego.

▣

GPNT

„który uczyni wszystkie wole me”

BP

„który spełni we wszystkim moją wolę”

BW

„który wykona całkowicie wolę moją”

BWP

„we wszystkim będzie wypełniał moją wolę”

PL

„w pełni wykona moją wolę”

Werset ten jest złożonym nawiązaniem do ST. Tej części zdania nie ma we fragmentach ST. W kontekście ST Saul był nieposłuszny i został odrzucony. Jednak Dawid także bywał nieposłuszny. Bóg posługuje się niedoskonałymi ludźmi w realizacji swojego planu odkupienia.

13:23 Jest to paralela Dz 7:52, wskazująca na wszystkie starotestamentowe obietnice:

1. Odkupienie za pośrednictwem potomstwa kobiety, Gen, 3:15
2. Władca z pokolenia Judy, Rdz 49:10
3. Nadchodzący przywódca na wzór Mojżesza, prorok, Pwt 18:15.18
4. Przywódca z rodu Dawida, 2 Sm 7; Ps 132:11; Iz 11:1,10; Mt 1:1
5. Cierpiący Sługa, Iz 52:13-53:12
6. Zbawiciel, Łk 2:11; Mt 1:21; J 1:29; 4:42; Dz 5:31

U Łukasza ważną rolę odgrywa #4 (zob. Łk 1:32.69; 2:4; 3:31; Dz 2:29-31; 13:22-23). Mesjasz pochodzić miał z rodu Jessego (zob. Iz 9:7; 11:1.10; 16:5).

13:24 Służba i przesłanie głoszone przez Jana Chrzciciela opisane są w Mk 1:1-8; Mt 3:1-11; Łk 3:2-17; J 1:6-8.19-28. Jan wypełnił obietnice z Mt 3:1; 4:5-6. Zwiastowane przez niego nawrócenie było także wzorcem dla przesłania Jezusa w początkowej fazie Jego działalności (zob. Mt 4:17; Mk 1:14-15). Jan mówił o idącym za nim, który jest od niego większy (zob. Mt 3:11; Mk 1:7; Łk 3:16; J 1:27,30; Dz 13:25).

13:25 „pod koniec swojej działalności Jan” Bóg miał dla Jana konkretne zadanie do wykonania. Jego publiczna służba trwał tylko osiemnaście miesięcy. Ale to półtora roku wypełnione było mocą Ducha i przygotowaniem drogi dla Mesjasza.

Paweł poznawał ST od najwcześniejszych lat w szkole synagogałnej, a później pobierając nauki i przygotowując się do roli rabina u Gamaliela w Jerozolimie. Usłyszał ewangelię:

1. Od Szczepana
2. Od wierzących, których prześladował
3. Poprzez szczególną wizję Jezusa
4. Od wierzącego żydowskiego świeckiego z Damaszku
5. Od Jezusa w Arabii
6. Kiedy odwiedził pozostałych apostołów

Paweł stara się cytować Jezusa we wszystkich kwestiach, o których się wypowiadał. Tutaj odwołuje się do opowiadających o Jego życiu Ewangelii.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 13:26-41

²⁶Bracia, synowie rodu Abrahama, i ci spośród was, którzy się boją Boga! Nam została przekazana nauka o tym zbawieniu, ²⁷bo mieszkańcy Jerozolimy i ich zwierzchnicy nie uznali Go, i potępiając Go wypełnili głosy Proroków, odczytywane co szabat. ²⁸Chociaż nie znaleźli w Nim żadnej winy zasługującej na śmierć, zażądali od Pilata, aby Go stracił. ²⁹A gdy wykonali wszystko, co było o Nim napisane, zdjęli Go z krzyża i złożyli w grobie. ³⁰Ale Bóg wskrzesił Go z martwych, ³¹a On ukazywał się przez wiele dni tym, którzy z Nim razem poszli z Galilei do Jerozolimy, a teraz dają świadectwo o Nim przed ludem. ³²My właśnie głosimy wam Dobrą Nowinę o obietnicy danej ojcom: ³³że Bóg spełnił ją wobec nas jako ich dzieci, wskrzesiwszy Jezusa. Tak też jest napisane w psalmie drugim: Ty jesteś moim Synem, Jam Ciebie dziś zrodził. ³⁴A [to], że Go wskrzesił z martwych i że nie miał już nigdy ulec rozkładowi, tak wyraził: Wypełnię wiernie, święte sprawy Dawida. ³⁵Dlatego i w innym miejscu mówi: Nie dozwolisz, aby Twój Święty uległ skażeniu. ³⁶Dawid jednak, zasłużywszy się swemu pokoleniu, zasnął z woli Bożej i został złożony u boku swych przodków, i uległ skażeniu. ³⁷Lecz nie uległ skażeniu Ten, którego Bóg wskrzesił. ³⁸Niech więc będzie wam wiadomo, bracia, że zwiastuje się wam odpuszczenie grzechów przez Niego: ³⁹Każdy, kto uwierzy, jest przez Niego usprawiedliwiony ze wszystkich [grzechów], z których nie mogliście zostać usprawiedliwieni w Prawie Mojżeszowym. ⁴⁰Bacście więc, aby nie sprawdziły się na was słowa Proroków: ⁴¹Patrzcie, szyderycy, zdumiewajcie się i odejdźcie, bo za dni waszych dokonują dzieła, dzieła, któremu byście nie uwierzyli, gdyby wam ktoś o nim mówił».

13:26 „synowie rodu Abrahama, i ci spośród was, którzy się boją Boga” Odnosi się to zarówno do słuchających go Żydów (lub prozelitów) oraz pogan („bojących się Boga”) wyznających monoteizm i trzymających się moralności judaizmu.

▣ „**tym zbawieniu**” Chodzi tu o Bożą obietnicę odkupienia upadłym ludzkości przez Mesjasza (zob. Rdz 3:15). Obejmuje ona także pogan (zob. Rdz 12:5; Wj 19:5-6; Dz 28:28 i 13:46).

13:27 Werset ten mówi o wielkiej tragedii. Zwięźle podsumowuje ślepotę jerozolimskich Żydów na Pisma pomimo tego, że nieustannie je czytali. Ponieważ przeoczyli prorocze znaki (zob. Ps 22; Iz 53; Za; MI) i przepowiednie (Iz, Jon), sami stali się proroczym znakiem! Przyszedł do swoich, ale swoi Go nie przyjęli (zob. J 1:11-12).

13:28 Dzieje Apostolskie wielokrotnie podkreślają duchową odpowiedzialność Żydów z Jerozolimy (zob. Dz 2:23.36; 3:13-15; 4:10; 5:30; 7:52; 10:39; 13:27-28).

13:29 „wykonali (...) zdjęli (...) złożyli” Odnosi się to do dwóch różnych grup. Pierwszą tworzyli ci, którzy chcieli Jego śmierci (tj. przywódcy żydowscy, tłum przez Pilatem), a do drugiej należeli ci, którzy chcieli godnie Go pogrzebać. Mogła ona obejmować uczciwych Żydów, którzy dostrzegali niesprawiedliwość tego, co się wydarzyło (podobnie jak było w Dz 8:2 z pogrzebem Szczepana) lub potajemnych uczniów, takich jak Józef z Arymatei czy Nikodem (zob. J 19:38-42).

▣ „wszystko, co było o Nim napisane” Życie Jezusa było wypełnieniem wielu prorocत्व. Zawarte w nich przepowiednie należą do mocnych dowodów na to, że Biblia jest natchniona, a Jezus z Nazaretu jest Mesjaszem (zob. Łk 22:22; Dz 2:23; 3:18; 4:28; 10:43; 13:29; 24:14; 26:22).

Niewątpliwie prawdą jest, że wiele szczegółów z życia Jezusa, które dzisiaj jako Kościół uznajemy za spełnienie prorocत्व, opiera się w pewnej mierze na typologii. W życiu Izraela miało miejsce wiele wydarzeń, które wydają się później powtarzać w życiu Jezusa (np. Oz 11:1). Często jest tak, że niejednoznaczne, mgliste fragmenty, które w swoim kontekście nie byłyby interpretowane jako prorocत्व, wydają się ożywać w świetle ziemskich doświadczeń Jezusa (np. Ps 22; Iz 53). Pełne zrozumienie tego, jak ST zapowiada Jezusa, wymaga natchnienia i całościowego oglądu rozwoju historii odkupienia. Chciałbym także dodać, że chociaż natchnieni autorzy NT posługują się typologią, a nawet alegorią, współcześni nauczyciele i ewangelicści nie powinni odwoływać się do tych metod interpretacji! Zachęcam do zapoznania się z moim seminarium interpretacji Biblii dostępnym za darmo na stronie www.freebiblecommentary.org [Biblical Interpretation Seminar – na chwilę obecne dostępne w j. angielskim – przyp. tłum.).

▣ „krzyża” Zob. komentarze do Dz 5:30 i 10:2.

13:30.33.34.37 „Bóg wskrzesił Go z martwych” Według NT udział w zmartwychwstaniu Jezusa miały wszystkie trzy osoby Trójcy:

1. Duch (zob. Rz 8:11)
2. Syn (zob. J 2:19-22; 10:17-18)
3. Ojciec (zob. Dz 2:24.32; 3:15.26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30.33.34.37; 17:31; Rz 6:4.9; 10:9; 1 Kor 6:14; 2 Kor 4:14; Ga 1:1; Ef 1:20; Kol 2:12; 1 Tes 1:10).

W ten sposób Ojciec potwierdził prawdę życia i nauczania Jezusa. Było to jednym z głównych aspektów *kerygmy* (tj. treści zawartych w Dziejach Apostolskich kazań). Zob. Temat specjalny w Dz 2:14.

13:31 „przez wiele dni” Werset Dz 1:3 podaje, że było to czterdzieści dni, ale ST czterdzieści jest często okrągłą liczbą. Zob. Temat specjalny w Dz 1:3.

▣ „ukazywał się” Zob. Temat specjalny: Ukazywanie się Jezusa po Jego zmartwychwstaniu w Dz 1:3.

13:32 „obietnicy danej ojcom” Chodzi tu o początkową obietnicę ziemi i potomstwa daną przez JHWH Abrahamowi (zob. Rdz 12:1-3; Rz 4). Ta sama obietnica Bożej obecności i błogosławieństwa była ponawiana wobec patriarchów i ich dzieci (zob. Iz 44:3; 54:13; Jl 2:32). ST skupia się na ziemi, podczas gdy NT koncentruje się na „potomstwie”. Paweł nawiązuje do tej obietnicy w Rz 1:2-3.

13:33 Jest to cytat z Ps 2:7, który jest królewskim, mesjańskim psalmem mówiącym o zmaganiu i zwycięstwie obiecanego przez Boga Mesjasza. Jezus został zabity przez siły zła (ludzkie i demoniczne), ale Bóg wskrzesił Go do zwycięstwa (zob. Rz 1:4).

Werset ten był używany w połączeniu z Rz 1:4 przez wczesnych heretyków (adopcjanistów) na poparcie twierdzenia, że Jezus stał się Mesjaszem przy zmartwychwstaniu. NT bez wątplenia kładzie nacisk na potwierdzenie i uwielbienie osoby Jezusa ze względu na Jego posłuszeństwa, nie należy jednak rozpatrywać go w oderwaniu od Jego chwały i boskości sprzed stworzenia świata (zob. J 1:1-5.9-18; Flp 2:6-11; Kol 1:13-18; Hbr 1:2-3).

Ten sam czasownik, co ten przetłumaczony tu jako „wskrzesił” (*anistēmi*), użyty jest w wersecie Dz 3:26 w odniesieniu do Boga wskrzeszającego „swego Sługę” oraz w Dz 3:22 do Boga wzbudzającego proroka (zob. Dz 7:37; Pwt 18:19). Wydaje się, że jest to inne znaczenie tego terminu, niż zawarte w BT, BP, BWP „wskrzeszenie” z martwych (zob. Dz 13:30.34.37). Jezus został „wzbudzony” zanim umarł [polskie tłumaczenia BW i PL oddają w tym wersecie to słowo jako „wzbudził”].

13:34 „nie miał już nigdy ulec rozkładowi” Wypowiedź ta odnosi się do śmierci i zmartwychwstania Jezusa. Był On pierwszym ze zmartwychwstałych („pierwszym spośród tych, co pomarli”, zob. 1 Kor 15:20) – a nie ożywionych. Biblia opisuje wiele osób przywróconych do fizycznego życia, ale wszystkie one musiały później umrzeć. Henoch i Elias zostali przeniesieni do nieba nie umierając, ale nie było to wzbudzenie z martwych.

▣ „dotrzymam wobec was niezawodnych obietnic złożonych Dawidowi” [PL] Jest to cytat z Iz 55:3 w tłumaczeniu LXX. Mówi on o „niezawodnych obietnicach”, ale nie precyzuje, o jakie obietnice chodzi. Jest to coś przekazanego przez Boga Dawidowi, przez Dawida Jezusowi i przez Jezusa Jego naśladowcom („was” w liczbie mnogiej w cytacie). Kontekst ST ukazuje znaczenie tego zaimka (zob. Iz 55:4-5 – brzmienie wg LXX: „Oto ustanowiłem go świadkiem dla ludów, dla ludów wodzem i rozkazodawcą. Oto zawezwiesz naród, którego

nie znasz, i ci, którzy cię nie znają, przybiegną do ciebie ze względu na Pana, twój Boga, przez wzgląd na Świętego Izraela, bo On ci dodał chwały” [BT5]. Błogosławieństwa i obietnice dane Dawidowi (tj. Żydom) są teraz błogosławieństwami i obietnicami dla pogan (tj. całej ludzkości).

13:35-37 Tego samego argumentu użył Piotr w swoim kazaniu w dzień zesłania Ducha Świętego (zob. Dz 2:24-32). Paweł także powołuje się na Psalm 16. Te pierwsze kazania utrwalone w Dziejach Apostolskich są odzwierciedleniem wczesnochrześcijańskiego katechizmu. Łączą one różne mesjańskie teksty ST. Wydaje się, że zaimki i szczegóły nie mają znaczenia wobec głównego zamysłu nowotestamentowego autora, którym było stwierdzenie, że Jezus fizycznie zmartwychwstał, a Dawid uległ skażeniu.

13:38 Paweł posługuje się wywodem opartym na ST (podobnie jak Piotr w Dz 2 i Szczepan w Dz 7), aby dotrzeć do obecnych w synagodze słuchaczy. Obiecuje pełne i całkowite przebaczenie grzechów, którego nie zapewniał judaizm (zob. Dz 13:39), wszystkim, którzy zaufają Jezusowi jako Chrystusowi (tj. „przez Niego”, Dz 13:38.39).

13:39 „Każdy (...) jest przez Niego” Zwróćmy uwagę na zawarty tu uniwersalny element. Bóg kocha wszystkich ludzi i wszyscy mają możliwość odpowiedzieć Mu wiarą (zob. Dz 10:43; Iz 42:1.4.6.10-12; 55; Ez 18:23.32; Jl 3:1.5; J 3:16; 4:42; Rz 3:22.29.30; 10:9-13; 1 Tm 2:4; 4:10; Tt 2:11; 2 P 3:9; 1 J 2:1; 4:14).

▣ „kto uwierzy” Zob. Tematy specjalne w Dz 3:16 i 6:5.

▣

GPNT	„uwolnienie (...) od wszystkich” (13:38)
BP, PL	„odpuszczenie tych wszystkich grzechów” (13:38)
BW	„usprawiedliwiony w tym wszystkim” (13:39)
BWP	„uwolniony od wszystkich [grzechów]” (13:39)
PL	„przebaczenie grzechów — i to wszystkim” (13:38-39)

Dosłownie jest to „usprawiedliwiany” (czas teraźniejszy strony biernej trybu orzekającego). Jest to termin prawny opisujący naszą pozycję przed Bogiem przez sprawiedliwość Jezusa Chrystusa (zob. 2 Kor 5:21). Stojące za tym określeniem hebrajskie słowo pierwotnie oznaczało „trzcinę rzeczną” (zob. Temat specjalny w Dz 3:14). Odzwierciedla starotestamentowy termin budowlany odnoszony metaforycznie do Boga jako do normy lub liniiki będącej miarą sądu.

▣ „z których nie mogliście zostać usprawiedliwieni w Prawie Mojżeszowym” Było to najważniejsze teologiczne przesłanie Pawła (zob. Rz 3:21-30). Prawo Mojżeszowe było wychowawcą, który miał za zadanie ukazać nam nasz osobisty grzech i wzbudzić w nas pragnienie Chrystusa (zob. Ga 3:23-29). Prawo ST nie jest środkiem pozwalającym na osiągnięcie zbawienia, ponieważ wszyscy zgrzeszyli (zob. Rz 3:9-18.23; Ga 3:22). Stało się wyrokiem śmierci i przekleństwem (zob. Ga 3:13; Kol 2:14).

TEMAT SPECJALNY: POGLĄDY APOSTOŁA PAWŁA NA TEMAT PRAWA MOJŻESZOWEGO

Prawo Mojżeszowe jest dobre i pochodzi od Boga (zob. Rz 7:12.16).

- Nie jest drogą do osiągnięcia sprawiedliwości i zyskania Bożej akceptacji (może nawet być klątwą, zob. Ga 3). Zob. Temat specjalny: Prawo Mojżeszowe a chrześcijanin.
- Nadal pozostaje wolą Bożą dla wierzących, ponieważ jest sposobem, na jaki Bóg się objawił (Paweł często cytuje ST, aby przekonać i/lub zachęcić wierzących).
- ST jest dla wierzących źródłem informacji (zob. Rz 4:23-24, 15:4; 1 Kor 10:6.11), ale nie zbawienia (zob. Dz 15; Rz 4; Ga 3; Hbr). Służy uświęceniu, a nie usprawiedliwieniu.
- Prawo Mojżeszowe funkcjonuje również w Nowym Przymierzu:
  - ukazuje grzeszność (Ga 3:15-29),
  - pokazuje odkupionemu ludowi, jak żyć w społeczeństwie,
  - dostarcza chrześcijanom informacji do podejmowania decyzji etycznych.

To właśnie spektrum teologiczne, od klątwy (zob. Ga 3:10-13) i przemijalności do błogosławieństwa

i nieprzemijalności, powoduje problemy ze zrozumieniem poglądów Pawła na Prawo Mojżeszowe. W książce

A Man in Christ [Człowiek w Chrystusie] Jk Stewart ukazuje paradoksalne myślenie w pismach Pawła (s. 26):

„Zazwyczaj spodziewalibyśmy się po człowieku, który zabiera się za budowanie systemu myśli i doktryny, że jak najszywniej określi znaczenia używanych przez siebie terminów. Oczekivalibyśmy dążenia do precyzji we frazeologii jego naczelnych idei. Żądalibyśmy, żeby słowo raz użyte przez autora w określonym znaczeniu zachowało ten sens aż do końca. Ale szukać tego u Pawła oznacza się rozczarować. Duża część jego frazeologii jest płynna, a nie sztywna (...). ‘Prawo jest święte’ – pisze – ‘wewnętrzny człowiek [we mnie] ma upodobanie zgodne z Prawem Bożym’ (zob. Rz 7:12-13.22), ale w oczywisty sposób jest to inny aspekt *nomos* niż ten, który gdzie indziej każe mu stwierdzić: ‘Z tego przekleństwa Prawa Chrystus nas wykupił’ (zob. Ga 3:13).”

13:40-41 Paweł wzywa swoich słuchaczy (czas terażniejszy strony czynnej trybu rozkazującego) do zawierzenia Jezusowi jako obiecanemu Mesjaszowi, ponieważ jest to jedyny sposób na otrzymanie przebaczenia (zob. J 14:6; Dz 4:12; 1 Tm 2:5).

Jako ostrzeżenie cytuje Hab. 1:5 w tłumaczeniu Septuaginty. W swoich pismach Paweł cytuje także Hab. 2:4, wskazując na to, jaka jest właściwa reakcja (zob. Rz 1:17; Ga 3:11). Zwiastowanie Pawła domaga się decyzji. Nie wystarczy intelektualna zgoda; wymagane jest całkowite, osobiste poddanie się Jezusowi jako jedynej nadziei. Początkowa odpowiedź wiary i nawrócenia musi być poparta codziennym upodabnianiem się do Chrystusa.

Werset 41 opisuje szokującą nową metodologię zbawienia w ramach Nowego Przymierza w Chrystusie.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 13:42-43

⁴²Kiedy wychodzili, proszono ich, aby w następny szabat mówili do nich o tym samym. ⁴³A po zakończeniu zebrania, wielu Żydów i pobożnych prozelitów towarzyszyło Pawłowi i Barnabie, którzy w rozmowie starali się zachęcić ich do wytrwania w łasce Boga.

13:42 Ukazuje to moc Ducha, który (1) posłużył się kazaniem Pawła oraz (2) pragnieniem przebaczenia i pojednania z Bogiem obecnym w sercach stworzonych na Jego obraz ludzi.

13:43

GPNT

„czczących prozelitów”

BP, PL

„pobożnych prozelitów”

BW

„nabożnych prozelitów”

BWP

„bogobojnych i prozelitów”

Dosłownie sformułowanie to brzmi „czczący (lub uwielbiający) prozelici”. Jest to inna grupa niż „bojący się Boga” z Dz 13:16.26 (zob. Dz 10:2.22.35). Werset 43 dotyczy pogan, którzy oficjalnie zostali Żydami. Wymagało to:

1. Ochrzczenia się w obecności świadków
2. Obrzezania w przypadku mężczyzn
3. W miarę możliwości złożenia ofiary w świątyni jerozolimskiej

NT zawiera kilka odniesień do żydowskich prozelitów (zob. Mt 23:15; Dz 2:11; 6:5; 13:43).

▣ „zachęcić ich do wytrwania w łasce Boga” Trudno ustalić dokładne znaczenie tej frazy w jej kontekście:

1. Być może niektórzy ze słuchaczy uwierzyli już ewangelii w swoich sercach
2. Ci, którzy byli wierni temu, co rozumieli na temat Bożej łaski w ST, zachęceni byli do dalszego szukania Boga i słuchania Pawła (zob. Dz 13:44)

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 13:44-47

⁴⁴W następny szabat zebrało się niemal całe miasto, aby słuchać słowa Bożego. ⁴⁵Gdy Żydzi zobaczyli tłumy, ogarnęła ich zazdrość, i bluźniąc sprzeciwiali się temu, co mówił Paweł. ⁴⁶Wtedy Paweł i Barnaba powiedzieli odważnie: «Należało głosić słowo Boże najpierw wam. Skoro jednak odrzucacie je i sami uznajecie się za niegodnych życia wiecznego, zwracamy się do pogan. ⁴⁷Tak bowiem nakazał nam Pan: Ustanowiłem Cię światłością dla pogan, abys był zbawieniem aż po krańce ziemi.»

13:44 Jasne jest, że słowa Pawła wywarły duży wpływ na słuchaczy. Jest to także hiperbola – nie każdy mieszkaniec miasta przyszedł na to spotkanie.

▣

GPNT „słowo Pana”
BP, BW, BWP „słowa Bożego”
PL „Słowa Pana”

Manuskrypty greckie zawierają dwa warianty tego fragmentu:

1. „Pana” w MSS P⁷⁴, 8, A, B²
2. „Boga” w MSS B, C, E

UBS⁴ umieszcza w tekście „Pana”, nadając jednak temu brzmieniu notę „C” (trudno stwierdzić). Podobnie jak w przypadku wielu wariantów, nie zmienia to znaczenia tekstu. Ewangelia jest pochodzącym od Boga objawieniem o Jezusie, Mesjaszu/Chrystusie.

13:45 „Gdy Żydzi zobaczyli tłumy (...) zazdrość” Kontekst nie wskazuje jasno, czy ich zazdrość spowodowana była dużą liczbą słuchaczy, czy sporym odsetkiem pogan wśród tłumu. Zazdrość przypisywana jest przywódcom żydowskim – zarówno w Jerozolimie, jak i w diasporze (zob. Mt 27:18; Mk 15:10; Dz 17:5).

Później Paweł rozwija teologiczną kwestię niewiary Żydów w Liście do Rzymian (zob. Rz 9-11). Stwierdza, że Bóg spowodował tymczasową ślepotę Izraela, żeby poganie mogli dostąpić zbawienia. Posłuży się On jednak zbawieniem pogan jako środkiem (tj. przez zazdrość), który sprawi, że Izrael uwierzy Chrystusowi, żeby wszyscy chrześcijanie stali się jednością dzięki ewangelii (zob. Ef 2:11-3:13).

Pytanie brzmi: kiedy to się stanie? Kiedy wypełni się zapowiedź zawarta w Za 12:10? Czy prorocтво to dotyczy wczesnego Kościoła, który składał się z wierzących Żydów, czy jakiegoś okresu w przyszłości? Zazdrość ma swój odkupieńczy cel (zob. Rz 10:19; 11:11.14), ale zazdrość, o której mowa w tym tekście, pociąga za sobą niewiarę!

▣ „ogarnęła ich zazdrość” Zob. komentarz do Dz 3:10.

▣ „bluźniąc” Broniąc swoich tradycji i sprzeciwiając się zwiastowaniu Pawła, sami byli winni bluźnierstwa. Nie ma tu miejsca na pośrednie stanowisko. Albo judaizm, albo chrześcijaństwo jest prawdziwym odzwierciedleniem Bożej woli. Te możliwości wzajemnie się wykluczają!

13:46 „powiedzieli odważnie” Jest to jedna z oznak napełnienia Duchem.

▣ „Należało głosić słowo Boże najpierw wam” Taki był wzorzec, według którego pierwsi misjonarze głosili ewangelię. Żydzi mieli pierwszeństwo (zob. Romans 9-11), ale Bóg przyjął też pogan. Ci, którzy chodzili do synagogi, znali ST i byli w stanie zweryfikować te prorocтва. Dzieje Apostolskie zawierają szereg tekstów związanych z tą koncepcją i wzorcem (zob. Dz 3:26; 9:20; 13:5.14; 16:13; 17:2.10.17).

▣ „odrzucacie je” Jest to silnie nacechowany czasownik (użyty w czasie teraźniejszym strony medialnej trybu orzekającego) występujący kilka razy w Septuagincie. Jego zasadnicze znaczenie to „odpychać” lub „odtrącać”. Słowo to zostało zastosowane do Izraelitów w kazaniu Szczepana (zob. Dz 7:39). Paweł używa go także w Rz 11:1-2, stwierdzając, że Bóg nie odrzucił swojego ludu, tylko Jego lud odrzucił Jego Syna, który jest jedyną drogą do zbawienia i Jego pełnym objawieniem.

▣ „sami uznajecie się za niegodnych życia wiecznego” Trudno połączyć koncepcję predestynacji, tak często podkreślaną w Dziejach Apostolskich, z ideą koniecznej, osobistej reakcji każdej jednostki. Nikt nie może uwierzyć bez działania Ducha, pociągającego ludzi ku Bogu (zob. J 6:44.65), zostaniemy jednak rozliczeni z tego, jak na nie zareagujemy. Odrzucając głoszoną przez Pawła ewangelię, Żydzi ci pokazali swoją prawdziwą twarz (zob. J 3:17-21). Nie można obarczać Boga winą za brak odpowiedzi ze strony człowieka. On zapewnił drogę – swojego Syna – ale jest to jedyna droga! Jest to „tajemnica niewiary”!

▣ „zwracamy się do pogan” Stało się to regularnym wzorcem głoszenia ewangelii (zob. Dz 18:6; 22:21; 26:20; 28:28; Rz 1:16).

13:47 Jest to cytat z Iz 49:6 (zob. Dz 42:6) w tłumaczeniu Septuaginty. Symeon posłużył się nim błogosławiąc Jezusa w Łk 2:32, potwierdzając Jego mesjańskie zadanie powszechnego odkupienia (zob. Temat specjalny w Dz 1:8). Możliwe nawet, że w tym kontekście „światło” oznacza ewangelię głoszoną przez Pawła i Barnabę

tym poganom (zob. „Use of the Old Testament in the New” [„Stosowanie Starego Testamentu w Nowym”] Darrella Bocha, s. 97 w: *Foundations for Biblical Interpretation [Podstawy interpretacji biblijnej]*, Broadman & Holman Publishers, 1994). Tutaj Paweł posługuje się tym cytatem dla ukazania powszechnego głoszenia uniwersalnej ewangelii!

Końcowa fraza „aż po krańce ziemi” może być nawiązaniem do Dz 1:8. Podkreśla ona uniwersalność ewangelii.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 13:48-52

⁴⁸Poganie słysząc to radowali się i wielbili słowo Pańskie, a wszyscy, przeznaczeni do życia wiecznego, uwierzyli. ⁴⁹Słowo Pańskie rozszerzało się po całym kraju. ⁵⁰Ale Żydzi podburzyli pobożne a wpływowe niewiasty i znaczniejszych obywateli, wznieśli prześladowanie Pawła i Barnaby i wyrzucili ich ze swoich granic. ⁵¹A oni otrząsnąwszy na nich pył z nóg, przyszedli do Ikonium, ⁵²a uczniów napelniało wesele i Duch Święty.

13:48 „Poganie słysząc to radowali się i wielbili słowo Pańskie” Wielu z nich od lat należało do synagogi, ale nigdy nie wcześniej nie usłyszeli obejmującego wszystkich, uniwersalnego przesłania o Bożej miłości i akceptacji dla całej ludzkości przez wiarę w Mesjasza. Kiedy zostało im ogłoszone, przyjęli je z entuzjazmem (zob. Dz 28:28) i zaczęli przekazywać innym (zob. Dz 13:49).

▣ „wszyscy, przeznaczeni do życia wiecznego, uwierzyli” Jest to jasne potwierdzenie predestynacji (tak powszechnej wśród rabinów i w międzytestamentalnej literaturze żydowskiej), ale pozostaje ona tak samo niejednoznaczna, co we wszystkich fragmentach NT odnoszących się do paradoksu Bożego wyboru i wolnej woli człowieka (zob. Flp 2:12.13). Jest to peryfrastyczny czas zaprzeszły strony biernej pochodzący od wojskowego terminu (*tassō*) oznaczającego „zapisać” lub „wyznaczyć”.

Koncepcja „zapisu” wiąże się z dwoma metaforycznymi księgami prowadzonymi przez Boga (zob. Dan. 7:10; Ap 20:12). Pierwsza z nich to księga uczynków ludzi (zob. Ps 56:9; 139:16; Iz 65:6 i Ma 3:16), a druga – księga życia (zob. Wj 32:32; Ps 69:28; Iz 4:3; Dan. 12:1; Łk 10:20; Flp 4:3; Hbr 12:23; Ap 3:5; 13:8; 17:8; 20:12-15; 21:27). Zob. Temat specjalny: Wybranie/predestynacja i potrzeba teologicznej równowagi w Dz 2:47.

13:50 „Ale Żydzi podburzyli pobożne a wpływowe niewiasty” Tekst ten odzwierciedla historyczne i kulturowe tło wysokiej pozycji kobiet w Azji Mniejszej w I w. n.e. (zob. Dz 16:14; 17:4). W tym kontekście chodzi o prozelitki, które przeszły na judaizm, a były także przywódczyniami w społeczności lub żonami lokalnych liderów. W książce *Word Pictures in the New Testament [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie]* (tom 3, s. 201) A. T. Robertson zauważa, że judaizm był bardzo atrakcyjny dla pogańskich kobiet (zob. *Strabon* 7:2 i *Juwenalis* 6:542) ze względu na jego moralność.

▣ „wznieśli prześladowanie Pawła” Paweł nawiązuje do tego w 2 Tm 3:11.

13:51 „otrząsnąwszy (...) pył z nóg” Jest to żydowski znak odrzucenia (zob. Mt 10:14; Mk 6:11; Łk 9:5; 10:11). Nie ma pewności, czy chodzi tu o (1) pył, który zebrał się na ich sandałach i nogach od chodzenia, czy (2) wzbudzony podczas pracy pył, który osiadł na ich szatach.

▣ „Ikonium” Było to jedno z głównych miast Likaonii, położonej w rzymskiej prowincji Galacji. Znajdowało się około 130 km na wschód-południe-wschód od Antiochii Pizydyjskiej i bezpośrednio na północ od Listry.

13:52 „napelniało wesele i Duch Święty” Jest to czas niedokonany strony biernej trybu orzekającego, który może oznaczać rozpoczęcie czynności lub powtarzanie się jej w przeszłości. Drugą z tych możliwości oddaje także Przekład Toruński Nowego Przymierza: „byli wypełniani”. Tylko Duch Święty może obdarzać radością wśród prześladowań (zob. Rz 5:3; Jk 1:2ff; 1 P 4:12ff). Słowo „uczniowie” jest niejednoznaczne – nie wiemy, czy odnosi się to do nowych wierzących, zespołu misyjnego czy i jednych, i drugich.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego fragmentu Dz 13:2-3 nie można używać na poparcie wyświęcania przez wybraną grupę?
2. Dlaczego Paweł najpierw głosił ewangelię w synagodze?
3. Dlaczego Jan Marek odłączył się od zespołu misyjnego? (zob. Dz 13:13)
4. Co łączy Dz 13:39 i Ga 3?
5. Wyjaśnij 13:48b w odniesieniu do predestynacji i wolnej woli.

ROZDZIAŁ 14 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Działalność w Ikonium	Paweł i Barnaba w Ikonium	Paweł i Barnaba w Ikonium	Ikonium, Listra i Derbe	Wydarzenia w Ikonium
14:1-7	14:1-7	14:1-7	14:1-7	14:1-7
Uzdrowienie kaleki w Listrze. Derbe. Droga powrotna	Uzdrowienie w Listrze	Paweł i Barnaba w Lystrze		Wydarzenia w Listrze
	14:8-20	14:8-20	14:8-21a	14:8-20
14:8-28	Powrót do Antiochii	Powrót do Antiochii Syryjskiej	Powrót do Syrii	Wydarzenia w Derbe
	14:21-28	14:21-28	14:21b-28	14:21-23
				14:24-28

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

Jaki jest związek misji Pawła z Galacjanami?

- A. Te dwa aspekty tła historycznego należy rozpatrywać razem, ponieważ są dwie rywalizujące ze sobą teorie dotyczące tożsamości adresatów, które wpływają na datowanie listu. Obie te teorie podają logiczne argumenty i mają niewielkie oparcie w materiale biblijnym.
- B. Te dwie teorie to:
  1. Tradycyjna teoria, wyznawana jednogłośnie aż do XVIII w.
    - a. Nazywana jest „północną teorią Listu do Galacjan”.
    - b. Zakłada, że „Galacja” odnosi się do etnicznych Galacjan z północno-środkowego płaskowyżu Turcji (zob. 1 P 1:1). Ci etniczni Galacjanie byli Celtami (gr. *Keltoi*, łac. *Gall*),

- którzy najechali te tereny w III w. p.n.e. Nazywano ich „Gallo-Grekami” w odróżnieniu od ich zachodnioeuropejskich krewniaków. Zostali pokonani w 230 r. p.n.e. przez Attalosa I, króla Pergamonu. Ich zasięg geograficzny ograniczał się do północno-środkowej Azji Mniejszej lub współczesnej Turcji.
- c. Zakładając, że chodzi o tę grupę etniczną, list ten został napisany w połowie lat 50. I w. n.e. w czasie drugiej lub trzeciej podróży misyjnej Pawła. Podróżował wtedy z Sylasem i Tymoteuszem.
  - d. Niektórzy uważają, że chorobą Pawła wspomnianą w Ga 4:13 była malaria. Twierdzą, że udał się na północ, w góryste rejony, aby uciec od bagnistych, malarycznych nadbrzeżnych nizin.
2. Druga teoria przedstawiona została przez Sir Wm. M. Ramsaya w książce *St. Paul the Traveller and Roman Citizen [Św. Paweł – podróżnik i obywatel rzymski]* wydanej w Nowym Jorku przez G. P. Putnam's Sons w 1896 r.
    - a. Podczas gdy tradycyjna teoria definiowała „Galację” w kategoriach etnicznych, nowa teoria twierdzi, że chodzi o obszar administracyjny. Wydaje się, że Paweł często posługiwał się nazwami rzymskich prowincji (zob. 1 Kor 16:19; 2 Kor 1:1; 8:1, itp.). Rzymska prowincja „Galacja” obejmowała większy obszar niż etniczna „Galacja”. Etniczni Celtowie bardzo wcześnie poparli Rzym, za co nagrodzono ich większą lokalną autonomią i poszerzoną władzą terytorialną. Jeśli ten duży obszar znany był pod nazwą „Galacji”, możliwe, że pierwsza podróż misyjna Pawła do leżących na południu miast: Antiochii Pizydyjskiej, Listry, Derbe i Ikonium, opisana w Dz 13-14, dotyczyła właśnie tych Kościołów.
    - b. Zakładając prawdziwość „teorii południowej” data powstania księgi byłaby wcześniejsza – bliska, ale poprzedzająca „sobór jerozolimski” z Dz 15, poruszający te same tematy, co List do Galacjan. Sobór odbył się w roku 48-49 n.e., a list napisany został najprawdopodobniej w tym samym okresie. Jeśli istotnie tak było, jest to pierwszy list Pawła w Nowym Testamencie.
    - c. Pewne przesłanki przemawiające za południową teorią Listu do Galacjan:
      - (1) List ten nie wymienia z imienia towarzyszy podróży Pawła, trzykrotnie wspomina jednak o Barnabie (zob. 2:1.9.13). Pasuje to do pierwszej podróży misyjnej Pawła.
      - (2) List ten wspomina o tym, że Tytus nie był obrzezany (zob. 2:1-5). Wskazuje to na to, że było to przed soborem jerozolimskim opisanym w Dz 15.
      - (3) Wzmianka o Piotrze (zob. 2:11-14) i kwestii społeczności z poganami także wskazuje na czas przed soborem jerozolimskim.
      - (4) Przy okazji wysłania do Jerozolimy pieniędzy wymienieni zostali różni towarzysze Pawła z rozmaitych okolic (zob. Dz 20:4). Nie ma jednak nikogo z miast północnej Galacji, chociaż wiemy, że Kościoły etnicznych Galacjan także wzięły udział w zbiórce (zob. 1 Kor 16:1).
  3. Szczegółowe omówienie różnych argumentów na poparcie tych teorii znaleźć można w stosownych komentarzach. Chociaż każda z nich przytacza ważne argumenty, na chwilę obecną nie osiągnięto konsensusu co do tego, jak było w rzeczywistości. Wydaje się jednak, że najbliższa faktom jest „teoria południowa”.

C. Związek Listu do Galacjan z Dziejami Apostolskimi:

1. Paweł odwiedził Jerozolimę pięciokrotnie, co zostało odnotowane przez Łukasza w Dziejach Apostolskich:
  - a. 9:26-30, po jego nawróceniu
  - b. 11:30; 12:25, z darem zebrany wśród pogańskich Kościołów w odpowiedzi na głód w Jerozolimie

- c. 15:1-30, sobór jerozolimski
  - d. 18:22, krótki pobyt
  - e. 21:15ff., kolejne wyjaśnienie pracy wśród pogan
2. List do Galacjan wspomina o dwóch wizytach w Jerozolimie:
    - a. 1:18, trzy lata później
    - b. 2:1, po czternastu latach
  3. Najprawdopodobniej Dz 9:26 łączy się z Ga 1:18. Fragmenty Dz 11:30 i 15:1ff dotyczą spotkań, o których wspomina Ga 2:1.
  4. Wydarzenia opisywane w Dz 15 i Ga 2 różnią się między sobą, najprawdopodobniej jednak wynika to z:
    - a. różnych perspektyw,
    - b. różnych zamysłów Łukasza i Pawła,
    - c. faktu, że wydarzenia opisywane w Ga 2 mogły mieć miejsce jakiś czas przed spotkaniem przedstawionym w Dz 15, ale były z nim związane.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 14:1-7

¹W Ikonium weszli tak samo do synagogi żydowskiej i przemawiali, tak że wielka liczba Żydów i pogan uwierzyła. ²Ale ci Żydzi, którzy nie uwierzyli, podburzali i źle usposobili pogan wobec braci. ³Pozostali tam dość długi czas i nauczali odważnie, ufni w Pana, który potwierdzał słowo swej łaski cudami i znakami, dokonywanymi przez ich ręce. ⁴I podzielili się mieszkańcy miasta: jedni byli z Żydami, a drudzy z apostołami. ⁵Gdy jednak dowiedzieli się, że poganie i Żydzi wraz ze swymi władzami zamierzają ich znieważać i ukamienować, ⁶uciekli do miast Likaonii: do Listry i Derbe oraz w ich okolice, ⁷i tam głosili Ewangelię.

14:1 „Ikonium” Istnieje niekanoniczna księga zatytułowana *Dzieje Pawła i Tekli*, opowiadająca rzekomo o pobycie Pawła w Ikonium. Zawiera ona jedyne zachowane opisy wyglądu Pawła: był niski, łysy, miał krzywe nogi, krzaczaste brwi i wyłupiaste oczy. Dzieło to nie jest natchnione, odzwierciedla jednak wpływ, jaki ten apostoł wywarł na ten region Azji Mniejszej. Większość tego obszaru znajdowała się w rzymskiej prowincji Galacji.

▣ **„weszli (...) do synagogi”** Było to zwyczajem Pawła i Barnaby. Obecni tam słuchacze, zarówno Żydzi, jak i Grecy, znali prorocstwa i obietnice ST.

▣ **„wielka liczba Żydów i pogan uwierzyła”** Fraza ta odzwierciedla zamysł Dziejów Apostolskich. Ewangelia gwałtownie się rozprzestrzeniła wśród różnych grup ludzi. Następstwa obietnic ST odnoszących się do całej ludzkości (zob. Rdz 3:15; 12:3) znajdują urzeczywistnienie. Takie podsumowania szybkiego wzrostu Kościoła są charakterystyczne dla pism Łukasza.

14:2 „ci Żydzi, którzy nie uwierzyli” Zbawienie charakteryzuje się „uwierzeniem” (zob. Dz 14:1), a duchowa ślepotą i upór – „nieposłuszeństwem” lub „niewiarą”. Odmowa odpowiedzi na ewangelię skazuje człowieka na ślepotę i zgubę! Łukasz dokumentuje zajadłą wrogość niewiary Żydów i ich aktywne prześladowania. Ich odrzucenie jest tym, co otwiera drzwi wiary przed poganami (zob. Romans 9-11).

▣ **„podburzali”** Jest to powszechny w Septuagincie czasownik oznaczający bunt (zob. 1 Sm 3:12; 22:8; 2 Sm 18:31; 22:49; 1 Krn 5:26), ale w NT występuje tylko w Dz 13:50 i tutaj.

▣ **„źle usposobili”** Jest to kolejny powszechnie występujący w Septuagincie termin opisujący złych, okrutnych ludzi, którzy gnębią innych. Łukasz często posługuje się tym określeniem w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 7:6.19; 12:1; 14:2; 18:10).

14:3 Bóg posługiwał się cudami, aby potwierdzić swój łaskawy charakter i prawdziwość ewangelii Jezusa Chrystusa na tym nowym obszarze (zob. Dz 4:29-30; Hbr 2:4).

14:4 „I podzielili się mieszkańcy miasta” Słowo prawdy zawsze powoduje podziały (zob. Dz 17:4-5; 19:9; 28:24; Mt 10:34-36). Niektórzy Żydzi z synagogi uwierzyli, ale inni zaczęli zwalczać ewangelię.

▣ „z apostołami” Odnosi się to zarówno do Pawła, jak i Barnaby. Rozdział ten (tj. wersety 4 i 14) jest jedynym, w którym Łukasz opisuje tym terminem kogoś poza pierwotnymi Dwunastoma. Barnaba nazwany jest apostołem (zob. Dz 14:14). Wskazuje na to także 1 Kor 9:5-6. Oczywistym jest, że jest to szersze zastosowanie słowa „apostół” niż samych Dwunastu. Jakub Sprawiedliwy (przyrodni brat Jezusa) nazwany jest apostołem w Ga 1:19; Sylwan i Tymoteusz określani są tym mianem w 1 Tes 1:1 w połączeniu z 2:6; Andronik i Junias (Junia w PL) tytułowani są apostołami w Rz 16:6-7, a Apollos w 1 Kor 4:6-9.

Dwunastu apostołów było wyjątkowych. Kiedy umierali, nikt ich nie zastępował (za wyjątkiem Macieja zajmującego miejsce Judasz, zob. Dz 1). Nadal funkcjonuje jednak dar apostołstwa, wymieniany w 1 Kor 12:28 i Ef 4:11. NT nie zawiera informacji, które pozwoliłyby na określenie pełnionych przez niego funkcji. Zob. Temat specjalny: Wysyłać (*apostellō*) poniżej.

TEMAT SPECJALNY: WYSYLAĆ (*apostellō*), OD KTÓREGO POCHODZI „APOSTOŁ”

Jest to powszechne greckie słowo tłumaczone jako „wysyłać” (tj. *apostellō*). Termin ten ma kilka zastosowań teologicznych:

1. W klasycznej grece rabini używali go w odniesieniu do sytuacji, kiedy ktoś był wzywany i wysyłany jako oficjalny przedstawiciel kogoś innego – polski odpowiednik to „ambasador” (zob. 2 Kor 5:20).
2. Ewangelie często posługują się tym CZASOWNIKIEM w odniesieniu do Jezusa, który został wysłany przez Ojca. U Jana termin ten nabiera mesjańskiego wydźwięku (por. Mt 10:40; 15:24; Mk 9:37; Łk 9:48, a w szczególności J 5:36.38; 6:29.57; 7:29; 8:42; 10:36; 11:42; 17:3.8.18.21.23.25; 20:21 [w w. 21 występuje zarówno *apostellō* jak i jego SYNONIM *pempō*]). Pojawia się także, gdy Jezus wysyła wierzących (zob. 17:18; 20:21).
3. NT posługiwał się RZECZOWNIKIEM „apostół” na określenie:
  - a. pierwotnego wewnętrznego kręgu dwunastu uczniów (np. Mk 6:30; Łk 6:13; Dz 1:2.26)
  - b. szczególnej grupy apostołskich pomocników i współpracowników:
    - (1) Barnaba (zob. Dz 14:4.14)
    - (2) Andronik i Junias (PL: Junia, zob. Rz 16:7)
    - (3) Apollos (zob. 1 Kor 4:6-9)
    - (4) Jakub, brat Pański (zob. Ga 1:19)
    - (5) Sylwan i Tymoteusz (zob. 1 Tes 2:7)
    - (6) być może Tytus (zob. 2 Kor 8:23)
    - (7) być może Epafrodyt (zob. Flp 2:25)
  - c. nadal funkcjonującego w Kościele daru (zob. 1 Kor 12:28-29; Ef 4:11)
4. W większości swoich listów Paweł przedstawia się jako apostoł, aby potwierdzić swój nadany przez Boga autorytet przedstawiciela Chrystusa (zob. Rz 1:1; 1 Kor 1:1; 2 Kor 1:1; Ga 1:1; Ef 1:1; Kol 1:1; 1 Tm 1:1; 2 Tm 1:1; Tt 1:1).
5. Problemem, przed którym stoimy jako współcześni wierzący, jest to, że NT nie określa nigdzie, na czym ten dar polega ani jak identyfikować go u wierzących. Oczywiście jest, że należy dokonać rozróżnienia pomiędzy początkowymi Dwunastoma (#3a), a późniejszym zastosowaniem tego terminu (#3b). Zobacz Temat specjalny: Natchnienie i Temat specjalny: Oświecenie. Jeśli współcześni „apostołowie” nie są natchnieni, aby pisać Biblię (tj. kanon jest zamknięty, zob. Jud 1:3; patrz Temat specjalny: Kanon), to czym różnią się od nowotestamentowych proroków lub ewangelistów (zob. Ef 4:11)? Oto moje pomysły:
  - a. misjonarze zakładający kościoły na niezewangelizowanych jeszcze obszarach (tak stosowany był ten termin w *Didache*)
  - b. przywódcy pastorów na danym terenie lub w ramach danego wyznania
  - c. nie wiadomo

14:5 „wraz ze swymi władzami” Może chodzić tu o władze miasta lub o przywódców synagogi. Niektórzy wcześnie skrybowie i współcześni komentatorzy widzą tu dwa prześladowania, (1) Dz 14:2 i (2) Dz 14:5, ale kontekst wskazuje na tylko jedno.

GPNT „obrazić”
BP, BW, PL „znieważać”
BWP „znieważać czynnie”

Greckie słowo *hubrizō* oznacza więcej niż „znieważać”, być może nawet „wywołać zamieszki” lub „dopuszczać się przemoc”. Jest ono bardzo powszechne w Septuagincie. Łukasz także często posługuje się tym terminem – w trzech znaczeniach:

1. ubliżania komuś, Łk 11:45
2. aktu przemocy, Łk 18:32; Dz 14:5
3. utraty fizycznej własności, Dz 27:10.21

▣ „**ukamienować**” Drugie opisowe określenie ukazuje, jak gwałtowny miał być atak na wierzących, który planowali ich przeciwnicy. Najprawdopodobniej to Żydzi wybrali ukamienowanie ze względu na jego starotestamentowy związek z bluźnierstwem (tj. Kpł 24:16; J 8:59; 10:31-33).

14:6 „uciekli do miast Likaonii: do Listry i Derbe” Ikonium położone było we Frygii. Graniczyło z terenem zamieszkiwanym przez inną grupę rasową. Szczegół ten dowodzi historyczności Dziejów Apostolskich.

14:7 Użyty tu czasownik występuje w formie peryfrastycznego czasu dokonanego strony medialnej, co oznacza, że głosili ją raz po raz. O to chodziło w podróżach misyjnych Pawła (zob. Dz 14:21; 16:10). Ci, którzy zaufali Chrystusowi w wyniku jego zwiastowania, także odczuwali pilność nakazu głoszenia ewangelii innym. Było to i pozostaje priorytetem (zob. Mt 28:19-20; Łk 24:47; Dz 1:8)!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 14:8-18

⁸W Listrze mieszkał pewien człowiek o bezwładnych nogach, kaleka od urodzenia, który nigdy nie chodził. ⁹Śluchał on przemówienia Pawła; ten spojrział na niego uważnie i widząc, że ma wiarę potrzebną do uzdrowienia, ¹⁰zawołał głośno: «Stać prosto na nogach!» A on zerwał się i zaczął chodzić. ¹¹Na widok tego, co uczynił Paweł, tłumy zaczęły wołać po likańsku: «Bogowie przybrali postać ludzi i zstąpili do nas!» ¹²Barnabę nazywali Zeusem, a Pawła Hermesem, gdyż głównie on przemawiał. ¹³A kapłan Zeusa, który miał świątynię przed miastem, przywiódł przed bramę woły i przyniósł wieńce, i chciał razem z tłumem złożyć ofiarę. ¹⁴Na wieść o tym apostołowie, Barnaba i Paweł, rozdarli szaty i rzucili się w tłum, krzycząc: ¹⁵«Ludzie, dlaczego to robicie! My także jesteśmy ludźmi, podobnie jak wy podlegamy cierpieniom. Nauczamy was, abyście odwrócili się od tych marności do Boga żywego, który stworzył niebo i ziemię, i morze, i wszystko, co w nich się znajduje. ¹⁶Pozwolił On w dawnych czasach, że każdy naród chodził własnymi drogami, ¹⁷ale nie przestawał dawać o sobie świadectwa czyniąc dobrze. Zsyłał wam deszcz z nieba i urodzajne lata, karmił was i radością napelniał wasze serca». ¹⁸Tymi słowami ledwie powstrzymali tłumy od złożenia im ofiary.

14:8 „W Listrze” Z tego miasta pochodził Tymoteusz (zob. Dz 16:1). Była to rzymska kolonia założona przez cesarza Augusta w 6 r. n.e. Najprawdopodobniej nie było tam synagogi, więc Paweł i Barnaba zaczęli głosić ewangelię na ulicach.

▣ Ukazuje to brak możliwości zastosowania jakiejś sztuczki czy oszustwa (zob. Dz 3:2). Trwały stan tego człowieka opisują trzy sformułowania:

1. Bezwładne nogi
2. Kaleka od urodzenia
3. Nigdy nie chodził

▣ „**bezwładnych**” Termin *adunatos* oznacza zazwyczaj „niemożliwy” lub dosłownie „niezdolny” (zob. Łk 18:27; Hbr 6:4.18; 10:4; 11:6), ale tutaj Łukasz posługuje się nim w medycznym znaczeniu bezwładu lub słabości (zob. Rz 8:3; 15:1).

Co ciekawe, Łukasz wydaje się pod wieloma względami wskazywać podobieństwa pomiędzy służbą Piotra i Pawła. Piotr i Jan uzdrawiają człowieka z niepełnosprawnością w Dz 3:1-10. Teraz tego samego dokonują Paweł i Barnaba.

14:9 „spojrział na niego uważnie” Łukasz często posługuje się tym sformułowaniem (zob. Dz 3:4; 10:4); zob. komentarz do Dz 1:10. Paweł zauważył, że ten człowiek słucha z wyczerpaną uwagą. Dlatego kazał mu wstać i zacząć chodzić (zob. w. 10) – a ten go posłuchał!

▣ „**że ma wiarę potrzebną do uzdrowienia**” Jest to termin „zbawienie” zastosowany w starotestamentowym znaczeniu fizycznego ocalenia. Zauważmy, że zdolność Pawła do uzdrowienia tego człowieka zależała od wiary tego drugiego. W NT jest tak często, choć nie zawsze (zob. Łk 5:20; J 5:5-9). Cuda miały kilka funkcji:

1. Ukazanie Bożej miłości
2. Zademonstrowanie mocy i prawdy ewangelii
3. Nauczanie i zachęcanie innych obecnych wierzących

14:11 „po likańsku” Paweł i Barnaba najwyraźniej nie rozumieli tego, co mówił tłum. Był to rdzenny język tego regionu.

14:12 „Barnabę nazywali Zeusem, a Pawła Hermesem, gdyż głównie on przemawiał” Lokalna tradycja głosiła, że greccy bogowie często odwiedzają ludzi przybierając ludzką postać (zob. Owidiusz, *Metamorfozy* 8:626ff). Ze znalezionych w okolicy inskrypcji dowiadujemy się, że Zeus i Hermes byli czczeni w tych okolicach (zob. Dz 14:13).

Zwróćmy uwagę na to, że Barnaba wymieniony jest jako pierwszy. Prawdopodobnie jest tak dlatego, że Paweł, jako ten, który przemawiał, uznany został przez tych pogan za odpowiednika Hermesa (Merkurego), a w związku z tym milczący Barnaba musiał być najwyższym bogiem – Zeusem (Jowiszem).

14:13 „bramę” Mogło chodzić o bramę miasta lub bramę świątyni Jowisza (Zeusa), która mieściła się tuż za bramą miasta, naprzeciwko niej. Była to chwila wielkiego zamieszania i nieporozumienia.

14:14 „apostolowie” Zob. komentarz do Dz 14:4.

▣ „**rozdarli szaty**” Jest to żydowska oznaka żałoby i bluźnierstwa (zob. Mt 26:65; Mk 14:63). Z pewnością musiało to zasygnalizować problem nawet tym poganom.

▣ „**rzucili się**” Jest to powszechny w Septuagincie termin oznaczający „wyskoczyć” lub „wybiec”. W NT występuje tylko tutaj. Paweł i Barnaba poderwali się na równe nogi i wbiegli w tłum.

14:15-17 Wersety te streszczają pierwsze kazanie Pawła do pogan. W dużej mierze przypomina ono jego mowę na Areopagu (zob. Dz 17:22-33).

14:15

GPNT

„I my mającymi podobne doznania jesteśmy do was ludźmi”

BP

„przecież my, podobnie jak wy, jesteśmy tylko ludźmi, podlegającymi cierpieniom”

BW

„I my jesteśmy tylko ludźmi, takimi jak i wy”

BWP

„Przecież my jesteśmy podobnymi do was śmiertelnikami i tak jak wy podlegamy cierpieniom”

PL

„Jesteśmy ludźmi, podobnie jak wy”

Użyte tu określenie to *homoioopathēs*, składające się z elementów „te same” i „uczucia”. W NT słowo to występuje tylko tutaj i w Jk 5:17. Miejscowi uznali Pawła i Barnabę za bogów (*homoiōthentes*, zob. Dz 14:11), co oznacza „upodobnionych” do ludzi. Paweł posługuje się tym samym rdzeniem dla podkreślenia, że także są ludźmi. Łukasz ukazuje pokorę Pawła i Barnaby w przeciwstawieniu do Heroda Antypasa w Dz 12:20-23.

▣ „**abyście odwrócili się od tych marności**” Termin „marność” oznacza pustkę, próżnię, nicność. Paweł bezpośrednio odnosi się do ich przesadnego pogaństwa.

▣ „**do Boga żywego**” Jest to gra słów z terminem JHWH, pochodzącym od hebrajskiego czasownika „być” (zob. Wj 3:14). JHWH jest wiecznie żywym, jedynie żywym Bogiem. Zob. Temat specjalny: Imiona Boże w Dz 1:6.

▣ „**który stworzył**” Jest to cytat z Wj 20:11 lub Ps 146:6. Hebrajski termin (zob. Rdz 1:1) opisuje Boga jako Stwórcę i Zaopatrzyiciela (zob. *The Expositor's Bible Commentary [Komentarz do interpretacji Biblii]*, tom 1, s. 468-469), JHWH natomiast charakteryzuje Go jako Zbawiciela i Odkupiciela (zob. *The Expositor's Bible Commentary [Komentarz do interpretacji Biblii]*, tom 1, s. 471-472) oraz Boga zawierającego przymierze. Zob. Temat specjalny w Dz 1:6.

14:16 „Pozwolił On w dawnych czasach, że każdy naród chodził własnymi drogami” Fraza ta może być nawiązaniem do Pwt 32:7-8, gdzie Mojżesz mówi, że JHWH wytycza granice narodów. Jest to teologiczne potwierdzenie Bożej troski i uwagi skierowanej na narody (pogan, zob. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament* [*Synonimy Starego Testamentu*], s. 258-259). Bóg pragnął, aby Go poznali, ale stan upadku ludzkości zaowocował przesadami i bałwochwalstwem (zob. Rz 1:18-2:29). Mimo to Bóg nadal ich szukał (zob. Dz 14:17).

Przeciwieństwem braku poznania Boga wśród pogan jest znajomość Boga wśród Żydów. Ironia polega na tym, że poganie masowo odpowiadają na ewangelię wiarą, podczas gdy zbiorową reakcją Żydów jest odrzucenie i prześladowanie ewangelii (zob. Romans 9-11).

14:17 „nie przestawał dawać o sobie świadectwa” Jest to koncepcja objawienia w przyrodzie (zob. Ps 19:2-7; Rz 1:19-20; 2:14-15). Wszyscy ludzie posiadają jakąś wiedzę o Bogu poprzez stworzenie i wewnętrzny moralny zmysł.

▣ **„Zsyłał wam deszcz (...), karmił was”** Lokalna pogańska tradycja głosiła, że Zeus był dawcą deszczu, a Hermes - pożywienia. Paweł, zgodnie z Pwt 27-29, ogłasza Bożą władzę nad przyrodą.

Ci poganie nie znali Boga, dlatego związane z przymierzem przekleństwa zapisane w Księdze Powtórzonego Prawa zastępuje Boża cierpliwość (zob. Dz 17:30; Rz 3:25; 4:15; 5:13). Paweł został w szczególny sposób wybrany przez Boga na apostoła pogan, aby dotrzeć do narodów! Paweł posługuje się Bożym stworzeniem i zaopatrzeniem poprzez przyrodę (zob. Ps 145:15-16; 147:8; Jr 5:24; Jon 1:9) jako punktem styku. Co ciekawe, w podsumowaniu tego kazania nie ma wzmianki o ewangelii jako takiej. Można założyć, że Paweł ciągnął swój tok rozumowania podobnie jak w swojej mowie w Atenach w 17:16-34. Nie wiemy, czy kazanie to zrelacjonował Łukaszowi Piotr, czy też może Tymoteusz (było to jego rodzinne miasto).

14:18 Jest to szczegół zrelacjonowany przez naocznego świadka.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 14:19-23

¹⁹Tymczasem nadeszli Żydzi z Antiochii i z Ikonium. Podburzyli tłum, ukamienowali Pawła i wywlekli go za miasto, sądząc, że nie żyje. ²⁰Kiedy go jednak otoczyli uczniowie, podniósł się i wszedł do miasta, a następnego dnia udał się razem z Barnabą do Derbe. ²¹W tym mieście głosili Ewangelię i pozyskali wielu uczniów, po czym wrócili do Listry, do Ikonium i do Antiochii, ²²Umacniając dusze uczniów, zachęcając do wytrwania w wierze, bo przez wiele ucisków trzeba nam wejść do królestwa Bożego. ²³Kiedy w każdym Kościele wśród modlitw i postów ustanowili im starszych, polecili ich Panu, w którego uwierzyli.

14:19 Żydzi sprzeciwiający się ewangelii w miastach, w których nauczał Paweł, raz po raz jednoczyli się w atakach na niego (zob. 2 Kor 4:7-15; 6:3-10; 11:23-30). Zauważmy, że kierowali swoją agresję przeciwko Pawłowi, a nie Barnabie. Zwróćmy też uwagę na zmienność pogańskiego tłumu. W jednej chwili Paweł i Barnaba są czczeni jako bogowie, a w następnej - kamienowani!

▣ **„ukamienowali Pawła”** Nie był to cud przywrócenia do życia, tylko świadectwo fizycznej witalności i dzielności Pawła (zob. Dz 14:20-21). 2 Kor 11:25 i Ga 6:17 wspominają o tym samym wydarzeniu. Planowane w Dz 14:5 ukamienowanie zostało zrealizowane!

14:20 „Kiedy go (...) otoczyli uczniowie” Chociaż nie jest to jednoznacznie stwierdzone, myślę, że było to spotkanie modlitewne, na które Bóg odpowiedział, sprawiając cud. Zauważmy, że prześladowanie pozostawało mechanizmem/motywacją do rozpowszechniania ewangelii (tj. udawania się do kolejnych miast).

14:21 „W tym mieście głosili Ewangelię (...), po czym” Chodzi tu o Derbe (zob. Dz 14:20). Miasto to także było położone w licańskiej części rzymskiej prowincji Galacji. Jest to najbardziej wysunięty na wschód punkt, do którego Paweł i Barnaba dotarli w trakcie tej podróży misyjnej. Liczni mieszkańcy Derbe także uwierzyli ewangelii i wielu dostąpiło zbawienia.

▣ **„wrócili do Listry, do Ikonium i do Antiochii”** Wydaje się, że przy tej okazji nie przemawiali publicznie, tylko spotykali się prywatnie i zachęcali wierzących (zob. Dz 14:22-23).

14:22 Werset ten stanowi podsumowanie przesłania Pawła na temat czynienia uczniami. Zauważmy, że skupia się on na (1) wytrwałości i (2) uciskach. Wierzący dojrzewają wśród prób (zob. Rz 5:3-4; 8:17-18; 1 Tes 3:3; 2 Tm 3:12; Jk 1:2-4; 1 P 4:12-16).

▣ „**Umacniając**” Termin ten występuje kilka razy w Septuagincie w znaczeniu „sprawiania, by ktoś na kimś/czymś polegał” lub „bycia utwierdzonym”. Łukasz kilkakrotnie posługuje się tym słowem, opisując służbę prowadzoną przez Pawła wśród tych, którzy zostali uczniami Chrystusa (zob. Dz 14:22; 15:32.41; 18:23).

▣ „**duże uczniów**” Określenie „dusza” (*psuchē*) stosowane jest w znaczeniu osoby lub jej życia wewnętrznego. Nie jest to grecka koncepcja głosząca, że każdy posiada nieśmiertelną duszę, tylko hebrajska idea duszy (*nefesz*, BDB 659, KB 711-713, zob. Rdz 2:7) jako określenia człowieka (zob. Dz 2:41; 3:23; 7:14; 14:2,22; 15:24; 27:37).

▣ „**zachęcając do wytrwania w wierze**” Zob. Temat specjalny: Wytrwałość w Dz 8:13.

▣ „**królestwa Bożego**” Interpretacja tej frazy nastrocza pewnych trudności. Jezus często posługiwał się nią w związku ze swoją służbą. Apostołowie jednak w oczywisty sposób błędnie rozumieli jego znaczenie (zob. Dz 1:3.6). W Dziejach Apostolskich sformułowanie to jest niemal równoznaczne z ewangelią (zob. Dz 8:12; 19:8; 20:25; 28:23.31). Jednak w Dz 14:22 nabiera ono sensu eschatologicznego. Napięcie pomiędzy Królestwem, które jednocześnie już nadeszło (zob. Mt 12:28; Łk 16:16) i dopiero nastanie (zob. Mt 24:14.30.36-37; 25:30.31; 2 P 1:11), charakterystyczne jest dla naszej epoki. Zob. Temat specjalny w Dz 2:17. Królestwo nadeszło w Jezusie Chrystusie (tj. Jego pierwsze przyjście), ale jego wypełnienie nastąpi w przyszłości (tj. drugie przyjście Syna Bożego).

14:23 „ustanowili im starszych” W NT termin „starszy” (*presbuteros*) jest równoznaczny z określeniami „biskup” (*episkopos*) i „pasterz” (*poimenos*) – zob. Dz 20:17.28 i Tt 1:5.7). Słowo „starszy” wiąże się z żydowskim tłem (zob. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament* [*Synonimy Starego Testamentu*], s. 244-246 i Frank Stagg, *New Testament Theology* [*Teologia Nowego Testamentu*], s. 262-264), podczas gdy termin „przełożony” [PL] lub „biskup” [BT] odnosił się do administracji greckich państw-miast. NT wspomina o tylko dwóch urzędach kościelnych: pasterzach i diakonach (zob. Flp 1:1).

Słowo „ustanowić” może oznaczać „wybrać przez podniesienie rąk” (zob. 2 Kor 8:19 oraz Louw i Nida, *Greek-English Lexicon* [*Leksykon grecko-angielski*], s. 363, 484). Termin ten był później używany przez pierwszych ojców Kościoła w znaczeniu ordynacji (wyświęcania). Pytanie brzmi: jak „wybrać w głosowaniu” wpasowuje się w ten kontekst? Głosowanie członków tych nowo powstałych Kościołów wydaje się niewłaściwe (choć w Dz 6 Kościół jerozolimski wybrał w ten sposób Siedmiu, a w Dz 15 Kościół w drodze głosowania zdecydował o zatwierdzeniu służby Pawła wśród pogan).

Na s. 79 książki *Answers to Questions* [*Odpowiedzi na pytania*] F. F. Bruce stwierdza: „[słowo to] pierwotnie oznaczało wyznaczenie lub wybór poprzez podniesienie rąk (dosłownie ‘przez wyciągnięcie rąk’), ale do czasów NT utraciło ten konkretny wymiar i zaczęło być stosowane po prostu w sensie ‘wyznaczenia’, niezależnie od procedury”. Nie da się potwierdzić ani odrzucić administracji kościelnej na podstawie zastosowań tego terminu w NT.

Zauważmy, że Paweł poleca Tytusowi, aby wyznaczył „starszych” na Krecie, ale do Tymoteusza w Efezie pisze, żeby Kościół dokonał wyboru osób z konkretnymi kwalifikacjami (zob. 1 Tm 3). Na nowych obszarach liderzy byli wyznaczeni, a w funkcjonujących już Kościołach upłynęło wystarczająco czasu, aby objawiły się cechy przywódcze i zostały zatwierdzone przez lokalne zgromadzenie.

Zwróćmy uwagę na to, że strategią misyjną Pawła jest zakładanie lokalnych Kościołów, które będą kontynuowały dzieło ewangelizacji i czynienia uczniami w swojej okolicy (zob. Mt 28:19-20). Taka jest Boża metoda dotarcia do całego świata (tj. poprzez lokalne Kościoły)!

▣ „**Kościele**” Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

▣ „**wśród modlitw i postów**” Może to być celowa paralela Dz 13:2-3. W Antiochii Paweł doświadczył mocy i prowadzenia Ducha. Dalej działał według tego samego wzorca. Potrzebowali przygotowania na objawienie przez Boga Jego woli. Zob. Temat specjalny: Post w Dz 13:2.

▣ „**w którego uwierzyli**” Jest to czas zaprzeszły strony czynnej trybu orzekającego, oznaczający stałą czynność w przeszłości. Nowi starsi byli chrześcijanami już od jakiegoś czasu, wykazywali cechy przywódcze i okazali się wierni. Użyta tu konstrukcja gramatyczna - *eis* połączone z *pisteuō* (zob. Dz 10:43) jest charakterystyczna dla pism Jana, występuje też jednak u Pawła (zob. Rz 10:14; Ga 2:16; Flp 1:29) i Piotra (zob. 1 P 1:8). Zob. ważne Tematy specjalne w Dz 3:16 i 6:5.

▣ „polecili ich Panu” Nie chodzi tu o jakiś rodzaj ordynacji czy wyświęcenia. Ten sam czasownik występuje w Dz 14:26 w odniesieniu do Pawła i Barnaby, a w Dz 20:32 do ludzi, którzy już byli starszymi. Ordynacja jest pomocna pod względem podkreślenia prawdy, że Bóg powołuje ludzi do pełnienia przywódczych ról. Jest jednak negatywna i niebiblijna, jeśli dzieli wierzących na kategorie. Wszyscy chrześcijanie są powołani i wyposażeni do służby (zob. Ef 4:11-12). W NT nie ma rozróżnienia na „duchowieństwo” i „osoby świeckie”.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 14:24-28

²⁴Potem przeszli przez Pizydję i przybyli do Pamfilii. ²⁵Nauczali w Perge, zeszli do Attalii, ²⁶a stąd odpłynęli do Antiochii, gdzie za łaską Bożą zostali przeznaczeni do dzieła, które wykonali. ²⁷Kiedy przybyli i zebrali [miejscowy] Kościół, opowiedzieli, jak wiele Bóg przez nich zdziałał i jak otworzył poganom podwoje wiary. ²⁸I dość długi czas spędzili wśród uczniów.

14:24 Wyżynna prowincja Pizydia leży na północ od nadmorskiej prowincji Pamfilii. Głównym miastem tego regionu było Perge. Wcześniej Paweł najwyraźniej tylko przeszedł przez to miasto (zob. Dz 13:13), teraz jednak powrócił i głosił ewangelię (zob. Dz 14:25).

14:25 „Attalii” Był to port morski należący do Perge.

14:26 „odpłynęli do Antiochii” Nie wrócili na Cypr. Barnaba uda się tam po kłótni z Pawłem o Jana Marka (zob. Dz 15:36-39).

▣ „za łaską Bożą zostali przeznaczeni” Użyty tu czasownik występuje w formie peryfrastycznego czasu zaprzeszczonego strony biernej. Pierwsza podróż misyjna, zainicjowana i zasilana przez Ducha, zakończyła się wielkim sukcesem.

14:27 „zebrali [miejscowy] Kościół, opowiedzieli, jak wiele Bóg przez nich zdziałał” Zauważmy, że zdawali oni sprawę przed Kościołem. Nawet „apostoł pogan” odpowiadał przed lokalnym zgromadzeniem wierzących (zob. Temat specjalny w Dz 5:11). Paweł i Barnaba oświadczyli też, kto dokonał tego wielkiego osiągnięcia – JHWH/Duch.

Nie złożyli sprawozdania przywódcom (zob. Dz 13:1), tylko całemu Kościołowi, a później zdali relację ze swojej działalności misyjnej zgromadzeniu w Jerozolimie (zob. Dz 15:4) – a także wszystkim Kościołom, które odwiedzili po drodze (zob. Dz 15:3). Myślę, że całe zgromadzenie nałożyło na nich ręce i wysłało ich w drogę.

▣ „i jak otworzył poganom podwoje wiary” Paweł dość często posługuje się określeniem „bramy wiary” (zob. 1 Kor 16:9; 2 Kor 2:12; Kol 4:3; patrz też Ap 3:8). Bóg poprzez ewangelię otworzył przed całą ludzkością drzwi, których nikt nie może zamknąć. Wypełnia się sens słów Jezusa z Dz 1:8.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Stwórz geograficzny zarys pierwszej podróży misyjnej Pawła.
2. Stwórz zarys obu kazań Pawła: do Żydów i do pogan.
3. Jakie jest znaczenie postu w życiu współczesnych chrześcijan?
4. Dlaczego Jan Marek opuścił zespół misyjny?

ROZDZIAŁ 15 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
TAK ZWANY SOBÓR JEROZOLIMSKI Spory o zachowanie Prawa	Nawrócenie pogan a zakon Mojżeszowy	Sobór Jerozolimski	„SOBÓR JEROZOLIMSKI”	Sobór w Jerozolimie
15:1-6	15:1-5	15:1-5	15:1-3 15:4-5	15:1-5
Mowa św. Piotra 15:7-11	Sobór apostołów w Jerozolimie	15:6-11	Spotkanie apostołów i starszych z gminą 15:6-12	
15:12	15:6-21	15:12-21		15:6-21
Mowa św. Jakuba 15:13-21			15:13-21	
Dekret Apostołów 15:22-35	List do nawróconych pogan	Uchwała soboru	Uchwały soborowe 15:22-29 Wysłańcy soborowi do Antiochii 15:30-35	15:22-35
DZIAŁALNOŚĆ ŚW. PAWŁA DRUGA WYPRAWA MISYJNA				DRUGA PODRÓŻ MISYJNA
Spór o Marka 15:36-41	Rozstanie Pawła z Barnabą 15:36-41	Spór Pawła z Barnabą 15:36-40	Rozstanie się Pawła z Barnabą 15:36-41	15:36-41

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest

najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

- A. Rozdział ten często określany jest mianem „soboru jerozolimskiego”.
- B. Był to ważny punkt zwrotny, teologiczny przełom, jeżeli chodzi o metody i cele wczesnego Kościoła. W pewnym sensie oznaczało to zjednoczenie dwóch ośrodków chrześcijaństwa – Jerozolimy i Antiochii.
- C. Wydaje się, że nawrócenia nie-Żydów w Dz 8-11 były akceptowane jako wyjątki (ci, którzy uwierzyli, nie byli stuprocentowymi, praktykującymi poganami), a nie postrzegane jako nowy kierunek, w którym należy intensywnie zmierzać (zob. 11:19).
- D. Związek tego rozdziału z Ga 2 jest sporny. Tłem dla powstania Ga 2 mogły być fragmenty Dz 15 lub Dz 11:27-30. Zob. Wprowadzenie do Dziejów Apostolskich, punkt C.
- E. To interesujące, że powtarzający się znak mówienia językami, zesłany po raz pierwszy w dzień Pięćdziesiątnicy (Dz 2, 8 i 10, a być może także Dz 15:8) nie jest w ogóle traktowany jako dowód pewności zbawienia pogan.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 15:1-5

¹Niektórzy przybysze z Judei nauczali braci: «Jeżeli się nie poddacie obrzezaniu według zwyczaju Mojżeszowego, nie możecie być zbawieni». ²Kiedy doszło do niemałych sporów i zatargów między nimi a Pawłem i Barnabą, postanowiono, że Paweł i Barnaba, i jeszcze kilku spośród nich uda się w sprawie tego sporu do Jerozolimy, do Apostołów i starszych. ³Wysłani przez Kościół szli przez Fenicję i Samarię, sprawiając wielką radość braciom opowiadaniem o nawróceniu pogan. ⁴Kiedy przybyli do Jerozolimy, zostali przyjęci przez Kościół, Apostołów i starszych. Opowiedzieli też, jak wielkich rzeczy Bóg przez nich dokonał. ⁵Lecz niektórzy nawróceni ze stronnictwa faryzeuszów oświadczyli: «Trzeba ich obrzezać i zobowiązać do przestrzegania Prawa Mojżeszowego».

15:1 „Niektórzy przybysze z Judei” Akapit ten dotyczy wydarzeń w Antiochii. Ludzie, o których tu mowa, byli wierzącymi Żydami, wyznającymi zarówno judaizm, jak i Jezusa, którego uważali za wypełnienie ST (zob. Mt 5:17-19), a nie jego konkurencję lub zamiennik (zob. Dz 11:2; 15:5; Ga 2:12). Ich teologia wiąże się z żydowskimi fałszywymi nauczycielami (tzw. judaizującymi), o których mowa w Liście do Galacjan. Ludzie ci byli w jakiś sposób związani z Kościołem jerozolimskim (zob. Dz 15:24), nie byli jednak jego oficjalnymi przedstawicielami. W tekście greckim Żydzi ci dosłownie „zeszli” z Judei. Jeśli spojrzymy na mapę, Antiochia znajduje się u góry, ale dla Żydów z teologicznego punktu widzenia Jerozolima była na górze, a wszystkie inne miasta – na dole (zob. Dz 15:2).

▣ **„nauczali”** Jest to czas niedokonany, co oznacza, że (1) zaczęli nauczać lub (2) ciągle nauczali.

▣ **„Jeżeli się nie poddacie obrzezaniu”** Jest to zdanie warunkowe klasy trzeciej, oznaczające możliwą czynność. Obrzezanie było znakiem przymierza dla Abrahama i jego potomków (zob. Rdz 17:10-11). W judaizmie nie była to kwestia poboczna, tylko ściśle związana ze zbawieniem. Ci ludzie uważali, że jedyna droga do JHWH wiedzie przez judaizm (zob. Dz 15:5). Stali się oni znani jako „judaizujący” (zob. Ga 1:7; 2:4). Wierzyli w Chrystusa oraz posłuszeństwo Przymierzu Mojżeszowemu (zob. Dz 15:5). Ich zdaniem sprawiedliwość nie była niezасłużonym Bożym darem, tylko zależała od ludzkich dokonań. Pokój z Bogiem osiągnano według nich dzięki wytężonym staraniom (zob. Rz 3:21-30; Ga 5:2-9). Tak naprawdę chodziło tu o pytanie, kto jest „ludem Bożym” i czym charakteryzują się takie osoby.

15:2 „doszło do niemalych sporów i zatargów między nimi a Pawłem i Barnabą” Łukasz posługuje się sformułowaniem „niemałe spory” dla ukazania skrajnych emocji (zob. Łk 23:19.25; Dz 15:2; 19:40; 23:7.10; 24:5). Była to rozstrzygająca debata! Dotyczyła samego sedna ewangelii:

1. Jak człowiek może pojednać się z Bogiem?
2. Czy Nowe Przymierze jest nierozzerwalnie związane z Przymierzem Mojżeszowym?

Dosłowne brzmienie sformułowania oddanego w BT jako „niemalych sporów i zatargów” to „zwada i poszukiwanie nie małe”. Przekład Dosłowny NT tłumaczy tę frazę jako „zatarg i spór niemaly”. Użyta tu technika literacka, polegająca na wyrażaniu treści poprzez przeczenia i złagodzenia, jest charakterystyczna dla pism Łukasza. Zob. wyczerpujący komentarz do Dz 12:18.

▣ **„postanowiono”** Dorozumianym podmiotem jest tu Kościół (zob. Dz 15:3). Dz 15 wymieniają kilka grup związanych z różnymi stylami przywództwa czy też formami rządów.

1. W wersety 2, 3, 12 i 22 mowa jest o władzach kongregacji
2. Wersety 6 i 22 dotyczą władzy apostołowskiej lub episkopalnej (tj. Jakuba), co przekłada się na rzymskokatolicką i anglikańską formę rządów.
3. Wersety 6 i 22 wspominają także o autorytecie starszych, którego paralelę wydaje się być ustrój prezbiteriański.

Nowy Testament odnotowuje wszystkie te struktury władzy. Autorytet apostołów (którzy kiedyś umrą) przeradza się we władzę zgromadzenia z pasterzami pełniącymi rolę katalizatorów przywództwa (zob. Dz 15:19). Moim zdaniem forma rządów nie jest tak kluczowa jak duchowość przywódców. Jeśli chodzi o ewangelię, zasadniczą rolę odgrywają zaangażowani w realizację Wielkiego Posłannictwa, pełni Ducha liderzy. Różne ustroje zyskują i tracą popularność – zazwyczaj w zależności od modeli kulturowych i politycznych.

▣ **„i jeszcze kilku”** Na s. 224 książki *Word Pictures in the New Testament* [*Mowa obrazowa w Nowym Testamencie*] A. T. Robertson czyni interesującą uwagę na temat tego wersetu: „Z pewnością był wśród nich Tytus (Ga 2:1.3), Grek i być może brat Łukasza, o którym nie ma wzmianki w *Dziejach Apostolskich*”. Bez wątplenia jest to możliwe, ale wymaga poczynienia kilku założeń. Musimy mieć się na baczności, bo fakt, że tekst (wraz z naszymi domniemaniami) wydaje się coś znaczyć lub na coś wskazywać, nie znaczy jeszcze, że rzeczywiście tak jest! Musimy zadowolić się tym, co pierwotny autor rzeczywiście napisał, a nie rozwodzić się nad swoimi daleko posuniętymi założeniami – jakkolwiek uzasadnionymi.

▣ **„do Apostołów”** Struktura władzy w Kościele jerozolimskim nie jest jednoznacznie ustalona. Z niektórych tekstów wydaje się wynikać, że przewodził mu Jakub, przyrodni brat Jezusa. Podobnie jest w tym rozdziale. Funkcjonowały też jednak inne posiadające autorytet grupy (zob. Dz 15:4.22):

1. Dwunastu
2. Lokalni starsi
3. Ogół zgromadzenia

Nie ma pewności co do tego, jaka była rola Jakuba w odniesieniu do tych grup. Ga 1:19 nazywa go apostołem. Możliwe też, że został uznany za przywódcę grupy starszych (zob. Piotr określa się jako starszy w 1 P 5:1; Jan nazywa siebie starszym w 2 J 1 i 3 J 1).

▣ **„starszych”** W tym kontekście „starsi” oznaczają starszyznę przywódców wzorowaną na władzach synagogi. Zob. komentarz do Dz 11:30 i 14:23.

15:3 „Kościół” Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

▣ **„szli przez Fenicję i Samarię”** Jest to czas niedokonany strony medialnej trybu orzekającego. Fenicja była w większości zamieszkała przez pogan, podczas gdy populacja Samarii stanowiła mieszaną Żydów o pogan. Ewangelia była już wcześniej głoszona na tych obszarach (zob. Dz 8:5ff; 11:19).

▣ **„opowiadaniem o nawróceniu pogan”** Wydaje się, że Paweł i Barnaba opowiadali o cudownym Bożym działaniu wśród „narodów” w każdym Kościele, z którym spotkali się po drodze. Dla ludzi obeznanych ze ST nawrócenie „narodów” było wypełnieniem prorocstwa (tj. Iz 2:2-4; 42:6; 49:6)!

Mogli też liczyć na to, że zyskanie szerokiego rozgłosu dla powodzenia tego wysiłku misyjnego powstrzyma Kościół jerozolimski przed zamieceniem tej sprawy pod dywan i zbyciem jej milczeniem (zob. Dz 21:18-20).

▣ „**sprawiając wielką radość braciom**” Były to tereny zamieszkałe przez pogan. Założone tam Kościoły składały się z Żydów i pogan. Ich reakcja jest proroczym przypomnieniem dla Kościoła jerozolimskiego. Zapoczątkowana przez hellenistów ogólnoswiatowa misja znajduje potwierdzenie w hellenistycznych Kościołach.

15:4 „Kościoł, Apostolów i starszych” Wymienione są tu wszystkie grupy sprawujące władze – podobnie jak w w. 22.

▣ „**Opowiedzieli też, jak wielkich rzeczy Bóg przez nich dokonał**” Stało się to ich zwyczajem!

15:5 „Lecz niektórzy nawróceni ze stronnictwa faryzeuszów” Wiara (imiesłów czasu dokonanej strony czynnej) w Jezusa jako obiecanego Mesjasza stanowiła podstawę Kościoła. Jednak w ramach Kościoła zdania co do tego, jaki jest związek tej wiary z przymierzami i obietnicami danymi Izraelowi, były podzielone. Ta aktywna grupa (w tekście greckim czasownik „powstali” umieszczono na początku zdania, co wyraża podkreślenie) zbawionych faryzeuszy uważała, że ST jest natchniony i wieczny, a więc należy go przestrzegać (zob. Mt 5:17-19)! Twierdzili, że powinno się ufać Jezusowi i być posłusznym Mojżeszowi (tj. *dei*, trzeba [1] ich obrzezać i [2] zobowiązać do [3] przestrzegania – wszystkie trzy czasowniki są bezokolicznikami czasu teraźniejszego). Właśnie tego zagadnienia teologicznego dotyczy treść rozdziałów 1-8 Listu do Rzymian oraz List do Galacjan! Zob. Temat specjalny: Faryzeusze w Dz 5:34.

▣ „**Trzeba**” Zob. wyczerpujący komentarz nt. *dei* w Dz 1:16.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 15:6-11

⁶Zebrawali się więc Apostołowie i starsi, aby rozpatrzyć tę sprawę. ⁷Po długiej wymianie zdań przemówił do nich Piotr: «Wiecie, bracia, że Bóg już dawno wybrał mnie spośród was, aby z moich ust poganie usłyszeli słowa Ewangelii i uwierzyli. ⁸Bóg, który zna serca, zaświadczył na ich korzyść, dając im Ducha Świętego tak samo jak nam. ⁹Nie zrobił żadnej różnicy między nami a nimi, oczyszczając przez wiarę ich serca. ¹⁰Dlaczego więc teraz Boga wystawiacie na próbę, wkładając na uczniów jarzmo, którego ani ojcowie nasi, ani my sami nie mieliśmy siły dźwigać. ¹¹Wierzmy przecież, że będziemy zbawieni przez łaskę Pana Jezusa tak samo jak oni».

15:6 „Zebrawali się więc Apostołowie i starsi” Tutaj przywódcy spotykają się najpierw na osobności. Odzwierciedla to prezbiteriański model struktury władzy.

15:7 „Po długiej wymianie zdań” Przywódcy nie byli jednomyślni. Niektórzy zgadzali się z twierdzeniami z Dz 15:5. Wszyscy szczerze wierzyli w Chrystusa. Niektórzy jednak kurczowo trzymali się tego, co znali, co czyniło ich ślepych na radykalną naturę ewangelii. Nawet apostołom bardzo długo zajęło zrozumienie wszystkich jej następstw (zob. Dz 8:1). Zawróćmy uwagę na widoczne tu elementy struktury władzy: (1) dyskusja na osobności; (2) otwarta dyskusja; (3) głosowanie na forum zgromadzenia.

▣ „**powstał Piotr**” [PL] Najwidoczniej w ten sposób zabierano głos w zgromadzonej grupie (zob. Dz 15:5). Jest to ostatnia wzmianka o Piotrze w Dziejach Apostolskich. Przypomina on wszystkim o swoim doświadczeniu z Korneliuszem (zob. Dz 10-11).

▣ „**aby (...) poganie usłyszeli słowa Ewangelii i uwierzyli**” Bóg posłużył się Piotrem, aby zaświadczyć, że Bóg kocha narody i je przyjmuje! Sprawił On, że to nowe, radykalne rozumienie następowało stopniowo:

1. Najpierw Samarytanie, Dz 8
2. Etiopski urzędnik, Dz 8
3. Korneliusz, Dz 10-11

Nie byli to stuprocentowi, praktykujący poganie – wszyscy mieli jakiś związek z judaizmem. Tak czy inaczej, nawrócenie #1 i #3 potwierdzone było doświadczeniem zesłania Ducha, co stanowiło dla wczesnego Kościoła świadectwo, że Bóg przyjął inne grupy.

15:8 „Bóg, który zna serca” Jest to potwierdzenie, że Bóg widział (zob. 1 Sm 1:24; 16:7; Ps 26:2; 139:1; Prz 21:2; 24:12; Jr 11:20; 17:10; Łk 16:15; Rz 8:27; Ap 2:23) wiarę tych nawróconych pogan.

▣ „**dając im Ducha Świętego**” Odnosi się to najwyraźniej do tego samego duchowego doświadczenia, jakie przeżyli uczniowie w dzień Pięćdziesiątnicy (tak samo jak nam). To samo objawienie Ducha miało miejsce w Jerozolimie, Samarii i Cezarei. Stanowiło to dla wierzących Żydów znak, że Bóg przyjął też inne grupy poza

nimi (zob. Dz 15:9; 11:17).

15:9 „Nie zrobił żadnej różnicy między nami a nimi” Jest to teologiczny wniosek, do którego Piotr doszedł w Dz 10:28.34 i 11:12. Bóg nie ma względu na osobę (zob. Ga 3:28; Ef 3:11-4:13; Kol 3:11). Wszyscy ludzie stworzeni są na Jego obraz (zob. Rdz 1:26-27). Bóg chce, żeby wszyscy byli zbawieni (zob. Rdz 12:3; Wj 19:5-6; 1 Tm 2:4; 4:10; Tt 2:11; 2 P 3:9)! On kocha cały świat (zob. J 3:16-17).

▣ **„oczyszczając przez wiarę ich serca”** W Septuagincie terminem tym określa się oczyszczenie Lewitów. Oznacza on usunięcie tego, co oddziela nas od Boga.

Tego samego czasownika użyto w opisie ukazanej Piotrowi wizji czystych i nieczystych zwierząt w wersetach Dz 10:15 i 11:9 (odwołujących się do Rdz 7:2.8; 8:20 w tłumaczeniu LXX).

W Ewangelii Łukasza słowo to odnosi się do oczyszczenia z trądu (zob. Dz 4:27; 5:12.13; 7:22; 17:14.17). Była to wymowna metafora oczyszczeni z grzechu (zob. Hbr 9:22.23; 1 J 1:7).

W ST słowo „serce” opisuje całą osobę. Zob. Temat specjalny w Dz 1:24. Ci poganie zostali całkowicie oczyszczeni i przyjęci przez Boga w Chrystusie. Ich oczyszczenie dokonało się przez wiarę w przesłanie ewangelii. Uwierzyli, przyjęli i w pełni zaufali osobie Jezusa i Jego dziełu (zob. Rz 3:21-5:11; Ga 2:15-21).

15:10 „Dlaczego (...) Boga wystawiacie na próbę” Starotestamentowym tłem dla tego stwierdzenia są fragmenty Wj 17:2.7 i Pwt 6:16. Greckie słowo przetłumaczone tu jako „wystawiać na próbę” (*peirazō*) łączy się z konotacją „próby z zamiarem zniszczenia”. To była poważna dyskusja! Zob. Temat specjalny: Greckie określenia na badanie i ich konotacje w Dz 5:9.

▣ **„jarzmo”** Rabini używali tego słowa w odniesieniu do recytacji *Szema*, Pwt 6:4-5; oznacza więc Prawo – spisane i przekazywane ustnie (zob. Mt 23:4; Łk 11:46; Ga 5:1). Jezus posługuje się tym słowem w Mt 11:29, gdzie oznacza ono wymagania Nowego Przymierza w Nim.

▣ **„którego ani ojcowie nasi, ani my sami nie mieliśmy siły dźwigać”** Odzwierciedla to nauczanie Jezusa (zob. Łk 11:46). Paweł porusza ten temat w Ga 3. Ale to Piotr, a także Jakub, odczuwa ciężar judaizmu (zob. Ga 2:11-21).

Fraza ta potwierdza teologiczną prawdę, że Prawo nie przynosi zbawienia, ponieważ upadła ludzkość nie jest w stanie przestrzegać świętego prawa (zob. Rz 7)! Zbawienie nie mogło i nie może opierać się o zasługi człowieka. Z drugiej strony jednak zbawiony, wyposażony i zamieszany przez Ducha wierzący powinien żyć pobożnie (zob. Mt 11:30; Ef 1:4; 2:10). Pobożność (podobieństwo do Chrystusa, tj. Rz 8:29; Ga 4:19; Ef 4:13) zawsze jest celem chrześcijaństwa po to, żeby stwarzać okazje do ewangelizacji, a nie żeby podbudowywać własną pychę i osądzać innych w duchu legalizmu.

15:11 W tym właśnie streszcza się zbawienie (tj. „zbawieni”, bezokolicznik aorystu strony biernej) z łaski przez wiarę (Piotr – zob. Dz 2-3; Paweł – zob. Dz 13:38-39; Rz 3-8; Ga 3; Ef 1-2). Zwróćmy uwagę na to, że droga zbawienia jest ta sama dla Żydów i pogan (zob. Rz 3:21-31; 4; Ef 2:1-10).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 15:12-21

¹²Umilkli wszyscy, a potem słuchali opowiadania Barnaby i Pawła o tym, jak wielkich cudów i znaków dokonał Bóg przez nich wśród pogan. ¹³A gdy i oni umilkli, zabrał głos Jakub i rzekł: «Posłuchajcie mnie, bracia! ¹⁴Szymon opowiedział, jak Bóg raczył wybrać sobie lud spośród pogan. ¹⁵Zgadzą się z tym słowa Proroków, bo napisano: ¹⁶Potem powrócę i odbuduję przybytek Dawida, który znajduje się w upadku. Odbuduję jego ruiny i wzniosę go, ¹⁷aby pozostali ludzie szukali Pana i wszystkie narody, nad którymi wzywane jest imię moje - mówi Pan, który to sprawia. ¹⁸To są [Jego] odwieczne wyroki. ¹⁹Dlatego ja sądzę, że nie należy nakładać ciężarów na pogan, nawracających się do Boga, ²⁰lecz napisać im, aby się wstrzymali od pokarmów ofiarowanych bożkom, od nierządu, od tego, co uduszone, i od krwi. ²¹Z dawien dawna bowiem w każdym mieście są ludzie, którzy co szabat czytają Mojżesza i wykładają go w synagogach».

15:12 „Umilkli wszyscy, a potem słuchali” Słowa Piotra uspokoiły grupę przywódców. Kontekst wskazuje na to, że w tym momencie dwaj misjonarze powtórzyli swoją opowieść o tym, czego dokonał Bóg w trakcie ich podróży. Tym razem przywódcy słuchali! *Jerome Biblical Commentary [Komentarz biblijny Hieronima]* (tom 2, s. 195) podaje, że było to inne spotkanie niż zebranie rady Kościoła z Dz 15:6-11. Moim zdaniem jest to samo spotkanie.

▣ „**Barnaby i Pawła**” Zauważmy, że tutaj kolejność imion jest odwrócona, ponieważ akcja toczy się w Kościele, z którego pochodzi Barnaba.

▣ „**o tym, jak wielkich cudów i znaków**” Teologicznym celem zesłania Ducha i daru języków w Dziejach Apostolskich jest pokazanie Bożej akceptacji. Można się zastanawiać, czy ten konkretny znak był często powtarzany dla potwierdzenia tego.

Znaki czynione były przez Jezusa (zob. Dz 2:22), apostołów (zob. Dz 2:43; 3:7; 4:16.30; 5:12), Siedmiu (zob. Dz 6:8; 8:6.13) oraz Pawła i Barnabę (zob. Dz 14:3; 15:12). Za pośrednictwem tych znaków i cudów Bóg potwierdzał swoją obecność i moc ewangelii. Były one dla grupy „judaizujących” kolejnym dowodem na to, że Bóg w pełni przyjął stuprocentowych pogan tylko na podstawie łaski, przez wiarę.

15:13 „Jakub” Nie jest to apostoł Jakub, ponieważ został on zabity w Dz 12:1-2. Ten Jakub był przyrodnim bratem Jezusa, który został przywódcą Kościoła jerozolimskiego i napisał nowotestamentowy List Jakuba. Zwany był Jakubem Sprawiedliwym, a później otrzymał przydomek „Wielbłądzie Kolana” ze względu na to, jak często modlił się na kolanach. Dwóch głównych jerozolimskich przywódców (Piotr i Jakub) zabiera głos w tej kwestii. Zob. Temat specjalny w Dz 12:17.

15:14 „Symeon” [Biblia Brzeska] Jest to aramejska forma imienia Szymon (czyli Piotr, zob. 2 P 1:1).

▣ „**aby spomiędzy pogan wybrać lud dla imienia swego**” [BW] Jest to uniwersalny wątek prorocत्व ST (ex. Iz 2:2-4; 42:6; 45:20-23; 49:6; 52:10). Na lud Boży zawsze mieli składać się i Żydzi, i poganie (zob. Rdz 3:15; 12:3; Wj 9:16; Ef 2:11-3:13). Fraza „dla imienia swego” może nawiązywać do Jr 13:11 i 32:20 lub Iz 63:12.14.

15:15-18 „napisano” Jest to luźny cytat z Am 9:11-12 w tłumaczeniu Septuaginty. W tekście masoreckim (TM) termin „ludzie” w wersecie 17 to Edom (naród) ale Septuaginta ma tu *anthropos* (ludzkość). Jakub cytuje Septuagintę, ponieważ w tym przypadku dobrze współgra ona z jego zamysłem wyrażenia uniwersalnej natury Bożej obietnicy zbawienia.

Zauważmy, że to JHWH dokonuje obiecanych tu dzieł. Przypomina to Ez 36:22-38. Zwróćmy uwagę na ilość użytych tu czasowników w pierwszej osobie liczby mnogiej! Cytat ten pochodzi z LXX i jego brzmienie w oczywisty sposób odbiega od TM. Ukazuje to, że w wierze nie chodzi o doskonały tekst, tylko o doskonałego Boga i Jego plan wobec ludzkości. Nikt z nas nie jest zachwycony istnieniem wariantów tekstu ST i NT, ale nie wpływają one na wiarygodność Pisma Świętego. Bóg skutecznie i wiernie objawił się upadłej ludzkości! Ręcznie kopiowane starożytne teksty nie mogą być wymówką od przyjęcia tego objawienia. Zob. Manfred Brauch, *Abusing Scripture [Nadużywanie Pisma]*, rozdział 1, „The Nature of Scripture” [„Natura Pisma Świętego”] pp. 23-32.

15:16 Kontekst w oczywisty sposób wskazuje na to, że Jakub wybiera i zmienia ten cytat z Septuaginty dla potwierdzenia Bożego przyjęcia pogan. Czy posłużył się nim także dlatego, że zapowiada on zniszczenie starotestamentowej religii mojżeszowej? Nowe Przymierze radykalnie się od niej różni:

1. Opiera się na łasce, a nie zasługach (jest darem, a nie osiągnięciem)
2. Skupia się na Mesjaszu, a nie na świątyni (Jezus jest nową świątynią)
3. Ma ogólnoświatowy zasięg, nie skupia się jedynie na narodzie żydowskim

Zmiany te byłyby druzgocące dla „stronnictwa obrzezanych” wśród wierzących. Teraz zarówno pierwszy z apostołów (Piotr), nawrócony rabin (apostoł Paweł), jak i przywódca Kościoła jerozolimskiego (Jakub) zgodnie zwracają się przeciwko nim – wraz z większością (głosowaniem) Kościoła-matki i Kościołów powstałych w trakcie misji!

15:17 Cóż za cudownie uniwersalna wypowiedź! Zwróćmy też jednak uwagę na frazę wskazującą na Boży wybór – „wszystkie narody, nad którymi wzywane jest imię moje” (zob. Dan. 9:19). Oznacza to jakiegoś rodzaju cześć lub uwielbienie (zob. Pwt 28:10 w LXX; patrz też Iz 63:19; Jr 14:9).

15:18 Przyjęcie pogan od zawsze było częścią Bożego planu (zob. Ga 3:26-29; Ef 3:3-6, zob. Temat specjalny w Dz 1:8). Zbawienie przyjdzie przez ród króla Dawida (zob. Dz 15:16; 2 Krn 6:33).

15:19 Jest to wniosek Jakuba.

15:20 Wskazówki te miały za zadanie (1) upewnić mieszane Kościoły co do wspólnoty stołu i (2) zwiększyć możliwości ewangelizacji lokalnych Żydów. Kwestie te nie miały nic wspólnego z indywidualnym, osobistym

zbawieniem pogan. Rady te były odpowiedzią na uprzedzenia Żydów z jednej i nadużycia kultowe pogan z drugiej strony (zob. Dz 15:29; 21:25).

Zawarte w Księdze Kapłańskiej prawa nadane zostały na uwydatnienia podziału (społecznego i religijnego) pomiędzy Żydami a Kananejczykami. Ich głównym celem był brak wspólnoty, ale tutaj zamysł jest przeciwny. Te „podstawy” mają pomóc utrzymać wspólnotę pomiędzy wierzącymi z dwóch różnych kultur. Manuskrypty greckie zawierają wiele wariantów dekretu apostołów. Niektóre wymieniają dwa punkty, inne trzy, a jeszcze inne cztery. Wyczerpujące omówienie tych możliwości znaleźć można *A Textual Commentary on the Greek New Testament* [Komentarzu tekstualnym do greckiego Nowego Testamentu] Bruce’a M. Metzgera (s. 429-434). Większość polskich tłumaczeń zawiera cztery punkty.

▣

GPNT	„(od) nierządu”
BP, BW, BWP, PL	„od nierządu”
NT Popowski	„od rozwiązłości”
NT Rakowski	„wszeteczeństwa”
Słowo Życia	„cudzołóstwa”

Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy zakaz ten odnosił się do:

1. Niemoralnych pogańskich praktyk kultowych (tj. niemoralności)
2. Żydowskiej wrażliwości w kwestii kazirodztwa (zob. Kpł 18; patrz też F. F. Bruce, *Answers to Questions* [Odpowiedzi na pytania], s. 43 oraz angielskie tłumaczenie Biblii NJB)

▣ „od tego, co uduszone, i od krwi” Niektórzy komentatorzy odnoszą oba te punkty do przepisów Mojżesza dotyczących pożywienia (zob. Kpł 17:8-16). Możliwe jednak, że „od krwi” dotyczy morderstwa, któremu Prawo Mojżeszowe także poświęcało wiele uwagi.

15:21 Werset ten ma za zadanie:

1. Upewnić legalistów, że poganie są wszędzie nauczeni Tory, lub
2. Ułatwić skuteczne głoszenie ewangelii zamieszkałym w każdej miejscowości Żydom dzięki uszanowaniu ich skrupułów (zob. 2 Kor 3:14-15)

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 15:22-29

²²Wtedy Apostołowie i starsi wraz z całym Kościołem postanowili wybrać ludzi przodujących wśród braci: Judę, zwanego Barsabas, i Sylasa i wysłać do Antiochii razem z Barnabą i Pawłem. ²³Posłali przez nich pismo tej treści: «Apostołowie i starsi bracia przesyłają pozdrowienie braciom pogańskiego pochodzenia w Antiochii, w Syrii i w Cylicji. ²⁴Ponieważ dowiedzieliśmy się, że niektórzy bez naszego upoważnienia wyszli od nas i zaniepokoiłi was naukami, siejąc zamęt w waszych duszach, ²⁵postanowiliśmy jednomyślnie wybrać mężów i wysłać razem z naszymi drogimi: Barnabą i Pawłem, ²⁶którzy dla imienia Pana naszego Jezusa Chrystusa poświęcili swe życie. ²⁷Wysyłamy więc Judę i Sylasa, którzy powtórzą wam ustnie to samo. ²⁸Postanowiliśmy bowiem, Duch Święty i my, nie nakładać na was żadnego ciężaru oprócz tego, co konieczne. ²⁹Powstrzymajcie się od ofiar składanych bożkom, od krwi, od tego, co uduszone, i od nierządu. Dobrze uczynicie, jeżeli powstrzymacie się od tego. Bywajcie zdrowi!»

15:22 Zostali oni wysłani dla zaznaczenia jedności (zob. Dz 15:23), a nie upewnienia się o posłuszeństwie adresatów.

▣ „Judę, zwanego Barsabas” Ten wierny przywódca, jak wielu w NT, pozostaje nam nieznany. NT więcej o nim nie wspomina. Ale Bóg dobrze go zna! Istnieje możliwość, że człowiek ten był bratem Józefa zwanego Barsabą, który był jednym z kandydatów zaproponowanych w zastępstwie Judasza Iskarioty w Dz 1:23. Jeśli rzeczywiście tak było, obaj byli synami człowieka zwanego Barsabą.

▣ „Sylasa” Podobnie jak Barnaba był on przywódcą w Kościele w Jerozolimie. Paweł nazywa go Sylwanem i wybiera na towarzysza drugiej podróży misyjnej zamiast Barnaby. Być może Paweł zabrał go ze sobą, ponieważ Sylas mógł odpowiadać na zastrzeżenia i oskarżenia osób, które twierdziły, że (1) Paweł głosi inną ewangelię niż Dwunastu lub (2) zerwał wspólnotę z Kościołem-matką.

TEMAT SPECJALNY: SYLAS/SYLWAN

Sylas lub Sylwan był człowiekiem, którego Paweł wybrał, aby wyruszył z nim w jego drugą podróż misyjną (tj. Dz 15:40-18:5), po tym, jak Barnaba i Jan Marek wrócili na Cypr (tj. kłótnia o Marka, zob. Dz 15:36-39).

- A. Pierwsza wzmianka o nim w Biblii to Dz 15:22, gdzie nazwany jest człowiekiem przodującym wśród braci w Kościele jerozolimskim.
- B. Był też prorokiem (zob. Dz 15:32).
- C. Podobnie jak Paweł był obywatelem rzymskim (zob. Dz 16:37).
- D. Wraz z Judą zwanym Barsabasem został wysłany przez Kościół Jerozolimski do Antiochii w celu zbadania sytuacji (zob. Dz 15:22.30-35).
- E. Paweł wspomina o nim w 2 Kor 1:19 jako o współgłosicielu Ewangelii.
- F. Później identyfikowany jest z Piotrem i jego pierwszym listem (zob. 1 P 5:12; być może to dlatego Piotr brzmi tak podobnie do Pawła).
- G. Zarówno Paweł, jak i Piotr nazywają go Sylwanem, podczas gdy Łukasz określa go mianem Syłas (aramejska forma imienia Saul). Możliwe, że Syłas było jego żydowskim imieniem, a Sylwan – łacińskim (zob. F. F. Bruce, *Paul: Apostle of the Heart Set Free [Paweł: apostoł uwolnionego serca]*, s. 213).

15:23 List od soboru jerozolimskiego skierowany jest do tylko niektórych Kościołów – tych, w których było wielu wierzących Żydów. Wymieniając tylko niektóre regiony, Jakub pokazuje, że nie mają to być zasady dla wszystkich Kościołów pogan. List ten miał służyć wyłącznie celom wspólnoty i ewangelizacji – nie był pouczeniem w sprawach etyki czy zbawienia!

Czy jako współczesny wierzący unikasz wszelkiego niekoszernego mięsa? Polecam w tej kwestii następujące lektury:

1. Manfred Brauch, *Abusing Scripture [Nadużywanie Pisma]*, rozdział 7, „The Abuse of Context: Historical Situation and Cultural Reality” [„Nadużywanie kontekstu: tło historyczne i realia kulturowe”], s. 202-249
2. Gordon Fee, *Gospel and Spirit [Ewangelia i Duch]*
3. *Hard Sayings of the Bible [Trudne stwierdzenia Biblii]*, „How Kosher Should Christians Live?” [„Jak koszernie powinni żyć chrześcijanie?”], s. 527-530 i „To Eat or Not to Eat” [„Jeść albo nie jeść”], s. 576-578

Wszystkie te artykuły są pomocne. Czytanie o tym, że inni wykształceni, szczerze wierzący i ufający Biblii chrześcijanie także zmagają się z tymi kwestiami, jest bardzo pocieszające. To, co piszą, daje innym wierzącym swobodę myślenia i postępowania według światła, które sami posiadają. Kluczem do zdrowych, rosnących i realizujących Wielkie Posłannictwo Kościołów jest jedność, a nie jednorodność.

▣ „Cylicji” Są to ojczyste strony Pawła (zob. Dz 22:3).

15:24 Werset ten pokazuje, że Kościół w Jerozolimie dowiedział się o tym, że niektórzy jego członkowie, nie uprawnieni do tego ani nie wysłani oficjalnie (zob. Dz 15:1), (1) podróżowali do tych powstałych w wyniku misji Kościołów i (2) domagali się posłuszeństwa Prawu Mojżeszowemu (zob. Dz 15:1). Użyty tu czasownik (*anaskeuazō*) jest wymownym terminem militarnym oznaczającym płądrowanie miasta. W całym NT występuje on tylko tutaj.

15:25

GPNT

„wydało się nam, (którzy staliśmy się) jednomyślnie**” *Sens: jednomyślnie postanowiliśmy

BP

„postanowiliśmy wspólnie”

BW

„Postanowiliśmy jednomyślnie”

BWP

„postanowiliśmy jednozgodnie”

PL

„rozważyliśmy tę sprawę, doszliśmy do jednomyślności i uznaliśmy za słuszne”

Taka jedność wśród wierzących była charakterystyczna dla obecności Ducha (zob. Dz 15:28). Zauważmy, że nie oznacza to, że nie prowadzili ze sobą dyskusji i nie wymieniali zdecydowanych opinii, tylko

że po wszechstronnym rozpatrzeniu sprawy wierzący doszli do wspólnych wniosków. To teologiczne uzgodnienie należało opublikować wszem i wobec, żeby te same napięcia i kłótnie nie wybuchwały ponownie. Kościół w Jerozolimie zajął oficjalne stanowisko w kwestii treści ewangelii i jej następstw wobec pogan!

15:26 Paweł i Barnaba dzielili nie tylko zwycięstwa, ale także trudy pracy misyjnej. Ich poświęcenie nie było przemijającym uczuciem, tylko stałym zobowiązaniem (imię czasu dokonanego strony czynnej).

15:28 „Duch Święty i my” Bóg był obecny na tym kluczowym spotkaniu. Wyraził swoją wolę poprzez dyskusję, która się odbyła! Duch Święty był tym, który doprowadził do jedności. Podkreśla to oba aspekty biblijnego przymierza – Boże działanie i odpowiednią reakcję człowieka. Zwróćmy uwagę na to, że był to kompromis: każda ze stron coś uzyskała. Potwierdzono, że ewangelia zasadza się tylko na łasce i wierze, a jednocześnie uszanowano wrażliwość Żydów. Zob. Temat specjalny: Osobowość Ducha w Dz 1:2.

▣ „tego, co konieczne” Kwestie te nie dotyczą osobistego zbawienia poszczególnych osób, tylko wspólnoty pomiędzy wierzącymi Żydami a wierzącymi poganami w lokalnych Kościołach.

15:29 Dla pogan oznaczało to całkowite zerwanie z ich bałwochwalczą przeszłością. Trudno jest zrównoważyć wolność i odpowiedzialność chrześcijanina, ale należy to czynić (zob. Rz 14:1-5:13; 1 Kor 8:1-13; 10:23-28). Praktyki religijne tych pogan obejmowały wszystkie trzy wykluczone tu kwestie!

Manuskrypty greckie wymieniają „to, co konieczne” na różne sposoby, ale tak naprawdę chodzi o to, do czego odnoszą się te wskazówki.

1. Ofiary składane bożkom oznaczały mięso (zob. 1 Kor 8; 10:23-33)
2. Krew mogła odnosić się do:
  - a. Niekoszerne mięsa
  - b. Umyślnego morderstwa
3. To, co uduszone oznaczało niekoszerne sposoby zabijania zwierząt – co wskazuje na to, że dwie poprzednie wskazówki także dotyczą wrażliwości Żydów w dziedzinie pokarmów (tj. Kpł 11)
4. Nierząd mógł odnosić się do:
  - a. Udziału w pogańskich rytuałach kultowych (łącznie z posiłkami)
  - b. Starotestamentowych praw zakazujących kazirodztwa (zob. Kpł 17:10-14, zob. F. F. Bruce, *Answers to Questions [Odpowiedzi na pytania]*, s. 43)

Wszystkie te „konieczne” rzeczy nie wiążą się ze zbawieniem, tylko wspólnotą w mieszanych Kościołach i poszerzaniem możliwości głoszenia ewangelii wśród Żydów. Zob. F. F. Bruce, *Answers to Questions [Odpowiedzi na pytania]*, s. 80-81.

TEMAT SPECJALNY: CHRZEŚCIJAŃSKA WOLNOŚĆ A CHRZEŚCIJAŃSKA ODPOWIEDZIALNOŚĆ (na podstawie Rz 14:1-15:13)

- A. Fragment Rz 14:1-15:13 jest próbą zrównoważenia paradoksu chrześcijańskiej wolności i odpowiedzialności. Cała jednostka literacka obejmuje Rz 14:1-15:13.
- B. Problemem, który był powodem napisania tego rozdziału, mogło być napięcie pomiędzy żydowskimi a pogańskimi wierzącymi w rzymskim Kościele. Przed nawróceniem Żydzi mieli tendencję do legalizmu, poganie natomiast – do niemoralności. Pamiętajmy, że rozdział ten skierowany jest do szczerych naśladowców Jezusa. Nie zwraca się on do cielesnych wierzących. Obu grupom przypisane są najlepsze motywacje. Niebezpieczeństwo tkwi w obu skrajnościach. Wywód ten nie uprawnia ani do dzielącego włos na czworo legalizmu, ani do ostentacyjnego liberalizmu.
- C. Wierzący muszą się wystrzegać czynienia ze swojej teologii lub etyki standardu dla wszystkich innych chrześcijan (zob. 2 Kor 10:12). Wszyscy wierzący muszą postępować według światła, które mają, jednak ze zrozumieniem, że ich teologia nie jest równoznaczna z Bożą. Wszyscy wierzący pozostają pod wpływem grzechu. Musimy zachęcać, napominać i nauczać się wzajemnie na podstawie Słowa Bożego, rozumu i doświadczenia, ale zawsze w miłości. Im więcej się wie, tym bardziej wie się, że się nie wie (zob. 1 Kor 13:12)!

- D. Prawdziwym kluczem do oceny czynów naszych wierzących braci/siostr jest ich postawa i motywacje przed Bogiem. Chrześcijanie staną przed Chrystusem i zostaną osądzeni na podstawie tego, jak traktowali się wzajemnie (zob. Dz 15:10.12 i 2 Kor 5:10).
- E. Marcin Luter powiedział: „Chrześcijanin jest całkowicie wolnym panem wszystkich rzeczy, nikomu nie podległym. Chrześcijanin jest najuleglejším sługą wszystkich rzeczy i wszystkim podległym”. Prawda biblijna często przedstawiana jest w formie pełnych napięcia paradoksów (zob. Temat specjalny: Paradoksy w Biblii).
- F. Tego trudnego, lecz kluczowego tematu dotyczy całość literacka Rz 14:1-15:13, a także 1 Kor 8-10 i Kol 2:8-23.
- G. Należy jednak podkreślić, że pluralizm wśród szczerych chrześcijan nie jest czymś złym. Każdy wierzący ma swoje mocne i słabe strony. Każdy musi postępować według światła, jakie posiada i być otwarty na Ducha i Biblię, aby uzyskiwać go więcej. W obecnym okresie oglądania jakby w zwierciadle, niejasno (1 Kor 13:8-13), trzeba chodzić w miłości (Dz 15:15) i pokoju (Dz 15:17.19) dla wzajemnego zbudowania.
- Poprzez różnice pomiędzy chrześcijanami Bóg otwiera drzwi przebaczenia i odnowienia w Chrystusie dla różnych niewierzących. Chrześcijański pluralizm, w wyznaczonych przez Pismo Święte ramach, jest korzystny dla ewangelizacji!
- H. Tytuły „silniejszy” i „słabszy” nadawane przez Pawła tym grupom wpływa na nasze złe nastawienie do nich. Z pewnością nie to było jego zamiarem. Na obie grupy składali się szczerze wierzący ludzie. Nie mamy próbować zmieniać innych chrześcijan na swój obraz, tylko przygarniać się nawzajem w Chrystusie!
- I. Cały wywód można podsumować następująco:
1. Przyciągamy się nawzajem, ponieważ Bóg przyciąga nas w Chrystusie (zob. Rz 14:1.3; 15:7).
  2. Nie osądzamy się nawzajem, ponieważ Chrystus jest naszym jedynym Panem i Sędzią (zob. Rz 14:3-12).
  3. Miłość jest ważniejsza od osobistej wolności (zob. Rz 14:13-23).
  4. Idźmy za przykładem Chrystusa, rezygnując ze swoich praw dla dobra i zbudowania innych (zob. Rz 15:1-13).

▣ „jeżeli” Z punktu widzenia gramatyki nie jest to zdanie warunkowe. PL oddaje tę frazę jako „Stosując się do tych poleceń, uczynicie dobrze”.

▣ „Bywajcie zdrowi” Jest to czas dokonany strony biernej trybu rozkazującego (dosł. „Zostańcie_krzepcy” [GPNT]). Sformułowanie to było często używanym zakończeniem życzącym sił i zdrowia.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 15:30-35

³⁰Wysłannicy przybyli więc do Antiochii i zwoławszy lud, oddali list. ³¹Gdy go przeczytano, ucieszyli się z jego pocieszającej treści. ³²Juda i Sylas, którzy byli również prorokami, w częstych przemówieniach zachęcali i umacniali braci. ³³Po upływie pewnego czasu wyprawili ich bracia z pozdrowieniami pokoju od braci do tych, którzy ich wysłali. ³⁴<Ale Sylas postanowił tam pozostać; Juda zatem sam wrócił do Jerozolimy.> ³⁵A Paweł i Barnaba przebywali w Antiochii, nauczali i razem z wielu innymi głosili słowo Pańskie.

15:30 Jest to kolejne spotkanie całej kongregacji. Ukazuje to duże znaczenie zgromadzonego Kościoła lokalnego.

15:31 Ta druga kongregacja (tj. pogański Kościół w Antiochii) nie uznała tych kwestii za negatywne lub restrykcyjne.

15:32 Werset ten ukazuje główny kierunek nowotestamentowego proroctwa – zasadniczo jest to głoszenie ewangelii i jej zastosowań; kto wie, być może jest to nowotestamentowe uzasadnienie długich kazań! Zob. Temat specjalny: Proroctwa NT w Dz 11:27.

15:33 „z pozdrowieniami pokoju” Tłumaczenie BT4 jest tu nieco niezręczne – frazę tę jaśniej oddają BT5 i PL. Może to odzwierciedlać hebrajskie pożegnanie, *Šalom* (tj. „pokój”, BDB 1022). Jest to kolejny sposób okazania pełnego poparcia dla Kościoła jerozolimskiego i jego przywódców.

15:34 Greckie manuskrypty P⁷⁴, κ , A, B, E ani łacińska Wulgata nie zawierają tego wersetu. Pomija go także BT, BP, Biblia Lubelska i Słowo Życia. Pozostałe pisane uncją manuskrypty greckie (tj. C i D) zawierają jego zmodyfikowaną formę. Najprawdopodobniej werset ten nie był pierwotnie częścią Dziejów Apostolskich. UBS⁴ nadaje jego wykluczeniu notę „A” (pewne).

15:35 Werset ten pokazuje, o jak wielu innych ewangelistach i nauczycielach z I w. n.e. nic dzisiaj nie wiemy. NT jest wybiórczy pod względem świadectw o życiu innych apostołów, misjonarzy i kaznodziei. Bóg ich zna! Dzieje Apostolskie nie zajmują się biografiami.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 15:36-41

³⁶Po pewnym czasie powiedział Paweł do Barnaby: «Wróćmy już i zobaczymy, jak się mają bracia we wszystkich miastach, w których głosiliśmy słowo Pańskie». ³⁷Barnaba chciał również zabrać Jana, zwanego Markiem; ³⁸ale Paweł prosił, aby nie zabierał z sobą tego, który odszedł od nich w Pamfilii i nie brał udziału w ich pracy. ³⁹Doszło do ostrego starcia, tak że się rozdzielili: Barnaba zabrał Marka i popłynął na Cypr, ⁴⁰a Paweł dobrał sobie za towarzysza Sylasa i wyszedł polecony przez braci łasce Pana. ⁴¹Przechodził przez Syrię i Cylicję umacniając miejscowe Kościoły.

15:36 „Wróćmy” Paweł i Barnaba zamierzali wrócić i umacniać nowe Kościoły, które powstały w czasie ich pierwszej podróży misyjnej. Zauważmy, że ta podróż, inaczej niż pierwsza, nie została im w szczególności nakazana przez Boga (zob. Dz 13:2).

15:38 „Paweł prosił” Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego, co oznacza, że Paweł kilkakrotnie wyrażał swój sprzeciw.

▣ „**który odszedł od nich**” Nie ma pewności co do przyczyn, z których Jan Marek odłączył się od pierwszej podróży misyjnej (zob. Dz 13:13).

15:39 „Doszło do ostrego starcia, tak że się rozdzielili” Rdzennym znaczeniem tego słowa jest „ostry”, od którego pochodzi „ostrzyć”. W Hbr 10:24 użyte jest w pozytywnym znaczeniu, a czasownik występuje także w Dz 17:6 i 1 Kor 13:5. Naprawdę się pokłócili!

▣ „**Barnaba zabrał Marka i popłynął na Cypr**” Powstały dwa zespoły misyjne.

15:40 „Paweł dobrał sobie za towarzysza Sylasa” Paweł wybrał innego przywódcę z Kościoła jerozolimskiego.

▣ „**polecony przez braci łasce Pana**” Najprawdopodobniej miało to formę wysyłającego ich nabożeństwa modlitewnego (zob. Dz 6:6; 13:3 14:26; 20:32). Wskazuje to na udział całego Kościoła, a nie wybranej grupy.

15:41 „Cylicję” Nie wiemy, jak i przez kogo założone zostały te Kościoły. Być może zapoczątkował je Paweł podczas swoich „lat milczenia” spędzonych w Tarsie. Cylicja była ojczystą prowincją Pawła.

▣ „**Kościoły**” Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego ten rozdział jest tak ważny?
2. Kim są judaizujący chrześcijanie?
3. Dlaczego do opinii Jakuba przywiązywano tak dużą wagę?
4. Kim są starsi?
5. Czy zastrzeżenia zawarte w wersetach 28-29 są kwestią zbawienia, czy wspólnoty?

ROZDZIAŁ 16 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
		Spór Pawła z Barnabą		
Przyłączenie się Tymoteusza	Paweł i Tymoteusz w Listrze	15:36-40	W Likaonii	Wydarzenia w Derbe i Listrze
16:1-5	16:1-5	16:1-5	16:1-5	16:1-3 16:4-5
Poprzez Azję Mniejszą	Podróż Pawła przez Azję Mniejszą	Poprzez Azję Mniejszą	Poprzez Azję Mniejszą aż do Troady	Podróż do Macedonii i wydarzenia w Filippi
16:6-10	16:6-10	16:6-10	16:6-10	16:6-10
Przeprawa do Macedonii. Filippi	Paweł w Macedonii i Filippi	Nawrócenie Lidii	W Filippi	
16:11-15		16:11-15	16:11-15	
	16:11-18			16:11-18
Uwolnienie opętanej i uwięzienie Pawła		Uwolnienie opętanej i uwięzienie Pawła	16:16-18	
16:16-24	Paweł i Syłas pojmani i uwięzieni	16:16-24		
			16:19-24	
Cudowne uwolnienie z więzienia	16:19-40	Cudowne uwolnienie z więzienia		16:19-40
16:25-40		16:25-40	16:25-40	

TRZECI CYKL CZYTANÍ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU FRAGMENTU 15:36-16:40

DRUGA PODRÓŻ MISYJNA (Dz 15:36-18:23)

- A. Podróż ta zajęła o wiele więcej czasu niż pierwsza – najprawdopodobniej trwała 3-4 lata.
- B. Misja skupiała się na Macedonii i Achai, czyli dzisiejsze Grecji.
- C. Krótki zarys:
  - 1. Rozstanie Barnaby i Pawła, Dz 15:36-40 (kłótnia o Jana Marka)
  - 2. Syria i Cylicja, Dz 15:41 (nie wiadomo, kiedy i jak założone zostały tamtejsze Kościoły)
  - 3. Listra i Derbe, Dz 16:1-5 (Tymoteusz dołącza do zespołu)
  - 4. Troada (Troja), Dz 16:6-10 (Paweł otrzymuje wizję, by iść na zachód)
  - 5. Filipi, Dz 16:11-40
  - 6. Tesalonika, Dz 17:1-9
  - 7. Berea, Dz 17:10-14
  - 8. Ateny, Dz 17:15-34
  - 9. Korynt, Dz 18:1-17 10
  - 10. Powrót do Antiochii Syryjskiej, Dz 18:18-22

WSPÓLPRACOWNICY PAWŁA

- A. Jan Marek (Jan to imię żydowskie, a Marek – rzymskie, Dz 12:25)
  - 1. Wychował się w Jerozolimie. Dom jego matki wymieniony jest w Dz 12:12 jako miejsce, w którym wczesny Kościół jerozolimski spotykał się na modlitwie.
  - 2. Wiele osób twierdzi, że Wieczerza Pańska odbyła się w jego domu i że nagim człowiekiem z Mk 14:51-52 był Jan Marek. Jedno i drugie jest możliwe, ale są to tylko spekulacje.
  - 3. Był kuzynem Barnaby (zob. Kol 4:10).
  - 4. Towarzyszył Barnabie i Pawłowi (zob. Dz 13:5).
  - 5. W drodze odłączył się od zespołu misyjnego i wrócił do Jerozolimy (zob. Dz 13:13).
  - 6. Barnaba chciał go zabrać w drugą podróż misyjną, ale Paweł się na to nie zgodził (zob. Dz 15:36-41).
  - 7. Później Paweł i Jan Marek się pogodzili (zob. 2 Tm 4:11; Flm 1:24).
  - 8. Najwyraźniej zaprzyjaźnił się z Piotrem (zob. 1 P 5:13).
  - 9. Tradycja głosi, że napisał nosząc jego imię Ewangelię, w której zawarł kazania Piotra wygłoszone w Rzymie. Ewangelia Marka zawiera więcej łacińskich terminów niż którakolwiek inna księga NT i została najprawdopodobniej napisana do Rzymian. Tradycja ta pochodzi od Papiasza z Hierapolis; odnotował ją Euzebiusz z Cezarei w dziele *Historia Ecclesiastica* [*Historia Kościelna*] 3.39.15.
  - 10. Tradycja podaje także, że miał związek z założeniem Kościoła w Aleksandrii.
- B. Sylas
  - 1. Jest nazywany Sylasem w Dziejach Apostolskich i Sylwanem w Listach Apostolskich.
  - 2. Podobnie jak Barnaba należał do przywódców w Kościele jerozolimskim (zob. Dz 15:22-23).
  - 3. Był blisko związany z Pawłem (zob. Dz 15:40; 16:19ff; 17:1-15; 1 Tes 1:1).
  - 4. Podobnie jak Barnaba i Paweł był prorokiem (zob. Dz 15:32).
  - 5. Nazwany został apostołem (zob. 1 Tes 2:6).
  - 6. Podobnie jak Paweł był obywatelem rzymskim (zob. Dz 16:37-38).
  - 7. Podobnie jak Jan Marek był także związany z Piotrem – być może nawet pełnił rolę jego skryby (zob. 1 P 5:12).
- C. Tymoteusz
  - 1. Jego imię oznacza „tego, który czci Boga”.
  - 2. Jego matka była Żydówką, a ojciec Grekiem; mieszkał w Listrze. Łacińskie tłumaczenie komentarza Orygenesza do Rz 16:21 podaje, że Tymoteusz był obywatelem Derbe. Być może zostało to zaczerpnięte z Dz 20:4. Jego matka i prababka wychowały go w wierze żydowskiej (zob. 2 Tm 1:5; 3:14-15).
  - 3. Został zaproszony do dołączenia do zespołu Pawła i Sylasa i wzięcia udziału w drugiej podróży misyjnej (zob. Dz 16:1-5). Jego powołanie potwierdzony było prorocstwem (zob. 1 Tm 1:18;

- 4:14).
4. Paweł obrzezał go, aby mógł działać zarówno wśród Żydów, jak i Greków.
  5. Był oddanym towarzyszem i współpracownikiem Pawła, który wspomina go z imienia częściej niż jakiegokolwiek innego swojego pomocnika (17 razy w 10 listach, zob. 1 Kor 4:17; 16:10; Flp 1:1; 2:19; Kol 1:5; 1 Tes 1:1; 2:6; 3:2; 1 Tm 1:2.18; 4:14; 2 Tm 1:2; 3:14-15).
  6. Nazwany został apostołem (zob. 1 Tes 2:6).
  7. Dwa z trzech listów pasterskich adresowane są do niego.
  8. Ostatnia wzmianka o Tymoteuszu pojawia się w Hbr 13:23.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 16:1-5

¹Przybył także do Derbe i Listry. Był tam pewien uczeń imieniem Tymoteusz, syn Żydówki, która przyjęła wiarę, i ojca Greka. ²Bracia z Listry dawali o nim dobre świadectwo. ³Paweł postanowił zabrać go z sobą w podróż. Obrzezał go jednak ze względu na Żydów, którzy mieszkali w tamtejszych stronach. Wszyscy bowiem wiedzieli, że ojciec jego był Grekiem. ⁴Kiedy przechodzili przez miasta, nakazywali im przestrzegać postanowień powziętych w Jerozolimie przez Apostołów i starszych. ⁵Tak więc utwierdzały się Kościoły w wierze i z dnia na dzień rosły w liczbę.

16:1 „do Derbe i Listry” Miasta te leżały w południowej części rzymskiej prowincji Galacji (współczesna Turcja). Paweł odwiedził te okolice w swojej pierwszej podróży misyjnej (zob. Dz 16:14).

▣ „Był tam pewien uczeń” Wprowadzając tę frazę Łukasz posługuje się terminem *idou*, który wyrażał podkreślenie. Tymoteusz stanie się ważnym uczestnikiem służby Pawła.

▣ „syn Żydówki, która przyjęła wiarę, i ojca Greka” Z 2 Tm 1:5 dowiadujemy się, że jego babcia także wyznawała judaizm lub była Żydówką poważnie traktującą swoją wiarę. Babcia Tymoteusza nazywała się Lois, a jego matka Eunice. Matka (a być może także babcia) Tymoteusza uwierzyła w trakcie pierwszej podróży misyjnej Pawła.

16:2 „dawali o nim dobre świadectwo” W grece jest to czas niedokonany strony biernej trybu orzekającego. Ludzie wielokrotnie dobrze mówili o Tymoteuszu. Jedną z cech wymaganych od przywódców Kościoła było nie dawanie podstaw do krytyki, zarówno w społeczności wierzących, jak i niewierzących (zob. 1 Tm 3:2.7.10).

▣ „z Listry” Tymoteusz pochodził z Listry, chociaż werset Dz 20:4 w niektórych manuskryptach greckich (a także pisma Orygenesesa) wskazuje na Derbe jako jego miasto rodzinne.

16:3 „Paweł postanowił zabrać go z sobą” Zauważmy, że Paweł powołuje Tymoteusza. Nie był to tylko wybór Tymoteusza (zob. 1 Tm 3:1). W pewnym sensie stał się on apostołskim delegatem czy też przedstawicielem Pawła.

▣ „Obrzezał go” Paweł chciał mieć możliwość pracy wśród Żydów (zob. 1 Kor 9:20; Dz 15:27-29). Na fakt, że nie był to kompromis z judaizującymi, wskazują następujące fakty:

1. Ustalenia soboru jerozolimskiego (zob. Dz 16:15).
2. Nie zgodził się na obrzezanie Tytusa (zob. Ga 2:3)

Jednak to, co zrobił Paweł, na pewno wprowadziło więcej zamieszania w tej kwestii. Stosowana przez Pawła metoda stawania się wszystkim dla wszystkich, aby pozyskać niektórych (zob. 1 Kor 9:19-23) stawia na pierwszym miejscu ludzi i ich zbawienie!

▣ „ojciec jego był Grekiem” Użyto tu czasu niedokonanego, wskazującego na to, że człowiek ten już nie żył.

16:4 Paweł i Syłas relacjonowali (tj. czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego) ustalenia soboru jerozolimskiego (zob. Dz 15:22-29). Pamiętajmy, że cel zastosowania się do tych „niezbędnych” wskazówek był dwojaki:

1. Wspólnota wewnątrz Kościołów
2. Ewangelizacja wśród Żydów (podobnie jak obrzezanie Tymoteusza)

16:5 Jest to kolejne podsumowujące stwierdzenie Łukasza (zob. Dz 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20; 28:31). Pawłowi zależało na czynieniu uczniami (zob. Dz 14:22; 15:36; 15:5). Ewangelizacja bez uczniostwa sprzeciwia się Wielkiemu Posłannictwu (zob. Mt 28:18-20) i skutkuje „duchowymi aborcjami”!

▣ „**Kościół**” Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 16:6-10

⁶Przeszli Frygię i krainę galacką, ponieważ Duch Święty zabronił im głosić słowo w Azji. ⁷Przybywszy do Myzji, próbowali przejść do Bitynii, ale Duch Jezusa nie pozwolił im, ⁸przeszli więc Myzję i zeszli do Troady. ⁹W nocy miał Paweł widzenie: jakiś Macedończyk stanął [przed nim] i błagał go: «Przepraw się do Macedonii i pomóż nam!» ¹⁰Zaraz po tym widzeniu staraliśmy się wyruszyć do Macedonii w przekonaniu, że Bóg nas wezwał, abyśmy głosili im Ewangelię.

16:6 „Przeszli Frygię i krainę galacką” W tym fragmencie Łukasz odnosi się raczej do grup rasowych i lingwistycznych, niż do rzymskich podziałów politycznych czy prowincji. Idiom ten dotyczy nieoficjalnej granicy pomiędzy tymi grupami etnicznymi.

▣ „**zabronił im**” Jest to imiesłów aorystu strony biernej. To często występujący termin – zarówno w Septuagincie, jak i NT. Duch był czynnie zaangażowany w działania i decyzje wczesnego Kościoła (zob. Dz 2:4; 8:29.39; 10:19; 11:12.28; 15:28; 16:6.7; 21:4; Rz 1:13). Współczesny Kościół utracił tę dynamikę.

▣ „**w Azji**” Chodzi tu o rzymską prowincję Azję Mniejszą, leżącą na zachodnim krańcu dzisiejszej Turcji.

16:6.7 „Duch Święty (...) Duch Jezusa” Jeśli chodzi o zagadnienie osobowości Ducha, zob. Temat specjalny w Dz 1:2. Patrz też Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: JEZUS I DUCH

Pomiędzy dziełem Ducha a dziełem Syna występuje pewna płynność. G. Campbell Morgan stwierdził, że najlepszym określeniem Ducha jest „inny Jezus” (choć są to oddzielne, wieczne osoby). Poniżej znajduje się zarys porównania dzieła i tytułów Syna oraz Ducha.

1. Duch nazywany jest „Duchem Jezusa” lub podobnymi terminami (zob. Rz 8:9; 2 Kor 3:17; Ga 4:6; 1 P 1:11).
2. Obu osobom przypisywane są te same określenia:
  - a. „prawda”
    - 1) Jezus (J 14:6)
    - 2) Duch (J 14:17; 16:13)
  - b. „rzecznik”
    - 1) Jezus (1 J 2:1)
    - 2) Duch (J 14:16.26; 15:26; 16:7)
  - c. „Święty”
    - 1) Jezus (Mk 1:24; Łk 1:35; Dz 3:14; 4:27.30)
    - 2) Duch (Łk 1:35)
3. Wszystkie trzy osoby zamieszkują we wierzących
  - a. Jezus (Mt 28:20; J 14:20.23; 15:4-5; Rz 8:10; 2 Kor 13:5; Gal 2:20; Ef 3:17; Kol. 1:27)
  - b. Duch (J 14:16-17; Rz 8:9.11; 1 Kor 3:16; 6:19; 2 Tm 1:14)
  - c. Ojciec (J 14:23; 2 Kor 6:16)
4. Zadaniem Ducha jest świadczyć o Jezusie (zob. J 15:29; 16:13-15).

16:7 „Myzji” Był to obszar etniczny w północno-zachodniej części rzymskiej prowincji Azji Mniejszej. Teren ten był górzysty i przebiegało przez niego kilka ważnych dróg rzymskich. Głównymi miastami tej krainy były Troada, Assos i Pergamon.

▣ „**Bitynii**” Region ten także leżał w północno-zachodniej Azji Mniejszej, na północny wschód od Myzji. W czasach Łukasza nie była ona prowincją rzymską – tworzyła jednostkę polityczną razem z Pontem. W późniejszym czasie Piotr głosił ewangelię na tym terenie (zob. 1 P 1:1). Filon z Aleksandrii podaje, że na tym obszarze istniało wiele kolonii żydowskich.

16:8 „przeszli więc Myzję” W tym kontekście znaczy to „przeszli przez” albo „ominęli” (zob. BAGD 625). Pamiętajmy, że o znaczeniu decyduje kontekst, a nie leksykony czy słowniki.

▣ **„Troady”** Miasto to położone było ok. 6 km od starożytnej Troi. Zostało założone 400 lat wcześniej i przed przekształceniem w kolonię rzymską pozostawało wolnym greckim miastem. Mieścił się w nim port łączący Myzję z Macedonią.

16:9 „miał Paweł widzenie” Bóg wiele razy prowadził Pawła w nadprzyrodzony sposób:

1. Jasne światło i głos Jezusa, Dz 9:3-4
2. Widzenie, Dz 9:10
3. Widzenie, Dz 16:9.10
4. Widzenie, Dz 18:9
5. Zachwycenie, Dz 22:17
6. Anioł Boży, Dz 27:23

▣ **„Macedończyk”** Nie wiemy, po czym Paweł poznał, że człowiek ten pochodził z Macedonii. Mógł to być jego akcent, ubranie, ozdoby – lub po prostu oznajmił to w widzeniu. Niektórzy komentatorzy są zdania, że człowiekiem tym był Łukasz (zob. Dz 16:10). Była to doniosła geograficznie decyzja. Ewangelia wyruszyła do Europy!

▣ **„Przepraw się (...) i pomóż nam”** Pierwszy czasownik występuje tu w formie imiesłowu aorystu strony czynnej w znaczeniu trybu rozkazującego, a drugi to aoryst strony czynnej trybu rozkazującego. Wizja ta była bardzo konkretna i wymowna.

16:10 „staraliśmy” Jest to pierwszy fragment Dziejów Apostolskich w pierwszej osobie liczby mnogiej. Oznacza to dołączenie Łukasza do zespołu misyjnego, w którego skład wchodził Paweł, Syłas i Tymoteusz (zob. Dz 16:10-17; 20:5-15; 21:1-18; 27:1-28:16). Niektórzy komentatorzy sądzą, że człowiekiem, którego ujrzał Paweł w Dz 16:9 był właśnie Łukasz, poganin, lekarza i autor Ewangelii Łukasza i Dziejów Apostolskich.

▣ **„Macedonii”** Współczesna Grecja podzielona była wtedy na dwie rzymskie prowincje:

1. Achaję na południu (Ateny, Korynt, Sparta)
2. Macedonię na północy (Filippi, Tesalonika, Berea)

▣ **„w przekonaniu”** Jest to określenie *sumbibazō*, dosłownie oznaczające „gromadzić” lub „jednoczyć”. Tutaj wskazuje ono na to, że wszystko, co się stało, było Bożym prowadzeniem w kierunku Macedonii.

1. Duch zabronił im głosić ewangelię w Azji, zob. Dz 16:6
2. Duch zamknął przed nimi Bitynię, zob. w. 7
3. Widzenie z Dz 16:9

▣ **„Bóg nas wezwał”** Jest to czas dokonany strony biernej trybu orzekającego. Duch nie prowadził ich w stronę bezpieczeństwa, tylko ewangelizacji, która zawsze jest Bożą wolą.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 16:11-15

¹¹Odbiwszy od lądu w Troadzie popłynęliśmy wprost do Samotraki, a następnego dnia do Neapolu, ¹²a stąd do Filippi, głównego miasta tej części Macedonii, które jest [rzymską] kolonią. W tym mieście spędziliśmy kilka dni. ¹³W szabat wyszliśmy za bramę nad rzekę, gdzie - jak sądziliśmy - było miejsce modlitwy. I usiadłszy rozmawialiśmy z kobietami, które się zeszły. ¹⁴Przysłuchiwała się nam też pewna "bojąca się Boga" kobieta z miasta Tiatyry imieniem Lidia, która sprzedawała purpurę. Pan otworzył jej serce, tak że uważnie słuchała słów Pawła. ¹⁵Kiedy została ochrzczona razem ze swym domem, poprosiła nas: «Jeżeli uważacie mnie za wierną Panu - powiedziała - to przyjdźcie do mego domu i zamieszkajcie w nim!». I wymogła to na nas.

16:11 „popłynęliśmy wprost” Jest to jeden z wielu terminów żeglarskich użytych przez Łukasza (zob. rozdział 27). Wsiedli na statek płynący najkrótszą drogą, a nie wzdłuż wybrzeża. Łukasz albo był dobrze obeznany z terminologią żeglarską, albo wypytał o nią załogę.

▣ **„Samotraki”** Jest to mała, skalista wysepka na Morzu Egejskim, wznosząca się na ok. 1500 m ponad jego poziom. Położona była mniej więcej w połowie drogi pomiędzy Troadą a Filippi.

▣ „**Neapolu**” Dosłownie oznacza to „nowe miasto”. Nad Morzem Śródziemnym było kilka miast noszących tę nazwę. Ten Neapol był głównym portem morskim miasta Filippi, oddalonego od niego o ok. 16 km. W tym porcie morskim kończyła swój bieg Via Egnatia – główna rzymska droga łącząca wschód z zachodem.

16:12 „Filippi” Ta grecka nazwa jest słowem w liczbie mnogiej, co najprawdopodobniej oznacza, że kilka osad połączonych zostało w jedno miasto. Położone było przy słynnej rzymskiej drodze Via Egnatia. Jego nazwa pierwotnie brzmiała *Kreinides* (źródła). Filip II Macedoński zdobył je dla jego złóż złota i zmienił nazwę na swoją cześć.

▣

GPNT	„która jest pierwszej części Macedonii miastem”
BP	„głównego miasta tego okręgu macedońskiego”
BW	„które jest przodującym miastem okręgu macedońskiego”
BWP	„głównego miasta tej części Macedonii”
PL	„przodującego miasta tego okręgu Macedonii”

Znaczenie tego sformułowania jest bardzo niepewne. „głównym miastem Macedonii” było Amfipolis. Toczą się spory co do tego, co miał tu na myśli Łukasz. Być może chciał podkreślić prestiż miasta.

▣ „**[rzymską] kolonią**” W 42 r. p.n.e. w pobliżu Filippi Oktawian August i Marek Antoniusz pokonali Kasjusza i Brutusa. Dla upamiętnienia tego zwycięstwa Oktawian August uczynił miasto kolonią rzymską i osiedlił tam swoich przechodzących w stan spoczynku żołnierzy. W 31 r. p.n.e., po porażce Marka Antoniusza i Kleopatry pod Akcjum, Oktawian August osiedlił tam kolejnych weteranów. Inne kolonie rzymskie wymienione w NT to Antiochia Pizydyjska, Listra, Troada, Korynt i Ptolemaida. Cieszyły się one wszystkimi korzyściami przysługującymi miastom italskim:

1. Samorządy
2. Brak opodatkowania
3. Szczególne przywileje prawne

Paweł często głosił ewangelię i zakładał Kościoły w tych rzymskich koloniach.

16:13 „W szabat” Wydaje się, że w Filippi nie było żadnych synagog. Ponieważ miasto było kolonią rzymską, najprawdopodobniej liczba zamieszkujących je Żydów płci męskich potrzebnych do założenia synagogi nie osiągnęła niezbędnego minimum, czyli dziesięciu. W Filippi była jednak pewna liczba „bojących się Boga” lub prozelitów (zob. Dz 16:14; 13:43; 17:4.17; 18:7). Moralność i etyka judaizmu były pociągające dla wielu kobiet.

▣ „**nad rzekę**” Najwidoczniej było to powszechne miejsce kultu religijnego (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 14.10.23).

▣ „**usiadłszy**” Była to typowa pozycja przyjmowana przez rabinów przy nauczaniu, ale jako że znajdowali się w rzymskim mieście, najprawdopodobniej nie miało to znaczenia. Jest to po prostu kolejny szczegół zrelacjonowany przez naocznego świadka.

16:14 „kobieta z miasta Tiatyry imieniem Lidia” W I w. n.e. rzymska prowincja Macedonia zapewniała kobietom większe możliwości niż jakikolwiek inny obszar świata śródziemnomorskiego. Lidia pochodziła z miasta położonego w Azji Mniejszej (zob. Ap 2:17ff) znanego z purpurowego barwnika wytwarzanego z morskich mięczaków, bardzo popularnego wśród Rzymian. W jej rodzinnym mieście znajdowała się synagoga. Imię tej kobiety wywodziło się od Lidii, starożytnej prowincji, w której położone było miasto. Nie jest wspomniana w listach Pawła, co może oznaczać, że wcześniej zmarła.

▣ „**bojąca się Boga**” Nazwą tą określano ludzi, którzy interesowali się judaizmem, ale nie byli jeszcze w pełni prozelitami.

▣ „**Pan otworzył jej serce**” Biblia opisuje relację pomiędzy Bogiem a ludzkością jako przymierze. To On podejmuje inicjatywę w nawiązywaniu więzi i ustalaniu warunków przymierza (zob. Temat specjalny w Dz 2:47). Zbawienie jest relacją przymierza. Nikt nie może go dostąpić bez Bożej inicjatywy (zob. J 6:44.65). Jednak Bóg pragnie, żeby wszyscy ludzie byli zbawieni (zob. J 3:16; 4:42; Tt 2:11; 1 Tm 2:4; 4:10; 2 P 3:9; 1 J 2:1; 4:14); wynika z tego, że na jakimś poziomie (objawienie w przyrodzie, zob. Ps 19:2-7 lub objawienie szczególne, zob. Ps 19:8-15) On konfrontuje każdego człowieka z jego grzechem (zob. Rz 1-3) i swoim charakterem.

To, dlaczego niektórzy Mu odpowiadają, a inni nie, pozostaje tajemnicą. Osobiście nie potrafię zgodzić się z odpowiedzią, że Bóg wybiera jednych, a innych nie. Wszyscy ludzie zostali stworzeni na Boży obraz (zob. Rdz 1:26-27) i w Rdz 3:15 Bóg obiecuje odkupić wszystkich.

Być może zrozumienie, dlaczego tak jest nie jest tak ważne jak wierne przedstawianie ewangelii wszystkim, aby mogła wykonywać swoją pracę w sercach i umysłach tych, którzy ją słyszą (zob. Mt 13:1-23). Paweł głosił Słowo Lidii, a ona odpowiedziała na nie razem ze swoim domem.

16:15 „została ochrzczona razem ze swym domem” Odnosi się to do jej rodziny, służących i pracowników (zob. Korneliusz, Dz 10:2; 11:14 i strażnik więzienia z Filipi, Dz 16:33). Zauważmy też, że Lidia, podobnie jak inni w NT, została ochrzczona natychmiast. Chrzest nie jest czymś opcjonalnym! Zob. Temat specjalny: Chrzest w Dz 2:38.

Teologiczne pytanie stawiane w związku z tym werselem brzmi: czy dzieci także były chrzczone razem z całym domem, o których mowa w Dziejach Apostolskich? Jeśli tak było, te „zbawione rodziny” stanowią biblijny precedens dla chrztu niemowląt. Ci, którzy powołują się na ten argument, wskazują także na starotestamentową praktykę włączania dzieci do ludu izraelskiego w wieku niemowlęcym (tj. obrzezanie w ósmym dniu życia, zob. James D. G. Dunn, s. 175-176).

Choć niewątpliwie możliwe jest, że cała rodzina jednocześnie przyjmowała wiarę w Chrystusa (zob. Pwt 5:9 i 7:9) w tych okolicznościach społecznych, pozostaje pytanie, czy jest to uniwersalna prawda, którą należy praktykować we wszystkich kulturach. Sugerowałbym, że NT jest objawieniem dotyczącym osobistych, dobrowolnych wyborów związanych z budzącym się poczuciem winy. Każdy musi sam uświadomić sobie, że potrzebuje Zbawiciela. Prowadzi to do kolejnego pytania: czy ludzie rodzą się grzeszni jako potomkowie Adama, czy stają się grzeszni, kiedy decydują się na nieposłuszeństwo Bogu? Judaizm dopuszcza okres dziecięcej niewinności poprzedzający poznanie Prawa i zobowiązanie do jego przestrzegania; jest to wiek 13 lat dla chłopców i 12 lat dla dziewczynek. Rabini nie kładą takiego nacisku na Rdz 3, jak Kościół.

NT jest księgą dla dorosłych. Potwierdza Bożą miłość do dzieci, ale jej przesłanie kierowane jest do dorosłych. Żyjemy jednak w demokratycznym, skupionym na jednostce społeczeństwie, podczas gdy Bliski Wschód koncentruje się na plemieniu, klanie i rodzinie.

▣ **„Jeżeli”** Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, którego prawdziwość zakładana jest z perspektywy autora lub dla jego celów literackich.

▣ **„uważacie mnie za wierną Panu”** Pierwszy czasownik występuje tu w formie czasu dokonanego strony czynnej trybu orzekającego. Lidia stwierdza, że jest teraz wierząca. Zaprasza misjonarzy, żeby korzystali z jej domu i zasobów na rzecz ewangelii. Jest to zgodne z instrukcjami Jezusa danymi Siedemdziesięciu przed rozesłaniem ich na misję (zob. Łk 10:5-7).

▣ **„przyjdźcie do mego domu i zamieszkajcie w nim”** Lidia była asertywną osobowością i kobietą interesów. Pierwszy występujący tu czasownik użyty został w formie imiesłowu aorystu strony czynnej w znaczeniu trybu rozkazującego, drugi natomiast w formie czasu teraźniejszego strony czynnej trybu rozkazującego.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 16:16-18

¹⁶Kiedyśmy szli na miejsce modlitwy, zabiegła nam drogę jakaś niewolnica, opętana przez ducha, który wróżył. Przynosiła ona duży dochód swym panom. ¹⁷Ona to, biegnąc za Pawłem i za nami wołała: «Ci ludzie są sługami Boga Najwyższego, oni wam głoszą drogę zbawienia». ¹⁸Czyniła to przez wiele dni, aż Paweł mając dość tego, odwrócił się i powiedział do ducha: «Rozkazuję ci w imię Jezusa Chrystusa, abys z niej wyszedł». I w tejże chwili wyszedł.

16:16 „Pewnego dnia” [PL] Najwyraźniej wydarzenia te miały miejsce innego dnia, być może w kolejny szabat. Było to przypadkowe spotkanie, ale Bóg był w nie w pełni zaangażowany. Realizując swoje zamysły – podobnie jak obecny jest w każdym wydarzeniu i każdym spotkaniu każdego dnia!

▣ **„ducha, który wróżył”** W tym zdaniu niewolnicę opisują dwa terminy. Pierwszy z nich, „wróżyć” (w całym NT występujący tylko tutaj), wiąże się ze starotestamentowym tłem, ale w Septuagincie użyto innych greckich określeń (zob. Kpł 19:31; 20:6.27; Pwt 18:11; 1 Sm 28:3.7; 2 Krl 21:6; 1 Krn 10:13). Była to opętana przez demona osoba, która za pomocą śpiewu, zaklęć lub interpretacji zjawisk przyrody (tj. lotu ptaków, chmur, pozostałości na dnie kubka, zwierzęcej wątroby itp.) potrafiła przewidywać przyszłość, a nawet do pewnego stopnia na nią wpływać.

W kulturze greckiej termin ten, *pathōn*, wywodzi się z mitologii, opowiadającej o zabiciu przez Apolla

olbrzymiego węża. Mit ten przerodził się w rytuał wyroczni (tj. delfijskiej), u której ludzie mogli radzić się bogów. Miejsce to znane było ze świątynnych węży (tj. pytonów), które wpełzały na ludzi, którzy kładli się w świątyni i pozwalali im na to, aby poznać przyszłość i na nią wpłynąć.

▣ „**dzięki wróżbom**” [BP] W całym NT termin ten (w formie imiesłowu czasu teraźniejszego strony czynnej, rodzaju żeńskiego, liczby pojedynczej) występuje tylko tutaj. Jego rdzeń jest rozpowszechniony w Septuagincie, gdzie oznacza „wróżbitę”, „widzącego” lub „proroka” – zazwyczaj w negatywnym kontekście. Odnosi się do kogoś, kto mający, co świadczy o emocjonalnym transie towarzyszącym jego przepowiedni. Tutaj dotyczy kogoś, kto przepowiada przyszłość dla zysku. Kontekst i słownictwo wskazują na to, że dziewczyna ta była opętana przez ducha nieczystego.

16:17 „biegnąc za Pawłem (...) wołała” Jest to imiesłów czasu teraźniejszego strony czynnej oraz czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego. Nie przestawała za nim podążać i nieustannie wołała (zob. Dz 16:18).

▣ „**Ci ludzie są sługami Boga Najwyższego**” Jezus nie przyjmował świadectwa demonów (zob. Łk 8:28; Mk 1:24; 3:11; Mt 8:29) i Paweł też tego nie robił, ponieważ mogłoby to być łączone z demonicznym wsparciem.

Terminu „Bóg Najwyższy” (zob. Mk 5:7; Łk 8:28) użyto w odniesieniu do JHWH (tj. El-Elyon) w Rdz 14:18-19 i 2 Sm 22:14 (zob. Temat specjalny w Dz 1:6), w tej kulturze jednak stosowano go też do Zeusa. Ten duch nie składał świadectwa dla uczczenia Boga, tylko po to, by powiązać ewangelię z demonami.

▣ „**oni wam głoszą drogę zbawienia**” Słowa „droga” nie poprzedza rodzajnik. Być może przedstawiała ich jako jedną z wielu dróg do Boga Najwyższego. Ten demon nie stara się pomóc Pawłowi w jego służbie. Celem tych wypowiedzi jest:

1. Utożsamienie Pawła z wróżbiarstwem
2. Przedstawienie alternatywnych dróg poza drogą zbawienia (tj. wiarą w Chrystusa)

Angielskie tłumaczenie NET Bible (s. 2022 #16) zawiera pomocne omówienie gramatycznych kwestii związanych z przekładem słowa „droga” z rodzajnikiem i bez niego. Opowiada się za drugą z tych opcji.

Tak naprawdę jest to kwestia tego, jak zrozumieliby to słuchacze w I w. n.e. w Filipi. W ich kulturze „Bogiem Najwyższym” był Zeus, w związku z czym obecność czy też nieobecność rodzajnika określonego towarzyszącego określeniu „droga” nie jest problemem egzegetycznym.

16:18 „Paweł mając dość tego” W tej sytuacji działanie Pawła nie było motywowane miłością, tylko irytacją. On też był człowiekiem! Ten sam wymowny czasownik występuje w Septuagincie w Koh 10:9, gdzie oznacza ciężką pracę. W NT słowo to pojawia się tylko tutaj i w Dz 4:2. Oznacza kogoś totalnie wyczerpanego.

▣ „**do ducha**” Zauważmy, że Paweł nie zwraca się do niewolnicy, tylko do mieszkającego w niej demona, w którego władzy się znajdowała. Paweł wypędza demona w podobny sposób, co inni w NT (tj. w imieniu Jezusa). Zob. Tematy specjalne: Demony i Egzorcyzmy w Dz 5:16.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 16:19-14

¹⁹Gdy panowie jej spostrzegli, że przepadła nadzieja ich zysku, pochwycili Pawła i Sylasa, zawlekli na rynek przed władzę, ²⁰stawili przed pretorami i powiedzieli: «Ci ludzie sieją niepokój w naszym mieście. ²¹Są Żydami i głoszą obyczaje, których my, Rzymianie, nie możemy przyjmować ani stosować się do nich». ²²Zbiegł się tłum przeciwko nim, a pretorzy kazali zedrzeć z nich szaty i siec ich różgami. ²³Po wymierzeniu wielu razy wtrącili ich do więzienia, przykazując strażnikowi, aby ich dobrze pilnował. ²⁴Otrzymawszy taki rozkaz, wtrącił ich do wewnętrznego lochu i dla bezpieczeństwa zakął im nogi w dyby.

16:19 „przepadła nadzieja ich zysku” Ci „panowie” w ogóle nie dbali o to, że ludzka istota została uwolniona z siideł zła. Byli zmartwieni stratą finansową (zob. Dz 16:16), podobnie do ludzi opisanych w Łk 8:26-39.

▣ „**pochwycili Pawła i Sylasa**” Nie wiadomo, dlaczego nie zabrali także Łukasza i Tymoteusza.

16:20 „władzę” Jest to termin *praetors*. Ich oficjalnym tytułem było słowo *duumvirs*, ale Cyceron podaje, że wielu z nich lubiło być nazywanymi *pretorami*. Łukasz bardzo precyzyjnie posługuje się tytułami rzymskich urzędników państwowych. Jest to jeden z wielu dowodów historyczności jego pism.

16:20.21 „Są Żydami (...) my, Rzymianie” Zdradza to ich dumę i uprzedzenia na tle rasowym. Czas pobytu Pawła w Filippi może być bliski edyktowi Klaudiusza z 49-50 r. n.e. nakazującym wygnanie Żydów z Rzymu (w rzeczywistości zabraniał on jakichkolwiek żydowskich praktyk religijnych). Rzymski antysemityzm widoczny jest w mowie *Pro Fiacco* [W obronie Lucjusza Galeriusza Flakkusa] 28 Cycerona oraz u Juwenalisa (14.96-106).

▣ **„głoszą obyczaje, których my (...) nie możemy przyjmować”** Zauważmy, że zarzut ten nie ma nic wspólnego z wypędzeniem demona z niewolnicy. Dotyczy głoszenia przez nich ewangelii Jezusa Chrystusa. Judaizm był legalną religią w Imperium Rzymskim, ale stawało się oczywiste, że chrześcijaństwo będzie postrzegane oddzielnie i tym samym uznawane za niezgodne z prawem. Żydom nie było wolno nawracać Rzymian i działania Pawła także były nielegalne.

16:22 „kazali zedrzyć z nich szaty” Forma użytych tu czasowników wskazuje na to, że dwaj *pretorzy*, poruszeni wzburzeniem tłumu, sami zdarli szaty z Pawła i Sylasa (imiesłów aorystu strony czynnej, liczba mnoga). Taki czynny udział w procesie sądowym był dla nich wysoce nietypowy:

1. Zdarli z nich szaty (imiesłów aorystu strony czynnej)
2. Kazali ich bić (tj. czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego oraz bezokolicznik czasu terażniejszego strony czynnej)

▣ **„i siec ich różgami”** Ten rodzaj kary (tj. *verberatio*, na które skazywały władze sądu miejskiego) nie był tak surowy jak rzymskie biczowanie. Nie było ustalonej liczby razów. Paweł został w ten sposób pobity trzy razy (zob. 2 Kor 11:25). Jest to jedyna relacja (zob. 1 Tes 2:2).

16:24 „wewnętrznego lochu” Oznacza to najlepiej strzeżoną część więzienia, która miała także budzić strach (zob. Dz 16:29). Egzorcyzm Pawła przykuł ich uwagę.

▣ **„nogi w dyby”** W większości ówczesnych więzień do ścian przytwierdzone były łańcuchy, do których przykuwano więźniów. Z tego względu drzwi były tylko zamykane na zasuwę, a nie ryglowane. Dyby wymuszały dotkliwie niewygodny rozkrok i dodatkowo zmniejszały szanse ucieczki.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 16:25-34

²⁵O północy Paweł i Syłas modlili się, śpiewając hymny Bogu. A więźniowie im się przysłuchiwali. ²⁶Nagle powstało silne trzęsienie ziemi, tak że zachwiały się fundamenty więzienia. Natychmiast otworzyły się wszystkie drzwi i ze wszystkich opadły kajdany. ²⁷Gdy strażnik zerwał się ze snu i zobaczył drzwi więzienia otwarte, dobył miecza i chciał się zabić, sądząc, że więźniowie uciekli. ²⁸«Nie czyn sobie nic złego, bo jesteśmy tu wszyscy!» - krzyknął Paweł na cały głos. ²⁹Wtedy [tamten] zażądał światła, wskoczył [do lochu] i przypadł drżący do stóp Pawła i Sylasa. ³⁰A wyprowadziwszy ich na zewnątrz rzekł: «Panowie, co mam czynić, aby się zbawić?» ³¹«Uwierz w Pana Jezusa - odpowiedzieli mu - a zbawisz siebie i swój dom». ³²Opowiedzieli więc naukę Pana jemu i wszystkim jego domownikom. ³³Tej samej godziny w nocy wziął ich z sobą, obmył rany i natychmiast przyjął chrzest wraz z całym swym domem. ³⁴Wprowadził ich też do swego mieszkania, zastawił stół i razem z całym domem cieszył się bardzo, że uwierzył Bogu.

16:25 „O północy” Najprawdopodobniej nie mogli spać z powodu bólu po pobiciu i niewygodnej pozycji wymuszonej przez dyby.

▣ **„modlili się, śpiewając hymny Bogu”** Możliwe, że teologiczna treść tych modlitw i hymnów sprawiła, że więźniowie uwierzyli Chrystusowi („więźniowie im się przysłuchiwali”), ponieważ żaden z nich nie uciekł, kiedy trzęsienie ziemi pootwierało wszystkie drzwi (zob. Dz 16:26.28, „jesteśmy tu wszyscy”).

▣ **„więźniowie im się przysłuchiwali”** Jest to czas niedokonany strony medialnej (deponens) trybu orzekającego, wskazujący na to, że ciągle słuchali Pawła i Sylasa. Czasownik *epakroaomai* jest rzadkim słowem w NT i Septuagincie. Użyte w 1 Sm 15:22 oznacza intensywne słuchanie połączone z radością. Ci wyrzuceni poza nawias społeczeństwa więźniowie skwapliwie słuchali wiadomości o Bożej miłości, trosce i akceptacji – i przyjęli ją!

16:26 „trzęsienie ziemi” Było to naturalne zjawisko o ponadnaturalnym celu, czasie i skutkach (zob. Mt 27:51.54; 28:2). Bóg uwolnił Piotra z więzienia za pośrednictwem anioła (zob. Dz 4:31), tutaj natomiast zaplanował zdarzenie, które dało Pawłowi okazję do podzielenia się ewangelią zarówno z więźniami, jak i strażnikami.

16:27 „miecza” Był to mały, obusieczny miecz noszony za pasem. Jego kształt przypominał język. Było to narzędzie wykonywania kary śmierci na obywatelach rzymskich. Jeśli strażnikowi uciekli więźniowie, ich wyrok spadał na niego (zob. Dz 12:19).

16:28 Wiara Pawła i Sylasa oraz treść ich modlitw i pieśni wywarła ogromne wrażenie na pozostałych więźniach (myślę, że oni także dostąpili zbawienia)!

16:29 „zażądał światła” Fakt, że kazał sobie poświecić, oznacza, że obecni tam byli także inni strażnicy.

16:30 „Panowie, co mam czynić, aby się zbawić” Odzwierciedla to ludzki (1) lęk przed tym, co nadprzyrodzone i (2) poszukiwanie pokoju z Bogiem. Chciał pokoju i radości, które okazywali Paweł i Syłas nawet w niesprawiedliwych i bolesnych okolicznościach, w jakich się znaleźli. Zauważmy, że człowiek ten, jak wiele innych osób, wiedział, że wymagana jest jakaś reakcja z jego strony (zob. Łk 3:10,12,14; Dz 2:37; 22:10).

16:31 „Uwierź w Pana Jezusa” Użyty tu czasownik (w formie aorystu strony czynnej trybu rozkazującego) *pisteuō* tłumaczyć można jako „wierzyć”, „wiera” lub „ufać”. Zob. Tematy specjalne w Dz 2:40, 3:16 i 6:5. Zasadniczo jest to dobrowolna reakcja zawierzenia (zob. Dz 10:43). Zwróćmy także uwagę na to, że polega na złożeniu ufności w osobie, a nie doktrynie czy systemie teologicznym. Człowiek ten nie miał nic wspólnego z judaizmem (podobnie jak mieszkańcy Niniwy w Księdze Jonasza), ale wymagania, które trzeba spełnić, aby zostać zbawionym, są bardzo proste i dokładnie takie same! Jest to najzwęższe podsumowanie ewangelii w NT (zob. Dz 10:43). O nawróceniu tego człowieka (zob. Mk 1:15; Dz 3:16.19; 20:21) świadczyły jego czyny.

▣ **„zbawisz siebie i swój dom”** W starożytnym świecie religia wyznawana przez głowę domu była religią wszystkich jego członków (zob. Dz 10:2; 11:14; 16:15; 18:8). Nie mamy pewności co do tego, jak przekładało się to na poziom jednostek, wydaje się jednak, że w grę wchodził jakiś stopień osobistej wiary każdego. Później Paweł objaśnił całą ewangelię strażnikowi i jego domowi (zob. Dz 16:32) – a w tym przypadku nie tylko domowi, ale i więzieniu!

16:32 „Słowo Pana” [PL] Istnieje kilka wariantów greckich manuskryptów zawierających tę frazę.

1. „Słowo Pana” występuje w MSS P^{45.74}, κ , A, C, D, E. UBS⁴ nadaje mu notę „B” (prawie pewne).
2. „Słowo Boże” występuje w MSS κ^* i B.

Pytanie brzmi: do kogo odnosi się słowo „Pan” w tym kontekście?

1. Jezusa, Dz 16:31
2. JHWH (zob. Dz 16:25.34; 13:44.48; jest to starotestamentowa fraza – zob. Rdz 15:14; 1 Sm 15:10; Iz 1:10; Jon 1:1)

16:33 „i natychmiast przyjął chrzest wraz z całym swym domem” Ukazuje to doniosłe znaczenie chrztu. Dzieje Apostolskie wielokrotnie o nim wspominają. Zob. Temat specjalny: Chrzest w Dz 2:38. Jezus się ochrzcił (zob. Łk 3:21) i nakazał chrzczyć (zob. Mt 28:19), co rozstrzyga tę kwestię (zob. Dz 2:38). Jest to także spójne z innymi opisanymi w Dziejach Apostolskich sytuacjami, w których chrzest następował bezpośrednio po wyznaniu wiary (zob. Dz 10:47-48). W pewnym sensie było to widoczne, wyraźne i publiczne wyznanie wiary w Chrystusa (tj. Rz 10:9-13).

16:34 „razem z całym domem cieszył się bardzo, że uwierzył Bogu” Dwa użyte tu czasowniki występują w liczbie pojedynczej i odnoszą się do strażnika, ale wyrażenie okolicznikowe wskazuje na to, że obejmowały także rozszerzoną rodzinę i służących tego człowieka.

Czasownik „uwierzył” występuje tu w formie imiesłowu czasu dokonanego strony czynnej, wskazującej na ustalony stan. Zwróćmy uwagę na zmianę czasu w zestawieniu z Dz 16:31.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 16:35-40

³⁵Kiedy nastął dzień, pretorzy posłali liktorów z rozkazem: «Zwolnij tych ludzi!» ³⁶Strażnik więzienia oznajmił Pawłowi ten rozkaz: «Pretorzy przysłali, aby was wypuścić. ³⁷Wyjdźcie więc teraz i idźcie w pokój!» Ale Paweł powiedział do nich: «Publicznie, bez sądu biczowali nas, obywateli rzymskich, i wtrącili do więzienia, a teraz cichaczem nas wyrzucają? O, nie! Niech tu sami przyjdą i wyprowadzą nas!» ³⁸Liktorzy oznajmili te słowa pretorom. Ci przestraszyli się usłyszawszy, że [tamci] są Rzymianami. ³⁹Przyszli, przeprosili ich i wyprowadzwszy prosili, aby opuścili miasto. ⁴⁰Oni zaś, wyszedłszy z więzienia, wstąpili do Lidii, zobaczyli się z braćmi, pocieszyli ich i odeszli.

16:35 „liktorów” Dosłownie oznacza to „trzymającego różgę” (*hrabdouchosta lictor*). Chodzi tu o osoby zajmujące się oficjalną dyscypliną (zob. Dz 16:20). Od tego terminu pochodziła nazwa włoskiej partii „faszystowskiej”. Wiązka takich różg (z łac. *fasces*) była symbolem władzy politycznej.

16:37 „obywateli rzymskich” Filippi było rzymską kolonią cieszącą się wieloma dodatkowymi przywilejami prawnymi, które mogłyby zostać zagrożone, gdyby Rzym dowiedział się o tak niesprawiedliwym potraktowaniu obywateli rzymskich. Pobicie obywateli rzymskich było poważnym naruszeniem kolonialnego statusu prawnego miasta (zob. Dz 16:39; zob. Tytus Liwiusz, *Dzieje* 10.9.4 oraz Cynceron, *Pro Rabirio* [W obronie Rabirusza] 4.12-13).

16:39 Możliwe, że sprzeciw Pawła miał na celu ochronę nowo powstałego Kościoła w Filippi i nadanie mu pewnego statusu. Swoimi czynami władze wskazują, że głoszenie ewangelii nie jest sprzeczne z prawem! Otworzyło to drzwi dla dalszych wysiłków ewangelizacyjnych w Filippi.

16:40 „i odeszli” Łukasz najwyraźniej pozostał w mieście. W Dz 20:5-6 nadal przebywał w Filippi.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Duch Święty nazywany jest Duchem Jezusa?
2. Dlaczego Bóg pozwolił, aby misjonarze spotykali się z tak wielkim oporem i próbami?
3. Dlaczego Paweł nie przyjął świadectwa chodzącej za nim niewolnicy?
4. Wymień osoby, które dostały zbawienia w Filippi.
5. Dlaczego tylko Paweł i Syłas zostali schwytani?
6. Dlaczego pozostali więźniowie nie uciekli?
7. Wymień występujące w tym rozdziale elementy zbawienia. Czy różnią się od tych zawartych w innych rozdziałach *Dziejów Apostolskich*?
8. Czy strażnik więzienia miał jakieś wcześniejsze powiązania z judaizmem lub chrześcijaństwem?
9. Co to znaczy, że jego dom został zbawiony?
10. Dlaczego Paweł zmusił władze miasta, żeby osobiście go przeprosiły?

ROZDZIAŁ 17 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
W Tesalonice	Paweł w Tesalonice	W Tesalonice	W Tesalonice i w Berei	Wydarzenia w Tesalonikach
17:1-9	17:1-9	17:1-9	17:1-4 17:5-9	17:1-9
W Berei	W Berei	Nowe trudności w Berei		Wydarzenia w Berei
17:10-15	17:10-15	17:10-15	17:10-15	17:10-15
W Atenach. Mowa na Areopagu	W Atenach	Paweł w Atenach	W Atenach	Wydarzenia w Atenach
	17:16-21	17:16-21	17:16-20 17:21	17:16-21
17:16-31	Mowa Pawła na Areopagu	17:22-31	17:22-31	17:22-31
17:32-34	17:22-34	17:32-34	17:32-34	17:32-34

TRZECI CYKL CZYTANÍ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

Krótki zarys przesłania Pawła skierowanego do greckich intelektualistów w Atenach (17:15-34). Przypomina ono Dz 14:15-18.

- A. Jest jeden Bóg, stwórca nieba (ducha) i ziemi (materii)
  1. Którego nie znają
  2. Który nie mieszka w ludzkich świątyniach ani bożkach
  3. Który nie potrzebuje niczego od ludzi
  4. Który jest jedynym źródłem prawdziwego życia
- B. On ma władzę nad całą historią ludzkości
  1. Stworzył wszystkie narody z jednego człowieka
  2. Określa granice ich zamieszkania
- C. Umieścił we wszystkich ludziach pragnienie poznania Go – i nie jest trudno Go znaleźć.

- D. Grzech oddzielił nas od Niego
  - 1. W czasach nieświadomości znosił grzechy
  - 2. Musimy się nawrócić
- E. Osądzi swoje stworzenie
  - 1. Wyznaczony jest dzień sądu
  - 2. Sąd nastąpi poprzez Mesjasza
  - 3. Ten Mesjasz został wskrzeszony dla potwierdzenia Jego osoby i dzieła

Miasto Tesalonika

A. Krótka historia Tesaloniki

1. Tesalonika leżała u szczytu Zatoki Termajskiej. Była nadbrzeżnym miastem znajdującym się przy jednej z głównych rzymskich dróg, Via Egnatia (drodze narodów), zaczynającej się w Rzymie i biegnącej na wschód. Była także portem morskim i leżała w pobliżu żyznej, dobrze nawodnionej nadmorskiej równiny. Te trzy atuty sprawiły, że Tesalonika stała się największym i najważniejszym ośrodkiem handlowym i politycznym w Macedonii.
2. Tesalonika początkowo nosiła nazwę Termy, wywodzącą się od położonych w jej okolicy gorących źródeł. Historyk Pliniusz Starszy pisze o Termach i Tesalonice jako o współistniejących miastach. Jeśli tak było w rzeczywistości, Tesalonika po prostu otoczyła Termy i objęła je swoimi granicami (Leon Morris, *The First and Second Epistles to the Thessalonians [Pierwszy i drugi list do Tesaloniczan]*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1991, s. 11). Większość historyków jest jednak zdania, że Kasander, jeden z generałów Aleksandra Wielkiego, zmienił nazwę Term w roku 315 p.n.e., nadając jej imię córki Filipa Macedońskiego i przyrodniej siostry Aleksandra, a swojej żony – Tessaloniki (Strabon VII fragment 21). Na pewnym etapie pierwszych wieków rozprzestrzeniania się chrześcijaństwa Tesalonika otrzymała przydomek „prawowiernego miasta” ze względu na swój chrześcijański charakter (Dean Farrar, *The Life and Work of St. Paul [Życie i dzieło św. Pawła]*, Nowy Jork: Cassell and Company, Limited, 1904, s. 364). Dzisiaj Tesalonika znana jest jako Saloniki i pozostaje ważnym greckim miastem.
3. Tesalonika była podobną do Koryntu kosmopolityczną metropolią zamieszkaną przez ludy z całego znanego ówczesnie świata.
  - a. Barbarzyńskie germańskie plemiona z północy, które przyniosły ze sobą swoją pogańską religię i kulturę.
  - b. Grecy z Achai, południa i wysp Morza Egejskiego, którzy z kolei wzbogacali miasto o swoje obycie oraz filozofię.
  - c. Osiedlali się w nim także Rzymianie z zachodu – głównie żołnierze w stanie spoczynku. Wnieśli oni do Tesaloniki swoją siłę woli, bogactwo i władzę polityczną.
  - d. Przybywali do niego także liczni Żydzi ze wschodu; w pewnym momencie stanowili jedną trzecią populacji miasta. Wzbogacili je o swoją etyczną monoteistyczną wiarę i narodowe uprzedzenia.
4. Tesalonika, zamieszкана przez około 200 tysięcy osób, była prawdziwie kosmopolitycznym miastem. Ze względu na gorące źródła stanowiła kurort i ośrodek zdrowotny. Była także centrum handlowym dzięki portowi morskiemu, żyznym równinom i bliskości Via Egnatia.
5. Jako stolica i największe miasto Tesalonika stanowiła także centralną siedzibę polityczną Macedonii. Ponieważ była stolicą rzymskiej prowincji i mieszkało w niej wielu obywateli rzymskich (głównie żołnierzy w stanie spoczynku), zyskała status wolnego miasta. Tesalonika nie płaciła daniny i rządziła się prawem rzymskim, ponieważ większość Tesaloniczan stanowili obywatele rzymscy. Ze względu na to władarzy miasta nazywano „politarchami”. Tytuł ten nie występuje nigdzie indziej w literaturze, został jednak zachowany w inskrypcji na łuku triumfalnym w Tesalonice znanym jako Brama Wardarska (Farrar, s. 371n.).

B. Wydarzenia prowadzące do przybycia Pawła do Tesaloniki

1. Do przybycia Pawła do Tesaloniki doprowadziło wiele wydarzeń. Za wszystkimi fizycznymi okolicznościami stało jednak bezpośrednio i jednoznacznie Boże powołanie. Z początku Paweł nie planował udania się na kontynent europejski. Jednak jego pragnieniem w czasie drugiej podróży misyjnej było odwiedzenie Kościołów, które założył w czasie pierwszej podróży, a potem udanie się na wschód. Kiedy jednak nadszedł czas wyruszenia na północny wschód, Bóg zaczął zamykać wszystkie drzwi. Kulminacją tych wydarzeń była macedońska wizja Pawła (zob. Dz 16:6-10). Miało to dwa skutki: po pierwsze ewangelia dotarła na kontynent europejski, a po drugie Paweł, z powodu okoliczności, jakie napotkał w Macedonii, zaczął pisać listy (Thomas Carter, *Life and Letters of Paul [Życie i listy Pawła]*, Nashville: Cokesbury Press, 1921, s. 112).
2. Poza wspomnianym powyżej duchowym prowadzeniem, fizyczne okoliczności, które doprowadziły Pawła do Tesaloniki, były następujące:
  - a. Paweł udał się do Filipi, małego miasteczka nieposiadającego własnej synagogi. Jego praca w tym miejscu została uniemożliwiona przez właścicieli prorokującej, opętanej niewolnicy oraz władze miasta. Paweł doznał upokorzenia i został pobity, ale pomimo tego wszystkiego w mieście powstał Kościół. Z powodu sprzeciwu i kary fizycznej Paweł zmuszony był opuścić Filippi – być może wcześniej, niż by sobie tego życzył.
  - b. Gdzie miał się udać po odejściu z Filipi? Przeszedł przez Amfipolis i Apolonię, gdzie również nie było synagog.
  - c. Przybył do największego miasta w okolicy – Tesaloniki, która posiadała synagogę. Zwyczajem Pawła było odwiedzanie w pierwszej kolejności lokalnych Żydów. Robił tak ze względu na:
    - (1) ich znajomość Starego Testamentu;
    - (2) możliwość nauczania i wygłaszania kazań, którą dawała synagoga;
    - (3) ich status jako narodu wybranego, Bożego ludu przymierza (zob. Mt 10:6; 15:24; Rz 1:16-17; 9-11);
    - (4) fakt, że Jezus ofiarował się najpierw im, a potem światu – a Paweł poszedł za Jego przykładem.

Towarzysze Pawła

- A. W Tesalonice Pawłowi towarzyszyli Sylas i Tymoteusz. W Filippi był z nim Łukasz i pozostał w mieście po odejściu Pawła. Wnioskujemy to z 16 i 17 rozdziału Dziejów Apostolskich, gdzie narracja prowadzona jest w pierwszej i trzeciej osobie: w Filippi Łukasz pisze o „nas”, ale do Tesaloniki udają się „oni”.
- B. Sylas lub Sylwan był człowiekiem, którego Paweł wziął ze sobą w drugą podróż misyjną po tym, jak Barnaba i Jan Marek udali się z powrotem na Cypr:
  1. Pierwsza wzmianka o nim w Biblii pojawia się w Dz 15:22, gdzie nazwany jest człowiekiem przodującym wśród braci w Kościele jerozolimskim.
  2. Był także prorokiem (zob. Dz 15:32).
  3. Podobnie jak Paweł był obywatelem rzymskim (zob. Dz 16:37).
  4. Wraz z Judą Barsabasem wysłany został przez Kościół jerozolimski do Antiochii dla rozeznania sytuacji (zob. Dz 15:22.30-35).
  5. Paweł chwali go w 2 Kor 1:19 i wymienia go w kilku listach.
  6. Później wymieniony jest razem z Piotrem jako nadawca 1 Listu Piotra (zob. 1 P 5:12).
  7. Zarówno Paweł, jak i Piotr nazywają go Sylwanem, podczas gdy Łukasz określa go mianem Sylasa.
- C. Towarzyszem i współpracownikiem Pawła był także Tymoteusz:
  1. Paweł poznał go w Listrze, gdzie ten nawrócił się podczas jego pierwszej podróży misyjnej.
  2. Tymoteusz był pół-grekiem (ze strony ojca), pół-żydem (ze strony matki). Paweł chciał, aby

- pomagał mu w ewangelizacji pogan.
3. Paweł obrzezał go, aby mógł pracować także wśród Żydów.
  4. Tymoteusz wymieniony jest w powitaniu w: 2 Liście do Koryntian, Liście do Kolosan, 1 i 2 Liście do Tesaloniczan i Liście do Filemona.
  5. Paweł mówił o nim jako o swoim „dziecku w wierze” (zob. 1 Tm 1:2; 2 Tm 1:2; Tt 1:4). Z ogólnego tonu Pawła w jego listach wynika, że Tymoteusz był od niego młodszy i nieśmiały.
  6. Paweł bardzo mu ufał i na nim polegał (zob. Dz 19:27; 1 Kor 4:17; Flp 2:19).
- D. Wśród towarzyszy Pawła wymienić także należy ludzi, którzy przybyli do Tesaloniki i kontynuowali z nim jego misję. Są to Arystarch (Dz 19:29; 20:4; 27:2) oraz Sekundus (Dz 20:4). Możliwe także, że Demas pochodził z Tesaloniki (Flm 1:24; 2 Tm 4:10).

Służba Pawła w Tesalonice

- A. Służba Pawła w mieście odbywała się według jego utartego schematu zwracania się najpierw do Żydów, a potem do pogan. Przez trzy szabaty przemawiał w synagodze. Jego przesłaniem była wieść, że Jezus jest Mesjaszem. Posługiwał się pismami Starego Testamentu dla ukazania, że Mesjasz miał cierpieć (zob. Rdz 3:15; Iz 53), a nie być doczesnym przywódcą politycznym. Paweł podkreślał także zmartwychwstanie i oferował zbawienie wszystkim. Jezus był przez niego jasno przedstawiany jako obiecany od dawna Mesjasz, który może zbawić wszystkich.
- B. W odpowiedzi na to przesłanie niektórzy Żydzi, wielu pobożnych pogan i wiele wpływowych kobiet przyjęło Jezusa jako Zbawiciela i Pana. Analiza tych grup nawróconych osób wiele wnosi w rozumienie późniejszych listów Pawła do tego Kościoła.
- C. Większość tego Kościoła stanowili poganie, o czym świadczy brak nawiązań do ST w obu listach. Paganie chętnie przyjęli Jezusa jako Zbawiciela i Pana z kilku powodów:
  1. Ich tradycyjne religie były pozbawionymi mocy przesadami. Tesalonika leżała u stóp góry Olimp i wszyscy wiedzieli, że jej wierzchołek jest pusty.
  2. Ewangelia była dostępna wszystkim za darmo.
  3. Chrześcijaństwo nie miało w sobie żydowskiego wykluczającego nacjonalizmu. Religia żydowska była dla wielu osób pociągająca ze względu na jej monoteizm i wysoki poziom moralny, ale jednocześnie odpychały jej budzące wstręt ceremonie (takie jak obrzezanie) oraz właściwe jej uprzedzenia rasowe i narodowe.
- D. Wiele wpływowych kobiet przyjęło chrześcijaństwo ze względu na to, że miały one swobodę decydowania o sobie w kwestii religii. W Macedonii i Azji Mniejszej kobiety cieszyły się większą wolnością niż w pozostałych częściach świata grecko-rzymskiego (Sir Wm. M. Ramsay, *St. Paul the Traveller and Roman Citizen* [Święty Paweł – podróżnik i obywatel rzymski], New York: G. P. Putnam's Sons, 1896, s. 227). Natomiast uboższa klasa kobiet, choć były wolne, pozostawała pod wpływem uprzedzeń i politeizmu (Ramsay, s. 229).
- E. Okres, przez który Paweł pozostał w Tesalonice, jest dla wielu osób problematyczny:
  1. Dz 17:2 zawiera informację, że Paweł przez trzy szabaty rozprawiał w synagodze w Tesalonice.
  2. 1 Tes 2:7-11 podaje, że Paweł wykonywał tam swój zawód – wyrabiał namioty lub, jak sugerują niektórzy, przedmioty skórzane.
  3. Werset Flp 4:16 przemawia za dłuższym pobytem, w trakcie którego Paweł dwukrotnie otrzymał od Kościoła w Filipi wsparcie finansowe. Odległość między tymi dwoma miastami wynosiła około 160 km. Niektórzy sugerują, że Paweł mieszkał tam przez dwa lub trzy miesiące, a trzy szabaty odnoszą się jedynie do jego służby wśród Żydów (Shepard, s. 165).
  4. Za wyjaśnieniem tym przemawiają odmienne informacje o nawróconych w Dz 17:4 i 1 Tes 1:9 oraz 2:4. Kluczową różnicą pomiędzy nimi jest odrzucenie bożków przez pogan. W Dziejach

Apostolskich poganie byli żydowskimi prozelitami, którzy już wcześniej odwrócili się od bożków. Kontekst wskazuje na to, że służba Pawła wśród pogan mogła mieć większy zasięg niż wśród Żydów.

5. To, kiedy Paweł rozwinął tę szerszą służbę wśród pogan, pozostaje niepewne, ponieważ zawsze udawał się on najpierw do Żydów. Po tym, jak oni odrzucali jego przesłanie, zwracał się do pogan. Kiedy ci zareagowali na ewangelię licznymi nawróceniami, Żydzi poczuli zazdrość (co stanowiło jedną z technik misyjnych Pawła, zob. Rz 9-11) i wywołali zamieszki wśród miejskiego społeczeństwa.

F. Z powodu zamieszek Paweł opuścił dom Jazona i ukrył się razem z Tymoteuszem i Sylasem – a co najmniej nie było ich, kiedy tłum wtargnął tam w ich poszukiwaniu. Politarchowie zmusili Jazona do złożenia poręki, aby zapewnić spokój. Dlatego Paweł w nocy opuścił miasto i udał się do Berei. Mimo to Kościół nadal składał świadectwo o Chrystusie wśród silnego sprzeciwu otoczenia.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 17:1-9

¹Przeszli przez Amfipolis i Apolonię i przybyli do Tesaloniki, gdzie Żydzi mieli synagogę. ²Paweł według swego zwyczaju wszedł do nich i przez trzy szabaty rozprawiał z nimi. ³Na podstawie Pisma wyjaśniał i nauczał: «Mesjasz musiał cierpieć i zmartwychwstać. Jezus, którego wam głoszę, jest tym Mesjaszem». ⁴Niektórzy z nich, a także pokaźna liczba pobożnych Greków i niemalże znamienitych kobiet uwierzyło i przyłączyło się do Pawła i Sylasa. ⁵Wtedy zazdrośni Żydzi, dobrawszy sobie jakieś szumowiny z rynku, wywołali tłumne zbiegowisko, podburzyli miasto, naszli dom Jazona i szukali ich, aby stawić przed ludem. ⁶Nie znaleźli ich jednak. Wlekli więc Jazona i niektórych braci przed politarchów, krzycząc: «Ludzie, którzy podburzają cały świat, przyszedli też tutaj, ⁷a Jazon ich przyjął. Oni wszyscy występują przeciwko rozkazom Cezara, głosząc, że jest inny król, Jezus». ⁸Podburzyli tłum i politarchów, którzy tego słuchali, ⁹ale po wzięciu poręki od Jazona i innych, zwolnili ich.

17:1 „przez Amfipolis i Apolonię” Te dwa miasta położone były przy Via Egnatia (tj. drodze narodów), głównym szlaku z zachodu na wschód o długości ponad 800 km, łączącym wschodnie i zachodnie części Imperium. Droga ta stanowiła główną ulicę Tesaloniki.

▣ „Tesaloniki” Zob. wprowadzenie do tego rozdziału.

▣ „gdzie Żydzi mieli synagogę” Był to wzorzec i kolejność głoszenia ewangelii przyjęte przez Pawła (zob. Dz 17:2; 3:26; 13:46; Rz 1:16; 2:9.10; Dz 9:20; 13:5.14; 14:1; 17:2.10.17; 18:4.19; 19:8) najprawdopodobniej ze względu na jego przekonanie, że jest ona przeznaczona najpierw dla Żydów (zob. Rz 1:16), wynikające z prorocत्व ST. Do synagogi uczęszczało także wielu „bojących się Boga”, którzy znali i szanowali Stary Testament.

17:2 „przez trzy szabaty” Oznacza to, że przemawiał w tej synagodze tylko trzy razy. Najprawdopodobniej przebywał w mieście dłużej niż trzy tygodnie (zob. Flp 4:16), ale wkrótce wyruszył w dalszą drogę.

17:2-3 „rozprawiał z nimi. Na podstawie Pisma” Paweł łączył mesjańskie prorocत्व z życiem, nauczaniem, śmiercią i zmartwychwstaniem Jezusa. Wzorował się przy tym na Szczepanie (Dz 7) i korzystał ze swojego wykształcenia jako rabina.

17:3

GPNT

„otwierając i podawając”

BP

„udowadniał”

BW

„Wywodząc i wykazując”

BWP

„usiłował im wyjaśnić i przekonać ich”

PL

„wyjaśniał i dowodził”

Pierwsze słowo to *dianoigō*. Użyto go w odniesieniu do Jezusa otwierającego Pisma przed dwoma uczniami w drodze do Emaus (zob. Łk 24:32.45) oraz otwierającego ich oczy, żeby Go rozpoznali (zob. Łk 24:31). W Dz 16:14 to samo słowo odnosi się do Boga otwierającego serce Lidii na ewangelię.

Drugi termin, *paratithēmi*, jest często używany w pismach Łukasza na określenie podawania komuś jedzenia, tutaj jednak oznacza „podawać prawdę” lub „powierzać” (zob. Dz 14:23; 20:32). W Ewangelii

Łukasza (zob. Łk 12:48; 23:46) dwukrotnie odnosi się do powierzenia czegoś drugiej osobie. Paweł starannie i dokładnie przekazywał słuchaczom ewangelię (tj. depozyt, *parathēkē*, 1 Tm 6:20; 2 Tm 1:12.14). Niektórzy z nich odpowiedzieli (Żydzi, „bojący się Boga” i wiele znamienitych kobiet).

▣ **„Mesjasz musiał cierpieć”** Termin „musiał (*dei*)” występuje tu w formie czasu niedokonanego strony czynnej trybu orzekającego, oznaczającej konieczność (zob. wyczerpujący komentarz do Dz 1:16). ST zapowiadał cierpiącego Mesjasza (zob. Rdz 3:15; Ps 22; Iz 52:13-53:12; Za 12:10), ale rabini nigdy nie rozpoznali tego wyraźnie. Fakt ten był za to dobitnie podkreślany w apostołskim zwiastowaniu (zob. Łk 24:46; Dz 3:18; 26:23; 1 P 1:10-12). Prawda ta była dla Żydów ogromną przeszkodą (zob. 1 Kor 1:22-23). Zob. komentarz do Dz 3:18.

▣ **„i zmartwychwstać”** Jest to wspólny element wszystkich kazań Piotra, Szczepana i Pawła w Dziejach Apostolskich (część *kerygmy*, zob. Temat specjalny w Dz 2:14). Zmartwychwstanie stanowi główny filar ewangelii (zob. 1 Kor 15).

▣ **„Jezus, którego wam głoszę, jest tym Mesjaszem”** Greckie manuskrypty zawierają wiele wariantów ostatnich słów zawartych w tym zdaniu:

1. „Chrystusem, Jezusem” (z dwoma rodzajnikami określonymi) – MS B
2. „Chrystusem, Jezusem” („Jezus” bez rodzajnika) – niektóre wersje Wulgaty i tłumaczenia koptyjskie
3. „Chrystusem Jezusem” (bez rodzajników) – MSS P⁷⁴, A, D
4. „Jezusem Chrystusem” – MS κ
5. „Jezusem (tym) Chrystusem” („Chrystusem” z rodzajnikiem określonym) – MS E i bohairka wersja koptyjska
6. „Chrystusem” (z rodzajnikiem określonym) – wersja gruzińska

Wielu uczonych opowiada się za brzmieniem #1 (Kodeks watykański) ze względu na jego niezwykłość (UBS⁴ nadaje mu notę „C”).

W tych okolicznościach, w synagodze, „Chrystus” oznaczałby obiecanego starotestamentowego Pomazańca, Mesjasza (zob. Temat specjalny w Dz 2:31). W ST funkcjonowały trzy namaszczone urzędy: kapłani, królowie oraz prorocy. Jezus wypełnił wszystkie te trzy role (zob. Hbr 1:2-3). Namaszczenie to było symbolem Bożego wybrania i wyposażenia do wypełnienia określonego zadania. Zob. Temat specjalny: Namaszczenie w Biblii (BDB 603) w Dz 4:27.

Podobnie jak sam Jezus, wczesny Kościół wielokrotnie potwierdzał, że Jezus z Nazaretu jest obiecanym Mesjaszem (zob. Dz 2:31-32; 3:18; 5:42; 8:5; 9:22; 17:3; 18:5.28).

17:4 „przyłaczyło się” W całym NT ten grecki czasownik (w formie aorystu strony biernej trybu orzekającego) występuje tylko tutaj. Dosłownie oznacza on „przydzielać losem”. W tym kontekście łączy się z konotacją „pójścia za” lub „dołączenia do”. „Los” był starotestamentowym sposobem rozpoznania woli Bożej. Ze względu na:

1. przyimek (*pros*)
2. rdzeń (*klēpoō*)
3. stronę bierną

oznacza on Boże działanie – On otworzył ich serca, podobnie jak było to z Lidią (zob. Dz 16:24; podobna myśl pojawia się także w 1 P 5:3).

▣ **„pobożnych Greków”** Byli to wyznawcy judaizmu, którzy nie zostali jeszcze w pełni prozelitami, co obejmowało:

1. Obrzezanie
2. Ochrzczenie się
3. W miarę możliwości złożenie ofiary w świątyni jerozolimskiej

▣ **„i niemal”** Jest to kolejny przykład posłużenia się przez Łukasza tzw. *litotą* (celowym złagodzeniem, zob. Dz 12:18; 15:2; 19:11.23.24; 20:12; 26:19.26; 27:20; 28:2), zazwyczaj w formie przeczenia. Tutaj jest to określenie „niemal” umieszczone dla podkreślenia na końcu zdania.

▣ **„znamienitych kobiet”** W Macedonii (Lidii) kobiety cieszyły się większą swobodą niż w innych częściach świata śródziemnomorskiego. Wzorzec zapoczątkowany w Antiochii Pizydyjskiej powtarzał się w innych miejscowościach (zob. Dz 13:43.45.50). Zachodnia rodzina manuskryptów greckich dodaje w wersecie Dz 17:4 frazę stwierdzającą, że kobiety te były żonami wpływowych mężczyzn.

17:5 „zazdrośni Żydzi” Smuci mnie niewiara Żydów (zob. Dz 14:2), ale ich zazdrość (zob. Dz 5:17) jest katastrofalna! Nie powodowała nimi gorliwość religijna, jak było to w przypadku Pawła, tylko zawiść! Przeszkadzała im nie tyle treść zwiastowania, co liczba nawróconych (zob. Dz 13:45). Łukasz często posługuje się terminem „Żydzi” w pejoratywnym, negatywnym sensie (zob. Dz 12:3; 13:45; 14:2; 17:13), podobnie jak Paweł (zob. 1 Tes 2:15-16). Określenie to nabiera znaczenia ludzi, którzy sprzeciwiają się i stawiają opór ewangelii.

GPNT „z rynkowych* mężów jakichś niegodziwych” *O ludziach stale przebywających na rynku
BP „ludzi z mętów społecznych”
BW „z pospólstwa różnych niegodziwych ludzi”
BWP „na rynku ludzi o bardzo złej sławie”
PL „paru niegodziwców spośród próżnujących na rynku mężczyzn”

Termin ten opisuje kogoś, kto wysiaduje na rynku i nie pracuje – leniwego nicponia i nieroba.

▣ **„tłumne zbiegowisko”** W całym NT słowo to występuje tylko tutaj; jest też bardzo rzadkie w literaturze greckiej. Nie zawiera go Septuaginta. „Tłumne zbiegowisko” to znaczenie wynikające z kontekstu. Łukasz był dobrze wykształconym człowiekiem dysponującym szerokim zasobem słownictwa (tj. medycznego, żeglarskiego itd.).

17:6 „Wlekli więc Jazon” Niektórzy spekulują, że jest to ten sam Jazon, co ten wymieniony w Rz 16:21, ale pozostaje to niepewne.

▣ **„i niektórych braci”** Ta konstrukcja gramatyczna wskazuje na to, że Jazon nie był jeszcze wierzącym. Nie ma pewności co do tego, jak Jazon przyjął zespół misyjny. Możliwe, że:

1. Paweł lub Syłas u niego pracowali
2. Wynajmowali od niego pomieszczenia
3. Zatrzymali się w jego domu

Użyty w Dz 17:7 czasownik „przyjąć” oznacza „ugościć” (zob. Łk 10:38; 19:6; Jk 2:25).

▣ **„politarchów”** Termin „politarcha” oznacza przełożonego miasta. Było to specjalne określenie rządowych przywódców w Macedonii. Jest to bardzo rzadkie słowo, w NT występujące tylko tutaj i w Dz 17:8, a także w literaturze greckiej. Fakt posłużenia się nim świadczy o tym, że Łukasz znał ten region i przemawia za historycznością Dziejów Apostolskich (angielska NASB Study Bible, s. 1607; słowo to znalezione zostało jednak w greckiej inskrypcji na łuku Via Egnatia w Tesalonice). Łukasz był skrupulatnym historykiem w czasach, w których było to rzadkością. Kieruje się przy tym wiarą, co chrześcijanie uznają za natchnienie.

GPNT „Zamieszkiwaną (ziemię) (którą_zaczęli_burzyć)”
BP „czynili zamęt w mieście”
BW „uczynili zamęt w całym świecie”
BWP „sięją zamęt w całym świecie”
PL „szerzą zamęt po całym zamieszkałym świecie”

Wskazuje to na zarzut o działalność wywrotową (zob. Dz 21:38; patrz też 16:20; 24:5). Jest to bardzo dobitny termin – zob. jak używa go Paweł w Ga 5:12. Z fragmentu 1 Tes 2:14-16 wiemy, że Kościół ten doświadczał wielkich prześladowań. Można się zastanawiać, czy jest to hiperbola, czy rzeczywiście byli świadomi rozprzestrzeniania się tego nowego stronnictwa judaizmu.

17:7 „rozkazom Cezara” Niektórzy są zdania, że odnosi się to do edyktu cesarza Klaudiusza (41-54 r. n.e.) z 49 lub 50 r. n.e., zakazującego wszelkich żydowskich praktyk religijnych w Rzymie. Spowodowało to opuszczenie Rzymu przez Żydów. Myślę jednak, że kontekst jasno wskazuje na to, że chodzi o głoszenie ewangelii. Nawracanie Rzymian było niezgodne z prawem.

▣ **„głosząc, że jest inny król, Jezus”** Zarzut ten mógł być spowodowany:

1. Dużym naciskiem na eschatologię w treściach głoszonych przez Pawła w Tesalonice
2. Tym, że chrześcijanie stosowali terminy używane przez Rzymian w odniesieniu do cesarza (król, pan i zbawca) do Jezusa

17:8	
GPNT	„przywódców_miasta”
BP	„przełożonych miasta”
BW	„przełożeni miasta”
BWP	„politarchów”
PL	„władze miasta”

Jest to grecki termin *politarchas*, odnoszący się do ustanawianych corocznie przełożonych miast macedońskich. Nie byli to Rzymianie, tylko lokalni przywódcy (AB, tom 5, s. 384-389).

17:9 „poręki” Najprawdopodobniej była to wysoka kaucja wpłacona przez nowo nawróconych (zob. Dz 17:4.6.10) dla zapewnienia, że Paweł nie będzie więcej głosił ewangelii w mieście. Niektórzy łączą to z 1 Tes 2:18.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 17:10-15

¹⁰Natychmiast w nocy bracia wysłali Pawła i Sylasa do Berei. Kiedy tam przybyli, poszli do synagogi Żydów. ¹¹Ci byli szlachetniejsi od Tesaloniczan, przyjęli naukę z całą gorliwością i codziennie badali Pisma, czy istotnie tak jest. ¹²Wielu też z nich uwierzyło, a także [wiele] wpływowych Greczynek i niemal mężczyzn. ¹³Gdy Żydzi z Tesaloniki dowiedzieli się, że również w Berei Paweł głosi słowo Boże, przyszli tam, podburzając tłumy i wznecając rozruchy. ¹⁴Wtedy bracia natychmiast wysłali Pawła, aby szedł aż ku morzu. Sylas i Tymoteusz pozostali tam. ¹⁵Ci, którzy towarzyszyli Pawłowi, zaprowadzili go aż do Aten i powrócili otrzymawszy polecenie dla Sylasa i Tymoteusza, aby czym prędzej przyszli do niego.

17:10 „Berei” Za czasów Pawła było to duże miasto położone ok. 100 km na zachód od Tesaloniki, bezpośrednio przy Via Egnatia. Bereę także zamieszkiwała społeczność żydowska – i była ona otwarta, by słuchać Pawła i weryfikować jego teologię z tekstami ST, które przytaczał.

▣ **„poszli do synagogi Żydów”** Tekst wskazuje na to, że udali się do synagogi od razu po przybyciu, pomimo całonocnej podróży. Być może właśnie wypadła szabat; niewykluczone też, że spodziewali się nadejścia podżegaczy. Czas był cenny. Współcześni wierzący utracili poczucie pilności i ważności ewangelizacji!

17:11 „Ci byli szlachetniejsi” Terminu tego używano wobec zamożnych, wykształconych ludzi z klasy wyższej (zob. Hi 1:3 w LXX; Łk 19:12). Ta dosłowna definicja nie pasuje do Żydów z Berei; znaczenie tego słowa jest więc metaforyczne i oznacza kogoś bardziej chętnego do poznawania nowych idei i ich oceniania. Taka postawa otwartości mogła cechować wiodących obywateli miasta, którzy uczęszczali do synagogi (zob. Dz 17:12).

▣ **„codziennie badali Pisma, czy istotnie tak jest”** Jest to sposób stwierdzenia prawdy. Paweł głosił ewangelię metodą cytowania ST, a następnie wykazywania, jak odnosi się to do Jezusa.

Fraza „czy istotnie tak jest” zawiera zdanie warunkowe klasy czwartej (tj. *ei* z trybem życzącym [optativem], zob. Dz 17:27; 20:16; 24:19; 27:12), oznaczające to, co najodleglejsze od rzeczywistości (mniej prawdopodobne). Niektórzy odpowiedzieli na to przesłanie, a inni nie (tajemnica ewangelii).

17:12 „Wielu też z nich uwierzyło” Wskazuje to na to, że wielu Żydów z synagogi i liczni „bojący się Boga” odpowiedzieli na przesłanie ewangelii. Zob. Tematy specjalne w Dz 3:16 i 2:40.

▣ **„wpływowych”** Termin ten jest połączeniem słów „dobry” oraz „forma” lub „wygląd”. Stosowany był do szanowanych, poważanych i wpływowych osób (zob. Dz 13:50 i Mk 15:43 o Józefie z Arymatei).

17:13 Ukazuje to celowe działanie żydowskich przeciwników Pawła. Wielu z nich było gorliwymi Żydami kierującymi się religijnymi pobudkami (podobnie jak było to wcześniej z Saulem), ale ich metody odsłaniają ich duchowy stan.

17:14 „aż ku morzu” Może to znaczyć, że:

1. Paweł udał się w podróż do Aten statkiem płynącym wzdłuż wybrzeża
2. Paweł zmierzał do Aten pieszo, korzystając z nadbrzeżnej drogi

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 17:16-21

¹⁶Czekając na nich w Atenach, Paweł burzył się wewnątrz na widok miasta pełnego bożków. ¹⁷Rozprawiał też w synagodze z Żydami i z "bojącymi się Boga" i codziennie na agorze z tymi, których tam spotykał. ¹⁸Niektórzy z filozofów epikurejskich i stoickich rozmawiali z nim: «Cóż chce powiedzieć ten nowinkarz» - mówili jedni, a drudzy: - «Zdaje się, że jest zwiastunem nowych bogów» - bo głosił Jezusa i zmartwychwstanie. ¹⁹Zabrali go i zaprowadzili na Areopag, i zapytali: «Czy moglibyśmy się dowiedzieć, jaką to nową naukę głosisz? ²⁰Bo jakieś nowe rzeczy wkładasz nam do głowy. Chcielibyśmy więc dowiedzieć się, o co właściwie chodzi». ²¹A wszyscy Ateńczycy i mieszkający tam przybysze poświęcają czas jedynie albo mówieniu o czymś, albo wysłuchiowaniu czegoś nowego.

17:16 „Atenach” Było to najwspanialsze miasto przeszłego kulturowego dziedzictwa Grecji, wciąż pozostające ośrodkiem intelektualnym świata rzymskiego. Prześiąknięte było tradycją, przesądami i niemoralnością.

▣ „w duchu” [BW] Pisane uncją starożytne greckie manuskrypty NT nie zawierały:

1. Odstępów pomiędzy wyrazami
2. Znaków przestankowych
3. Rozróżnienia na duże i małe litery (wszystkie litery były duże)
4. Podziału na wersety i rozdziały

Z tego względu o potrzebie zastosowania dużych liter decyduje kontekst. Zazwyczaj dużych liter używa się w pisowni:

1. Imion bóstw
2. Nazw miejsc
3. Imion osób

Termin „duch” może odnosić się do:

1. Ducha Świętego (zob. Mk 1:5)
2. Świadomego, osobistego aspektu człowieka (zob. Mk 8:12; 14:38)
3. Istoty ze sfery duchowej (tj. duchów nieczystych, zob. Mk 1:23)

W tym kontekście oznacza Pawła jako osobę.

W Pismach Pawła znajduje się kilka fragmentów, w których ta konstrukcja gramatyczna zastosowana jest dla opisanego dzieła Ducha Świętego w poszczególnych wierzących:

1. „nie ducha niewoli”, lecz „ducha przybrania za synów”, Rz 8:15
2. „łagodność ducha”, 1 Kor 4:21
3. „duch wiary” (wierności), 2 Kor 4:13
4. „duch mądrości i objawienia”, Ef 1:17

Z kontekstu jednoznacznie wynika, że Paweł używa słowa „duch” w odniesieniu do siebie lub innych ludzi (1 Kor 2:11; 5:4; 2 Kor 2:13; 7:13; Rz 1:9; 8:16; Flp 4:23).

▣

GPNT „był_ostry*” *Metafora oburzenia.

BP „był do głębi oburzony”

BW „obruszał się”

BWP „był (...) wewnątrznie wzburzony”

PL „wprawił go w stan duchowego wzburzenia”

Jest to czas niedokonany strony biernej trybu orzekającego słowa *paroksunō*, oznaczającego zasadniczo „ostrzyść”. Tutaj jednak użyto go w metaforycznym sensie „wzburzenia”. Rzeczownikowa forma tego terminu opisuje kłótnię Pawła i Barnaby o Jana Marka w Dz 15:39. W Hbr 10:24 użyty jest on w pozytywnym znaczeniu.

17:17 Paweł troszczył się zarówno o Żydów („Rozprawiał też w synagodze”), jak i pogan – tych, których pociągał judaizm („bojących się boga”) oraz tych uprawiających bałwochwalstwo („na agorze z tymi, których tam spotykał”). Zwracał się do tych różnych grup na odmienne sposoby: powołując się na ST w rozmowach z Żydami i „bojącymi się Boga” i starając się znaleźć wspólny grunt w kontaktach z poganami (zob. Dz 17:22-31).

17:18 „epikurejskich” Ugrupowanie to wyznawało pogląd, że przyjemność lub szczęście jest najwyższym życiowym dobrem i celem. Nie wierzyli oni w osobowe, fizyczne życie po śmierci. Ich motto brzmiało: „Ciesz się życiem terazniejszym” (forma hedonizmu). Uważali, że bogowie nie zajmują się ludźmi. Nazwa tego nurtu pochodziła od Epikura, ateńskiego filozofa żyjącego w latach 341-270 p.n.e. Jego podstawowy wniosek został

jednak wyolbrzymiony. Epikur postrzegał przyjemność w szerszym znaczeniu niż osobiste, fizyczne zadowolenie (tj. zdrowe ciało i spokojny umysł). „Przypisuje się mu słowa: ‘Jeśli chcesz człowieka uszczęśliwić, nie dodawaj nic do tego, co posiada, ale ujmij mu kilka z jego życzeń’” (*The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* [Nowa Encyklopedia Wiedzy Religijnej Schaffa-Herzoga], tom IV, s. 153).

▣ „**stoickich**” Ugrupowanie to wyznawało pogląd, że bóg jest (1) duszą świata lub (2) immanentny w całym stworzeniu (panteizm). Twierdzili, że ludzie powinni żyć w harmonii z naturą (tj. bogiem). Najwyższym dobrem był dla nich rozum. Ich celem była samokontrola, samowystarczalność i stabilność emocjonalna w każdej sytuacji. Nie wierzyli w osobowe życie po śmierci. Założycielem tego nurtu był Zenon z Kition na Cyprze, który przeniósł się do Aten około roku 300 p.n.e. Nazwa tej filozofii pochodziła od malowanej *stoa* (mianownik: *stoa*), czyli hali kolumnowej w Atenach, w której nauczał Zenon z Kition.

▣ „**nowinkarz**” Słowa tego używano w odniesieniu do wróbla dziobiących ziarna na polu. Z czasem zaczęto metaforycznie opisywać nim wędrownych nauczycieli, którzy tu i tam gromadzili różne informacje, a potem starali się je sprzedać. Biblia R.S.V. *Interlinear* Alfreda Marshalla tłumaczy je jako „niedouczony plagiator”. PL oddaje ten termin jako „papuga”.

▣ „**wysłannikiem obcych bogów**” [PL] Dosłownie jest to „cudzoziemskich *daimōn*” w znaczeniu duchowych sił lub bogów (zob. 1 Kor 10:20-21). Ci ateńscy filozofowie byli religijnymi politeistami (wyznawali panteon bogów olimpijskich).

1. Możliwe, że greccy filozofowie z Aten zrozumieli, że Paweł mówi o dwóch bóstwach (*Jerome Biblical Commentary* [Komentarz biblijny Hieronima], tom 2, s. 199):
  - a. bogini zdrowia
  - b. bogini zmartwychwstania (tj. Anastasis)
2. Możliwe nawet, że uznali, że chodzi o:
  - a. boga (Jezus)
  - b. oraz boginię (zmartwychwstanie jest rzeczownikiem rodzaju żeńskiego)
3. Sama stosowana przez Pawła przy głoszeniu ewangelii terminologia (zob. angielska NET Bible) mogła być źródłem dezorientacji związanej z jednym Bogiem w trzech osobach (tj. Trójcą, zob. Temat specjalny w Dz 2:32):
  - a. Ojcem
  - b. Synem
  - c. Duchem

▣ „**bo głosił Jezusa i zmartwychwstanie**” Największą przeszkodą ewangelii dla Żydów był „cierpiący Mesjasz”, a dla Greków – „zmartwychwstanie” (zob. 1 Kor 1:18-25). Osobowe, fizyczne życie po śmierci nie mieściło się w greckim rozumieniu bogów i ludzi. Twierdzili oni, że każdy człowiek ma w sobie boską iskrę, uwięzioną w fizycznym ciele. Zbawienie było wyzwoleniem z fizyczności i powrotem do nieosobowego lub półosobowego bóstwa.

17:19 „Zabrali go i zaprowadzili na Areopag” Termin *areopages* oznaczał wzgórze Aresa (boga wojny). W panteonie rzymskim bogiem wojny był Mars. Za czasów świetności Aten było to filozoficzne forum tego słynącego z intelektu miasta. Nie był to proces sądowy, tylko otwarte miejskie forum w obecności rady przełożonych miasta. Mamy tutaj próbkę zwiastowania kierowanego przez Pawła do pogan, podczas gdy we fragmencie 13:16ff zwraca się on do „bojących się Boga”. Dzięki Bogu za te streszczenia kazań Pawła!

▣ „**Czy moglibyśmy się dowiedzieć, jaką to nową naukę głosisz**” Widzimy tu różnicę pomiędzy intelektualną ciekawością (zob. Dz 17:20-21) a objawieniem. Bóg obdarzył nas ciekawością (zob. Koh 1:8-9.18; 3:10-11), ale ludzki intelekt nie jest w stanie zapewnić pokoju i radości. Tylko ewangelia ma taką moc! Paweł omawia różnicę pomiędzy ludzką mądrością a Bożym objawieniem w 1 Kor 1-4.

17:19-20 Wypowiedź ta jest bardzo uprzejma. To miejsce i okoliczności w pewnym sensie przypominają uniwersytet.

17:21 Wydaje się, że ten werset jest komentarzem autora. Pokazuje, że uprzejmość z Dz 17:19-20 nie wynikała z autentycznej intelektualnej dociekliwości, tylko aktualnej mody kulturowej. Mieszkańcy Aten po prostu lubili słuchać i dyskutować. Próbowali wskrzesić przeszłą chwałę miasta. Tragedia polegała na tym, że nie potrafili oni

rozdzielić ludzkiej mądrości i boskiego objawienia (podobnie jak jest to na współczesnych uniwersytetach)!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 17:22-31

²²«Mężowie ateńscy - przemówił Paweł stanąwszy w środku Areopagu widząc, że jesteście pod każdym względem bardzo religijni. ²³Przechodząc bowiem i oglądając wasze świątynie jedną po drugiej, znalazłem też ołtarz z napisem: "Nieznanemu Bogu". Ja wam głoszę to, co czcicie, nie znając. ²⁴Bóg, który stworzył świat i wszystko na nim, On, który jest Panem nieba i ziemi, nie mieszka w świątyniach zbudowanych ręką ludzką ²⁵i nie odbiera posługi z rąk ludzkich, jak gdyby czegoś potrzebował, bo sam daje wszystkim życie i oddech, i wszystko. ²⁶On z jednego [człowieka] wyprowadził cały rodzaj ludzki, aby zamieszkiwał całą powierzchnię ziemi. Określił właściwie czasy i granice ich zamieszkania, ²⁷aby szukali Boga, czy nie znajdą Go niejako po omacku. Bo w rzeczywistości jest On niedaleko od każdego z nas. ²⁸Bo w Nim żyjemy, poruszamy się i jesteśmy, jak też powiedzieli niektórzy z waszych poetów: "Jesteśmy bowiem z Jego rodu". ²⁹Będąc więc z rodu Bożego, nie powinniśmy sądzić, że Bóstwo jest podobne do złota albo do srebra, albo do kamienia, wytworu rąk i myśli człowieka. ³⁰Nie zważając na czasy nieświadomości, wzywa Bóg teraz wszędzie i wszystkich ludzi do nawrócenia, ³¹dlatego że wyznaczył dzień, w którym sprawiedliwie będzie sędzić świat przez Człowieka, którego na to przeznaczył, po uwierzytelnieniu Go wobec wszystkich przez wskrzeszenie Go z martwych».

17:22 „jesteście (...) bardzo religijni” Dosłownie oznacza to „bać się bogów (*daimōn*)”. Może to mieć (1) negatywny sens: „przesądni”, jak w Biblii Jakuba Wujka, lub (2) pozytywne znaczenie: „bardzo uważni w praktykowaniu religii” (BP, BWP, PL; zob. Dz 25:19). Ludzie ci wykazywali intelektualną ciekawość i szacunek dla spraw religii, ale tylko w pewnych granicach (w ramach swoich tradycji).

▣ **„każdym”** Zwróćmy uwagę na to, ile razy w trakcie tego kazania Paweł posługuje się uniwersalnym sformułowaniem „każdy” lub jego równoważnikami:

1. „pod każdym względem”, Dz 17:22
2. „wszystko”, Dz 17:24
3. „daje wszystkim życie i oddech”, Dz 17:25
4. „wszystko”, Dz 17:25
5. „cały rodzaj ludzki”, Dz 17:26
6. „całą powierzchnię ziemi”, Dz 17:26
7. „każdego z nas”, Dz 17:27
8. „jesteśmy” (dwukrotnie), Dz 17:28
9. „wszędzie i wszystkich”, Dz 17:30
10. „świat” (dosł. zamieszkiwana ziemia), Dz 17:31
11. „wszystkich”, Dz 17:31

Zwiastowana przez Pawła dobra nowina głosiła, że Bóg kocha wszystkich ludzi (tj. stworzył ich na swój obraz, zob. Rdz 1:26-27) i umożliwi im poznanie Go (tj. pierwotnym celem stworzenia była wspólnota z Bogiem, zob. Rdz 3:8) oraz dostąpienie przebaczenia (tj. uwolnienia od skutków upadku, zob. Rdz 3).

17:23 „z napisem: "Nieznanemu Bogu"” Grecy obawiali się, że w swoim kulcie mogli pominąć lub zapomnieć o jakimś ważnym bóstwie, które mogłoby sprawiać problemy, jeśli byłoby zaniedbywane. Dlatego regularnie stawiali takie pomniki (zob. Pauzaniusz, *Periegesis tes Hellados* [*Wędrowki po Helladzie*] 1:1:4 oraz Flawiusz Filostrat, *Vita Apollonii Tyanensis* [*Żywot Apolloniosa z Tyany*] 6:3:5). Świadczy to o ich strachu przed sferą duchową oraz politeizmie.

▣ **„to, co czcicie, nie znając”** Jest to gra słów „nieznany” (*agnōtō*) oraz „niewiedza” (*agnoountes*). Od tego greckiego terminu pochodzi polskie określenie „agnostyk”. Paweł dostosowuje swój sposób przedstawiania ewangelii do pogan, którzy wierzyli w nieosobową duszę świata.

▣ **„Ja wam głoszę”** Paweł jasno stwierdza, że nie jest „nowinkarzem” (Dz 17:18) i że zna Najwyższego Boga, o którym oni nie wiedzą.

17:24 „Bóg, który stworzył świat i wszystko na nim” Pierwszym teologicznym twierdzeniem Pawła jest przedstawienie Boga jako Stwórcy (zob. Rdz 1-2; Ps 104; 146:6; Iz 42:5). Grecy wierzyli, że zarówno duch (Bóg), jak i materia (atomy) były współwieczne. Paweł prezentuje koncepcję stworzenia z Rdz 1 – osobowego, celowo działającego Boga, tworzącego zarówno niebo, jak i ziemię (tę planetę i cały wszechświat).

▣ **„nie mieszka w świątyniach zbudowanych ręką ludzką”** Jest to cytat (1) ze ST (zob. 1 Kings 8:27; Iz 66:1-2) lub (2) z greckiego filozofa Eurypidesa (fragment 968). Kontekst ten zawiera kilka cytatów z greckich

pisarzy (zob. Dz 17:25.28). Paweł był także wykształcony w greckiej scholastyce.

17:25 „jak gdyby czegoś potrzebował” Tę samą myśl zawierają (1) *Herakles szalejący* 1345f Eurypidesa; (2) *Eutyfron* 14c Platona; (3) fragment 4 Arystobula oraz (4) Psalm 50:10-13. Greckie świątynie często były postrzegane jako miejsca, w których bogowie byli karmieni i otaczani troską.

▣ **„bo sam daje wszystkim życie i oddech, i wszystko”** Może to być nawiązanie do Iz 42:5. W ten sposób Paweł przedstawia swoją teologię (1) miłości Boga do ludzkości (miłosierdzia, łaski) oraz (2) łaskawej Bożej dbałości o człowieka (opatrności). Podobną prawdę stwierdził Zenon, założyciel szkoły stoików, cytowany u Klemensa Aleksandryjskiego (*Stromata [Kobierce]* 5:76:1). Zwróćmy uwagę na użyte tu słowo *autos* – sam, osobiście! Cóż za wspaniała wiadomość do usłyszenia i przyjęcia przez pogan.

17:26 „On z jednego [człowieka] wyprowadził” Zachodnia rodzina manuskryptów greckich dodaje tu sformułowanie „jednej krwi”, ale greckie manuskrypty P⁷⁴, κ, A i B je pomijają (UBS⁴ nadaje jego pominięciu notę „B” [prawie pewne]). Jeśli oryginał wspominał o krwi, chodzi tu o Adama. Jeśli werset ten nawiązuje do filozofii greckiej, odzwierciedla jedność ludzkości o wspólnym pochodzeniu. Zarówno ta fraza, jak i kolejna jasno stwierdzają solidarność całej ludzkości (być może nawiązując do Mt 2:10 lub nawet Pwt 32:8 w LXX), a ich teologia opiera się na stworzeniu człowieka na Boży obraz (zob. Rdz 1:26-27).

Pozostała część tego wersetu także może być nawiązaniem do Księgi Rodzaju. Ludzkość otrzymuje nakaz rozmnażania się i zaludniania ziemi (zob. Rdz 1:28; 9:1.7), ale woli się gromadzić, niż rozpraszać i napelniać świat. Wieża Babel (zob. Rdz 10-11) ukazuje mechanizm, którym Bóg posługuje się, aby to osiągnąć.

▣ **„Określił właściwie czasy i granice ich zamieszkania”** Paweł stwierdza, że Bóg nie tylko wszystko stworzył, ale także wszystkim kieruje. Może to być nawiązanie do Pwt 32:8 (LXX). Prawda ta pojawia się jednak także w innych księgach ST (zob. Hi 12:23; Ps 47:8-10; 66:7).

17:27 Pierwsza fraza może być kolejnym cytatem z greckiego poety Aratosa.

▣ **„czy”** Jest to zdanie warunkowe klasy czwartej, oznaczające to, co najodleglejsze od rzeczywistości. Ludzie muszą uświadomić sobie swoją potrzebę. Oba czasowniki zostały tu użyte w formie aorystu strony czynnej trybu życzącego (optativu).

▣

GPNT „oby mianowicie oczywiście wymacali* Go” *O namacalnym, fizycznym dotknięciu, co według myśli natchnionego Autora, jest możliwe dzięki stworzonym przez Boga rzeczom.

BP „czując Jego obecność”

BW „czy go może nie wyczują”

BWP „usiłowali wejść z Nim w bezpośredni kontakt”

PL „czy Go może nie wyczują”

Słowo to oznacza „dotykać” lub „macać” (zob. Łk 24:39). Ten kontekst wskazuje na poruszanie się po omacku w ciemności lub zamieszaniu. Próbuje znaleźć Boga, ale nie jest to łatwe. Pogaństwo jest oślepiającą siłą charakterystyczną dla upadku – podobnie jak bałwochwalstwo i przesady (zob. Rz 1-2), ale Bóg jest obecny!

▣ **„Bo w rzeczywistości jest On niedaleko od każdego z nas”** Cóż za cudowna prawda. Bóg nas stworzył, jest po naszej stronie i jest z nami (zob. Psalm 139)! Paweł przekonuje o Bożej miłości, trosce i obecności ze wszystkimi ludźmi. Jest to prawda ewangelii (zob. Ef 2:11-3:13).

Być może Paweł nawiązuje do Pwt 4:7 lub Jr 23:23-24, rozszerzając te fragmenty na wszystkich ludzi. Na tym polega ukryta tajemnica Nowego Przymierza!

17:28 „jak też powiedzieli niektórzy z waszych poetów” Poprzednia fraza, „w Nim żyjemy, poruszamy się i jesteśmy” jest cytatem z:

1. *Hymnu do Zeusa* Kleantesa (stał on na czele szkoły stoickiej w latach 263-232 p.n.e., lub
2. Piątego wiersza *Phainómena [Fenomenów]* Aratosa z Soloj, miasta w pobliżu Tarsu. Aratos pochodził z Cylicji i żył w latach 315-240 p.n.e. Cytat ten podkreśla:
  - a. Bożą immanencję (zob. Dz 17:27) lub
  - b. Stworzenie wszystkich ludzi przez Boga (zob. Dz 17:26).

Paweł cytuje także epikurejczyków w 1 Kor 15:32 oraz *Thais Menandra* w 1 Kor 15:33. Paweł był wykształcony w greckiej literaturze i retoryce – najprawdopodobniej w Tarsie, który był ważnym miastem uniwersyteckim.

▣ **„Jesteśmy bowiem z Jego rodu”** Jest to kolejny cytat, być może z Epimenidesa z Krety, przytoczony przez Diogenesa Laertiosa w dziele *Żywoty i poglądy słynnych filozofów* 1:112.

17:29 Jest to wniosek Pawła, odpierający bałwochwalstwo (zob. Ps 115:1-18; Iz 40:18-20; 44:9-20; 46:1-7; Jr 10:6-11; Hab. 2:18-19). Poszukiwanie duchowej prawdy i wspólnoty w będących dziełem człowieka rzeczach, które nie słyszą i nie mogą odpowiedzieć ani pomóc, jest tragedią upadłej ludzkości!

17:30 „Nie zważając na czasy nieświadomości” Jest to zaskakujący aspekt Bożego miłosierdzia (zob. Rz 3:20.25; 4:15; 5:13.20; 7:5.7-8; 1 Kor 15:56). Teraz jednak usłyszeli ewangelię i ponoszą duchową odpowiedzialność!

▣ **„wzywa Bóg teraz wszędzie i wszystkich ludzi”** Wypowiedź ta stwierdza, że:

1. jest tylko jeden Bóg
2. chce On nawrócenia wszystkich ludzi na całym świecie

Ukazuje to uniwersalność Bożej miłości i miłosierdzia (zob. J 3:16; 4:42; 1 Tm 2:4; Tt 2:11; 2 P 3:9; 1 J 2:1; 4:14). Nie oznacza to, że wszyscy będą zbawieni (zob. Dz 17:32-33), tylko że Bóg pragnie, żeby wszyscy ludzie nawrócili się i zaufali Jezusowi, aby dostąpić zbawienia. Jezus umarł za wszystkich! Wszyscy mogą być zbawieni! Tajemnica zła tkwi w tym, że ostatecznie nie wszyscy zostaną ocaleni.

▣ **„nawrócenia”** Stojące za tym terminem hebrajskie pojęcie oznacza „zmianę działania”, podczas gdy greckie słowo odnosi się do „zmiany zdania”. Oba te elementy są kluczowe. Wymienione w Dz 17:18 szkoły filozoficzne odrzuciłyby to twierdzenie – każda z innych powodów. Zob. Temat specjalny: Nawrócenie w Starym Testamencie w Dz 2:38.

17:31 „dlatego że wyznaczył dzień, w którym (...) będzie sądzić świat” Paweł jasno i wielokrotnie podkreślił w swoim przemówieniu Boże miłosierdzie i zaopatrzenie. Jest to jednak tylko połowa przesłania. Bóg miłości i współczucia jest też Bogiem sprawiedliwym i pragnącym sprawiedliwości. Stworzeni na Jego obraz ludzie zdadzą przed Nim sprawę z tego, co zrobili z otrzymanym od Niego darem życia (tj. Ps 96:13; 98:9). Temat Boga, który osądzi świat (jest to hiperbola znanego świata), wielokrotnie pojawia się w NT (np. Mt 10:15; 11:22.24; 16:27; 22:36; 25:31-46; Ap 20:11-15).

▣ **„przez Człowieka, którego na to przeznaczył”** Koncepcja Dnia Sądu na podstawie naszej wiary w zmartwychwstałego człowieka, Jezusa z Nazaretu (wykonawcę sądu JHWH), była niesłychana i nieprawdopodobna dla tych greckich intelektualistów (zob. 1 Kor 1:23). Stanowi jednak sedno świadectwa ewangelii (zob. Dz 10:42; Mt 25:31-33).

▣ **„przez wskrzeszenie Go z martwych”** Dzieje Apostolskie wielokrotnie poruszają ten temat (zob. Dz 2:24.32; 3:15.26; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30.33.34.37; 17:31). Zmartwychwstanie jest ostatecznym potwierdzeniem ewangelicznego przesłania, że Bóg Ojciec przyjął życie, nauczanie i zastępczą śmierć Jezusa. Najbardziej wyczerpujący wywód na temat (1) zmartwychwstania Jezusa i (2) wskrzeszenia wierzących zawarty jest w 1 Kor 15.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 17:32-34

³²Gdy usłyszeli o zmartwychwstaniu, jedni się wyśmiewali, a inni powiedzieli: «Posłuchamy cię o tym innym razem». ³³Tak Paweł ich opuścił. ³⁴Niektórzy jednak przyłączyli się do niego i uwierzyli. Wśród nich Dionizy Areopagita i kobieta imieniem Damaris, a z nimi inni.

17:32 „Gdy usłyszeli o zmartwychwstaniu” Grecy, poza epikurejczykami, wierzyli w nieśmiertelność duszy, ale nie ciała. Zmartwychwstanie było dla Greków wielką przeszkodą (zob. Dz 17:18; 1 Kor 1:23).

▣ **„wyśmiewali”** W całym NT termin ten występuje tylko tutaj, ale jego zintensyfikowanej formy użyto w Dz 5:30 i 26:21. Pojawiający się kilka razy w Septuagincie rdzeń tego słowa (*chleusma* lub *chleusmos*) oznacza „drwinę” lub „pośmiewisko” (zob. Hi 12:4; Ps 79:4; Jr 20:8).

▣ „a inni powiedzieli: «Posłuchamy cię o tym innym razem»” Przesłanie Pawła o Bożej miłości i trosce o wszystkich ludzi było czymś tak radykalnie nowym, że zainteresowało słuchaczy, ale nie przekonało ich w pełni.

17:34 „Niektórzy jednak przyłączyli się do niego i uwierzyli. Wśród nich Dionizy” Są trzy możliwe reakcje na ewangelię:

1. odrzucenie, „jedni się wyśmiewali” (Dz 17:32)
2. odroczenie decyzji, „Posłuchamy cię o tym innym razem” (Dz 17:32)
3. Wiara, „Niektórzy jednak przyłączyli się do niego i uwierzyli” (Dz 17:34; 1 Tes 1:9-10)

Jest to paralela przypowieści o siewcy (zob. Mt 13).

▣ „**Dionizy Areopagita**” Najwidoczniej był on regularnym uczestnikiem filozoficznych debat na Areopagu. Uwierzył co najmniej jeden intelektualista.

W *Historia Ecclesiastica [Historii Kościelnej]* 3:4:6-7 i 4:23:6 Euzebiusz z Cezarei podaje, że człowiek ten został pierwszym biskupem Aten lub Koryntu. Jeśli rzeczywiście tak było, to cóż to za wspaniała przemiana! Tego właśnie dokonuje ewangelia!

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Paweł ominął niektóre większe miasta, takie jak Amfipolis i Apolonia?
2. Dlaczego cierpienie Chrystusa stanowiło dla Żydów tak wielki problem?
3. Dlaczego reakcja Berei na ewangelię jest tak godna uwagi i zachęcająca?
4. Dlaczego Paweł był tak poruszony duchowym stanem Aten?
5. Co czyni kazanie Pawła na Areopagu tak doniosłym? (w. 22-24)?

ROZDZIAŁ 18 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Początki Kościoła w Koryncie	Paweł w Koryncie	Paweł zakłada kościół w Koryncie	W Koryncie	Wydarzenia w Koryncie
18:1-6	18:1-11	18:1-4	18:1-6	18:1-11
18:7-11		18:5-11	18:7-11	
Przed sądem Galliona	Gallion i Paweł			
18:12-17	18:12-17	18:12-17	18:12-17	18:12-17
Przez Efez, Jerozolimę do Antiochii	Powrót Pawła do Syrii	Powrót do Antiochii	Przez Efez do Syrii	18:18
18:18-22				Wizyta w Efezie i powrót do Antiochii
				18:19-22
TRZECIA WYPRAWA MISYJNA	18:18-23	18:18-23	18:18-23	TRZECIA PODRÓŻ MISYJNA
18:23			TRZECIA PODRÓŻ MISYJNA PAWŁA	18:23
Działalność Apollosa	Apollos w Efezie	Apollos utwierdza Koryntian w wierze	Działalność misyjna Apollosa w Efezie	Notatka o Apollosie
18:24-28	18:24-28	18:24-28	18:24-28	18:24-28

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 18:1-4

¹Potem opuścił Ateny i przybył do Koryntu. ²Znalazł tam pewnego Żyda, imieniem Akwila, rodem z Pontu, który z żoną Pryscyllą przybył niedawno z Italii, ponieważ Klaudiusz wysiedlił z Rzymu wszystkich Żydów. Przyszedł do nich, ³a ponieważ znalazł to samo rzemiosło, zamieszkał u nich i pracował; zajmowali się wyrobem namiotów. ⁴A co szabat rozprawiał w synagodze i przekonywał tak Żydów, jak i Greków.

18:1 „opuścił Ateny i przybył do Koryntu” Korynt leżał ok. 80 km na zachód od Aten na wąskim pasie lądu (przesmyku). W Atenach, a nawet przez krótki czas w Koryncie, Paweł był sam (zob. Dz 18:5). Miał problemy z oczami (cierń w ciele, zob. 2 Kor 12), przez co z pewnością było mu trudno samemu.

TEMAT SPECJALNY: KORYNT – MIASTO

- A. Zimowe szlaki żeglugowe wokół najbardziej wysuniętej na południe części Grecji (tj. Przylądka Malea) były bardzo niebezpieczne. Dlatego kluczowa była jak najkrótsza trasa lądowa. Położenie geograficzne Koryntu – na ok. 6,5-kilometrowym przesmyku pomiędzy Zatoką Koryncką (tj. Morzem Adriatyckim) a Zatoką Saronką (tj. Morzem Egejskim) – sprawiło, że miasto to stało się dużym ośrodkiem transportu morskiego, a także handlu (specjalizowało się w pewnych rodzajach garncarstwa i szczególnym typie mosiądzu) i wojska. W czasach Pawła to właśnie tam stykały się ze sobą kultury Wschodu i Zachodu.
- B. Korynt był także ważnym ośrodkiem kulturalnym świata grecko-rzymskiego, ponieważ co dwa lata odbywały się tam igrzyska istmijskie, zapoczątkowane w 581 r. p.n.e. (w świątyni Posejdona). Ich rozmachowi i znaczeniu dorównywały tylko organizowane co cztery lata igrzyska olimpijskie w Atenach (Tukidydes, *Hist.* 1.13.5).
- C. W 146 r. p.n.e. Korynt zamieszany był w rewoltę (tj. Związek Achajski) przeciwko Rzymowi i został zniszczony przez rzymskiego generała Lucjusza Mummiusza, a jego mieszkańcy się rozproszyli. Ze względu na gospodarcze i wojskowe znaczenie Koryntu miasto odbudowano – albo w 46, albo 48 r. p.n.e. – na rozkaz Juliusza Cezara. Stało się rzymską kolonią, do której udawali się żołnierze po przejściu w stan spoczynku. Jego architektura i kultura naśladowała Rzym. W 27 r. p.n.e. Korynt stał się ośrodkiem administracyjnym rzymskiej (tj. senatorskiej) prowincji Achai, która przerodziła się w prowincję Imperium w 15 r. n.e.
- D. Akropol Starego Koryntu, wznoszący się na prawie 600 m nad równiną, mieścił świątynię Afrodyty, z którą związanych było 1000 prostytutek (Strabon, *Geografia*, 8.6.20-22). Określenie „Koryntianin” (tj. *Korinthiazesthai*, termin ukuty przez Arystofanesa [450-385 r. p.n.e.]) było równoznaczne z rozwiązłym, rozpustnym życiem. Świątynia, podobnie jak większość miasta, zniszczona została w trzęsieniu ziemi około 150 lat przed przybyciem Pawła – i po raz kolejny w 77 r. n.e. Nie wiadomo, czy kult płodności przetrwał do czasów Pawła. Od kiedy w 146 r. p.n.e. Rzymianie zniszczyli miasto i zabili lub wzięli w niewolę wszystkich jego mieszkańców, grecki charakter miasta zastąpiony został rzymskim statusem kolonialnym (Pauzaniusz, II.3.7).

18:2 „Żyda, imieniem Akwila (...) z żoną Pryscyllą” Jego żona, Pryscylla, zwana także Pryska, zazwyczaj wymieniana jest jako pierwsza (zob. Dz 18:18.26; 1 Kor 16:19; 2 Tm 4:19), co było bardzo nietypowe w tej patriarchalnej kulturze (zob. Temat specjalny: Kobiety w Biblii w Dz 2:17). Jej imię jest zbieżne z nazwiskiem zamożnej rzymskiej rodziny (rodu Prisca). Nie jest powiedziane, że była ona Żydówką. Być może mamy tu do czynienia ze wspianą historią miłosną – zamożną Rzymianką, która zakochała się w wędrownym Żydzie wytwarzającym namioty lub wyroby skórzane! Zaprzyjaźnili się z Pawłem i razem wykonywali to rzemiosło. Pomogli także Apolosowi, uzupełniając jego wiedzę.

▣ „niedawno” Na s. 347 *A Translator's Handbook on the Acts of the Apostles* [Przewodnika tłumacza do *Dziejów Apostolskich*] Newman i Nida zawarli ciekawe spostrzeżenie na temat tego przysłowka (*prosfatōs*). Jego pierwotne znaczenie to „świeżo zabity”, ale z czasem słowa tego zaczęto używać metaforycznie w sensie „niedawno”. Jest to dobry przykład na to, że etymologia nie zawsze jest pomocna w ustalaniu znaczenia wyrazów. Słowa muszą być rozumiane w ramach okoliczności i kontekstu, w których występują. Wiele błędnych interpretacji Biblii bierze się z tego, że współczesny egzegeta nie rozpoznał starożytnego metaforycznego lub idiomatycznego zastosowania jakiegoś sformułowania.

▣ „z żoną Pryscyllą przybył (...) z Italii, ponieważ Klaudiusz wysiedlił z Rzymu wszystkich Żydów” W swoim dziele *Historiae adversus paganos* [*Historie przeciwko poganom*] 7.6.15, Paweł Orozjusz podaje, że edykt ten wydany został w 49 r. n.e. W *Żywocie Klaudiusza* 25.4 Swetoniusz stwierdza, że był on spowodowany zamieszkami w żydowskim getcie wywołanymi przez niejakiego Chrestosa. Rzymianie mylili Chrystusa z Chrestosem (zob. Tacyt, *Annales* [*Roczniki*] 25:44:3). Kasjusz Dion (*Rimaike historia* [*Historia rzymska*] 60.6)

podaje, że Żydzi nie zostali wygnani, tylko zakazano im praktykowania obyczajów ich przodków.

W grece „przybył” to imiesłów czasu dokonanego strony czynnej, wskazujący na to, że przenieśli się na stałe lub na dłuższy czas. Edykt (rozporządzenie) Klaudiusza występuje w formie bezokolicznika czasu dokonanego strony biernej.

18:3 „ponieważ znalazł to samo rzemiosło” Zwyczajowo uważa się, że było to wytwarzanie namiotów, ale słowo to może odnosić się także do produkcji wyrobów skórzanych. Rabiniczne wykształcenie Pawła wymagało od niego posiadania świeckiego zawodu lub rzemiosła. Rabin nie mogli przyjmować pieniędzy za nauczanie. Cylicja, ojczyzna Pawła, znana była z koziego włosia i skór.

18:4 „co szabat rozprawiał w synagodze” Paweł w każdy szabat aktywnie „rozprawiał” i „przekonywał” (oba te czasowniki występują w czasie niedokonanym). Najpierw udał się do Żydów ze względu na:

1. Przykład Jezusa (zob. Mt 10:5-6)
2. Fakt, że znali ST
3. To, że uczęszczający do synagog „bojący się Boga” Grecy chętnie przyjmowali jego przesłanie (zob. Rz 1:16)

Synagoga pojawiła się w czasie niewoli babilońskiej. Była miejscem kultu, kształcenia i modlitwy. W zamyśle miała na celu pielęgnowanie i podtrzymywanie kultury żydowskiej.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 18:5-11

⁵Kiedy Sylas i Tymoteusz przyszli z Macedonii, Paweł oddał się wyłącznie nauczaniu i udowadniał Żydom, że Jezus jest Mesjaszem. ⁶A kiedy się sprzeciwiali i bluźnili, otrząsnął swe szaty i powiedział do nich: «Krew wasza na waszą głowę, jam nie winien. Od tej chwili pójdę do pogan». ⁷Odszedł stamtąd i poszedł do domu pewnego "czciociela Boga", imieniem Tycjusz Justus. Dom ten przylegał do synagogi. ⁸Przełożony synagogi, Kryspus, uwierzył w Pana z całym swym domem, wielu też słuchaczy korynckich uwierzyło i przyjmowało wiarę i chrzest. ⁹W nocy Pan przemówił do Pawła w widzeniu: «Przestań się lękać, a przemawiaj i nie milcz, ¹⁰bo Ja jestem z tobą i nikt nie targnie się na ciebie, aby cię skrzywdzić, dlatego że wiele ludu mam w tym mieście». ¹¹Pozostał więc i głosił im słowo Boże przez rok i sześć miesięcy.

18:5 „Sylas i Tymoteusz przyszli z Macedonii” Najwidoczniej przynieśli ze sobą ofiarę od wierzących z Filipi. Te środki pozwoliły Pawłowi poświęcić się w pełni nauczaniu (zob. 2 Kor 11:9; Flp 4:15). Tymoteusz przyniósł także wieści z Kościoła w Tesalonice, co skłoniło Pawła do napisania do niego dwóch listów (1 i 2 Tes; zob. Dz 17:14). Wydaje się, że podobnie jak Łukasz pozostawiony został w Filipi, aby wspierać rozwój nowych wierzących, Tymoteusz zatrzymał się w Tesalonice, a Sylas w Berei. Paweł bardzo troszczył się o dalsze prowadzenie nowych chrześcijan (tj. Wielkie Posłannictwo nakazuje czynienie uczniami, a nie tylko doprowadzanie ludzi do decyzji). W każdym mieście, które odwiedzał, chciał pozostawić po sobie aktywny, rozwijający się i pomnażający Kościół.

▣

GPNT	„zajmował się słowem Paweł”
BP	„poświęcił się całkowicie głoszeniu słowa”
BW	„oddal się całkowicie słowu”
BWP	„poświęcił się już wyłącznie nauczaniu”
PL	„w pełni poświęcił się głoszeniu Słowa”
NT Rakowski	„ściśniony był duchem”

Manuskrypty greckie zawierają dwa warianty tej frazy. Najstarsze i najlepsze tekstu mają tu *logos* w dativusie (zob. MSS P⁷⁴, 8, A, B, D, E oraz Wulgata, Peszitta i tłumaczenia koptyjskie). UBS⁴ nadaje temu brzmieniu notę „B” (prawie pewne). Textus Receptus ma tu słowo „duch” (*pneumati*), występujące tylko w dużo późniejszych pisanych minuskułach manuskryptach greckich (najstarsze trzy z nich pochodzą z X w. n.e.).

▣ **„udowadniał Żydom, że Jezus jest Mesjaszem”** Porównajmy Dz 9:22 oraz 17:3 pod kątem stosowanych przez Pawła metod przekonywania (użyto tu czasu niedokonanego strony biernej trybu orzekającego czasownika *sunechō*, oznaczającego „ściskać” lub „naciskać”), bardzo przypominających styl i entuzjazm Szczepana (zob. Dz 7). Zob. komentarz do Dz 2:40. To często powtarzane twierdzenie teologiczne (tj. „Jezus jest Mesjaszem”, zob. komentarz do Dz 17:3) jest kluczem do wszystkich pozostałych!

18:6 „sprzeciwiali i bluźnili” Są to dwa imiesłowy czasu teraźniejszego strony medialnej, podkreślające osobiste zaangażowanie. Niestety była to aż nazbyt częsta reakcja Żydów w diasporze.

▣ „**otrząsnął swe szaty**” Był to żydowski symbol odrzucenia (zob. Ne 5:13; Dz 13:51; Łk 9:5; 10:11). Zob. wyczerpujący komentarz do Dz 13:51.

▣ „**Krew wasza na waszą głowę**” Ten starotestamentowy idiom łączy się z kilkoma konotacjami:

1. Odpowiedzialnością stróża – zarówno indywidualną, jak i zbiorową, Ez 3:16ff; 33:1-6
2. Osobistą odpowiedzialnością, Joz 2:19; 2 Sm 1:16; Ez 18:13; Dz 18:6; 20:26
3. Zbiorową odpowiedzialnością przodków lub narodów, 2 Sm 3:28-29; 2 Krl 2:33
4. Połączeniem # 2 i #3 w NT, Mt 27:25

Życie jest we krwi (zob. Kpł 17:11.14). Rozlew krwi czynił człowieka winnym śmierci przed Bogiem (zob. Rdz 4:10; 9:4-6).

▣ „**ja jestem czysty**” [PL] Jest to starotestamentowa metafora ofiariczna oznaczająca osobistą odpowiedzialność. Paweł nie ponosił już duchowej odpowiedzialności (zob. Ez 33) za to, żeby Żydzi w tym mieście usłyszeli ewangelię. Przekazał im wiadomość, ale oni nie odpowiedzieli. Czy jesteśmy czysti?

▣ „**Od tej chwili pójdę do pogan**” Ta procedura i przebieg ewangelizacji stały się dla Pawła normą (zob. Dz 13:46; 18:6; 26:20; 28:28). Czuł się zobowiązany, by najpierw głosić dobrą nowinę domowi Izraela, idąc za przykładem Jezusa (zob. Mt 10:6; 15:24; Mk 7:27). Wyjaśnia to pod kątem teologii w Rz 1:3.5.9-11 oraz emocji w Dz 9:15; 22:21; 26:17 (zob. Rz 11:13; 15:16; Ga 1:16; 2:7-9; Ef 3:2.8; 1 Tm 2:7; 2 Tm 4:17).

18:7 „Tycjusz Justus” Istnieje kilka możliwości co do tożsamości tego „czciela Boga” mieszkającego obok synagogi w Koryncie.

1. Jego pełne imię brzmi Gajusz Tycjusz Justus i koryncki Kościół spotykał się w jego domu (zob. Rz 16:23)
2. Może to być ochrzczony przez Pawła Gajus, o którym mowa w 1 Kor 1:14
3. W manuskryptach greckich występuje kilka wariantów tego imienia:
  - a. *Titiou Ioustou*, MSS B, D² (UBS⁴ nadaje temu brzmieniu notę „C”)
  - b. *Titou Ioustou*, MSS x, E, P
  - c. *Ioustou*, MSS A, B², D*
  - d. *Titou*, Peszitta i tłumaczenia koptyjskie

▣ „**czciela Boga**” Odnaleziona w Afrodyzji inskrypcja (III w. n.e.) posługuje się frazą „czciela Boga” w odniesieniu do pogan związanych i uczęszczających do synagogi. „Bojący się Boga” (10:1-2.22; 13:16.26) jest więc synonimem „czciela Boga” (zob. Dz 13:50; 16:14; 18:6-7).

Trudno jest zdefiniować tę frazę. To samo określenie zastosowane jest do Lidii w Dz 16:14 i pewnych Greków w Tesalonice w Dz 17:4 oraz Berei w Dz 17:17. Wydaje się, że byli to Grecy, których pociągał judaizm i w miarę możliwości uczęszczali do synagogi, ale nie byli w pełni prozelitami. Natomiast fraza „pobożni prozelici” opisuje pełnoprawnych prozelitów z synagogi w Perge w Pamfilii w Dz 13:43.

18:8 „Kryspus” Był to człowiek zajmujący się organizacją i nadzorem nad lokalną synagogą (zob. 1 Kor 1:14).

▣ „**uwierzył w Pana z całym swym domem**” Dzieje Apostolskie opisują kilka sytuacji, w których głowa domu się nawraca i chrzci się cała rozszerzona rodzina (zob. Dz 11:14; 16:15.31-34; 18:8, Zob. Temat specjalny: Chrzest w Dz 2:38). Ludzie Zachodu zapominają o roli rozszerzonej rodziny w starożytnym świecie śródziemnomorskim. Rodzina była najważniejsza. Nie podkreślano odrębności jednostek. Choć odbiega to od naszego indywidualistycznego rozumienia ewangelizacji, nie czyni to takiego sposobu postępowania niewłaściwym lub mniej prawdziwym.

Należy jednak także zaznaczyć, że nie wszyscy członkowie nawróconych rodzin, które były częścią Kościoła, byli zbawieni. Onezym był niewolnikiem w domu Filemona, w którym odbywały się spotkania Kościoła, ale nawrócił się dopiero przy spotkaniu z Pawłem w więzieniu. Jeżeli chodzi o czasownik „wierzyć”, zob. Tematy specjalne w Dz 2:40 i 3:16.

▣ „**wielu też słuchaczy korynckich uwierzyło i przyjmowało wiarę i chrzest**” Wielu mieszkańców Koryntu chętnie przyjął przesłanie Pawła, ten jednak był zniechęcony i potrzebował podniesienia na duchu poprzez szczególną wizję od Boga (zob. Dz 18:10b). Korynckie Kościoły (Kościoły domowe) były dla Pawła najtrudniejszymi i najbardziej problematycznymi kongregacjami. Kochał tych ludzi, ale przysparzali mu oni wielkiego osobistego bólu (zob. 1 i 2 Kor). Fragment 1 Kor 1:14-17 jest związaną z tym kontekstem paralełą. Poniżej zamieściłem fragment mojego komentarza do 1 Listu Koryntian. Jest on dostępny za darmo [na chwilę

obecną w języku angielskim – przyp. tłum.] na stronie www.freebiblecommentary.org.

1 Kor 1:17 „Nie posłał mnie Chrystus, abym chrzczył, lecz abym głosił Ewangelię” Nie chodzi tu o umniejszenie znaczenia chrztu. Jest to reakcja Pawła na skłonność korynckiego Kościoła do podziałów i wywyższania niektórych przywódców. Wypowiedź ta wskazuje jednak na to, że chrzest nie był postrzegany jako „sakramentalny” środek łaski. To zaskakujące, że niektórzy interpretują pisma Pawła w znaczeniu sakramentalnym pomimo tego, że we wszystkich swoich listach tylko raz wspomina on bezpośrednio o Wieczery Pańskiej (1 Kor 11) i dwa razy o chrzcie (Rz 6:1-11 i Kol 2:12). Chrzest jest jednak Bożą wolą dla każdego wierzącego ze względu na:

1. Przykład Jezusa
2. Nakaz Jezusa
3. Fakt, że jest to oczekiwana, normalna procedura dla wszystkich wierzących

Nie uważam, że chrzest jest środkiem, za pomocą którego można otrzymać Bożą łaskę czy Ducha Świętego. Była to dla nowo nawróconych możliwość publicznego i zdecydowanego wyrażenia swojej wiary. Żaden nowotestamentowy wierzący nie zadawał sobie pytania, czy powinien się ochrzcić. Jezus przyjął chrzest! Nakazał Kościołowi chrzczyć! Róbmy to! Chrzest nadal pozostaje zdecydowaną, publiczną deklaracją osobistej wiary – szczególnie w niechrześcijańskich kulturach.

18:9 „Przestań się lękać” Jest to czas teraźniejszy strony medialnej trybu rozkazującego z partykułą przeczącą, oznaczający zazwyczaj zaprzestanie już dokonywanej czynności. Może to być nawiązanie do Rdz 26:24 lub Pwt 1:29-33; 20:1, gdzie ukazany jest strach Izaaka. Paweł bał się i potrzebował zachęty Chrystusa. Łukasz opisuje te szczególne, umacniające wizje w Dz 22:17-18; 23:11 i 27:23-24. Jeśli człowiek taki jak Paweł uległ zniechęceniu w swojej szlachetnej działalności, czy jest czymś zaskakującym, że Ty też czasem tak się czujesz? Jezus jest także z nami (zob. Dz 18:10; Mt 28:20)! Wielkie Posłannictwo pozostaje naszym światłem przewodnim i głównym celem (zob. Mt 28:18-20; Łk 24:47; Dz 1:8).

▣ „a przemawiaj i nie milcz” Są to dwa czasowniki w trybie rozkazującym (czasu teraźniejszego strony czynnej oraz aorystu strony czynnej). Strach nie może uciszyć zwiastuna ewangelii! Nasze emocje wnoszą się i opadają, ale Dz 1:8 nadal nam przyświeca (zob. 2 Tm 4:2-5).

18:10 „Ja jestem z tobą” Nie ma większej obietnicy niż ta (zob. Rdz 26:24; Wj 3:12; 33:4; Ps 23:4; Mt 28:20; Hbr 13:5). Zauważmy, że On jest z nami nie dla naszej osobistej wygody czy bezpieczeństwa, ale aby dać nam odwagę do głoszenia ewangelii (taki sam jest cel napełnienia Duchem w Dziejach Apostolskich). Obecność Ducha służy zwiastowaniu, a nie tylko osobistemu pokojowi.

▣ „dlatego że wiele ludu mam w tym mieście” Fraza „mam wiele ludu” jest nawiązaniem do starotestamentowego zastosowania tego terminu do Izraela (tj. lud Boży), ale teraz, w NT, dotyczy tych mieszkańców Koryntu (Żydów i pogan), którzy odpowiedzieli na przesłanie ewangelii. Nie ma już Żyda ani Greka (zob. Rz 3:22; 1 Kor 12:13; Ga 3:28; Kol 3:11). Starotestamentowe tytuły odnoszą się teraz do Kościoła (zob. Ga 6:16; 1 P 2:5.9; Ap 1:6).

Podkreśla to Bożą predestynację i znajomość przyszłości (zob. Rz 9; Ef 1). Ach, gdybyśmy tylko mogli już teraz zobaczyć Księgę Życia! Świadectwo Kościoła jest skuteczne (zob. Ap 13:8). Osobista pewność zbawienia służyć ma odważnemu głoszeniu ewangelii, a nie być traktowana jako potwierdzenie lub bilet do nieba po śmierci wierzącego!

18:11 Werset ten jest pomocny w ustaleniu możliwej chronologii podróży misyjnych Pawła. Choć fraza ta jest niejasna, wskazuje na osiemnastomiesięczny okres głoszenia ewangelii w Koryncie.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 18:12-17

¹²Kiedy Gallio został prokonsulem Achai, Żydzi jednomyślnie wystąpili przeciw Pawłowi i przyprowadzili go przed sąd. ¹³Powiedzieli: «Ten namawia ludzi, aby czcili Boga niezgodnie z Prawem». ¹⁴Gdy Paweł miał już usta otworzyć, Gallio przemówił do Żydów: «Gdyby tu chodziło o jakieś przestępstwo albo zły czyn, zająłbym się wami, Żydzi, jak należy, ¹⁵ale gdy spór toczy się o słowa i nazwy, i o wasze Prawo, rozpatrzenie to sami! Ja nie chcę być sędzią w tych sprawach». ¹⁶I wypędził ich z sądu. ¹⁷A wszyscy, schwyciwszy przewodniczącego synagogi, Sostenesa, bili go przed sądem, lecz Galliona nic to nie obchodziło.

18:12 „Gallio” Z biblijnych i pozabiblijnych źródeł wiemy, że był on sprawiedliwym i kompetentnym przywódcą politycznym. Jego brat, Seneka, powiedział o nim: „Nawet ci, którzy kochają mojego brata Galliona

do granic swoich możliwości, nie kochają go wystarczająco mocno” oraz „Żaden człowiek nie był nigdy tak miły wobec drugiego, jak Gallio wobec wszystkich”. Jego mianowanie jest pomocne przy datowaniu podróży Pawła. Pełnił on funkcję prokonsula przez dwa i pół roku od 51 r. n.e.

▣ „**Gallio został prokonsulem Achai**” Łukasz jest skrupulatnym historykiem. Nazwy rzymskich urzędów na tym terenie zmieniły się w 44 r. n.e.; określenie „prokonsul” (zob. Dz 13:7; 19:38) jest właściwe, ponieważ cesarz Klaudiusz przekazał tę prowincję Senatowi.

▣ „**Żydzi jednomyślnie**” Łukasz wielokrotnie posługuje się tym sformułowaniem dla wyrażenia jedności wierzących (zob. Dz 1:14; 2:1.46; 4:24; 5:12; 8:6; 15:25), tutaj jednak odnosi się ono do zjednoczenia korynckich Żydów w zazdrości i sprzeciwie wobec ewangelii (zob. Dz 18:6). Inne przykłady użycia tej frazy w negatywnym znaczeniu to Dz 7:57; 12:20 i 19:29. W pismach Łukasza termin „Żydzi” często przyjmuje pejoratywne znaczenie.

▣ „**przyprowadzili go przed sąd**” Jest to słowo *bēma* (dosł. „stopień”). Był to fotel lub podwyższenie, na którym zasiadał rzymski sędzia (zob. Mt 27:19; J 19:13; Dz 25:6.10.17; 2 Kor 5:10).

18:13 „aby czcili Boga niezgodnie z Prawem” Twierdzenie, że chrześcijaństwo jest naruszeniem żydowskich praw i nie jest częścią judaizmu było bardzo istotną kwestią prawną. Gdyby Gallio zgodził się z tym zarzutem, chrześcijaństwo stałoby się nielegalną religią. Na razie jednak cieszyło się ono polityczną ochroną (postrzegane jako jedno ze stronnictw judaizmu, który był legalną religią) w ramach prawa rzymskiego aż do czasów prześladowań Nerona, które rozpoczęły się 10-12 lat później.

Możliwe nawet, że jednym z zamysłów Łukasza przyświecających mu przy pisaniu Dziejów Apostolskich było ukazanie, że chrześcijaństwo nie jest zagrożeniem dla władzy Rzymu. Każdy wspomniany w tej księdze rzymski urzędnik uznaje ten fakt.

18:14 „Gdyby” Jest to zdanie warunkowe klasy drugiej. To rzadka konstrukcja, polegająca na wysunięciu fałszywego twierdzenia w celu ukazania czegoś lub podtrzymania dyskusji. Często nazywane jest warunkiem „sprzecznym ze stanem faktycznym”. Należałoby przetłumaczyć je następująco: „Gdyby tu chodziło o jakieś przestępstwo albo zły czyn, a tak nie jest, zająłbym się wami jak należy, czego nie zrobię”.

18:15 „gdy” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej. Kwestia prawna była w rzeczywistości sprawą religii. Gallio przenikliwie rozpoznał prawdziwe motywy Żydów. Nie mógł i nie chciał być sędzią w tego rodzaju sprawach.

18:16 „wypędził ich” Jest to jedyne wystąpienie tego czasownika w całym NT, pojawia się on jednak kilka razy w Septuagincie (zob. 1 Sm 6:8; Ez 34:12). Jest to wzmocniona forma słowa *elaunō*, oznaczająca „usunąć siłą”.

18:17 „wszyscy, schwyciwszy (...) Sostenesa” „Wszyscy” odnosi się do Żydów z Dz 18:12 lub być może do Greków, co ukazuje zasadniczy antysemityzm tych greckich miast. O Sostenesie wspomina 1 Kor 1:1; nie wiemy, czy to ta sama osoba, ale jest to dość rzadkie imię. Sostenes, o którym mowa tutaj, zajął miejsce Kryspusa jako przełożony synagogi. Nie ma pewności co do tego, dlaczego Żydzi zaczęli go bić. Być może pozwalał on Pawłowi przemawiać w synagodze.

▣ „**lecz Galliona nic to nie obchodziło**” Ten rzymski przywódca polityczny, w przeciwieństwie do Piłata, nie ulegał tłumowi.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 18:18-21

¹⁸Paweł pozostał jeszcze przez dłuższy czas, potem pożegnał się z braćmi i popłynął do Syrii, a z nim Priscylla i Akwila. W Kenchrach ostrzygł głowę, bo złożył taki ślub. ¹⁹Następnie przybyli do Efezu i tam ich zostawił. Sam zaś wszedł do synagogi i rozprawiał z Żydami, ²⁰a gdy go prosili, aby pozostał dłużej, nie zgodził się, ²¹ale żegnając się z nimi, powiedział: «Wróć do was, jeżeli Bóg zechce». I odplynął z Efezu.

18:18 „Kenchrach” Kenchry były jednym z portów morskich Koryntu. Leżały nad Morzem Egejskim, po wschodniej stronie wąskiego przesmyku, na którym mieścił się Korynt. Rz 16:1 wspomina o Kenchrach jako o miejscu, w którym funkcjonował lokalny Kościół.

▣ „złożył taki ślub” Chodzi tu o ograniczony czasowo ślub nazireatu opisany w Lb 6:1-21 (zob. F. F. Bruce, *Answers to Questions [Odpowiedzi na pytania]*, s. 52). Paweł składa go ponownie w Dz 21:24 (zob. komentarz do tego wersetu). Obcięcie włosów lub zgolenie głowy oznaczało zakończenie ślubu.

Zarówno A. T. Robertson, jak i M. R. Vincent są zdania, że nie był to ślub nazireatu, ponieważ zgodnie z żydowskim zwyczajem mógł on zostać zakończony tylko w Jerozolimie. Paweł rzeczywiście stał się wszystkim dla wszystkich, żeby pozyskać niektórych (zob. 1 Kor 9:19-23). Możemy być pewni, że ślub ten służył ewangelizacji, a nie legalizmowi! Oczywiście pozostaje także możliwość, że to Akwila ostrzygł głowę.

18:19 „Efezu” Miasto to było to dużym ośrodkiem handlowym w zachodniej części Azji Mniejszej. Po zniszczeniu portu w Milecie przez osady naniesione przez rzekę Meander, handel przeniósł się na północ do Efezu, który posiadał naturalny port. W czasach NT Efez miał już za sobą lata świetności. Nadal pozostawał dużym i wpływowym miastem, ale stracił już swoją dawną chwałę.

1. Było największym miastem rzymskiej prowincji Azji Mniejszej. Nie było jej stolicą, chociaż mieszkał w nim rzymski namiestnik. Ze względu na doskonały naturalny port Efez był ośrodkiem handlowym.
2. Efez był wolnym miastem, co oznaczało, że mógł posiadać lokalny samorząd i cieszył się wieloma swobodami, łącznie z brakiem rzymskiego garnizonu.
3. Było to jedyne miasto posiadające pozwolenie na organizowanie azjatyckich igrzysk, odbywających się co dwa lata.
4. Mieściła się w nim świątynia Artemidy (łac. Diany), należąca do siedmiu cudów ówczesnego świata. Mierzyła 130 na 69 m i miała 127 kolumn o wysokości ok. 18 m; 86 z nich było pokrytych złotem (zob. Pliniusz Starszy, *Naturalis Historia [Historia Naturalna]* 36:95ff). Uważa się, że posąg Artemidy był meteoryt przypominający postać kobiety o wielu piersiach. Oznaczało to, że w mieście było wiele prostytutek kultowych (zob. Dz 19). Efez był to bardzo niemoralnym, wielokulturowym miastem.
5. Paweł pozostał w Efezie przez ponad trzy lata (zob. Dz 18:18ff; 20:13).
6. Tradycja podaje, że po śmierci Marii (matki Jezusa) w Palestynie Jan przeprowadził się do Efezu.

▣ „Sam zaś wszedł do synagogi i rozprawiał z Żydami” Paweł kochał swój lud (zob. Rz 9:1-5). Nieustannie próbował dotrzeć do nich z ewangelią i pozyskać ich dla niej.

18:20 Żydzi ci przypominali Berejczyków. Chętnie słuchali. Tekst nie podaje, dlaczego Paweł nie chciał z nimi zostać, ale Dz 18:21 świadczy o tym, że chciał wrócić później, jeśli Bóg go tam skieruje.

18:21 „Wróć do was, jeżeli Bóg zechce” Paweł wierzył, że jego życie jest w rękach Boga, a nie jego własnych (zob. Rz 1:10; 15:32; 1 Kor 4:19; 16:7). Jest to biblijny światopogląd (zob. Hbr 6:3; Jk 4:15; 1 P 3:17). Paweł powrócił do Efezu – jego trzecia wyprawa misyjna skupiła się głównie na tym mieście.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 18:22-23

²²Po przybyciu do Cezarei udał się do Jerozolimy. I pozdrowiwszy [tamtejszy] Kościół, zeszedł do Antiochii.

²³Zabawił tam pewien czas i wyruszył, aby obejść kolejno krainę galacką i Frygię, umacniając wszystkich uczniów.

18:22 Werset 21 kończy się odpłynięciem Pawła z Efezu. W wersecie 22 przybywa do Palestyny (Cezarei) i odwiedza Kościół w Jerozolimie (teologicznie mówiąc „wstępuje”), a następnie schodzi do Antiochii Syryjskiej. Należy mieć na uwadze, że Łukasz nie prowadzi dziennika podróży, tylko przechodzi od jednego ważnego teologicznie wydarzenia do kolejnego. Dzieje Apostolskie nie są opisem historii we współczesnym rozumieniu, ale przedstawiona w nich historia jest zgodna z faktami. Werset 22 kończy drugą podróż misyjną Pawła, a werset 23 rozpoczyna trzecią wyprawę.

▣ „Kościół” Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

▣ „krainę galacką i Frygię” To, czy „kraina galacka” odnosi się do rasowego, czy politycznego podziału terenów współczesnej Turcji centralnej, pozostaje kwestią sporną wśród uczonych. Dz 2:10 wymienia Frygię, z terenu której pochodzili niektórzy świadkowie wydarzeń z dnia Pięćdziesiątnicy. W Dz 16:6 Paweł otrzymuje zakaz głoszenia tam ewangelii. Można się zastanawiać, czy kończąca werset Dz 18:23 fraza „umacniając wszystkich uczniów” odnosi się do nawróconych podczas Zielonych Świąt mieszkańców Frygii, czy tych, którzy uwierzyli dzięki Pawłowi w Derbe, Listrze i Ikonium, położonych w Pizydii na południu rzymskiej prowincji Galacji. Jest to początek trzeciej podróży misyjnej Pawła (zob. Dz 18:23-21:16).

▣ „**umacniając wszystkich uczniów**” Paweł poważnie traktował Wielkie Posłannictwo z Mt 28:19-20. Jego służba obejmowała zarówno ewangelizację (zob. Mt 28:19), jak i czynienie uczniami (zob. Dz 15:36; Mt 28:20).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 18:24-28

²⁴Pewien Żyd, imieniem Apollos, rodem z Aleksandrii, człowiek uczony i znający świetnie Pisma przybył do Efezu. ²⁵Znał on już drogę Pańską, przemawiał z wielkim zapalem i nauczał dokładnie tego, co dotyczyło Jezusa, znając tylko chrzest Janowy. ²⁶Zaczął on odważnie przemawiać w synagodze. Gdy go Pryscylla i Akwila usłyszeli, zabrali go z sobą i wyłożyli mu dokładnie drogę Bożą. A kiedy chciał wyruszyć do Achai, bracia napisali list do uczniów z poleceniem, aby go przyjęli. ²⁷Gdy przybył, pomagał bardzo za łaską [Bożą] tym, co uwierzyli. ²⁸Dzielnie uchylał twierdzenia Żydów, wykazując publicznie z Pism, że Jezus jest Mesjaszem.

18:24-28 Wydaje się, że relacja ta:

1. Dotyczy Pryscylli i Akwili
2. Odnosi się do uczniów Jana Chrzciciela (nie trzymając się porządku chronologicznego)
3. Mogła funkcjonować jako list polecający Pawła dla Apollosa

18:24 „Żyd, imieniem Apollos” Żydzi niezwykle rzadko nosili imiona pochodzące od greckich bogów. Był on dobrze wykształconym i przekonującym mówcą (zob. Dz 18:24-19:1). Jego służba w Koryncie była pomocna, ale stała się problematyczna, kiedy jedna z trzech powstałych frakcji (zwolenników Pawła, Piotra i Apollosa, zob. 1 Kor 1-4) wybrała go na swój autorytet. Odmówił powrotu do Koryntu (zob. 1 Kor 16:12).

▣ „**rodem z Aleksandrii**” Było to drugie co do wielkości miasto Imperium Rzymskiego, znane ze swojej ogromnej biblioteki i akademickiego charakteru. Zamieszkiwała je liczna populacja Żydów (dla których hebrajska Biblia przetłumaczona została na język grecki – Septuaginta). Aleksandria była ojczyzną Filona, słynnego żydowskiego neoplatońskiego uczonego uprawiającego alegorezę.

▣ „**przybył do Efezu**” Dzieje Apostolskie nie są szczegółowym, chronologicznym dziełem. Paweł właśnie odpłynął (zob. Dz 18:23).

▣ „**człowiek uczony**” W grece koine termin ten może oznaczać albo kogoś elokwentnego, albo wykształconego. W Septuagincie *logios* stosowane jest do Bożych wyroczni. Apollos był najwyraźniej bardziej utalentowany, jeśli chodzi o publiczne wypowiedzi (grecką retorykę), niż Paweł (por. 1 Kor 1:17; 2:1; 2 Kor 10:10 i 11:6). Był wybitnym mówcą!

▣ „**znający świetnie Pisma**” Dosłowne brzmienie tej frazy to „mocnym będący w Pismach” [GPNT]. Termin „Pisma” odnosi się do ST (zob. 1 Tes 2:13; 2 Tm 3:16; 1 P 1:23-25; 2 P 1:20-21), za wyjątkiem 2 P 3:15-16, gdzie pismom Pawła (poprzez analogię) przypisany jest status natchnionych. Apollos doskonale znał ST. Słowo „mocny” to *dunatos*. Zastosowane zostało do Jezusa („potężny w czynie i słowie”, Łk 24:19) oraz Mojżesza (Dz 7:22).

18:25 „Znał on już” Jest to peryfrastyczny czas zaprzeszyły strony biernej (zob. Łk 1:4). Poznał naukę Jezusa, ale tylko do pewnego stopnia lub czasu. W książce *Acts [Dzieje Apostolskie]* (s. 118, przypis #2) Curtis Vaughan wymienia, co Apollos mógł wiedzieć i głosić:

1. Jan był zwiastunem Mesjasza.
2. Wskazywał na Mesjasza jako Baranka Bożego, który gładzi grzech świata.
3. Mesjaszem tym jest Jezus z Nazaretu.

Myślę, że jego zwiastowanie, podobnie jak przesłanie Jana Chrzciciela i Jezusa, podkreślało także konieczność nawrócenia.

▣ „**drogę Pańską**” „Droga” była pierwszym tytułem, jaki nadano naśladowcom Jezusa w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 9:2; 19:9,23; 22:4; 24:14,22; J 14:6). Określenie to często pojawia się w ST (zob. Pwt 5:32-33; 31:29; Ps 27:11; Iz 35:8), gdzie dotyczy wiary wyrażającej się w stylu życia. Nie wiemy, czy w tym tekście zamierzone było to znaczenie (zob. Dz 18:26).

Apollos wiedział już coś o Jezusie, ale najwyraźniej zaznajomiono go tylko z wczesnym etapem Jego ziemskiej służby, a nie całą ewangelią obejmującą także Golgotę i zmartwychwstanie.

▣ „**z wielkim zapalem**” Dosłownie jest to „wrząc duchem”. Fraza ta opisująca ma entuzjazm Apollosa dotyczący tego, co wiedział i rozumiał na temat życia i nauczania Jezusa.

▣ „znając tylko chrzest Janowy” Ten opis Apollosa może być techniką literacką, którą posłużył się Łukasz dla wprowadzenia zwolenników Jana w Dz 19:1-7. W I w. n.e. w Palestynie powstało kilka herezji związanych z nauczaniem i zwiastowaniem Jana Chrzcziciela. Jan był ostatnim prorokiem ST, który przygotował drogę dla nadchodzącego Mesjasza (zob. Iz 40:3; Mt 3:3), nie był jednak pierwszym zwiastunem ewangelii. Jeśli przesłanie Apollosa zbyt mocno skupiało się na Janie, oznaczało to, że nie pojmował pełnej wagi Jezusa. Zarówno Jan, jak i Jezus podkreślali „nawrócenie”, „wiarę” i „pobożne życie”. Początkowo obaj wzywali Żydów do ponownego oddania się wierze i praktyce (wierności przymierzcu i osobistemu zaufaniu JHWH). Jednak przesłanie Jezusa przerodziło się w śmiałe zapewnienie o Jego centralnym znaczeniu (np. J 10 and 14). Być może tego właśnie brakowało Apollosowi.

18:26 „Zaczął on odważnie przemawiać w synagodze” Czasownik ten opisuje Pawła przemawiającego do Żydów w synagodze w Dz 13:46; 14:3; 19:8 oraz przed Festusem w Dz 26:26. Apollos był przekonującym i skutecznym mówcą.

▣ „w synagodze” Zauważmy, że Pryscylla i Akwila też tam byli. Paweł także regularnie odwiedzał synagogi.

▣ „Pryscylla i Akwila” Jest ona wielokrotnie wymieniana w pierwszej kolejności (Dz 18:18.26; Rz 16:3; 2 Tm 4:19). Jest to rzadko spotykane. Być może była silniejszą osobowością lub szlachetnie urodzoną Rzymianką. Dz 18:2 podaje, że Akwila był Żydem, nie posiadamy jednak takiej informacji o Pryscylli. Byli oni zmuszeni opuścić Rzym na mocy edyktu cesarza Klaudiusza z 49 r. n.e. W Koryncie spotkali Pawła i zaprzyjaźnili się z nim, a następnie udali się razem z nim do Efezu. Cała trójka trudniła się szyciem namiotów.

▣ „zabrali go z sobą” Określenie to opisuje przygarnięcie kogoś lub przyjęcie go jak przyjaciela. Nie mamy pewności co do tego, jak dokładnie wyglądało to w tym przypadku. Być może porozmawiali z nim na osobności lub zabrali go do domu. Zauważmy, że nie zawstydzali go ani nie podważali jego słów publicznie!

▣ „wyłożyli mu dokładnie drogę Bożą” Był on chętny do nauki, co jest rzadkie u uzdolnionych, wykształconych ludzi! Oczywiście jest, że przyjął bardziej wyczerpujące informacje o Jezusie, które mu przekazali.

▣ „chciał wyruszyć do Achai” Grecki manuskrypt D dodaje tu frazę „nakłoniony przez chrześcijan z Koryntu”. Był odpowiednim dla nich mówcą (posługującym się greckim stylem retorycznym).

▣ „bracia napisali” Listy polecające od jednego Kościoła do innego wzmiankowane są w Rz 16:1; 2 Kor 3:1 i 2 J. W ten sposób wczesny Kościół unikał fałszywych i siejących zamęt wędrownych kaznodziei.

18:27 „pomagał bardzo za łaską [Bożą] tym, co uwierzyli” Frazę tę rozumieć można dwojako:

1. Jako odnoszącą się do wierzących już zbawionych z łaski (BW, PL, Biblia Brzeska, Biblia Paulistów)
2. Jako dotyczącą łaskawego Bożego wyposażenia Apollosa (BT, BWP)

Główny czasownik, „pomagał” (przyczyniał się) występuje tu w formie aorystu strony medialnej trybu orzekającego. Apollos był błogosławieństwem! Imiesłów przetłumaczony tu jako „uwierzyli” użyty tu został w czasie dokonanym strony czynnej, co wskazywałoby na to, że byli już wierzącymi, a Apollos pełnił w Koryncie rolę czyniącego uczniami, a nie ewangelisty.

18:28 Apollos posługiwał się ST w ten sam sposób, co Piotr, Szczepan i Paweł. Wykazywanie na podstawie ST, że Jezus jest Mesjaszem, to powtarzający się wzorzec w przytoczonych w Dziejach Apostolskich kazaniach kierowanych do Żydów (zob. komentarz do Dz 17:3).

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Priscylla jest tak często wymieniana jako pierwsza w Nowym Testamencie?
2. Jak Paweł poznał Priscyllę i Akwilę? Dlaczego?
3. Czy Priscylla i Akwila wrócili do Rzymu? Skąd to wiemy?
4. Porównaj styl zwiastowania Pawła i Apollosa.
5. Czy Apollos był chrześcijaninem, zanim spotkał Akwilę i Priscyllę?

ROZDZIAŁ 19 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Działalność św. Pawła w Efezie 19:1-7	Uczniowie Jana Chrzciela w Efezie 19:1-7	Joannici w Efezie 19:1-8	Spotkanie Pawła z uczniami Jana 19:1-7	Paweł w Efezie
	Paweł w Efezie	Założenie kościoła w Efezie 19:9-10	Dwuletnia działalność Pawła w Efezie 19:8-10	19:1-12
19:8-12	19:8-20	Egzorcyci żydowscy 19:11-20	Cuda zdziałane przez Pawła 19:11-16	
19:13-20			19:17-20	
Plany Apostoła pokrzyżowane rozruchem Demetriusza	Plany Pawła 19:21-22	Zamieszki w Efezie 19:21-27	Rozruchy wywołane przez złotnika Demetriusza 19:21-22	19:13-22
19:21-34	Rozruchy w Efezie 19:23-40		19:23-29 19:30-31 19:32-34	19:23-27
		19:28-40		19:28-40
19:35-40			19:35-40	

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 19:1-7

¹Kiedy Apollos znajdował się w Koryncie, Paweł przeszedł okolice wyżej położone, przybył do Efezu i znalazł jakichś uczniów. ²Zapytał ich: «Czy otrzymaliście Ducha Świętego, gdy przyjęliście wiarę?» A oni do niego: «Nawet nie słyszeliśmy, że istnieje Duch Święty». ³«Jaki więc chrzest przyjęliście?» - zapytał. A oni odpowiedzieli: «Chrzest Janowy». ⁴«Jan udzielał chrztu nawrócenia, przemawiając do ludu, aby uwierzyli w Tego, który za nim idzie, to jest Jezusa» - powiedział Paweł. ⁵Gdy to usłyszeli, przyjęli chrzest w imię Pana Jezusa. ⁶A kiedy Paweł włożył na nich ręce, Duch Święty zstąpił na nich. Mówili też językami i prorokowali. ⁷Wszystkich ich było około dwunastu mężczyzn.

19:1 „okolice wyżej położone” Chodzi tu o alternatywną trasę przez bardziej wyżynne tereny do Kościołów założonych we wcześniejszej działalności misyjnej Pawła na południu Galacji.

▣ „Efezu” W *NT TransLine [Interlinearnym NT]* (s. 413, #25) Michael Magill podaje pomocną informację: „Była to stolica Azji, dokąd Paweł nie mógł pójść w Dz 16:6. Zatrzymał się tam na krótko w Dz 18:19-21, planując jeszcze tam powrócić. Teraz spędza tu ponad dwa lata, 19:10”.

▣ „uczniów” Termin ten wskazuje na to, że wierzyli już (zob. Dz 19:2, „gdy przyjęliście wiarę”; zob. Tematy specjalne w Dz 3:16 i 6:5) w Jezusa jako Mesjasza pod wpływem przesłania Jana Chrzciciela lub być może zwiastowania Apollosa.

Duch najwyraźniej posłał Pawła tą trasą właśnie po to, aby pomógł tym „uczniom” poznać i doświadczyć pełnej prawdy ewangelii.

19:2 „Czy otrzymaliście Ducha Świętego, gdy przyjęliście wiarę” Fakt, że nazwani są „uczniami” (Dz 19:1) i sformułowanie „gdy przyjęliście wiarę” świadczy o tym, że byli oni wierzącymi. Pytanie to odnosi się do (1) osobistego przyjęcia Ducha w momencie przyjęcia wiary (aoryst strony biernej trybu orzekającego oraz imiesłów aorystu strony czynnej) i (2) wcześniejszego przygotowującego działania Ducha, bez którego nikt nie jest w stanie nawet uwierzyć (zob. J 6:44.65; Rz 8:9). Duch działa na różnych poziomach i etapach (zob. Dz 8:11.15-17). Same Dzieje Apostolskie powinny być dla współczesnych interpretatorów przestrożą przed dogmatyzmem w kwestii „niezbędnych” elementów i kolejności wydarzeń przy nawróceniu. Księga ta opisuje to, co się działo, a nie to, co powinno następować za każdym razem. Zbawienie jest osobistą relacją obejmującą całą osobę, często jednak doświadczone jest jako postępujący proces pogłębiania więzi w miarę coraz lepszego rozumienia informacji zawartych w Piśmie Świętym. Zob. Temat specjalny w Dz 2:40.

▣ „Nawet nie słyszeliśmy, że istnieje Duch Święty” Przesłanie Jana nie mogłoby odnosić duchowych skutków bez działania Ducha (zob. Rz 8:6-11; 1 Kor 12:3; 1 J 4:2). Jan wspominał o Duchu w swoim zwiastowaniu (zob. Mt 3:11; Mk 1:8; Łk 3:16; J 1:32-33), należy jednak mieć na uwadze, że było to przesłanie przygotowania, a nie spełnienia (zob. Iz 40:3; Mt 3:3). Jan był ostatnim prorokiem ST i zwiastunem zmian, przygotowującym drogę na przyjście Mesjasza. Wskazywał ludziom na Jezusa (zob. J 1:19-42).

19:3 „Jaki więc chrzest przyjęliście” Byli uczniami Jana Chrzciciela i najwyraźniej postępowali według światła, które mieli, potrzebowali jednak dalszych wyjaśnień odnośnie życia, śmierci, zmartwychwstania i wniebowstąpienia Jezusa (tj. ewangelii) – tak samo, jak Apollos (zob. Dz 18:24-28).

19:3-4 „Chrzest Janowy” Chrzest Jana wiązał się z nawróceniem i oczekiwaniem (zob. Mt 3:11; Mk 1:15), jego wypełnieniem była jednak wiara w Jezusa. Ze świadectw historycznych wiemy, że w I w. n.e. powstało kilka heretyckich grup podających się za zwolenników Jana (*Recognitionum Klemensa*, rozdział 60). Za pomocą włączenia tego opowiadania do Dziejów Apostolskich Łukasz mógł chcieć zniweczyć wpływ tych ugrupowań. W swojej służbie Jan Chrzciciel nie wskazywał na siebie, tylko na Jezusa (zob. J 1:19-42).

19:4 „uwierzyli w Tego” Patrz Tematy specjalne dotyczące wiary w Dz 3:16 i 6:5.

19:5 „przyjęli chrzest” Zob. Temat specjalny w Dz 2:38.

▣ „w imię Pana Jezusa” Łukasz pisze o chrzcie „w imię Jezusa” (zob. Dz 2:38; 8:12.16; 10:48). Zob. Temat specjalny: Imię Pana w Dz 2:21. Mateusz mówi o chrzcie „w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (zob. Mt 28:19). Kluczem do zbawienia nie jest formuła chrzcielna, tylko serce chrzczącej się osoby. Nadawanie formule

pierwszorzędnej wagi jest położeniem nacisku w niewłaściwym punkcie. Zbawienie nie opiera się na sakramentalnej prawidłowości odprawianego obrzędu, tylko na nawiązaniu zasadzającej się na nawróceniu i wierze relacji z Jezusem. Zob. komentarz do Dz 2:38.

O ile wiemy, Apollos, który znał tylko chrzest Janowy, nie został ponownie ochrzczony! Duch w oczywisty sposób przejawiał się w jego pełnym mocy nauczaniu i zwiastowaniu.

19:6 „kiedy Paweł włożył na nich ręce, Duch Święty zstąpił na nich” Dzieje Apostolskie często (choć nie zawsze – zob. Dz 10:44, i Temat specjalny w Dz 6:6) wspominają o nakładaniu rąk w związku z Duchem (zob. Dz 8:16-17; 9:17). Biblia łączy Ducha z wierzącym na trzy różne sposoby:

1. W momencie uwierzenia
2. W momencie chrztu
3. Przy nałożeniu rąk

To zróżnicowanie powinno być dla nas ostrzeżeniem przed dogmatyzmem w tej kwestii. Dzieje Apostolskie nie mają na celu wyznaczania konkretnych wzorców, tylko przedstawianie dynamicznego działania Ducha.

Muszę przyznać, że fakt, że tych dwunastu uczniów Jana zaczęło mówić językami, jest dla mnie zaskakujący. Zazwyczaj w Dziejach Apostolskich języki są dla głoszących ewangelię Żydów znakiem, że Bóg:

1. Przyjął kolejną grupę lub
2. Pokonał jakąś barierę geograficzną (zob. wyczerpujący komentarz do Dz 2:4b)

Jaką nową grupę reprezentowali ci ludzie? Byli już uczniami (zob. Dz 19:1). Dlaczego Łukasz postanowił opisać to wydarzenie? Wprowadzeniem do niego jest pojawienie się postaci Apollosa w Dz 18. Po prostu nie wpisuje się to we wcześniejszy wzorzec – co najprawdopodobniej oznacza, że współcześni interpretatorzy próbują narzucić pismom Łukasza agendę lub ramy interpretacyjne, które do nich po prostu nie pasują! Być może ten przypadek mówienia językami przypomina bardziej korynckie dar języków.

To ciekawe, na jak różne sposoby NT opisuje przyjście Ducha do poszczególnych osób:

1. Przyszedł/zszedł (*erchomai* plus *epi*), zob. Mt 3:16; Łk 19:6 [samo *epi*, 2:25]
2. Ochrzczeni Duchem (dosł. „zanurzeni”), zob. Mt 3:11; Mk 1:8; Łk 3:16; 11:16; J 1:33; Dz 1:5
3. Zszedł, zob. Mt 3:16; Mk 1:10; Łk 3:22
4. Przyszedł (*eperchomai* plus *epi*), zob. Łk 1:35; Dz 1:8
5. Napenił, zob. Łk 1:15.41.67; Dz 2:4; 4:8.31; 9:17; 13:9.52
6. Wylany (*ekcheō*), zob. Dz 2:17-18.33; 10:45; Tt 3:6
7. Wzięty, zob. Dz 2:33.38; 8:15.17.19; 10:47; 19:2
8. Dany, Dz 5:32; 10:45; 15:8
9. Spadł (*epiptō*), zob. Dz 8:16; 10:44; 11:15

▣ „i prorokowali” Termin ten wiąże się ze starotestamentową konotacją ekstatycznego zachowania (zob. 1 Sm 10:10-12; 19:23-24). Kontekst może wspierać tę interpretację, ale w 1 i 2 Kor (zob. 1 Kor 11:4.5.9; 14:1.3.4.5.24.31.39) określenie to wskazuje na odważne głoszenie ewangelii. Proroctwo w NT jest trudne do zdefiniowania. Ponieważ napełnienie Duchem często wiąże się ze śmiałym zwiastowaniem dobrej nowiny, być może taki był także zamysł tego kontekstu. Zob. Temat specjalny: Proroctwa NT w Dz 11:27.

19:7 „Wszystkich ich było około dwunastu mężczyzn” Dwanaście jest jedną z kilku liczb, które w Piśmie Świętym zazwyczaj występują w znaczeniu symbolicznym. Tutaj jednak wydaje się ona po prostu szczegółem historycznym. Zob. Tematy specjalne: Liczba dwanaście w Dz 1:22 i Symboliczne liczby w Biblii w Dz 1:3.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 19:8-10

⁸Następnie wszedł do synagogi i odważnie przemawiał przez trzy miesiące rozprawiając i przekonując o królestwie Bożym. ⁹Gdy jednak niektórzy upierali się w niewierze, bluźniąc wobec ludu przeciw drodze, odłączył się od nich i oddzielił uczniów, i rozprawiał codziennie w szkole Tyrannosa. ¹⁰Trwało to dwa lata, tak że wszyscy mieszkańcy Azji, Żydzi i Grecy, usłyszeli słowo Pańskie.

19:8 „wszedł do synagogi” Stało się to już jego zwyczajem (zob. Dz 9:20; 13:5.14; 14:1; 17:2, 10; 18:4.19.26).

▣ „odważnie przemawiał” Jest to czas dokonany strony medialnej trybu orzekającego. Śmiałe zwiastowanie było jednym ze skutków bycia napełnionym Duchem (zob. Dz 4:13.29.31; 9:28.29; 14:3; 18:26). W Ef 6:19 Paweł modlił się właśnie o to.

▣ „trzy miesiące” W tej synagodze w Efezie najwyraźniej pozwolono Pawłowi głosić kazania, nauczać i prowadzić dyskusje przez wiele szabatów. Już samo to świadczy o poziomie otwartości na ewangelię jego

słuchaczy oraz umiejętnościach, którymi Bóg obdarzył Pawła.

▣ „**królestwie Bożym**” Jest to centralny temat zwiastowania Jezusa. Sformułowanie to odnosi się do Bożego obecnego panowania w życiu ludzi, które pewnego dnia rozszerzy się na całą ziemię i Jego wola będzie się na niej działa tak, jak w niebie (zob. Mt 6:10). Zob. Temat specjalny w Dz 1:3.

19:9 „niektórzy zatwardzali się i nie okazywali posłuszeństwa” [Przekład Toruński Nowego Przymierza] Każdy, kto słyszy ewangelię, ma wybór (zob. Dz 17:32.34). Odzwierciedla to przypowieść o siewcy (zob. Mt 13; Mk 4). Jest to tajemnica bezbożności (zob. 2 Kor 4:4).

Termin „zatwardzali” (*sklērunō*) występuje tu w czasie niedokonanym strony biernej trybu orzekającego (podczas gdy „nie okazywali posłuszeństwa” to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego), co wskazuje na rozpoczęcie czynności lub czynność powtarzającą się w przeszłości. Jest to to samo słowo, co to użyte w Rz 9:18 odnośnie uczynienia Izraela zatwardziałym. Czasownik ten powtarza się także w Hbr 3 i 4 (zob. Hbr 3:8.13.15; 4:7), gdzie dotyczy zatwardziałości serca Izraela w czasie wędrówki przez pustynię. Bóg nie ma aktywnego udziału w zatwardzaniu serc ludzi, których kocha i których stworzył na swój obraz, ale pozwala na to, żeby ludzie wyrażali swój bunt (zob. Rz 1:24.26.28), a osobowe zło wpływało na Jego stworzenia (zob. Ef 2:1-3; 4:14; 6:10-18).

▣ „**bluźniąc wobec ludu przeciw drodze**” Ewangelia tak radykalnie różni się od wykluczającej i zorientowanej na zasługi mentalności judaizmu, że jeśli podstawowe założenia ewangelii zostały odrzucone, nie dało się znaleźć płaszczyzny porozumienia. Jest to kolejna z serii relacjonowanych przez Łukasza sytuacji, w których Żydzi gwałtownie sprzeciwiają się dobrej nowinie (zob. Dz 13:46-48; 18:5-7; 19:8-10; 28:23-28).

▣ „**drodze**” Zob. komentarze do Dz 18:25 i 19:23.

▣ „**szkole Tyrannosa**” Kodeks Bezy (D) z V w. n.e. dodaje, że Paweł nauczał pomiędzy 11:00 a 16:00, kiedy większość mieszkańców miasta odpoczywała i budynek był wolny. Być może jest to element tradycji ustnej. Oznaczałoby to, że Paweł wykonywał swoje rzemiosło w godzinach pracy, a w czasie odpoczynku nauczał (zob. Dz 20:34).

Powstało kilka teorii dotyczących tożsamości Tyrannosa:

1. Był sofistą, o którym wspomina *Biblión Sída* [*Księga Suda* lub *Suidas*]. Suidas tworzył w X w. n.e., korzystał jednak z cenionych źródeł z czasów klasycznych. Jego dzieło literackie przypomina encyklopedię postaci politycznych, literackich i kościelnych.
2. Był żydowskim rabinem (Meyer), który kierował prywatną szkołą nauczającą Prawa Mojżeszowego – nie ma jednak dowodów tekstualnych na ten pogląd.
3. Był to budynek, w którym wcześniej mieściło się gimnazjum, później jednak przekształcony został w salę wykładową nazwaną imieniem Tyrannosa lub będącą jego własnością. Paweł musiał opuścić synagogę i wydaje się, że nawróconych osób było tak wiele, że nie mogli spotykać się w domach. Dlatego wynajął salę wykładową. Umożliwiło mu to kontakt z mieszkańcami Efezu.

19:10 „dwa lata” W Dz 20:31 Paweł podsumowuje cały czas spędzony w tej prowincji (trzy lata).

▣ „**wszyscy mieszkańcy Azji (...) usłyszeli**” Jest to oczywista hiperbola. Jezus często posługiwał się wyolbrzymieniami. Jest to po prostu częścią idiomatycznej natury literatury Wschodu.

TEMAT SPECJALNY: LITERATURA WSCHODU (biblijne paradoksy)

- A. Spostrzeżenie to (tj., że Biblia jest wschodnią, a nie zachodnią księgą) było najbardziej pomocne dla mnie osobiście, jako dla kogoś kto kocha Biblię i ufa jej jako Bożemu Słowu. Kiedy staramy się poważnie ją traktować, staje się oczywiste, że różne teksty objawiają prawdę na odmienne, nieusystematyzowane sposoby. Jeden natchniony tekst nie może odwoływać ani umniejszać znaczenia innego! Prawda bierze się z poznania całego Pisma (ponieważ cała Biblia, a nie tylko niektóre jej księgi, jest natchniona – zob. 2 Tm 3:16-17), a nie z cytowania pojedynczych wersetów (dowodzenia wersetami)!
- B. Większość prawd biblijnych (w literaturze Wschodu) przedstawianych jest w dialektycznych lub paradoksalnych parach (pamiętajmy, że autorzy NT, poza Łukaszem, są myślicielami

hebrajskimi posługującymi się potoczną greką). Literatura mądrościowa i poetycka przedstawiają prawdę w równoległych liniach. Paralelizm antytetyczny funkcjonuje jak paradoks. Paralelizm syntetyczny działa na zasadzie paralelnych fragmentów. W jakiś sposób oba są równie prawdziwe! Paradoksy te uderzają w nasze ukochane wyznaniowe tradycje upraszczania wszystkiego.

1. predestynacja a wolna wola człowieka
2. pewność zbawienia wierzącego a potrzeba wytrwałości (zob. Temat specjalny: Wytrwałość)
3. grzech pierworodny a grzech umyślny
4. Jezus jako Bóg a Jezus jako człowiek
5. Jezus równy Ojcu a Jezus podległy Ojcu
6. Biblia jako słowo Boże a ludzcy autorzy
7. bezgrzeszność (doskonałość, zob. Rz 6) a grzeszenie mniej
8. początkowe natychmiastowe usprawiedliwienie i uświęcenie a stopniowe uświęcanie (zob. Temat specjalny: Uświęcenie)
9. usprawiedliwienie z wiary (Rz 4) a usprawiedliwienie potwierdzone uczynkami (zob. Jk 2:14-26)
10. Chrześcijańska wolność (zob. Rz 14:1-23; 1 Kor 8:1-13; 10:23-33) a chrześcijańska odpowiedzialność (zob. Ga 5:16-21; Ef 4:1)
11. Boża transcendencja a Boża immanencja
12. Bóg jako ostatecznie niepoznawalny a Bóg jako poznawalny w Piśmie i Chrystusie
13. Liczne metafory zbawienia u Pawła
  - a. usynowienie
  - b. uświęcenie
  - c. usprawiedliwienie
  - d. odkupienie
  - e. uwielbienie
  - f. przeznaczenie
  - g. pojednanie
14. Królestwo Boże jako teraźniejszość a przyszłe spełnienie
15. nawrócenie jako dar Boży a nawrócenie jako wymagana reakcja na zbawienie (zob. Mk 1:15; Dz 20:21)
16. ST jako nieprzemijający a ST jako miniony i nieważny (zob. Mt 5:17-19 vs. 5:21-48; Rz 7 a Ga 3)
17. wierzący jako słudzy/niewolnicy a wierzący jako dzieci/dziedzice

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 19:11-20

¹¹Bóg czynił też niezwykle cuda przez ręce Pawła, ¹²tak że nawet chusty i przepaski z jego ciała kładziono na chorych, a choroby ustępowały z nich i wychodziły złe duchy. ¹³Ale i niektórzy wędrowni egzorcyści żydowscy próbowali wzywać imienia Pana Jezusa nad opętanymi przez złego ducha. «Zaklinam was przez Pana Jezusa, którego głosi Paweł» - mówili. ¹⁴Czyniło to siedmiu synów niejakiego Skewasa, arcykapłana żydowskiego. ¹⁵Zły duch odpowiedział im: «Znam Jezusa i wiem o Pawle, a wy coście za jedni?» ¹⁶I rzucił się na nich człowiek, w którym był zły duch, powalił wszystkich i pobił tak, że nadzy i poranieni uciekli z owego domu. ¹⁷Dowiedzieli się o tym wszyscy Żydzi i Grecy, mieszkający w Efezie, i strach padł na wszystkich, i wysławiano imię Pana Jezusa. ¹⁸Przychodziło też wielu wierzących, wyznając i ujawniając swoje uczynki. ¹⁹I wielu też z tych, co uprawiali magię, pozносиło księgi i palilo je wobec wszystkich. Wartość ich obliczono na pięćdziesiąt tysięcy denarów w srebrze. ²⁰Tak potężnie rosło i umacniało się słowo Pańskie.

19:11 Nie po raz pierwszy Bóg posłużył się niezwykle cudami dla potwierdzenia swojej prawdy i swojego rzecznika (zob. Dz 3:1-10; 5:15; 8:6.13; 9:40-42; 13:11-12; 14:8-11). Przesady i praktyki okultystyczne były w Efezie rozpowszechnione i silnie zakorzenione. Bóg w swoim wielkim miłosierdziu objawił tym spętany przez szatana ludziom swoją nadprzyrodzoną moc i władzę w Chrystusie poprzez Pawła. On jest miłosierny!

19:12 „chusty” Być może były to opaski zawiązywane na głowie podczas pracy.

▣ **„przepaski”** Chodzi tu o fartuchy robocze, przypominające te noszone przez cieśli. Uzdrawienia te ukazywały Boże współczucie i moc oraz były potwierdzeniem ewangelii i służby Pawła.

▣ „wychodziły złe duchy” Tutaj demony te (zob. Łk 10:17) nazwane zostały „złymi duchami” (zob. Mt 12:45; Łk 7:21; 8:2; 11:26; Dz 19:12.13.15.16). Łukasz określa je jednak także jako „duchy nieczyste” (zob. Dz 5:16; 8:7; zob. Tematy specjalne w Dz 5:3 i 5:16). W Dz 16:16 demon nazwany jest „duchem, który wróżył” [Nowa Biblia Gdańska: „ducha pytona”]. Wszystkie te sformułowania wydają się równoznaczne.

Paweł często mówi o różnych kategoriach demonów, takich jak „Zwierzchności i Władze, i Moce, i Panowanie” (Ef 1:21), „Zwierzchności i Władze na wyżynach niebieskich” (Ef 3:10), czy też „Zwierzchności, (...) Władze, (...) rządcy świata tych ciemności, (...) pierwiastki duchowe zła na wyżynach niebieskich” (Ef 6:12). Sformułowania te muszą odnosić się do jakichś poziomów organizacji złych duchów, ale wszelkie szczegóły pozostają w sferze spekulacji, ponieważ Biblia nie zawiera wyczerpującego opisu sfery duchowej. Jasno objawia jednak moc Chrystusa (i Jego apostołów) nad szatanem i jego królestwem ciemności i śmierci. „Imię” Jezus jest ponad wszelkie inne imię! Poznanie Go przynosi zbawienie, pokój, pełnię, odnowienie i zdrowie.

TEMAT SPECJALNY: ANIELSKIE POZIOMY W PISMACH PAWŁA

Rabini uważali, że aniołowie byli zazdrośni o Bożą miłość i uwagę (tj. nadanie przez Niego prawa na górze Synaj) skierowaną ku upadłej ludzkości, przez co byli im wrodoży. Gnostycy fałszywi nauczyciele twierdzili, że zbawienia dostąpić można tylko przechodząc dzięki tajemnym hasłom przez nieprzyjazne anielskie sfery (zob. List do Kolosan i Efezjan) prowadzące do najwyższego, dobrego boga.

W swojej książce *A Theology of the New Testament [Teologia Nowego Testamentu]* George Eldon Ladd zawarł pomocne zestawienie terminów użytych przez Pawła na określenie aniołów:

„Paweł odnosi się nie tylko do dobrych i złych aniołów, do szatana i demonów; posługuje się inną grupą słów na określenie hierarchii anielskich duchów. Terminologia ta jest następująca:

- ‘Zwierzchność’ [*archē*], 1 Kor 15:24; Ef 1:21; Kol 2:10
- ‘Zwierzchności’ [*archai*; Biblia Gdańska: ‘księstwa’], Ef 3:10; 6:12; Kol 1:16; 2:15; Rz 8:38
- ‘Władza’ [*eksousia*], 1 Kor 15:24; Ef 1:21; Kol 2:10
- ‘Władze’ [*eksousiai*; Biblia Poznańska: ‘potęgi’], Kol 1:16
- ‘Moc’ [*dynamis*], 1 Kor 15:24; Ef 1:21
- ‘Moce’ [*dynameis*], Rz 8:38
- ‘Trony’ [*thronoi*], Kol 1:16
- ‘Panowanie’ [*kyriotēs*; Biblia Gdańska: ‘państwo’], Ef 1:21
- ‘Panowania’ [*kyriotētes*], Kol 1:16
- ‘rządcy świata tych ciemności’, Ef 6:12
- ‘pierwiastki duchowe zła na wyżynach niebieskich’, Ef 6:12
- ‘władza ciemności’, Kol 1:13
- ‘wszelkie wzywane imię’, Ef 1:21
- ‘istoty niebieskie i ziemskie i podziemne’, Flp 2:10” (s. 401).

19:13-16 „egzorcyści żydowscy” Żydowscy egzorcyści byli często spotykani (zob. Łk 11:19). Kontekst ten jasno ukazuje, że egzorcyzm nie polegał na wypowiedaniu magicznych formuł (imion), tylko na osobistej więzi z Jezusem. Gdyby ten fragment nie był taki smutny, byłby zabawny! W *Starożytnościach* 8.2.5 Józef Flawiusz opisuje żydowski rytuał egzorcyzmu przeprowadzonego przez niejakiego Eleazara z użyciem zaklęć Salomona.

19:13 „złego ducha” Chodzi o demona. NT często wspomina o tej duchowej rzeczywistości, ale nie omawia szczegółowo jej pochodzenia, organizacji ani sposobów działania. Ciekawość, strach oraz praktyczne potrzeby służby doprowadziły do powstania wielu spekulacji. NT nie wymienia daru egzorcyzmów, ale fakt, że są one potrzebne, jest oczywisty. Kilka pomocnych książek na ten temat:

1. *Christian Counseling and the Occult [Chrześcijańskie poradnictwo a okultyzm]*, Kurt E. Koch
2. *Biblical Demonology [Demonologia biblijna]* i *Demons in the World Today [Demony w dzisiejszym świecie]*, Merrill F. Unger
3. *Principalities and Powers [Zwierzchności i Władze]*, John Warwick Montgomery
4. *Christ and the Powers [Chrystus a Władze]*, Hendrik Berkhof

5. *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare* [Trzy kluczowe pytania na temat walki duchowej], Clinton E. Arnold

Zob. Temat specjalny: Demony w Dz 5:16.

19:14 „Skewasa, arcykapłana żydowskiego” Współcześni uczeni nie znaleźli dotąd tego imienia w żadnych innych pismach. Obecność żydowskiego arcykapłana (*archiereus*) w Efezie jest problematyczna. Miasto posiadało synagogę, ale jedyna żydowska świątynia znajdowała się w Jerozolimie. W Ewangelii i Dziejach Apostolskich Łukasz kilka razy posługuje się tym samym słowem w odniesieniu do arcykapłana i jego rodziny w Jerozolimie.

Niektórzy spekulują, że człowiek ten był jakoś związany z rodziną arcykapłana lub mógł być naczelnikiem dwudziestu czterech rodów kapłańskich ustanowionych przez Dawida (zob. 1 Krn 24:7-19). Jeśli ten człowiek i jego synowie byli kapłanami, zaskakujący jest fakt, że nie używali JHWH jako potężnego imienia mającego władzę nad duchami, magią i światem nadprzyrodzonym.

19:15 „Znam Jezusa i wiem o Pawle” Pierwszy użyty tu czasownik to *ginōskō*, a drugi *epistamai*. Są one do pewnego stopnia równoznaczne. Oba często występują w Dziejach Apostolskich, ale w tym kontekście wyraźnie zaznaczono różnicę pomiędzy wiedzą demona o Jezusie jako Chrystusie i Pawle jako jego rzeczniku.

19:17 Łukasz relacjonuje to wydarzenie, aby zilustrować, jak Duch wskazuje (czas niedokonany strony biernej trybu orzekającego) na Jezusa (zob. J 14:25; 16:13-14).

19:18 „wierzących” Jest to imiesłów czasu dokonanego strony biernej. Pytanie brzmi: czy wyznawali okultyzm, czy fraza ta dotyczy ich niedawno przyjętej wiary w ewangelię? Możliwe także, że nowi wierzący w Jezusa początkowo pozostawali jeszcze pod wpływem swoich przesądów z przeszłości. Zob. Temat specjalny: Greckie czasy stosowane do zbawienia w Dz 2:40.

Byłych wyznawców okultyzmu mogło przekonać to, co stało się z żydowskimi egzorcystami w Dz 19:13-16. Wiadomość o tym incydencie, który ukazał moc osoby/imienia Jezusa, szybko się rozeszła (zob. Dz 19:17). Ludzie ci musieli mieć dogłębną świadomość mocy „imienia”.

▣ **„Przychodziło”** Jest to czas niedokonany strony medialnej trybu orzekającego.

▣ **„wyznając i ujawniając swoje uczynki”** Starożytny świat śródziemnomorski był przesiąknięty okultyzmem. Powszechnie uważano, że ujawnienie magicznej formuły czyniło ją nieskuteczną. W ten sposób odrzucali swoje wcześniejsze magiczne praktyki. W starożytnym świecie słynny był typ literatury magicznej zwany „pismami efeskimi” (*Ephesia grammata*)! Wydarzenia te ukazują wyższość chrześcijaństwa nad okultyzmem (zob. Dz 19:20).

TEMAT SPECJALNY: WYZNANIE

- A. Istnieją dwie formy tego samego greckiego rdzenia na określenie wyznawania: *homolegeō* i *eksomologō*. Czasownik ten złożony jest z członów *homo* – ten sam, *legō* – mówić oraz *eks* – z. Podstawowe znaczenie tego słowa to mówić to samo, zgadzać się z czymś. Dodany PRZYIMEK *eks* zawierał w sobie ideę publicznej deklaracji.
- B. Polskie tłumaczenia tej grupy wyrażen to:
1. chwalić
  2. zgadzać się
  3. oświadczać (zob. Mt 7:23)
  4. wyznawać (zob. Hbr 4:14; 10:23)
- C. Ta grupa wyrażen ma dwa pozornie sprzeczne znaczenia:
1. chwalić (Boga)
  2. przyznawać się do grzechu
- Mogły one ukształtować się pod wpływem ludzkiej świadomości Bożej świętości i własnej grzeszności. Przyznanie jednego oznacza zarazem potwierdzenie drugiego.

D. Znaczenia tej grupy wyrażen w NT są następujące:

1. obiecywać (zob. Mt 14:7; Dz 7:17)
2. zgadzać się z czymś, uznawać coś, potwierdzać (zob. Łk 22:6; J 1:20; Dz 24:14; Hbr 11:13)
3. chwalić (zob. Mt 11:25; Łk 10:21; Rz 14:11; 15:9)
4. przyznać się do, uznać:
  - a. osobę (zob. Mt 10:32; Łk 12:8; J 9:22; 12:42; Rz 10:9; Flp 2:11; 1 J 2:23; Ap 3:5)
  - b. prawdę (zob. Dz 23:8; 1 J 4:2)
5. złożyć publiczną deklarację (znaczenie prawne, które przerodziło się w religijną afirmację, zob. Dz 24:14; 1 Tm 6:13)
  - a. bez przyznania się do winy (zob. 1 Tm 6:12; Hbr 10:23)
  - b. z przyznaniem się do winy (zob. Mt 3:6; Dz 19:18; Hbr 4:14; Jk 5:16; 1 J 1:9)

19:19 „magię” Zob. Temat specjalny w Dz 8:9. Księgi (*biblous*) mogły oznaczać duże książki lub małe papirusowe zwoje, na których wypisane były zaklęcia lub przekleństwa. Noszone je jako amulety. Ich olbrzymia wartość ukazuje to (1) jak przesądni byli ludzie i (2) jak ewangelia ich wyzwoliła!

▣ **„palilo je wobec wszystkich”** Były to bardzo drogie i pożądane księgi i pergaminy. Spalenie ich było z ich strony publicznym znakiem nawrócenia i wyznania wiary w Chrystusa, a nie „moce”!

19:20 Widoczne jest tu uosobienie ewangelii (tj. słowo Pańskie) i kolejne streszczenie jej upowszechniania. Podsumowania Łukasza pozwalają podzielić Dzieje Apostolskie na sześć części (zob. Dz 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20; 28:31).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 19:21-22

²¹Po tych wydarzeniach postanowił Paweł udać się do Jerozolimy przez Macedonię i Achaję. - «Potem, gdy się tam dostanę, muszę i Rzym zobaczyć» - mówił. ²²Wysłał więc do Macedonii dwóch swoich pomocników, Tymoteusza i Erasta, a sam pozostał przez jakiś czas w Azji.

19:21

GPNT

„położył sobie Paweł w duchu” *Możliwe też: w Duchu”.

BP

„postanowił Paweł, pod wpływem Ducha Świętego”

BW

„postanowił Paweł za sprawą Ducha”

BWP

„postanowił Paweł”

PL

„Paweł, pod wpływem Ducha, postanowił”

NT Popowski

„postanowił sobie w duchu”

Widzimy tu połączenie Bożej suwerenności i wolnej woli człowieka. Nie jest pewne, czy słowo „duch” użyte tu zostało w znaczeniu:

1. Ducha Świętego czy
2. ducha ludzkiego (zob. Dz 7:59; 17:16; 18:25; Rz 1:9; 8:16; 1 Kor 2:11; 5:4; 16:18; 2 Kor 2:11; 7:13; 12:18; Ga 6:18; Flp 4:23).

Jeśli chodzi o Ducha Świętego, jest to kolejny przykład Bożego prowadzenia połączonego z odpowiednią reakcją człowieka.

Łukasz często podaje krótką informację będącą wprowadzeniem dla wydarzeń, które opisuje później. Niewątpliwie możliwe jest, że w opowiadaniu Łukasza Paweł postanawia udać się do Jerozolimy w wyniku Bożego prowadzenia (tj., na śmierć, Dz 19:21; zob. wyczerpujący komentarz do Dz 1:16), a nie skutek rozruchu wywołanego w Efezie przez Demetriusza i cech złotników (zob. Dz 19:23-41).

▣ **„muszę i Rzym zobaczyć”** Paweł musiał (*dei*) odwiedzić Kościół w Rzymie (zob. Dz 9:15; Rz 1:10) po drodze do Hiszpanii (zob. Rz 15:24.28). Chciał, żeby tamtejsi wierzący go poznali i wsparli jego pracę misyjną. Pragnął także wnieść swoje błogosławieństwo/dary w ich położenie.

19:22 „Erasta” Człowiek o tym imieniu wymieniony jest w Rz 16:24, gdzie nazwany jest skarbnikiem miasta Korynt. Imię to pojawia się ponownie w 2 Tm 4:20. Może chodzić o jedną i tę samą osobę, ale nie jest to pewne.

▣ „a sam pozostał przez jakiś czas w Azji” Ewangelia wspaniale się rozprzestrzeniała, wpływając na całą prowincję i skutkując wieloma nawróceniami (zob. 1 Kor 16:9).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 19:23-27

²³W tym właśnie czasie powstał niemały rozruch z powodu drogi. ²⁴Pewien złotnik, imieniem Demetriusz, dawał niemały zarobek rzemieślnikom przy wyrobie srebrnych świątynek Artemidy. ²⁵Zebrał ich razem z innymi pracownikami tego rzemiosła i powiedział: «Mężowie, wiecie, że nasz dobrobyt płynie z tego rzemiosła. ²⁶Widzicie też i słyszycie, że nie tylko w Efezie, ale prawie w całej Azji ten Paweł przekonał i uwiódł wielką liczbę ludzi gadaniem, że ci, którzy są ręką uczynieni, nie są bogami. ²⁷Grozi niebezpieczeństwo, że nie tylko rzemiosło nasze upadnie, ale i świątynia wielkiej bogini Artemidy będzie za nic miana, a ona sama, której cześć oddaje cała Azja i świat cały, zostanie odarta z majestatu».

19:23 „drogi” Było to najwcześniejsze określenie chrześcijaństwa. Wyraża ono starotestamentową koncepcję (np. Ps 1:1.6; 5:9; 25:4.8.9.12; 27:11; 37:5.7.23.34; 119:101.105) wiary przejawiającej się w stylu życia (zob. Dz 9:2; 19:9.23; 22:4; 24:14.22; a być może także 18:25-26).

19:24 „srebrnych świątynek” Chodzi tu o małe srebrne figurki (1) świątyni Artemidy lub (2) meteorytu o wyglądzie kobiety z wieloma piersiami. Archeolodzy odnaleźli wiele srebrnych podobizn tej bogini, ale żadnej figurki samej świątyni. Świątynia ta była jedna z siedmiu cudów świata. Zob. komentarz do Dz 18:19, #4.

▣ „Artemidy” Czczonej w Efezie Artemidy nie należy utożsamiać z Dianą z panteonu rzymskiego. Artemida Efeska była bliższa Kybele, bogini-matce. Związane z nią praktyki religijne miały wiele wspólnego z różnymi kultami płodności w ziemi Kanaan (zob. M. R. Vincent, *Word Studies [Analiza słów]*, tom 1, s. 271).

▣ „dawał niemały zarobek” Powód tych prześladowań był gospodarczy (zob. Dz 19:25.27). Zob. wyczerpujący komentarz o celowo stosowanych przez Łukasza złagodzeniach (tj. litota) w Dz 12:18.

▣ „rzemieślnikom” Od tego greckiego słowa pochodzi polskie określenie „technik”. W starożytnym świecie śródziemnomorskim cechy lub stowarzyszenia rzemieślników były bardzo popularne i silne. Paweł prawdopodobnie należał do cechu wytwórców namiotów.

19:26-27 Świadczy to o sukcesie i głębi oddziaływania służby Pawła w Azji.

▣ „że ci, którzy są ręką uczynieni, nie są bogami” Odzwierciedla to starotestamentową koncepcję daremności bałwochwalstwa (zob. Pwt 4:28; Ps 115:4-8; 135:15-18; Iz 44:9-17; Jr 10:3-11).

19:27 Grecka literatura I w. n.e. zawiera liczne fragmenty wspominające o Artemidzie Efeskiej. Okazuje się, że w świecie śródziemnomorskich było trzydzieści dziewięć oddzielnych miast zaangażowanych w kult płodności tej bogini-matki.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 19:28-40

²⁸Gdy to usłyszeli, ogarnął ich gniew i zaczęli krzyczeć: «Wielka Artemida Efeska!» ²⁹Zamieszanie objęło całe miasto. Porwawszy Gajusa i Arystarcha, Macedończyków, towarzyszy Pawła, ruszono gromadnie do teatru. ³⁰Gdy zaś Paweł chciał wmieścić się w tłum, uczniowie mu nie pozwolili. ³¹Również niektórzy z azjarchów, którzy mu byli życzliwi, posłali do niego z prośbą, by nie udawał się do teatru. ³²Każdy krzychał co innego, bo zebranie było burzliwe, wielu nie wiedziało nawet, po co się zebrali. ³³Z tłumu wypchnięto Aleksandra, bo go wysuwali Żydzi. Aleksander, dawszy znak ręką, chciał się usprawiedliwić przed tłumem. ³⁴Gdy jednak poznali, że jest Żydem, ze wszystkich [ust] podniósł się jeden krzyk i prawie przez dwie godziny krzyczeli: «Wielka Artemida Efeska!» ³⁵Wreszcie sekretarz uspokoił tłum i powiedział: «Efezianie, czyż istnieje człowiek, który by nie wiedział, że miasto Efez oddaje cześć wielkiej Artemidzie i posągowi, który spadł z nieba? ³⁶Temu nie można zaprzeczyć. Dlatego winniście zachować spokój i nic nie czynić pochopnie. ³⁷Przywiedliście bowiem tych ludzi, którzy nie są ani świętokradcami, ani też nie bluźnią naszej bogini. ³⁸A jeżeli Demetriusz i jego rzemieślnicy mają sprawy przeciw komuś, to na rynku odbywają się sądy, są też prokonsulowie, niechże jedni drugich oskarżają. ³⁹A jeżeli czegoś więcej żądacie, rozstrzygnie się na prawnie zwołanym zebraniu. ⁴⁰Grozi nam bowiem oskarżenie o dzisiejsze rozruchy, gdyż nie ma żadnego powodu, którym moglibyśmy wytłumaczyć to zbiegowisko». Po tych słowach rozwiązał zebranie.

19:28 Werset ten ukazuje, jak bliskie były w starożytnym świecie powiązania pomiędzy religią a lokalnymi tradycjami. Praca zarobkowa wielu ludzi zależna była w jakimś stopniu od miejscowych pogańskich świątyń.

▣ **„Wielka Artemida Efeska”** Ta bogini płodności często nazywana była „Wielką”. Mógł to być świątynny slogan obrzędowy.

19:29 „ruszono (...) do teatru” Ruiny tego ogromnego rzymskiego amfiteatru zachowały się do dziś. Mógł on pomieścić pomiędzy 25 a 56 tysięcy osób (według różnych szacunków).

▣ **„jednomyślnie”** Dzieje Apostolskie często posługują się tą frazą dla opisanego jednności i wspólnoty wierzących (zob. Dz 1:14; 2:1.46; 4:24; 5:12; 8:6; 15:25), ale także jednoczenia się zła (zob. Dz 7:57; 12:20; 18:12). Jedność nie jest celem sama w sobie – kluczowy jest cel, który jej przyświeca!

▣ **„Gajusa”** Pochodził z Derbe (zob. Dz 20:4). Było to bardzo powszechne imię, co utrudnia jego jednoznaczna identyfikację (zob. 1 Kor 1:14; 3 J 1:3).

▣ **„Arystarcha”** Pochodził z Tesaloniki (zob. Dz 20:4; 27:2; Kol 4:10-11; Flp 2:4).

19:30 „uczniowie mu nie pozwolili” Paweł był człowiekiem o silnej woli! Pozwalał jednak, aby inni wierzący wpływali na niektóre jego decyzje (zob. Dz 19:31).

19:31 „niektórzy z azjarchów” Termin ten oznacza „lokalnie wybrane władze”, używany był jednak w różnych kontekstach. Jest to kolejne techniczne określenie lokalnych władz politycznych precyzyjnie zastosowane przez Łukasza. Wydaje się, że ludzie ci także uwierzyli, a przynajmniej byli przyjaciółmi Pawła. Łukasz po raz kolejny ukazuje, że chrześcijaństwo nie stanowi zagrożenia dla lokalnych władz. Wersety takie jak ten skłaniają niektórych komentatorów do wyciągnięcia wniosku, że Dzieje Apostolskie napisano, aby zostały odczytane w czasie procesu Pawła w Rzymie. Kościół raz po raz przeżywał konflikty z Żydami, ale nie z władzą!

19:32 „zebranie” Jest to to samo greckie słowo (*ekklesia*), co to używane w odniesieniu do Kościoła. W Dz 19:32.39.41 odnosi się do zgromadzenia mieszkańców miasta. Wczesny Kościół wybrał ten termin ze względu na to, że w Septuagincie opisywał on „zgromadzenie Izraela”. Zob. Temat specjalny: Kościół (*ekklesia*) w Dz 5:11.

▣ **„wielu nie wiedziało nawet, po co się zebrali”** Było to typowe zbiegowisko.

19:33 „Aleksander” Miejscowi Żydzi chcieli zaznaczyć, że są odrębną grupą, niż ci wędrowni chrześcijańscy misjonarze, ale obróciło się to przeciwko nim. Nie wiadomo, czy był to ten sam człowiek, co ten wymieniony w 2 Tm 4:14, ale ze względu na werset 1 Tm 1:20 jest to wątpliwe.

▣ **„dawszy znak ręką”** Był to kulturowy sposób proszenia o ciszę, aby móc się wypowiedzieć (zob. Dz 12:17; 13:16; 19:33; 21:40).

▣ **„usprawiedliwić”** Od tego greckiego słowa, odnoszącego się do obrony prawnej, pochodzi określenie „apologia”. Łukasz często posługuje się tym czasownikiem (zob. Łk 12:11; 21:14; Dz 19:32; 24:10; 25:8; 26:1.2.24) oraz jego formą rzeczownikową (Dz 22:1 i 25:16).

19:34 Ukazuje to albo (1) antysemityzm świata grecko-rzymskiego, albo (2) gniew tłumu na działalność Pawła.

19:35 „sekretarz” Był to główny urzędnik państwowy odpowiedzialny za kontakty z władzami rzymskimi w miastach, w których mieściły się słynne świątynie. W grece jest to słowo *grammateus*. W Dziejach Apostolskich najczęściej opisuje ono żydowskich uczonych w Piśmie (zob. Dz 4:5; 6:12; 23:9). W Septuagincie zastosowano je do egipskich urzędników podległych wyższym instancjom (zob. Wj 5:6) oraz żydowskich zwierzchników (zob. Pwt 20:5).

▣ **„miasto Efez jest stróżem świątyni wielkiej Artemidy” [BP]** Słowo przetłumaczone tu jako „stróż” oznacza dosłownie „zamiatacza świątyni” (*neōkos*, stróż świątynny). Określenie to przerodziło się w tytuł honorowy, choć pierwotnie odnosiło się to do najniższych rangą służących świątynnych.

▣ „posągowi, który spadł z nieba” Był to meteor o kształcie kobiety z wieloma piersiami, idealnie nadający się na posąg kultu płodności. Sformułowanie „spadł z nieba” to dosłownie „spadł od Zeusa (*dios*)”.

19:37 Zamieszki te nie miały rzeczywistego uzasadnienia, przez co zgodnie z prawem rzymskim mogła spotkać ich kara (zob. Dz 19:40).

19:38-39 „niechże jedni drugich oskarżają” Powinni skorzystać z odpowiednich procedur składania skarg. Te dwa wersety zawierają dwa zdania warunkowe klasy pierwszej.

19:38 „prokonsulowie” Były dwa rodzaje rzymskich prowincji – jedne kontrolowane przez cesarza oraz drugie znajdujące się we władzy Senatu (Oktawian August został pierwszym cesarzem w 27 r. p.n.e.). Rzymskie prowincje zarządzane były następująco:

1. Prowincje senatorskie przez prokonsuli lub propretorów
2. Prowincje cesarskie przez legatów lub propretorów
3. Inne mniej znaczące lub problematyczne prowincje przez prefektów (namiestników)
4. Wolne miasta przez lokalne władze, ale pod nadzorem rzymskim
5. Państwa zależne takie jak Palestyna przez lokalne władze, ale z restrykcjami i ograniczeniami

Efez znajdował się w prowincji senatorskiej i posiadał „prokonsula”. Dzieje Apostolskie trzykrotnie wspominają o prokonsulach:

1. Sergiusz Paweł, Cypr, Dz 13:7-8.12
2. Junniusz Anneusz Gallio, Achaja, Dz 18:12
3. Nienazwani prokonsulowie, Efez, Dz 19:38

19:39-40 „zebranie” Jest to słowo *ekkleisia*, używane w greckich państwach-miastach w znaczeniu miejskiego zgromadzenia. Zaczęto go używać w odniesieniu do zebranego Kościoła ze względu na to, że w Septuagincie było ono tłumaczeniem hebrajskiego słowa oznaczającego „zgromadzenie” (*Qahal*).

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Czy powinniśmy używać fragmentu 19:2-6 na poparcie:
  - a. Powtórnego chrztu niektórych wierzących
  - b. Nakładania rąk w celu udzielenia błogosławieństwa mówienia językami?
2. Zdefiniuj prorokowanie (Dz 19:6).
3. Dlaczego Dzieje Apostolskie zawierają opowiadania o spotkaniu Pawła z Apollosem i z dwunastoma uczniami Jana Chrzciciela
4. Czy fragment Dz 19:11-12 jest normatywny dla Kościoła we wszystkich czasach i kulturach? Dlaczego/dlaczego nie?
5. Dlaczego egzorcyzmy nie są wymieniane wśród darów duchowych?
6. Dlaczego Biblia nie zawiera więcej informacji na ten temat?
7. Co miały na celu cuda, które się działy? (zob. Dz 19:17)

ROZDZIAŁ 20 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Wyprawa do Macedonii, Grecji i powrót do Azji Mniejszej 20:1-6	Paweł w Macedonii, Grecji i Troadzie 20:1-6	Paweł opuszcza Efez 20:1-6	Wyprawa do Macedonii i Grecji oraz powrót do Azji Mniejszej 20:1-6	Paweł w Macedonii 20:1-6
Cud w Troadzie 20:7-13	Przywrócenie życia Eutyhusowi 20:7-12	Paweł wskrzesza zmarłego chłopca 20:7-12	Pożegnanie w Troadzie 20:7-12	Wydarzenia w Troadzie 20:7-12
Do Miletu. Pożegnanie z Efezjanami 20:14-35	Podróż do Miletu 20:13-16	Z Troady do Miletu 20:13-24	Z Troady do Miletu 20:13-16	Podróż do Miletu 20:13-17
	Pożegnanie Pawła ze starszyzną efeską 20:17-38		Mowa pożegnalna Pawła w Milecie 20:17-35	Mowa Pawła do starszych z Efezu 20:18-25
		20:25-35		20:26-35
20:36-38		20:36-38	20:36-38	20:36-38

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU WERSETÓW 1-6

- A. Jest to bardzo krótkie, a przez to nieco dezorientujące podsumowanie służby Pawła w Macedonii i Grecji w czasie jego trzeciej wyprawy misyjnej.
- B. Najlepszym sposobem, by zorientować się w służbie Pawła na tych terenach jest odniesienie się do jego listów, szczególnie 1 i 2 Kor.
- C. Łukasz stara się uszczegółowić podróż Pawła za pomocą określeń czasu i nazw miejsc, ale zwięzłość jego relacji jest źródłem zamieszania.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 20:1-6

¹Gdy rozruch ustał, Paweł przywołał uczniów, dodał im ducha, pożegnał się i wyruszył w podróż do Macedonii. ²Przeszedłszy przez owe strony, udzielił im wielu napomnień. Potem przybył do Grecji. ³Kiedy po trzymiesięcznym pobycie zamierzał odpłynąć do Syrii, Żydzi uknuli przeciwko niemu spisek. Postanowił więc wracać przez Macedonię. ⁴Aż do Azji towarzyszył mu Sopater, syn Pyrrusa z Berei, z Tesaloniczan Arystarch i Sekundus, Gajus z Derbe i Tymoteusz, z Azji Tychik i Trofim. ⁵Ci poszli naprzód i czekali na nas w Troadzie. ⁶A my odpłynęliśmy z Filipi po Świącie Przaśników i po pięciu dniach przybyliśmy od nich do Troady, gdzie spędziliśmy siedem dni.

20:1 „Gdy rozruch ustał” Fraza ta jest niejednoznaczna. Nie wskazuje ona na to, żeby Paweł natychmiast opuścił Efez z powodu rozruchu wywołanego przez Demetriusza. Paweł nie odszedł w wyniku tych wydarzeń, tylko dlatego, że jego praca ewangelizacyjna została zakończona – o czym jasno świadczą słowa samego Demetriusza (zob. Dz 19:26).

▣ **„Paweł przywołał uczniów, dodał im ducha”** Paweł dbał zarówno o ewangelizację, jak i czynienie uczniami (zob. Dz 20:2; Mt 28:18-20). Ewangelia, choć przyjmowana indywidualnie, przeradza się w rodzinę, której należy służyć (zob. 1 Kor 12:7). Celem lokalnych wierzących był Kościół!

20:2 „Przeszedłszy przez owe strony” Może odnosić się to do (1) Illirii (zob. Rz 15:19) lub (2) macedońskich miast (Filippi, Tesaloniki i Berei).

▣ **„przybył do Grecji”** Grecja (*Hellas*) oznacza rzymską prowincję Achaję (zob. Dz 19:21). Chodzi tu głównie o Korynt. Paweł prowadził działalność w tej okolicy przez dłuższy okres. W tym czasie napisał List do Rzymian. Fragmenty 1 Kor 16:5-9 i 2 Kor 2:12-13 jasno ukazują, że martwił się o Kościół w Koryncie.

20:3 Werset ten dotyczy planów podróży Pawła, które często ulegały zmianie ze względu na okoliczności. W tym przypadku uznał, że nie będzie mądrze (tj. ze względu na spisek Żydów) wsiadać na statek z pielgrzymami podróżującymi do Jerozolimy, wybrał więc drogę lądową.

▣ **„Kiedy (...) zamierzał odpłynąć do Syrii, Żydzi uknuli przeciwko niemu spisek”** Możliwe, że zamierzał wsiąść na statek zatrzymujący się we wszystkich portach i zabierający pielgrzymów zmierzających na święta w Jerozolimie.

▣ **„Sopater, (...) Arystarch i Sekundus, Gajus (...) i Tymoteusz, (...) Tychik i Trofim”** Najprawdopodobniej są to ludzie z różnych Kościołów wysłani, aby towarzyszyć Pawłowi przy przekazaniu pieniędzy zbieranych w darze dla Kościoła jerozolimskiego (zob. 1 Kor 16:1-3; 2 Kor 8-9).

1. Sopater to prawdopodobnie Sozypater z Rz 16:21
2. Arystarch wymieniony jest w Dz 19:29; 27:2 i Kol 4:10
3. O Tychiku wspominają fragmenty Ef 6:21-22; Kol 4:7-8; 2 Tm 4:12 i Tt 3:12
4. Wzmianka o Gajusie pojawia się w Dz 19:29
5. Trofima wymieniają Dz 21:29 i 2 Tm 4:20.

Poniżej załączam fragment z mojego komentarza do 1 Listu do Koryntian (zob. www.freebiblecommentary.org).

▣ **„zbiórkę”** *Logia* to termin występujący w odnalezionych w Egipcie greckich papirusach w znaczeniu pieniężnego daru w celu religijnym, nie związanym jednak ze stałym podatkiem (zob. Moulton, Milligan, *The Vocabulary of the Greek New Testament [Słownik greckiego Nowego Testamentu]*, s. 377). Nie jest pewne, czy w tym kontekście odnosi się do regularnie składanych datków, czy szczególnego daru dla Kościoła. Paweł zapoczątkował tę zbiórkę na rzecz ubogich w Judei po rozmowie z Jakubem, Piotrem, Janem i Barnabą w Ga 2:10; 6:10. Dar, o którym tu mowa, najpierw zgromadził Kościół w Antiochii, w którym służyli Paweł i Barnaba, Dz 11:27-30. O ofercie tej wspomina kilka ksiąg NT (zob. Rz 15:26; 2 Kor 8-9; 1 Kor 16:1). Była ona próbą przypiecztowania związku pomiędzy hebrajskim Kościołem-matką a Kościołami pogańskimi.

Paweł określa tę jednorazową zbiórkę kilkoma różnymi nazwami:

1. Jałmużny, Dz 24:17

2. Wspólnota (składka, współdziałanie), Rz 15:26.27; 2 Kor 8:4; 9:13
3. Powinność (dług), Rz 15:27
4. Społeczne dzieło (służba, posługiwanie), Rz 15:27; 2 Kor 9:12

Z 2 Kor 8:6.16 wydaje się wynikać, że także Tytus mógł być przedstawicielem Kościoła. To bardzo dziwne, że w Dziejach Apostolskich Łukasz ani razu o nim nie wspomina. Jedną z teorii głosi, że Tytus był bratem Łukasza i pominięcie jego imienia wynikało ze skromności. Może to także wyjaśniać nie wymienienie go z imienia brata z 2 Kor 8:18, który jest przez wiele osób uważany za Łukasza (Orygenes cytowany przez Euzebiusza z Cezarei w *Historia Ecclesiastica [Historii Kościelnej]* 6.25.6; A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie]*, s. 245).

W książce *Paul: Apostle of the Heart Set Free [Paweł: apostoł uwolnionego serca]* F. F. Bruce komentuje hipotezę, że Tytus i Łukasz byli braćmi:

„Jednym z wyjaśnień milczenia Łukasza w kwestii człowieka, który był tak zaufanym pomocnikiem Pawła jest możliwość, że Tytus był bratem Łukasza; zob. W. M. Ramsay, *St. Paul the Traveler and the Roman Citizen [Św. Paweł, podróżnik i obywatel rzymski]* (Londyn, 1895), s. 390; *Luke the Physician and Other Studies [Łukasz jako lekarz i inne studia]* (Londyn, 1908), s. 17 f.; A. Souter, 'A Suggested Relationship between Titus and Luke' ['Sugerowany związek pomiędzy Tytusem a Łukaszem'], *Expository Times* [18 (1906-7), s. 285, oraz 'The Relationship between Titus and Luke' ['Związek pomiędzy Tytusem a Łukaszem'], *ibid.*, s. 335 f. Jeśli jednak założymy taki związek, wyklucza on możliwość, żeby Łukasz był 'bratem' z 2 Kor 8:18 f. (zob. s. 320): Paweł wysłał tego 'brata' z Tytusem dla zapewnienia obecności niezależnego gwaranta rzetelności przekazania funduszy pomocowych, a cel ten zostałby udaremniony, gdyby krytykom dano okazję do zwrócenia uwagi na więzy krwi pomiędzy nimi. Nic nie byłoby skuteczniejsze w podsyceniu istniejących już podejrzeń” (s. 339, przypis #5).

20:5 „nas” Łukasz podejmuje swoją relację z pierwszej ręki, która została przerwana w Filipi (zob. Dz 16). Fragmenty ujęte w pierwszej osobie liczby mnogiej obejmują Dz 16:10-17; 20:5-15; 21:1-18 i 27:1-28:1b.

20:6 „Święcie Przaśników” To odbywające się w środku kwietnia siedmiodniowe święto połączone było z jednodniową uroczą paschalną (zob. Wj 13). Żydowskie pochodzenie Pawła wpływało na jego postrzeganie kalendarza. Nie wiemy nic o Żydach ani synagodze w Filipi, co oznacza, że Paweł nie obchodził wtedy tego święta, aby świadczyć o Jezusie (zob. 1 Kor 9:19-23). Być może jest ono tu wspomniane ze względu na to, że planował swoją podróż tak, aby znaleźć się w Jerozolimie na dzień Pięćdziesiąticy (zob. Dz 20:16).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 20:7-12

⁷W pierwszym dniu po szabacie, kiedy zebraliśmy się na łamanie chleba, Paweł, który nazajutrz zamierzał odjechać, przemawiał do nich i przedłużył mowę aż do północy. ⁸Wiele lamp paliło się w górnej sali, gdzie byliśmy zebrani. ⁹Pewien młodzieniec, imieniem Eutyk, siedział na oknie pogrążony w głębokim śnie. Kiedy Paweł przedłużał przemówienie, zmorzony snem spadł z trzeciego piętra na dół. Podniesiono go martwego. ¹⁰Paweł zeszedł, przypadł do niego i wziął go w ramiona: «Nie trwóście się - powiedział - bo on żyje». ¹¹I wszedł na górę, łamał chleb i spożywał, a mówił jeszcze długo, bo aż do świtania. ¹²Potem wyruszył w drogę. A chłopca przyprowadzono żywego ku niemałej radości [zebranych].

20:7 „W pierwszym dniu po szabacie, kiedy zebraliśmy się na łamanie chleba” Świadczy to o tym, że wczesny Kościół miał zwyczaj spotykać się w niedzielę (pierwszy dzień roboczy tygodnia) na wspólnotowy posiłek (Dz 20:11) i pamiątkę wieczerzy („łamanie chleba” to nowotestamentowy idiom oznaczający Wieczerzę Pańską). Sam Jezus ustanowił precedens dla niedzielnych nabożeństw, trzykrotnie ukazując się tego dnia po swoim zmartwychwstaniu (zob. J 20:19.26; 21:1; Łk 24:36; 1 Kor 16:2).

Seria *Przewodników dla tłumacza (The Acts of the Apostles [Dzieje Apostolskie]* Newmana i Nidy, s. 384) podaje, że Łukasz posługuje się żydowskim czasem i było to sobotnie popołudnie (zob. NT Rakowski), ale większość tłumaczeń oddaje to sformułowanie bardziej dosłownie jako „pierwszy dzień tygodnia”. Jest to jedyne wystąpienie tej frazy w Dziejach Apostolskich. Paweł posługuje się określeniem „pierwszy dzień tygodnia” tylko raz, w 1 Kor 16:2, gdzie oznacza on niedzielę.

▣ **„przedłużył mowę”** Paweł chciał jak najwięcej im przekazać i jak najbardziej ich zachęcić (zob. Dz 20:2.31).

▣ **„aż do północy”** Żydzi zaczynali dzień o zmroku lub wieczorem ze względu na Rdz 1, podczas gdy dla Rzymian początkiem dnia była północ.

20:8 „Wiele lamp paliło się” Musiało tam być gorąco i duszno, powietrze mogło być gęste od kopających lamp. Wydaje się, jakby Łukasz próbował wytłumaczyć, dlaczego Eutyech zasnął.

20:9 „młodzieniec” Termin ten oznacza mężczyznę w pełni sił. W Dz 20:12 użyto innego określenia, odnoszącego się do dziecka. Wydaje się więc, że Eutyech był młodym dorosłym.

▣ **„Eutyech (...) pogrążony w głębokim śnie. (...) Paweł przedłużał przemówienie”** Ten imiesłów czasu teraźniejszego strony biernej jest biblijnym dowodem na długie kazania i śpiących słuchaczy!

▣ **„Podniesiono go martwego”** Eutyech zmarł! Zob. w. 12.

20:10 „przypadł do niego i wziął go w ramiona” Postępowanie Pawła przypomina to, co zrobili Eliaz i Elizeusz w ST, również wskrzeszając w ten sposób zmarłych (zob. 1 Kings 17:21; 2 Kings 4:34). Mówi zebranym, żeby się nie martwili, ale jestem pewien, że on także jest poruszony tym, co się stało!

▣ **„Nie trwóście się”** Jest to czas teraźniejszy trybu rozkazującego z partykułą przeczącą, co zazwyczaj oznacza zaprzestanie już dokonywanej czynności.

20:12

GPNT	„doznali zachęty nie umiarkowanie”
BP	„z czego się ogromnie cieszyli”
BW	„byli niezmiernie ucieszeni”
BWP	„ku ogromnej radości zebranych”
PL	„przyniosło wszystkim ogromną ulgę”

BT, GPNT i BW tłumaczą to sformułowanie dosłownie, ukazując tendencję Łukasza do posługiwania się zaprzeczonymi złagodzeniami (zob. Dz 12:18; 15:2; 19:11.23.24; 20:12; 26:19.26; 27:20; 28:2).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 20:13-16

¹³A my, wsiadłszy wcześniej na okręt, popłynęliśmy do Assos, skąd mieliśmy zabrać Pawła, bo tak zarządził, chcąc iść pieszo. ¹⁴Kiedy spotkał się z nami w Assos, zabraliśmy go. Przybyliśmy do Mityleny. ¹⁵Odpłynąwszy stamtąd, znaleźliśmy się nazajutrz naprzeciw Chios, a następnego dnia przybyliśmy do Samos; dzień później dotarliśmy do Miletu, ¹⁶gdyż Paweł postanowił ominąć Efez, aby nie tracić czasu w Azji. Śpieszył się bowiem, aby, jeśli to możliwe, być na dzień Pięćdziesiątnicy w Jerozolimie.

20:13 „okręt” Plany podróży Pawła musiały ulec zmianie z powodu spisku na jego życie, który miał być zrealizowany na morzu (zob. Dz 20:3). Być może Paweł chciał wiedzieć, kto podróżuje tym statkiem, zanim na niego wsiadł. Udał się drogą lądową z Troady do Assos, skąd miał go zabrać statek z Troady. Wszystkie osoby wymienione w Dz 20:4 znajdowały się już na tym okręcie.

20:14 „Przybyliśmy do Mityleny” Jest to główne miasto Lesbos – największej wyspy u wybrzeży Azji Mniejszej (zachodniej Turcji).

20:15-16 Wiedza żeglarska Łukasza jest zadziwiająca. W swoich relacjach posługuje się wieloma technicznymi terminami żeglarskimi (we fragmentach Dziejów Apostolskich w pierwszej osobie liczby mnogiej, w których mowa jest o podróżach morskich). Jasne jest, że był dobrze wykształconym człowiekiem, który dużo podróżował.

20:15 “Chios” Jest to kolejna wyspa na Morzu Egejskim. Jest wąska, długa i leży bardzo blisko wybrzeża.

▣ **„Samos”** To następna wyspa u zachodnich wybrzeży Azji Mniejszej, leżąca niedaleko Efezu.

▣ **„Miletu”** Kiedyś było to duże i ważne miasto na południowym wybrzeżu Efezu, u ujścia rzeki Meander. Paweł przybił tam do brzegu i posłał po przywódców Kościoła w Efezie. Odległość między nimi wynosiła ok. 48 km.

20:16 „Paweł postanowił ominąć Efez” Wydaje się to oznaczać, że Paweł miał jakiś wpływ na trasę statku. Jeśli tak było, wynika z tego, że (1) wynajęli cały statek lub (2) wybrali okręt, który nie zatrzymywał się w Efezie.

▣ „jeśli” Jest to zdanie warunkowe klasy czwartej (*ei* z trybem życzącym [optativem]), wyrażające życzenie.

▣ „dzień Pięćdziesiąticy” Było to żydowskie święto obchodzone pięćdziesiąt dni po Świącie Paschy. Paweł nie zdążył na Paschę z powodu sytuacji, o której mówi werset 3.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU FRAGMENTU DZ 20:17-21:16

- A. Fragment ten zawiera element samoobrony, jakby Paweł był wciąż osobiście atakowany przez niektórych (zob. Dz 20:33).
- B. Jest to jedyny przykład kazania wygłoszonego przez Pawła do wierzących. W Dz 13:16ff zwraca się do Żydów, a w Dz 14:15ff i 17:22ff do pogan – Greków.
- C. Zgodnie z oczekiwaniami listy Pawła zawierają wiele treści paralelnych z tematami poruszonymi przez niego podczas tej przemowy. To pożegnalne upomnienie mocno odzwierciedla charakterystyczne dla Pawła słownictwo. Świadczy to o tym, że Łukasz wiernie oddawał wypowiedzi opisywanych przez siebie osób.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 20:17-18a

¹⁷Z Miletu posłał do Efezu i wezwał starszych Kościoła. ^{18a}A gdy do niego przybyli, przemówił do nich:

20:17 „Miletu” Port ten leżał ok. 48 km na południe od Efezu.

▣ „starszych” Od tego słowa (*presbuteros*) pochodzi termin „prezbiter” oraz „prezbiteriański”. Z zestawienia Dz 20:17.28 i Tt 1:5.7 wynika, że określenia „starsi” (*presbuteroi*) i „biskupi” (*episcopoi*) są równoznaczne ze słowem „pasterz” (*poimenos*, zob. Ef 4:11). Termin „starszy” wiązał się z żydowskim tłem (żydowscy przywódcy plemienni), a „biskup” lub „przełożony” z władzami politycznymi/administracyjnymi greckich państw-miast.

NT wspomina o tylko dwóch grupach przywódców lokalnego Kościoła – pasterzach i diakonach (zob. Flp 1:1). Być może 1 Tm 3 wymienia trzy grupy – jeśli weźmiemy pod uwagę rolę wdów lub diakonis (zob. Rz 16:1).

Zauważmy, że słowo to występuje w liczbie mnogiej. Najprawdopodobniej odnosi się do przywódców Kościołów domowych (zob. Dz 11:30; 14:23; 15:2.4.6.22-23; 16:4; 21:18; 1 Tm 5:17, 19; Tt 1:5; Jk 5:14; 1 P 5:1).

▣ „Kościoła” Tego greckiego określenia (*ekklesia*) używano w odniesieniu do zebrania miejskiego (cf 19:39). Termin ten został jednak także zastosowany w Septuagincie dla przetłumaczenia starotestamentowej frazy „zgromadzenie (*qahal*) Izraela”. Wczesny Kościół wybrał to słowo dla opisanie nowej grupy wierzących, ponieważ utożsamiało ich ono ze starotestamentowym ludem Bożym. Nowotestamentowy Kościół uważał, że jest rzeczywistym wypełnieniem obietnicy ST, ponieważ Jezus z Nazaretu był prawdziwym Mesjaszem. Zob. Temat specjalny w Dz 5:11.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 20:18b-24

^{18b}«Wiecie, jakim byłem wśród was od pierwszej chwili, w której stanąłem w Azji. ¹⁹Jak służyłem Panu z całą pokorą wśród lez i doświadczeń, które mnie spotkały z powodu zasadzek żydowskich. ²⁰Jak nie uchylałem się tchórzliwie od niczego, co pożyteczne, tak że przemawiałem i nauczałem was publicznie i po domach, ²¹nawołując zarówno Żydów, jak i Greków do nawrócenia się do Boga i do wiary w Pana naszego Jezusa. ²²A teraz, przynaglany Duchem, udaję się do Jerozolimy; nie wiem, co mnie tam spotka ²³oprócz tego, że czekają mnie więzy i utrapienia, o czym zapewnia mnie Duch Święty w każdym mieście. ²⁴Lecz ja zgola nie cenię sobie życia, bylebym tylko dokończył biegu i posługiwania, które otrzymałem od Pana Jezusa: [bylebym] dał świadectwo o Ewangelii łaski Bożej.

20:18 „Wiecie, jakim byłem wśród was” Życie i słowa Pawła były potwierdzeniem jego więzi z Chrystusem. Fakt, że w Dz 20:18-19 Paweł tak mocno to podkreśla, świadczy o obecności krytyków.

20:19 „służyłem Panu z całą pokorą” Termin ten rozpoczyna listę chrześcijańskich cnót, które pozwalają osiągnąć jedność (zob. Ef 4:2-3). „Pokora” jest cnotą wyjątkową dla chrześcijaństwa, nie wymienianą wśród cnót cenionych przez greckich moralistów (stoików). Cechę tę posiadali zarówno Mojżesz (zob. Lb 12:3), jak i Jezus (zob. Mt 11:29). Paweł wielokrotnie posługuje się tym określeniem (zob. Ef 4:2; Flp 2:3; Kol 2:18.23;

TEMAT SPECJALNY: CNOTY I PRZYWARY W NT

W NT rozpowszechnione są zarówno listy cnót, jak i występków. Często są one odzwierciedleniem spisów rabinicznych oraz kulturowych (stoickich). W NT listy kontrastujących cech znaleźć można u:

	<u>Występki</u>	<u>Cnoty</u>
1. Pawła	Rz 1:28-32	---
	Rz 13:13	Rz 12:9-21
	1 Kor 5:9-11	---
	1 Kor 6:10	1 Kor 6:6-9
	2 Kor 12:20	2 Kor 6:4-10
	Ga 5:19-21	Ga 5:22-23
	Ef 4:25-32	---
	Ef 5:3-5	---
	---	Fil 4:8-9
	Kol 3:5.8	Kol 3:12-14
	1 Tm 1:9-10	---
	1 Tm 6:4-5	---
	2 Tm 2:22a.23	2 Tm 2:22b.24
Tt 1:7; 33	Tt 1:8-9; 3:1-2	
2. Jakuba	Jk 3:15-16	Jk 3:17-18
3. Piotra	1 P 4:3	1 P 4:7-11
	2 P 1:9	2 P 1:5-8
4. Jana	Ap 21:8; 22:15	---

▣ „wśród lez i doświadczeń” Paweł wymienia fizyczne i emocjonalne trudy, jakie zniósł jako apostoł pogan w 2 Kor 4:7-12; 6:3-10; 11:24-28. Służba kosztuje!

▣ „z powodu zasadzek żydowskich” Dzieje Apostolskie wymieniają wiele przykładów tych „zasadzek” (zob. Dz 9:24; 13:45.50; 14:2.4.5.19; 17:5.13; 18:12; 20:3; 21:27; 23:12.27.30; 24:5-9.18-19).

20:20 „nie uchylałem się” Jest to termin żeglarski (zob. Dz 20:27, aoryst strony medialnej trybu orzekającego) oznaczający zwinięcie żagli w chwili, kiedy statek zbliża się do doku.

▣ „niczego, co pożyteczne” Paweł nauczył ich wszystkiego, co wiąże się z ewangelią: jak ją przyjąć, jak nią żyć, jak jej bronić i jak ją rozpowszechniać.

▣ **„nauczałem was publicznie i po domach”** Najprawdopodobniej oznacza to, że Paweł nauczał nie tylko na otwartych, publicznych spotkaniach (a nie potajemnie), ale także w poszczególnych domach (lub być może oddzielnych Kościołach domowych). Chodzi o to, że dobrze wiedzieli, jak Paweł się wśród nich zachowywał i co mówił.

Najwidoczniej został on zaatakowany przez którąś z lokalnych grup i w ten sposób odpięra skierowaną przeciwko sobie krytykę.

20:21 „nawołując zarówno Żydów, jak i Greków” Do obu grup skierowane jest to samo przesłanie. Sposób jego przedstawienia często się różni, ale treść jest ta sama – jak widać to w przytoczonych w *Dziejach Apostolskich* kazaniach (*kerygma*, zob. Temat specjalny w Dz 2:14). Paweł miał zasadę, żeby w pierwszej kolejności przedstawiać ewangelię Żydom (zob. Rz 1:16; 1 Kor 1:18.24).

▣ **„nawrócenia się do Boga i do wiary w Pana naszego Jezusa”** Nawrócenie jest zmianą zdania (greckie słowo), po którym następuje zmiana czynów (hebrajskie słowo). Jest ono jednym z co najmniej dwóch wymagań, które należy spełnić, aby dostąpić zbawienia. Drugie z nich to wiara w naszego Pana Jezusa (zob. Mk 1:15; Dz 3:16.19; zob. Temat specjalny w Dz 3:16). Pierwsze z nich jest negatywne (odwrócenie się od siebie i grzechu), a drugie pozytywne (zwrócenie się ku przyjęciu Jezusa i Jego prześlągania za nas). Oba te elementy są niezbędne. Doszedłem do wniosku, że NT zawiera więcej wymagań: z pewnością jest to początkowe oraz ciągle nawrócenie i wiara, ale także posłuszeństwo i wytrwałość.

Manuskrypty greckie zawierają kilka wariantów frazy „Pana naszego Jezusa”. W MSS P⁷⁴, κ , A i C jest to „Jezus Chrystus”, podczas gdy manuskrypt B (Vaticanus) pomija określenie „Chrystus”. Podobnie jak ogromna większość tych wariantów, nie zmieniają one znaczenia tekstu. Tekst grecki UBS⁴ nadaje krótszemu brzmieniu notę „prawie pewne”, ponieważ nie ma powodu, dla którego którykolwiek skryba miałby usuwać to słowo, udokumentowane są natomiast przypadki uzupełnienia paralelnych brzmień do oczekiwanych pełnych sformułowań (zob. Załącznik 2: Krytyka tekstu).

20:22

GPNT

„związany ja (przez) Ducha”

BP

„przynaglany przez Ducha Świętego”

BW

„zniewolony przez Ducha”

BWP

„ulegając natchnieniom Ducha Świętego”

PL

„zobowiązany w Duchu”

Jest to imiesłów czasu dokonanego strony biernej, ukazujący odczuwane przez Pawła Boże prowadzenie (zob. Dz 18:21; 19:21; 20:23; 1 Kor 4:19; 7:40; 16:7). Zob. Temat specjalny: Duch (*pneuma*) w Nowym Testamencie w Dz 2:2 oraz komentarz do Dz 19:21. Duch Święty wymieniony jest w Dz 20:23.

20:23 „czekają mnie więzy i utrapienia, o czym zapewnia mnie Duch Święty w każdym mieście”

Najprawdopodobniej działo się to za pośrednictwem różnych proroków, którymi Duch Święty posługiwał się, aby ostrzec Pawła (zob. Dz 9:16; 21:4.10-12). Bóg często zsyła i używa czegoś, co wydaje się negatywne, na celowe i pozytywne sposoby (zob. Iz 55:8-11). Osobiste trudności nie zbijały Pawła z tropu, ponieważ wierzył, że służą one realizacji Bożych zamiarów.

20:24 „zgoła nie cenię sobie życia” Tego rodzaju myślenie jest przeciwieństwem skupionej na sobie mentalności upadłego człowieka. Chrześcijanie widzą świat inaczej. Umarli dla siebie i grzechu, a żyją dla Boga (zob. Rz 6; 2 Kor 5:14-15; Ga 2:20; 1 J 3:16). Śmierć dla tyranii własnego ja przynosi wolność bezinteresownej służby.

▣ **„dokończył biegu”** Jest to sportowy termin związany z bieganiem. Paweł lubi używać takich metafor. Często mówi o swoim życiu jako o zawodach sportowych (zob. 1 Kor 9:24-27; Ga 2:2; 5:7; Flp 2:16; 3:14; 2 Tm 2:5; 4:7). Paweł wierzył, że Bóg ma konkretną wolę, plan i cel dla jego życia.

▣ **„posługiwania, które otrzymałem od Pana Jezusa”** Paweł otrzymał powołanie w drodze do Damaszku (zob. Dz 9). Wszyscy wierzący są powołani i wyposażeni do służby (zob. Ef 4:11-12). Uświadomienie sobie tego, przyjęcie tego światopoglądu zmieni to, jak żyjemy (zob. 2 Kor 5:18-20). Jesteśmy mężczyznami i kobietami z misją! Jesteśmy zbawieni, by służyć. Wszystkim nam została powierzona ewangelia i dar zbawienia!

▣ „Ewangelii łaski Bożej” Jedyłą nadzieją upadłej ludzkości jest niezmienna Boża łaska i miłosierdzie. Trójjedyny Bóg zapewnił nam wszystko, czego potrzebujemy dla obfitego życia. Nasza nadzieja spoczywa w tym, kim On jest i czego dokonał.

To zaskakujące, jak rzadko Łukasz posługuje się rzeczownikiem „ewangelia” (ani razu w Ewangelii Łukasza i tylko dwukrotnie w Dziejach Apostolskich, Dz 15:7 i 20:24), ale w obu księgach bardzo często posługuje się czasownikiem „ewangelizować” (głosić ewangelię).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 20:25-35

²⁵Wiem teraz, że wy wszyscy, wśród których po drodze głosiłem królestwo, już mnie nie ujrzycie. ²⁶Dlatego oświadczam wam dzisiaj: Nie jestem winien niczyjej krwi, ²⁷bo nie uchylałem się tchórzliwie od głoszenia wam całej woli Bożej. ²⁸Uważajcie na samych siebie i na całe stado, nad którym Duch Święty ustanowił was biskupami, abyście kierowali Kościołem Boga, który On nabył własną krwią. ²⁹Wiem, że po moim odejściu wejdą między was wilki drapieżne, nie oszczędzając stada. ³⁰Także spośród was samych powstaną ludzie, którzy głosić będą przewrotne nauki, aby pociągnąć za sobą uczniów. ³¹Dlatego czuwajcie, pamiętając, że przez trzy lata we dnie i w nocy nie przestawałem ze łzami upominać każdego z was. ³²A teraz polecam was Bogu i słowu Jego łaski wławnemu zbudować i dać dziedzictwo ze wszystkimi świętymi. ³³Nie pożądałem srebra ani złota, ani szaty niczyjej. ³⁴Sami wiecie, że te ręce zarabiała na potrzeby moje i moich towarzyszy. ³⁵We wszystkim pokazałem wam, że tak pracując trzeba wspierać słabych i pamiętać o słowach Pana Jezusa, który powiedział: "Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu"».

20:25 „Wiem teraz, że wy wszyscy (...) już mnie nie ujrzycie” Planował udać się do Hiszpanii (zob. Rz 15:24.28), ale biorąc pod uwagę kontekst może odnosić się to do nadchodzącego, przepowiedzianego mu uwięzienia i groźby śmierci w Jerozolimie. Jeśli listy pasterskie opisują czwartą podróż misyjną Pawła, powrócił on jeszcze w te okolice.

1. Efez, 1 Tm 1:3; 3:14; 4:13
2. Milet, 2 Tm 4:20
3. Być może nawet Troada, 2 Tm 4:13

Paweł żył wiarą w Boże prowadzenie. Nie znał szczegółów swojej przyszłości.

▣ „głosiłem królestwo” Zob. komentarz do Dz 2:34.

20:26 „Nie jestem winien niczyjej krwi” Jest to żydowski idiom, jak w Dz 18:6, a jeszcze konkretniej Ez 3:16ff and 33:1ff. Paweł wiernie przedstawił ewangelię (zob. 2 Kor 2:17). Teraz ci, którzy ją przyjęli i ci, którzy ją odrzucili, ponoszą konsekwencje swojej decyzji – jedni ku służbie, a drudzy ku zatraceniu (zob. 2 Kor 2:15-16).

20:27 „nie uchylałem się” Zob. komentarz do Dz 20:20.

▣ „całej woli Bożej” Musimy zawsze przekazywać całe Boże przesłanie, a nie tylko naszą ulubioną jego część! Może to być aluzja do stronnictwa judaizujących, którzy twierdzili, że Paweł pominął część wiadomości (tj. Prawo Mojżeszowe – judaizm) lub do charyzmatyków z 2 Kor 12, uważających, że Paweł jest pozbawiony duchowych przeżyć. Bożym zamysłem jest przywrócenie ludzi do pełnej wspólnoty ze Sobą – co było celem stworzenia (zob. Rdz 1:26.27; 3:8; 12:3).

20:28 „Uważajcie na samych siebie” Jest to czas terażniejszy strony czynnej trybu rozkazującego. Przestrozę tę zawierają także 1 Kor 16:13; Kol 4:2; 1 Tes 5:6.10. Życie chrześcijańskie ma zarówno aspekt boski, jak i ludzki. Bóg zawsze jest tym, który podejmuje inicjatywę i wyznacza porządek, ale wierzący muszą na nią odpowiedzieć i trwać w tej odpowiedzi. W pewnym sensie jesteśmy odpowiedzialni za nasze życie duchowe (zob. Flp 2:12-13). To, co jest prawdą w odniesieniu do poszczególnych wierzących, dotyczy także przywódców Kościoła (zob. 1 Kor 3).

▣ „i na całe stado” **Jest to metafora ludu Bożego** (zob. Ps 23; Łk 12:32; J 21:15-17), od której wywodzi się także termin „pasterz”. Zob. komentarz do Dz 20:17. Przywódcy Kościoła są odpowiedzialni przed Bogiem za samych siebie i swoje Kościoły (zob. 1 Kor 3).

▣ „nad którym Duch Święty ustanowił was” Ukazuje to Boże powołanie w wyborze przywódców Kościoła.

▣ „biskupami” Zob. komentarz do Dz 20:17.

▣ **„Kościołem Boga”** Starożytne greckie manuskrypty P⁷⁴, A, C, D i E mają tu słowo „Bóg”, podczas gdy w MSS κ i B występuje wariant „Pan”. Paweł często posługuje się frazą „Kościół Boga” i nigdy nie używa sformułowania „Kościół Pana”. Kontekst wskazuje na opcję „Kościół Pana” ze względu na następujące później słowa „własną krwią”, co bez wątplenia odnosi się do Chrystusa. Jest to jednak dokładnie taka zmiana redakcyjna, jakiej można się spodziewać po skrybach (zob. Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary [Komentarz tekstualny]*, s. 480-482). Dlatego tekst grecki UBS⁴ zachowuje brzmienie „Bóg”, nadając mu jednak notę „C”. Wersja „Pan” jest w tym przypadku najrzadziej niespotykanym i najtrudniejszym brzmieniem (zob. Załącznik 2: Krytyka tekstu).

Tekst ten jest dobrym przykładem tego, jak skrybowie zmieniali tekst z teologicznych powodów. Pomocne omówienie tej kwestii znaleźć można na s. 87-89 książki *The Orthodox Corruption of Scripture [Ortodoksyjne przekłamanie Pisma Świętego]* Barta D. Ehrmana. Skrybowie zmieniali tekst, aby uczynić go doktrynalnie silniejszym w odpowiedzi na chrystologiczne herezje swoich czasów. Dz 20:28 nosi ślady kilku modyfikacji, związanych najprawdopodobniej z wewnętrznymi napięciami historycznymi/teologicznymi.

Zanim jednak załamiemy ręce z rozpaczy, pamiętajmy, że Nowy Testament posiada wyjątkową tradycję tekstualną, o wiele lepszą, niż jakiegokolwiek inne starożytne dzieło. Chociaż nie możemy być absolutnie pewni dokładnego brzmienia oryginalnych autografów, nadal mamy wiarygodny i wierny tekst! Warianty zawierają pierwotne słowa; ich występowanie nie wpływa na żadną z głównych doktryn! Zob. *Rethinking New Testament Textual Criticism [Nowe spojrzenie na krytykę tekstu Nowego Testamentu]* pod redakcją Davida Alan Blacka.

▣ **„On nabył własną krwią”** Odzwierciedla to starotestamentową koncepcję ofiary zastępczej (zob. Kpł 1-7; Iz 53). Co zaskakujące, *kerygma* Dziejów Apostolskich rzadko wspomina o tym aspekcie (zob. James D. G. Dunn, *Unity and Diversity in the New Testament [Jedność i różnorodność w Nowym Testamencie]*, s. 17-18). Być może jest to także dobitne podkreślenie boskości Jezusa (tj. „Kościół Boga”). Paweł często posługuje się sformułowaniami wskazującymi na tę prawdę (zob. Rz 9:5; Kol 2:9; Tt 2:13).

Tę grecką frazę można też rozumieć jako „On [Bóg] nabył krwią Jego własnego [Syna]”. W książce *Commentary on the Book of the Acts [Komentarz do Dziejów Apostolskich]*, s. 416 #59, F. F. Bruce twierdzi, że fraza ta powinna brzmieć „krwią Jego własnego”, co motywuje faktem, że jest to dobrze udokumentowane w znalezionej w Egipcie literaturze w grece koine.

20:29 „wejdą między was wilki drapieżne” Jest to przenośnia odwołująca się do użytych wcześniej metafor „stada” i „pasterza”. Podkreśla to problem fałszywych nauczycieli, zarówno przychodzących z zewnątrz (Dz 20:29), jak i powstających spośród wierzących (Dz 20:30). Oba ich rodzaje przychodzą w owczych skórkach (zob. Mt 7:15-23; Łk 10:3; J 10:12; motyw ten obecny jest także w międzybiblijnej literaturze apokaliptycznej, *1 Księga Henocha* 89:10-27; *4 Księga Ezdrasza* 5:18). Wierzący muszą poddawać próbie tych, którzy twierdzą, że przemawiają w imieniu Boga (zob. 1 J 4:1). Powinni oni być zbadani pod kątem wierności ewangelii – zarówno w słowie, jak i czynie (zob. Dz 20:18-24; Mt 7; Rz 16:17-18).

20:30 „głosić będą przewrotne nauki” „Głosić” to imiesłów czasu teraźniejszego strony czynnej, a „przewrotne nauki” to imiesłów czasu dokonanego strony biernej użyty w znaczeniu rzeczownika (dopełnienia bliższego). Głównym znaczeniem drugiego z nich jest „przekręcać”. Stosowane jest do opisu ludzkiego społeczeństwa (zob. Łk 9:41; Flp 2:15). Czynność ta opisana jest (za pomocą innego terminu) w 2 P 3:15-16.

▣ **„aby pociągnąć za sobą uczniów”** Teologiczne pytanie brzmi tu: Czy ci „odciągnięci” są duchowo zgubieni, czy zagubieni (zob. Mt 24:24)? Dogmatyzm jest niemożliwy, ale prawdziwa wiara trwa nadal (zob. 1J 2:18)!

TEMAT SPECJALNY: APOSTAZJA (*AFISTĒMI*)

Grecki termin *afistēmi* ma szerokie pole semantyczne. Polskie określenie „apostazja” wywodzi się jednak od tego słowa i sprawia, że przez współczesnych czytelników jest odczytywane w określonym znaczeniu. Tak jak zawsze, kluczem jest tu kontekst, a nie jakaś z góry założona definicja.

Jest to określenie złożone z przyimka *apo*, oznaczającego „z” lub „od”, oraz *histēmi*, „siedzieć”, „stać” lub „ustalać”. Zwróćmy uwagę na poniższe (nieteologiczne) zastosowania tego terminu:

1. Fizycznie odstąpić/odejść/zostawić/opuścić
  - a. ze świątyni, Łk 2:37
  - b. z domu, Mk 13:34
  - c. osoby, Mk 12:12; 14:50; Dz 5:38

- d. wszystko, Mt 19:27.29
- 2. Opuścić politycznie, Dz 5:37
- 3. Opuścić/odejść/odstąpić/odłączyć się w kontekście relacji, Dz 5:38; 15:38; 19:9; 22:29
- 4. Opuścić prawnie (odprawić, oddalić, rozwieść się), Pwt 24:1.3 (LXX); w NT: Mt 5:31; 19:7; Mk 10:4; 1 Kor 7:11
- 5. Darować dług, Mt 18:27
- 6. Okazać brak troski zostawiając, Mt 4:20; J 4:28; 16:32
- 7. Okazać troskę nie zostawiając, J 8:29; 14:18
- 8. Pozwolić/dopuszczyć/zostawić (w spokoju), Mt 13:30; 19:14; Mk 14:6; Łk 13:8

CZASOWNIK ten jest także powszechnie stosowany w znaczeniu teologicznym:

- 1. przebaczyć, odpuścić grzech, odpuścić nieprawość, przywrócić Wj 32:32 (LXX); Lb 14:19; Hi 42:10; w NT: Mt 6:12.14-15; Mk 11:25-26
- 2. powstrzymywać się od grzechu, 2 Tm 2:19
- 3. zaniedbać poprzez odejście
  - a. Prawo, Mt 23:23; Dz 21:21
  - b. wiarę, Ez 20:8 (LXX); Łk 8:13; 2 Tes 2:3; 1 Tm 4:1; Hbr 3:12

Współcześni wierzący zadają wiele teologicznych pytań, które autorom NT nigdy nie przyszłyby do głowy. Jedno z nich wiąże się ze współczesną tendencją do oddzielania wiary (usprawiedliwienia) od wierności (uświęcenia).

Są także w Biblii osoby, które należą do Bożego ludu aż do jakiegoś wydarzenia, które sprawia, że odchodzą.

I. Stary Testament

- A. Ci, którzy wysłuchali relacji dwunastu (dziesięciu) szpiegów, Lb 14 (zob. Hbr 3:16-19)
- B. Korach, Lb 16
- C. Synowie Helego, 1 Sm 2 i 4
- D. Saul, 1 Sm 11-31
- E. Fałszywi prorocy (przykłady)
  - 1. Pwt 13:1-5; 18:19-22 (sposoby rozpoznawania fałszywych proroków)
  - 2. Jr 28
  - 3. Ez 13:1-7
- F. Fałszywe prorokinie
  - 1. Ez 13:17
  - 2. Ne 6:14
- G. Żli przywódcy Izraela (przykłady)
  - 1. Jr 5:30-31; 8:1-2; 23:1-4
  - 2. Ez 22:23-31
  - 3. Mi 3:5-12

II. Nowy Testament

- A. Ten grecki termin oznacza „dokonać apostazji”. Zarówno Stary, jak i Nowy Testament potwierdzają nasilenie zła i fałszywej nauki przed drugim przyjściem Jezusa (zob. Mt 24:24; Mk 13:22; Dz 20:29.30; 2 Tes 2:9-12; 2 Tm 4:4). Słowo to może odzwierciedlać słowa Jezusa z przypowieści o glebach z Mt 13, Mk 4 i Łk 8. Fałszywi nauczyciele w oczywisty sposób nie są chrześcijanami, ale wywodzą się spośród nich (zob. Dz 20:29-30; 1 J 2:19); są jednak w stanie uwodzić i odciągać niedojrzałych wierzących (zob. Hbr 3:12).

Z punktu widzenia teologii można zastanawiać się, czy fałszywi nauczyciele kiedykolwiek byli wierzącymi. Na to pytanie trudno udzielić odpowiedzi, ponieważ fałszywi nauczyciele obecni byli w lokalnych kościołach (zob. 1 J 2:18-19). Często nasze tradycje teologiczne lub wyznaniowe odpowiadają na to pytanie bez odniesienia do konkretnych tekstów biblijnych (poza metodą „dowodzenia wersetami” polegającą na cytowaniu wyciągniętych z kontekstu urywków

mających rzekomo potwierdzać nasze zdanie).

B. Pozorna wiara

1. Judasz, J 17:12
2. Szymon mag, Dz 8
3. Ludzie, o których mowa w Mt 7:13-23
4. Ludzie, o których mowa w Mt 13; Mk 4; Łk 8
5. Żydzi z J 8:31-59
6. Aleksander i Hymenajos, 1 Tm 1:19-20
7. Osoby wymienione w 1 Tm 6:21
8. Hymenajos i Filetos, 2 Tm 2:16-18
9. Demas, 2 Tm 4:10
10. Fałszywi nauczyciele, 2 P 2:19-22, Jud 1:12-19
11. Antychryści, 1 J 2:18-19

C. Bezowocna wiara

1. 1 Kor 3:10-15
2. 2 P 1:8-11

Rzadko rozważamy te teksty, ponieważ nasza teologia systematyczna (kalwinizm, arminianizm itp.) dyktuje nam prawidłową odpowiedź. Proszę czytelnika, żeby nie osądzał mnie z góry dlatego, że poruszam ten temat. Chodzi mi o prawidłową procedurę hermeneutyczną. Musimy pozwolić, żeby Biblia do nas mówiła, a nie wtłaczać ją w ustaloną z góry teologię. Często jest to dla nas bolesne i wytrąca nas z równowagi, ponieważ duża część naszej teologii jest wyznaniowa, kulturowa lub związana z relacjami (rodzic, przyjaciel, pastor), a nie biblijna (zob. Temat specjalny: Co to znaczy „przyjąć”, „uwierzyć”, „wyznać” i „wezwać”?). Niektóre osoby znajdujące się wśród Bożego ludu okażą się do niego nie należeć (np. Rz 9:6).

20:31 „czuwajcie” Jest to czas terażniejszy strony czynnej trybu rozkazującego (zob. Mk 13:35) i paralela Dz 20:28, „Uważajcie na samych siebie” (czas terażniejszy strony czynnej trybu rozkazującego). Boży przywódcy i Boży Kościół muszą nieustannie wystrzegać się fałszywych nauczycieli – nie tych, którzy lekceważą nasze osobiste upodobania, tylko takich, którzy nie szanują ewangelii i tego, jak przekłada się ona na styl życia.

▣ **„przez trzy lata”** Odnosi się to do pobytu Pawła w Efezie. To określenie czasowe obejmuje ogół działalności Pawła na tym terenie. Pozostał z tymi wierzącymi dłużej niż w którymkolwiek innym mieście, Kościele czy regionie. Efezjanie znali już ewangelię; musieli jednak nauczyć się ją chronić i rozgłaszać!

20:32 „polecam was Bogu” Oznacza to „powierzyć” (zob. Dz 14:23). Jesteśmy odpowiedzialni przed Bogiem za ewangelię, którą nam powierzono (zob. 1 Tm 1:18). Naszym zadaniem jest przekazać ją innym, którzy podadzą ją dalej (zob. 2 Tm 2:2).

MSS P⁷⁴, κ , A, C, D i E mają tu „Bóg, a MS B – „Pan”. UBS⁴ nadaje wariantowi *Theos* notę „B” (prawie pewne).

▣ **„i słowu Jego łaski”** Jest to synonim „ewangelii”. Zob. komentarz do Dz 20:24.

„władnemu zbudować” Zwróćmy uwagę, że to Boża osoba i prawda (ewangelia) prowadzą do dojrzałości (zob. Dz 9:31). Paweł często posługuje się tą metaforą. To greckie słowo można tłumaczyć zarówno jako „budować”, jak i „pokrzepiać” (zob. 1 Kor 14). Taki jest cel ewangelii – dojrzałość nie tylko poszczególnych wierzących, ale i całego Kościoła.

TEMAT SPECJALNY: BUDOWAĆ

Paweł często posługiwał się terminem *oikodomeō* oraz jego formami pokrewnymi. Dosłownie oznacza on „budować dom” (zob. Mt 7:24), zaczęto jednak stosować go metaforycznie w znaczeniu:

1. Ciała Chrystusa, kościoła, 1 Kor 3:9; Ef 2:21; 4:16
2. Budowania:
  - a. słabych braci, Rz 15:1
  - b. bliźnich, Rz 15:2
  - c. siebie nawzajem, Ef 4:29; 1 Tes 5:11

- d. świętych do służby. Ef 4:12
- 3. Budujemy lub pokrzepiamy poprzez:
  - a. miłość, 1 Kor 8:1; Ef 4:16
  - b. ograniczanie osobistych swobód, 1 Kor 10:23-24
  - c. unikanie spekulacji, 1 Tm 1:3
  - d. ograniczanie liczby mówców na nabożeństwach (śpiewacy, nauczyciele, prorocy, mówiący językami i tłumacze), 1 Kor 14:3-4.12
- 4. Wszystko powinno budować
  - a. autorytet Pawła, 2 Kor 10:8; 12:19; 13:10
  - b. podsumowujące stwierdzenia w Rz 14:19 i 1 Kor 14:26

▣ „i dać dziedzictwo” W ST Bóg był dziedzictwem kapłanów i Lewitów. W NT Bóg jest dziedzictwem wszystkich wierzących, ponieważ są oni dziećmi Bożymi poprzez osobę i dzieło Chrystusa (zob. Rz 8:15.17; Ga 4:1-7; Kol 1:12).

Nowotestamentowi wierzący, tak jak Izraelici w ST, są kapłanami (zob. 1 P 2:5.9; Ap 1:6). Mamy służyć zgubionemu światu.

▣ „ze wszystkimi świętymi” Jest to imiesłów czasu dokonanego strony biernej. Zob. Temat specjalny: Świętość/uświęcenie w NT w Dz 9:32.

20:33 „srebra ani złota, ani szaty” Rzeczy te oznaczają bogactwo. Paweł broni swoich czynów i motywacji. W NT chciwość i wykorzystywanie seksualne są często znakiem rozpoznawczym fałszywych nauczycieli (zob. 1 Kor 3:10-17).

20:34 „zarabiał na potrzeby moje” Paweł nie przyjmował pomocy od Kościołów, którym usługiwał w danym czasie, ze względu na ciągłe oskarżenia fałszywych nauczycieli dotyczące jego motywacji. Paweł pracował na swoje utrzymanie (zob. 1 Kor 4:12; 9:3-7; 2 Kor 11:7-12; 12:13; 1 Tes 2:9; 2 Tes 3:6-13). Poza tym Paweł miałby osobiste skrupuły przed przyjmowaniem pieniędzy za nauczanie ze względu na swoje wykształcenie jako rabina. Stwierdza jednak, że sługom ewangelii należy płacić (zob. 1 Kor 9:3-18; 1 Tm 5:17-18).

James S. Jeffers jest autorem doskonałej krótkiej historii świata śródziemnomorskiej w I w. n.e., zatytułowanej *The Greco-Roman World of the New Testament Era* [*Grecko-rzymski świat epoki Nowego Testamentu*]. Wspomina w niej, że Paweł wspomina o tym, że własnymi rękami pracował na zaspokojenie swoich fizycznych potrzeb podczas wszystkich trzech podróży misyjnych (zob. s. 28):

1. Pierwszej, 1 Kor 4:12; 9:6; 1 Tes 2:9
2. Drugiej, Dz 18:3
3. Trzeciej, Dz 19:11-12; 20:34; 2 Kor 12:14

20:35 Zwróćmy uwagę na to, że ciężka praca wierzących nie służy ich osobistemu zyskowi albo luksusom, tylko innym w potrzebie w imieniu Chrystusa (zob. 2 Kor 9:8-11). Cytat Pawła z Jezusa nie jest ujęty w żadnej z ewangelii, co świadczy o tym, że pochodził on z tradycji ustnej.

„Słabi”, o których tu mowa, nie są nadmiernie skrupulatnymi chrześcijanami (zob. Rz 14:1; 15:1; 1 Kor 8:9-13; 9:22), tylko braćmi w fizycznej potrzebie. Paweł pracował, aby utrzymać siebie i wierzących, którzy wymagali wsparcia.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 20:36-38

³⁶W Po tych słowach upadł na kolana i modlił się razem ze wszystkimi. ³⁷Wtedy wszyscy wybuchnęli wielkim płaczem. Rzucali się Pawłowi na szyję i całowali go, ³⁸smucąc się najbardziej z tego, co powiedział: że już go nigdy nie zobaczą. Potem odprowadzili go na okręt.

20:36 „upadł na kolana” Nie była to pozycja modlitewna przyjęta w judaizmie. Możliwe, że był to jakiś szczególny obrzęd poświęcenia (zob. Dz 20:32; 21:5).

20:37 „Rzucali się Pawłowi na szyję” Mniej dosłowne tłumaczenia oddają tę frazę jako „ściskali” (angielska Biblia NASB). Dzięki Bogu za przywódców Kościoła, którzy przychodzą nam pomagać!

20:38 „smucąc się najbardziej z tego, co powiedział” Odnosi się to do Dz 20:25.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Paweł podróżował z tak wieloma osobami z różnych miast? (Dz 20:4)
2. Jaki jest teologiczny zamysł fragmentu Dz 20:7-10?
3. Dlaczego werset Dz 20:13 jest tak dezorientujący?
4. Dlaczego Paweł broni się przed efeskimi przywódcami?
5. Dlaczego Piotr udawał się do Jerozolimy, skoro prorocy uprzedzali go o poważnych konsekwencjach tej wizyty? (Dz 20:22-23)
6. Dlaczego fałszywi prorocy są powszechni w każdym czasie i miejscu? Czy ludzie ci są odkupieni? Czy ci, którzy za nimi idą, są odkupieni? Kim jest fałszywy prorok?
7. Dlaczego fragment Dz 20:36-38 powinien motywować nas, byśmy kochali naszych lokalnych przywódców i się o nich modlili?

ROZDZIAŁ 21 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
KONIEC DZIAŁALNOŚCI - UWIĘZIENIE				
Ku Jerozolimie	Od Miletu do Tyru	Paweł w Jerozolimie	Z Miletu przez Cezareę do Jerozolimy	W drodze do Jerozolimy
21:1-6	21:1-6	21:1-6	21:1-4 21:5-6	21:1-6
	W Cezarei		21:7-9	
21:7-16	21:7-14	21:7-14		21:7-17
	W Jerozolimie	21:15-16	21:10-17	
			PROCES PAWŁA	
Przyjęcie przez Kościół jerozolimski	21:15-17	W kościele jerozolimskim	Paweł w Jerozolimie. Ślub nazireatu	
	Wysiłki Pawła w celu uspokojenia judeochrześcijan		21:18-25	
21:17-26		21:17-26		
	21:18-26		21:26	21:18-26
Pojmanie św. Pawła w świątyni	Rozruchy w Jerozolimie i uwięzienie Pawła		Uwięzienie Pawła	
21:27-36		21:27-36	21:27-30 21:31-36	21:27-40
21:37-40	21:27-40	21:37-40	21:37-40	

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

W tym rozdziale zaskakujące jest to, co w nim pominięto! Nie wspomina on o tym, żeby Paweł kładł nacisk na dar od Kościołów pogańskich dla Kościoła w Jerozolimie.

W książce *Unity and Diversity in the New Testament [Jedność i różnorodność w Nowym Testamencie]*, s. 272-278, James D. G. Dunn dzieli się interesującym przypuszczeniem, że pomiędzy Jakubem (znanym z trzymywania się tradycji judaizmu) a Pawłem istniało napięcie dotyczące miejsca Tradycji Ustnych w życiu wierzącego Żyda.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 21:1-6

¹Po rozstaniu się z nimi odpłynęliśmy i bezpośrednim kursem przybyliśmy do Kos, a następnego dnia do Rodos, a stąd do Patary. ²Znalazszy okręt, który miał płynąć do Fenicji, wsiedliśmy i odpłynęliśmy. ³Zobaczyliśmy Cypr i zostawiliśmy go po lewej ręce, a płynąc do Syrii, przybyliśmy do Tyru, tam bowiem miano wylądować okręt. ⁴Odszukawszy uczniów, pozostaliśmy tam siedem dni, a oni pod wpływem Ducha odradzali Pawłowi podróż do Jerozolimy. ⁵Po upływie tych dni wybraliśmy się w drogę, a wszyscy z żonami i dziećmi odprowadzili nas za miasto. Na wybrzeżu padliśmy na kolana i modliliśmy się. ⁶Pożegnaliśmy się wzajemnie: myśmy weszli na okręt, a oni wrócili do swoich domów.

21:1 „bezpośrednim kursem” Jest to termin żeglarski oznaczający obranie bezpośredniego kursu (zob. Dz 16:11). Łukasz był dobrze obeznany ze słownictwem żeglarskim (zob. Dz 21:3). Większość fragmentów Dziejów Apostolskich pisanych z perspektywy pierwszej osoby liczby mnogiej zawiera wzmianki o podróżach morskich.

▣ **„Kos”** Słowo to oznacza „szczyt” i jest nazwą zarówno wyspy, jak i jej największego miasta. W V w. p.n.e. urodził się tam Hipokrates; funkcjonowała na niej także duża szkoła medyczna. Było to wolne państwo uważane za część rzymskiej prowincji Azji. Wyspa ta leży około 65 km na południe od Miletu.

▣ **„Rodos”** To również nazwa wyspy i jej głównego miasta. Prowadziła ona ożywiony handel i znana była z (1) uprawianych na niej róż oraz (2) mieszczącego się na niej uniwersytetu, specjalizującego się w retoryce i oratorstwie. Wcześniej (29 r. p.n.e.) wyspę na cały świat rozświetlił stojący obok portu wykonany z brązu posąg o wysokości 30-32 m. Funkcjonował on jako latarnia morska.

▣ **„Patary”** Zachodnia rodzina manuskryptów greckich (zob. P⁴¹, D) i niektóre wersje starołacińskie dodają tu „i Myry” (najprawdopodobniej zaczerpnięta z 27:5), która była głównym portem dla statków płynących do Syrii. UBS⁴ nadaje krótszemu brzmieniu notę „A” (pewne).

Patara była miastem na wybrzeżu Licji, słynnym z mieszczącej się tu wyroczni Apollina, która przez jakiś czas dorównywała sławą nawet wyroczni delfickiej.

21:2 „Znalazszy okręt, który miał płynąć do Fenicji” Musiał to być większy statek, ponieważ mniejsze trzymały się wybrzeża. Podróż nim oszczędziła im wiele czasu dzięki obraniu bezpośredniego kursu.

21:3 „Zobaczyliśmy Cypr” Z pewnością widok Cypru przywołał wspomnienia o Barnabie i pierwszej wyprawie misyjnej.

▣ **„Tyru”** Była to położona na wybrzeżu stolica Fenicji.

21:4 „uczniów” W mieście tym znajdował się Kościół, który najprawdopodobniej został założony po prześladowaniach związanych ze Szczepanem (zob. Dz 8:4; 11:19). W tym okresie wierzący szukali innych chrześcijan i zatrzymywali się u nich (zob. Dz 21:7.16).

▣ **„pod wpływem Ducha odradzali Pawłowi podróż do Jerozolimy”** Wskazuje to na obecność proroków w tym lokalnym zgromadzeniu (zob. Dz 20:23; 21:10-12). Ich zapowiedź prześladowań była prawdziwa, a mimo to wydaje się, że podróż Pawła była Bożą wolą (zob. Dz 21:14). Przez Ananiasza Jezus przedstawił Pawłowi, co będzie robił w życiu (zob. Dz 9:15-16). Było w nim cierpienie, ale także składanie świadectwa przed królami.

21:5 „padliśmy na kolana i modliliśmy się” Jest to piękny obraz chrześcijańskiej miłości i troski. Być może był to szczególny rodzaj nabożeństwa, jak w Dz 20:32.36.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 21:7-14

⁷Kończąc naszą żeglugę, przybyliśmy z Tyru do Ptolemaid i powitawszy braci, pozostaliśmy u nich jeden dzień. ⁸Wyszedszy nazajutrz, dotarliśmy do Cezarei. Weszliśmy do domu Filipa ewangelisty, który był jednym z Siedmiu, i zamieszkaliśmy u niego. ⁹Miał on cztery córki, dziewice - prorokinie. ¹⁰Kiedyśmy tam przez dłuższy czas mieszkali, przyszedł z Judei pewien prorok, imieniem Agabos. ¹¹Przybył do nas, wziął pas Pawła, związał sobie ręce i nogi i powiedział: «To mówi Duch Święty: Tak Żydzi zwiążą w Jerozolimie męża, do którego należy ten pas, i wydadzą w ręce pogan». ¹²Kiedyśmy to usłyszeli, razem z miejscowymi braćmi zaklinaliśmy Pawła, aby nie szedł do Jerozolimy. ¹³Wtedy Paweł odpowiedział: «Co robicie? Dlaczego płaczecie i rozdzieracie mi serce? Ja przecież gotów jestem nie tylko na więzienie, ale i na śmierć w Jerozolimie dla imienia Pana Jezusa». ¹⁴Nie mogąc go przekonać, ustąpiliśmy ze słowami: «Niech się dzieje wola Pańska!»

21:7 „Ptolemaid” Miasto to nazwane zostało na cześć jednego z generałów Aleksandra Wielkiego, który władał Egiptem i był przodkiem Ptolemeusza II, który wybudował je w 26 r. p.n.e. Jest to jedyny naturalny port na wybrzeżu Palestyny. W ST miejscowość ta nazywała się Akko (zob. Sdz 1:31), a obecnie znana jest jako Akka lub Akra (nazwa nadana jej przez krzyżowców).

▣ **„braci”** W Dziejach Apostolskich jest to synonim „uczniów” (zob. Dz 21:4.16). Określenia te opisywały wierzących w Jezusa Chrystusa.

▣ **„pozostaliśmy u nich”** Zob. komentarz do Dz 21:4.

21:8 „Wyszedszy” Nie wiemy, czy wyruszyli drogą lądową, czy morską.

▣ **„Cezarei”** Była ona siedzibą władz rzymskich w Palestynie. Było to nadmorskie miasto z małym sztucznym portem. W Cezarei mieszkał Filip ewangelista (zob. Dz 8:40).

▣ **„ewangelisty”** Co zaskakujące, termin ten pojawia się w NT tylko trzy razy (zob. Ef 4:11 i 2 Tm 4:5). Nie mamy pewności co do konkretnej służby, jaką obejmował ten dar. Samo słowo „ewangelista” oznacza „tego, kto głosi ewangelię”.

▣ **„który był jednym z Siedmiu”** Jest to nawiązanie do skargi greckojęzycznych wdów na niesprawiedliwy podział żywności w Kościele jerozolimskim. Aby zaspokoić tę potrzebę, wybrano siedmiu mężczyzn. Wszyscy mieli greckie imiona. Tych Siedmiu głosiło ewangelię z wielką mocą. To oni jako pierwsi zrozumieli ogólnościową wizję ewangelii (zob. Dz 6).

21:9 „Miał on cztery córki, dziewice – prorokinie” Pamiętajmy, że Łukasz zwraca szczególną uwagę na kobiety. W świetle wszystkich zawartych w NT faktów powinniśmy zrewidować nasze poglądy na pełnienie przez kobiety przywódczych ról (zob. J1 2:28-32; Dz 2:16-21) w Kościele. Zob. Temat specjalny: Kobiety w Biblii w Dz 2:17. Książka, która okazała się dla mnie pomocna w tej kwestii, jest *Gospel and Spirit [Ewangelia i Duch]* Gordona Fee.

Tradycja Kościoła podaje, że Filip przeprowadził się do Azji Mniejszej (Frygii) i że jego córki żyły długo i służyły Panu do bardzo podeszłego wieku. Tradycję tę przekazuje Euzebiusz z Cezarei, cytując Polikratesa z Efezu i Papiasza (zob. *Historia Ecclesiastica [Historia Kościelna]* 3:31:2-5).

21:10 „prorok, imieniem Agabos” Termin ten rozumieć można co najmniej dwojako:

1. W Listach do Koryntian odnosi się on do zwiastowania lub dzielenia się ewangelią (zob. 1 Kor 14:1)
2. Dzieje Apostolskie wspominają o prorokach (zob. Dz 11:27-28; 13:1; 15:32; 21:10, a nawet prorokiniach, 21:9)

Problemem związanym z tym terminem jest kwestia tego, jak nowotestamentowy dar prorocstwa ma się do proroków ST. W ST prorocy to autorzy Pisma Świętego. W NT zadanie to powierzone jest pierwotnym dwunastu apostołom i ich pomocnikom. Z urzędem prorockim jest tak jak z terminem „apostol”, który zostaje zachowany jako funkcjonujący dalej w Kościele dar (zob. Ef 4:11), ale po śmierci Dwunastu jego zadania się zmieniają. Natchnienie (zob. Temat specjalny w Dz 13:1) ustało; natchnione Pismo zostało ukończone (zob. Jud; Dz 21:20). Głównym zadaniem proroków Nowego Testamentu jest głoszenie ewangelii, a także

pokazywanie, jak stosować prawdy NT do aktualnych sytuacji i potrzeb. Zob. Temat specjalny: Proroctwa NT w Dz 11:27.

21:11 Podobnie jak starotestamentowi prorocy Jeremiasz i Ezechiel, Agabos przekazał otrzymane objawienie za pomocą inscenizacji.

21:12 „zaklinaliśmy” Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego. Może oznaczać (1) rozpoczęcie czynności lub (2) czynność powtarzaną w przeszłości.

21:13 Trudno pogodzić ten proroczy znak z poczuciem Pawła, że udanie się do Jerozolimy jest Bożą wolą (zob. w. 4).

▣ „dla imienia Pana Jezusa” Zob. Temat specjalny: Imię Pana w Dz 2:21.

21:14 „Niech się dzieje wola Pańska” Jest to czas terażniejszy strony medialnej trybu rozkazującego, użyty w znaczeniu modlitwy. Bóg miał plan i zamiśl dla życia Pawła. Paweł czuł, że zna wolę Bożą, nawet w obliczu konkretnego i powtarzającego się proroctwa dotyczącego problemów, które go czekały. Musiał odbierać te zapowiedzi jako służące przygotowaniu jego ducha i umysłu, a nie zakazujące mu udania się do Jerozolimy.

TEMAT SPECJALNY: WOLA (*THELĒMA*) BOŻA

„Wola” Boża obejmuje kilka kategorii.

EWANGELIA JANA

- Jezus przyszedł, żeby wypełnić wolę Ojca (zob. J 4:34; 5:30; 6:38)
- wskreszenie wszystkich, których Ojciec dał Synowi, w dniu ostatecznym (zob. J 6:39)
- żeby wszyscy uwierzyli w Syna (zob. J 6:29.40)
- wysłuchanie modlitwy związanej z pełnieniem woli Bożej (zob. J 9:31 i 1 J 5:14)

EWANGELIE SYNOPTYCZNE

- pełnienie woli Bożej jest czymś kluczowym (zob. Mt 7:21)
- pełnienie woli Bożej czyni z człowieka brata i siostrę Jezusa (zob. Mt 12:50; Mk 3:35)
- nie jest wolą Bożą, żeby ktokolwiek był zgubiony (zob. Mt 18:14; 1 Tm 2:4; 2 P 3:9)
- krzyż był wolą Ojca dla Jezusa (zob. Mt 26:42; Łk 22:42)

LISTY PAWŁA

- dojrzałość i służba wszystkim wierzących (zob. Rz 12:1-2)
- uratowanie wierzących z tego złego wieku (zob. Ga 1:4)
- wolą Bożą był Jego plan odkupienia (zob. Ef 1:5.9.11)
- doświadczenie przez wierzących życia napełnionego Duchem (zob. Ef 5:17-18)
- napełnienie wierzących poznaniem Boga (zob. Kol 1:9)
- uczynienie wierzących doskonałymi i pełnymi (zob. Kol 4:12)
- uświęcenie wierzących (zob. 1 Tes 4:3)
- dziękczynienie wierzących w każdym położeniu (zob. 1 Tes 5:18)

LISTY PIOTRA

- właściwe postępowanie wierzących (tj. podporządkowanie władzom państwowym) i uciszanie przez to głupich ludzi, co stwarza okazje do ewangelizacji (zob. 1 P 2:15)
- cierpienie wierzących (zob. 1 P 3:17; 4:19)
- brak skupienia wierzących na sobie (zob. 1 P 4:2)

LISTY JANA

- trwanie wierzących na wieki (zob. 1 J 2:17)
- klucz do wysłuchania modlitw wierzących (zob. 1 J 5:14)

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 21:15-16

¹⁵Potem przygotowawszy się do podróży, ruszyliśmy do Jerozolimy. ¹⁶Towarzyszili nam niektórzy uczniowie z Cezarei i zaprowadzili do niejakiego Mnazona z Cypru, jednego z pierwszych uczniów, u którego mieliśmy znaleźć gościnę.

21:15 „przygotowawszy się” Niektóre tłumaczenia oddają tę frazę jako „spakowaliśmy się” [Słowo Życia] lub „wzięliśmy swoje rzeczy” [Uwspółcześiona Biblia Gdańska]. Jest to obrazowe słowo oznaczające przygotowanie do podróży. W całym NT występuje tylko tutaj.

▣ „Jerozolimy” Leżała ona w odległości około 100 km.

21:16 „Mnazona” Podobnie jak Barnaba był to nawrócony Żyd z Cypru. Wraz z Siedmioma z Dz 6 należał do hellenistów. Najwidoczniej uwierzył w Jezusa bardzo wcześnie; być może będąc w Palestynie w trakcie pobytu Pawła w więzieniu w Cezarei Łukasz wypytał Mnazona o wydarzenia z tamtych czasów, które zawarł później w swojej Ewangelii.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU FRAGMENTU DZ 21:17-26:32

A. KRÓTKI ZARYS FRAGMENTU DZ 21:17-26:32 (więzienie i obrona Pawła w Jerozolimie i Cezarei)

1. Zamieszki i pojmanie Pawła w świątyni, Dz 21:17-40
2. Obrona Pawła przed tłumem, Dz 22:1-22
3. Przesłuchanie przez Rzymian, Dz 22:23-30
4. Przesłuchanie przed Sanhedrynem, 23:1-10
5. Spisek na życie Pawła, Dz 23:11-35
6. Paweł przed Feliksem, Dz 24:1-23
7. Spotkanie na osobności z Feliksem i Druzyllą, Dz 24:24-27
8. Paweł przed Festusem, Dz 25:1-12
9. Paweł przed Agryppą i Berenike, Dz 25:13-26:32

B. WSPÓLNE ELEMENTY OBRONY PAWŁA

Wspólne elementy	Paweł wobec tłumu	Paweł wobec Sanhedrynu	Paweł wobec Feliksa	Paweł wobec Festusa	Paweł wobec Agryppy II
1. Jego żydowskie pochodzenie	22:3		24:14.17-18		26:4
2. Jego wykształcenie i gorliwość jako faryzeusza	22:3	23:6-9	24:15.21		26:5-8
3. Jego prześladowanie „Drogi”	22:4-5				26:9-11
4. Jego osobiste świadectwo nawrócenia	22:6-16				26:12-16
5. Otrzymane przez niego od Boga powołanie do konkretnej służby	22:17-22				26:17-23

C. PORÓWNANIE SADUCEUSZY I FARYZEUSZY

	<u>SADUCEUSZE</u>	<u>FARYZEUSZE</u>
Początki	Okres machabejski	Okres machabejski
Nazwa oznacza	„Sadokici”?	„Oddzieleni”?
Status społeczny	Kapłańska arystokracja	Świecka klasa średnia
Uznawane księgi	Tylko spisane Prawo (w szczególności księgi	Całe przekazywane ustnie i spisane Prawo oraz

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 21:17-26

¹⁷Kiedy znaleźliśmy się w Jerozolimie, bracia przyjęli nas z radością. ¹⁸Następnego dnia Paweł poszedł razem z nami do Jakuba. Zebrali się też wszyscy starsi. ¹⁹Powitawszy ich, zaczął szczegółowo opowiadać, czego Bóg dokonał wśród pogan przez jego posługę. ²⁰Słyszając to, wielbili Boga, ale powiedzieli mu: «Widzisz, bracie, ile tysięcy Żydów uwierzyło, ²¹a wszyscy trzymają się gorliwie Prawa. O tobie jednak słyszeli, że wszystkich Żydów, mieszkających wśród pogan, nauczasz odstępstwa od Mojżesza, mówisz, że nie mają obrzezywać swych synów ani zachowywać zwyczajów. ²²Cóż więc począć? W każdym wypadku dowiedzą się, żeś przybył. ²³Zrób więc to, co ci mówimy: Mamy tu czterech mężczyzn, którzy złożyli ślub, ²⁴weź ich z sobą, poddaj się razem z nimi oczyszczeniu, pokryj za nich koszty, aby mogli ostrzyć sobie głowy, a wtedy wszyscy przekonają się, że w tym, czego się dowiedzieli o tobie, nie tylko nie ma żdźbła prawdy, lecz że ty sam przestrzegasz Prawa na równi z nimi. ²⁵Co zaś do pogan, którzy uwierzyli, posłaliśmy im na piśmie polecenie, aby powstrzymali się od pokarmów ofiarowanych bożkom, od krwi, od tego, co uduszone, i od nierządu». ²⁶Wtedy Paweł wziął z sobą tych mężów, następnego dnia poddał się razem z nimi oczyszczeniu, wszedł do świątyni i zgłosił [termin] wypełnienia dni oczyszczenia, aż zostanie złożona ofiara za każdego z nich.

21:17 To, że wierzący z Jerozolimy serdecznie powitali Pawła i towarzyszących mu wierzących pogan, było dobrym znakiem (zob. Łk 8:40; 9:11; Dz 2:41; 18:27; 21:17; 24:3; 28:30). W Kościele jerozolimskim obecne były jednak także uprzedzenia (zob. Dz 21:20-21).

21:18-19 „Paweł poszedł razem z nami do Jakuba” Łukasz nie wspomina tu o przyniesionym przez nich darze od Kościołów pogan (zob. Dz 24:17). Paweł był już wcześniej u Jakuba w Dz 15:12. Jakub był przyrodnim bratem Jezusa i szanowanym przywódcą Kościoła w Jerozolimie (zob. Dz 12:17; 15:13).

21:18 „Zebrali się też wszyscy starsi” Zauważmy, że nie ma tu wzmianki o apostołach. Najwidoczniej odbywali zagraniczne podróże misyjne – albo już nie żyli. Zastosowanie tu terminu „starsi” odzwierciedla jego hebrajskie znaczenie (zob. Dz 4:5.8.23; 6:12; 11:30; 15:2.4,6.22.23; 16:4; 23:14; 24:1.25; 25:15; Hbr 11:2; Jk 5:14), a nie wprowadzony później przez Kościół sens duszpasterzy (zob. Dz 14:23; 20:17.18.23; 1 Tm 5:17.19; Tt 1:5; 1 P 5:1; 2 J 1; 3 J 1).

21:19 Niektórzy komentatorzy są zdania, że Paweł spotkał się z chłodnym przyjęciem i że darowizna od Kościołów pogan nie została doceniona. Ich tok rozumowania jest następujący:

1. Paweł zatrzymał się w domu hellenistycznego Żyda, a nie u któregoś z przywódców Kościoła jerozolimskiego.
2. Nie ma wzmianki o wdzięczności za ofiarę, ani nawet o niej samej.
3. Przywódcy natychmiast informują Pawła o jego niepopularności wśród tysięcy osób z Kościoła jerozolimskiego.
4. Nie mamy informacji o tym, żeby Kościół wspierał Pawła w więzieniu lub kiedy był sądzony.

Trzeba przyznać, że przesłaniu Pawła i jego misji towarzyszyły konflikty i zamieszanie. Werset Dz 21:19 wydaje mi się jednak pozytywny!

21:20 „ile tysięcy Żydów” Cóż za wspaniałe świadectwo mocy ewangelii i Bożej miłości do Żydów w Jerozolimie! Była reszta (część) Żydów, którzy uwierzyli. Być może stanowiło to wypełnienie Za 12:10!

▣ „uwierzyło” Jest to imiesłów czasu dokonanego strony czynnej (zob. Tematy specjalne w Dz 3:16 i 6:5). Niewątpliwie mowa jest tu o prawdziwej, zbawczej wierze. Można być zbawionym bez pełnego zrozumienia wszystkich kwestii teologicznych – a nawet pomimo ich błędnego pojmowania (zob. Dz 1:6; Łk 19:11).

Paweł określiłby tych chrześcijan mianem „słabych” (zob. Rz 14:1-15:13; 1 Kor 8; 10:23-33). Zrobiłby wszystko, żeby ich zachęcić – pod warunkiem, że ich „słabość” nie sprzeciwiała się ewangelii (jak było to w przypadku judaizujących w Liście do Galacjan).

▣ „wszyscy trzymają się gorliwie Prawa” Świadczy to o dużej liczbie nawróconych faryzeuszy, zelotów lub eseneńczyków. Nawrócenie nie pozbawiło ich jednak religijnych uprzedzeń. Przypominali judaizujących z Listu do Galacjan. Paweł w nadzwyczajny sposób kochał i wspierał „słabych” wierzących, a jednocześnie nie tolerował „fałszywych nauczycieli” i tych, którzy przekreślali ewangelię.

21:21 „O tobie jednak słyszeli, że wszystkich Żydów, mieszkających wśród pogan, nauczasz odstępstwa od Mojżesza” Fraza „słyszeli” jest odzwierciedleniem hebrajskiego idiomu „re-echo”, oznaczającego przekaz ustny. W połączeniu z czasownikiem w czasie teraźniejszym („nauczasz”) wskazuje na to, że Żydzi w Jerozolimie wielokrotnie słyszeli o działalności Pawła od uprzedzonych do niej osób. Zarzuty te były poważniejsze niż sprawa głoszenia ewangelii poganom, która okazała się tak problematyczna (zob. Dz 15).

Termin „odstępstwo” to dobitne sformułowanie, od którego pochodzi polskie słowo „apostazja” (zob. 2 Tes 2:3). Teologiczna kwestia tego, jak nawróceni Żydzi powinni traktować ST, nie była jeszcze rozstrzygnięta! W pewnym sensie odzwierciedla to problemy „mesjańskich synagog”!

21:23 „Mamy tu czterech mężczyzn, którzy złożyli ślub” Najwyraźniej byli oni członkami Kościoła. Chodzi tu o ograniczony czasowo ślub nazireatu (zob. Lb 6:1-8). Wcześniej Dz 18:18 wspomina o złożeniu przez Pawła podobnego ślubu (zob. Dz 18:18). Dokładne szczegóły nazireatu pozostają dla nas niepewne (zob. *Nazir* 1:3).

21:23-25 Fragment ten daje nam wgląd w poglądy Pawła na temat stosunku żydowskich chrześcijan do Prawa Mojżeszowego. Być może Paweł przestrzegał nadal żydowskich tradycji (zob. Dz 18:18; 20:6) – przynajmniej wtedy, kiedy starał się ewangelizować Żydów (zob. 1 Kor 9:19-23). Może to być potwierdzenie dla funkcjonujących w naszych czasach wspólnot Żydów mesjanistycznych.

21:24 „pokryj za nich koszty” Być może Paweł sam nie składał wtedy ślubu nazireatu, ale zapłacił za wymaganą ofiarę za pozostałych. Rabini nauczali, że wniesienie opłaty za nazirejczyka jest wielkim zaszczytem (*Ned.* 10a).

TEMAT SPECJALNY: ŚLUB NAZIREATU

- A. Był to sposób, na który kobieta lub mężczyzna (zob. Lb 6:2) nie należący do pokolenia Lewiego mógł poświęcić się służbie Bogu (tj. „święty dla Pana”). „Nazirejczyk” oznacza „oddzielony” (BDB 634, KB 684), co jest ideą stojącą za hebrajskim określeniem „święty” (zob. Temat specjalny: Święty).
- B. W ST był to dożywotni ślub:
  - 1. Samson (Sdz 13:7)
  - 2. Samuel (1 Sm 1:21)
  - 3. Jan Chrzciciel
- C. W judaizmie wykształcił się krótkoterminowy ślub nazireatu (najprawdopodobniej na podstawie wydzwisku Lb 6:5). Minimalny czas jego trwania wynosił 30 dni. Kończył się on ogoleniem głowy i spaleniem włosów wraz ofiarą w świątyni.
- D. Szczegółowe wymagania (zob. Lb 6:1-8)
  - 1. Powstrzymanie się od wina i mocnych trunków oraz winogron i ich przetworów (zob. Lb 6:3-4)
  - 2. Nieobcinanie włosów
  - 3. Niedotykanie zmarłych – oznaczało to zakaz uczestnictwa w jakichkolwiek żydowskich obrzędach pogrzebowych.
  - 4. Werset Lb 6:9 zawiera zasadę postępowania na wypadek przypadkowego sprowadzenia na siebie nieczystości. Sytuacja Pawła opisana w Dz 21:23-25 najwyraźniej dotyczyła właśnie tej kwestii. W takich przypadkach obowiązywał okres oczyszczenia i ofiara (zob. Lb 6:9-12).

▣ „ostrzyć sobie głowy” Ślub nazireatu omówiony jest w Lb 6. Ci, którzy złożyli go na całe życie, nie mogli obcinać włosów, natomiast po zakończeniu ograniczonego czasowo nazireatu można było ostrzyć głowę. Werset ten ukazuje starania Pawła, by dostosować się do kultury, do której próbuje dotrzeć z ewangelią (zob. 1 Kor 9:19-23; 10:23-33).

21:25 „posłaliśmy im na piśmie” Chodzi tu o oficjalne oświadczenie soboru jerozolimskiego (zob. Dz 15:19-20.28-29). Główną funkcją tego dokumentu było zniesienie rytualnych i związanych z dietą barier pomiędzy grupami pochodzenia żydowskiego i pogańskiego w mieszanych Kościołach w diasporze (poza Palestyną). List ten nie odnosił się jednak do stosunku wierzących Żydów do Przymierza Mojżeszowego.

21:26 „wszedł do świątyni” Zamiast rozwiązać problemy, ściągnęło to na Pawła jeszcze większe kłopoty.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 21:27-36

²⁷Kiedy zaś siedem dni dobiegało końca, Żydzi z Azji zobaczyli go w świątyni, podburzyli cały tłum i rzucili się na niego ²⁸z krzykiem: «Izraelici! Na pomoc! To jest człowiek, który wszędzie naucza wszystkich przeciwko narodowi i Prawu, i temu miejscu, a nadto jeszcze Greków wprowadził do świątyni i zbezcześcił to święte miejsce». ²⁹Przedtem bowiem widzieli z nim w mieście Trofima z Efezu i sądzili, że Paweł wprowadził go do świątyni. ³⁰Poruszyło się całe miasto, zbiegł się lud, porwali Pawła i wlekli go poza świątynię. Natychmiast też zamknięto bramy. ³¹Gdy usiłowali go zabić, doszła do trybuna kohorty wiadomość, że cała Jerozolima jest wzburzona. ³²Natychmiast wziął żołnierzy i setników i zbiegł do nich na dół. Na widok trybuna i żołnierzy zaprzestano bić Pawła. ³³Wtedy trybun zbliżył się, kazał go ująć, związać dwoma łańcuchami i dopytywał się, kim jest i co uczynił. ³⁴A z tłumu każdy krzyczał co innego. Nie mogąc się nic pewnego dowiedzieć z powodu zgłębku, kazał go prowadzić do twierdzy. ³⁵Gdy znalazł się na schodach, doszło do tego, że żołnierze musieli go nieść z powodu naporu tłumu. ³⁶Bo tłum ludzi szedł za nim, krzycząc: «Precz z nim!»

21:27 „Żydzi z Azji” Starzy przeciwnicy Pawła także przybyli do Jerozolimy na święto. Teraz Paweł znalazł się na terenie, na którym panował judaizm.

21:28 „To jest człowiek, który (...) naucza” Ci Żydzi z Azji rozumieli naukę Pawła jako skierowaną przeciwko judaizmowi, a nie głoszącą wypełnienie obietnic ST. Oskarżenia te przypominają zarzuty postawione Szczepanowi (zob. Dz 6:13). Być może Paweł sam także je formułował; na pewno zgadzał się z tym stanowiskiem teologicznym Żydów (zob. Dz 22:20) zanim spotkał Chrystusa w drodze do Damaszku. Przesłanie Chrystusa podważało legalizm i rytualizm rozpowszechnione w judaizmie w I w. n.e.! Uwidacznia się to nie tylko w uniwersalizmie Pawła – głoszonym przez niego zbawieniu dostępnym dla „wszystkich ludzi” – ale także w teologicznym twierdzeniu wyłączności zbawienia, dostępnego tylko w Chrystusie i poprzez wiarę w Niego.

▣ **„a nadto jeszcze Greków wprowadził do świątyni”** Sądziło się, że incydent ten miał miejsce na Dziedzińcu Izraela, w którego południowo-wschodniej części dokonywano czynności związanych z nazireatem. Wedle prawa poganie mieli wstęp tylko na zewnętrzny dziedziniec świątyni. Oskarżenie to było fałszywe (zob. Dz 21:29).

21:29 „Trofima z Efezu” Żydzi z Azji (Efezu) znali zarówno Pawła, jak i Trofima. Wcześniej planowali już zabić Pawła (zob. Dz 20:3). Teraz dostrzegli możliwość wykorzystania rasowych uprzedzeń Żydów, by doprowadzić do jego śmierci (zob. Dz 21:31.36).

21:30 „zamknięto bramy” Chodzi tu o bramę pomiędzy Dziedzińcem Izraela a Dziedzińcem Kobiet. Świątynia dysponowała własną strażą złożoną z Lewitów odpowiedzialnych za pilnowanie porządku. Zamknięcie bram miało na celu:

1. Zapobiegnięcie zbezczeszczeniu świątyni
2. Uniemożliwienie Pawłowi schronienia się w świątyni

Żydzi ci zachowali się dokładnie tak samo, jak tłum w Efezie (zob. Dz 19).

21:31 „trybuna kohorty” Dosłownie oznacza to dowódcę tysiąca. Był to najwyższy rangę oficer rzymskiej armii (ekwita) stacjonującej w Jerozolimie w czasie świąt, kiedy liczba przebywającej w mieście ludności ulegała potrojeniu. Jego zadaniem było utrzymywanie porządku.

▣ **„kohorty”** Stacjonowali w Twierdzy Antonia, górującej nad dziedzińcem świątyni. Fortecę tę wznosił Herod Wielki jako pałac, ale Rzymianie przekształcili ją w sztab wojskowy (zob. Józef Flawiusz, *Wojna żydowska* 5.5.8).

21:32 „żołnierzy i setników” Setnik (centurion) oznaczał dosłownie dowódcę setki. Twierdza Antonia górowała nad terenem świątyni. Stacjonowały tam znaczne siły – szczególnie podczas świąt.

21:33 „związać dwoma łańcuchami” Mogło to oznaczać, że (1) skrupowano mu ręce i nogi albo (2) że umieszczono go pomiędzy dwoma rzymskimi żołnierzami. Najwyraźniej Rzymianie uznali go za podżegacza (zob. Dz 21:38)

21:34-35 Ukazuje to gwałtowność i furję tłumu (zob. Dz 21:30).

21:35 „schodach” Schody te prowadziły z Twierdzy Antonia na teren świątyni. Nawiązuje do nich werset Dz 21:32, w którym mowa jest o tym, że żołnierze „zbiegli”. Schody te rozdzielały się, prowadząc do dwóch różnych obszarów świątyni. Rzymianie chcieli szybko tłumić wszelkie zamieszki. W czasie świąt w mieście często budziły się nacjonalistyczne niepokoje.

21:36 „Precz z nim” Dokładnie to samo krzyczano o Jezusie (zob. Dz 22:22; Łk 23:18; J 19:15). Jest wiele paraleli pomiędzy traktowaniem Pawła i Jezusa przez Żydów i Rzymian.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 21:37-40

³⁷Kiedy miano go wprowadzić do twierdzy, rzekł Paweł do trybuna: «Czy wolno mi coś powiedzieć?» A on odpowiedział: «Mówisz po grecku? ³⁸Nie jesteś więc Egipcjaninem, który niedawno podburzył i wyprowadził na pustynię cztery tysiące sykaryjczyków?» ³⁹«Ja jestem Żydem z Tarsu - odpowiedział Paweł - obywatelem znacznego miasta w Cylicji; proszę cię, pozwól mi przemówić do ludu». ⁴⁰Gdy pozwolił, Paweł stojąc na schodach dał znak ręką ludowi, a gdy nastąpiła zupełna cisza, odezwał się po hebrajsku tymi słowami:

21:37 „Mówisz po grecku” Dowódca był zaskoczony, że Paweł mówi greką koine, ponieważ najwyraźniej uznał Pawła za egipskiego powstańca, o którym słyszał (zob. Dz 21:38 i Józef Flawiusz, *Starożytności* 2.13.5; 20.8.6). Ten egipski bunt miał miejsce około 52-57 r. n.e.

21:38 „skrytobójców” [BW] Użyty tu termin to *sicarii* – łacińskie określenie zamachowców lub nożowników. NT często nazywa ich „zelotami” (zob. Łk 6:15; Dz 1:13). Była to grupa Żydów dążących do siłowego obalenia Rzymian. W książce *Word Pictures in the New Testament [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie]* (tom 3, s. 382) A. T. Robertson wspomina o tym, że Józef Flawiusz posłużył się dokładnie tym samym słowem w opisie zwolenników tego egipskiego powstańca (zob. Józef Flawiusz, *Wojna* 2.13.5; *Starożytności* 20.8.6,10).

21:39 „obywatelem znacznego miasta” Jest to idiom (litota, zob. komentarz do Dz 12:18), którym posłużył się Paweł mówiąc o tym, że jest obywatelem uniwersyteckiego miasta światowej klasy. Tekst nie podaje, czy zrobiło to wrażenie na rzymskim oficerze.

21:40 „pozwolił” Dowódca nadal chciał dowiedzieć się, o co chodziło!

▣ „dał znak ręką ludowi” Najwyraźniej był to powszechnie znany gest oznaczający prośbę o ciszę, aby dało się przemówić (zob. Dz 12:17; 13:16; 19:33; 21:40; 26:1). Być może Paweł nauczył się go studiując retorykę w Tarsie.

▣ „odezwał się po hebrajsku” Paweł zwrócił się do tłumu po aramejsku (Żydzi zaczęli używać tego języka w okresie rządów perskich). Na jakiś czas uciszyło to zgromadzonych (zob. Dz 22:2).

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Skoro w każdym mieście prorocy mówili Pawłowi, żeby nie szedł do Jerozolimy, dlaczego i tak to zrobił?
2. Jaki był/jest stosunek wierzących Żydów do Przymierza Mojżeszowego?
3. Czy zarzut postawiony Pawłowi przez Żydów z Azji w Dz 21:28a był prawdziwy?
4. Czy odpowiedź dowódcy (Dz 21:38) wskazuje na to, że niewielu Żydów znało grekę, czy że myślał, że Paweł był Egipcjaninem?

ROZDZIAŁ 22 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Przemówienie do Żydów	Mowa Pawła do Żydów	Przemówienie Pawła do Żydów	Mowa Pawła na dziedzińcu świątynnym	Mowa Pawła do Żydów
22:1		22:1-5	22:1-11	
22:2	22:1-21	22:6-11		22:1-16
22:3-11		22:12-16		
22:12-21		Paweł apostołem pogan	22:12-21	
		22:17-21		22:17-21
Paweł korzysta z praw obywatela rzymskiego	Paweł ujawnia swoje obywatelstwo rzymskie		Odwołanie się Pawła do przywilejów obywatela rzymskiego	
22:22-29	22:22-29	22:22-29	22:22-25	22:22-29
			22:26-29	
Przed Sanhedrynem	Obrona Pawła przed Radą		Paweł przed Sanhedrynem	Paweł przed Wysoką Radą
22:30	22:30	22:30	22:30	22:30

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 22:1

¹«Bracia i ojcowie, słuchajcie, co teraz do was powiem na swoją obronę».

22:1

GPNT, BW

BP, BWP

PL

„Mężowie bracia i ojcowie”

„Bracia i ojcowie”

„Drodzy bracia i ojcowie”

A *Translator's Handbook on the Acts of the Apostles* [Przewodnik tłumacza do *Dziejów Apostolskich*] autorstwa Newmana i Nidy podaje, że chodzi tu o mężczyzn w wieku Pawła i starszych od niego (zob. s. 419). Uważam jednak, że musi to być idiom (Szczepan posłużył się tym samym wstępem w Dz 7:2), ponieważ Paweł miał wtedy ponad sześćdziesiąt lat, co nie pasuje do wieku osób tworzących tłum. Wśród nich musieli być także wierzący. Być może termin „bracia” odnosi się właśnie do nich, chociaż z drugiej strony Paweł zawsze utożsamiał się ze swoją rasą i narodowością (zob. Rom 9:1-5; Flp 3:5).

▣ „**obronę**” Od tego greckiego słowa (*apologia*), odnoszącego się do obrony prawnej, pochodzi określenie „apologia”. Wielokrotnie występuje ono w *Dziejach Apostolskich* w związku z procesami Pawła (zob. Dz 25:16; 2 Tm 4:16).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 22:2

²Usłyszawszy, że mówi w języku hebrajskim, uciszyli się jeszcze bardziej.

22:2 „języku hebrajskim” Chodzi tu o język aramejski. Wszystkie fragmenty Ewangelii dosłownie oddające wypowiedzi Jezusa są w języku aramejskim. Był to język spokrewniony ze starożytnym hebrajskim. Mówiono nim w Imperium Perskim. Żydzi zaczęli się nim posługiwać pod jego rządami. Na przykład w 8 rozdziale Księgi Nehemiasza, gdzie Ezdrasz czyta Prawo Mojżeszowe po hebrajsku, Lewici musieli tłumaczyć je ludowi na aramejski (zob. Ne 8:7).

▣ „**uciszyli się jeszcze bardziej**” Uprzejmy wstęp Pawła w połączeniu z jego płynnym aramejskim oraz faktem, że wiele osób z tłumy znało go albo wiedziało kim jest, spowodował natychmiastową, nieoczekiwaną ciszę. Chcieli usłyszeć, co ma do powiedzenia – co otworzyło przed Pawłem doskonałą możliwość zwrócenia się do przywódców religijnych.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 22:3-5

³«Ja jestem Żydem - mówił - urodzonym w Tarsie w Cylicji. Wychowałem się jednak w tym mieście, u stóp Gamaliela otrzymałem staranne wykształcenie w Prawie ojczystym. Gorliwie służyłem Bogu, jak wy wszyscy dzisiaj służycie. ⁴Prześadowałem tę drogę, głosując nawet za karą śmierci, wiążąc i wtrącając do więzienia mężczyzn i kobiety, ⁵co może poświadczyć zarówno arekapłan, jak cała starszyzna. Od nich otrzymałem też listy do braci i udałem się do Damaszku z zamiarem uwięzienia tych, którzy tam byli, i przyprowadzenia do Jerozolimy dla wymierzenia kary.

22:3 „jestem Żydem (...) urodzonym w Tarsie” Paweł próbuje pokazać zgromadzonemu tłumowi, że jest jednym z nich. Informuje ich, że jest Żydem (zob. 2 Kor 12:22; Flp 3:5-6). Mógł być uważany za greckojęzycznego Żyda z diaspory.

Gramatycznie fraza „Wychowałem się jednak w tym mieście” dotyczyć może albo (1) Tarsu, albo (2) Jerozolimy. Kontekst wskazuje na Jerozolimę. Jeśli tak było, Paweł musiał nauczyć się greckiej retoryki gdzieś indziej niż w Tarsie.

▣ „**Wychowałem się (...) u stóp Gamaliela**” Był to bardzo szanowany rabbi (zob. Dz 5:34-40), kilka razy cytowany w *Misznie*. Paweł był uczniem liberalnej szkoły rabinicznej Hillela. Ta informacja z pewnością wywarła wrażenie na tłumie. Zob. Temat specjalny: Gamaliel w Dz 5:34.

▣ „**staranne wykształcenie w Prawie ojczystym**” Wskazywałoby to na to, że był faryzeuszem (zob. Dz 23:6; 26:5), i to gorliwym (zob. Dz 22:4; Ga 1:14; Flp 3:6). Faryzeusze rygorystycznie przestrzegali Tradycji Usnych (Talmudu), będących interpretacjami Starego Testamentu.

▣ „**jak wy wszyscy dzisiaj**” Paweł docenia ich entuzjazm i zaangażowanie. Kiedy był taki, jak oni!

22:4 „Prześadowałem” Przez całą swoją służbę Paweł z wielkim żalem wracał pamięcią do tych dni. Często o tym wspomina (zob. Dz 9:1.13.21; 22:4.19; 26:10-11; Ga 1:13.23; Flp 3:6; 1 Tm 1:13). Ze względu na to, co robił, często określał się mianem „najmniejszego ze świętych” (zob. 1 Kor 15:9; 2 Kor 12:11; Ef 3:8; 1 Tm 1:15).

▣ „**tę drogę**” Była to pierwsza nazwa Kościoła chrześcijańskiego (zob. Dz 9:2; 19:9.23; 22:4; 28:14.22). Odnosi się do:

1. Jezusa jako drogi (zob. J 14:6)
2. Biblijnej wiary jako stylu życia (zob. Pwt 5:32-33; 31:29; Ps 27:11; Iz 35:8)

▣ „**za karą śmierci**” Paweł miał swój udział w zabijaniu chrześcijan (zob. Dz 8:1.3; 26:10)! Z pewnością przyczynił się do śmierci Szczepana (zob. Dz 7:58; 8:1).

▣ „**wiąząc i wtrącając do więzienia mężczyzn i kobiety**” Fakt, że zajmował się także kobietami, ukazuje zaciekłość jego prześladowań.

22:5 Paweł opowiada o okolicznościach, które doprowadziły do jego nawrócenia na wiarę w Jezusa podczas podróży do Damaszku (zob. Dz 9).

▣ „**cała starszyzna**” Łukasz za pomocą tego samego terminu opisuje Sanhedryn w Łk 22:66. Nie jest to słowo zazwyczaj stosowane w odniesieniu do oficjalnego organu władz żydowskich w Jerozolimie (Sanhedrynu). Być może chodzi tu o jakiś mniejszy podkomitet administracyjny.

▣ „**otrzymałem też listy**” W książce *Paul: Apostle of the Heart Set Free [Paweł: apostoł uwolnionego serca]* F. F. Bruce zawarł interesujące omówienie i dokumentację praw Sanhedrynu do ekstradycji z okolicznych krajów (s. 72). Więcej informacji historycznych znaleźć można w *1 Księdze Machabejskiej* 15:21 i u Józefa Flawiusza.

▣ „**tych, którzy tam byli**” Użyte tu sformułowanie wskazuje na to, że byli to wierzący Żydzi, którzy uciekli z Jerozolimy przed prześladowaniami.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 22:6-11

⁶W drodze, gdy zbliżałem się do Damaszku, nagle około południa otoczyła mnie wielka jasność z nieba. ⁷Upadłem na ziemię i posłyszałem głos, który mówił do mnie: "Szawle, Szawle, dlaczego Mnie prześladujesz?" ⁸"Kto jesteś, Panie?" - odpowiedziałem. Rzekł do mnie: "Ja jestem Jezus Nazarejczyk, którego ty prześladujesz". ⁹Towarzysze zaś moi widzieli światło, ale głosu, który do mnie mówił, nie słyszeli. ¹⁰Powiedziałem więc: "Co mam czynić, Panie?" A Pan powiedział do mnie: "Wstań, idź do Damaszku, tam ci powiedzą wszystko, co masz czynić". ¹¹Ponieważ zaniewidziałem od blasku owego światła, przyszedłem do Damaszku prowadzony za rękę przez moich towarzyszy.

22:6 „około południa” Jest to dodatkowy szczegół, nie ujęty w Dz 9:3.

22:7 Jest to powtórzenie Dz 9:4.

22:8

GPNT

„Jezusem, Nazarejczykiem”

BP

„Jezusem z Nazaretu”

BW, BWP

„Jezus Nazareński”

PL

„Jezus z Nazaretu”

W Dziejach Apostolskich świadectwo Pawła powtarza się trzykrotnie – w Dz 9:1-31; 26:4-18 i tutaj, ale powyższe sformułowanie występuje tylko tutaj i w Dz 26:9. Dosłownie jest to „Jezus Nazarejczyk”. W Dz 24:5 termin ten wyraża drwinę, ale w Mt 2:23 wiąże się z prorocstwem. Możliwe, że nie jest to nazwa geograficzna, tylko mesjański tytuł „odrośl” (zob. Iz 11:1; 53:2) pochodzący od hebrajskiego słowa *nēcer* (zob. Jr 23:5; 33:15; Za 3:8; 6:12). Zob. Temat specjalny w Dz 2:22.

▣ „**którego ty prześladujesz**” Zob. wyczerpujący komentarz do Dz 9:4.

22:9 „nie rozumieli słów tego, który ze mną mówił” [NT Kowalski] Opisy nawrócenia Pawła w Dz 9:7 i 22:9 nie są sprzeczne. Grecka gramatyka wskazuje na to, że jego towarzysze słyszeli głos, ale nie rozumieli słów. Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 9:7.

22:10 „wszystko, co masz czynić” Jest to czas dokonany strony biernej trybu orzekającego, odzwierciedlający słowa skierowane przez Jezusa do Ananiasza w Dz 9:15-16. Paweł otrzymał do spełnienia bardzo konkretną i trudną służbę. Pod wieloma względami widzenie i powołanie Pawła przypomina doświadczenia proroków ST (zob. Iz 6; Jr 1; Ez 2-3).

22:11 Moim zdaniem była to przyczyna „ciemnia w ciele” Pawła. Teorie dotyczące tego sformułowania są następujące:

1. Ojcowie wczesnego Kościoła, Luter i Kalwin twierdzili, że były to duchowe problemy związane z jego upadłą naturą (tj. „w ciele”)
2. Jan Chryzostom uważał, że były to problemy z innymi osobami (zob. Lb 33:55; Jdgs. 2:3)
3. Niektórzy sądzą, że była to padaczka
4. William Ramsay był zdania, że chodziło o malarię
5. Według mnie było to zapalenie oczu, częste schorzenie (por. Ga 4:13-15 i 6:11) spowodowane lub zaostrzone przez oślepiające światło na drodze do Damaszku (zob. Dz 9; być może nawiązuje do ST – Joz 23:13)

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 22:12-16

¹²Niejaki Ananiasz, człowiek przestrzegający wiernie Prawa, o którym wszyscy tamtejsi Żydzi wydawali dobre świadectwo, ¹³przyszedł, przystąpił do mnie i powiedział: "Szawle, bracie, przejrzyj!" W tejże chwili spojrzalem na niego, ¹⁴on zaś powiedział: "Bóg naszych ojców wybrał cię, abyś poznał Jego wolę i ujrzał Sprawiedliwego i Jego własny głos usłyszał. ¹⁵Bo wobec wszystkich ludzi będziesz świadczył o tym, co widziałeś i słyszałeś. ¹⁶Dlaczego teraz zwlekasz? Ochrzczij się i obmyj z twoich grzechów, wzywając Jego imienia!"

22:12 Jest to dużo obszerniejszy opis Ananiasza niż w Dz 9:10. Był on świecką osobą, która, podobnie jak Paweł, gorliwie przestrzegała Prawa Mojżeszowego. Może to oznaczać, że on także był faryzeuszem. Łukasz:

1. podobnie opisuje starca Symeona, który spotkał małego Jezusa w świątyni (zob. Łk 2:25)
2. stosuje to sformułowanie także do Żydów z diaspyry, którzy przybyli do Jerozolimy na Zielone Świąta, kiedy Duch zstąpił z mocą (zob. Dz 2:5)
3. używa go również w odniesieniu do ludzi, którzy pogrzebali Szczepana po jego ukamienowaniu (zob. Dz 8:2)

Termin ten nie odnosi się więc do kogoś wierzącego w Chrystusa, tylko do szczerego wyznawcy judaizmu. W Dz 9:10 Ananiasz nazwany jest „ucniem”, co oznacza, że uwierzył. Chociaż jednak został chrześcijaninem, nadal cieszył się szacunkiem żydowskiej społeczności w Damaszku.

22:13 To, co Ananiasz zrobił dla Pawła pokazuje, że w NT nie ma jasnego podziału wierzących na duchowieństwo (szczególną, wyświęconą grupę) i osoby świeckie. Jezus upoważnił go do:

1. nałożenia rąk (zob. Dz 9:12.17) na Pawła i ogłoszenia jego uzdrowienia (aoryst strony czynnej trybu rozkazującego, Dz 22:13; zob. Temat specjalny w Dz 6:6)
2. przekazania Jego woli odnośnie służby Pawła (Dz 22:15)
3. nakazania Pawłowi, aby się ochrzczył (być może Paweł sam się ochrzczył, tak jak Żydzi wymagali tego od prozelitów, aoryst strony medialnej trybu rozkazującego, Dz 22:16)
4. bycia narzędziem napełnienia Pawła Duchem (zob. Dz 9:17)

O sercu Ananiasza świadczą słowa, jakie wypowiedział do tego zażartego prześladowcy i mordercy (zob. Dz 9:13-14): „Szawle, bracie”.

22:14 „Bóg naszych ojców” Za pomocą tej frazy opisywano Bóstwo czczone przez Żydów. Paweł chce jasno podkreślić, że to JHWH (zob. Temat specjalny w Dz 1:68) do niego przemówił i powołał go przez swojego Syna, Jezusa. Paweł został wezwany przez samego Boga judaizmu!

☐ **„poznał Jego wolę”** Zasadniczą wolą JHWH dla ludzkości jest poznanie Jezusa (zob. J 6:29.40). Jego szczegółową wolą dla Pawła była rola misjonarza i apostoła pogana (zob. Dz 9:15; 22:15; 26:16).

☐ **„ujrzał Sprawiedliwego”** Jest to tytuł mesjański (zob. Ps 45; 72; Dz 3:14; 7:52; 1 J 2:1). Paweł dostał zaszczytu otrzymania osobistego objawienia uwielbionego Jezusa (podobnie jak Szczepan, zob. Dz 7:55-56). Zob. Temat specjalny: Sprawiedliwość w Dz 3:14.

☐ **„i Jego własny głos usłyszał”** Wydaje się, że chodzi o głos z nieba, o którym mowa w Dz 22:7-8 (tj. *bath kol*, zob. Pwt 4:12; 1 Krl 19:12-13; Hi 4:16; Jr 25:30; Ez 1:25,28; Jl 3:16; Am 1:2; Łk 3:22; 9:35; Dz 10:13.15).

Słowa te mogą jednak równie dobrze odnosić się do fragmentu Dz 22:17-21. Możliwe też, że chodzi o kilka szczególnych widzeń, które Paweł otrzymał na przestrzeni swojej służby. Są one wymienione w Dz 22:17-21.

22:15 „wobec wszystkich ludzi będziesz świadczył” Zawarta jest tu cudowna prawda, że ewangelia Jezusa Chrystusa skierowana jest do wszystkich ludzi (zob. J 3:16; 4:42; 1 Tm 2:4; 4:10; Tt 2:11; 2 P 3:9; 1 J 2:1; 4:14). Nie wszyscy ją przyjmą i nie wszyscy wyraźnie usłyszą jej przekaz, ale wszyscy objęci są Bożą miłością, ofiarą Jezusa i zwiastowaniem Pawła. Właśnie tę prawdę odrzucił obecny tam tłum. (zob. Dz 22:22).

Paweł celowo nie użył tu słowa „poganie”, przekazanego mu od Jezusa przez Ananiasza (zob. Dz 9:15). Wiedział on, jak zapalny był ten lekceważący termin (*go'im* – „narody” lub „poganie”) dla tych ultrakonserwatywnych Żydów. Ich uprzedzenia i arogancja rasowa pozbawiła nawet proroków ST ich uniwersalnych, obejmujących wszystkich przepowiedni!

▣ **„o tym, co widziałeś i słyszałeś”** Pierwszy użyty tu czasownik występuje w formie czasu dokonanego strony czynnej trybu orzekającego; drugi to aoryst strony czynnej trybu orzekającego. Nie ma pewności co do tego, dlaczego zastosowano tu różne czasy. Wydają się one paralelne. Paweł przez całe życie będzie pamiętał o tym osobistym spotkaniu ze zmartwychwstałym Chrystusem. W Dziejach Apostolskich wspomina o nim trzykrotnie. Najprawdopodobniej dzielił się swoim osobistym świadectwem w każdej synagodze.

22:16 „Ochrzcij się i obmyj z twoich grzechów” Są to dwa aorysty strony medialnej trybu rozkazującego. Nawiązuje to do rytualnych obmywań (zob. Kpł 11:25.28.40; 13:6.34.56; 14:8-9; 15:5-13.21-22.27; 16:26.28; 17:15-16; Lb 8:7.21; 19:19; Pwt 23:11). Tutaj jest to symbol naszego duchowego oczyszczenia w Chrystusie (zob. 1 Kor 6:11; Ef 5:26; Tt 3:5; Hbr 10:22). Dla wczesnego Kościoła chrzest był publicznym wyznaniem wiary. Obszerniejsze teologiczne omówienie tej kwestii zawiera komentarz i Temat specjalny w Dz 2:38.

Zauważmy, że strona medialna odnosi się zarówno do chrztu (aoryst strony medialnej trybu rozkazującego), jak i obmycia (aoryst strony medialnej trybu rozkazującego). Paweł nie był w stanie obmyć się z grzechów, ale mógł się ochrzcić (praktyka wymagana przez Żydów od prozelitów). Często mówi się, że jedynym nowotestamentowym wzorcem jest chrzest przez zanurzenie (zob. Rz 6 i Kol 2), ale tutaj łączy się on z metaforą obmycia (zob. Dz 2:38; 1 Kor 6:11; Ef 5:26; Tt 3:5; Hbr 10:22). Jeśli chodzi o teologię, 1 P 3:21 świadczy o tym, że jest to symbol, a nie sakrament.

Współcześni interpretatorzy muszą wystrzegać się nadmiernego bazowania na różnicy pomiędzy stroną medialną a bierną, ponieważ w grece koine łączyły się one w stronę bierną. W Dz 9:18 mowa jest o tym, że Paweł został ochrzczony (strona bierna). Nie chodzi tu o to metodę, tylko o sam chrzest!

▣ **„wzywając Jego imienia”** „Imię” nie jest magiczną formułą, tylko publicznym wyznaniem przynależności do Jezusa i nawiązania z Nim osobistej więzi (imiesłów aorystu strony medialnej użyty w znaczeniu trybu rozkazującego), która skutkuje nastawieniem i stylem życia naśladowującym Chrystusa. Formułą chrzcielną wczesnego Kościoła wypowiedianą ustnie przez kandydata były słowa „Jezus jest Panem” (zob. Rz 10:9-13; 1 Kor 1:2; 2 Tm 2:22). Liczą się tutaj nie tyle właściwe słowa czy formuła (sakramentalizm), co serce kandydata (przyjęcie wiary). Zob. komentarz do Dz 2:38 i Temat specjalny w Dz 2:21.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 22:17-21

¹⁷A gdy wróciłem do Jerozolimy i modliłem się w świątyni, wpadłem w zachwycenie. ¹⁸Ujrzałem Go: "Spiesz się i szybko opuść Jerozolimę - powiedział do mnie - gdyż nie przyjmą twego świadectwa o Mnie". ¹⁹A ja odpowiedziałem: "Panie, oni wiedzą, że zamykałem w więzieniach tych, którzy wierzą w Ciebie, i biczowałem w synagogach, ²⁰a kiedy przelewano krew Szczepana, Twego świadka, byłem przy tym i zgadzałem się, i pilnowałem szat jego zabójców". ²¹"Idź - powiedział do mnie - bo Ja cię pošlę daleko, do pogan".»

22:17-21 Jest to kolejny przykład szczególnych wizji, które otrzymywał Paweł (zob. Dz 18:9-10; 23:11; 27:23-24). Kontekst ten wpasowuje się w proroctwo z Dz 22:14.

22:17 „gdy wróciłem do Jerozolimy” Świadectwo Pawła w Dz 9 i tutaj wydaje się wskazywać na to, że skierował się do Jerozolimy niedługo po swoim nawróceniu, ale Ga 1:11-24 ukazuje, że upłynęło jeszcze wiele czasu (do trzech lat), zanim tam dotarł.

▣ **„wpadłem w zachwycenie”** Zob. komentarz do Dz 10:10.

22:18 Jezus kieruje do Pawła dwa aorysty strony czynnej trybu rozkazującego: „spiesz się” i „opuść”. Ostrzeżenie Jezusa ilustruje spiszek Żydów hellenistycznych na życie Jezusa opisany w Dz 9:29.

22:19 „Panie” Gramatycznie określenie to może odnosić się albo do „Boga naszych ojców” (Dz 22:14), albo do „Sprawiedliwego” (Dz 22:14). Żydzi z tłumu odebrali to sformułowanie jako dotyczące JHWH, ale obecni tam wierzący uznaliby, że chodzi o Jezusa. Takie przeniesienia są powszechne w cytatach ze ST stosowanych w NT do Jezusa. Jest to niejednoznaczność „trójjedynego monoteizmu” (zob. Tematy specjalne w Dz 2:32 i 2:39)!

▣ **„zamykałem w więzieniach (...) i biczowałem”** Są to peryfrastyczne strony czynne czasu niedokonanego, oznaczającego ciągłą czynność w przeszłości. Zob. obszerniejszy komentarz w Dz 22:4.

▣ **„tych, którzy wierzą w Ciebie”** Zob. odnośne Tematy specjalne w Dz 2:40, 3:16 i 6:5.

22:20 Zob. komentarz do Dz 7:58-59 i 8:1. Paweł opisuje swoje straszne czyny z przeszłości za pomocą trzech peryfrastycznych imiesłów czasu niedokonanego.

1. Był przy tym razem z tłumem
2. Zgadzał się na ukamienowanie
3. Pilnował szat tych, którzy kamienowali Szczepana

Kazanie i śmierć Szczepana miały na Pawła ogromny wpływ.

22:21 „Ja cię poślę daleko, do pogan” Jest to jasne odniesienie do podróży misyjnych Pawła, a ostatecznie do świadectwa złożonego przed przedstawicielami władz rzymskich w Palestynie oraz przed cesarzem w Rzymie (zob. Dz 23:11). Paweł wiedział, że ta wypowiedź rozjuszy tłum!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 22:22-29

²²Śluchali go aż do tych słów. Potem krzyknęli: «Precz z ziemi z takim, nie godzi się bowiem, aby on żył!» ²³Kiedy oni krzyczeli i zrzucali szaty, i piaskiem ciskali w powietrze, ²⁴trybun rozkazał wprowadzić go do twierdzy i biczowaniem wydobyć zeznanie, aby się dowiedzieć, dlaczego tak przeciwko niemu krzyczeli. ²⁵«Czy wolno wam biczować obywatela rzymskiego? I to bez sądu?» - odezwał się Paweł do stojącego obok setnika, gdygo związano rzemieniem. ²⁶Usłyszawszy to, setnik poszedł do trybuna i powiedział mu: «Co chcesz robić? Bo ten człowiek jest Rzymianinem». ²⁷Trybun przyszedł i zapytał go: «Powiedz mi, czy ty jesteś Rzymianinem?» A on odpowiedział: «Tak». ²⁸«Ja za wielką sumę nabyłem to obywatelstwo» - odrzekł trybun. A Paweł powiedział: «A ja mam je od urodzenia». ²⁹Natychmiast też odstąpili od niego ci, co go mieli badać. Dowiedziawszy się, że jest Rzymianinem, trybun przestraszył się, że kazał go związać.

22:22 Ich wypowiedź jest idiomatyczna i składa się z dwóch części:

1. „Precz (czas teraźniejszy strony czynnej trybu rozkazującego) z ziemi z takim” (zob. Łk 23:18; Dz 21:36)
2. „nie godzi się bowiem (czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego), aby on żył (zob. Dz 25:24)

Ujawnia ona ich uprzedzenia rasowe i religijne. Wszyscy ludzie są historycznie i kulturowo uwarunkowani.

22:23

GPNT

„(gdy_ciskali) szaty”

BP

„zrzucali okrycia”

BW

„wymachiwali szatami”

BWP

„rozdzierali swoje szaty”

PL

„rzucali szatami”

Zdzieranie z siebie szat i wymachiwanie lub rzucanie nimi w powietrze było starotestamentową oznaką żałoby nad bluźnierstwem (*Greek-English Lexicon [Grecko-angielski leksykon]*, Louwa i Nidy, tom 1, s. 213; zob. Dz 14:14).

▣ **„piaskiem ciskali w powietrze”** Paweł miał szczęście, że nie było tam kamieni. Posypywanie głowy prochem było oznaką żałoby (zob. Joz 7:6; 1 Sm 4:12; 2 Sm 1:2; Hi 2:12) – tutaj dotyczącej bluźnierstwa (zob. Iz 47; Lam 2; Mi 1:10).

TEMAT SPECJALNY: OBRZĘDY ŻAŁOBNE

Izraelici okazywali swój smutek z powodu śmierci bliskiej osoby oraz w wyrazie skruchy zarówno za osobiste, jak i zbiorowe winy, na wiele sposobów:

1. rozdzielali szaty, Rdz 37:29.34; 44:13; Sdz 11:35; 2 Sm 1:11; 3:31; 1 Krl 21:27; Hi 1:20
2. zakładali wory, Rdz 37:34; 2 Sm 3:31; 1 Krl 21:27; Jr 48:37
3. ściągali buty, 2 Sm 15:30; Iz 20:3
4. kładli ręce na głowy, 2 Sm 13:19; Jr 2:37
5. sypali głowy prochem, Joz 7:6; 1 Sm 4:12; Ne 9:1
6. siedzieli na ziemi, Lm 2:10; Ez 26:16 (leżeli na ziemi, 2 Sm 12:16); Iz 47:1
7. bili się w piersi, 1 Sm 25:1; 2 Sm 11:26; Na 2:7
8. opłakiwali zmarłą osobę, 1 Sm 25:1; 2 Sm 11:26
9. robili nacięcia na ciele, Pwt 14:1; Jr 16:6; 48:37
10. pościli, 2 Sm 1:12; 12:16.21; 1 Krl 21:27; 1 Krm 10:12; Ne 1:4
11. śpiewali żałobne pieśni, 2 Sm 1:17; 2 Sm 3:31; 2 Krm 35:25
12. wyrywali sobie lub golili włosy, Jr 48:37
13. obcinali brody, Jr 48:37
14. zasłaniali głowy lub twarze, 2 Sm 15:30; 19:5

Były to zewnętrzne oznaki przeżywanych przez nich uczuć.

22:24 „trybun” Jest to słowo *chiliarcha* (zob. Dz 22:27-29), oznaczające dowódcę tysiąca – podobnie jak termin setnik (centurion; zob. Dz 22:25.26) zawiadował setką. Liczby te są jednak względne. Był on oficerem dowodzącym rzymskim garnizonem w Jerozolimie.

▣ **„twierdzy”** Chodzi o Twierdzę Antonię, górującą nad terenem świątyni i z nią połączoną. Wzniesiona została w czasach perskich, za Nehemiasza (zob. Ne 2:8; 7:2). Herod Wielki zmienił jej nazwę na cześć Marka Antoniusza. W czasie świąt liczba mieszkańców Jerozolimy ulegała potrojeniu. Rzymianie przetrzymywali wtedy znaczne siły z Cezarei do Twierdzy Antonii, aby czuwały nad bezpieczeństwem.

▣ **„biczowaniem wydobyć zeznanie”** Oznacza to „wybić z niego informacje”. Biczowanie było okrutną torturą, w trakcie której wielu ludzi umierało, dużo surowszą niż żydowska chłosta czy stosowane także przez Rzymian bicie kijami. Do biczowania więźniów używano skórzanego bata z kawałkami metalu, kamieni lub kości wszytymi w rzemienie.

22:25 „go związano” Zazwyczaj przed chłostą ofiary były zmuszane do przyjęcia pochylonej pozycji i przywiązywane do niskiego słupka.

▣ **„Czy wolno wam”** Ci żołnierze byli o krok od złamania swojego własnego prawa – i to na kilka sposobów:

1. Obywatel rzymski nie mógł być więziony (zob. Dz 21:33 i 22:29)
2. Obywatela rzymskiego nie można było biczować (zob. Tytus Liwiusz, *Ab Urbe condita* [Dzieje Rzymu] 10:9:4; Cynceron, *Pro Rabirio* [W obronie Rabiriusza] 4:12-13)
3. Paweł nie został osądzony i uznany za winnego (zob. Dz 16:37)

22:27 „czy ty jesteś Rzymianinem” Nacisk pada tu na słowo „ty”. Ten rzymski oficer nie mógł uwierzyć, że Paweł jest obywatelem rzymskim.

22:28 „Ja za wielką sumę nabyłem to obywatelstwo” Obywatelstwo rzymskie można było uzyskać na trzy sposoby:

1. Z racji urodzenia
2. Wskutek nadania za szczególne zasługi dla państwa
3. Kupując je (Kasjusz Dion, *Romaike historia* [Historia rzymska] 60:17:5-6)

Imię tego żołnierza (Klaudiusz Lizjasz, zob. Dz 23:26) wskazuje na to, że nabył swoje obywatelstwo za rządów Klaudiusza i że był Grekiem. Żona Klaudiusza, Messalina, często sprzedawała obywatelstwa rzymskie za duże sumy pieniędzy.

³⁰Następnego dnia, chcąc dowiedzieć się dokładnie, o co go Żydzi oskarżali, zdjął z niego więzy, rozkazał zebrać się arcykapłanom i całemu Sanhedrynowi i wyprowadziwszy Pawła stawil go przed nimi.

22:30 „rozkazał zebrać się arcykapłanom i całemu Sanhedrynowi” Ukazuje to władzę Rzymian. Sanhedryn został zmuszony do zebrania się, być może w Twierdzy Antonii. Wydaje się, że było to nieoficjalne, nieformalne spotkanie.

Paweł musiał stawić czoła zarzutom miejscowych Żydów, ale pod ochroną Rzymian.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Paweł w ogóle chciał bronić się przed tym tłumem?
2. Dlaczego Łukasz trzykrotnie relacjonuje świadectwo Pawła o jego nawróceniu w drodze do Damaszku?
3. Jak to, co zrobił Ananiasz, przeczy sukcesji apostoelskiej?
4. Wymień szczególne widzenia Pawła. Dlaczego potrzebował tylu nadprzyrodzonych wizji?
5. Jak skutek obrony Pawła przed tłumem wpisuje się w Boży plan?

ROZDZIAŁ 23 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Przed Sanhedrynem 22:30	Obrona Pawła przed Radą 22:30	22:30 23:1-5	Paweł przed Sanhedrynem 22:30 23:1-6	Paweł przed Wysoką Radą 22:30
23:1-11	23:1-11	23:6-11	23:7-10 23:11	23:1-11
Sprzysiężenie Żydów powodem odesłania do Cezarei 23:12-15	Sprzysiężenie Żydów przeciwko Pawłowi 23:12-22	Spisek przeciwko Pawłowi 23:12-22	Zmowa Żydów przeciw Pawłowi 23:12-15	Sprzysiężenie przeciwko Pawłowi 23:12-22
23:16-30	Paweł w Cezarei 23:23-35	Wysłanie Pawła do Feliksa 23:23-35	23:16-22 23:23-35	PODRÓŻ PAWŁA DO RZYMU Nocna podróż do Cezarei 23:23-35
23:31-35				

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 23:1-5

¹Paweł zaś, spojrzawszy śmiało na Sanhedryn, przemówił: «Bracia, aż do dnia dzisiejszego służyłem Bogu z zupełnie spokojnym sumieniem». ²Arcekapłan Ananiasz kazał tym, co przy nim stali, uderzyć go w twarz. ³Wtedy Paweł powiedział do niego: «Uderzy cię Bóg, ściana pobielana! Zasiadłeś, aby mnie sądzić według Prawa, a każesz mnie bić wbrew Prawu?» ⁴«Arcekapłanowi zlorzeczysz?» - powiedzieli stojący przy nim. ⁵«Nie wiedziałem, bracia - rzekł Paweł - że to arcekapłan. Napisane jest bowiem: Przełożonemu ludu Twego nie będziesz zlorzeczył».

23:1	
GPNT	„Spojrzawszy_wprost”
BP	„utkwil wzrok”
BW	„utkwiwszy wzrok”
BWP	„powiodl wzrokiem”
PL	„z uwaga spojrzal”

Zob. wyczerpujący komentarz do Dz 1:10. Łukasz często posługuje się tym terminem, tutaj odnosząc go do Pawła. Paweł użył go tylko w 2 Kor 3:7.13.

▣ „Sanhedryn” Zob. Temat specjalny: Sanhedryn w Dz 4:5.

▣ „Bracia” Paweł wielokrotnie nazywa Żydów „braćmi” (Dz 13:26.38; 22:1.5; 23:1.5.6). Żydzi zwracają się do niego tym określeniem w Dz 13:15. Ananiasz nazywa go bratem w Dz 9:17, podobnie jak Kościół jerozolimski w Dz 21:20.

Wierzący Żydzi także określani byli tym mianem (np. Dz 9:30; 10:23; 11:1.12; 12:17; 15:3.7.13.22). W Dz 11:29 i 18:27 słowo to łączy się z terminem „uczeń”. Dz 16:2.40 nazywa braćmi wierzących Greków. Świadczy to o tym, że określenie to jest wieloznaczne i należy je rozpatrywać w kontekście konkretnego tekstu i grupy.

▣ „żyję (...) wobec Boga” [BP] Jest to czas dokonany strony biernej (deponens) trybu orzekającego czasownika *politeuō*, od którego pochodzi polskie słowo „polityka”. Termin ten wiąże się z konotacją obywatela (zob. Flp 1:27). Paweł stwierdza, że wiernie spełniał powinności wyznawcy judaizmu przed Bogiem.

▣

GPNT	„całym sumieniem dobrym”
BP	„z czystym sumieniem”
BW, PL	„z całkowicie czystym sumieniem”
BWP	„z całkiem spokojnym sumieniem”

Paweł często używa terminu „sumienie” w swoich listach do Koryntian (zob. Dz 4:4; 8:7.10.12; 10:25.27.28.29; 2 Kor 1:12; 4:2; 5:11). Odnosi się on do wewnętrznego moralnego poczucia, co jest właściwe, a co niewłaściwe (zob. Dz 23:1). Na sumienie wpływać może nasza przeszłość, złe wybory lub Duch Boży. Nie jest ono niezawodnym przewodnikiem, ale wyznacza granice wiary poszczególnych ludzi. Z tego względu postępowanie wbrew sumieniu, nawet jeśli jest ono w błędzie lub słabe, jest poważnym problemem.

Sumienie wierzących musi być w coraz większym stopniu kształtowane przez Słowo Boże i Jego Ducha (zob. 1 Tm 3:9). Bóg będzie sądził wierzących (tj. i słabych, i silnych, zob. Rz 14:1-15:13) na podstawie światła, jakie posiadali – ale wszyscy musimy być otwarci na Ducha i Biblię, aby rozjaśniać nasze ciemności i rozwijać się w poznawaniu Pana Jezusa Chrystusa.

▣ „Aż po dzień dzisiejszy (...) wobec Boga” Paweł stwierdza to samo w 2 Kor 1:12 i 2 Tm 1:3. Przyznaje, że doświadcza pokus (zob. Rz 7:23, szczeg. Dz 23:7). Jego teologiczny wywód w Rz 1-8 opiera się na prawdzie, że każdy człowiek przekracza prawo i postępuje wbrew sumieniu (zob. Dz 3:9-23; 4:15; 5:20).

23:2 „Arcykapłan Ananiasz” W języku hebrajskim jego imię brzmiało Hananiah. Nie jest to ta sama osoba co Ananiasz z Łk 3:2, J 18:13 czy Dz 4:6, tylko późniejszy arcykapłan (Ananiasz syn Nebedeusza) mianowany przez Heroda z Chalkis, panującego w latach 48-59 n.e. (Józef Flawiusz, *Starożytności* 20.9.2).

Pisma Józefa Flawiusza dostarczają nam wielu informacji o tym arcykapłanie:

1. Kiedy objął ten urząd, *Starożytności* 20.5.2; *Wojna* 2.12.6
2. Kiedy został pojmany i wysłany do Rzymu wraz ze swoim synem (Ananosem), *Starożytności* 20.6.2
3. Kiedy zginął z rąk powstańców razem ze swym bratem, *Wojna* 2.17.9

Józef Flawiusz często pozostaje naszym jedynym współczesnym z opisywanym okresem źródłem dotyczącym wydarzeń związanych z Żydami i żydowskich osobistości w Palestynie.

▣ „uderzyć go w twarz” Oznaczało to bluźnierstwo (zob. J 18:22).

23:3 „Uderzy cię Bóg” Bardzo szczegółowo opisuje to Józef Flawiusz w *Wojnie* 2.17.9.

- ▣ „ściano pobielana” Nie mamy pewności, co miał na myśli Paweł:
  1. Żydzi posługiwali się tą metaforą w odniesieniu do hipokryzji (zob. Mt 23:27)
  2. Mogła to być aluzja do Ez 13:10-15

▣ „wbrew Prawu” Może to być nawiązanie do Kpł 19:15. Zob. też J 7:51.

23:5 „Nie wiedziałem, bracia (...) że to arcykapłan” Teorie wyjaśniające tę wypowiedź są następujące:

1. Jego kiepski wzrok
2. Nie znał tego arcykapłana, bo przez wiele lat nie było go w Jerozolimie
3. Nie rozpoznał arcykapłana, ponieważ nie był on ubrany w swoje oficjalne szaty
4. Nie wiedział, kto wypowiedział te słowa
5. Był to sarkazm wskazujący na niewłaściwość postępowania arcykapłana

▣ „Napisane jest bowiem” Paweł pokazuje, że zna i szanuje Prawo, cytując Wj 22:28.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 23:6-10

⁶Wiedząc zaś, że jedna część składa się z saduceuszów, a druga z faryzeuszów, wołał Paweł przed Sanhedrynem: «Jestem faryzeuszem, bracia, i synem faryzeuszów, a stoję przed sądem za to, że spodziewam się zmartwychwstania umarłych». ⁷Gdy to powiedział, powstał spór między faryzeuszami i saduceuszami i doszło do rozdzielenia wśród zebranych. ⁸Saduceusze bowiem mówią, że nie ma zmartwychwstania, ani anioła, ani ducha, a faryzeusze uznają jedno i drugie. ⁹Zrobiła się wielka wrzawa, zerwali się niektórzy z uczonych w Piśmie spośród faryzeuszów, wykrzykiwali wojowniczo: «Nie znajdujemy nic złego w tym człowieku. A jeśli naprawdę mówię do niego duch albo anioł?» ¹⁰Kiedy doszło do wielkiego wzburzenia, trybun obawiając się, żeby nie rozszarpali Pawła, rozkazał żołnierzom zejść, zabrać go spośród nich i zaprowadzić do twierdzy.

23:6 „Wiedząc” Paweł mógł sobie uświadomić, że nie ma szans na uczciwy proces przed tym saducejskim arcykapłanem.

▣ „saduceuszów” Zob. Temat specjalny w Dz 4:1.

▣ „faryzeuszów” Paweł był faryzeuszem (zob. Dz 26:5; Flp 3:5-6) z faryzejskiej rodziny. Zob. Temat specjalny w Dz 5:34.

▣ „stoję przed sądem za to, że spodziewam się zmartwychwstania umarłych” Paweł poruszył kwestię teologiczną, co do której saduceusze i faryzeusze się spierali. Saduceusze nie wierzyli w życie po śmierci, a faryzeusze – tak (zob. Hi 14:14; 19:23-27; Iz 25:8; 26:19; Dan. 12:2). W ten sposób nastawił dwa obecne w Sanhedrynie ugrupowania przeciwko sobie nawzajem. (zob. Dz 23:7-10).

23:7 „doszło do rozdzielenia wśród zebranych” Zasadniczym znaczeniem tego terminu jest „rozdzielać” (zob. Łk 5:36; 23:45). Zaczął on być stosowany metaforycznie w odniesieniu do podziałów w grupach (zob. Dz 14:4; 23:7). Konflikt między tymi dwoma żydowskimi stronnictwami zawsze tlił się gdzieś pod powierzchnią. Paweł rozdmuchał ten płomień.

23:8 „ani anioła, ani ducha” Werset 8 jest komentarzem Łukasza do relacji jego świadka. Czy fraza ta wskazuje na istnienie dwóch kategorii duchowych bytów, czy tylko jednej? Biblia mgliście opisuje pochodzenie obu, ale Hbr 1:5.13.14 wskazuje na to, że są one tym samym.

Tym, co odrzucali saduceusze, był dualizm dobrych i złych istot duchowych (zoroastriański dualizm). Faryzeusze wtłoczyli koncepcje Starego Testamentu w sztywne ramy perskiego dualizmu, opracowując nawet hierarchę aniołów i demonów (każda z tych grup miała siedmiu przywódców). Najlepszym znanym mi źródłem informacji o żydowskiej angelologii z I w. n.e. jest Załącznik XIII do książki Alfreda Edersheima *The Life and Times of Jesus the Messiah* [Życie i czasy Jezusa Mesjasza].

23:9

GPNT

„Stał się zaś wrzask wielki”

BP

„Doszło do tak wielkiej kłótni”

BW

„Wszczął się tedy wielki krzyk”

BWP

„Powstał wielki tumult”

PL „Hałas był wielki”

To samo sformułowanie użyte zostało w Wj 12:30 w tłumaczeniu Septuaginty (zob. też Wj 3:7; 11:6; Es 4:3; Iz 58:4; 65:19). Słowo „wrzawa” (*kraugē*, dosł. „wrzask”) występuje także w Mt 25:6; Łk 1:42; Ef 4:31; Hbr 5:7; Ap 21:4. O tym, o jakiego rodzaju głośny „krzyk” (pozytywny czy negatywny) chodziło, wnioskować można tylko z kontekstu.

Kolejne użyte tu emocjonalnie nacechowane określenie „wykrzykiwać wojowniczo” (*diamachomai*) występuje również w Dn 10:20 w tłumaczeniu LXX. Wypowiedź Pawła wywołała głośną, emocjonalną konfrontację – co było jego zamiarem.

▣ „uczonych w Piśmie” Byli to specjaliści ds. prawa – zarówno przekazanego ustnie (Talmud), jak i pisemnie (ST). Większość stanowili wśród nich faryzeusze.

TEMAT SPECJALNY: UCZENI W PIŚMIE

Tytuł ten pochodzi od hebrajskiego RZECZOWNIKA (BDB 706, KB 767) oznaczającego „przekaz ustny” lub „spisany dokument/dekret” (KB 766). Greckie tłumaczenie, *grammateus* (LXX), zazwyczaj odnosi się do spisanej wiadomości. Może oznaczać:

1. nauczyciela (Ne 8)
2. urzędnika państwowego (2 Krl 22:3-13)
3. pisarza/sekretarza (1 Krn 24:6; 2 Krn 34:13; Jr 36:26)
4. dowódcę wojskowego (Sdz 5:14)
5. przywódcę religijnego (tj. Ezdrasz, Ezd 7:6; Ne 12:12-13)

W NT uczeni w Piśmie często kojarzeni są z faryzeuszami (zob. Temat specjalny: Faryzeusze). Byli to ludzie wykształceni w ST i Tradycji Ustnej (tj. Talmudzie). Pomagali interpretować i stosować żydowskie tradycje w codziennym życiu (zob. *Mądrość Syracha* 39:6). Uczeni w Piśmie byli także nazywani uczonymi w Prawie (zob. Mk 12:28; Łk 7:30; 10:25; 11:45; 14:3). Jednak ich sprawiedliwość (tj. żydowski legalizm i rytuały) nie mogła zapewnić pogodzenia z Bogiem (zob. Mt 5:20; Rz 3:19-20; 9:1-5.30-32; 10:1-6; Kol 2:20-22).

W Ewangeliach synoptycznych (Jan nigdy o nich nie wspomina; fragment J 8:3 nie jest częścią pierwotnego tekstu) uczeni w Piśmie często przedstawiani są jako sprzeciwiający się Jezusowi oraz przychodzący jako urzędnicy z Jerozolimy (zob. Mk 3:22; 7:1). Niektórzy jednak w Niego uwierzyli (zob. Mt 8:19).

1. konflikt o jedzenie z grzesznikami i celnikami, Mk 2:16; Mt 9:9-13
2. konflikt o źródło władzy Jezusa do wypędzania demonów, Mk 3:22
3. konflikt o odpuszczanie grzechów przez Jezusa, Mt 9:3; Łk 5:21
4. domaganie się spektakularnego znaku, Mt 12:38
5. konflikt o mycie rąk (tj., ceremonialne obmywania), Mt 15:1-2; Mk 7:1-5
6. konflikt dotyczący afirmacji Jezusa przez tłumy podczas triumfalnego wjazdu do Jerozolimy, Mt 21:15
7. oskarżenie Jezusa dotyczące ich motywacji (tj. poszukiwania zaszczytów i pierwszeństwa), Mk 12:38-40
8. Jezus oskarża ich o hipokryzję i bycie ślepymi przewodnikami zasiadającymi na miejscu Mojżesza, Mt 23:1-36

Z powodu swojej znajomości Pisma Świętego powinni oni być pierwszymi, którzy rozpoznają i przyjmą Jezusa, ale zaślepiły ich własne tradycje (zob. Iz 6:9-10; 29:13). Kiedy światło staje się ciemnością, jakże wielka to ciemność!

▣ „tym człowieku” Zastosowanie tego określenia w tym kontekście ukazuje, że nie musi ono z definicji być negatywne.

▣ „A jeśli” Jest to częściowe lub niepełne zdanie warunkowe klasy pierwszej. Ci uczeni w Piśmie twierdzili, że Paweł ujrzał coś ze sfery duchowej, choć nie byli pewni co to było. Ich natychmiastowa i zaciepła obrona Pawła ukazuje ich stronnictwo wobec własnego ugrupowania. Najwyraźniej żywili większą niechęć do saduceuszy niż do faryzeusza podejrzanego o odstępstwo.

Ponieważ jest to niepełna struktura gramatyczna, Textus Receptus, za pisanyymi uncejął greckimi manuskryptami H, L i P, dodaje tu frazę „nie walczmy z Bogiem”, zaczerpniętą z Dz 5:39.

23:10 „rozkazał żołnierzom zejść, zabrać go spośród nich i zaprowadzić do twierdzy” Władze rzymskie już drugi raz ratują Pawłowi życie w Jerozolimie. Nic dziwnego, że Paweł widział w rządzących sługi Boże (zob. Rz 13). Może mieć to związek z „tym, co teraz powstrzymuje” z 2 Tes 2:6-7.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 23:11

¹¹Następnej nocy ukazał mu się Pan. «Odwagi! - powiedział - trzeba bowiem, żebyś i w Rzymie świadczył o Mnie tak, jak dawaleś o Mnie świadectwo w Jerozolimie».

23:11 „ukazał mu się Pan” Oto kolejna osobiste wizja dla zachęcenia Pawła (zob. Dz 18:9-10; 22:17-19; 27:23-24). Nie był on wolny od frustracji i wątpliwości.

▣ „**Odwagi**” Jest to czas terażniejszy strony czynnej trybu rozkazującego. Termin ten pojawia się w pismach Łukasza tylko raz. Świadczy to o tym, że Paweł opowiedział mu o tym przeżyciu. Jezus wielokrotnie posługuje się tym słowem (zob. Mt 9:2.22; 14:27; J 16:33).

▣ „**trzeba bowiem, żebyś i w Rzymie świadczył**” Bóg chciał, żeby Paweł został pojmany, aby mógł stanąć przed cezarem. Ewangelia będzie głoszona w Rzymie (zob. Dz 19:21; 22:21)!

Zob. komentarz dotyczący słowa „trzeba” w Dz 1:16.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 23:12-15

¹²Kiedy nastal dzień, Żydzi zebrali się i zobowiązali się pod klątwą, że nie będą ani jeść, ani pić, dopóki nie zabiją Pawła. ¹³Ponad czterdziestu mężów złożyło tę przysięgę. ¹⁴Udali się oni do arcykapłanów i starszych i powiedzieli: «Zobowiązaliśmy się pod klątwą, że nic nie weźmiemy do ust, dopóki nie zabijemy Pawła. ¹⁵Teraz wy, razem z Sanhedrynem, przekonajcie trybuna, aby go do was sprowadził pod pozorem dokładniejszego zbadania jego sprawy, a my jesteśmy gotowi go zabić, zanim dojdzie».

23:12-15 Ten akapit opisuje sprzysiężenie niektórych Żydów, aby dokonać zamachu na Pawła. Jest to kolejne zabójstwo z premedytacją (zob. Dz 23:21), podobne do tego, które Żydzi uknuli wobec Jezusa.

23:13 „Ponad czterdziestu” Liczba czterdzieści jest żydowskim idiomem oznaczającym długi, nieokreślony okres czasu. Tutaj jednak dotyczy ona osób, więc najprawdopodobniej należy ją rozumieć dosłownie. Zob. Temat specjalny: Symboliczne liczby w Biblii w Dz 1:3.

23:14 „arcykapłanów i starszych” Było to skrótowe określenie odnoszące się do Sanhedrynu. Zob. Temat specjalny w Dz 4:5.

▣

GPNT „Zakłęciem zakłęliśmy* siebie_samych” *Figura etymologica.

BP „Złożyliśmy przysięgę”

BW „Zwiąaliśmy się przysięgą”

BWP „Poprzysięgliśmy sobie”

PL „Zobowiązaliśmy się pod przysięgą”

Polskie tłumaczenia są próbami oddania pokrewnego zwrotu idiomatycznego „przekleństwem przeklinamy”. Uczestnicy tego sprzysiężenia nie zabili Pawła. Jestem ciekaw, czy umarli z głodu. Być może tradycja ustna przewidywała jakiś sposób wycofania się z takiej przysięgi. Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: DOSZCZĘTNIE ZNISZCZYĆ (*herem*) I PRZEKLEŃSTWO (*anathema*)

I. Stary Testament

Jest to hebrajski rzeczownik *herem* (BDB 356, KB 353), oznaczający coś oddanego Bogu, przez co stawało się to zbyt święte dla użytku ludzkiego (BDB 356, zob. Kpł 27:21.28.29; Lb 18:14; Pwt

7:26; 13:17; Joz 6:17-18; 7:1.11.12.13.15). Ten sam rdzeń (BDB 355) oznacza „doszczętnie zniszczyć” (zob. Jr 25:9; 50:21.26; 51:3; Wj 22:20; Kpł 27:28.29; Lb 21:2.3; Pwt 2:34; 3:6; 7:2; 13:15; 20:17).

Jest to terminologia „świętej wojny”. Bóg, który walczył za Izraela w czasie podbojów Jozuego, teraz zwraca się przeciwko bałwochwalstwu Judy i Jerozolimy (tj. miasta, w którym umieścił swoje imię).

II. Nowy Testament

W NT słowo *anathema* i jego formy pokrewne stosowane były w kilku różnych znaczeniach:

- A. daru lub ofiary dla Boga (zob. Łk 21:5)
- B. zobowiązania pod klątwą (zob. Dz 23:14)
- C. zaklinania się i przysięgania (zob. Mk 14:71)
- D. formuły przeklinającej Jezusa (zob. 1 Kor 12:3)
- E. wydania kogoś lub czegoś na Boży sąd lub zniszczenie (zob. Rz 9:3; 1 Kor 16:22; Ga 1:8-9)

Punkt „D” jest bardzo kontrowersyjny. Poniżej zawarłem swoje spostrzeżenia z 1 Kor 12:3:

„Jezus jest przeklęty” to szokujące zdanie. Dlaczego ktokolwiek (poza tradycyjnymi Żydami), kto twierdzi, że przemawia w Bożym imieniu, miałby wypowiadać takie słowa? Sam ten termin (tj. *anathema*) ma starotestamentowe korzenie (tj. hebrajskie *herem*) odnoszące się do koncepcji świętej wojny, w której miasto poświęćane zostawało Bogu i dlatego stawało się święte. Oznaczało to, że wszystko, co w nim oddychało – ludzie i zwierzęta – musiało umrzeć (zob. Joz 6:17; 7:12). Teorie dotyczące tego, jak określenie to stosowane było w Koryncie, są następujące:

1. Ma ono żydowskie tło związane z przysięgami składanymi w synagogach (zob. Dz 26:11; tzn. później do usuwania chrześcijan z synagog zaczęto stosować rabiniczne formuły przekleństw). Aby pozostać członkiem synagogi, należało odrzucić lub przekląć Jezusa z Nazaretu.
2. Ma ono rzymskie tło związane z czcią cesarza – tylko on mógł być nazywany „Panem”.
3. Ma ono tło związane z pogańskimi rytuałami, w których ściągano na ludzi przekleństwo przy użyciu imienia boga. Mogło to zostać później przetłumaczone jako „Niech Jezus przeklnie _____” (zob. 1 Kor 16:22)
4. Ktoś odniósł tę frazę do teologicznej koncepcji Jezusa, który poniósł za nas przekleństwo ST (zob. Pwt 21:23; Gal 3:13).
5. Przeprowadzone ostatnio w Koryncie badania (zob. przypis #1 na stronie 164 książki Bruce’a Wintera *After Paul Left Corinth [Kiedy Paweł opuścił Korynt]*) ujawniły tablice z przekleństwami znalezione na starożytnym akropolu Koryntu. Uчени bibliści zakładali, że we frazie „Jezus jest przeklęty” należy dodać łączący CZASOWNIK „być”, ale materiał archeologiczny jasno pokazuje, że w korynckich przekleństwach z pierwszego wieku okresu rzymskiego brakuje CZASOWNIKA (podobnie jak w niektórych przekleństwach zawartych w Pwt 22:15-20 w tłumaczeniu LXX) – tak jak i w 1 Kor 12:3. Istnieją dalsze dowody archeologiczne na to, że chrześcijanie w rzymskim Koryncie w pierwszym wieku stosowali formuły przekleństw podczas obrzędów pogrzebowych (tj. okres bizantyjski, znalezione na chrześcijańskich grobach (J. H. Kent, *The Inscriptions [Inskrypcje]*, 1926-50. Princeton: American School of Classical Studies, 1966, tom 8:3, nr 644).

Niektóre frakcje Kościoła w Koryncie powracały do pogańskich przekleństw w imieniu Jezusa skierowanych przeciwko innym członkom Kościoła. Problemem jest tu nie tylko stosowana przez nich metoda, ale także nienawistna motywacja. Jest to kolejny przykład napięć w tym Kościele. Paweł chce, żeby budowali i wzmacniali Kościół; Koryntianie chcą przekląć jego część!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 23:16-25

¹⁶Gdy o tej zasadce dowiedział się siostrzeniec Pawła, przyszedł, wszedł do twierdzy i opowiedział o tym

Pawłowi. ¹⁷Paweł przywołał jednego z setników i rzekł: «Zaprowadź tego młodzieńca do trybuna, ma bowiem mu coś oznajmić». ¹⁸Ten więc zabrał go z sobą, zaprowadził do trybuna i rzekł: «Więzień Paweł przywołał mnie i poprosił, abym przyprowadził do ciebie tego młodzieńca, który ma tobie coś do powiedzenia». ¹⁹Trybun wziął go za rękę i odprowadziwszy na bok, dopytywał się: «Cóż to masz mi oznajmić?» ²⁰Odpowiedział: «Żydzi postanowili prosić cię, abys jutro sprowadził Pawła do Sanhedrynu pod pozorem dokładniejszego zbadania jego sprawy. ²¹Lecz ty ich nie słuchaj, bo przeszło czterdziestu spośród nich czyha na niego. Oni zobowiązali się pod klątwą nie jeść i nie pić, dopóki go nie zabiją, i już teraz są w pogotowiu, czekając na twoje przyzwolenie». ²²Wtedy trybun odprawił młodzieńca: «Nie mów nikomu - nakazał mu - żeś mi o tym doniósł». ²³Przywołałszy dwóch setników, rozkazał: «Przygotujcie do wymarszu do Cezarei dwustu żołnierzy i siedemdziesięciu jeźdźców, i dwustu oszczepników na trzecią godzinę w nocy». ²⁴Kazał też przygotować zwierzęta juczne, aby wsadzili na nie Pawła i bezpiecznie doprowadzili do namiestnika Feliksa. ²⁵Napisał też list tej treści:

23:16 „siostrzeniec Pawła” Mamy wiele pytań na temat rodziny Pawła, ale pozostaje ona owiana mgłą tajemnicy. Nie wiemy także, jak dowiedział się o tym spisku. Być może także był faryzeuszem.

23:21 Atak ten oznaczałby także zabicie rzymskich strażników!

23:23 Wydaje się, że towarzyszący Pawłowi oddział żołnierzy liczył sobie albo (1) 200 pieszych, 70 jeźdźców i 200 włóczników lub (2) 200 włóczników i 70 jeźdźców. Zachodnia rodzina manuskryptów greckich dodaje tu długi opis (zob. angielskie tłumaczenie NKJV).

▣ „trzecią godzinę w nocy” Chodzi tu rzecz jasna o rzymską rachubę czasu, w której noc zaczyna się od 18:00. Była to więc 21:00.

▣ „Cezarei” Mieścił się tam główny sztab rzymskich sił okupacyjnych stacjonujących w Palestynie.

▣

GPNT „włóczników”
BP, BW, BWP, PL „oszczepników”
NT Rakowski „strzelców”

Znaczenie określenia *deksiolabos* jest niepewne. Dosłownie oznacza ono kogoś „ustawionego lub uzbrojonego po prawej stronie” (*deksios*). Może odnosić się do:

1. Jakiegoś typu lekkobrojnego żołnierza (łuk lub oszczep)
2. Kogoś, kto pilnuje więźniów z prawej strony
3. Kogoś, kto trzyma drugiego konia
4. Kogoś znajdującego się na flance

Tyle różnych możliwości oznacza, że współcześni nie wiedzą, co dokładnie znaczyło to słowo.

23:24 „Feliksa” Rzymski historyk Tacyt (*Historiae* [Dzieje] 5:9, *Annales* [Roczniki] 12:54) nazywa Marka Antoniusza Feliksa okrutnym i rozpustnym. Dostał się on na stanowisko dzięki swojemu bratu Pallasowi (obaj byli wyzwolencami), który był bliskim przyjacielem cesarza Klaudiusza. Feliks był jedenastym zarządcą (*procurator*) Palestyny w latach 52-59 n.e.

23:25 „treści” Zob. Temat specjalny: Forma (*tupos*) w Dz 7:43.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 23:26-30

²⁶«Klaudiusz Lizjasz dostojnemu namiestnikowi Feliksowi - pozdrowienie. ²⁷Żydzi pochwycili tego człowieka i mieli go już zabić. Wtedy nadbiegłem z wojskiem i uratowałem go, dowiedziawszy się, że jest Rzymianinem. ²⁸Aby się dowiedzieć, co mu zarzucają, sprowadziłem go przed ich Sanhedryn. ²⁹Stwierdziłem, że oskarżają go o sporne kwestie z ich Prawa, a nie o przestępstwo podlegające karze śmierci lub więzienia. ³⁰Kiedy mi doniesiono o zasadzce na tego człowieka, wysłałem go natychmiast do ciebie, zawiadamiając oskarżycieli, aby przed tobą wytoczyli sprawę przeciwko niemu. Bądź zdrow!»

23:26-30 Jest to wymagany list od dowódcy objaśniający sprawę Pawła (zob. Dz 25:12ff). Opisuje on przebieg wydarzeń, ale w taki sposób, by przedstawić Lizjasza w korzystnym świetle.

23:26 W tym wersecie poznajemy imię chiliarchy (trybuna).

23:29 Werset ten wpisuje się w widoczny u Łukasza wzorec wykazywania, że kiedy chrześcijaństwo i jego przywódcy byli oskarżani przed przedstawicielami władz, zawsze oczyszczano ich z zarzutów i uniewinniano. Rzym nie miał się czego obawiać ze strony „Drogi”.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 23:31-35

³¹Żołnierze więc stosownie do rozkazu zabrali Pawła i poprowadzili nocą do Antipatris. ³²A nazajutrz zostawiwszy jeźdźców, aby z nim odjechali, wrócili do twierdzy. ³³Tamci przybyli do Cezarei, oddali list namiestnikowi i stawili przed nim Pawła. ³⁴A on przeczytawszy list, zapytał, z jakiej prowincji pochodzi. Gdy się dowiedział, że z Cylicji, ³⁵rzekł: «Przesłucham cię, gdy przybędą też twoi oskarżyciele». I rozkazał strzec go w pretorium Heroda.

23:31 „poprowadzili nocą do Antipatris” Miasto to zostało zbudowane przez Heroda Wielkiego i nazwane na cześć jego ojca, Antypatra I. Była to bardzo długa droga, około 50-60 km. Nie wiemy, gdzie dokładnie leżało to miasto. Tam piechota zawróciła (zob. Dz 23:32), ponieważ:

1. Była to w przeważającej mierze pogańska okolica
2. Był to płaski teren i otwarta przestrzeń, co zmniejszało ryzyko ataku z zaskoczenia

23:33 „namiestnikowi” Dosłownie jest to „prokurator”. Łukasz bardzo precyzyjnie posługuje się tytułami urzędników – zarówno lokalnych, jak i rzymskich.

23:34 „zapytał, z jakiej prowincji pochodzi” Chodziło o ustalenie jurysdykcji. Ponieważ Paweł także pochodził z prowincji cesarskiej, Feliks mógł rozpatrzyć jego sprawę. W Imperium Rzymskim funkcjonowały trzy różne jurysdykcje:

1. Cesarska
2. Senatorska
3. Lokalna (np. Herodów)

23:35 „gdy przybędą też twoi oskarżyciele” Powinni to być Żydzi z Azji, którzy w świątyni jerozolimskiej oskarżyli Pawła o wprowadzenie poganina na teren zarezerwowany dla Żydów. Fakt, że nie przybyli, powinien spowodować oddalenie zarzutów, ale (jak to często bywa) lokalna polityka wpływała na wymiar sprawiedliwości.

▣ **„strzec go w pretorium Heroda”** Rzymianie dobrze traktowali Pawła w czasie jego uwięzienia (zob. Dz 24:23). Umieszczono go w pałacu wzniesionym przez Heroda Wielkiego, który wcześniej służył mu za osobistą rezydencję, później jednak przekształcony został w rzymski sztab wojskowy.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Porównaj mowy obronne Pawła i wymień powtarzające się w nich elementy.
2. Czy Paweł uważał się za pobożnego Żyda?
3. Czy w Dziejach Apostolskich zawarte są jakieś informacje o dalszej rodzinie Pawła?

ROZDZIAŁ 24 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Przed sądem prokuratora Feliksa	Skarga Żydów przed namiestnikiem Feliksem	Przed sądem prokuratora Feliksa	Przed sądem prokuratora Feliksa	Obrona Pawła przed Feliksem
24:1-9	24:1-21	24:1-9	24:1-9	24:1 24:2-9
24:10-21		24:10-21	24:10-21	24:10-21
24:22-23	Feliks odkłada sprawę	24:22-23	24:22-23	24:22-23
Uwięzienie cezarejskie	24:22-27	Uwięzienie w Cezarei		Dalsze losy Pawła
24:24-27		24:24-26 24:27	24:24-27	24:24-27

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 24:1-2a

¹Po pięciu dniach przybył arcykapłan Ananiasz z kilkoma starszymi i retorem, niejakim Tertullosem. Oni to wnieśli przed namiestnika oskarżenie przeciwko Pawłowi. ^{2a}Kiedy go wezwano, Tertullos rozpoczął mowę oskarżycielską:

23:1 „arcykapłan Ananiasz” Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 23:2. Niesamowite! Arcykapłan we własnej osobie przybył z Jerozolimy do Cezarei. Paweł naprawdę był dla nich solą w oku!

▣ „zszedł” [GPNT] Dla Żydów Jerozolima jest zawsze „na górze”, a inne miejsca geograficzne „na dole”.

▣ „starszymi” W ST termin ten odnosił się do starszych przywódców plemiennych. W czasach po uprowadzeniu Żydów do niewoli zaczął być stosowany do zamożnych, wpływowych mieszkańców Jerozolimy. W NT Sanhedryn często opisywany jest jako „arcykapłani, uczeni w Piśmie i starsi”. Najprawdopodobniej byli to członkowie Sanhedrynu popierający saduceuszy. Przywódcy świątynni wiedzieli już, jakie problemy może spowodować obecność faryzeuszy (zob. Dz 23:6-10).

▣ „Tertullosem” Był to wynajęty prawnik (advokat) lub mówca (retor; zob. BP). Słowo to jest formą greckiego terminu *rēma*, oznaczającego „słowo mówione”. Tertullos przedstawił sprawę Sanhedrynu posługując się prawidłową rzymską formą prawną, być może w języku łacińskim.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 24:2b-9

^{2b}«Dzięki tobie żyjemy w zupełnym pokoju - mówił - dzięki twej przeczności polepsza się byt tego narodu. ³Zawsze i wszędzie przyjmujemy to, dostojny Feliksie, z wielką wdzięcznością. ⁴Aby cię jednak dłużej nie zatrzymywać, proszę, abys nas łaskawie posłuchał przez chwilę. ⁵Stwierdziliśmy, że człowiek ten jest przywódcą sekty nazarejczyków, szerzy zarazę i wzbudza niepokoje wśród wszystkich Żydów na świecie. ⁶Usiłował nawet zbezczęścić świątynię, więc ujęliśmy go. ⁷«Lecz trybun Lizjusz przybiegł, wyrwał go przemocą z rąk naszych, rozkazując, aby jego oskarżyciele przyszli do ciebie.» ⁸Przesłuchawszy go będziesz mógł sam od niego dowiedzieć się wszystkiego, o co go oskarżamy». ⁹Żydzi potwierdzili to, oświadczając, że sprawa tak się przedstawia.

24:2b-4 Wstęp ten był próbą pochlebstwa – prawdopodobnie oczekiwaną, ale bezpodstawną. Feliks był okrutnym człowiekiem (zob. Tacyt (*Historiae [Dzieje]* 5:9, *Annales [Roczniki]* 12:54). Otrzymał stanowisko jedynie dzięki swojemu bratu Pallasowi, który podobnie jak Feliks był wyzwolencem Antonii (córki Marka Antoniusza i matki cesarza Klaudiusza). Został później usunięty przez Nerona na prośbę ludu (zob. Józef Flawiusz, *Wojna* 2.12.8- 13.7 i *Starożytności* 20.7.7-8.9).

24:2b „żyjemy w zupełnym pokoju” Niektórzy są zdania, że odnosi się to do jego próby powstrzymania działalności żydowskich ekstremistów zwanych *sicarii* (sykariuszami, sykaryjczykami lub nożownikami). Zob. Józef Flawiusz, *Wojna* 2.13.2.

24:5 „Stwierdziliśmy, że człowiek ten” W całych Dziejach Apostolskich Łukasz stara się pokazywać światu rzymskiemu, że zarzuty stawiane chrześcijaństwu są fałszywe. Dlatego też opisuje tak wiele spotkań z rzymskimi trybunałami i urzędnikami. Przeciwnicy stawiają Pawłowi trzy zarzuty:

1. wichrzycielstwo
2. przewodzenie nowej sekcje
3. zbezczeszczenie świątyni

▣

GPNT	„zarazę”
BP	„rozsadnikiem zła”
BW	„rozsadnikiem zarazy”
BWP	„wyjątkowo niebezpieczny”
PL	„szerzy zarazę”

Jest to słowo oznaczające zarazę (zob. Łk 21:11). W ST (LXX) wyraża ten sam sens, mogło też jednak być stosowane metaforycznie do osoby (zob. Prz 19:25).

▣ „na świecie” Bez wątplenia jest to celowa przesada – a z drugiej strony cóż za komplement dla Pawła odnośnie skuteczności jego służby w diasporze!

▣ „przywódcą” Jest to złożone greckie słowo powstałe wskutek połączenia terminów „pierwszy” i „stać”. Występuje w Hi 15:24 w tłumaczeniu Septuaginty w znaczeniu „pierwszego dowódcy”. W NT słowa tego użyto tylko tutaj; nie ma go w pisanych greką koine papirusach odnalezionych w Egipcie.

▣ „sekty” Termin *hairesis* znaczył pierwotnie „podział” lub „frakcję” (dosł. „dokonać wyboru”). Z czasem nabrał negatywnych konotacji, co odzwierciedla pochodzące od niego polskie słowo „herezja”. Dzieje Apostolskie odnoszą to określenie do saduceuszy w Dz 5:17 i faryzeuszy w Dz 15:5. W kontekście tej księgi Paweł postrzega chrześcijaństwo jako integralną część historycznej żydowskiej wiary i nadziei (zob. Dz 24:14).

▣ „nazarejczyków” Termin ten odnosi się do naśladowców Jezusa z Nazaretu. Niektórzy są zdania, że tytuł ten pochodzi od miasta Nazaret, ale inni łączą go z określeniem *necer* (BDB 666; „odrośl”), będącym tytułem mesjańskim (zob. Iz 11:1; 53:2). Zob. Temat specjalny w Dz 2:22.

24:6 Zauważmy, że zarzutem stawianym Pawłowi w Dz 21:28 było zbezczeszczenie świątyni, a tutaj mowa już o „próbie zbezczeszczenia”. Ich argumenty były naprawdę słabe. Tym, co naprawdę im przeszkadzało, było skuteczne zwiastowanie Pawła.

24:7 Nawias w BT wskazuje na dodatek tekstualny na podstawie pisanego uncjałą MS E (VIII w.) i kilku pisanych minuskułą manuskryptów z początku IX w. Dłuższe brzmienie zawierają Biblia Brzeska, Biblia Gdańska, BW i Biblia Lubelska. Zdanie to wydaje się twierdzić, że to nie przywódcy żydowscy chcieli skrzywdzić Pawła, tylko Lizjasz. UBS⁴ nie zawiera tego dodatku i nadaje krótszej wersji (MSS P⁷⁴, 8, A, D oraz niektóre wersje starołacińskie, koptyjskie, gruzińskie i Wulgata) notę „B” (prawie pewne). Tekst UBS³ uwzględnił dłuższe brzmienie, nadając mu jednak notę „D” (bardzo wątpliwe).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 24:10-21

¹⁰Kiedy namiestnik dał znak, aby mówił, Paweł odpowiedział: ¹¹«Wiem, że od wielu lat jesteś sędzią tego narodu, dlatego śmiało będę się bronił. Możesz się bowiem przekonać, że nie więcej jak dwanaście dni temu przybyłem do Jerozolimy, aby oddać pokłon Bogu. ¹²Nie spotkali mnie w świątyni ani rozprawiającego z kimkolwiek, ani wywołującego tłumne zbiegowisko bądź w synagodze, bądź w mieście, ¹³i nie mogą oni dowieść ci tego, o co mnie teraz oskarżają. ¹⁴To jednak wyznaję przed tobą: Według drogi, nazywanej przez nich sektą, służę Bogu moich ojców, wierząc we wszystko, co napisane zostało w Prawie i u Proroków. ¹⁵Mam też w Bogu nadzieję, którą również oni mają, że nastąpi zmartwychwstanie sprawiedliwych i niesprawiedliwych. ¹⁶I sam usilnie się staram, aby mieć zawsze czyste sumienie wobec Boga i wobec ludzi. ¹⁷Po wielu latach przybyłem z jałmużnami i ofiarami dla mego narodu. ¹⁸Wtedy spotkali mnie oczyszczonego w świątyni, bez tłumy i bez zbiegowiska ¹⁹niektórzy Żydzi z Azji; oni powinni stanąć przed tobą i wnieść skargę, jeśli mają coś przeciwko mnie. ²⁰A ci tutaj niechże powiedzą, jakiego przestępstwa dopatrzyli się we mnie, gdy stanąłem przed Sanhedrynem. ²¹Chyba jedynie tego, że stojąc wśród nich zawołałem głośno: Sądźcie mnie dzisiaj z powodu [wiary w] zmartwychwstanie umarłych».

24:10 Podobnie jak przedstawiciel Sanhedrynu, Paweł rozpoczyna swoją mowę od oczekiwanego w tej kulturze formalnego wstępu.

24:11 „bronil” Od tego greckiego słowa, odnoszącego się pierwotnie do obrony przed sądem, pochodzą polskie określenia „apologia” i „apologetyka”.

24:11-12 Paweł stwierdza, że jego publiczne działania w Jerozolimie nie miały w sobie nic wykraczającego poza normy czy kontrowersyjnego. Oskarżono go o zbezczeszczenie świątyni, ale w rzeczywistości brał udział w ogólnie przyjętym obrzędzie.

24:14 „drogi” Było to wczesne określenie chrześcijan, podkreślające fakt, że Jezus jest drogą do Boga (J 14:6) oraz wspólnotę w codziennym życiu (zob. Dz 9:2; 19:9.23; 22:4; 24:22, a być może także 18:25-26).

▣ „służę Bogu moich ojców” W tym wersecie Paweł jasno stwierdza, że to, co głosi o Jezusie, w żaden sposób nie narusza ST. Jezus jest wypełnieniem nadziei i obietnic Izraela. Nie postrzega chrześcijaństwa jako czegoś nowego i odmiennego, tylko jako wypełnienie (zob. Jezus w Mt 5:17-19).

▣ „w Prawie i u Proroków” Są to dwie z trzech części, na które dzieli się kanon ST. Są to:

1. Tora (Prawo) – od Księgi Rodzaju po Księgę Powtórzonego Prawa
2. Prorocy
  - a. Prorocy wcześniejsi – od Księgi Jozuego po Księgi Królewskie (za wyjątkiem Księgi Rut)
  - b. Prorocy późniejsi – od Księgi Izajasza po Księgę Malachiasza (za wyjątkiem Lamentacji i Księgi Daniela)
3. Pisma
  - a. megilot – Księga Estery, Rut, Koheleta, Pieśń nad Pieśniami i Lamentacje
  - b. literatura mądrościowa – Księga Hioba, Psalmów i Przysłów
  - c. historia powygnaniowa – 1 i 2 Księga Kronik, Ezdrasza i Nehemiasza

24:15 „Mam też w Bogu nadzieję, którą również oni mają” Paweł stwierdza, że ma takie same przekonania religijne, jak jego oskarżyciele (zob. Dz 24:16) – poza poglądem na zmartwychwstanie. Paweł próbuje się bronić wykazując, że konflikt dotyczy teologicznych kwestii w ramach judaizmu, do których Rzym nie chciał

się mieszać.

Jeżeli chodzi o „nadzieję”, zob. Temat specjalny w Dz 2:25.

▣ **„nastąpi zmartwychwstanie sprawiedliwych i niesprawiedliwych”** Odnosi się to do teologii faryzeuszy, a nie saducejskich przywódców świątynnych. W *Starożytnościach* 18.1.3 Józef Flawiusz podaje nawet, że niektórzy faryzeusze zaprzeczali zmartwychwstaniu złych (współczesne argumenty za całkowitym unicestwieniem przedstawia książka Edwarda Fudge’a *The Fire That Consumes* [Ogień trawiący]). Biblia w wielu miejscach przedstawia koncepcję powszechnego zmartwychwstania (zob. Iz 25:8; Dan. 12:2; Mt 25:46; J 5:29; Rz 2:6-11; Ap 20:11-15). Paweł postrzegał chrześcijaństwo jako naturalne wypełnienie ST (zob. Mt 5:17-19). Nie było to coś nowego!

24:16 „I sam usilnie się staram, aby mieć zawsze czyste sumienie” Te same słowa wzbudziły gniew arcykapłana w Dz 23:1-2. Paweł powtarza je w jego obecności. Przypominają one jego omówienie osobistych wysiłków w 1 Kor 9:24-27. Wstrzeźliwość, którą głosił Feliksowi (zob. Dz 24:25) nie była łatwa do osiągnięcia i utrzymania. Samokontrola jest jednym z owoców Ducha w Ga 5:22 – a być może nawet podstawą ich wszystkich!

24:17 „przybyłem z jałmużnami (...) dla mego narodu” Jeżeli chodzi o „jałmużnę”, zob. Temat specjalny w Dz 3:2. Najprawdopodobniej odnosi się to do daru od Kościołów pogańskich dla Kościoła w Jerozolimie (zob. Rz 15:25-27; 1 Kor 16:1-4; 2 Kor 8-9). To zaskakujące, że nie ma o nim żadnej wzmianki w Dz 21:15ff. Może świadczyć to o tym, że ofiara ta nie spotkała się z przychylnym przyjęciem całego Kościoła jerozolimskiego (zob. James D. G. Dunn, *Unity and Diversity in the New Testament* [Jedność i różnorodność w Nowym Testamencie]). Nawet wierzącym trudno jest pozbyć się głęboko zakorzonego rasizmu.

▣ **„i ofiarami”** Chodzi tu o:

1. Zakończenie ograniczonego ślubu nazireatu Pawła (zob. Dz 21:24)
2. Zapłacenie przez niego za zakończenie ślubu czterech innych nazirejczyków (zob. Dz 21:24)

Ponieważ fraza ta wydaje się gramatycznie związana z „jałmużnami”, możliwe, że obie odnoszą się do żydowskich obrzędów, a nie ofiary od Kościołów.

24:18 „spotkali mnie oczyszczonego w świątyni” Paweł poddał się temu obrzędowi za namową Jakuba i starszych Kościoła (zob. Dz 21:17-26). Miało to uspokoić legalistycznych wierzących Żydów w Kościele, ale w rzeczywistości rozjuszyło greckojęzycznych Żydów z Azji.

24:18-19 „Żydzi z Azji; oni powinni” Był to ważny prawny aspekt obrony Pawła (zob. Dz 24:19). Naoczni świadkowie, którzy wysunęli oskarżenie, nie przybyli! Ci, którzy zarzucali Pawłowi szerszenie zamętu na całym świecie nie mieli konkretnych dowodów (zob. Dz 24:20)!

Azja jest geograficznym odniesieniem do Żydów zamieszkujących tereny dzisiejszej południowej i zachodniej Turcji, zwanej wtedy Azją Mniejszą.

24:19b „jeśli” Jest to zdanie warunkowe klasy czwartej, wyrażające warunek najodleglejszy od rzeczywistości. W książce *Word Pictures in the New Testament* [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie] (s. 420) A. T. Robertson nazywa je mieszanym zdaniem warunkowym z zakończeniem charakterystycznym dla klasy drugiej (tj., ale ich tu nie ma, Dz 24:19a). Jego *Grammar* [Gramatyka] (p. 1022) wymienia inne mieszane zdania warunkowe w pismach Łukasza (zob. Łk 17:6 i Dz 8:31).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 24:22-23

²²Feliks odroczył ich sprawę, znając dokładnie tę drogę. «Rozpatrzę waszą sprawę - powiedział - gdy przybędzie trybun Lizjasz». ²³A setnikowi rozkazał strzec go, zastosować ulgi i nie przeszkadzać żadnemu z przyjaciół w oddawaniu mu usług.

24:22 Najwyraźniej Feliks słyszał o Jezusie i chrześcijaństwie. Możliwe, że jako rzymskiemu urzędnikowi przedstawiono mu okoliczności związane z miejscem, w którym miał pełnić swoje obowiązki. Żona Feliksa była Żydówką (zob. Dz 24:24), co oznaczało, że miał możliwość doświadczalnego zapoznania się z naukami judaizmu. „Droga” uważana była za stronnictwo w ramach judaizmu, co czyniło ją „legalną” religią w Imperium Rzymskim.

24:23 Pokazuje to, że Feliks nie postrzegał Pawła jako zagrożenia i pozwolił mu na pewną swobodę oraz dostęp do pomocy. Po raz kolejny widzimy tu rzymskiego urzędnika, który nie widzi w chrześcijaństwie problemu politycznego. Z pewnością był to jeden z zamysłów Łukasza przy pisaniu Dziejów Apostolskich!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 24:24-27

²⁴Po kilku dniach przybył Feliks ze swoją żoną Druzyllą, która była Żydówką. Posłał po Pawła i słuchał jego [nauki] o wierze w Jezusa Chrystusa.²⁵Lecz kiedy Paweł mówił o sprawiedliwości i o wstrzeźliwości, i o przyszłym sądzie, Feliks przestraszony odpowiedział: «Teraz możesz odejść. Gdy znajdzie czas, wezwę cię znowu». ²⁶Spodziewał się przy tym, że dostanie od Pawła pieniądze, i dlatego częściej posyłał po niego i rozmawiał z nim. ²⁷Po upływie dwóch lat następcą Feliksa został Porcjusz Festus. Feliks jednak pozostawił Pawła w więzieniu, chcąc okazać Żydom życzliwość.

24:24 „Druzyllą” Była najmłodszą i najwyraźniej piękną córką Heroda Agryppy I oraz siostrą Bereniki i Agryppy II. Była trzecią żoną Feliksa, którą ten odebrał Azizosowi, królowi Emesy (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 20.7.2).

GPNT	„Pomazańca Jezusa”
BP, BW, BWP	„Jezusa Chrystusa”
PL	„Chrystusa Jezusa”
Biblia Gdańska	„Chrystusa”

Brzmienie „Jezus Chrystus” występuje w MSS P⁷⁴, ^{8*}, B, E, Wulgacie i wersjach starołacińskich. Krótszą wersję mają MSS ^{8c}, A, C oraz Peszitta i wersje koptyjskie. UBS⁴ nadaje dłuższemu brzmieniu notę „B” (prawie pewne).

Być może w tym kontekście „Chrystus” powinno być tłumaczone jako „Mesjasz” (MS 044).

▣ **„wierze”** Jest to kluczowy termin teologiczny. Zob. Tematy Specjalne w Dz 2:40; 3:16 i 6:5. Pamiętajmy, że te teologiczne określenia w grece koine nie są oparte o greckie użycie słów, tylko ich znaczenie w Septuagincie. Łukasz dobrze zna LXX. Służyła ona za ST dla Kościoła.

24:24-25 Paweł często głosił ewangelię (zob. Dz 24:26b) Feliksowi i Druzylli. Właśnie tego chciał Jezus (zob. Dz 9:15). Dla Feliksa było to przekonujące, ale kierowała nim chciwość (tj. oczekiwał od Pawła łapówki) i odkładał wydanie wyroku (zob. Dz 24:26).

24:26 Paweł najwyraźniej dysponował w tym okresie jakimiś funduszami. Być może były to (1) odziedziczone przez niego środki lub (2) wsparcie od Kościołów (tj. Filipi lub Tesaloniki). Feliks często wzywał Pawła – nie po to, żeby go słuchać, a w nadziei otrzymania łapówki.

24:27 „Po upływie dwóch lat” Wielu uczonych jest zdania, że w tym czasie Łukasz rozmawiał z w Palestynie naoczniymi świadkami wydarzeń, które ujął w swojej Ewangelii (zob. Łk 1:1-4). Musiał to być frustrujący okres dla tak energicznego człowieka jak Paweł! Nie usiłował jednak odzyskać wolności za pomocą łapówki. Wiedział, że spełnia Bożą Wolę.

▣ **„Porcjusz Festus”** Rzymscy historycy Swetoniusz i Tacyt nie zgadzają się co do daty rozpoczęcia jego kadencji. Feliks został postawiony przed sądem w 55 r., nie wiadomo jednak, czy został skazany i usunięty z urzędu wtedy, czy w 59 r. n.e. Festus zmarł w 62 r. w trakcie pełnienia urzędu (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 20.9.1). Niewiele o nim wiemy (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 20.8.9-10; *Wojna* 2.14.1).

▣ **„Feliks (...) pozostawił Pawła w więzieniu”** Przy zmianie administracji zazwyczaj zwalniano wszystkich więźniów. Werset ten ukazuje sytuację polityczną w Palestynie i słabość rzymskich przywódców – a także władzę Sanhedrynu.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Co oznacza termin „Nazarejczyk”?
2. Z czym wiązało się pierwsze określenie Kościoła w Dziejach Apostolskich – „Droga”?
3. Co oznacza werset Dz 24:15?

ROZDZIAŁ 25 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Przed trybunałem Festusa Paweł odwołuje się do Cezara 25:1-5 25:6-12	Sprawa Pawła przed Festusem 25:1-12	Paweł apeluje do cesarza 25:1-5 25:6-12	Paweł przed Festusem 25:1-5 25:6-12	Losy Pawła pod rządami Festusa 25:1-5 25:6-12
Przed Herodem Agryppą II 25:13-22 25:23-27	Agryppa i Berenika u Festusa 25:13-27	Przed Herodem Agryppą II 25:13-22 25:23-27	Herod Agryppa i Festus 25:13-22 Festus przedstawia sprawę Pawła 25:23-27	Paweł przed Agryppą i Berenike 25:13-22 25:23-27

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 25:1-5

¹Po trzech dniach od objęcia urzędowania w prowincji udał się Festus z Cezarei do Jerozolimy. ²Arcykapłani i najznakomitsi Żydzi wnieśli do niego skargę przeciwko Pawłowi i prosili usilnie ³o ustępstwo, ze szkodą dla Pawła, aby kazał go przysłać do Jerozolimy. Przygotowali bowiem zasadzkę, aby go zgładzić w drodze. ⁴Ale Festus odpowiedział, że Paweł znajduje się pod strażą w Cezarei i że on sam wkrótce tam wyruszy: ⁵«Niech więc pełnomocnicy wasi - rzekł - udadzą się razem ze mną i niechże go oskarżą, jeśli ten człowiek popełnił coś złego».

25:1 „Festus” Był to następca Feliksa – o szlachetniejszym charakterze, ale podlegającym tym samym naciskom politycznym i o tej samej mentalności. Pełnił swoją funkcję przez dwa lata, aż do śmierci w 62 r. (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 20.8.9).

▣ **„Po trzech dniach”** Pokazuje to poziom zaniepokojenia i uporu przywódców żydowskich odnośnie Pawła. Festus także chciał zrobić dobre pierwsze wrażenie.

25:2 „Arcykapłani i najznakomitsi Żydzi” Może dotyczyć to Sanhedrynu, składającego się z 70 żydowskich przywódców z Jerozolimy. Był to najwyższy organ sądowniczy Żydów – zarówno w sprawach politycznych, jak i religijnych. Zob. Temat specjalny w Dz 4:5. Określenie te może jednak odnosić się także do innych zamożnych obywateli należących do jerozolimskiej elity, którzy chcieli poznać nowego rzymskiego prokuratora i nawiązać z nim dobre stosunki. Możliwe też, że chodzi o obie te grupy. Na przeciągu dwóch lat zmienił się arcykapłan – teraz był nim Izmael ben Fabus (a.d. 56-62). On także chciał umocnić swoją pozycję i uznał zaatakowanie faryzeusza-odstępcy Pawła za dobry sposób, by to osiągnąć.

▣ **„prosili usilnie”** Jest to czas niedokonany strony czynnej trybu orzekającego. Wielokrotnie ponawiali prośby.

25:3 Ukazuje to niechęć przywódców religijnych do Pawła. Postrzegali go jako wewnętrznego wroga!

▣ **„Przygotowali bowiem zasadzkę, aby go zgładzić w drodze”** Przywódcy żydowscy nie zmienili taktyki (zob. Dz 23:12-15).

25:5 „jeśli” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, którego prawdziwość zakładana jest z perspektywy autora lub dla jego celów (zob. A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie]*, tom 3, s. 429). Dr. Bruce Tankersley, specjalista od greki koine na East Texas Baptist University, twierdzi, że może to być klasa trzecia, ponieważ w protasis brakuje czasownika. Festus założył, że Paweł jest winny – w przeciwnym razie, dlaczego przywódcy jerozolimscy mieliby być tak natarczywi i natrętni?

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 25:6-12

⁶Spędziwszy wśród nich nie więcej jak osiem lub dziesięć dni, udał się do Cezarei. Następnego dnia zasiadłszy do sprawowania sądu kazał przyprowadzić Pawła. ⁷Kiedy ten przyszedł, otoczyli go Żydzi przybyli z Jerozolimy i stawiali wiele ciężkich zarzutów, których nie mogli udowodnić. ⁸Paweł bronił się: «Nie wykroczyłem w niczym ani przeciwko Prawu Żydowskiemu, ani przeciwko świątyni, ani przeciwko Cezarowi». ⁹Festus, chcąc zrobić Żydom ustępstwo, odpowiedział Pawłowi: «Czy chcesz się udać do Jerozolimy i tam odpowiadać w tej sprawie przede mną?» ¹⁰«Stoję przed sądem Cezara - odpowiedział Paweł - i przed nim należy mnie sądzić. Żydom nic nie zawiniłem, o czym ty wiesz doskonale. ¹¹Jeżeli zawiniłem i popełniłem coś podpadającego pod karę śmierci, nie wzbraniam się umrzeć. Ale jeśli nie zrobiłem nic z tego, o co mnie oskarżają, nikt nie może mnie im wydać. Odwołuję się do Cezara!» ¹²Wtedy Festus porozumiał się z radą i odpowiedział: «Odwołałeś się do Cezara - do Cezara się udasz».

25:6-9 Wydarzenia te pokazały Pawłowi, że nie ma co liczyć na sprawiedliwość ze strony Festusa. Wiedział, co czekało go w Jerozolimie (zob. Dz 25:3). Był też świadom, że Jezus chce, aby udał się do Rzymu (zob. Dz 9:15).

25:6 „Spędziwszy wśród nich nie więcej jak osiem lub dziesięć dni” Wyobrażam sobie, że przywódcy żydowscy uctowali i pili wino z Festusem. Manipulowali wszystkimi rzymskimi urzędnikami.

25:8 Paweł stwierdza, że jest niewinny wobec:

1. Prawa Mojżeszowego (zob. Dz 21:21.28)
2. Świątyni (zob. Dz 21:28; 24:6)
3. Cezara (zob. Dz 16:21; 17:7)

W Dz 6:13-14 Szczepanowi zostały postawione zarzuty #1 i #2.

25:10-11 Paweł stwierdza, że stał już przed właściwym sądem we właściwym miejscu. W Dz 25:11 Łukasz odnotowuje formalne odwołanie Pawła do cezara. Prawo do odwołania do cezara ustanowione zostało za Oktawiana Augusta w 30 r. p.n.e. (zob. Kasjusz Dion, *Romaike historia [Historia rzymska]* 51.19). Później poszerzono je o zakaz oślepienia, biczowania i torturowania każdego obywatela rzymskiego, który odwołał się do cezara (zob. Paulus, *Sententiae [Sentencje]* 5.26.1). Pomocne omówienie prawa rzymskiego w I w. n.e. znaleźć można w dziele A. N. Sherwin-White'a *Roman Society and Roman Law in the New Testament [Prawo i społeczeństwo rzymskie w Nowym Testamencie]*, „Lecture four: Paul before Felix and Festus” [„Wykład czwarty: Paweł przed Feliksem i Festusem”], s. 48-70.

25:11 „Jeżeli (...) jeśli” Są to dwa zdania warunkowe klasy pierwszej, których prawdziwość zakładana jest z perspektywy autora lub dla jego celów. Te dwa zastosowania tej konstrukcji gramatycznej w tym kontekście ukazują, jak używano jej dla wysuwania twierdzeń. Pierwsze z nich jest sprzeczne z rzeczywistością (choć jest to ten sam warunek, co ten wyrażony przez Feliksa w Dz 25:5); drugie natomiast odpowiada stanowi faktycznemu.

▣ **„nie wzbraniam się umrzeć”** Paweł uznawał władzę państwa (zob. Rz 13:4). Starotestamentową perspektywę na karę śmierci znaleźć można w Rdz 9:6. Ciekawe omówienie tej kwestii znaleźć można także w książce *Hard Sayings of the Bible [Trudne stwierdzenia Biblii]*, s. 114-116.

▣

GPNT	„nikt mię (nie) może im darować”
BP	„nikt nie może mnie rzucić na ich łaskę”
BW	„nikt nie może mnie wydać im na łaskę i niełaskę”
BWP	„nikt nie może mnie wydać w ich ręce”
PL	„nikt nie może mnie im wydać na łaskę i niełaskę”

Termin *charizomai* oznacza zasadniczo „zadowolić” lub „przyznać w ramach przysługi”. Paweł był świadom tego, że Festus stara się zrobić wrażenie na przywódcach żydowskich poprzez wydanie go w ich ręce! Możliwe też jednak, że Festus próbował postąpić zgodnie z dekretem Juliusza Cezara (zob. Józef Flawiusz, *Starożytności* 14.10.2), zachęcającym rzymskich urzędników w Palestynie do spełniania życzeń arcykapłana.

▣ **„Odwołuję się do Cezara”** Każdy obywatel rzymski posiadał takie prawo w sprawach zagrażających karą śmierci (Pliniusz Młodszy, *Listy* 10.96). W tamtym czasie cesarzem był Neron (54-68 r. n.e.).

25:12 „z radą” Chodzi tu o doradców prawnych Festusa, a nie przywódców żydowskich.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU FRAGMENTU DZ 25:13-26:32

TŁO HISTORYCZNE

A. Herod Agryppa II (Marek Juliusz Agryppa)

1. Był synem Heroda Agryppy I (zob. Dz 12), politycznego władcy Judei, kontrolującego świątynię i kapłanów (41-44 r. n.e.) oraz wnukiem Heroda Wielkiego.
2. Otrzymał wykształcenie w Rzymie i miał prorzymskie nastawienie. Po wojnie żydowskiej z 70 r. n.e. powrócił do Rzymu i zmarł tam w 100 r. n.e.
3. Kiedy miał 17 lat, jego ojciec zmarł, ale sam był zbyt młody, aby przejąć rządy.
4. W 50 r. n.e. zmarł Herod z Chalkis, wuj Agryppy II i król Chalkis (małego królestwa w północnej Palestynie) i cesarz Klaudiusz przekazał jego królestwo Agryppie II. Otrzymał także władzę nad świątynią i urzędem arcykapłańskim.
5. W 53 r. n.e. zamienił to małe królestwo na tetrarchie Heroda Filipa (Itureę i Trachonitis) i Lizaniasza (Abilene).
6. Później Neron przekazał jeszcze pod jego kontrolę niektóre miasta i wioski wokół Morza Galilejskiego. Jego stolicą był Cezarea Filipowa, którą przemianował na Neronias.
7. Wiadomości historyczne na jego temat znaleźć można w następujących źródłach:
  - a. Józef Flawiusz, *Wojna* 2.12.1,7-8; 15.1; 16.4; 7.5.1
  - b. Józef Flawiusz, *Starożytności* 19.9.2; 20.5.2; 6.5; 7.1; 8.4; 9.6.

B. Berenike

1. Była najstarszą córką Heroda Agryppy I.
2. Była siostrą Agryppy II i być może przez jakiś czas jego kazirodczą kochanką (nie ma na to dowodów, tylko plotki). Później była kochanką późniejszego cesarza, a wówczas generała Tytusa. To on zniszczył Jerozolimę i świątynię w 70 r. n.e.
3. Była siostrą Druzylli (zob. Dz 24:24).
4. Wyszła za Heroda z Chalkis (brata Heroda Agryppy I, czyli swojego wujka), ale po jego śmierci przeniosła się do brata.
5. Później wyszła za Polemona, króla Cylicji, ale zostawiła go i wróciła do brata, który właśnie otrzymał tytuł królewski.
6. Była kochanką cesarza Wespazjana.

7. Wspominają o niej następujące źródła historyczne:
  - a. Józef Flawiusz, *Wojna* 2.1.6; 15.1; 17.1.
  - b. Józef Flawiusz, *Starożytności* 19.9.1; 15.1; 20.1.3
  - c. Tacyt, *Historiae* [Dzieje] 2.2
  - d. Swetoniusz, *Żywot Tytusa* 7
  - e. Kasjusz Dion, *Romaïke historia* [Historia rzymska] 65.15; 66.18
  - f. Juwenalis, *Satyra* 61.156-157

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 25:13-22

¹³Po upływie kilku dni król Agryppa i Berenike przybyli do Cezarei powitać Festusa. ¹⁴Gdy przebywali tam dłuższy czas, Festus przedstawił królowi sprawę Pawła: Feliks pozostawił w więzieniu pewnego człowieka - powiedział. ¹⁵Gdy byłem w Jerozolimie, arcykapłani i starsi Żydowscy wnieśli przeciw niemu skargę, żądając dla niego wyroku skazującego. ¹⁶Odpowiedziałem im: Rzymianie nie mają zwyczaju skazywania kogokolwiek na śmierć, zanim oskarżony nie stanie wobec oskarżycieli i nie będzie miał możliwości bronięcia się przed zarzutami. ¹⁷A kiedy przybyli tutaj bez żadnej zwłoki, sprawując następnego dnia sądy, kazałem przyprowadzić tego człowieka. ¹⁸Oskarżyciele nie wnieśli przeciwko niemu żadnej skargi o przestępstwa, które podejrzewałem. ¹⁹Mieli z nim tylko spory o ich wierzenia i o jakiegoś zmarłego Jezusa, o którym Paweł twierdzi, że żyje. ²⁰Nie znając się na tych rzeczach, zapytałem, czy nie zechciałby udać się do Jerozolimy i tam odpowiadać przed sądem w tych sprawach. ²¹Ponieważ Paweł zażądał, aby go zatrzymać do wyroku Cezara, kazałem go strzec, dopóki go nie odeślę do Najdostojniejszego. ²²Chciałbym i ja posłuchać tego człowieka – [powiedział] Agryppa do Festusa. [A on] odpowiedział: Jutro go usłyszysz.

25:13 „król Agryppa” Chodzi o Agryppę II, brata Druzylli i Berenike. Kształcił się w Rzymie i był bardzo lojalny wobec polityki i programów Rzymu.

TEMAT SPECJALNY: BERENIKE

1. Najstarsza córka Heroda Agryppy I (ur. 28 r. n.e.)
2. Siostra Agryppy II, a przez jakiś czas także jego kazirodcza kochanka. Później została kochanką Tytusa (w czasie, gdy był generałem).
3. Była także trzecią żoną Feliksa i siostrą Druzylli.
4. Była żoną Heroda, króla Chalkis (brata Heroda Agryppy I, jej stryja), ale po jego śmierci wprowadziła się do brata.
5. Później wyszła za Polemona, króla Cylicji, ale zostawiła go i wróciła do brata, który właśnie otrzymał tytuł królewski.
6. Była kochanką i Wespazjana, i Tytusa.
7. Wspominają o niej następujące źródła historyczne:
  - a. Józef Flawiusz, *Peri tu Iudaïku polemu* [Wojna żydowska] 2.11.6; 15.1; 17.1.
  - b. Józef Flawiusz, *Antiquitates Judaicae* [Starożytności żydowskie] 19.9.1; 15.1; 20.1:3
  - c. Tacyt, *Historiae* [Dzieje] 2.2
  - d. Swetoniusz, *Żywot Tytusa* 7
  - e. Kasjusz Dion, *Romaïke historia* [Historia rzymska] 65.15; 66.1
  - f. Juwenalis, *Satyra* 61.156-157

25:13-19 Widoczny jest tu jeden z zamysłów literackich i teologicznych Łukasza, którym było pokazanie, że chrześcijaństwo nie jest politycznym zagrożeniem dla Rzymu (zob. Dz 25:25). W pierwszych dekadach I w. chrześcijaństwo uważane było za stronnictwo judaizmu, który był uznany przez Rzym religią. Władze rzymskie nie chciały brać udziału w sporach pomiędzy żydowskimi stronnictwami religijnymi!

25:18 „nie wnieśli przeciwko niemu żadnej skargi o przestępstwa, które podejrzewałem” Ukazuje to zaciekłość i charakter sprzeciwu Żydów. Nie chodziło tu o politykę, tylko o religię.

GPNT	„niegodziwych”
BP	„winy”
BW	„przestępstwa”
BWP	„niczego takiego”
PL	„poważnych oskarżeń”

Istnieje kilka wariantów tego sformułowania:

1. *ponērōn* – genetivus liczby mnogiej w MSS **Ⲑ**², B i E, czyli „rzeczy [należących do] zła” (zob. Dz 28:21)
2. *ponērau* – accusativus rodzaju nijakiego liczby pojedynczej w MSS P⁷⁴, A, C*
3. *ponēra* – accusativus rodzaju nijakiego liczby mnogiej w MSS **Ⲑ**^{*}, C²
4. pominięte – MSS L, P i niektóre Lekcjonarze (zob. angielskie tłumaczenie NKJV)

UBS⁴ umieszcza w tekście wariant #1 z notą „C” (trudno stwierdzić).

Feliks był zaskoczony, że zarzuty nie były poważne i dotyczyły żydowskich kwestii religijnych, a nie prawnych.

25:19 „wierzenia” Użyte tu greckie słowo składa się z członów „strach” i „bogowie”. Termin ten może oznaczać „przesąd” – i właśnie tak ci rzymscy przywódcy widzieli religię żydowską. Festus nie chciał jednak urazić swoich żydowskich dygnitarzy, posłużył się więc mglistym określeniem (podobnie jak Paweł w Dz 17:22).

Wersety 18-19 po raz kolejny pokazują, że rzymski wymiar sprawiedliwości nie znalazł żadnej winy w Pawle ani w chrześcijaństwie.

▣ **„o jakiegoś zmarłego Jezusa, o którym Paweł twierdzi, że żyje”** Zmartwychwstanie było jednym z centralnych filarów kazań (*kerygmy*, zob. Temat specjalny w Dz 2:14) zawartych w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 26:8). Chrześcijaństwo oparte jest na tym teologicznym założeniu; jeśli zmartwychwstania nie było, jest fałszywą religią (zob. 1 Kor 15).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 25:23-27

²³Kiedy nazajutrz Agryppa i Berenike przybyli z wielką okazałością i weszli do sali posłuchań wraz z trybunami i najwybitniejszymi obywatelami miasta, na rozkaz Festusa wprowadzono Pawła. ²⁴Królu Agryppo - przemówił Festus - i wszyscy tutaj obecni! Widzicie tego, z powodu którego nachodziło mnie mnóstwo Żydów zarówno w Jerozolimie, jak tutaj, wołając, że nie powinien on żyć dłużej. ²⁵Lecz ja się przekonałem, że on nie popełnił nic podpadającego pod karę śmierci. A kiedy odwołał się do Najdostojniejszego, postanowiłem go odesłać. ²⁶Nie mogę jednak napisać władcy nic pewnego w jego sprawie, dlatego stawilem go przed wami, a zwłaszcza przed tobą, królu Agryppo, abym po przesłuchaniu miał co napisać. ²⁷Bo wydaje mi się nierozsądne posyłać więźnia bez podania stawianych mu zarzutów.

25:23 Cóż za wspaniała okazja do głoszenia ewangelii!

▣ **„trybunami”** Jest to słowo *chiliarchos*, oznaczające dowódcę tysiąca – podobnie jak setnik (centurion) zawiadował setką. Józef Flawiusz (*Starożytności* 19.19.2) podaje, że w tym okresie w Cezarei stacjonowało pięć kohort Auxilia. Może więc chodzić o pięciu żołnierzy.

▣ **„najwybitniejszymi obywatelami miasta”** Chodziło tu o cywilnych przywódców Cezarei. Zwróćmy uwagę, jakie grupy obecne były przy tym spotkaniu:

1. Rzymski namiestnik (prokurator)
2. Idumejski lokalny król
3. Rzymscy dowódcy wojskowi
4. Wybitni cywilni przywódcy Cezarei

25:25 „Najdostojniejszego” Jest to termin *sebastos*, który był greckim odpowiednikiem łacińskiego określenia *augustus*. Jego podstawowym znaczeniem etymologicznym jest „czcić”, „adorować”, „wielbić” lub „uwielbiać”. Po raz pierwszy został on użyty w 27 r. p.n.e. wobec Oktawiana przez Senat. Tutaj odnosi się do Nerona (54-68 r. n.e.). Wydaje się, że Neron rozwinął kult cesarza.

25:26 „Nie mogę jednak napisać (...) nic pewnego w jego sprawie” Festus miał ten sam problem, co Lizjasz, dowódca z Jerozolimy. Prawo rzymskie nakładało na niego obowiązek napisania aktu oskarżenia przeciwko Pawłowi i załączenia do niego wszelkich dowodów i opinii prawnych. Paweł był zagadką dla tych rzymskich przywódców.

▣ „władcy” Jest to greckie słowo *kurios*, oznaczające właściciela, pana, władcę. Jest to pierwsze udokumentowane zastosowanie terminu *kurios* jako samodzielnego tytułu Nerona. Cesarze Oktawian August i Tyberiusz nie używali go, ponieważ uznali ten tytuł za zbyt bliski łacińskiemu słowu *rex* (król), które było dla ludu rzymskiego i senatu niewygodne. Wydaje się jednak, że za czasów Nerona i później Wespazjan i Tytus posługiwali się tytułem „zbawca”, a Domicjan ogłosił się „bogiem” (zob. James S. Jeffers, *The Greco-Roman World* [Świat grecko-rzymski], s. 101). Termin *kurios* stał się powodem prześladowań chrześcijan, którzy posługiwali się tym określeniem jedynie w stosunku do Jezusa Chrystusa, nie wymawiając go podczas ofiary kadzielnej i składania przysięgi na wierność Rzymowi.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego przywódcy żydowscy bali się i nienawidzili Pawła?
2. Który z zamysłów Łukasza przyświecających mu przy pisaniu Dziejów Apostolskich odzwierciedla ten rozdział?
3. Co miał na celu Paweł w swojej obronie przed Agryppą i Berenike?

ROZDZIAŁ 26 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Mowa Apostoła przed królem	Paweł przemawia przed królem Agryppą	Mowa obronna Pawła przed Agryppą	Paweł przed Agryppą i Festusem	Mowa Pawła przed Agryppą
		26:1-11	26:1-3	26:1-3
		26:12-18	26:4-11	26:4-11
26:1-23		Paweł niesie świadectwo do Żydów i pogan	26:12-18	26:12-18
	26:1-32	26:19-23	26:19-23	26:19-23
		Skutek mowy Pawła		
26:24-29		26:24-29	26:24-29	26:24-29
26:30-32		26:30-32	26:30-32	26:30-32

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 26:1

¹Wolno ci mówić w swojej obronie - powiedział Agryppa do Pawła. Wtedy Paweł wyciągnąwszy rękę rozpoczął mowę obronną:

26:1 „wyciągnąwszy rękę” Był to oratorski gest pozdrowienia, sygnalizujący rozpoczęcie mowy (zob. Dz 12:17; 13:16 and 21:40, gdzie gesty ręką służą zwróceniu na siebie uwagi i uciszeniu obecnych).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 26:2-3

²Uważam to za szczęście, że mogę dzisiaj bronić się przeciwko wszystkim zarzutom, jakie stawiają mi Żydzi, przed tobą, królu Agryppo, ³który najlepiej znasz wszystkie zwyczaje i spory Żydów. Dlatego proszę, wysłuchaj mnie cierpliwie.

26:2-3 Paweł rozpoczyna swoją obronę od formalnego, schlebającego wstępu, podobnie jak podczas procesu przed Feliksem (zob. Dz 24:10); najprawdopodobniej było to wymaganie kulturowe.

26:2 „przeciwko wszystkim zarzutom, jakie stawiają mi Żydzi” Rzym przekazał Agryppie II nadzór nad świątynią i kapłanami. Choć kształcił się w Rzymie i mu sprzyjał, rozumiał zawilości wiary żydowskiej (zob. Dz 26:3).

▣ „szczęście” Jest to ten sam termin, co słowo wprowadzające każde z błogosławieństw w Mt 5:3-12; Łk 6:20-22 oraz Ps 1:1 w Septuagincie.

26:3

GPNT

„zwyczajów i szukań*” *Sens: sporów, interpretacji.

BP

„zwyczajach (...) i spornych sprawach”

BW

„zwyczajami i spornymi zagadnieniami”

BWP

„zwyczaję i sporne sprawy”

PL

„zwyczajów i zagadnień, które są (...) przedmiotem sporów”

Pierwsze z użytych tu określeń to *ethōn*, od którego wywodzi się polskie słowo „etniczny” oznaczające aspekt kulturowy danej grupy ludzi.

Drugi termin, *dzētēmatōn*, często występuje w Dziejach Apostolskich na określenie sporów i kłótni o różne aspekty judaizmu rabinicznego (zob. Dz 15:2; 18:15; 23:19; 25:19; 26:3). Nie należały one do rzadkości, ponieważ w I w. n.e. w ramach judaizmu funkcjonowały różne ugrupowania: saduceusze, faryzeusze (a także szkoły teologiczne Szammaja i Hillela) oraz zeloci.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 26:4-8

⁴Wszyscy Żydzi znają moje życie. Od początku upływało ono wśród mego narodu w Jerozolimie. ⁵Wiedzą o mnie od dawna - gdybyż chcieli zaświadczyć! - że żyłem według [zasad] najsurowszego stronnictwa naszej religii jako faryzeusz. ⁶A teraz stoję przed sądem, gdyż spodziewam się obietnicy, danej przez Boga ojcom naszym, ⁷której spełnienia ma nadzieję doczekać się dwanaście naszych pokoleń, służących Bogu wytrwale we dnie i w nocy. Z powodu tej nadziei, królu, oskarżyli mnie Żydzi. ⁸Dlaczego uważacie za nieprawdopodobne, że Bóg wskrzesza umarłych?

26:4 „Wszyscy Żydzi znają moje życie” Paweł wielokrotnie to powtarza (zob. Dz 22:3-5; 23:1; 24:16; 25:8). Prowadził przykładne życie wśród Żydów w Jerozolimie (zob. Dz 26:5).

▣ „mego narodu” Nie wiemy, czy Paweł wychował się w (1) Tarsie w Cylicji czy (2) w Jerozolimie.

26:5 „gdybyż” Jest to zdanie warunkowe klasy trzeciej, oznaczające potencjalną czynność. W tym kontekście Paweł wie, że mogliby zaświadczyć o jego przeszłości, ale tego nie zrobią.

▣ „według [zasad] najsurowszego stronnictwa naszej religii jako faryzeusz” Było to teologiczne stronnictwo judaizmu, która powstała w okresie Machabeuszy. Uznawała tradycję ustną i pisemną. Zob. Temat specjalny w Dz 5:34.

26:6 „spodziewam się obietnicy, danej przez Boga ojcom naszym” Odnosi się to do starotestamentowego prorocstwa o (1) nadejściu Mesjasza lub (2) zmartwychwstaniu umarłych (zob. Dz 23:6; 24:15; Hi 14:14-15; 19:25-27; Dan. 12:2). Paweł postrzegał „Drogę” jako wypełnienie ST (zob. Mt 5:17-19; Ga 3). Zob. Temat specjalny: Nadzieja w Dz 2:25 oraz Temat specjalny: *Kerygma* w Dz 2:14.

26:7 „dwanaście naszych pokoleń” Przynależność do poszczególnych pokoleń (wywodzących się od synów Jakuba) nadal pozostawała dla Żydów bardzo ważna. Wiele pokoleń północnych nie powróciło już z niewoli asyryjskiej (722 r. p.n.e.). NT zawiera następujące informacje o pokoleniach Izraela:

1. Maria, Józef i Jezus pochodzili z pokolenia Judy (zob. Mt 1:2-16; Łk 3:23-33; Ap 5:5)
2. Anna pochodziła z pokolenia Aszera (zob. Łk 2:36)
2. Paweł pochodził z pokolenia Beniamina (zob. Rz 11:1; Flp 3:5)

Herod Wielki był o to zazdrosny i kazał spalić zapiski świątynne zawierające genealogie. Zob. Temat specjalny: Liczba dwanaście w Dz 1:22.

▣ „**nadzieję**” Można się zastanawiać, o jakiej konkretnej nadziei mówi Paweł. Z szerszego kontekstu wywnioskować można, że dotyczyła ona zmartwychwstania (zob. Dz 26:8). Zob. Temat specjalny: Nadzieja w Dz 2:25.

▣ „**służących Bogu wytrwale we dnie i w nocy**” Paweł kochał swoją grupę rasową (zob. Rz 9:1-3). Wiedział, jak bardzo się starali służyć JHWH. Od podszewki znał także niebezpieczeństwo legalizmu, dogmatyzmu i elitaryzmu. „We dnie i w nocy” to idiom oznaczający intensywność i regularność (zob. Dz 20:31; Łk 2:37).

26:8 „Dlaczego uważacie za nieprawdopodobne” Paweł zwraca się do dwóch grup:

1. Agryppy i innych obecnych tam Żydów
2. Słuchających go pogan, takich jak Festus

▣ „**że**” Jest to zdanie warunkowe klasy pierwszej, którego prawdziwość zakładana jest z perspektywy autora lub dla jego celów literackich.

▣ „**Bóg wskrzesza umarłych**” Fraza ta dotyczy nadziei Żydów na powszechne zmartwychwstanie (zob. Hi 14:14-15; 19:25-27; Iz 25:8; 26:19; Dan. 12:2-3), ale Paweł ma tu na myśli szczególnie zmartwychwstanie Chrystusa (zob. 1 Kor 15:1-28). W tym momencie jego saducejscy oskarżyciele z pewnością poczuli duży niepokój (zob. Dz 23:1-10).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 26:9-11

⁹Przecież mnie samemu zdawało się, że powinienem gwałtownie występować przeciw imieniu Jezusa Nazarejczyka. ¹⁰Uczyniłem to też w Jerozolimie i wzięwszy upoważnienie od arcykapłanów, wtrąciłem do więzienia wielu świętych, głosowałem przeciwko nim, gdy ich skazywano na śmierć, ¹¹i często przymuszałem ich karami do bluźnierstwa we wszystkich synagogach. Prześladowałem ich bez miary i ścigałem nawet po innych miastach.

26:9 Paweł (*egō*, „ja” i *emautō*, „siebie samego”) przyznaje się do swojego źle ukierunkowanego entuzjazmu religijnego, o którym teraz już wie, że nie był zgodny z wolą Bożą (zob. 1 Tm 1:13). Myślał, że prześladując uczniów Jezusa służy Bogu i robi to, co się Mu podoba. Świat i światopogląd Pawła uległy pełnemu przeobrażeniu na drodze do Damaszku (zob. Dz 9).

▣ „**imieniu**” Ten semicki idiom oznacza „osobę” (zob. Dz 3:6.16). Nie jest to magiczna formuła, tylko osobista więź!

▣ „**Jezusa Nazarejczyka**” Zob. Tematy specjalne w Dz 2:22.

26:10 „świętych” Teraz Paweł dobrze już wie, kogo prześladował i zabijał: lud Boży! Jaki wstrząs, żal i oświecenie przeżył Paweł na drodze do Damaszku! Jego myśli i życie obrały zupełnie inny kierunek. Zob. Temat specjalny: Święci w Dz 9:13.

▣ „**wzięwszy upoważnienie**” Paweł był „oficjalnym” prześladowcą z ramienia Sanhedrynu.

▣ „**gdy ich skazywano na śmierć**” Ukazuje to nasilenie prześladowań. „Droga” nie była poboczną kwestią, tylko sprawą życia i śmierci – i nadal tak jest!

▣ „**głosowałem przeciwko nim**” Jest to techniczne greckie określenie oznaczające oficjalne głosowanie – albo w Sanhedrynie, albo lokalnej synagodze. Ponieważ jednak żadna lokalna synagoga nie mogła rozstrzygać pomiędzy życiem a śmiercią, najprawdopodobniej chodzi tu o Sanhedryn. Jeśli rzeczywiście tak było, oznaczałoby to, że Paweł był żonaty. Pierwotnie termin ten oznaczał „kamy”, za pomocą którego oddawano głos – albo czarny, albo biały (zob. Ap 2:17).

26:11 „przymuszałem” Jest to grecki czasownik oznaczający „zmuszać” lub „przymuszać” (zob. Dz 28:19) użyty w czasie niedokonanym, co w tym kontekście oznacza usiłowanie zmuszenia jako powtarzającą się w przeszłości czynność.

▣ „**bluźnierstwa**” Szaweł próbował zmuszać ich, aby publicznie przyznawali się do swojej wiary w Jezusa jako Mesjasza, aby ich potępić. Podczas późniejszych prześladowań chrześcijan zmuszano do wyrzekania się

wiary w Chrystusa, ale ten kontekst dotyczy innej sytuacji kulturowej.

▣

GPNT „Obficie także popadając_w_szał”
BP „Bez opamiętania i umiaru”
BW „szalejąc nad miarę”
BWP „z całą surowością”
PL „Tępiłem ich rzeczywiście nieprzeciętnie”

Jest to bardzo dobitny przysłówek („dużo bardziej”) oraz imiesłów (czasu teraźniejszego strony medialnej [deponens]). Festus posłużył się wobec Pawła słowem wywodzącym się z tego samego rdzenia (tj. „Tracisz rozum” w Dz 26:24).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 26:12-18

¹²Tak jechałem do Damaszku z upoważnienia i z polecenia najwyższych kapłanów. ¹³W południe podczas drogi ujrzałem, o królu, światło z nieba, jaśniejsze od słońca, które ogarnęło mnie i moich towarzyszy podróży. ¹⁴Kiedyśmy wszyscy upadli na ziemię, usłyszałem głos, który mówił do mnie po hebrajsku: Szawle, Szawle, dlaczego Mnie prześladujesz? Trudno ci wierzyć przeciwko ościeniowi. ¹⁵Kto jesteś, Panie? - zapytałem. A Pan odpowiedział: Ja jestem Jezus, którego ty prześladujesz. ¹⁶Ale podnieś się i stań na nogi, bo ukazałem się tobie po to, aby ustanowić cię sługą i świadkiem tego, co zobaczyłeś, i tego, co ci objawię. ¹⁷Obrońnię cię przed ludem i przed poganami, do których cię posyłam, ¹⁸abyś otworzył im oczy i odwrócił od ciemności do światła, od władzy szatana do Boga. Aby przez wiarę we Mnie otrzymali odpuszczenie grzechów i dziedzictwo ze świętymi.

26:12 W Dziejach Apostolskich Łukasz trzy razy przytacza osobiste świadectwo Pawła, w Acts, 9:1-31, 22:3-21 i tutaj. Boże miłosierdzie wobec Saula okazane mu w jego wyborze są tak oczywiste! Jeśli w Chrystusie Bóg mógł przebaczyć temu człowiekowi i posłużyć się nim, może przebaczyć i użyć każdego!

26:13 Zob. wyczerpujący komentarz do Dz 9:3.

Fakt, że za każdym razem, kiedy Paweł opowiada o swoim nawróceniu, podaje nieco inne szczegóły, świadczy o tym, że w Dziejach Apostolskich Łukasz wiernie oddał jego mowy obronne (a co za tym idzie, także kazania)!

26:14 Zob. wyczerpujący komentarz do Dz 9:4.

W książce *New Testament Theology [Teologia Nowego Testamentu]* Frank Stagg zawarł świetny akapit na temat nierozzerwalnej więzi pomiędzy Jezusem a Jego Kościołem.

„Najważniejszym faktem dotyczącym sądu jest to, że wszyscy jesteśmy sądzeni na podstawie naszego stosunku do Chrystusa. Oznacza to, że dotyczy on tego, jak traktujemy Jego lud. Nasze relacje z ludźmi są odzwierciedleniem naszej rzeczywistej więzi z Nim. Służyć im to służyć Jemu, a zaniedbywać ich to zaniedbywać Jego (Mt 25:31-46). Nowy Testament nigdzie nie zezwala na oddzielanie swojej relacji z Chrystusem od więzi z innymi ludźmi. Prześladować ich to prześladować Jego (Dz 9:1-2.4-5; 22:4.7-8; 26:10-11.14-15). Grzeszyć przeciwko braciom to grzeszyć przeciwko Chrystusowi (1 Kor 8:12). Choć nie otrzymujemy zbawienia z uczynków, zostaniemy na ich podstawie osądzeni, ponieważ odzwierciedlają one nasz rzeczywisty stosunek do Chrystusa i Jego łaski. Sąd jest miłosierny względem tych, którzy go przyjmują i wobec tych, którzy są miłosierni (Mt 5:7).” (s. 333)

▣ „**po hebrajsku**” Jest to jedyne świadectwo nawrócenia Pawła, w którym wspomina on o tym, że Jezus przemówił do niego po aramejsku. Zob. obszerniejszy komentarz do Dz 22:2.

▣ „**Szawle, Szawle**” Końcowa część wersetu Dz 26:14 oraz werset Dz 26:15, jak również fragment Dz 26:16-18, to cytaty z tego, co Jezus powiedział Pawłowi na drodze do Damaszku.

▣ „**Trudno ci wierzyć przeciwko ościeniowi**” Fraza ta występuje tylko w tym kontekście – być może dlatego, że było to przysłowie greckie/łacińskie, a nie żydowskie. Paweł zawsze był świadom, do jakich słuchaczy przemawia i dostosowywał do nich swój sposób komunikowania się. Sformułowanie to odnosi się do:

1. Zaostrzonego kija używanego przez poganiaczy wołów ciągnących wóz lub pług
2. Wystających z przodu wozu części uniemożliwiających zwierzętom kopanie zadnimi nogami

Przysłowie to oznaczało daremność ludzkich prób sprzeciwienia się boskiemu działaniu.

26:15 Zob. wyczerpujący komentarz do Dz 9:5.

▣ „**Jezus, którego ty prześladujesz**” Ukazuje to bliski związek pomiędzy Jezusem a Jego Kościołem (zob. Mt 10:40; 25:40.45). Krzywdzić wierzących to krzywdzić Jego!

26:16 „Ale podnieś się i stań na nogi” Są to dwa aorysty strony czynnej trybu rozkazującego. Bardzo przypomina to powołanie proroka Jeremiasza (Jr 1:7-8) i Ezechiela (Ez 2:1.3).

▣ „**bo ukazałem się tobie po to**” Bóg ma dla Pawła konkretne zadanie. Jego nawrócenie i powołanie nie jest typowe, lecz bardzo niezwykle! Potężnie objawia się przez nie Boże miłosierdzie oraz Jego wybranie do służby na rzecz Królestwa i jego wzrostu.

▣ „**ukazałem się tobie (...) tego, co ci objawię**” Oba te czasowniki są formą słowa *horaō*. Pierwszy z nich to aoryst strony biernej trybu orzekającego, a drugi – czas przyszły strony biernej trybu orzekającego. W pewnym sensie Jezus obiecuje Pawłowi, że będzie mu się ukazywał w przyszłości. W trakcie swojej służby Paweł otrzymał wiele wizji od Boga (zob. Dz 18:9-10; 22:17-21; 23:11; 27:23-24). Wspomina on także o okresie szkolenia w Arabii, w którym był uczony przez Jezusa (zob. Ga 1:12.17.18).

▣ „**ustanowić**” Dosłownie jest to „wziąć do ręki”. Był to idiom oznaczający przeznaczenie (zob. Dz 22:14; 26:16).

▣ „**śluga i świadkiem**” Pierwsze z tych określeń oznaczało dosłownie „wioślarza pod pokładem statku”. Z czasem zaczęto go używać jako idiomu odnoszącego się do służby. Od drugiego z użytych tu terminów, *martus*, wywodzi się polskie słowo „martyrologia”. Miał on dwojakie znaczenie:

1. Świadek (zob. Łk 11:48; 24:48; Dz 1:8.22; 5:32; 10:39.41; 22:15)
2. Męczennik (zob. Dz 22:20)

Większość apostołów i bardzo wielu wierzących na przestrzeni wieków osobiście doświadczyło obu tych konotacji.

26:17 „Obronię cię” Jest to imiesłów czasu terażniejszego strony medialnej. W stronie medialnej słowo to zazwyczaj oznacza „wybierać” lub „dobierać”. Zazwyczaj tłumaczone jest jako „ocalić” lub „uratować” (zob. Dz 7:10.34; 12:11; 23:27). Jasno ukazuje to Bożą opatrnościową opiekę. W czasie swojej służby Paweł otrzymał wiele takich zachęcających wizji. Może to być nawiązanie do brzmienia Iz 48:10 lub Jr 1:7-8.19 w tłumaczeniu Septuaginty.

▣ „**przed ludem i przed poganami**” Paweł spotykał się ze sprzeciwem ze strony obu tych grup (zob. 2 Kor 11:23-27).

▣ „**do których ja cię teraz posyłam**” [NT Rakowski] Podobnie jak w Dz 26:15, „ja” (*egō*) jest tu emfaticzne. Użyty tu czasownik to *apostellō* (czas terażniejszy strony czynnej trybu orzekającego), od którego pochodzi termin „apostoł”. Tak jak Ojciec posłał Jezusa, Jezus posyła swoich świadków – apostołów (zob. J 20:21).

26:18 „otworzył (...) odwrócił” Są to dwa aorysty w bezokoliczniku. Może to być nawiązanie do Iz 42:7. Mesjasz otwierający oczy ślepych to metafora przywrócenia duchowego wzroku (zob. J 9). Wezwanie do dobrowolnej reakcji (nawrócenia i wiary) musi być poprzedzone poznaniem i zrozumieniem ewangelii. Szatan stara się zamknąć nasze umysły i serca (zob. 2 Kor 4:4), a Duch je otwiera (zob. J 6:44.65; 16:8-11).

▣ „**od ciemności (...), od władzy szatana**” Zwróćmy uwagę na występujący tu paralelizm. „Władza” to grecki termin *eksousia*, tłumaczony zazwyczaj jako „władza” lub „moc” (zob. Biblia Brzeska, Biblia Gdańska, Biblia Lubelska, NT Dąbrowski, Przekład Żydowski). Świat znajduje się pod wpływem osobowego zła (zob. Ef 2:2; 4:14; 6:10-18; 2 Kor 4:4; Kol 1:12-13, zob. Temat specjalny w Dz 5:3). W ST, szczególnie w prorocत्वach Izajasza, Mesjasz (zob. Temat specjalny w Dz 2:31) miał przynieść wzrok ślepym. Była to zarówno fizyczna przepowiednia, jak i metafora prawdy (zob. Iz 29:18; 32:3; 35:5; 42:7.16).

TEMAT SPECJALNY: WŁADZA (*eksousia*)

I. Łukasz używa tego słowa (*eksousia*) w interesujących znaczeniach – władzy, mocy/potęgi lub tytułu prawnego:

1. W Łk 4:6 szatan twierdzi, że jest w stanie oddać Jezusowi potęgę
  2. W Łk 4:32.36 Żydzi dziwili się temu, że Jezus naucza posługując się swoim osobistym autorytetem
  3. W Łk 9:1 Jezus udzielił swojej władzy apostołom
  4. W Łk 10:19 udzielił władzy siedemdziesięciu misjonarzom
  5. W Łk 20:2.8 zadane zostaje kluczowe pytanie o źródło władzy Jezusa
  6. W Łk 22:53 zło otrzymało władzę, by skazać i zabić Jezusa.
- Choć nie jest on zawarty u Łukasza, wstęp Mateusza do Wielkiego Posłannictwa (Mt 28:18), „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi”, jest cudownym wyrazem władzy Jezusa.

Jezus twierdził, że ma władzę z powodu:

1. Bożych słów wypowiedzianych do Niego podczas Jego:
  - a. chrztu (Łk 3:21-22)
  - b. przemienienia (Łk 9:35)
2. Wypełnionych proroctw ST:
  - a. pokolenie Judy (zob. Rdz 49:10)
  - b. ród Jessego (zob. 2 Sam 7)
  - c. urodzony w Betlejem (zob. Mich 5:1)
  - d. urodzony w czasie czwartego Imperium (rzymskiego) z Daniela 2
  - e. pomagał biednym, ślepym i potrzebującym (Izajasz)
3. Wypędzanie przez Niego złych duchów objawiało Jego moc i władzę nad szatanem i jego królestwem.
4. Wskrzeszanie przez Niego zmarłych objawiało Jego władzę nad fizycznym życiem i śmiercią.
5. Wszystkie jego cuda objawiają Jego moc i władzę nad tym, co doczesne, przestrzenne i fizyczne:
  - a. przyroda
  - b. karmienie
  - c. uzdrowienia
  - d. czytanie w myślach
  - e. połowy ryb

II. Stosowanie słowa „władza” przez Pawła w odniesieniu do chrześcijańskich kobiet

Kwestia władzy jest także omówiona w 1 Kor 11 w związku z nakrywaniem głów przez kobiety. Poniżej znajduje się mój komentarz do tego fragmentu.

1 Kor 11:10 „kobieta winna mieć na głowie znak poddania” Stosowanie słowa „władza” w 1 Liście do Koryntian może być rozumiane na kilka sposobów. Kluczową kwestią (w tym kontekście) jest to, co reprezentuje „władza” (*eksousia*).

Na początku należy zaznaczyć, że *eksousia* często związana jest z *dunamis* (mocą). Otto Betz napisał ciekawy artykuł na temat tego słowa zawarty w *New International Dictionary of New Testament Theology* [*Nowym międzynarodowym słowniku teologii Nowego Testamentu*], tom 2, s. 606-611. Oto pięć przykładów:

„Charakterystyczne dla NT jest to, że *eksousia* i *dunamis* związane są z dziełem Chrystusa, wynikającym z niego przeorganizowaniem kosmicznych struktur władzy oraz wyposażaniem wierzących” (s. 609).

„*Eksousia* wierzących. Władza wierzącego chrześcijanina zasadza się na rządach Chrystusa oraz rozbrojeniu wszystkich potęg. Zakłada zarówno wolność, jak i służbę” (s. 611).

„Wszystko mu wolno (1 Kor 6:12; 10:23 *eksestin*); stwierdzenie to, które początkowo rozpowszechniali sekciarscy entuzjaści w Koryncie, zostało podjęte przez Pawła, który potwierdził jego prawdziwość” (s. 611).

„W praktyce jednak ta teoretycznie nieograniczona wolność podlega uwzględnianiu tego, co jest pomocne dla poszczególnych chrześcijan oraz całej zbiorowości w świetle faktu, że zupełne odkupienie ma dopiero nadejść (1 Kor 6:12; 10:23)” (s. 611).

„Wszystko jest dla mnie dozwolone [*eksestin*], ale nie wszystko przynosi korzyść. ‘Wszystko jest dozwolone [*eksestin*], ale nie wszystko buduje. Niech nikt nie szuka własnego dobra, lecz dobra bliźniego (1 Kor 10:23ff). Wewnętrzne cytaty to prawdopodobnie slogany libertynów z Koryntu. Paweł przeciwstawia się im, uznając głoszoną przez nich prawdę, wykazując jednak, że nie jest to cała prawda” (s. 611).

Paweł często posługuje się tymi dwoma terminami w swoich listach do Kościoła w Koryncie.

3. *eksousia*, 1 Kor 7:37; 9:4.5.6.12 (dwukrotnie).18; 11:10; 2 Kor 13:10

4. *dunamis*, 1 Kor 1:18; 2:4.5; 4:19.20; 5:4; 15:24.43; 2 Kor 4:7; 6:7; 8:3 (dwukrotnie); 12:9; 13:4 (dwukrotnie)

Prawa oraz władza były istotnymi kwestiami zarówno dla legalistów, jak i libertynów. Paweł ostrożnie stara się unikać obu skrajności. W tym kontekście chrześcijańskie kobiety zachęcane są do zaakceptowania ustanowionego przez Boga porządku stworzenia (tj. Chrystus-mężczyzna-kobieta) w celu poszerzania Królestwa. Paweł potwierdza pierwotną wzajemność (zob. Rdz 1:26-27; 2:18) w 1 Kor 11:11-12. Z punktu widzenia teologii niebezpieczne jest:

1. wrywanie jednego wersetu z tego kontekstu
2. przykładanie sztywnych systematycznych ram wyznaniowych do kwestii relacji mężczyzn i kobiet/mężów i żon w pierwszym wieku do każdej kultury i każdego wieku
3. pomijanie utrzymywanej przez Pawła równowagi pomiędzy chrześcijańską wolnością a zbiorową odpowiedzialnością wierzących w ramach przymierza

Skąd chrześcijańskie kobiety wzięły swobodę uczestniczenia w zgromadzeniach (tj. kościele domowym)

w roli przywódców? Z pewnością nie z synagogi. Czy był to trend kulturowy w społeczeństwie rzymskim pierwszego wieku? Bez wątplenia jest to możliwe – i moim zdaniem pomaga wyjaśnić wiele aspektów tego rozdziału. Możliwe jednak także, że źródłem jest moc ewangelii i odnowienie pierwotnego „Bożego obrazu” utraconego w wyniku upadku. Wprowadza ona szokującą nową równość we wszystkie obszary życia ludzi i społeczeństwa. Ta równość może być jednak traktowana jako przyzwolenie dla osobistych nadużyć. Paweł sprzeciwia się jej niewłaściwemu naciąganiu.

Książka *Answers to Questions [Odpowiedzi na pytania]* F. F. Bruce’a bardzo pomogła mi przemyśleć wiele kontrowersyjnych kwestii dotyczących tradycji kościelnych współczesnego zachodniego chrześcijaństwa. Jako egzegeta zawsze myślałem, że przykrywanie głów przez kobiety miało ukazywać Boże obdarowanie (lub współ-równość z Rdz 1:26-27), a nie władzę ich mężów. Nie potrafiłem jednak znaleźć takiej interpretacji w materiałach biblijnych, którymi się posługuję, co sprawiło, że obawiałem się umieścić tę myśl w swoich komentarzach i wygłaszać ją w ramach nauczania czy kazań. Nadal pamiętam swoje podekscytowanie i wolność, jakie poczułem, kiedy odkryłem, że F. F. Bruce myślał tak samo (zob. *Answers to Questions*, s. 95). Myślę, że wszyscy wierzący są powołanymi, pełnoetatowymi, odpowiednio obdarowanymi sługami Chrystusa (zob. Ef 4:11-12).

▣ „do światła, (...) do Boga” Zwróćmy uwagę na występujący tu paralelizm. Starożytni bali się ciemności. Stała się ona metaforą zła. Z kolei światło przerodziło się w metaforę prawdy, uzdrowienia i czystości. Światła ewangelii dotyczy także fragment J 3:17-21.

▣ „by (...) mogli dostąpić” [BWP] Występująca tu forma czasownikowa to kolejny aoryst w bezokoliczniku. Grecki tekst nie zawiera słowa „mogli” (zob. BT, BP, BW, PL). Jedynym warunkiem, o którym mowa w tym kontekście, jest sformułowanie „przez wiarę we Mnie”, w grece umieszczone dla podkreślenia na końcu zdania. Wszystkie Boże błogosławieństwa są zależne od odpowiedzenia wiarą (tj. przyjęcia, zob. J 1:12) na Jego łaskę (zob. Ef 2:8-9). Jest to nowotestamentowy odpowiednik warunkowych obietnic ST.

▣ „**odpuszczenie grzechów**” Łukasz często posługuje się tym terminem (*afesis*).

1. W Łk 4:18 użył go w cytacie z Iz 61:1, gdzie oznacza uwolnienie, co odzwierciedla jego występowanie w Wj 18:2 i Kpł 16:26 w LXX.
2. W Łk 1:77; 3:3; 24:47; Dz 2:38; 5:31; 10:43; 13:38; 26:18 oznacza on „odpuszczenie win i grzechów”, co odzwierciedla brzmienie Pwt 15:3 w LXX, gdzie odnosi się do darowania długu.

Znaczenie, w którym Łukasz używa tego słowa, może być odzwierciedleniem obietnicy Nowego Przymierza z Jr 31:34.

▣ „**i dziedzictwo**” Jest to grecki termin *klēros*, oznaczający rzucanie losów (zob. Kpł 16:8; Jon 1:7; Dz 1:26) w celu przydzielenia dziedzictwa, jak w Rdz 48:6; Wj 6:8 i Joz 13:7-8. W ST Lewici nie otrzymali przydziału ziemi – jedynie 48 miast (zob. Pwt 10:9; 12:12), ponieważ sam Pan był ich dziedzictwem (zob. Lb 18:20). W NT wszyscy wierzący są kapłanami (zob. 1 P 2:5.9; Ap 1:6). Pan (JHWH) jest naszym dziedzictwem; jesteśmy Jego dziećmi (zob. Rz 8:15-17).

▣ „**wśród uświęconych**” [PL] Jest to imiesłów czasu dokonanego strony biernej. Wierzący zostali uświęceni i nadal są uświęceni przez wiarę w Chrystusa (zob. Dz 20:21). Zob. Temat specjalny w Dz 9:32. Ani szatan, ani demony nie mogą im tego odebrać (zob. Rz 8:31-39).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 26:19-23

¹⁹Temu widzeniu z nieba nie mogłem się sprzeciwić, królu Agryppo. ²⁰Lecz nawoływałem najprzód mieszkańców Damaszku i Jerozolimy, a potem całej ziemi judzkiej, i pogan, aby pokutowali i nawrócili się do Boga, i pełnili uczynki godne pokuty. ²¹Z tego powodu pochwycili mnie Żydzi w świątyni i usiłowali zabić. ²²Ale z pomocą Bożą żyję do dzisiaj i daję świadectwo małym i wielkim, nie głosząc nic ponad to, co przepowiedzieli Prorocy i Mojżesz ²³że Mesjasz ma cierpieć, że pierwszy zmartwychwstanie, że głosić będzie światło zarówno ludowi, jak i poganom.

26:19 „królu Agryppo” Zob. spostrzeżenia dotyczące fragmentu Dz 25:13-26:32. Paweł starał się pozyskać tego człowieka dla ewangelii (zob. Dz 26:26-29).

▣ „**nie byłem nieposłuszny**” [PL] Grecki termin *peithō* pochodzi od imienia bogini perswazji. W tym kontekście występuje z alfa privativum, które funkcjonuje jako przeczenie, co daje znaczenie „nieposłuszeństwa” (zob. Łk 1:17; Rz 1:30; 2 Tm 3:2; Tt 1:16; 3:3). W pewnym sensie w grece koine było to więc dobitne zaprzeczenie, ale w tym kontekście jest to literacki sposób stwierdzenia posłuszeństwa Pawła.

▣ „**widzeniu z nieba**” Chodzi o spotkanie Pawła ze zmartwychwstałym, uwielbionym Chrystusem na drodze do Damaszku.

26:20 „Damaszku i Jerozolimy” Służba Pawła w Damaszku opisana jest w Dz 9:19-25.27, jego działalność w Jerozolimie w Dz 9:26-30 oraz najprawdopodobniej w Judei w Dz 9:31.

▣ „**pokutowali i nawrócili się do Boga**” W swoim przesłaniu (zob. Dz 20:21) Paweł głosił to samo, co:

1. Jan Chrzciciel (zob. Mt 3:1-12; Mk 1:4-8)
2. Jezus na początku swojej działalności (zob. Mark. 1:15)
3. Piotr (zob. Dz 3:16.19)

Grecki termin oznaczający pokutę oznacza zmianę zdania, a hebrajski – zmianę działania. Prawdziwe nawrócenie obejmuje oba te aspekty. Zob. Temat specjalny w Dz 2:38. Dwa wymagania Nowego Przymierza (podobnie jak i Starego), by zostać zbawionym, to nawrócenie (odwrócenie się od siebie i grzechu) oraz wiara (zwrócenie się do Boga w Chrystusie).

▣ „**pełnili uczynki godne pokuty**” Styl życia wierzącego (imiesłów czasu teraźniejszego strony czynnej) jest potwierdzeniem jego początkowego zawierzenia i zaangażowania (zob. Mt 3:8; Łk 3:8; Ef 2:8-10, List Jakuba i 1 List Jana). Bóg pragnie mieć ludzi, którzy będą odzwierciedlali Jego charakter. Wierzący powołani są do podobieństwa do Chrystusa (zob. Rz 8:28-29; Ga 4:19; Ef 1:4; 2:10). Ewangelia jest:

1. Osobą, którą trzeba przyjąć
2. Prawdą o tej osobie, w którą należy uwierzyć
3. Życiem naśladującym jej życie

26:21 Zamieszki w świątyni nie były spowodowane poglądami teologicznymi Pawła, tylko faktem, że kierował swoje zwiastowanie do „pogan” i włączał ich do ludu Bożego (zob. Dz 26:20).

▣ „**usiłowali zabić**” Jest to czas niedokonany strony medialnej (deponens) trybu orzekającego (raz po raz próbowali) z aorystem strony medialnej w bezokoliczniku (zabić). Żydzi (zob. Dz 9:24) z Azji (zob. Dz 20:3.19; 21:27.30) kilka razy starali się zabić Pawła.

26:22 „daję świadectwo małym i wielkim” Jest to włączający semicki idiom. Paweł stwierdza (podobnie jak Piotr w Dz 10:38), że – tak jak Bóg – nie ma względu na osobę (zob. Pwt 10:17; 2 Krn 19:7, zob. obszerniejszy komentarz w Dz 10:34). Głosi ewangelię wszystkim ludziom.

▣ „**nie głosząc nic ponad to, co przepowiedzieli Prorocy i Mojżesz**” Paweł stwierdza, że jego przesłanie i jego adresaci (tj. poganie) nie są innowacją, tylko starotestamentowym prorocstwem i że po prostu postępuje według wskazówek ST (zob. Temat specjalny w Dz 1:8) oraz zawartych w nim obietnic i prawd.

26:23 Zauważmy, że przesłanie Pawła składało się z trzech części:

1. Mesjasz cierpiał, aby ludzie otrzymali przebaczenie
2. Zmartwychwstanie Mesjasza było zwiastunem zmartwychwstania wszystkich wierzących
3. Ta dobra nowina przeznaczona była dla Żydów i pogan

Te trzy aspekty teologiczne należy łączyć z werselem 20, ukazującym, jak osobiście przyjął Chrystusa (nawrócenie, odwrócenie od siebie i grzechu; wiara, zwrócenie się do Boga w Chrystusie).

▣ „**że Chrystus musi cierpieć**” [BW] Podstawowe twierdzenia teologiczne zawarte w apostołskich kazaniach Dziejów Apostolskich podsumowane są w Temacie Specjalnym w Dz 2:14. Było to wielką przeszkodą dla Żydów (zob. 1 Kor 1:23), ale ST zapowiadał cierpienie Mesjasza (zob. Rdz 3:15; Ps 22; Iz 53). Ta sama prawda wyrażona została w Łk 24:7.26.44-47. Grecki termin „Chrystus” odzwierciedla hebrajskie określenie „Mesjasz”. Paweł stwierdza, że Jezus, który został ukrzyżowany, naprawdę był Obiecanym Pomazańcem (zob. Dz 2:36; 3:6.18.20; 4:10.26; 13:33; 17:3; 26:23, patrz też Temat specjalny: Mesjasz w Dz 2:31).

▣ „**że pierwszy zmartwychwstanie**” Na podstawie tego tekstu oraz werseletu Rz 1:4 powstała wczesna herezja zwana adopcjanizmem (zob. Słowniczek), twierdząca, że Jezus był człowiekiem, którego Bóg wynagrodził zmartwychwstaniem za dobre życie. Ta błędna chrystologia pomija jednak wszystkie teksty mówiące o Jego preegzystencji, takie jak J 1:1; Phi. 2:6-11; Kol 1:15-17 i Hbr 1:2-3. Jezus zawsze istniał; zawsze był Bogiem; wcielił się w czasie i przestrzeni.

▣ „**światło**” Światło jest starożytną metaforą prawdy i czystości (zob. Dz 26:18; Iz 9:2; 42:6-7).

▣ „**zarówno ludowi, jak i poganom**” Istnieje tylko jedna ewangelia, skierowana do obu tych grup (zob. Ef 2:11-3:13). Jest to ukryta od wieków tajemnica, która teraz w pełni objawiła się w Chrystusie. Wszyscy ludzie uczynieni są na obraz jedyne Stwórcy – Boga (zob. Rdz 1:26-27). Rdz 3:15 zawiera obietnicę, że Bóg zbawi upadłą ludzkość. Izajasz potwierdza uniwersalność Mesjasza (np. Iz 2:2-4; 42:4.6.10-12; 45:20-25; 49:6; 51:4; 52:10; 60:1-3; patrz też Mi 5:4-5).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 26:24-29

²⁴Tracisz rozum, Pawle - zawołał głośno Festus, gdy on tak się bronił - wielka nauka doprowadza cię do utraty rozsądku. ²⁵Nie tracę rozumu, dostojny Festusie - odpowiedział Paweł - lecz słowa, które mówię, są prawdziwe i przemyślane. ²⁶Zna te sprawy król, do którego śmiało mówię. Jestem przekonany, że nic z nich nie jest mu obce. Nie działo się to bowiem w jakimś zapadłym kącie. ²⁷Czy wierzysz, królu Agryppo, Prorokom? wiem, że wierzysz. ²⁸Na to Agryppa do Pawła: Niewiele brakuje, a przekonałbyś mnie i zrobił ze mnie chrześcijanina. ²⁹A Paweł: Dalby Bóg, aby prędzej lub później nie tylko ty, ale też wszyscy, którzy mnie dzisiaj słuchają, stali się takimi, jakim ja jestem, z wyjątkiem tych więzów.

26:24 „zawołał głośno Festus” Słowa Pawła brzmiały dla niego niewiarygodnie. Jego światopogląd, kultura, wykształcenie i pozycja utrudniały mu ich zrozumienie.

▣ „**wielka nauka doprowadza cię do utraty rozsądku**” W okrężny sposób ukazuje to głębię, klarowność i siłę przekonywania obrony Pawła.

26:25 „prawdziwe i przemyślane” Grecki termin *sōphrosunē* jest połączeniem dwóch słów: „trzeźwy” i „umysł”. Oznacza zrównoważone podejście do życia i myślenie. Jest antonimem „bycia pozbawionym rozumu” i „obłądu” (zob. Dz 26:24).

▣ „prawdziwe” Zob. Temat specjalny poniżej.

TEMAT SPECJALNY: „PRAWDA” W PISMACH PAWŁA

Stosowanie przez Pawła tego terminu i jemu pokrewnych oparte jest na jego starotestamentowym odpowiedniku *emet*, oznaczającym „wiarygodny” lub „wierny” (BDB 53; zob. Temat specjalny: Wierzyć, zaufanie, wiara i wierność w ST). W międzybiblijnych pismach żydowskich opisywał on prawdę w przeciwstawieniu do fałszu. Być może najbliższą paralełą byłyby tu „Hymny dziękczynne” ze zwojów znad Morza Martwego, gdzie słowo to opisuje objawione doktryny. Członkowie wspólnoty esseńskiej stali się „świadkami prawdy”.

Paweł używa tego terminu w odniesieniu do ewangelii Jezusa Chrystusa:

1. Rz 1:18.25; 2:8.20; 3:7; 15:8
2. 1 Kor 13:6
3. 2 Kor 4:2; 6:7; 11:10; 13:8
4. Ga 2:5.14; 5:7
5. Ef 1:13; 6:14
6. Kol 1:5.6
7. 2 Tes 2:10.12.13
8. 1 Tm 2:4; 3:15; 4:3; 6:5
9. 2 Tm 2:15.18.25; 3:7.8; 4:4
10. Tt 1:1.14

Paweł stosuje ten termin także dla wyrażenia tego, że stwierdza fakty/mówi prawdę:

1. Dz 26:25
2. Rz 9:1
3. 2 Kor 7:14; 12:6
4. Ef 4:25
5. Fil 1:18
6. 1 Tm 2:7

Używa go również w celu opisanego swoich motywacji w 1 Kor 5:8 oraz stylu życia (także dla wszystkich chrześcijan) w Ef 4:24; 5:9; Fil 4:8. Czasami określa nim osoby:

1. Boga, Rz 3:4 (zob. J 3:33; 17:17)
2. Jezusa, Ef 4:21 (podobne do J 14:6)
3. Apostolskich świadków, Tt 1:13
4. Siebie, 2 Kor 6:8

Paweł posługuje się formą CZASOWNIKOWĄ (tj. *alētheuō*) tylko w Ga 4:16 i Ef 4:15, gdzie dotyczy ona ewangelii. Bardziej dogłębne informacje znaleźć można w książce Colina Browna (red.) *The New International Dictionary of New Testament Theology* [Nowy Międzynarodowy Słownik Teologii Nowego Testamentu], tom 3, s. 784-902.

26:26-28 „Zna te sprawy król” Wersety te są przedmiotem wielu sporów. Wydaje się, że Paweł chciał użyć Agryppy II dla potwierdzenia swojego świadectwa i, jeśli to możliwe, skłonić go do przyjęcia wyrażonej w nim prawdy. Werset 28 można też przetłumaczyć jako „Czy chcesz ze mnie zrobić świadka chrześcijaństwa?”.

26:26 „do którego śmiało mówię” Łukasz często posługuje się tym terminem w Dziejach Apostolskich – i zawsze pojawia się on w odniesieniu do Pawła (zob. Dz 9:27.28; 13:46; 14:3; 18:26; 19:8). Zazwyczaj tłumaczy się go jako „śmiało przemawiać” (zob. 1 Tes 2:2). Jest to jedna z oznak bycia napełnionym Duchem – i właśnie to jest przedmiotem prośby Pawła o modlitwę w Ef 6:20. Odważne głoszenie ewangelii jest czymś, czego Duch chce dla każdego wierzącego.

▣ „Nie działo się to bowiem w jakimś zapadłym kącie” Piotr wielokrotnie powtarzał to samo swoim pierwszym słuchaczom w Jerozolimie (zob. Dz 2:22.33). Fakty, o których mówiła ewangelia, były historyczne i weryfikowalne.

26:27 Paweł wie, że Agryppa zna Stary Testament. Stwierdza tu, że jego ewangelia jasno wynika z Pism ST. Nie była to „nowa” ani „innovacyjna” wiadomość, tylko spełnione proroctwo.

26:28

GPNT

„W małym mię przekonujesz, (że) chrześcijaninem uczynić”

BP

„O mało byś mnie nie naklonił, bym został chrześcijaninem”

BW

„Niedługo, a przekonasz mnie, bym został chrześcijaninem”

BWP

„Jeśli pójdziesz tak dalek, to wkrótce przekonasz mnie i zrobisz ze mnie chrześcijanina”

PL

„Zaraz mnie przekonasz, bym został chrześcijaninem”

Termin *oligō* („mały”) rozumieć można jako „w krótkim czasie” (BW, BWP, PL) lub „z niewielkim wysiłkiem” (BT, BP). Ta sama wątpliwość zachodzi także w Dz 26:29.

Istnieją także różne warianty tekstualne tej frazy: „zrobić” lub „uczynić” (*poieō*) w manuskryptach P⁷⁴, ⳨, A (UBS⁴ nadaje mu notę „A”) lub „stać się” w MS E, Wulgacie i Peszicie.

W szerszym kontekście znaczenie tego sformułowania staje się oczywiste. Paweł chciał przedstawić ewangelię w taki sposób, aby ci, którzy znali i uznawali ST (Agryppa) zostali przekonani lub przynajmniej potwierdzili trafność tych proroctw ST.

▣ „chrześcijanina” Wyznawcy „Drogi” (naśladowcy Chrystusa) zostali po raz pierwszy nazwani chrześcijanami w Antiochii Syryjskiej (zob. Dz 11:26). W Dziejach Apostolskich określenie to pojawia się ponownie tylko tutaj, wypowiedziane przez Agryppę II, co oznacza, że stało się powszechnie znane.

26:29 „Dalby Bóg” Werset 29 jest częściowym zdaniem warunkowym klasy czwartej (*an* z trybem życzącym [optativem]), wyrażającym pragnienie, którego urzeczywistnienie jest mało możliwe – zazwyczaj modlitwę lub życzenie. Paweł chciałby, żeby wszyscy jego słuchacze, Rzymianie i Żydzi, podobnie jak on uwierzyli w Chrystusa.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 26:30-32

³⁰Na to wstał król i namiestnik, i Berenike, i ci, którzy z nimi wzięli udział w posiedzeniu. ³¹Kiedy odeszli, mówili jedni do drugich: «Ten człowiek nie uczynił nic podpadającego pod karę śmierci lub więzienia».

³²A Agryppa powiedział do Festusa: «Możnaby zwolnić tego człowieka, gdyby się nie odwołał do Cezara».

26:31 Skąd Łukasz o tym wiedział? Była to prywatna rozmowa pomiędzy urzędnikami państwowymi (i ich rodzinami).

1. Któryś ze sług mógł usłyszeć tę rozmowę i opowiedzieć o niej Łukaszowi
2. Łukasz zakłada, jaka była treść ich rozmowy, na podstawie dalszych wypowiedzi
3. Łukasz wykorzystuje tę okazję do wyrażenia swojego zamysłu literackiego zmierzającego do wykazania, że ani Paweł, ani chrześcijaństwo nie zagrażali Rzymowi

26:31-32 „Możnaby zwolnić tego człowieka, gdyby się nie odwołał do Cezara” Wyraża to jeden z głównych zamysłów Łukasza przy pisaniu Dziejów Apostolskich, którym było pokazanie, że chrześcijaństwo nie zagrażało Rzymowi. Jest to zdanie warunkowe klasy drugiej, polegające na wysunięciu fałszywego twierdzenia w celu stwierdzenia jakiejś prawdy. Można by przetłumaczyć je następująco: „Tego człowieka można by było zwolnić (czego nie uczyniono), gdyby nie odwołał się do Cezara (co zrobił)”.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Jakie są różnice pomiędzy tą mową obronną Pawła a jego wystąpieniami przed Festusem i Feliksem?
2. Jak osobiste świadectwo Pawła wpisuje się w całokształt jego obrony?
3. Dlaczego cierpiący Mesjasz był tak obcy Żydom?
4. Dlaczego interpretacja wersetu 28 nastęcza takich trudności?
5. Jak rozmowa pomiędzy Festusem, Agryppą i Berenike (Dz 26:30-31) wpisuje się w nadrzędny zamysł literacki Łukasza w Dziejach Apostolskich?

ROZDZIAŁ 27 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Więzień wyrusza ku Rzymowi 27:1-8	Podróż Pawła do Rzymu 27:1-8	Podróż Pawła do Rzymu 27:1-12	W drogę do Rzymu 27:1-8	Z Cezarei do Dobrych Portów 27:1-8
Burza rozbija okręt 27:9-13	Burza i rozbicie okrętu 27:9-44	Burza na morzu 27:13-20	Burza na morzu 27:9-13 27:14-20	Podróż na Malte 27:9-23
27:14-32		27:21-26	27:21-26	
27:33-38		Rozbicie na morzu 27:27-32	U brzegów Malty 27:27-34	27:24-44
Wylądowanie rozbitków na Malcie 27:39-44		Wylądowanie rozbitków na Malcie 27:39-44	27:35-38 27:39-44	

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

SPOSTRZEŻENIA DOTYCZĄCE KONTEKSTU

A. Łukasz miał obszerną wiedzę na temat żeglarstwa (w książce *Word Pictures in the New Testament [Mowa obrazowa w Nowym Testamencie]* (tom 3, s. 456) A. T. Robertson podaje, że Łukasz używa dziewięciu złożonych terminów ze rdzeniem *pleō*, „żeglować”). Znał się także na literaturze, medycynie, historii i teologii. Oto lista użytych przez niego technicznych określeń i sformułowań żeglarskich:

1. odpłynąć (zob. Dz 13:4; 14:26; 20:15; 27:1)
2. wzdłuż (BW: pod osłoną; zob. Dz 27:4.7)
3. podnieść kotwicę (zob. Dz 27:13)

4. *eueraquilo* (zob. Dz 27:14)
5. stawić czoła wiatrowi (NT Dąbrowski: iść pod wiatr; zob. Dz 27:15)
6. podpłynąć pod (zob. Dz 27:16)
7. opasać linami (zob. Dz 27:17)
8. ruchoma kotwica (*skeuos*; zob. Dz 27:17)
9. sprzęt okrętowy (*skeuēn*; zob. Dz 27:19)
10. spuszczać sondę (zob. Dz 27:28 [dwukrotnie])
11. sążeń (zob. Dz 27:28 [dwukrotnie])
12. cztery kotwice z rufy (zob. Dz 27:29.40)
13. wiązania sterowe (zob. Dz 27:40)
14. nastawić przedni żagiel pod wiatr (zob. Dz 27:40)
15. halsowanie (MSS P⁷⁴, κ , A, zob. Dz 28:13)

B. Jedną ze starszych ksiązek, które pozostają bardzo pomocne dla komentatorów, jest *The Voyage and Shipwreck of St. Paul* [Podróż i rozbicie się statku św. Pawła], Jamesa Smitha z roku 1848.

C. Podróż do Rzymu podjęto w niebezpiecznej dla żeglugi porze roku (zob. Dz 27:1.4.7.9.10.14). Zazwyczaj najbardziej ryzykowny był okres od listopada do lutego, z dwu- lub trzytygodniowym marginesem przed i po tym czasie. Regularne dostawy zboża docierały do Rzymu w ciągu od dziesięciu do czternastu dni, ale ze względu na kierunek wiatru powrót mógł zająć nawet sześćdziesiąt dni.

D. Fragment ten wymienia trzy, a być może nawet cztery statki:

1. Płynący wzdłuż wybrzeża i trzymający się linii brzegu statek, który zatrzymywał się w każdym porcie.
2. Dwa egipskie statki transportujące zboże z Egiptu do Italii
3. Być może barka kursująca pomiędzy Neapolem a brzegiem na ok. 70 km na południe od Rzymu

Warto prześledzić relację Łukasza z tej podróży na mapie świata śródziemnomorskiego.

ANALIZA SŁÓW I FRAZ

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 27:1-8

¹Kiedy nasz odjazd do Italii został postanowiony, oddano Pawła razem z innymi więźniami setnikowi cesarskiej kohorty, imieniem Juliusz. ²Wsiadliśmy na okręt adramyteński, płynący do portów Azji, i odpłynęliśmy. Był też z nami Arystarch, Macedończyk z Tesaloniki. ³Następnego dnia przy płynęliśmy do Sydonu, a Juliusz, który odnosił się życzliwie do Pawła, pozwolił mu pójść do przyjaciół i zaopatrzyć się [na drogę]. ⁴Stamtąd popłynęliśmy wzdłuż Cypru, dlatego że wiatry były przeciwne. ⁵Przeplłynęliśmy morze koło Cylicji i Pamfilii i przybyliśmy do Myry w Licji. ⁶Tam setnik znalazł okręt aleksandryjski, płynący do Italii, i umieścił nas na nim. ⁷Dość długo płynęliśmy wolno i znaleźliśmy się za ledwie na wysokości Knidos. Ponieważ wiatr nie pozwalał nam przybić do brzegu, popłynęliśmy wzdłuż Krety w kierunku Salmone. ⁸I płynąc z trudem wzdłuż jej brzegów, przybiliśmy do pewnego miejsca, zwanego Dobre Porty, blisko którego było miasto Lasaia.

27:1 „Kiedy nasz odjazd do Italii został postanowiony” Festus wysłał ich w podróż w niebezpiecznej dla żeglugi porze roku. Pierwsza osoba liczny mnogiej odnosi się do Pawła i Łukasza (być może także innych). Większość fragmentów Dziejów Apostolskich w pierwszej osobie liczny mnogiej wspomina o żegludze (zob. Dz 16:10-17; 20:5-15; 21:1-18; 27:1-28:16).

▣ „innymi więźniami” nie wiemy o nich nic, poza tym, że byli więźniami Imperium Rzymskiego zmierzającymi do Rzymu.

▣ „setnikowi” Ludzie ci są w NT zawsze przedstawiani w korzystnym świetle (zob. Mt 8; Łk 7; 23:47; Dz 10; dzieje Pawła w Dz 21-28).

▣ „cesarskiej kohorty” Uważa się, że byli oni oficjalnymi posłańcami pomiędzy Rzymem a prowincjami (zob. W. M Ramsay, *St. Paul the Traveler and the Roman Citizen* [Św. Paweł, podróżnik i obywatel rzymski], s. 315 i 348), ale do czasu rządów cesarza Hadriana (117-138 r. n.e.) pozostaje to nieudokumentowanym założeniem.

27:2 „okręt adramyteński” Był to mały, kursujący wzdłuż brzegów statek, który zatrzymywał się w każdym porcie. Wpływał on z morskiego portu Myzji w Azji Mniejszej. Jest to pierwszy etap długiej i niebezpiecznej podróży do Rzymu.

▣ **„Arystarch”** Pochodził z Tesaloniki i być może wracał do domu (zob. Dz 19:29; 20:4; Kol 4:10; Flm 1:24). Możliwe, że towarzyszył mu Sekundus (zob. Dz 20:4 i niektóre zachodnie manuskrypty greckie tego wersetu).

27:3 „Sydonu” Było to fenickie miasto położone ok. 108 km na północ od Cezarei. Sydon był starożytną stolicą Fenicji, ale jego blask już dawno został przyćmiony przez Tyr.

▣

GPNT	„Uprzejmie*” *Najdosłowniej: „w sposób miłujący człowieka”
BP	„życzliwie”
BW	„po ludzku”
BWP	„darzył Pawła wyraźną życzliwością”
PL	„przyjaźnie”

Ten złożony termin jest połączeniem słów „miłość” (*filos*) i „ludzkość” (*anthrōpos*). Występuje on w Dziejach Apostolskich dwa razy – rzeczownik w Dz 28:2 (zob. Tt 3:4) oraz przysłówek tu w Dz 27:3. Juliusz był współczującym człowiekiem (co jest nieco zaskakujące jak na zawodowego żołnierza rzymskiego). Najprawdopodobniej słyszał o procesie Pawła.

▣ **„przyjaciół”** Najpewniej chodzi o mieszkających tam chrześcijan. Juliusz ufał Pawłowi, ale być może wysłał z nim rzymskiego strażnika.

▣ **„zaopatrzyć się”** Tekst nie uściśla, jakiego rodzaju wsparcia potrzebował (emocjonalnego, fizycznego, finansowego).

27:4 „podpłynęliśmy pod Cypr” [GPNT] Fraza ta jest dezorientująca, ponieważ czytelnik mógłby pomyśleć, że chodziło o południowy Cypr, kiedy w rzeczywistości była to północna strona wyspy. Pozostałe wymienione miejscowości leżą na południowym i zachodnim wybrzeżu współczesnej Turcji.

27:6 „okręt aleksandryjski, płynący do Italii” Był to większy statek (276 osób na pokładzie oraz duże ilości zboża) z Egiptu w drodze do Rzymu. Znamy te wielkie okręty z malowideł na ścianach Pompejów oraz pism Lukiana z Samosat z ok. 150 r. n.e. Myra była głównym portem tych dużych statków transportujących zboże.

27:7 „Knidos” Było to wolne nadmorskie miasto leżące na południowo-zachodnim wybrzeżu rzymskiej prowincji Azji. Zatrzymywała się tam większość statków zmierzających do Rzymu (zob. Tukidydes, *Hist.* 8.35). Miasto posiadało dwa porty, ponieważ znajdowało się na półwyspie.

▣ **„Salmone”** Było to miasto położone na wschodnim krańcu Krety. Ze względu na porę roku próbowali kierować się na zachód trzymając się blisko wyspy.

27:8 „Dobre Porty” Jest to zatoka mieszcząca się w pobliżu miasta Lasaia w południowej części Krety. Nie był to port, tylko zatoka. Byłoby trudno pozostać tam przez całą zimę.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 27:9-12

⁹Upłynęło już wiele czasu i żegluga stała się niebezpieczna, dlatego że minął już post. Paweł przestrzegał: ¹⁰«Ludzie - mówił do nich - widzę, że żegluga zagraża niebezpieczeństwem i wielką szkodą nie tylko ładunkowi i okrętowi, ale i naszemu życiu». ¹¹Ale setnik ufał bardziej sternikowi i właścicielowi okrętu aniżeli słowom Pawła. ¹²Ponieważ port nie nadawał się do przezimowania, większość postanowiła odpłynąć stamtąd, spodziewając się dostać jakoś na przezimowanie do portu Feniks na Krecie, wystawionego na wiatry południowo - zachodnie i północno - zachodnie.

27:9 W pewnych porach roku (miesiącach zimowych) gwałtowne przemieszczanie się frontów burzowych i zmiany kierunku wiatru sprawiały, że żegluga po Morzu Śródziemnym stawała się niebezpieczna.

▣ **„post”** Chodzi tu o Dzień Przebłagania (zob. Kpł 16). Jest to jedyny dzień postu wymieniony w pismach

Mojżesza. Oznaczałoby to, że podróż rozpoczęła się pomiędzy wrześniem a październikiem. Październik był granicznym okresem, jeżeli chodzi o podróże morskie.

▣ „Paweł przestrzegal” Jest to czas niedokonany, wskazujący na (1) ciągłą czynność w przeszłości lub (2) rozpoczęcie wykonywania czynności. Do kontekstu najlepiej pasuje opcja #2.

27:10 Paweł wypowiada dobitne i konkretne ostrzeżenie. W rzeczywistości jednak tak się nie stało. Czy Paweł dzielił się swoją osobistą opinią („widzę”), czy Bóg zmienił zdanie i postanowił oszczędzić pasażerów statku (zob. Dz 27:24)?

27:11

GPNT	„sternikowi i właścicielowi okrętu”
BP, PL	„sternikowi i właścicielowi statku”
BW	„na sternika i właściciela statku”
BWP	„okrętowi i jego właścicielowi”

Chodzi tu o dwie różne osoby:

1. sternika (*kubernētēs*), kierującego statkiem (zob. Ap 18:17)
2. kapitana (*nauklēros*, połączenie słów „statek” [*naus*] i „odziedziczyć” lub „los” [*klēros*]), choć słowo to mogło także oznaczać „właściciela statku” (zob. F. F. Bruce, *The Book of Acts [Dzieje Apostolskie]*, s. 507, cytat z Ramsaya, *St. Paul the Traveler [Św. Paweł, podróżnik]*, s. 324, który przytacza *Inscriptiones Graecae [greckie inskrypcje]*, 14.918). W papirusach pisanych greką koine termin ten oznacza „kapitana”. Dokładna różnica pomiędzy tymi dwoma określeniami jest niepewna (zob. Louw i Nida, *Greek-English Lexicon [Leksykon grecko-angielski]*, tom 1, s. 548 oraz Harold Moulton, *The Analytical Greek Lexicon Revised [Poprawiony analityczny leksykon grecki]*, s. 275), ale z pewnością na tak dużym statku (aleksandryjski okręt przewożący zboże) funkcjonowało kilka poziomów dwódstwa zarządzającego zwykłymi marynarzami.

27:12 „jakoś” Jest to zdanie warunkowe klasy czwartej. Osoby, które podjęły decyzję o wypłynięciu, wiedziały, że będzie to niebezpieczne, ale liczyły na to, że im się uda.

▣ „Feniks” Jest to port na południowym wybrzeżu Krety, na zachód od Dobrych Portów. Starożytne źródła nie są zgodne co do jego dokładnej lokalizacji (Strabon, *Geografia* 10.4.3 vs. Klaudiusz Ptolemeusz, *Geografia* 3.17.3). Nadal płynęli wzdłuż południowego wybrzeża Krety, trzymając się blisko lądu.

▣ „wystawionego na wiatry południowo - zachodnie i północno – zachodnie” Feniks składał się z dwóch miast oddzielonych kawałkiem lądu wdzierającym się w morze. Położenie jednego portu było korzystne przy wiatrach z jednego kierunku, a drugiego z innej. W zależności od pory roku jeden z nich zawsze lepiej nadawał się do cumowania.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 27:13-20

¹³Kiedy powiał wiatr z południa, podnieśli kotwicę, przekonani, że zdołają wykonać zamiar, i popłynęli wzdłuż brzegów Krety.¹⁴Niedługo jednak potem spadł od jej strony gwałtowny wiatr, zwany euraquilo.¹⁵Gdy okręt został porwany i nie mógł stawić czoła wiatrowi, zdaliśmy się na jego łaskę i poniosły nas fale.¹⁶Podpłynąwszy pod pewną wyspę, zwaną Kauda, z trudem zdołaliśmy uchwycić łódź ratunkową,¹⁷a po wciągnięciu jej zabezpieczono okręt, opasując go linami. Z obawy, aby nie wpaść na Syrtę, zrzucili ruchomą kotwicę i tak się zdali na fale.¹⁸Ponieważ miotła nami gwałtowna burza, [żeglarze] zaczęli nazajutrz pozbywać się ładunku,¹⁹a trzeciego dnia wyrzucili własnoręcznie sprzęt okrętowy.²⁰Kiedy przez wiele dni ani słońce się nie pokazało, ani gwiazdy, a niesłabnąca nawałnica szalała, znikła już wszelka nadzieja naszego ocalenia.

27:14

GPNT	„wiatr huraganowy”
BP	„straszliwy huragan”
BW	„huraganowy wicher”
BWP	„gwałtowny wiatr”
PL	„huraganowy wiatr”

Użyte tu greckie słowo to tuphōn (tajfun) + ikos (podobny). Był to nagły, bardzo gwałtowny wiatr,

wzmacniany przez wnoszące się na ponad 2000 m góry Kreta.

▣

GPNT „zwany Eurakilonem”
BP, BWP „zwany eurakwilo”
BW „zwany Eurakylon”
PL „zwany eurakylon”

Była to nazwa nadana przez marynarzy temu wiatrowi spotykanemu o tej porze roku. Składa się ona z (1) greckiego słowa „wiatr wschodni” (*euros*) oraz (2) łacińskiego terminu „wiatr północny” (*aquilo*). Był to silny, nagły północno-wschodni wiatr.

Ponieważ określenie to przerodziło się w techniczny termin żeglarski (*eukakulōn*), było opacznie rozumiane przez późniejszych skrybów, którzy zmieniali je na różne sposoby, aby wpasować je do kontekstu.

27:15 „nie mógł stawić czoła wiatrowi” Starożytne statki miały namalowane oczy po obu stronach burty. Później na dziobie zaczęto umieszczać postacie ludzi lub zwierząt (zob. Dz 28:11). Nawet dzisiaj mówi się o statkach w rodzaju żeńskim. Określenie to to dosłownie „przeciwko” (*anti*) plus „oko” (*ofthalmos*). Nie potrafili skierować statku pod wiatr.

27:16 „Kauda” Ta mała wysepka leży około osiemdziesięciu kilometrów od południowego wybrzeża Kreta. Byli bezradni, zdani na pastwę silnego północno-wschodniego wiatru. Wykorzystali chwilową osłonę przed wiatrem, by przygotować statek na wzburzone morze.

Manuskrypty greckie podają kilka wariantów nazwy wyspy:

1. *Kauda*, MSS P⁷⁴ κ², B
2. *Klauda*, MSS κ*, A
3. *Klaudēn*, MSS H, L, P i wiele późniejszych manuskryptów pisanych minuskułą
4. *Gaudēn*, grecki tekst, z którego korzystał Hieronim ze Strydonu
5. *Klaudion*, niektóre manuskrypty pisane minuskułą

UBS³ i UBS⁴ nadają brzmieniu #1 notę „B” (prawie pewne). Pierwsze dwie możliwości mogą być grecką i łacińską formą tej nazwy.

▣ „**uchwycić łódź ratunkową**” Chodzi tu o mniejszą łódź ciągniętą za statkiem (zob. Dz 27:30.32). Hamowała ona większy statek i utrudniała sterowanie nim.

27:17 „zabezpieczono okręt, opasując go linami” Chodzi o opasanie kadłuba statki specjalnymi linami, aby pomogły mu wytrzymać sztorm (zob. Arystoteles, *Ars Rhetorica* [Retoryka] 2.5.18).

▣ „**mielizny Syrty**” [BW] Są to ruchome piaszczyste łachy u wybrzeży północnej Afryki. Nazywano je *Syrtis Major* i *Syrtis Minor* (zob. Pliniusz Starszy, *Naturalis historia* [Historia naturalna] 5.4,27). Były one cmentarzyskiem dla wielu żaglowców. Aby uniknąć *Syrtis Major*, żeglarze prowadzili okręt bokiem, tak aby powoli zmierzać na południe.

▣ „**ruchomą kotwicę**” Kluczem do właściwej interpretacji tego kontekstu jest termin „zrzucili”. Czy chodzi o (1) zrzucenie pływającej kotwicy, czy (2) opuszczenie części żagla? Chodziło o spowolnienie statku, a jednocześnie zyskanie nad nim jakiejś kontroli.

Ruchoma kotwica nie była kotwicą opuszczaną na dno; było to przypominające spadochron płótno wykorzystujące masę zagarnianej wody do spowolnienia znoszenia statku na południe (zob. tekst starołaciński oraz BT, BP, BW, BWP i PL).

Niektóre polskie tłumaczenia oddają to sformułowanie jako opuszczenie czy zwinięcie żagli (zob. Biblia Gdańska, NT Kowalski i NT Stern). Występujące tu greckie słowo to dosłownie „rzecz” (zob. Louw i Nida, *Greek-English Lexicon* [Leksykon grecko-angielski], tom 2, s. 223) i musi być interpretowane w świetle towarzyszącego mu kontekstu. Istnieją papyry, których tekst stosuje to określenie do żagla (zob. Moulton i Milligan, *The Vocabulary of the Greek New Testament* [Słowniku greckiego Nowego Testamentu], s. 577). Jeśli tutaj jest podobnie, oznacza to, że opuścili część żagli, ale nie wszystkie. Musieli zachować jakąś kontrolę nad statkiem, aby jak najwolniej płynąć bokiem.

27:18-19 Ukazuje to, jak gwałtowny i groźny był ten sztorm dla tych doświadczonych żeglarzy (zob. Dz 20).

27:18 „pozbywać się ładunku” Świadczy to o tym, że marynarze ci naprawdę obawiali się o swoje życie.

27:19 „sprzęt okrętowy” Nie wiemy, o jaki sprzęt dokładnie chodziło – być może był to główny maszt i jego takielunek. Termin ten jest wieloznaczny. To samo słowo opisuje ruchomą kotwicę lub część żagli w Dz 27:17.

27:20 „przez wiele dni ani słońce się nie pokazało, ani gwiazdy” Oznacza to, że nie mieli pojęcia, gdzie się znajdują. Obawiali się wybrzeża północnoafrykańskiego, ale nie wiedzieli, jaka odległość ich od niego dzieliła (zob. Dz 27:29). Bez gwiazd ani słońca nie byli w stanie nawigować ani określić swojego położenia.

▣ **„znikła już wszelka nadzieja naszego ocalenia”** Przygotowuje to grunt pod zachętę Pawła płynącą z otrzymanej przez niego wcześniej wizji (zob. Dz 27:21-26). Ich zasoby się wyczerpały!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 27:21-26

21A gdy już ludzie nawet jeść nie chcieli, powiedział do nich Paweł: «Trzeba było posłuchać mnie i nie odpływać od Krety, i oszczędzić sobie tej niedoli i szkody. **22**A teraz radzę wam być dobrej myśli, bo nikt z was nie zginie, tylko okręt. **23**Tej nocy ukazał mi się anioł Boga, do którego należę i któremu służę, i powiedział: **24**„Nie bój się, Pawle, musisz stanąć przed Cezarem i Bóg podarował ci wszystkich, którzy płyną razem z tobą”. **25**Bądźcie więc dobrej myśli, bo ufam Bogu, że będzie tak, jak mi powiedziano. **26**Musimy przecież dopłynąć do jakiejś wyspy».

27:21 „ludzie nawet jeść nie chcieli” Ze względu na Dz 27:33 sformułowanie to ma przynajmniej trzy możliwe znaczenia:

1. Być może cierpieli na chorobę morską wśród przedłużającego się gwałtownego sztormu
2. Modlili się i pościli o ratunek (tj. pogański rytuał, zob. Dz 27:29)
3. Byli tak zajęci usiłowaniem ratowania statku, że jedzenie zeszło na dalszy plan

▣ **„Trzeba było posłuchać mnie”** Paweł stwierdza: „A nie mówiłem?”. Sytuacja ta dała mu możliwość wypowiedzenia się w imieniu Ducha.

27:22 „tylko okręt” Zwróćmy uwagę na użycie *dei* w Dz 27:26. Zob. wyczerpujący komentarz na jego temat w Dz 1:16. W tym rozdziale *dei* pojawia się trzykrotnie (Dz 27:21.24.26).

27:23 „anioł Boga” Jezus lub anioł wiele razy ukazywał się Pawłowi, aby go zachęcić (zob. Dz 18:9-10; 22:17-19; 23:11; 27:23-24). Bóg miał dla życia Pawła plan i cel, którym było głoszenie ewangelii (zob. Dz 27:26; 9:15). Żaden sztorm nie mógł go powstrzymać.

27:24 „Nie bój się, Pawle” Jest to czas teraźniejszy strony medialnej (deponens) trybu rozkazującego z partykułą przeczącą, co zazwyczaj oznacza zaprzestanie już dokonywanej czynności (zob. Dz 23:11; Prz 3:5-6).

▣ **„Bóg podarował ci wszystkich, którzy płyną razem z tobą”** Pierwszy czasownik występuje tu w formie czasu dokonanego strony medialnej (deponens) trybu orzekającego. Bóg ma plan i cel dla służby Pawła (zob. Dz 9:15; 19:21; 23:11). Musi on (*dei*) zaświadczyć w Rzymie przed jego władzami państwowymi i wojskowymi.

Życie i wiara Pawła wpływały na los jego towarzyszy. To samo poszerzenie łaski widoczne jest w Pwt 5:10; 7:9; 1 Kor 7:14. Nie znosi to osobistej odpowiedzialności, ale akcentuje potencjalny wpływ wierzącej rodziny, przyjaciół i współpracowników.

27:25 Paweł powtarza swój apel z Dz 27:22, „radzę wam być dobrej myśli” w bezokoliczniku czasu teraźniejszego, w formie czasu teraźniejszego strony czynnej trybu rozkazującego: „Bądźcie więc dobrej myśli”!

▣ **„bo ufam Bogu”** Spotkanie Pawła z żywym Chrystusem uzdolniło go do zaufania Bożemu słowu („będzie tak, jak mi powiedziano”, czas dokonany strony biernej trybu orzekającego). Wiara jest ręką przyjmującą Boże dary – nie tylko zbawienie, ale i opatrność.

W książce *Synonyms of the Old Testament* [Synonimy Starego Testamentu] Robert Girdlestone zawarł trafny komentarz oraz cytat z traktatu Williama Romaine’a *Life of Faith* [Życie wiary].

„Podchodzimy teraz do NT z jasnym podziałem na wiarę z jednej oraz zaufanie i nadzieję z drugiej strony. Wiara to poważne traktowanie Bożego słowa, podczas gdy zaufanie i cierpliwość, a także

nadzieja, są właściwymi owocami wiary, wyrażającymi na różne sposoby pewność odczuwaną przez wierzącego. Dociera do mnie wiadomość od Autora mojego istnienia: może to być groźba, obietnica lub nakaz. Jeśli odpowiadam na nią ‘tak’ i ‘amen’, jest to Wiara; natomiast wypływające z tego działanie to akt **amunah** lub wierności Bogu. Według Pisma wiara wydaje się wskazywać na słowo, przesłanie lub objawienie. Jak stwierdza uczony Romaine w swoim *Życiu wiary*: ‘Wiara oznacza wiarę w prawdę Słowa Bożego; odnosi się do wypowiedzianego przez Niego słowa lub złożonej obietnicy, wyrażając wiarę słuchacza w jego prawdziwość; zgadza się z nim, polega na nim i działa zgodnie z nim: to jest wiara’. Jej owoc będzie się różnił w zależności od natury otrzymanej wiadomości oraz od okoliczności, w jakich znajduje się jej odbiorca. Dla Noego oznaczało to zbudowanie arki, dla Abrahama ofiarowanie syna, dla Mojżesza rezygnację z bycia nazywanym synem córki faraona, a dla Izraelitów maszerowanie wokół murów Jerycha. Wierzę Bogu, że będzie tak, jak mi powiedział – to obraz procesu, który Biblia nazywa wiarą.” (s. 104-105)

Zob. Tematy specjalne dotyczące wiary w Dz 2:40; 3:16 i 6:5.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 27:27-32

²⁷Kiedy zapadła czternasta noc, a nas rzucało po Adriatyku, zdawało się około północy żeglarzom, że zbliżają się do jakiegoś lądu.²⁸Spuścili sondę i stwierdzili dwadzieścia sążni. Nieco dalej spuścili ją znowu i stwierdzili piętnaście sążni.²⁹Lękając się, abyśmy nie wpadli na skały, zrzucili z rufy cztery kotwice i wyczekiwali świtu.³⁰Kiedy żeglarze, usiłując zbiec z okrętu, spuścili łódź na morze pod pozorem zarzucenia kotwicy z dziobu okrętu,³¹rzekł Paweł do setnika i żołnierzy: «Jeśli ci nie zostaną na okręcie, wy nie potraficie się uratować». ³²Wtedy żołnierze przecięli liny od łodzi i pozwolili jej spaść do morza.

27:27 „czternasta noc” Czas ten dokładnie pasuje do odległości pokonanej podczas dryfowania (tj. z ruchomą kotwicą). Przebyli ok. 770 km z prędkością 55 km na 24 godziny.

▣ **„Adriatyku”** Chodzi tu o południowo-centralne Morze Śródziemne (Adrię), a nie o dzisiejsze Morze Adriatyckie.

▣ **„zdawało się (...), że zbliżają się do jakiegoś lądu”** Pewnie słyszeli fale rozbijające się o brzeg albo dostrzegli świadczące o bliskości lądu ptaki lub ryby.

27:28 „Spuścili sondę” Jest to forma czasownika oznaczającego „opuścić ołów”, odnoszącego się do spuszczenia obciążonej liny z zaznaczonymi miarami głębokości wody.

▣ **„sążni”** Była to przestrzeń pomiędzy rozłożonymi rękami. Marynarze używali tej miary dla wyrażenia głębokości wody.

27:29 Nadal było ciemno. Nie wiedzieli, gdzie dokładnie się znajdują. Chcieli zwolnić lub zatrzymać zbliżający się do lądu statek, dopóki nie zobaczą, w jakim kierunku zmierza.

27:30 Ci marynarze nie polegali na wierze. Zrobiliby wszystko, żeby się uratować.

27:31 Z ostatnią wizją Pawła i Bożą obietnicą wiązały się pewne warunki (zdanie warunkowe klasy trzeciej).

▣ **„uratować”** Słowo to użyte jest tu w starotestamentowym znaczeniu fizycznego ocalenia (zob. Jk 5:15). Poznawszy Pawła, ci marynarze, żołnierze i pozostali podróżni usłyszeli też ewangelię, co wnosi tu także nowotestamentowy sens duchowego zbawienia. Jaką tragedią byłoby uniknąć fizycznej śmierci tylko po to, by doświadczyć wiecznej śmierci!

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 27:33-38

³³Kiedy zaczynało świtać, Paweł zachęcał wszystkich do posiłku: «Dzisiaj już czternasty dzień trwacie w oczekiwaniu, o głodzie i bez żadnego posiłku. ³⁴Dlatego proszę was, abyście się posilili; bo to przyczyni się do waszego ocalenia; nikomu bowiem z was włos z głowy nie spadnie». ³⁵Po tych słowach wziął chleb, złożył Bogu dziękczynienie na oczach wszystkich i ułamawszy zaczął jeść. ³⁶Wtedy wszyscy nabrali otuchy i posilili się. ³⁷A było nas wszystkich na okręcie dwustu siedemdziesięciu sześciu. ³⁸Kiedy się najedli, ulżyli okrętowi, wyrzucając zboże do morza.

27:34 „nikomu bowiem z was włos z głowy nie spadnie” Paweł używa tu podobnych słów, co Jezus (zob. Łk 12:7; 21:18). Był to hebrajski idiom oznaczający ochronę (zob. 1 Sm 14:45; 2 Sm 14:11; 1 Krl 1:52).

27:35 Nie chodzi tu o Wieczerzę Pańską. Gest ten świadczy o wierze Pawła – nawet wśród kryzysu. Jego ufność wpłynęła na innych (zob. Dz 27:36).

27:37 „dwustu siedemdziesięciu sześciu” Liczba ta obejmuje załogę i pasażerów.

1. Manuskrypt B (IV w. n.e.) ma tu „76”
2. MSS κ (IV w.) i C (V w.) mają „276”
3. Manuskrypt A (V w.) ma „275”
4. Wszystkie współczesne polskie tłumaczenia mają tu „276”.

UBS⁴ nadaje temu brzmieniu notę „B” (prawie pewne).

27:38 Był to duży okręt transportujący zboże z Egiptu. Wcześniej wyrzucili już za burtę cały pozostały ładunek i osprzęt (zob. Dz 27:18).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 27:39-44

³⁹Gdy dzień nastał, nie rozpoznali lądu, widzieli jednak jakąś zatokę o płaskim wybrzeżu, do którego chcieli - jeśliby się dało - doprowadzić okręt. ⁴⁰Poodcinali kotwice i zostawili je w morzu. Równocześnie rozluźnili wiązania sterowe, nastawili pod wiatr przedni żagiel i zmierzali ku brzegowi. ⁴¹Wpadli jednak na mieliznę i osadzili na niej okręt. Dziób okrętu zarył się i pozostał nieruchomy, a rufa zaczęła się rozpadać pod naporem fal. ⁴²Żołnierze postanowili pozabijać więźniów, aby który nie uciekł po dopłynięciu do brzegu. ⁴³Lecz setnik, chcąc ocalić Pawła, przeszkodził ich zamiarowi. Rozkazał, aby ci, co umieją pływać, skoczyli pierwsi do wody i wyszli na brzeg, ⁴⁴pozostali zaś [dopłynęli] jedni na deskach, a drudzy na resztkach okrętu. W ten sposób wszyscy cało znaleźli się na lądzie.

27:39 Nadal mieli jakąś kontrolę nad statkiem (zob. Dz 27:40).

W manuskrypcach greckich występują dwa warianty tej frazy: „doprowadzić okręt” (zob. MSS κ , A, B²) oraz „bezpiecznie przybić okręt” (zob. MSS B* i C). Te dwa słowa brzmią bardzo podobnie (*exōsai* vs. *eksōsai*). Starożytne greckie manuskrypty były często odczytywane przez jedną osobę i kopiowane przez wielu skrybów. Podobnie brzmiące terminy często były ze sobą mylone.

27:40 Na biegnących wzdłuż wybrzeża mieliznach bez wątpienia rozbił się niejeden statek. W tym przypadku powstawały one na styku fal oceanu i wód zatoki.

▣

GPNT „wiosel_sterowych”

BP, BW, BWP, PL „wiązania sterowe”

Chodzi tu o podwójny ster, typowy dla większych okrętów. W Jk 3:4 „ster” to to samo słowo, co tutaj.

▣ „przedni żagiel” Jest to rzadko występujący termin, oznaczający mały żagiel na dziobie (zob. Juwenalis, *Satyra* 12.69).

27:42 „Żołnierze postanowili pozabijać więźniów” Gdyby więźniowie uciekli, żołnierze musieliby ponieść ich karę!

27:43 Słowa Pawła, jego wiara i czyny zdobyły mu zaufanie i ochronę dowódcy rzymskiego transportu.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Relacja Łukasza z podróży Pawła do Rzymu jest pełna technicznych terminów żeglarskich. Co z tego wynika?
2. Dlaczego werset 27:20 jest tak istotny z punktu widzenia teologii?

ROZDZIAŁ 28 DZIEJÓW APOSTOLSKICH

PODZIAŁ NA AKAPITY WE WSPÓŁCZESNYCH TŁUMACZENIACH

BT	BW	BP	BWP	PL
Pobyt Apostoła na Malcie 28:1-6	Paweł na Malcie	Pobyt na Malcie	Zima na Malcie 28:1-6	Paweł na Malcie 28:1-6
28:7-10			28:7-10	28:7-10
Ku Rzymowi 28:11-16	28:1-16	28:1-16	Z Malty do Rzymu 28:11-15	Dalsza podróż do Rzymu 28:11-14
			W Rzymie	Pierwsze dni w Rzymie 28:15-16
Spotkanie z Żydami w Rzymie 28:17-28	Paweł przed Żydami w Rzymie 28:17-29	Spotkanie Pawła z Żydami w Rzymie 28:17-31	28:16-22 28:23-28	Spotkania z Żydami w Rzymie 28:17-22 28:23-29
EPILOG 28:29-31	Dwuletnia działalność Pawła w Rzymie 28:30-31		28:29-31	Podsumowanie 28:30-31

TRZECI CYKL CZYTAŃ (zob. „Przewodnik do czytania Biblii”)

ŚLEDZENIE ZAMYŚLU PIERWOTNEGO AUTORA NA POZIOMIE AKAPITU

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam/sama jesteś odpowiedzialny/odpowiedzialna za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy/najważniejsza w procesie interpretacji jesteś Ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Przeczytaj cały rozdział za jednym razem. Określ zawarte w nim tematy. Porównaj wyodrębnione przez siebie tematy z podziałami wyznaczonymi w pięciu współczesnych tłumaczeniach. Podział na akapity nie jest wynikiem natchnienia Ducha Świętego, ale jest kluczowy w zrozumieniu zamysłu pierwotnego autora, co jest najistotniejsze w interpretacji. Każdy akapit ma tylko jeden główny temat.

1. Pierwszy akapit
2. Drugi akapit
3. Trzeci akapit
4. Itd.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 28:1-6

¹Po ocaleniu dowiedzieliśmy się, że wyspa nazywa się Malta. ²Tubyłcy okazywali nam niespotykaną życzliwość; rozpalili ognisko i zgromadzili nas wszystkich przy nim, bo zaczął padać deszcz i zrobiło się zimno. ³Kiedy Paweł nazbierał wielką naręcz chrustu i nałożył do ognia żmija, która wypełzła na skutek gorąca, uczepiła się jego ręki. ⁴Gdy tubyłcy zobaczyli gada, wiszącego u jego ręki, mówili jeden do drugiego: «Ten człowiek jest na pewno mordercą, bo choć wyszedł cało z morza, bogini zemsty nie pozwala mu żyć». ⁵On jednak strząsnął gada w ogień i nic nie ucierpiał. ⁶Tamci spodziewali się, że opuchnie albo nagle padnie trupem. Lecz gdy długo czekali i widzieli, że nie stało mu się nic złego, zmieniwszy zdanie mówili, że jest bogiem.

28:1 „ocaleniu” Jest to termin *sōzō* (zob. Dz 27:31) z przedrostkiem *dia*. Regularnie używano go w odniesieniu do kogoś, kto wyszedł cało z opresji (zob. Dz 23:24; 27:44; 28:1.4). Łukasz stosuje go nawet do fizycznego uzdrowienia w Łk 7:3.

Forma imiesłowu aorystu strony biernej świadczy o tym, że Łukasz przypisywał bezpieczne dotarcie do łądu Bogu (strona bierna) wiernemu swojemu słowu (zob. Dz 27:21-26).

▣ **„Malta”** Fenicycy żeglarze nazywali ją również Melitą. Było to kananejskie określenie oznaczające „schronienie”. Pierwotnie wyspa była kolonią fenicką. Leży ona pomiędzy Sycylią a północną Afryką. Jej długość wynosi zaledwie 28 km, a szerokość około 10 km, ale jej korzystne położenie stanowiło o jej dużym znaczeniu w handlu morskim. Posiadała kilka dobrych portów.

28:2 „Tubyłcy” Dosłownie są to „barbarzyńcy”, ale określenie to nie jest pogardliwe. Odnosi się po prostu do wszystkich nie posługujących się greką ani łaciną.

▣

GPNT	„nie spotykaną uprzejmość”
BP, BW	„niezwykłą życzliwość”
BWP	„z wielką życzliwością”
PL	„niespotykaną życzliwość”

Ta wzmocniona fraza zawiera termin *filanthrōpos*, oznaczający dosłownie „miłośnika ludzi”, jak w Dz 27:3. Szczególna troska i zaopatrzenie ze strony miejscowych spowodowana była tym, że byli świadkami sytuacji z wężem na plaży. To i inne cuda (zob. Dz 28:7-10) otworzyły drzwi ewangelii! Paweł zawsze miał na względzie jej zwiastowanie (zob. 1 Kor 9:19-23).

28:3 „Paweł nazbierał wielką naręcz chrustu” Ukazuje to pokorę Pawła. Pracował razem ze wszystkimi. Od spotkania na drodze do Damaszku nie wykazywał żadnego elitaryzmu.

▣ **„żmija (...) uczepiła się jego ręki”** Główne znaczenie tego słowa to „przyczepiać”, co mogło wskazywać albo na ukąszenie, albo na to, że wąż owinął się wokół jego ręki.

28:4 „stworzenie” [NT Stern] Termin ten przerodził się medyczne określenie jadowitych węży (zob. Dz 10:12).

▣ **„sprawiedliwość nie pozwala mu żyć”** „Sprawiedliwość” lub „Los” było imieniem jednego z ich bóstw. Wyrażali w ten sposób ironię sytuacji, przypominającej Am 5:19. Werset 6 świadczy o tym, że mieszkańcy wyspy byli przesądnymi politeistami.

28:6 Wypiarze dobrze znali żyjące tam węże. Radykalna zmiana ich nastawienia przypomina reakcję pogan na cud opisaną w Dz 14:11-13.

▣ **„opuchnie”** Jest to jeden z wielu terminów medycznych użytych przez Łukasza (zob. Dz 28:8). W całym NT występuje tylko tutaj.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 28:7-10

⁷W sąsiedztwie tego miejsca znajdowały się posiadłości namiestnika wyspy imieniem Publiusz, który nas przyjął i po przyjacielsku przez trzy dni gościł.⁸Ojciec Publiusza leżał właśnie chory na gorączkę i biegunkę. Paweł poszedł do niego i pomodliwszy się położył na nim ręce i uzdrowił go.⁹Po tym wszystkim przychodzili również inni chorzy na wyspie i byli uzdrawiani.¹⁰Oni to okazali nam wielki szacunek, a gdyśmy odjeżdżali, przynieśli wszystko, co nam było potrzebne.

28:7 „namiestnika” Słowo to oznacza jakiegoś rodzaju urzędnika państwowego, dosłownie „pierwszego” (zob. Dz 13:50; Łk 19:47, „przywódca ludu”; Dz 16:12, „główne miasto”). Znajduje się ono w dwóch inskrypcjach znalezionych na wyspie – jednej w języku greckim, a drugiej po łacinie. Rzym pozwolił na samorządność tej wyspy, a później otrzymała ona pełne obywatelstwo rzymskie.

28:8 „leżał właśnie chory na gorączkę i biegunkę” Malta była znana z gorączki wywoływanej przez bakterie występujące w mleku tamtejszych kóz.

▣ „położył na nim ręce i uzdrowił go” Zob. Temat specjalny: Nakładanie rąk w Dz 6:6.

28:9 Oba te czasowniki są niedokonane, co wskazuje na powtarzającą się lub ciągłą czynność w przeszłości (tryb orzekający). Wciąż przychodzili, a Bóg wciąż uzdrawiał ich rękami Pawła. Grecki czasownik przetłumaczony tu jako „byli uzdrawiani” to *therapeuō*, od którego pochodzi polskie słowo „terapia”. Oprócz uzdrowienia termin ten może oznaczać także „służbę”; tylko kontekst określa, o którą z tych opcji chodzi w danym tekście.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 28:11-15

¹¹Po trzech miesiącach odpłynęliśmy na okręcie aleksandryjskim z godłem Dioskurów, który przezimował na wyspie.¹²Przybywszy do Syrakuz, pozostaliśmy trzy dni.¹³Stąd płynąc wzdłuż wybrzeża przybyliśmy do Regium i po jednym dniu, gdy powiał wiatr południowy, nazajutrz przybyliśmy do Puteoli.¹⁴Tam spotkaliśmy braci i zostaliśmy na ich prośbę siedem dni. Tak przybyliśmy do Rzymu.¹⁵Tamtejsi bracia, dowiedziawszy się o nas, wyszli nam naprzeciw aż do Forum Appiusza i Trzech Gospód. Ujrzawszy ich, Paweł podziękował Bogu i nabrał otuchy.

28:11 „okręcie aleksandryjskim” Zapewne był to inny duży statek ze zbożem zmierzający z Egiptu do Zatoki Neapolitańskiej (zob. Dz 27:6.38).

▣ „okręcie (...), który przezimował na wyspie” W miesiącach zimowych Morze Śródziemne było zbyt wzburzone, żeby je przebyć. Szlaki żeglugowe stawały się znowu drożne pod koniec lutego lub w marcu.

▣ „z godłem Dioskurów” Byli to dwaj synowie Zeusa, bliźniacy Kastor i Polluks. W panteonie rzymskim byli patronami żeglarzy. Posejdon dał im władzę nad wiatrem, falami i sztormami. Ich szczególnym gwiazdozbiorem były Bliźnięta. Wydaje się, że ich rzeźba – dwie małe, przypominające elfy postacie – znajdowała się na dziobie statku.

28:12 „Syrakuz” Było to główne miasto Sycylii leżące na jej wschodnim brzegu. Port ten znajdował się o ok. 130 km na północ od Malty.

28:13 „płynąc wzdłuż wybrzeża” Starożytne manuskrypty greckie pisane uncją: Ⲛ (Kodeks Synajski) i B (Kodeks Watykański) mają tu „podniesienie kotwicy”, będące (tak charakterystycznym dla Łukasza) technicznym sformułowaniem żeglarskim, ale inne starożytne manuskrypty: P⁷⁴, Ⲛ^c i A podają brzmienie „mijać”, jak w Dz 16:8.

▣ „Regium” Jest to miasto leżące na południowo-zachodnim krańcu Italii.

▣ „Puteoli” Był to ośrodek importu zboża do Rzymu położony w Zatoce Neapolitańskiej. Przebyli około 290 km w dwa dni.

28:14 „Tam spotkaliśmy braci” W Italii (zob. Dz 28:15) i Rzymie funkcjonowały chrześcijańskie zgromadzenia, które przyjęły Pawła.

28:15 „Forum Appiusza” Kończyła się tam trasa barek płynących z południa Italii, a zaczynała wielka rzymska droga zwana Drogą Appijską (*Via Appia*). Miejsce to oddalone było od Rzymu o oko. 70 km.

▣ **„Trzech Gospód”** Było to miejsce postoju znajdujące się około 50 km od Rzymu.

▣ **„Paweł (...) nabrał otuchy”** Najwyraźniej Pawła znowu dopadło zniechęcenie. Wydaje się, że był na nie podatny. Jezus wiele razy osobiście mu się ukazywał, aby podnieść go na duchu.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 28:16

¹⁶Gdyśmy weszli do Rzymu, pozwolono Pawłowi mieszkać prywatnie razem z żołnierzem, który go pilnował.

28:16 „Gdyśmy weszli do Rzymu” Paweł dotarł do Rzymu inaczej niż się tego spodziewał, ale w ten sposób Bóg otworzył mu dostęp do państwowych, wojskowych i religijnych władz Rzymu.

▣ **„pozwolono Pawłowi mieszkać prywatnie razem z żołnierzem, który go pilnował”** Paweł został umieszczony w areszcie domowym. Z pewnością decyzja ta podjęta została pod wpływem zeznań dowódcy, który dostarczył go do Rzymu.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 28:17-22

¹⁷Po trzech dniach poprosił do siebie najznakomitszych Żydów. A kiedy się zeszli, mówił do nich: «Nie uczyniłem, bracia, nic przeciwko narodowi lub zwyczajom ojczyznom, a jednak wydany zostałem jako więzień w ręce Rzymian, ¹⁸którzy po rozpatrzeniu sprawy chcieli mnie wypuścić, dlatego że nie popełniłem nic zasługującego na śmierć. ¹⁹Ponieważ jednak Żydzi sprzeciwiali się temu, musiałem odwołać się do Cezara - bynajmniej nie w zamiarze oskarżenia w czymkolwiek mojego narodu. ²⁰Dlatego też zaprosiłem was, aby się z wami zobaczyć i rozmówić, bo dla nadziei Izraela dźwigam te kajdany». ²¹A oni rzekli do niego: «Nie otrzymaliśmy o tobie ani listów z Judei, ani też nikt z braci nie przybył i nie oznajmił, ani nie mówił o tobie nic złego. ²²Chcemy jednak usłyszeć od ciebie, co myślisz, bo wiadomo nam o tym stronnictwie, że wszędzie spotyka się ze sprzeciwem».

28:17 „poprosił do siebie najznakomitszych Żydów” Był to utarty schemat postępowania Pawła (zob. Rz 1:16; 2:9). Wyjaśnia im swoje aktualne położenie i przygotowuje grunt pod przedstawienie im ewangelii.

28:18-19 Tutaj także wyraźnie widoczny jest apologetyczny zamysł Łukasza. Chrześcijaństwo nie stanowiło zagrożenia dla rzymskiego panowania.

28:19 „Żydzi sprzeciwiali się” Zastosowanie takiej frazeologii w odniesieniu do żydowskich przywódców w Rzymie wydaje się dziwne. Łukasz posługuje się słowem *Ioudaios* (Żydzi) w dwóch znaczeniach:

1. narodowości – Dz 2:5.11; 9:22; 10:22.28; 11:19; 13:56; 14:1; 16:1.3.20; 17:1; 17:10.17; 18:2.4.5.19; 19:10.17.34; 20:21; 21:21.39; 22:3.12; 24:5.9; 24:24.27; 25:8.9.24; 20:7; 28:17
2. osób, które były naocznymi świadkami ostatniego tygodnia życia Jezusa – Dz 2:15; 10:39

Używał go także oceniająco:

1. w sensie negatywnym – Dz 9:23; 12:3.11; 13:45.50; 14:2.4.5.19; 17:5.13; 18:12.14.28; 19:13.14.33; 20:3.19; 21:11.27; 22:30; 23:12.20.27; 24:19; 25:2.7.10.15; 26:2.21; 28:19
2. w sensie pozytywnym – Dz 13:43; 14:1; 18:2.24; 21:20

Być może fragmentem Dziejów Apostolskich najlepiej ukazującym różne konotacje związane z tym terminem jest tekst Dz 14:1-2.

28:20 „dla nadziei Izraela” Zwracając się do tych żydowskich przywódców, Paweł robi to tak, aby znaleźć nić porozumienia ze swoimi słuchaczami. Szuka z nimi wspólnej płaszczyzny posługując się sformułowaniem „nadzieja Izraela”. Dla Pawła odnosiło się ono do Jezusa, a dla nich do obiecanego nadchodzącego Mesjasza lub być może do zmartwychwstania.

28:21 W świetle działalności Pawła w trakcie jego trzech podróży misyjnych oraz wydarzeń, które rozgrywały się w Jerozolimie i rozchodzących się wieści o nich, fakt, że nie otrzymali oni żadnych doniesień o Pawle, jest zaskakujący.

28:22 Oczywistym jest, że wiadomość o Jezusie rozprzestrzeniła się i wielu ludzi przyjmowało ewangelię. W kręgach żydowskich nie była to dobra nowina! Mimo wszystko ci żydowscy przywódcy byli gotowi wysłuchać Pawła.

▣ „**tym stronnictwie**” Zob. Temat specjalny: Jezus Nazarejczyk w Dz 2:22.

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 28:23-29

²³Wyznaczywszy mu dzień, w większej liczbie przyszli do niego do mieszkania, a on przytaczał im świadectwa o królestwie Bożym; od rana aż do wieczora przekonywał ich o Jezusie na podstawie Prawa Mojżeszowego i Proroków. ²⁴Jedni dali się przekonać o tym, co mówił, drudzy nie wierzyli. ²⁵Poróżnieni między sobą zabierali się do odejścia. Wtedy Paweł powiedział to jedno: «Trafnie rzekł Duch Święty do ojców waszych przez proroka Izajasza: ²⁶Idź do tego ludu i powiedz: Usłyszycie dobrze, ale nie zrozumiecie, i dobrze będziecie widzieć, a nie zobaczycie. ²⁷Bo otępiało serce tego ludu. Usłyszeli niechętnie i zamknęli oczy, aby przypadkiem nie zobaczyli oczami i uszami nie usłyszeli, i nie zrozumieli sercem, i nie nawrócili się, i abym ich nie uleczył. ²⁸Wiedźcie więc, że to zbawienie Boże posłane jest do pogan, a oni będą słuchać». ²⁹<Kiedy to powiedział, Żydzi wyszli od niego spierając się zawzięcie ze sobą>.

28:23 „w większej liczbie przyszli (...) od rana aż do wieczora” Paweł objaśniał tym Żydom wiarę chrześcijańską przez cały dzień! Cóż za wspaniała możliwość.

▣ „**królestwie Bożym**” Był to główny temat zwiastowania i nauczania Jezusa (przypowieści). Królestwo Boże jest zarówno rzeczywistością w życiu wierzących już teraz, jak i objęciem przez Boga władzy nad całą upadłą ziemią w przyszłości (zob. Mt 6:10). Fraza ta w oczywisty sposób nie dotyczy jedynie Izraela, była jednak nieodłączną częścią nadziei narodu wybranego (zob. Dz 28:20). Zob. Temat specjalny w Dz 1:3.

▣ „**na podstawie Prawa Mojżeszowego i Proroków**” Są to dwie z trzech części hebrajskiego kanonu (zob. Temat specjalny w Dz 13:15 i komentarz do Dz 24:14), co odnosiło się do całego ST (zob. Mt 5:17; 7:12; 22:40; Łk 16:16; 24:44; Dz 13:15; 28:23). Metodologia Pawła (chrystologiczna typologia i prorocze przepowiednie) polegała na zestawianiu tekstów ST z życiem Jezusa.

28:24 Odzwierciedla to tajemnicę ewangelii. To, dlaczego niektórzy wierzą, a inni nie, jest częścią zagadki Bożej suwerenności i wolnej woli człowieka.

W pewnym sensie działalność Pawła wśród żydowskich przywódców w Rzymie jest miniaturą całej jego służby. Najpierw zwrócił się do Żydów, pokazując im, że Jezus wypełnił Pisma ST. Niektórzy uwierzyli, ale większość nie. Także ten fakt zapowiedziany został w ST (zob. Iz 6:9-10).

28:25-27 „Trafnie rzekł Duch Święty (...) przez proroka Izajasza” Słowa te wyrażają pogląd Pawła na tajemnicę niewiary Izraela. Cytat w wersety 26-27 pochodzi z Iz 6:9-10. Jezus często posługiwał się tym fragmentem w odniesieniu do niewiary ludzi (zob. Mt 13:14-15; Mk 4:12; Łk 8:10; J 12:39-40). W międzyczasie Paweł napisał już Rz 9-11 (dlaczego Izrael odrzucił swojego Mesjasza?). W ST część Izraela także nie uwierzyła. Pozostała wierząca reszta, ale większość nie zaufała Bogu.

TEMAT SPECJALNY: RESZTA (BDB 984, KB 1375), TRZY ZNACZENIA

Starotestamentowa koncepcja „wiernej reszty” jest często powracającym tematem u proroków (głównie tych, których działalność przypada na VIII w. p.n.e. oraz u Jeremiasza). Jest ona stosowana w trzech znaczeniach:

1. Tych, którzy przeżyli wygnanie (np. Ezd 9:8.14-15; Ne 1:2-3; Iz 10:20-23; 17:4-6; 37:4,31-32; 46:3; Jr 23:3; 31:7-8; 42:15.19; 44:12.14.28; Mi 2:12; 5:7-8; 7:18; Ag 1:12-14; 2:2; Za 8:6.11-12)
2. Tych, którzy pozostają wierni JHWH (np. Iz 4:1-5; 11:11.16; 28:5; Jl 2:32; Am 5:14-15)
3. Tych, którzy są częścią eschatologicznego odnowienia i odtworzenia (np. Am 9:11-15; Za 8:6)

Przypowieść o glebach w Mk 4:1-20 i Mt 13:1-23, cytująca Iz 6:9-10, jest dobrym przykładem tego, w jaki sposób termin ten rozumiany jest w NT (zob. także Rz 9:6 w odniesieniu do współczesnego Pawłowi Izraela).

Nowotestamentowa „reszta” składa się z Żydów, którzy zaufali Chrystusowi (zob. Rz 9:27-29) oraz pogan, którzy zaufali Chrystusowi (zob. Rz 9:24-26). O obu tych grupach mowa jest w Rz 9:30-35; 11:11-24.25-32. Wierzący Izrael nie jest określany jedynie kategoriach rasy (tj. Rz 9:6; 2:18-19), tylko wierzącej grupy wiernych wyznawców Bożego nowego, pełnego objawienia w Chrystusie. Twierdzenie takie wydaje się zaprzeczać tekstom ST (tj. Jr 31:7-9; Mi 5:7-8) dotyczącym narodu izraelskiego jako reszty (zob. Temat specjalny: Dlaczego obietnice przymierza ST wydają się tak odmienne od obietnic przymierza NT). Ewangelia zmienia wszystko!

28:28 „zbawienie Boże posłane jest do pogan” Może to być nawiązanie do Psalmu 67 – szczególnie Dz 28:28. Ten uniwersalny aspekt chrześcijaństwa był przyczyną rozruchu w Jerozolimie i stanowił stały problem dla wielu Żydów. Logicznie wynika to z Rdz 1:26.27; 3:15 i 12:3. Zostało to zapowiedziane przez Izajasza, Micheasza i Jonasza. Paweł nazywa to odwiecznym Bożym planem w Ef 2:11-3:13. Zob. Temat specjalny w Dz 1:8.

▣ **„a oni będą słuchać”** Prawdę tę wyraża Rz 9-11. Żydzi odrzucili Mesjasza, ponieważ nie spełniał ich oczekiwań oraz dlatego, że ewangelia otworzyła drzwi wiary przed wszystkimi ludźmi.

NT nie przeciwstawia sobie Żydów i pogan, tylko wierzących i niewierzących. Nie chodzi o to, kim była Twoja matka, tylko o to, czy Twoje serce jest otwarte na Bożego Ducha i Syna Bożego.

28:29 Starożytne greckie manuskrypty P⁷⁴, κ , A, B i E pomijają ten werset. Nie występuje on w żadnym greckim manuskrypcie sprzed MS P, datowanego na VI w. n.e. UBS⁴ nadaje pominięciu tego wersetu notę „A” (pewne).

BIBLIA TYSIĄCLECIA (WYDANIE CZWARTE): DZIEJE APOSTOLSKIE 28:30-31

³⁰Przez całe dwa lata pozostał w wynajętym przez siebie mieszkaniu i przyjmował wszystkich, którzy do niego przychodzili, ³¹głosząc królestwo Boże i nauczając o Panu Jezusie Chrystusie zupełnie swobodnie, bez przeszkód.

28:30 „całe dwa lata” Mógł to być:

1. Normalny czas oczekiwania na spotkanie z cezarem
2. Czas potrzebny na uzyskanie nowych dokumentów od Festusa
3. Ustawowy czas oczekiwania na świadków z Azji lub Jerozolimy
4. Ustawowy początek przedawnienia

W tym czasie Paweł napisał swoje listy więzienne (do Kolosan, Efezjan, Filemona i Filipian).

▣ **„w wynajętym przez siebie mieszkaniu”** Paweł miał jakieś źródło dochodów:

1. Pracował szyjąc namioty lub przedmioty skórzane
2. Wspierały go Kościoły (Tesalonika i Filipi)
3. Posiadał jakieś odziedziczone środki

▣ **„przyjmował”** Łukasz często posługuje się tym określeniem w znaczeniu „serdecznego przyjęcia” (zob. Dz 18:27; 28:30 oraz *paradechōmai* w Dz 15:4). Użył go w odniesieniu do tłumu przyjmującego Jezusa w Łk 8:40 i 9:11. W Dz 2:41 słowo to dotyczy natomiast przyjęcia głoszonej przez Piotra ewangelii.

▣ **„wszystkich, którzy do niego przychodzili”** Na tym polegał problem. Zasięg ewangelii Pawła był uniwersalny. Była „dobrą nowiną” dla wszystkich ludzi, nie tylko Żydów!

28:31 „głosząc (...) i nauczając” Wczesny poapostolski Kościół rozróżniał dwa sposoby przedstawiania prawdy. Zebrane w Dziejach Apostolskich kazania (Piotra, Szczepana i Pawła) nazywane były *kerygmą* (zwiastowanie, zob. Dz 20:25; 28:31; Rz 10:8; Ga 2:2; 1 Kor 9:27; 2 Tm 4:2), a interpretacja nauczania Jezusa w listach nosiła nazwę *didache* (nauczanie, zob. Dz 2:42; 5:28; 13:12; Rz 16:17; 1 Kor 14:20).

▣ **„królestwo Boże”** Było ono przedmiotem zwiastowania Jezusa. Odnosi się do teraźniejszego Bożego panowania w ludzkich sercach, które pewnego dnia obejmie całą ziemię, tak jak było to od zawsze w niebie. Fragment ten świadczy także o tym, że temat ten nie dotyczy jedynie Żydów. Zob. Temat specjalny w Dz 1:3.

▣ **„Panu”** „Pan” jest tłumaczeniem hebrajskiego terminu *adon*, oznaczającego „właściciela”, „męża”, „władcę” lub „pana” (zob. Temat specjalny: Imiona Boże w Dz 1:6). Żydzi obawiali się wymawiać święte imię

JHWH, aby go nie nadużyć i nie złamać jednego z Dziesięciu Przykazań. Kiedy odczytywali Pisma, zastępowali JHWH słowem *Adon*. Dlatego w niektórych polskich Bibliach w ST imię JHWH tłumaczone jest jako PAN (w kapitalikach). Przypisując ten tytuł (tj. *kurios* w grece) Jezusowi, autorzy NT stwierdzają Jego boskość i równość z Ojcem.

▣ „**Jezusie**” Jezus to imię nadane narodzonemu w Betlejem dziecku przez anioła (zob. Mt 1:21). Składa się ono z dwóch hebrajskich rzeczowników: „JHWH”, będącego związanym z przymierzem imieniem Bożym, oraz „zbawienie” (tj. Ozeasz). Jest to to samo hebrajskie imię, co Jozue. We fragmentach, gdzie występuje samo, często oznacza człowieka zwanego Jezusem z Nazaretu, syna Marii (e.g., Mt 1:16.25; 2:1; 3:13.15.16).

▣ „**Chrystusie**” Jest to greckie tłumaczenie hebrajskiego terminu Mesjasz (tj. Pomazaniec, zob. Temat specjalny w Dz 2:31). Jest to starotestamentowy tytuł Jezusa jako obiecanego i wysłanego przez JHWH by zaprowadzić nową erę sprawiedliwości.

▣

GPNT	„z całą otwartością bez_zabrania”
BP	„z całą odwagą i bez żadnych przeszkód”
BW	„śmiało, bez przeszkód”
BWP	„Całkiem swobodnie (...), bez żadnych przeszkód,”
PL	„Bez przeszkód (...) i otwarcie, z odwagą”

Werset ten pokazuje, że władze rzymskie nie uważały chrześcijaństwa za wywrotowe ani niebezpieczne. Tekst grecki kończy się przysłówkiem oznaczającym „w sposób nieskrępowany” lub „w nieograniczany sposób”. Wydaje się to podkreślać ciągły charakter zadania głoszenia ewangelii oraz mocy Ducha.

Ze względu na użyte w Dz 1:1 słowo „pierwszy”, wskazujące na więcej niż dwa, wielu uczonych jest zdania, że Łukasz planował napisać trzeci tom. Niektórzy są nawet zdania, że mogą nim być listy pasterskie (1 i 2 List do Tymoteusza oraz List do Tytusa).

Więcej na temat greckiego słowa *parrhēsia*, przetłumaczonego w BT jako „swobodnie”, zawiera Temat specjalny w Dz 4:29.

PYTANIA DO DYSKUSJI

To jest przewodnik do poznania Biblii, co oznacza, że Ty sam jesteś odpowiedzialny za własną jej interpretację. Każdy z nas postępuje według światła, jakie sam posiada. Najważniejszy w procesie interpretacji jesteś ty, Biblia i Duch Święty. Nie możesz zrzucić tej odpowiedzialności na komentatora.

Poniższe pytania do dyskusji mają za zadanie pomóc Ci przemyśleć główne kwestie poruszane w tym konkretnym fragmencie księgi. Mają one pobudzać do myślenia, a nie rozstrzygać o każdej wątpliwości.

1. Dlaczego Dzieje Apostolskie kończą się na pobycie Pawła w areszcie? Dlaczego urywają się tak nagle?
2. Dlaczego Łukasz tak szczegółowo opisuje podróż i pobyt Pawła w Rzymie?
3. Dlaczego Paweł zawsze starał się najpierw udawać do Żydów?
4. Jaka jest różnica między *kerygmą* a *didache*?

KRÓTKIE OMÓWIENIE GRECKICH TERMINÓW GRAMATYCZNYCH

Począwszy od podbojów Aleksandra Wielkiego (336 – 323 r. p.n.e.) greka koine, zwana często greką hellenistyczną, była przez około osiem wieków (300 r. p.n.e. – 500 r. n.e.) wspólnym językiem świata śródziemnomorskiego. Nie była to jedynie uproszczona greka klasyczna, ale we wielu aspektach także nowsza forma greki, która stała się drugim językiem starożytnego Bliskiego Wschodu i świata śródziemnomorskiego.

Greka nowotestamentowa była pod pewnymi względami szczególna, ponieważ ci, którzy się nią posługiwali, poza Łukaszem i autorem Listu do Hebrajczyków, prawdopodobnie jako pierwszym językiem posługiwali się aramejskim. Sprawilo to, że na ich grekę wpływ miały idiomy i formy strukturalne języka aramejskiego. Czytali oni także i cytowali Septuagintę (greckie tłumaczenie ST), która także została napisana greką koine. Septuaginta była jednak równocześnie dziełem żydowskich uczonych, dla których grecki nie był językiem ojczystym.

Służy nam to za przypomnienie, że nie możemy wtłoczyć Nowego Testamentu w ciasną strukturę gramatyczną. Jest on wyjątkowy, ma jednak wiele wspólnego z (1) Septuagintą; (2) żydowskimi pismami, takimi jak te autorstwa Józefa Flawiusza, oraz (3) papirusami znalezionymi w Egipcie. Jak więc należy podejść do gramatycznej analizy Nowego Testamentu?

Cechy gramatyczne greki koine i nowotestamentowej greki koine są płynne. Pod wieloma względami był to okres upraszczania gramatyki. Naszym najważniejszym przewodnikiem będzie kontekst. Słowa mają znaczenie jedynie w ramach szerszego kontekstu, struktura gramatyczna może być więc rozumiana jedynie w świetle (1) stylu danego autora; oraz (2) konkretnego kontekstu. Nie ma możliwości sformułowania ostatecznych definicji greckich form i struktur.

Greka koine była pierwotnie językiem mówionym. Często kluczem do interpretacji jest typ i rodzaj FORM CZASOWNIKOWYCH. W większości zdań głównych CZASOWNIK występuje na początku, co świadczy o jego ważności. Analizując greckie CZASOWNIKI należy brać pod uwagę trzy informacje: (1) główny nacisk CZASU, STRONY i TRYBU (fleksja lub morfologia); (2) podstawowe znaczenie danego CZASOWNIKA (leksykografia); oraz (3) kierunek kontekstu (składnia).

I. CZAS

A. Czas lub aspekt oznacza stosunek CZASOWNIKÓW do dokonanych lub niedokonanych czynności. Często zwany jest aspektem „DOKONANYM” lub „NIEDOKONANYM”.

1. CZASY DOKONANE skupiają się na wystąpieniu czynności. Nie dostarczają więcej informacji – poza tym, że coś się stało. Nie ma mowy o rozpoczęciu, kontynuowaniu ani kulminacji tej czynności.
2. CZASY NIEDOKONANE skupiają się na trwającym procesie wykonywania jakiejś czynności. Można je opisać w kategoriach czynności liniowej, duratywnej, progresywnej, itp.

B. Czasy podzielić można ze względu na to, w jaki sposób autor widzi postęp działania:

1. Odby(wa)ło się = AORYST
2. Odbyło się i rezultat jest trwały = DOKONANY
3. Odby(wa)ło się w przeszłości i rezultat był trwały, ale teraz już nie jest = ZAPRZESZŁY
4. Odbywa się = TERAŻNIEJSZY
5. Odbywało się = NIEDOKONANY
6. Odbędzie się = PRZYSZŁY

Konkretnym przykładem tego, w jaki sposób CZASY te są pomocne w interpretacji, będzie słowo „zbawiać”. Zostało ono użyte w kilku różnych czasach dla ukazania zarówno procesu, jak i kulminacji:

1. AORYST – „zbawieni” (zob. Rz 8:24)
2. DOKONANY – „zostaliście zbawieni i skutek jest trwały” (zob. Ef 2:5.8)
3. TERAŻNIEJSZY – „dostępujemy zbawienia” (zob. 1 Kor 1:18; 15:2)

4. PRZYSZŁY – „dostąpimy zbawienia” (zob. Rz 5:9.10; 10:9)

C. Skupiając się na CZASACH, w których występują CZASOWNIKI, interpretatorzy poszukują przyczyny, dla której pierwotny autor zdecydował się wyrazić swą myśl w określonym CZASIE. Standardowym „nieupiększonym” czasem był AORYST. Była to zwyczajna, „nieokreślona” lub „nieoznaczona” forma CZASOWNIKA. Można jej używać na wiele różnych sposobów precyzowanych przez kontekst. Było to po prostu stwierdzenie, że coś miało miejsce. Aspekt CZASU PRZESZŁEGO jest zamierzony jedynie w TRYBIE ORZEKAJĄCYM. Jeśli użyto jakiegokolwiek innego CZASU, oznaczało to podkreślenie czegoś bardziej sprecyzowanego. Tylko czego?

1. CZAS DOKONANY. Oznacza on zakończoną czynność, której rezultaty są trwałe. Na pewien sposób było to połączenie AORYSTU i CZASÓW TERAŹNIEJSZYCH. Zazwyczaj nacisk pada na trwałe skutki lub dokonanie jakiejś czynności (przykład: Ef 2:5.8, „dostąpiliście zbawienia i nadal jesteście zbawieni”).
2. CZAS ZAPRZESZŁY. Przypomina czas dokonany, tylko że trwałe rezultaty już ustały (przykład: J 18:16, „Piotr zatrzymał się przed bramą na zewnątrz”).
3. CZAS TERAŹNIEJSZY. Oznacza niedokończoną lub niedokonaną czynność. Nacisk pada zazwyczaj na dalsze trwanie działania (przykład: 1 J 3:6.9, „Každy, kto trwa w Nim, nie grzeszy”, „Každy, kto narodził się z Boga, nie grzeszy”).
4. CZAS NIEDOKONANY. W tym czasie stosunek do CZASU TERAŹNIEJSZEGO jest analogiczny do stosunku CZASU ZAPRZESZŁEGO do CZASU DOKONANEGO. CZAS NIEDOKONANY opisuje niedokończoną czynność, która była dokonywana (ciągle bądź kilkakrotnie), ale teraz ustała, lub rozpoczęcie jakiejś czynności w przeszłości (przykład: Mt 3:5, „ciągnęły do niego Jerozolima oraz cała Judea” lub „wyszło do niego Jeruzalem i wszytek kraj około Jordanu”).
5. CZAS PRZYSZŁY. Zazwyczaj opisywał on czynność mającą odbyć się w przyszłości. Skupiał się na możliwości jakiegoś wydarzenia raczej niż na samym tym wydarzeniu. Często informował o pewności tego wydarzenia (przykład: Mt 5:4-9, „Błogosławieni ..., albowiem oni będą ...”).

II. STRONA

- A. STRONA opisuje stosunek pomiędzy czynnością wyrażaną przez CZASOWNIK i jej PODMIOTEM.
- B. STRONA CZYNNA była zwykłym, spodziewanym, pozbawionym podkreślenia sposobem stwierdzenia, że PODMIOT wykonywał czynność wyrażaną przez CZASOWNIK.
- C. STRONA BIERNA oznacza, że podmiot był odbiorcą działania wyrażanego przez CZASOWNIK, dokonywanego przez zewnętrznego sprawcę. Zewnętrzny sprawca dokonujący tej czynności zaznaczany był w greckim NT za pomocą następujących PRZYIMKÓW i przypadków:
  1. Osobowy bezpośredni sprawca – *hupo* z ABLATYWEM (zob. Mt 1:22; Dz 22:30).
  2. Osobowy pośredni sprawca – *dia* z ABLATYWEM (zob. Mt 1:22).
  3. Niesobowy sprawca – zazwyczaj przez *en* z INSTRUMENTALISEM.
  4. Czasami albo osobowy, albo niesobowy sprawca wyrażany był tylko za pomocą INSTRUMENTALISU.
- D. STRONA MEDIALNA oznacza, że podmiot dokonuje czynności wyrażanej przez CZASOWNIK, będąc zarazem bezpośrednio w nią zaangażowanym. Często stronę tę nazywa się stroną zwiększonego osobistego zainteresowania. Konstrukcja ta podkreślała podmiot członu lub zdania. Język polski nie posiada tej konstrukcji. W języku greckim ma ona szeroki zakres znaczeń i możliwych tłumaczeń. Kilka przykładów tej formy to:
  1. ZWROTNA – bezpośrednie działanie podmiotu na siebie. Przykład: Mt 27:5, „powiesił się”.
  2. DYNAMICZNA – podmiot dokonuje czynności dla siebie. Przykład: 2 Kor 11:14, „Sam bowiem szatan podaje się za anioła światłości”.
  3. WZAJEMNOŚCI – wzajemne oddziaływanie dwóch podmiotów. Przykład: Mt 26:4, „naradzali się”.

III. TRYB

- A. W grece koine funkcjonowały cztery TRYBY. Oznaczają one związek CZASOWNIKA z rzeczywistością – przynajmniej w zamyśle autora. TRYBY dzielą się na dwie obszerne kategorie: tryby oznaczające rzeczywistość (ORZEKAJĄCY) oraz tryby oznaczające możliwość (PRZYPUSZCZAJĄCY, ROZKAZUJĄCY i ŻYCZĄCY).
- B. TRYB ORZEKAJĄCY był normalnym trybem wyrażającym działanie, które miało miejsce lub trwało – przynajmniej w zamyśle autora. Był to jedyny grecki tryb wyrażający określony czas, a nawet w tym przypadku aspekt ten był drugorzędny.
- C. TRYB PRZYPUSZCZAJĄCY wyrażał możliwą przyszłą czynność: coś jeszcze się nie wydarzyło, ale było prawdopodobne, że się wydarzy. Miał on wiele wspólnego z TRYBEM ORZEKAJĄCYM CZASU PRZYSZŁEGO – różnica polegała na tym, że TRYB PRZYPUSZCZAJĄCY wyrażał pewien stopień niepewności. W języku polskim często wyrażane jest to słowem „może”.
- D. TRYB ŻYCZĄCY wyrażał życzenie, które było teoretycznie możliwe. Tryb ten uważano za o krok odleglejszy od rzeczywistości od TRYBU PRZYPUSZCZAJĄCEGO. TRYB ŻYCZĄCY wyrażał możliwość pod pewnymi warunkami. Tryb ten jest rzadko używany w Nowym Testamencie. Najczęściej używa go Paweł w swojej słynnej frazie „Żadną miarą” (BW: „Z pewnością nie” lub „Przenigdy”), występującej piętnaście razy (zob. Rz 3:4.6.31; Rz 6:1[BW 6:2]; 6:15; 7:7.13; 9:14; 11:1.11; 1 Kor 6:15; Ga 2:17; 3:21; 6:14). Inne przykłady znajdują się w Łk 1:38; 20:16; Dz 8:20 i 1 Tes 3:11.
- E. TRYB ROZKAZUJĄCY podkreślał polecenie, które było możliwe, nacisk padał jednak na intencję mówiącego. Stwierdzał jedynie możliwość wolicjonalną i był zależny od wyboru drugiej osoby. Istniało także szczególne zastosowanie TRYBU ROZKAZUJĄCEGO w modlitwach i próśb w trzeciej osobie. Nakazy te występują w NT jedynie w CZASIE TERAŹNIEJSZYM i AORYŚCIE.
- F. Niektóre gramatyki uznają IMIESŁOWY za kolejny typ TRYBU. Są one bardzo powszechne w greckim NT – zazwyczaj występują jako PRZYMIOTNIKI ODCZASOWNIKOWE. Tłumaczy się je w połączeniu z głównym CZASOWNIKIEM, do którego się odnoszą. W tłumaczeniu IMIESŁOWÓW możliwa jest duża różnorodność – najlepiej odnieść się do kilku tłumaczeń na język polski.
- G. AORYST TRYBU ORZEKAJĄCEGO STRONY CZYNNIEJ był normalnym lub „nienacechowanym” sposobem odnotowania jakiegoś wydarzenia. Każdy inny czas, strona lub tryb miał jakieś szczególne znaczenie interpretacyjne, które chciał przekazać pierwotny autor.

IV. Osoby nieznające greki mogą znaleźć potrzebne informacje w poniższych pomocach do studiowania:

- A. Friberg, Barbara i Timothy. *Analytical Greek New Testament* [Analityczny grecki Nowy Testament]. Grand Rapids: Baker, 1988.
- B. Marshall, Alfred. *Interlinear Greek-English New Testament* [Interlinearny grecko-angielski Nowy Testament]. Gri Rapids: Zondervan, 1976 [Polski odpowiednik: *Grecko-polski Nowy Testament* wydawnictwa Vocatio].
- C. Mounce, William D. *The Analytical Lexicon to the Greek New Testament* [Analityczny leksykon do greckiego Nowego Testamentu]. Grand Rapids: Zondervan, 1993.
- D. Summers, Ray. *Essentials of New Testament Greek* [Podstawy greki nowotestamentowej]. Nashville: Broadman, 1950.

- E. Akredytowane korespondencyjne kursy greki koine dostępne na uczelni Moody Bible Institute w Chicago, Illinois.

V. RZECZOWNIKI

- A. Jeżeli chodzi o składnię, RZECZOWNIKI określane są przez PRZYPADKI. PRZYPADEK był odmienioną formą rzeczownika wskazującą na jego stosunek do czasownika i innych części zdania. W grece koine wiele funkcji PRZYPADKÓW sygnalizowanych było przez PRZYIMKI. Ponieważ forma przypadka mogła oznaczać kilka różnych zależności, PRZYIMKI zostały dodane w celu jaśniejszego oddzielenia tych możliwych funkcji.
- B. Greckie PRZYPADKI dzielą się na następujących osiem kategorii:
1. MIANOWNIK [NOMINATIVUS] używany był do nazywania i zazwyczaj stanowił PODMIOT zdania lub członu. Był także stosowany do RZECZOWNIKÓW i PRZYMIOTNIKÓW w ORZECZENIU z łączącymi CZASOWNIKAMI „być” lub „stawać się”.
  2. DOPEŁNIACZ [GENETIVUS] używany był do opisu i zazwyczaj przypisywał atrybut lub cechę słowa, którego dotyczył. Odpowiadał na pytanie „jakiego rodzaju?”.
  3. NARZĘDNIK [ABLATIVUS] tworzono stosując tę samą odmienioną formę, co w przypadku DOPEŁNIACZA, używano go jednak do opisanego oddzielenia. Zazwyczaj oznaczał oddzielenie od jakiegoś punktu w czasie, przestrzeni, źródła, pochodzenia lub stopnia. Często tłumaczony jest za pomocą polskiego PRZYIMKA „od”.
  4. CELOWNIK [DATIVUS] stosowany był do opisu osobistego zainteresowania. Mógł on oznaczać jego pozytywny lub negatywny aspekt. Często występował w roli DOPEŁNIENIA DALSZEGO. Wyraża go polski PRZYIMEK „do”.
  5. MIEJSCOWNIK [LOCATIVUS] tworzono stosując tę samą odmienioną formę, co w przypadku DOPEŁNIACZA, opisywała jednak pozycję lub położenie w przestrzeni, czasie lub ramach logicznych. Wyrażają go polskie PRZYIMKI „w, na, wśród, podczas, przez, obok”.
  6. INSTRUMENTALIS tworzono stosując tę samą odmienioną formę, co w przypadku DOPEŁNIACZA i MIEJSCOWNIKA. Wyrażał środek lub związek. Często tłumaczono go za pomocą polskiego PRZYIMKA „przez”.
  7. BIERNIK [ACCUSATIVUS] stosowany był do opisu wyniku jakiejś czynności. Wyrażał ograniczenie. Jego główne zastosowanie to DOPEŁNIENIE BLIŻSZE. Odpowiadał na pytanie „Jak daleko?” albo „Jak dalece?”.
  8. WOŁACZ [VOCATIVUS] stosowany był przy bezpośrednim zwracaniu się do kogoś/czegoś.

VI. SPÓJNIKI I ŁĄCZNIKI

- A. Greka jest bardzo precyzyjnym językiem, ponieważ zawiera tak wiele SPÓJNIKÓW i ŁĄCZNIKÓW. Łączą one myśli (CZŁONY, ZDANIA i AKAPITY). Są one tak powszechne, że ich brak (asyndeton) jest często istotny z punktu widzenia egzegezy. Właściwie to SPÓJNIKI i ŁĄCZNIKI wskazują kierunek myśli autora. Często są one kluczowe w określeniu, co dokładnie chciał on przekazać.
- B. Poniżej znajduje się lista niektórych SPÓJNIKÓW i ŁĄCZNIKÓW oraz ich znaczeń (informacje te zostały zaczerpnięte głównie z *A Manual Grammar of the Greek New Testament* [Podręczna gramatyka greckiego Nowego Testamentu] autorstwa H. E. Dana i Juliusa K. Manteya).
1. SPÓJNIKI związane z czasem:
    - a. *epei, epeidē, hopote, hōs, hote, hotan* – „kiedy”
    - b. *heōs* – „podczas gdy”
    - c. *hotan, epan* – „kiedykolwiek”
    - d. *heōs, achri, mechri* – „aż do”
    - e. *priv* (BEZOKOL.) – „przed”
    - f. *hōs* – „od”, „kiedy”, „podczas gdy”
  2. SPÓJNIKI logiczne:
    - a. Celowe
      - (1) *hina, hopōs, hōs* – „żeby”, „że”
      - (2) *hōste* (SUBSTANTYWIZOWANY BEZOKOLICZNIK W BIERNIKU) – „że”

- (3) *pros* (SUBSTANTYWIZOWANY BEZOKOLICZNIK W BIERNIKU) lub *eis* (SUBSTANTYWIZOWANY BEZOKOLICZNIK W BIERNIKU) – „że”
- b. Wynikowe (celowe i wynikowe formy gramatyczne są ze sobą blisko powiązane)
- (1) *hōste* (najczęściej BEZOKOLICZNIK) – „żeby”, „więc”
  - (2) *hiva* – „żeby”
  - (3) *ara* – „więc”
- c. Kauzatywne lub przyczyny
- (1) *gar* (przyczyna/skutek lub powód/konkluzja) – „gdyż”, „ponieważ”
  - (2) *dioti, hotiy* – „ponieważ”
  - (3) *epei, epeidē, hōs* – „jako że”
  - (4) *dia* (z BIERNIKIEM) i (z SUBSTANTYWIZOWANYM BEZOKOLICZNIKIEM) – „ponieważ”
- d. Inferencyjne
- (1) *ara, poinun, hōste* – „więc”
  - (2) *dio* (najsilniejszy SPÓJNIK inferencyjny) – „w związku z czym”, „dlatego”, „więc”
  - (3) *oun* – „więc”, „przeto”, „zatem”
  - (4) *toinoun* – „zatem”
- e. Przeciwnostawne lub kontrastowe
- (1) *alla* (silnie przeciwnostawny) – „ale”, „poza”
  - (2) *de* – „ale”, „jednakże”, „lecz”, „z drugiej strony”
  - (3) *kai* – „ale”
  - (4) *mentoi, oun* – „jednakże”
  - (5) *plēn* – „niemniej jednak” (głównie u Łukasza)
  - (6) *oun* – „jednakże”
- f. Porównawcze
- (1) *hōs, kathōs* (wprowadzają CZŁONY PORÓWNAWCZE)
  - (2) *kata* (w złożeniach, *katho, kathoti, kathōsper, kathaper*)
  - (3) *hosos* (w Liście do Hebrajczyków)
  - (4) *ē* – „niż”
- g. Kontynuacyjne lub seryjne
- (1) *de* – „i”, „następnie”
  - (2) *kai* – „i”
  - (3) *tei* – „i”
  - (4) *hina, oun* – „że”
  - (5) *oun* – „wtedy” (u Jana)
3. Zastosowania emfatyczne
- a. *alla* – „z pewnością”, „zaiste”, „istotnie”
  - b. *ara* – „w istocie”, „z pewnością”, „rzeczywiście”
  - c. *gar* – „w rzeczywistości”, „z pewnością”, „w istocie”
  - d. *de* – „w istocie”
  - e. *ean* – „wręcz”
  - f. *kai* – „wręcz”, „w istocie”, „rzeczywiście”
  - g. *mentoi* – „w istocie”
  - h. *oun* – „rzeczywiście”, „ależ oczywiście”

VII. ZDANIA WARUNKOWE

- A. ZDANIE WARUNKOWE to takie, które zawiera jeden lub więcej członów warunkowych. Ta struktura gramatyczna wspomaga interpretację, ponieważ dostarcza warunków, powodów lub przyczyn, dla których czynność wyrażana przez główny CZASOWNIK występuje lub nie. W grece koine istniały cztery typy ZDAŃ WARUNKOWYCH, od takich, których prawdziwość zakładana była z perspektywy lub dla celów autora, po takie, który wyrażały tylko życzenie.
- B. ZDANIE WARUNKOWE KLASY PIERWSZEJ wyrażało działanie lub stan, którego prawdziwość zakładana była z punktu widzenia autora lub dla jego celów – pomimo, że wyrażane było przez „jeśli”. W wielu kontekstach można tłumaczyć je jako „ponieważ” (zob. Mt 4:3; Rz 8:31). Nie oznacza to jednak, że wszystkie KLASY PIERWSZE są zgodne z rzeczywistością. Często używano ich do wytoczenia argumentu lub podkreślenia błędu (zob. Mt 12:27).

- C. ZDANIE WARUNKOWE KLASY DRUGIEJ często zwane jest „sprzecznym ze stanem faktycznym”. Stwierdza coś, co jest niezgodne z rzeczywistością w celu dowiedzenia swojego punktu widzenia. Przykłady:
1. „Gdyby On był prorokiem, a nie jest, wiedziałby, co za jedna i jaka jest ta kobieta, która się Go dotyka, a nie wie” (Łk 7:39)
  2. „Gdybyście jednak uwierzyli Mojżeszowi, a nie uwierzyliście, to byście i Mnie uwierzyli, a nie wierzycie” (J 5:46)
  3. „Gdybym jeszcze teraz ludziom chciał się przypodobać, a nie próbuję, nie byłbym sługą Chrystusa, a jestem” (Ga 1:10)
- D. KLASA TRZECIA oznacza możliwą przyszłą czynność. Często zakłada prawdopodobieństwo tej czynności. Zazwyczaj wskazuje na warunkowość. Czynność wyrażana przez główny czasownik zależna jest od czynności zawartej w członie wprowadzanym przez „jeśli” /” jeżeli”. Przykłady z 1 Listu Jana: 1:6-10; 2:4.6.9.15.20.21.24.29; 3:21; 4:20; 5:14.16.
- E. KLASA CZWARTA jest najdalsza od rzeczywistości. W NT występuje rzadko, a właściwie nie ma w NT kompletnego zdania warunkowego klasy czwartej, w którym obie części warunku pasują do jego definicji. Przykładem częściowej KLASY CZWARTEJ w początkowym członie jest 1 P 3:14, a przykładem częściowej KLASY CZWARTEJ w końcowym członie jest Dz 8:31.

VIII. ZAKAZY

- A. TRYB ROZKAZUJĄCY CZASU TERAŹNIEJSZEGO z PARTYKUŁĄ MĒ często (ale nie zawsze) kładzie nacisk na zaprzestanie już dokonywanego działania. Kilka przykładów: „przestańcie gromadzić sobie skarby na ziemi...” (Mat 6:19); „przestańcie zbytnio się troszczyć o swoje życie...” (Mat 6:25); „przestańcie oddawać wasze członki jako broń nieprawości...” (Rz 6:13); „przestańcie zasmucać Bożego Ducha Świętego...” (Ef 4:30); „przestańcie upijać się winem...” (Ef 5:18).
- B. AORYST TRYBU PRZYPUSZCZAJĄCEGO z PARTYKUŁĄ MĒ oznacza „nawet nie rozpoczynać jakiejś czynności”. Kilka przykładów: „Nawet nie zaczynajcie sądzić, że...” (Mt 5:17); „Nie zaczynajcie się zbytnio troszczyć...” (Mat 6:31); „Nie zaczynaj się wstydzić” (2 Tm 1:8).
- C. PODWÓJNE PRZECZENIE z TRYBEM PRZYPUSZCZAJĄCYM jest bardzo emfaticzną negacją, które można przetłumaczyć jako „Nigdy, przenigdy” albo „w żadnym razie”. Kilka przykładów: „nigdy nie zazna śmierci” (Jan 8:51); „przenigdy nie będę” (1 Kor 8:13).

IX. RODZAJNIK

- A. W grece koine RODZAJNIK OKREŚLONY miał podobne zastosowanie jak RODZAJNIK „the” w języku angielskim. Jego główną funkcję stanowiło bycie „wskaźnikiem” – sposobem zwrócenia uwagi na słowo, nazwę lub frazę. Różni autorzy nowotestamentowi znajdowali dla niego odmienne zastosowania. RODZAJNIK OKREŚLONY mógł także pełnić funkcję:
1. narzędzia przeciwstawienia, jak ZAIMEK wskazujący;
  2. oznaczenia odnoszącego się do wcześniej wprowadzonego PODMIOTU lub osoby;
  3. sposobu określenia PODMIOTU w zdaniu z CZASOWNIKIEM łączącym. Przykłady: „Bóg jest duchem” (J 4:24); „Bóg jest światłością” (1 J 1:5); „Bóg jest miłością” (1 J 4:8.16).
- B. Greka koine nie posiadała RODZAJNIKA NIEOKREŚLONEGO przypominającego angielskie „a” lub „an”. Brak RODZAJNIKA OKREŚLONEGO mógł oznaczać:
1. koncentrację na charakterystyce lub jakości czegoś
  2. koncentrację na kategorii czegoś
- C. Autorzy NT wykazują znaczne różnice pod względem stosowania RODZAJNIKA.

X. SPOSOBY WYRAŻANIA PODKREŚLENIA W GRECKIM NOWYM TESTAMENCIE

- A. Techniki wyrażania podkreślenia różnią się w zależności od nowotestamentowego autora. Najbardziej konsekwentnymi i formalnymi autorami byli Łukasz oraz autor Listu do Hebrajczyków.
- B. Wcześniej była mowa o tym, że AORYST STRONY CZYNNY TRYBU ORZEKAJĄCEGO był formą standardową i nieoznaczoną, jeżeli chodzi o podkreślenie, ale każdy inny CZAS, STRONA lub TRYB miał znaczenie w interpretacji. Nie oznacza to, że AORYST STRONY CZYNNY TRYBU ORZEKAJĄCEGO nie był często stosowany w ważkim gramatycznym znaczeniu (przykład: Rz 6:10 [dwukrotnie]).
- C. Szyk wyrazów w grece koine
1. Greka koine była fleksyjnym językiem, nie zależącym, tak jak angielski, od szyku wyrazów. Autor mógł więc zmieniać zwykły oczekiwany szyk w celu ukazania:
    - a. tego, co chciał podkreślić dla czytelnika
    - b. tego, co jego zdaniem mogło być zaskakujące dla czytelnika
    - c. tego, na czym bardzo mu zależało
  2. Zwykły szyk wyrazów w grece pozostaje kwestią sporną. Zakłada się jednak, że wygląda on następująco:
    - a. Dla CZASOWNIKÓW łączących
      - (1) RZECZOWNIK
      - (2) PODMIOT
      - (3) DOPEŁNIENIE
    - b. Dla CZASOWNIKÓW przechodnich
      - (1) RZECZOWNIK
      - (2) PODMIOT
      - (3) DOPEŁNIENIE
      - (4) DOPEŁNIENIE DALSZE
      - (5) WYRAŻENIE PRZYIMKOWE
    - c. Dla GRUP NOMINALNYCH
      - (1) RZECZOWNIK
      - (2) PRZYDAWKA
      - (3) WYRAŻENIE PRZYIMKOWE
  3. Szyk wyrazów może mieć ogromne znaczenie w egzegezie. Przykłady:
    - a. „prawice dali mnie i Barnabie wspólnoty” (GPNT). Fraza „prawice wspólnoty” została rozdzielona i przesunięta na początek zdania w celu podkreślenia jej znaczenia (Ga 2:9).
    - b. „Z Pomazańcem” (GPNT) zostało umieszczone na początku zdania. Jego śmierć była kluczowa (Ga 2:19b).
    - c. Fraza „W wielu częściach i na wiele sposobów” (Hbr 1:1, GPNT) umieszczona została na początku zdania. Porównywany jest tam sposób, na jaki Bóg się objawiał, a nie sam fakt objawienia.
- D. Zazwyczaj pewien stopień podkreślenia wyrażany jest przez:
1. Powtórzenie ZAIMKA, który zawierała już odmieniona część CZASOWNIKA. Przykład: „I oto ja z wami jestem...” (Mt 28:20, GPNT)
  2. Brak oczekiwanego SPÓJNIKA lub innej części łączącej słowa, frazy, człony lub zdania. Określa się to mianem asyndeton („nie związany”). Spójnik był oczekiwany, jego brak przyciągał więc uwagę. Przykłady:
    - a. Błogosławieństwa, Mt 5:3ff (podkreślenie listy)
    - b. J 14:1 (nowy temat)
    - c. Rz 9:1 (nowa sekcja)
    - d. 2 Kor 12:20 (podkreślenie listy)
  3. Powtórzenie słów lub fraz występujących w danym kontekście. Przykład: „ku chwale Jego majestatu” (Ef 1:6.12.14). Fraza ta została użyta dla ukazania dzieła każdej osoby Trójcy.
  4. Użycie idiomu lub gry słów (dźwięków) pomiędzy wyrazami

- a. eufemizmy – zastępują słowa dotyczące tematów tabu, np. „zasnąć” na określenie śmierci (J 11:1-14) lub „nogi” na określenie męskich narządów płciowych (Rut 3:7-8; 1 Sm 24:4).
- b. peryfrazy – zastępowanie Bożego imienia innymi słowami, np. „królestwo Niebieskie” (Mt 3:2) lub „głos z nieba” (Mt 3:17).
- c. FIGURY RETORYCZNE
  - (1) niemożliwa przesada (Mt 3:9; 5:29-30; 19:24)
  - (2) łagodna przesada (Mt 3:5; Dz 2:36)
  - (3) personifikacja (1 Kor 15:55)
  - (4) ironia (Ga 5:12)
  - (5) fragmenty poetyckie (Flp 2:6-11)
  - (6) gry słów bazujące na brzmieniach wyrazów
    - (a) „kościół”
      - (i) „kościół” (Ef 3:21)
      - (ii) „powołanie” (Ef 4:1.4)
      - (iii) „wezvani” (Ef 4:1.4)
    - (b) „wolny”
      - (i) „wolna” (Ga 4:31)
      - (ii) „wolność” (Ga 5:1)
      - (iii) „wyswobodził” (Ga 5:1)
- d. język idiomatyczny – zazwyczaj właściwy dla danej kultury i języka:
  - (1) metaforyczne zastosowanie „pokarmu” (J 4:31-34)
  - (2) metaforyczne zastosowanie „świątyni” (J 2:19; Mt 26:61)
  - (3) hebrajski idiom wyrażający współczucie, „nienawiść” (Rdz 29:31; Pwt 21:15; Łk 14:26; J 12:25; Rz 9:13)
  - (4) „Wszyscy” vs. „wielu”. Por. Iz 53:6 („wszyscy”) i 53:11-12 („wielu”). Jak pokazuje Rz 5:18-19, terminy te są równoznaczne.
5. Użycie pełnej lingwistycznej frazy zamiast pojedynczego słowa. Przykład: „Pan Jezus Chrystus”.
6. Szczególne zastosowania *autos*:
  - a. kiedy występuje z RODZAJNIKIEM (na miejscu przydawki), tłumaczony jest jako „ten sam”
  - b. kiedy występuje bez RODZAJNIKA (na miejscu orzeczenia), tłumaczony jest jako INTENSYWNY ZAIMEK ZWROTNY – „się”.

E. Osoba, która studiuje Biblię i nie czyta po grecku, może rozpoznawać podkreślenie na kilka sposobów:

1. Przy pomocy analitycznego leksykonu i interlinearnego tekstu grecko-polskiego.
2. Porównując różne polskie tłumaczenia – w szczególności sporządzone zgodnie z różnymi teoriami tłumaczenia. Przykład: porównywanie „dosłownego” tłumaczenia (GPNT, BT, BW) z „dynamicznymi ekwiwalentami” (PL, Słowo Życia). Dobrą pomocą angielskojęzyczną jest dzieło *The Bible in Twenty-Six Translations [Biblia w dwudziestu sześciu tłumaczeniach]* wydana przez wydawnictwo Baker.
3. Korzystając z *The Emphasized Bible [Biblia z zaznaczonymi podkreśleniami]* Josepha Bryanta Rotherhama (Kregel, 1994).
4. Posługując się bardzo dosłownym przekładem
  - a. Interlinearny grecko-polski Nowy Testament, 1997
  - b. Biblia, to jest Pismo Święte Starego i Nowego Przymierza, przekład dosłowny z języka hebrajskiego, aramejskiego i greckiego, z przypisami (SNPD), 2020

Studiowanie gramatyki jest zajęciem mozolnym, ale niezbędnym do właściwej interpretacji. Zawarte tutaj krótkie definicje, omówienia i przykłady mają na celu zachęcić i wyposażyć osoby nie czytające w języku greckim do korzystania z informacji gramatycznych zawartych w niniejszym komentarzu. Definicje te są bez wątpienia uproszczone – nie należy ich wykorzystywać w dogmatyczny ani sztywny sposób, a raczej traktować jako kolejne kroki w stronę zrozumienia składni Nowego Testamentu. Mam nadzieję, że umożliwią one czytelnikom zrozumienie także innych pomocy do studiowania Pisma Świętego, takich jak techniczne komentarze do Nowego Testamentu.

Musimy być w stanie zweryfikować naszą interpretację w oparciu o informacje znalezione

w tekstach biblijnych. Gramatyka jest jednym z najbardziej pomocnych elementów tych informacji; pozostałe obejmują tło historyczne, kontekst literacki, współczesne użycie słów oraz fragmenty paralelne.

KRYTYKA TEKSTU

Temat ten omówimy tak, aby wyjaśnić uwagi zawarte w tekście niniejszego komentarza. Posłużymy się w tym celu następującym schematem:

- I. Teksty źródłowe polskiej Biblii
    - A. Stary Testament
    - B. Nowy Testament
  - II. Krótkie objaśnienie problemów i teorii tzw. krytyki niższej, czyli krytyki tekstu.
  - III. Zalecana dalsza lektura
-
- I. Teksty źródłowe polskiej Biblii
    - A. Stary Testament
      1. Tekst masorecki (TM) — hebrajski tekst spółgłoskowy został ustalony przez rabina Akibę ben Josefa w 100 roku n.e. Kropki oznaczające samogłoski, akcenty, noty marginalne, interpunkcję oraz znaki pomocnicze zaczęto dodawać w VI w. n.e., który to proces zakończył się w wieku IX. Przeprowadziła go szkoła uczonych żydowskich znanych jako masoreci. Zastosowali taką samą formę tekstu, jaką znajdujemy w Misznie, Talmudzie, targumach, Peszicie oraz Wulgacie.
      2. Septuaginta (LXX) — zgodnie z tradycją została stworzona dla biblioteki aleksandryjskiej w ciągu siedemdziesięciu dni przez siedemdziesięciu żydowskich uczonych. Jej fundatorem był król Ptolemeusz II (285–246 r. p.n.e.). Tłumaczenie miał zamówić żydowski przywódca mieszkający w Aleksandrii. Legenda ta pochodzi z *Listu Arysteasa*. LXX często opierała się na odrębnej hebrajskiej tradycji tekstualnej rabina Akiby (TM).
      3. Zwoje znad Morza Martwego (ang. Dead Sea Scrolls — DSS) zostały napisane w okresie rzymskim (od 200 r. p.n.e. do 70 r. n.e.) przez esseńczyków, czyli żydowskie stronnictwo o charakterze monastycznym. Hebrajskie manuskrypty, odnalezione na kilku stanowiskach wokół Morza Martwego, wywodzą się z nieco innej hebrajskiej rodziny tekstualnej niż ta znana z TM i LXX.
      4. Kilka konkretnych przykładów na to, jak porównanie owych tekstów pomogło interpretatorom zrozumieć Stary Testament:
        - a. LXX pomogła tłumaczom i uczonym zrozumieć TM
          - (1) Iz 52:14, LXX: „wielu ludzi osłupieje na *twój* widok”
          - (2) Iz 52:14, TM: „jak liczni przerazili się na *jego* widok”
          - (3) Iz 52:15 potwierdza układ zaimków według TM:
            - (a) LXX: „tak liczne narody się zdumieją”
            - (b) TM: „[on] pokropi wiele narodów”
        - b. DSS pomogły tłumaczom i uczonym zrozumieć TM
          - (1) Iz 21:8, DSS: „I krzyknął widzący: «Na straży, Panie, ja stoję»”
          - (2) Iz 21:8, TM: „I zawołał lew: Panie mój! Ja stoję ustawicznie na straży we dnie”
        - c. LXX i DSS pomogły wyjaśnić Iz 53:11
          - (1) LXX i DSS: „Po udrękach swej duszy ujrzy światło i nim się nasyci”
          - (2) TM: „W udręce swej duszy zobaczy, będzie nasycony”
    - B. Nowy Testament
      1. Istnieje ponad 5 300 manuskryptów wszystkich części greckiego Nowego Testamentu. Około osiemdziesięciu pięciu napisano na papirusie, a 268 manuskryptów zapisano dużymi literami (uncjałą). Później, około IX w., opracowano pismo ciągłe, zwane minuskułą. Greckich manuskryptów w formie pisemnej jest około 2 700. Zachowało się także około 2 100 egzemplarzy zestawów tekstów biblijnych stosowanych w liturgii, zwanych lekcjonarzami.
      2. W muzeach przechowuje się około osiemdziesięciu pięciu greckich manuskryptów zawierających fragmenty Nowego Testamentu, zapisanych na papirusie. Niektóre z nich pochodzą z II w., większość jednak z III i IV w. Żaden z tych manuskryptów nie zawiera całego NT. Fakt, że są to najstarsze rękopisy NT, nie oznacza, że występuje wśród nich mniej rozbieżności. Większość była pośpiesznie przepisywana na użytek

lokalny. Nie wykazywano przy tym dostatecznej staranności, dlatego też powstało tak wiele wariantów.

3. *Kodeks synajski*, oznaczany hebrajską literą א (*alef*) lub (01), odnaleziony w klasztorze św. Katarzyny na górze Synaj przez Tischendorfa. Pochodzi z IV w. i zawiera zarówno ST z LXX, jak i grecki NT. Reprezentuje typ tekstu aleksandryjskiego.
4. *Kodeks aleksandryjski*, oznaczany symbolem „A” lub (02), grecki manuskrypt z V w. znaleziony w Aleksandrii w Egipcie.
5. *Kodeks watykański*, oznaczany symbolem „B” lub (03), znaleziony w Bibliotece Watykańskiej w Rzymie, pochodzi z połowy IV w. Zawiera ST z LXX oraz grecki NT. Reprezentuje typ tekstu aleksandryjskiego.
6. *Kodeks Efrema*, oznaczany symbolem „C” lub (04), grecki manuskrypt z V w., który uległ częściowemu zniszczeniu.
7. *Kodeks Bezy*, oznaczany symbolem „D” lub (05), grecki manuskrypt z V lub VI w. Jest to główny reprezentant tzw. tekstu zachodniego. Zawiera wiele dodatków i stanowił główne greckie świadectwo dla tłumaczenia Biblii króla Jakuba (KJV).
8. Manuskrypty NT można podzielić na trzy, a nawet cztery rodziny o wspólnych cechach charakterystycznych:
  - a. Tekst aleksandryjski pochodzący z Egiptu
    - (1) P⁷⁵, P⁶⁶ (ok. 200 r. n.e.) — zawierające Ewangelie
    - (2) P⁴⁶ (ok. 225 r. n.e.) — zawierający listy Pawłowe
    - (3) P⁷² (ok. 225–250 r. n.e.), zawierający listy Piotra i Judy
    - (4) B, czyli *Kodeks watykański* (ok. 325 r. n.e.), zawierający cały ST i NT
    - (5) ten typ tekstu był cytowany przez Orygenesa
    - (6) inne manuskrypty reprezentujące tę tradycję to א, C, L, W, 33
  - b. Tekst zachodni z Afryki północnej
    - (1) cytaty u północnoafrykańskich ojców Kościoła: Tertuliana i Cypriana z Kartaginy, oraz tłumaczenie starołacińskie
    - (2) cytaty u Ireneusza z Lyonu
    - (3) cytaty u Tacjana Syryjczyka i tłumaczenie starosyryjskie
    - (4) D, czyli *Kodeks Bezy*, reprezentujący ten typ tekstu
  - c. Wschodni tekst bizantyjski z Konstantynopola
    - (1) ten typ tekstu odzwierciedla ponad 80 proc. z 5 300 manuskryptów
    - (2) cytowany przez ojców Kościoła z Antiochii Syryjskiej, ojców kapadockich, Jana Chryzostoma i Teodoretę z Cyru
    - (3) kodeks A — tylko w Ewangeliach
    - (4) kodeks E (VIII w.) — cały NT
  - d. Czwarty potencjalny typ cezarejski z Palestyny
    - (1) zasadniczo występuje tylko w Ewangelii Marka
    - (2) pewne świadectwa o nim zawierają P⁴⁵ i W

II. Problemy i teorie krytyki niższej, czyli krytyki tekstu

A. Jak powstały warianty

1. W sposób niezamierzony lub przypadkowy (przeważająca większość wystąpień)
  - a. Pomyłka podczas przepisywania ręcznego polegająca na przeskoczeniu wzroku z jednego podobnego słowa na drugie i pominięciu wszystkich słów znajdujących się między nimi (homoioteleuton)
    - (1) opuszczenie jednej z identycznych liter lub sylab w słowie lub frazie w wyniku przeskoczenia wzroku (haplografia)
    - (2) powtórzenie frazy lub linii greckiego tekstu (ditografia)
  - b. Pomyłka przy przepisywaniu tekstu dyktowanego ustnie w wyniku złego wymówienia jakiegoś słowa (itacyzm). Często pomyłka taka polega na użyciu innego, podobnie brzmiącego greckiego słowa
  - c. Najwcześniejsze teksty greckie nie były podzielone na rozdziały i wersety, cechowały się skromną interpunkcją (albo jej całkiem nie uwzględniały) oraz brakiem podziałów pomiędzy słowami. Daje to możliwość podziału tekstu w różnych miejscach i tworzenia różnych słów.
2. Celowo wprowadzane zmiany

- a. Mające na celu poprawienie formy gramatycznej przepisywanego tekstu
  - b. W celu utrzymania zgodności z innymi tekstami biblijnymi (harmonizacja fragmentów paralelnych)
  - c. Polegające na połączeniu dwóch lub większej liczby wariantów w jeden długi, złożony tekst (zlanie)
  - d. Mające na celu skorygowanie trudności dostrzeżonej w tekście (zob. 1 Kor 11:27 i 1 J 5;7–8)
  - e. Niektóre dodatkowe informacje dotyczące tła historycznego lub właściwej interpretacji tekstu skrybowie umieszczali na marginesach, z czasem jednak kolejni kopiści włączali je do tekstu (zob. J 5:4)
- B. Podstawowe założenia krytyki tekstu (logiczne wytyczne co do określania pierwotnego brzmienia tekstu w przypadku występowania wariantów)
1. Oryginalny jest prawdopodobnie tekst najbardziej niezręczny lub nietypowy pod względem gramatycznym.
  2. Oryginalny jest prawdopodobnie tekst najkrótszy.
  3. Im starszy tekst, tym większą wagę się mu przypisuje ze względu na jego historyczną bliskość oryginałowi, natomiast wszystkie inne kryteria mają równą wagę.
  4. Manuskrypty, które są geograficznie zróżnicowane, najczęściej zawierają brzmienie pierwotne.
  5. Preferuje się doktrynalnie słabsze teksty, zwłaszcza dotyczące największych dysput teologicznych okresu zmian manuskryptu, takie jak fragment o Trójcy w 1 J 5:7–8.
  6. Tekst, który najlepiej wyjaśnia pochodzenie pozostałych wariantów.
  7. Dwa cytaty, które pomagają zachować równowagę w przypadku owych kłopotliwych wariantów:
    - a. J. Harold Greenlee, *Introduction to New Testament Textual Criticism [Wprowadzenie do krytyki tekstu Nowego Testamentu]*, s. 68:
„Żadna chrześcijańska doktryna nie jest oparta na tekście wątpliwym; osoba studiująca NT musi się wystrzegać pragnienia, aby analizowany przez nią tekst był bardziej ortodoksyjny lub doktrynalnie mocniejszy niż natchniony oryginał”
    - b. W.A. Criswell powiedział Gregowi Garrisonowi z „The Birmingham News”, że nie wierzy, iż każde słowo w Biblii jest natchnione, „przynajmniej nie każde słowo, które przez stulecia tłumacze podawali współczesnym odbiorcom”. Criswell stwierdził: „Jestem wielkim zwolennikiem krytyki tekstu. Jako taki uważam, że druga połowa rozdziału 16 Dziejów Apostolskich to herezja. Nie jest to fragment natchniony, lecz sfabrykowany. [...] Porównując manuskrypty daleko wstecz, widzi się, że nie ma czegoś takiego jak zakończenie Dziejów Apostolskich. Ktoś je dodał (...)”.

Patriarcha zwolenników nieomyślności z Południowej Konwencji Baptystów także stwierdził, że oczywiście jest „wstawienie” w J 5 relacji z przybycia Jezusa nad sadzawkę Betesda. Omawia także dwie różne wersje samobójstwa Judasza (por. Mt 27 i Dz 1): „Są to po prostu dwa różne spojrzenia na to samobójstwo”, twierdzi Criswell. „Jeżeli coś jest w Biblii, istnieje też odpowiednie wyjaśnienie. A dwie wersje samobójstwa Judasza znajdują się w Biblii”, dodaje. „Krytyka tekstu sama w sobie jest wspaniałą nauką. Nie jest ani przemijająca, ani zuchwała. Jest dynamiczna i kluczowa”.

III. Problemy związane z manuskryptami (krytyka tekstu)

A. Proponowane źródła dalszych informacji:

1. R.K. Harrison i in. (red.), *Biblical Criticism: Historical, Literary and Textual [Krytyka biblijna — historyczna, literacka i tekstualna]*
2. B.M. Metzger i B.D. Ehrman, *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration [Tekst Nowego Testamentu — jego przekazywanie, zniekształcenie i odtworzenie]*
3. J.H. Greenlee, *Introduction to New Testament Textual Criticism [Wprowadzenie do krytyki tekstu Nowego Testamentu]*

STAROTESTAMENTOWA NARRACJA

I. UWAGI WSTĘPNE

- A. Związek pomiędzy ST a innymi sposobami zapisywania wydarzeń
1. Pozostała literatura Starożytnego Bliskiego Wschodu ma charakter mitologiczny
    - a. politeistyczny (zazwyczaj są to człekokształtne bóstwa odzwierciedlające siły natury, ale w oparciu o motywy konfliktów interpersonalnych)
    - b. oparty o cykle przyrody (umierający i zmartwychwstający bogowie)
  2. Literatura grecko-rzymska służyła raczej rozrywce i zachęce, niż relacjonowaniu wydarzeń historycznych jako takich (pod wieloma względami twórczość Homera odzwierciedla motywy mezopotamskie)
- B. Zastosowanie trzech niemieckich terminów może być pomocne dla zilustrowania różnic pomiędzy poszczególnymi typami historii
1. „Historie”, zapis wydarzeń (suche fakty)
  2. „Geschichte”, interpretacja wydarzeń ukazująca ich znaczenie dla ludzkości
  3. „Heilsgeschichte” odnosi się wyłącznie do Bożego planu odkupienia i Jego działania na przestrzeni historii
- C. Narracje ST i NT zaliczają się do grupy „Geschichte” prowadzącej do zrozumienia „Heilsgeschichte”; są to wybrane teologicznie zorientowane wydarzenia historyczne
1. Tylko wybrane wydarzenia
  2. Teologia ważniejsza od chronologii
  3. Wydarzenie opisane dla objawienia prawdy
- D. Narracja jest najpowszechniejszym gatunkiem literackim w ST. Szacuje się, że stanowi ona 40% ST. Świadczy to o tym, że ten gatunek literacki jest dla Ducha Świętego użyteczny w przekazywaniu Bożego przesłania i objawianiu Jego charakteru upadłej ludzkości. Nie dzieje się to jednak propozycjonalnie (jak w nowotestamentowych listach), tylko w drodze implikacji, streszczenia lub wybranych dialogów/monologów. Należy nieustannie zadawać sobie pytanie o to, dlaczego dane wydarzenie zostało ujęte w narracji. Co ono uwydatnia? Jaki jest jego zamysł teologiczny?
Nie umniejsza to w żaden sposób wagi historii – jest to jednak historia służąca objawieniu i przekazująca je ludziom.

II. BIBLIJNE NARRACJE

- A. Bóg jest czynnie zaangażowany i działa w swoim świecie. Natchnieni autorzy biblijni wybrali pewne wydarzenia, aby Go objawić. Bóg jest główną postacią ST.
- B. Każda narracja pełni kilka różnych funkcji:
1. Objawia kim jest Bóg i co robi w swoim świecie
  2. Ludzkość ukazywana jest poprzez kontakty pomiędzy Bogiem a jednostkami i narodami
  3. Przykładem tego jest powiązanie wojennego zwycięstwa Jozuego z wypełnianiem przymierza (zob. Joz 1:7-8; 8:30-35)
- C. Narracje często łączone są w większe jednostki literackie wyrażające tę samą prawdę teologiczną.

III. ZASADY INTERPRETACJI NARRACJI ST

- A. Za najbardziej pomocne omówienie interpretacji narracji ST uważam to przedstawione w książce Douglasa Stuarta *How to Read the Bible For All Its Worth [Jak czytać Biblię?]* na stronach 83-84.
1. Starotestamentowa narracja zazwyczaj nie przekazuje bezpośrednio żadnej doktryny.
  2. Starotestamentowa narracja zazwyczaj jest ilustracją doktryny lub doktryn przedstawionych propozycjonalnie gdzie indziej.
  3. Narracje opowiadają o tym, co się stało – a niekoniecznie o tym, co powinno być się wydarzyć lub jak powinno być za każdym razem. Dlatego nie dla każdej narracji można zidentyfikować jeden płynący z niej morał.

4. To, co robią ludzie opisywani w narracji, nie musi koniecznie być dla nas dobrym przykładem. Często jest dokładnie odwrotnie.
  5. Większość postaci opisywanych w narracjach ST nie jest idealna – podobnie jak ich czyny.
  6. Nie każda narracja zawiera ocenę, czy to, co się wydarzyło, było dobre czy złe. Powinniśmy być w stanie rozstrzygnąć to sami na podstawie tego, co Bóg przekazał nam bezpośrednio i kategorycznie w innych fragmentach Pisma Świętego.
  7. Wszystkie narracje są wybiórcze i niepełne. Nie zawsze zawierają wszystkie istotne szczegóły (zob. J 21:25). To, co pojawia się w danej narracji, jest wszystkim, co natchniony autor uznał, że powinniśmy wiedzieć.
  8. Narracje nie zostały stworzone, by odpowiedzieć na wszystkie nasze pytania teologiczne. Każda z nich ma określony, konkretny i ograniczony zamysł i odnosi się do pewnych kwestii, pozostawiając wyrażenie innych zagadnień innym tekstom i na inne sposoby.
  9. Narracje mogą przekazywać wiedzę albo wprost (jasno coś stwierdzając), albo domyślnie (jasno na coś wskazując, ale nie mówiąc o tym bezpośrednio).
  10. W ostatecznym rozrachunku to Bóg jest bohaterem wszystkich biblijnych narracji.
- B. Inne wartościowe wyjaśnienie zasad interpretacji narracji zawiera książka Waltera Kaisera *Toward Exegetical Theology [W stronę teologii egzegetycznej]*.
- „Wyjątkowym aspektem narracyjnych części Pisma Świętego jest to, że autor zazwyczaj pozwala, aby słowa i czyny opisywanych w jego narracji osób oddawały główny zamysł jego przesłania. Zamiast zwracać się do nas poprzez bezpośrednie stwierdzenia, takie jak w doktrynalnych lub zawierających naukę fragmentach Biblii, autor pozostaje raczej ukryty, nie ucząc bezpośrednio ani nie narzucając ocen. Z tego względu niezwykle ważne staje się rozpoznanie szerszego kontekstu, w który wpisuje się narracja, i zadanie sobie pytania, dlaczego autor zdecydował się na właśnie taki dobór wydarzeń i kolejność ich przedstawienia. Dwoma wskazówkami, które naprowadzą nas na sens, będzie porządek wydarzeń i dobór szczegółów z natłoku możliwych wypowiedzi, osób lub epizodów. Co więcej, Boża reakcja i ocena tych ludzi i wydarzeń często musi zostać ustalona na podstawie tego, jak autor opisuje reakcję osoby lub grupy w szczytowym punkcie wybranego ciągu zdarzeń; jeśli oczywiście nie przerwał narracji, by wyrazić własną (a w tym przypadku Bożą) ocenę tego, co miało miejsce.” (s. 205)
- C. W narracjach prawda tkwi w całościach literackich, a nie w szczegółach. Wystrzegajmy się dowodzenia wersetami i traktowania starotestamentowych narracji jako precedensów do zastosowania w swoim życiu.

IV. DWA POZIOMY INTERPRETACJI

- A. Boże działanie zmierzające do odkupienia i objawienia się nasieniu Abrahama
- B. Wola JHWH wobec życia każdego wierzącego (w każdej epoce)
- C. Pierwszy z nich skupia się na „poznaniu Boga” (zbawieniu), a drugi na służeniu Mu (chrześcijańskim życiu wiary, zob. Rz 15:4; 1 Kor 10:6.11)

SŁOWNICZEK

A priori. Zasadniczo jest to równoznaczne z „założeniem wstępnym”. Polega na rozumowaniu na podstawie uprzednio przyjętych definicji, zasad lub stanowisk, których prawdziwość się zakłada. Jest to to, co jest przyjmowane bez sprawdzania ani analizy.

Adopcjanizm. Był to jeden z wczesnych poglądów na boskość Jezusa. Zasadniczo głosił on, że Jezus był pod każdym względem zwykłym człowiekiem, który został szczególnie zaadoptowany przez Boga przy swoim chrzcie (zob. Mt 3:17; Mk 1:11) lub zmartwychwstaniu (zob. Rz 1:4). Jezus żył tak przykładowym życiem, że w pewnym momencie (chrzest, zmartwychwstanie) Bóg zaadoptował go jako Swojego „syna” (zob. Rz 1:4; Flp 2:9). Był to mniejszościowy pogląd we wczesnym Kościele oraz w VIII w. Zamiast Boga stającego się człowiekiem (wcielenia) odwraca sytuację – człowiek staje się Bogiem!

Trudno stwierdzić, w jak sposób Jezus, Bóg-Syn, preegzystujący Bóg, mógł zostać wynagrodzony lub wywyższony za przykładowe życie. Jeżeli był już Bogiem, jak mógł zostać nagrodzony? Jeśli posiadał preegzystującą Bożą chwałę, jak mógł zostać bardziej wywyższony? Chociaż trudno nam to zrozumieć, Ojciec w jakiś sposób szczególnie uczył Jezusa za doskonałe wypełnienie Jego woli.

Akapit. Jest to podstawowa jednostka interpretacyjna w prozie. Zawiera jedną centralną myśl oraz jej rozwinięcie. Trzymając się tej głównej myśli nie będziemy wyolbrzymiać drobnostek i nie pominiemy zamysłu pierwotnego autora.

Alegoria. Jest to typ interpretacji biblijnej, która pierwotnie rozwinęła się w ramach aleksandryjskiego judaizmu. Została spopularyzowana przez Filona z Aleksandrii. Jej podstawowym założeniem jest pragnienie dopasowania Pisma Świętego do własnej kultury lub systemu filozoficznego poprzez zignorowanie jego tła historycznego i/lub kontekstu literackiego. Doszukuje się ukrytych bądź duchowych znaczeń w każdym tekście Biblii. Trzeba przyznać, że Jezus w Mt 13 oraz Paweł w Ga 4 posłużyli się alegorią w celu przekazania prawdy. Jednak była to forma typologii, a nie ścisła alegoria.

Aleksandryjska, szkoła. Ta metoda interpretacji biblijnej została opracowana w II w. n.e. w Aleksandrii w Egipcie. Wykorzystuje podstawowe zasady interpretacji Filona, który był uczniem Platona. Często nazywana jest ona metodą alegoryczną. Dominowała w Kościele aż do czasu Reformacji. Jej najwybitniejsi zwolennicy to Orygenes i Augustyn. Zob. Moises Silva, *Has The Church Misread The Bible? [Czy Kościół źle odczytuje Biblię?]* (Academic, 1987).

Aleksandryjski, Kodeks. Ten pochodzący z V w. grecki manuskrypt z Aleksandrii w Egipcie zawiera Nowy Testament, Apokryfy oraz większość Nowego Testamentu. Stanowi jedno z naszych głównych świadectw całego greckiego Nowego Testamentu (poza częściami Mateusza, Jana i 2 Koryntian). Kiedy ten manuskrypt, oznaczony symbolem „A”, oraz manuskrypt oznaczony symbolem „B” (Kodeks Watykański) są zgodne co do brzmienia jakiegoś fragmentu, jest on przez większość uczonych w większości przypadków uznawany za oryginalny.

Analityczny, leksykon. Jest to rodzaj narzędzia badawczego pozwalającego na identyfikację każdej greckiej formy w Nowym Testamencie. Stanowi on kompilację form i podstawowych definicji ułożonych w greckim porządku alfabetycznym. W połączeniu z tłumaczeniem interlinearnym pozwala on wierzącym czytelnikom nie znającym języka greckiego na analizowanie gramatycznych i składniowych form nowotestamentowej greki.

Analogia Pisma. Jest to fraza używana do opisanego poglądu, że cała Biblia jest natchniona przez Boga i z tego powodu nie jest sprzeczna, tylko komplementarna. To wstępne założenie jest podstawą dla wykorzystywania paralelnych fragmentów w interpretacji tekstu biblijnego.

Antiocheńska, szkoła. Ta metoda interpretacji biblijnej rozwinęła się w Antiochii w Syrii w III w. n.e. jako reakcja na alegoryczną metodę powstałą w egipskiej Aleksandrii. Jej głównym celem była koncentracja na historycznym znaczeniu Biblii. Interpretowała Biblię tak jak zwykłą, ludzką literaturę. Szkoła ta zaangażowała się w spór dotyczący tego, czy Chrystus miał dwie natury (nestorianizm) czy jedną (w pełni Bóg i w pełni człowiek). Została nazwana heretycką przez Kościół Rzymskokatolicki i przeniesiona do Persji. Szkoła ta jednak miała niewielkie znaczenie. Jej podstawowe założenia hermeneutyczne przejęli

później klasyczni reformatorzy protestancy (Luter i Kalwin).

Antropomorficzny. Oznacza „posiadający cechy łączone z istotami ludzkimi”. Terminu tego używa się na opisanie naszego religijnego języka dotyczącego Boga. Słowo to pochodzi od greckiego określenia oznaczającego ludzkość. Oznacza to, że mówimy o Bogu tak, jakby był człowiekiem. Bóg opisywany jest w fizycznych, socjologicznych i psychologicznych kategoriach odnoszących się do istot ludzkich (zob. Rdz 3:8; 1 Krl 22:19-23). Oczywiście jest to tylko analogia. Nie mamy jednak innych kategorii ani słów, których moglibyśmy użyć, niż ludzkie. Nasza znajomość Boga, choć prawdziwa, jest więc ograniczona.

Antytetyczny. Jest to jeden z trzech opisowych terminów używanych na określenie związku pomiędzy wersami hebrajskiej poezji. Odnosi się do wersów poezji, których znaczenie jest przeciwne (zob. Prz 10:1; 15:1).

Apokaliptyczna, literatura. Był to głównie, a być może nawet wyłącznie żydowski gatunek – tajny typ pisma używany podczas inwazji i okupacji Żydów przez obce światowe potęgi. Zakłada on, że osobowy, zbawiający Bóg stworzył świat i kontroluje światowe wydarzenia oraz że Izrael stanowi przedmiot Jego szczególnego zainteresowania i troski. Literatura ta obiecuje ostateczne zwycięstwo dzięki szczególnej Bożej interwencji.

Literatura ta jest dziwaczna i pełna symboli, zawiera wiele tajnych słów. Często wyraża prawdę za pomocą kolorów, liczb, wizji, snów, pośrednictwa aniołów, sekretnych słów-haseł oraz często ostrego dualizmu dobro-zło.

Niektóre przykłady tego rodzaju literackiego to (1) w ST: Ezechiel (rozdziały 36-48), Daniel (rozdziały 7-12), Zachariasz oraz (2) w NT: Mt 24; Mk 13; 2 Tes 2 i Apokalipsa.

Apologeta (Apologetyka). Słowo to pochodzi od greckiego rdzenia oznaczającego „obronę prawną”. Jest to konkretna dyscyplina w tamach teologii dążąca do przedstawiania dowodów i racjonalnych argumentów za chrześcijańską wiarą.

Arianizm. Ariusz był prezbiterem Kościoła w Aleksandrii w Egipcie na przełomie III i IV w. Potwierdzał on preegzystencję Jezusa, ale zaprzeczał Jego boskości (był zdania, że nie jest On tą samą istotą, co Ojciec), być może na podstawie Przysłów 8:22-31. Biskup Aleksandrii zakwestionował jego twierdzenia, rozpoczynając tym samym (w 318 r. n.e.) wieloletni spór. Arianizm stał się oficjalnym wyznaniem Kościoła Wschodniego. W 325 r. n.e. sobór w Nicei potępił Ariusza i potwierdził pełną równość i boskość Syna.

Arystoteles. Był jednym z filozofów starożytnej Grecji, uczniem Platona i nauczycielem Aleksandra Wielkiego. Jego wpływ do dzisiaj rozciąga się na wiele obszarów współczesnych badań. Jest tak dlatego, że podkreślał on wiedzę zdobywaną dzięki obserwacji i klasyfikacji, co stanowi jedno z założeń metody naukowej.

Autografy. Jest to nazwa nadana oryginalnym pismom Biblii. Te pierwotne, napisane ręcznie manuskrypty zaginęły – przetrwały tylko kopie kopii. Stąd bierze się wiele wariantów tekstowych w manuskryptach hebrajskich i greckich oraz starożytnych wersjach.

Autorytet Biblii. Termin ten stosowany jest w bardzo zawężonym znaczeniu. Definiuje się go jako zrozumienie tego, co pierwotny autor przekazywał w swoich czasach i zastosowanie tej prawdy do naszych czasów. Autorytet Biblii zazwyczaj definiowany jest jako postrzeganie samej Biblii jako naszego jedynego miarodajnego przewodnika. Jednakże w świetle współczesnych niewłaściwych interpretacji ograniczyłem tę koncepcję do Biblii interpretowanej zgodnie z założeniami metody historyczno-gramatycznej.

Bezy, Kodeks. Jest to grecki i łaciński manuskrypt z VI w. n.e. Oznacza się go symbolem „D”. Zawiera Ewangelie, Dzieje Apostolskie i niektóre listy ogólne. Stanowi podstawę dla „Textus Receptus” – głównej greckiej tradycji manuskryptów, na której bazuje Biblia Króla Jakuba.

Całość literacka. Odnosi się do podziału księgi biblijnej na główne myśli. Może składać się z kilku wersetów, akapitów lub rozdziałów. Jest to samodzielna całość skupiona wokół jednego głównego tematu.

Chrystocentryczny. Jest to termin opisujący centralne miejsce Jezusa. Używam go w połączeniu z koncepcją głoszącą, że Jezus jest Panem całej Biblii. Stary Testament wskazuje na Niego i to On jest jego wypełnieniem

oraz celem (zob. Mt 5:17-48).

Dedukcyjna, metoda. Ta metoda logiczna lub sposób rozumowania przechodzi od ogólnych zasad do konkretnych zastosowań przy pomocy rozumu. Jest to przeciwieństwo rozumowania indukcyjnego, odzwierciedlającego metodę naukową, przechodzącą od zaobserwowanych szczegółów do ogólnych wniosków (teorii).

Dialektyczna, metoda. Jest to metoda rozumowania w której kwestie, które wydają się sprzeczne lub paradoksalne, związane są ze sobą napięciem, poszukująca wspólnej odpowiedzi uwzględniającej obie strony paradoksu. Wiele doktryn biblijnych połączonych jest w pary dialektyczne: predestynacja–wolna wola, pewność zbawienie–wytrwałość; wiara–uczynki; decyzja–uczniostwo; wolność chrześcijanina–odpowiedzialność chrześcijanina.

Diaspora. Jest to techniczny grecki termin, którym posługiwali się Żydzi z Palestyny na określenie innych Żydów mieszkających poza geograficznymi granicami Ziemi Obiecanej.

Dosłowna, metoda. Jest to inna nazwa skoncentrowanej na tekście i historycznej metody hermeneutyki z Antiochii. Oznacza to, że interpretacja zajmuje się zwykłym i oczywistym znaczeniem ludzkiego języka, nadal jednak biorąc pod uwagę występowanie języka alegorycznego.

Dowodzenie wersetami. Jest to praktyka polegająca na interpretowaniu Biblii opierającym się na cytowaniu wersetów z pominięciem ich bezpośredniego kontekstu lub szerszego kontekstu w ramach ich jednostki literackiej. Oddziela to fragmenty od zamysłu oryginalnego autora i często wiąże się z próbą poparcia osobistego zdania autorytetem Pisma.

Dynamiczna ekwiwalencja. Jest to teoria tłumaczenia Biblii. Tłumaczenie Pisma Świętego może być postrzegane na skali od „dosłowności”, gdzie każdemu hebrajskiemu lub greckiemu słowu musi odpowiadać słowo polskie, po „parafrazę”, w której tłumaczona jest tylko myśl, a oryginalne brzmienie i sformułowania nie są tak istotne. Pomiędzy tymi dwoma teoriami znajduje się „dynamiczna ekwiwalencja”, starająca się poważnie traktować oryginalny tekst, tłumacząca go jednak za pomocą nowoczesnych form gramatycznych i idiomów. Bardzo wyczerpujące omówienie tych różnych teorii tłumaczenia znaleźć można w książce Fee i Stuarta *How to Read the Bible For All Its Worth [Jak czytać Biblię?]*, s. 35 oraz we wprowadzeniu do Biblii TEV Roberta Bratchera.

Egzegeza. Jest to techniczne określenie praktyki interpretacji konkretnego fragmentu. Oznacza „wyprowadzanie” (z tekstu), co wskazuje na to, że naszym celem jest zrozumienie zamysłu pierwotnego autora w świetle tła historycznego, kontekstu literackiego, składni i współczesnego znaczenia słów.

Eisegeza. Jest to przeciwieństwo egzegezy. Jeśli egzegeza to „wyprowadzanie” zamysłu pierwotnego autora, termin ten wskazuje na „wprowadzanie” obcej idei lub opinii.

Eklektyzm. Określenie to stosowane jest w związku z krytyką tekstu. Odnosi się do praktyki wybierania fragmentów z różnych greckich manuskryptów w celu otrzymania tekstu, który ma być bliski pierwotnym autografom. Odrzuca on pogląd, że którakolwiek jednak rodzina manuskryptów greckich oddaje oryginały.

Etymologia. Jest to aspekt analizy słów dążący do ustalenia pierwotnego znaczenia słowa. Na podstawie tego źródłowego znaczenia łatwiej jest zidentyfikować jego szczególne zastosowania. W interpretacji główny nacisk nie pada na etymologię, tylko na współczesne znaczenie i stosowanie danego słowa.

Gatunek literacki. Odnosi się to do oddzielnych form, jakie może przyjmować ludzka komunikacja, takich jak poezja czy narracja historyczna. Termin ten oznacza różne typy literatury. Funkcją tego określenia jest podział form literackich na kategorie o wspólnych cechach: narracja historyczna, poezja, przypowieść, literatura apokaliptyczna oraz prawo. Każdy typ literatury ma, poza ogólnymi zasadami mającymi zastosowanie do całej pisanej literatury, także swoje własne, szczególne dla niego procedury hermeneutyczne.

Gnostycyzm. Większość naszej wiedzy na temat tej herezji pochodzi z pism gnostyckich z II w. Początki idei gnostyckich funkcjonowały już jednak w I w. (i wcześniej).

Niektóre wymienione założenia gnostycyzmu walentyńskiego i keryntiańskiego z II w. to: (1) współwieczność materii i ducha (ontologiczny dualizm). Materia jest zła, duch jest dobry. Bóg, który jest duchem, nie może być bezpośrednio zaangażowany w kształtowanie złej materii; (2) pomiędzy Bogiem a materią istnieją emanacje (eony lub poziomy anielskie). Ostatnim lub najniższym był JHWH Starego Testamentu, który uformował wszechświat (kosmos); (3) Jezus był emanacją taką jak JHWH, ale o wyższym poziomie – bliższą prawdziwemu Bogu. Niektórzy umieszczali Go na najwyższym poziomie, nadal jednak niższym od Boga i z pewnością nie uważali, żeby był wcielonym Bogiem (zob. J 1:14). Ponieważ materia jest zła, Jezus nie mógł mieć ludzkiego ciała i nadal być Bogiem. Był duchowym widmem (zob. 1 J 1:1-3; 4:1-6) oraz

(4) zbawienie osiągnięte jest przez wiarę w Jezusa oraz szczególną wiedzę, dostępną tylko szczególnym osobom. Wiedza (hasła) była niezbędna do przechodzenia przez niebiańskie sfery. W celu uzyskania dostępu do Boga wymagany był także żydowski legalizm.

Gnostycy fałszywi nauczyciele głosili dwa przeciwne systemy etyczne: (1) dla jednych styl życia był zupełnie oderwany od zbawienia. Dla nich zbawienie i duchowość zamykały się we wiedzy tajemnej (hasłach) pozwalających przechodzić przez sfery anielskie (eony); lub (2) dla innych styl życia był kluczowy dla zbawienia. Podkreślali ascetyczny styl życia jako dowód prawdziwej duchowości.

Hermeneutyka. Jest to techniczne określenie zasad rządzących egzegezą. Stanowi zarówno zestaw konkretnych wskazówek, jak i sztukę/dar. Hermeneutyka biblijna lub religijna zazwyczaj dzieli się na dwie kategorie: zasad ogólnych i szczególnych. Odnoszą się one do różnych typów literatury zawartych w Biblii. Każdy odmienny typ (rodzaj literacki) rządzone jest szczególnymi wskazówkami, dzieli jednak także pewne wspólne założenia i procedury interpretacji.

Idiom. Słowo to określa funkcjonujące w różnych kulturach frazy o wyspecjalizowanym znaczeniu niezwiązanym ze zwykłym znaczeniem poszczególnych terminów. Kilka współczesnych przykładów to: „rzucić grochem o ścianę”, „być nie w sosie” albo „i już po ptakach”. Biblia także zawiera tego typu frazy.

Indukcyjna, metoda. Jest to metoda logiki lub rozumowania przechodząca od szczegółów do całości. Jest to metoda empiryczna współczesnej nauki. Zasadniczo jest to podejście Arystotelesa.

Interlinearny. Jest to rodzaj narzędzia badawczego pozwalający tym, którzy nie czytają w danym języku biblijnym na analizowanie jego znaczenia i struktury. Polskie tłumaczenie umieszczone jest słowo pod słowem pod oryginalnym biblijnym językiem. Narzędzie to wraz z „leksykonem analitycznym” pozwala na odczytanie form i podstawowych definicji hebrajskich i greckich słów.

Jednostka literacka. Termin ten odnosi się do podziału księgi biblijnej na główne myśli. Jednostka taka może składać się z kilku wersetów, akapitów lub rozdziałów. Stanowi samodzielną jednostkę posiadającą centralny temat.

JHWH. Jest to związane z przymierzem imię Boga w Starym Testamencie. Jego definicja znajduje się w Wj 3:14. Jest to sprawcza forma hebrajskiego słowa „być”. Żydzi bali się wypowiadać to imię, aby nie uczynić tego nadaremno; dlatego też zastępowali je hebrajskim terminem Adonai, „pan”. Tak też jest ono tłumaczone na język polski.

Judaizm rabiniczny. Ten etap życia Żydów rozpoczął się w niewoli babilońskiej (586-538 r. p.n.e.). Ponieważ wpływ kapłanów i świątyni zanikł, lokalne synagogi stanęły w centrum żydowskiego życia. Te lokalne ośrodki żydowskiej kultury, wspólnoty, nabożeństw i studiowania Biblii zaczęły skupiać narodowe życie religijne. W czasach Jezusa „religia uczonych w piśmie” funkcjonowała równoległe do religii kapłanów. Po upadku Jerozolimy w 70 r. n.e. forma uczonych w piśmie, zdominowana przez faryzeuszy, kontrolowała kierunek, w którym szło żydowskie życie religijne. Charakteryzuje się on praktyczną, legalistyczną interpretacją Tory objaśnianą przez tradycję ustną (Talmud).

Kanon Muratoriego. Jest to lista kanonicznych ksiąg Nowego Testamentu. Powstała w Rzymie przed 200 r. n.e. Podaje tych samych dwadzieścia siedem ksiąg, co protestancki NT. Jasno pokazuje to, że lokalne Kościoły w różnych częściach Imperium Rzymskiego „praktycznie” ustaliły kanon przed wielkimi soborami Kościoła w IV w.

Kanon. Jest to określenie opisujące pisma, o których sądzi się, że są w wyjątkowy sposób natchnione. Stosuje się je zarówno do pism Starego, jak i Nowego Testamentu.

Komentarz. Jest to specjalistyczny typ książki badawczej. Informuje o ogólnym tle danej księgi biblijnej, a następnie próbuje wyjaśnić znaczenie każdej jej części. Niektóre komentarze skupiają się na zastosowaniu, inne zaś zajmują się tekstem w bardziej techniczny sposób. Książki te są pomocne, powinny być jednak wykorzystywane po przeprowadzeniu własnego wstępnego studium. Komentarze interpretatora nigdy nie powinny być przyjmowane bezkrytycznie. Zazwyczaj pomocne jest porównanie kilku komentarzy reprezentujących różne perspektywy teologiczne.

Konkordancja. Jest to rodzaj narzędzia badawczego do studiowania Biblii. Zawiera wszystkie wystąpienia każdego słowa w Starym i Nowym Testamencie. Można z niej korzystać na różne sposoby: (1) dla określenia hebrajskiego lub greckiego słowa, które zostało przetłumaczone słowem polskim; (2) dla porównywania fragmentów, w których użyto tego samego hebrajskiego lub greckiego słowa; (3) dla wykazania, gdzie dwa różne hebrajskie lub greckie terminy zostały przetłumaczone za pomocą tego samego polskiego słowa; (4) dla ukazania częstości stosowania pewnych słów w pewnych księgach lub przez pewnych autorów; (5) jako pomoc w znalezieniu jakiegoś fragmentu w Biblii (zob. Walter Clark, *How to Use New Testament Greek Study Aids [Jak korzystać z pomocy do studiowania greckiego Nowego Testamentu]*, s. 54-55).

Krytyka tekstu. Jest to badanie manuskryptów Biblii. Krytyka tekstu jest niezbędna, ponieważ nie dysponujemy oryginałami, a kopie różnią się między sobą. Dąży ona do wyjaśniania tych różnic i przybliżenia się (w miarę możliwości) do pierwotnego brzmienia autografów Starego i Nowego Testamentu. Często zwana jest „niższą krytyką”.

Legalizm. Postawa ta charakteryzuje się nadmiernym naciskiem na zasady lub rytuały. Ma tendencję do polegania na przestrzeganiu przez człowieka zasad w celu uzyskania Bożej akceptacji. Skłania się ku umniejszaniu znaczenia więzi i wyolbrzymiania dokonań, podczas gdy i jedno, i drugie stanowi ważny aspekt opartej na przymierzu relacji pomiędzy świętym Bogiem a grzeszną ludzkością.

Literatura mądrościowa. Był to powszechny gatunek literacki na starożytnym bliskim wschodzie (i w świecie współczesnym). Zasadniczo stanowił on próbę pouczenia nowego pokolenia i przekazania mu wskazówek, jak osiągnąć życiowe powodzenie, za pośrednictwem poezji, przypowieści lub eseju. Kierowany był bardziej do jednostki, niż społeczeństwa jako zbiorowości. Nie posługiwał się nawiązaniami do historii, opierał się jednak na życiowych doświadczeniach i obserwacji. Księgi Biblii od Hioba po Pieśń nad Pieśniami zakładają obecność i cześć oddawaną JHWH, ale ten religijny światopogląd nie jest za każdym razem wyraźnie widoczny w każdym ludzkim doświadczeniu.

Jako gatunek literacki literatura mądrościowa stwierdzała ogólne prawdy. Nie nadaje się ona jednak do zastosowania w każdej konkretnej sytuacji. Są to ogólne stwierdzenia, które nie zawsze odnoszą się do każdego poszczególnych okoliczności.

Mędracy ci mieli odwagę zadawać trudne życiowe pytania. Często podważali tradycyjne poglądy religijne (Hiob i Eklezjastes). Zapewniają równowagę i napięcie z łatwymi odpowiedziami na życiowe tragedie.

Manuskrypt. Termin ten odnosi się do różnych kopii greckiego Nowego Testamentu. Zazwyczaj dzieli się je na poszczególne typy ze względu na (1) materiał, na którym zostały zapisane (papierus, skóra) lub (2) formę samego pisma (duże litery lub pismo ciągłe). Skraca się je jako „MS” w liczbie pojedynczej lub jako „MSS” w liczbie mnogiej.

Metonimia. Jest to figura retoryczna, w której nazwa jednej rzeczy wykorzystywana jest do reprezentowania czegoś innego z nią związanego. Np. „czajnik się gotuje” w rzeczywistości oznacza „woda w czajniku się gotuje”.

Natchnienie. Jest to koncepcja głosząca, że Bóg przemówił do ludzkości, prowadząc autorów Biblii do dokładnego i jasnego zapisania Swojego objawienia. Pełna idea zazwyczaj wyrażana jest w trzech terminach: (1) objawienie – Bóg wkroczył w ludzką historię; (2) natchnienie – dał ludzkości właściwą interpretację swoich działań i ich znaczenie konkretnym wybranym ludziom, aby zapisali je dla ludzkości; oraz (3) oświecenie – dał Swojego Ducha, aby pomagał ludzkości zrozumieć Jego objawienie.

Nestorianizm. Nestoriusz był patriarchą Konstantynopola w V w. naszej ery. Wykształcony w Antiochii w Syrii, twierdził, że Jezus miał dwie natury: jedną w pełni ludzką i jedną w pełni boską. Pogląd ten odbiegał od ortodoksyjnego spojrzenia aleksandryjskiego, zakładającego jedną naturę. Głównym zagadnieniem zajmującym Nestoriusza był tytuł „Matka Boska” nadany Maryi. Nestoriuszowi sprzeciwił się Cyryl z Aleksandrii, a także, w dorozumiany sposób, jego własne antiocheńskie wykształcenie. Antiochia była centrum historyczno-gramatyczno-tekstualnego podejścia do interpretacji biblijnej, podczas gdy Aleksandria została centrum czworakiej (alegorycznej) szkoły interpretacji. Nestoriusz został w końcu pozbawiony urzędu i wygnany.

Niższa krytyka. Zob. „krytyka tekstu”.

Objawienie w przyrodzie. Jest to jedna z kategorii Bożego objawienia się człowiekowi. Obejmuje naturalny porządek (Rz 1:19-20) oraz świadomość moralną (Rz 2:14-15). Jest o nim mowa w Ps 19:2-7 oraz w Rz 1-2. Jest ono czymś innym niż szczególne objawienie, będące konkretnym objawieniem się Boga w Biblii i doskonałym objawieniem w Jezusie z Nazaretu.

Ta kategoria teologiczna jest ponownie podkreślana przez ruch „starej ziemi” wśród chrześcijańskich naukowców (np. Hugh Ross). Posługują się oni nią, aby twierdzić, że wszelka prawda jest prawdą Bożą. Natura jest otwartymi drzwiami do poznania Boga; różni się od szczególnego objawienia (Biblii). Daje współczesnej nauce swobodę badania naturalnego porządku. Moim zdaniem jest to wspaniała nowa możliwość bycia świadectwem dla nowoczesnego świata zachodniej nauki.

Objawienie. Jest to nazwa koncepcji głoszącej, że Bóg przemówił do ludzkości. Pełna idea zazwyczaj wyrażana jest w trzech terminach: (1) objawienie – Bóg wkroczył w ludzką historię; (2) natchnienie – dał ludzkości właściwą interpretację swoich działań i ich znaczenie konkretnym wybranym ludziom, aby zapisali je dla ludzkości; oraz (3) oświecenie – dał swojego Ducha, aby pomagał ludzkości zrozumieć Jego objawienie.

Obraz świata i światopogląd. Są to pokrewne terminy. Oba stanowią koncepcje filozoficzne odnoszące się do stworzenia. Termin „obraz świata” odnosi się do tego, „jak” odbyło się stworzenie, podczas gdy „światopogląd” mówi o tym, „Kto” go dokonał. Terminy te wiążą się z interpretacją, że Rodzaju 1-2 mówi przede wszystkim o Osobie, która dokonała dzieła stworzenia, a nie sposobie, w jaki to zrobiła.

Opisowy język. Termin ten stosowany jest w związku z idiomami występującymi w Starym Testamencie. Opisuje on nasz świat w kategoriach tego, jak przedstawia się on naszym pięciu zmysłom. Nie jest to naukowy opis – i nie był jako taki zamierzony.

Oświecenie. Jest to nazwa nadana koncepcji głoszącej, że Bóg przemówił do ludzkości. Pełna idea zazwyczaj wyrażana jest w trzech terminach: (1) objawienie – Bóg wkroczył w ludzką historię; (2) natchnienie – dał ludzkości właściwą interpretację swoich działań i ich znaczenie konkretnym wybranym ludziom, aby zapisali je dla ludzkości; oraz (3) oświecenie – dał Swojego Ducha, aby pomagał ludzkości zrozumieć Jego objawienie.

Papirus. Jest to rodzaj materiału piśmienniczego pochodzącego z Egiptu. Wytwarza się go z rzecznej trzciny. Jest to materiał, na którym zapisane są nasze najstarsze kopie greckiego Nowego Testamentu.

Paradoks. Odnosi się do zestawu prawd, które wydają się sprzeczne, a jednak wszystkie są prawdziwe – chociaż występuje pomiędzy nimi napięcie. Składają się one naprawdę, przedstawiając ją z przeciwnych stron. Wiele prawd biblijnych przedstawionych zostało jako paradoksalne (lub dialektyczne) pary. Prawdy biblijne nie są samotnymi gwiazdami, tylko konstelacjami stworzonymi z ich zbiorów.

Parafraza. Jest to nazwa teorii tłumaczenia Biblii. Tłumaczenie Pisma Świętego postrzegać można jako ciągłość pomiędzy odpowiednikami „słowo w słowo”, w których każdemu hebrajskiemu lub greckiemu słowu odpowiadać musi jedno słowo polskie, po „parafrazę”, tłumaczącą tylko myśl z mniejszą uwagą poświęconą oryginalnemu brzmieniu lub użytym sformułowaniom. Pomiedzy tymi dwoma teoriami znajduje się „dynamiczna ekwiwalencja”, dążąca do poważnego traktowania tekstu źródłowego, tłumacząca go jednak za pomocą nowoczesnych form gramatycznych i idiomów. Pomocne omówienie różnych teorii tłumaczenia znaleźć można w książce Fee i Stuarta *How to Read the Bible For All Its Worth [Jak czytać Biblię?]*, s. 35.

Paralelne fragmenty. Są częścią koncepcji głoszącej, że cała Biblia pochodzi od Boga i dlatego sama najlepiej interpretuje i równoważy paradoksalne prawdy. Jest to także pomocne w usiłowaniu zinterpretowania niejasnych lub wieloznacznych fragmentów. Paralelne fragmenty pomagają także znaleźć najbardziej wyraźną wypowiedź na dany temat, a także wszelkie inne biblijne aspekty danego zagadnienia.

Pierwotny autor. Oznacza to rzeczywistych autorów Pisma Świętego.

Platon. Był jednym z filozofów starożytnej Grecji. Jego filozofia wywarła duży wpływ na wczesny Kościół za pośrednictwem uczonych z Aleksandrii w Egipcie, a później przez Augustyna. Platon twierdził, że wszystko na ziemi jest iluzoryczne, że jest tylko kopią duchowego archetypu. Teolodzy zrównali później platońskie „formy/idee” ze sferą duchową.

Pole semantyczne. Odnosi się do pełnego zakresu znaczeń powiązanych z danym słowem. Zasadniczo składają się na nie różne konotacje, z którymi łączy się to słowo w różnych kontekstach.

Rodzaj literacki. Termin ten oznacza różne typy literatury. Dzieli formy literackie na kategorie o wspólnych cechach, takie jak narracja historyczna, poezja, przypowieść, literatura apokaliptyczna czy prawodawstwo.

Septuaginta. Jest to nazwa greckiego tłumaczenia hebrajskiego Starego Testamentu. Według tradycji została napisana w ciągu siedemdziesięciu dni przez siedemdziesięciu żydowskich uczonych na potrzeby biblioteki w egipskiej Aleksandrii. Tradycyjna data sytuuje jej powstanie około roku 250 p.n.e. (w rzeczywistości ukończenie tłumaczenia mogło zająć ponad sto lat). Jest to ważne tłumaczenie, ponieważ (1) jest starożytnym tekstem, który możemy porównywać z masoreckim tekstem hebrajskim; (2) ukazuje stan żydowskiej interpretacji w III i II w. p.n.e.; (3) zawiera żydowskie rozumienie Mesjasza przed odrzuceniem Jezusa. Oznaczana jest skrótem „LXX”.

Składnia. Odnosi się do struktury zdania. Opisuje to, na jakie sposoby części zdania układane są w pełne myśli.

Stronniczość. Jest to termin opisujący silną skłonność w kierunku jakiejś rzeczy lub punktu widzenia. Jest to mentalność, w której bezstronność dotycząca konkretnej rzeczy lub punktu widzenia jest niemożliwa. Jest to postawa cechująca się uprzedzeniem.

Synajski, kodeks. Jest to grecki manuskrypt z IV w. n.e. Został odnaleziony przez niemieckiego uczonego Tischendorfa w klasztorze św. Katarzyny na Górze Mojżesza – tradycyjnej górze Synaj. Manuskrypt ten oznacza się pierwszą literą hebrajskiego alfabetu, zwaną „alef” [א]. Zawiera zarówno Stary, jak i Nowy Testament w całości. Jest to jeden z najstarszych odnalezionych manuskryptów pisanych uncją.

Synonimy. Wyrażenie to odnosi się do terminów o takim samym lub bardzo podobnym znaczeniu (choć w rzeczywistości nie ma dwóch słów, których pola semantyczne zupełnie by się pokrywały). Określenia te są tak bliskoznaczne, że w zdaniu można stosować je zamiennie bez utraty znaczenia. Synonimem nazywa się też jedną z trzech form hebrajskiego paralelizmu poetyckiego. W tym znaczeniu odnosi się do dwóch wersów poezji wyrażających tę samą prawdę (zob. Ps 103:3).

Syntetyczny. Jest to jeden z trzech terminów opisujących typy hebrajskiej poezji. Odnosi się on do wersów budujących jeden na drugim w znaczeniu kumulatywnym, zwanych czasem „kulminacyjnymi” (zob. Ps 19:8-10)

Talmud. Jest to tytuł kodyfikacji żydowskiej tradycji ustnej. Żydzi wierzą, że została ona przekazana ustnie przez Boga Mojżeszowi na Górze Synaj. W rzeczywistości wydaje się to być zbiorowa mądrość wieków żydowskich nauczycieli. Istnieją dwie pisemne wersje Talmudu: babiloński oraz krótszy, niedokończony palestyński.

Tekst masorecki. Odnosi się do hebrajskich manuskryptów Starego Testamentu z VIII w. n.e. stworzonych przez pokolenia żydowskich uczonych. Zawierają one kropki oznaczające samogłoski i inne adnotacje w tekście. Tekst masorecki stanowi podstawowy tekst dla angielskiego Starego Testamentu. Jego tekst został historycznie potwierdzony przez hebrajskie manuskrypty, w szczególności przez księgę Izajasza znaną ze zwojów znad Morza Martwego. Oznaczany jest on symbolem „MT”.

- Teologia systematyczna.** Jest to etap interpretacji próbujący relacjonować prawdy biblijne w ujednoczony i racjonalny sposób. Jest to logiczne – w przeciwieństwie do czysto historycznego – przedstawienie chrześcijańskiej teologii według różnych kategorii (Bóg człowiek, grzech, zbawienie, itp.).
- Textus Receptus.** Określenie to przyłgnęło do greckiego wydania NT w 1633 przez Elzevira. Zasadniczo jest to forma greckiego NT, która została utworzona na podstawie kilku późnych manuskryptów greckich i łacińskich wersji Erazma z Rotterdamu (1510-1535), przez Stefanusa (1546-1559) i Elzevira (1624-1678). W książce *An Introduction to the Textual Criticism of the New Testament* [Wprowadzenie do krytyki tekstu Nowego Testamentu], s. 27, A. T. Robertson pisze: „tekst bizantyjski to praktycznie rzecz biorąc Textus Receptus”. Tekst bizantyjski jest najmniej wartościową z trzech rodzin wczesnych manuskryptów greckich (zachodnia, aleksandryjska i bizantyjska). Zawiera nagromadzenie błędów stuleci ręcznie kopiowanych tekstów. A. T. Robertson stwierdza jednak również, że „Textus Receptus zachował dla nas właściwie wierny tekst” (s. 21). Ta tradycja manuskryptów greckich (szczególnie trzecie wydanie Erazma z 1522) stanowi podstawę Biblii Króla Jakuba z 1611 roku.
- Tora.** Jest to hebrajskie określenie oznaczające „nauczanie”. Termin ten stał się oficjalnym tytułem pism Mojżesza (od Księgi Rodzaju po Powtórzonego Prawa). Dla Żydów jest to najbardziej autorytatywna część kanonu hebrajskiego.
- Typologiczny.** Jest to wyspecjalizowany typ interpretacji. Zazwyczaj polega na odnajdywaniu prawd Nowego Testamentu w starotestamentowych fragmentach za pośrednictwem analogicznego symbolu. Ta kategoria hermeneutyki była istotnym elementem metody aleksandryjskiej. Z powodu nadużyć wiążących się z tym typem interpretacji należy ograniczać jego zastosowanie do konkretnych przykładów odnotowanych w Nowym Testamencie.
- Uduchawianie.** Termin ten jest równoznaczny z alegoryzowaniem w znaczeniu usunięcia historycznego i literackiego kontekstu danego fragmentu i interpretowania go na podstawie innych kryteriów.
- Watykański, kodeks.** Jest to grecki manuskrypt z IV w. n.e. Został odnaleziony w bibliotece Watykanu. Pierwotnie zawierał całość Starego Testamentu, Apokryfów oraz Nowego Testamentu. Niektóre części jednak zaginęły (Księga Rodzaju, Psalm, List do Hebrajczyków, Listy Pasterskie, List do Filemona i Apokalipsa). Jest to bardzo pomocny manuskrypt, jeżeli chodzi o określanie pierwotnego brzmienia autografów. Oznaczany jest dużą literą „B”.
- Wieloznaczność.** Odnosi się do niepewności co do pisemnego dokumentu, która powstaje, kiedy możliwe są dwa lub więcej znaczeń albo kiedy odnosi się on do dwóch lub więcej kwestii na raz. Możliwe, że Jan celowo posługiwał się wieloznacznością (dwuznaczniki).
- Wulgata.** Jest to nazwa łacińskiego tłumaczenia Biblii Hieronima. Stała się ona podstawowym lub „powszechnym” tłumaczeniem Kościoła Rzymskokatolickiego. Została sporządzona około roku 30 n.e.
- Wyższa krytyka.** Jest to procedura interpretacji biblijnej skupiająca się na tle historycznym oraz strukturze literackiej określonej księgi biblijnej.
- Założenie wstępne.** Odnosi się to do naszego tendencyjnego postrzegania danej sprawy. Często wyrabiamy sobie opinie i osądy o różnych kwestiach zanim zwrócimy się do samego Pisma. Skłonność ta zwana jest także stronniczością, stanowiskiem a priori lub domniemaniem.
- Zaściankowość.** Odnosi się do uprzedzeń związanych z lokalnym tłem teologicznym/kulturowym. Nie dostrzega ona pozakulturowej natury prawdy biblijnej i jej zastosowania.
- Zwoje znad Morza Martwego.** Jest to seria starożytnych tekstów napisanych w języku hebrajskim i aramejskim, które zostały znalezione w pobliżu Morza Martwego w 1947 roku. Stanowiły one religijne biblioteki sekciarskiego judaizmu z I w. Presja rzymskiej okupacji oraz wojny zelockiej z lat 60. skłoniły członków sekty do ukrycia zwojów w hermetycznie zamkniętych naczyniach ceramicznych w jaskiniach lub dziurach. Pisma te pomogły nam zrozumieć tło historyczne Palestyny w I w. i potwierdziły tekst masorecki jako bardzo dokładny – przynajmniej wstecz do wczesnych lat p.n.e. Oznaczane są skrótem „DSS”.

OŚWIADCZENIE DOKTRYNALNE

Nie zależy mi zbytnio na oświadczeniach doktrynalnych ani wyznaniach wiary. Wolę opierać się na samym Piśmie Świętym. Zdaję sobie jednak sprawę, że przedstawienie wyznania wiary tym, którzy mnie nie znają, pozwoli na ocenę mojej perspektywy doktrynalnej. W naszych czasach, tak obfitujących w błędy i oszustwa teologiczne, zdecydowałem się na przedstawienie krótkiego streszczenia mojej teologii.

1. Biblia, zarówno Stary, jak i Nowy Testament, jest natchnionym, nieomylnym, miarodajnym, wiecznym Słowem Bożym. Jest Bożym objawieniem zapisanym przez ludzi pod nadprzyrodzonym prowadzeniem. Jest naszym jedynym źródłem jasnej prawdy o Bogu i Jego zamysłach. Jest też jedynym źródłem wiary i praktyki dla Jego Kościoła.

2. Istnieje tylko jeden odwieczny Bóg, Stwórca i Odkupiciel. Stworzył On wszystko, co widzialne i niewidzialne. Objawił się jako kochający i troskliwy, choć cechuje się też bezstronnością i sprawiedliwością. Objawił się w trzech oddzielnych osobach: w Ojcu, Synu i Duchu. Są to rzeczywiście oddzielne osoby, lecz o tej samej wspólnej naturze.

3. Bóg aktywnie włada swoim światem. Ma zarówno wieczny i niezmienny plan dla swojego stworzenia, jak i plan dotyczący jednostki, dopuszczający wolną wolę człowieka. Nic się nie dzieje bez Bożej wiedzy i przyzwolenia, pozostawia On jednak aniołom i ludziom prawo do dokonywania osobistych wyborów. Jezus jest Wybranym Ojca i w Nim wszyscy są potencjalnie wybrani. Bóg zna przyszłe wydarzenia, lecz nie ogranicza to ludzi do z góry określonego scenariusza. Wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za swoje myśli i czyny.

4. Ludzie, choć stworzeni na Boży obraz i wolni od grzechu, wybrali bunt przeciwko Bogu. Jakkolwiek Adam i Ewa byli kuszeni przez nadprzyrodzonego sprawcę, to jednak ponieśli odpowiedzialność za swoje rozmyślne skoncentrowanie na sobie. Ich bunt wywarł wpływ na ludzkość i stworzenie. Każdy z nas potrzebuje Bożego miłosierdzia i łaski, zarówno ze względu na nasz zbiorowy stan w Adamie, jak i na swój wolny akt osobistego buntu.

5. Bóg przewidział drogę przebaczenia i przywrócenia upadłej ludzkości do jej poprzedniego stanu. Jezus Chrystus, jedyny Syn Boży, stał się człowiekiem, przeżył życie bez grzechu i poprzez swoją zastępczą śmierć poniósł karę za grzech ludzkości. Jest On jedyną drogą do odnowienia i łączności z Bogiem. Nie ma innego sposobu osiągnięcia zbawienia poza wiarą w dokonane przez Niego dzieło.

6. Każdy z nas musi osobiście przyjąć Boży dar przebaczenia i odnowienia w Jezusie. Polega to na wolnym akcie zaufania Bożym obietnicom w Jezusie i odwrócenia się od świadomego grzechu.

7. Wszyscy otrzymujemy pełne przebaczenie i odnowienie dzięki naszej wierze w Chrystusa i nawróceniu. Jednak dowodem na tę nową relację jest przemienione i przemieniające się życie. Bożym celem dla ludzkości jest nie tylko niebo kiedyś, lecz podobieństwo do Chrystusa już teraz. Ci, którzy są naprawdę odkupieni, choć czasem grzeszą, trwają w wierze i nawracają się przez całe życie.

8. Duch Święty jest „drugim Jezusem”. Jest obecny na świecie, aby prowadzić zagubionych do Chrystusa i kształtować podobieństwo do Niego w zbawionych. Dary Ducha są udzielane w momencie zbawienia. Jest to uczestnictwo ciała Jezusa, czyli Kościoła, w życiu i służbie Jezusa. Dary te, które są zasadniczo postawami i motywacjami Jezusa, zawsze wypływają z owocu Ducha. Duch działa w naszych czasach tak samo, jak działał w czasach biblijnych.

9. Ojciec ustanowił zmartwychwstałego Jezusa Chrystusa Sędzią wszystkich rzeczy. Powróci On na ziemię, aby osądzić rodzaj ludzki. Ci, którzy zawierzili Jezusowi i których imiona zapisane są w księdze życia Baranka, w chwili Jego przyjścia otrzymają na wieki uwielbione ciała. Będą z Nim na zawsze. Ci jednak, którzy nie odpowiedzieli na Bożą prawdę, będą wiecznie oddzieleni od radości wspólnoty z Trójjedynym Bogiem. Zostaną potępieni razem z diablem i jego aniołami.

Z pewnością nie poruszyłem tu wielu kwestii, mam jednak nadzieję, że przedstawiłem Czytelnikowi teologiczny charakter mojego serca. Zgadzam się z poniższą sentencją:

„W sprawach kluczowych — jedność, w pobocznych — wolność, we wszystkim zaś miłość”.